

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕДГОВОР

У избору одељака за овај том остало нам је да следимо поредак грчког Добротољубља.

Изабравши из светог Касијана, кога смо раније заобишли, аскетске поуке и изоставивши његов манастирски устав, предложимо подвижничке савете преподобног Исихија Јерусалимског и преподобног Нила Синајског.

Међутим, овде је требало да се зауставимо у праћењу грчког Добротољубља стога што су у њему пропуштени многи свети оци подвижници, први тумачи подвижничког дела првенствено са његове унутрашње стране, као што су: свети Јефрем Сирин, преподобни Јован Лествичник, Преподобни Варсануфије и Јован, ава Доротеј, преподобни Исаак Сирин. Била би велика неправда да наш зборник лишимо њихових поука. Због тога смо и решили да их унесемо у њега.

У избору одломака као указатељ нам је послужио свети Касијан који је као циљ подвижништва поставио очишћење срца од страсти и томе усмерио све своје аскетске беседе. По његовој мисли је спроведен избор из његових списа; по њој је распоређено и оно што је узето из светог Нила Синајског; по њој је учињен избор и из светог Јефрема; она је руководила и избор из светог Варсануфија и Јована, из аве Доротеја и светог Исаака Сирина, премда се код њих то не обележава посебним заглављима.

На тај начин ће наш други том Добротољубља представљати збир отачких поука првенствено у вези са борбом са страстима ради очишћења срца, што и јесте последњи циљ подвижништва.

Свети Теофан Затворник

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН, РИМЉАНИН

Кратко саопштење о њему

Свети Јован Касијан Римљанин се родио (350. или 360. г.) вероватно у Галској области, у околини Марсеља, од угледних и богатих родитеља. Добио је добро научно образовање. Он је од детињства заволео богоугодан живот. Горећи жељом да постигне савршенство у њему, отишао је на исток, где је ступио у Витлејемски манастир и примио монаштво. Слушајући о славном подвижничком животу египатских отаца, он је пожелио да их види и да се поучи од њих. Договоривши се са својим другом Германом, он се, после двогодишњег пребивања у Витлејемској обитељи, упућује у Египат око 390. године.

Они су целих седам година провели тамо, живећи у скитовима, у келијама, у манастирима, међу отшелницима, у усамљености. Они су све запажали, изучавали и на самом делу извршавали, детаљно се упознавши са тамошњим подвижничким животом у свим његовим видовима. У свој манастир су се вратили 397. године, да би исте године опет отишли у исте пустињске египатске пределе. Ту су проборавили све до 400. године.

Оставивши опет Египат, свети Касијан се са својим пријатељем упутио у Константинопољ, где су били благодоклоно примљени од стране светог Златоуста. Он је светог Касијана посветио за ђакона, а његовог пријатеља, као старијег, за свештеника (400. г.). Када је свети Златоуст био осуђен на заточење (405. г.), особе које су му биле одане послаше у Рим папи Инокентију изван број заступника, међу којима су били и свети Касијан и његов пријатељ. Међутим, изасланство није имало никаквог успеха.

Свети Касијан се после тога више није вратио на исток, него се упутио у отаџбину и тамо наставио са својим подвижничким животом по египатским узорима. Он се прославио и светошћу живота, и

учитељском мудрошћу. Затим је био посвећен за свештеника. Око њега су се, један за другим, почели сабирати ученици и убрзо се од њих образовао читав манастир. По узору на њих, недалеко је био устројен и женски манастир. И у једном и у другом манастиру био је уведен устав по коме су живели и спасавали се монаси у источним, а нарочито у египатским манастирима.

Добро уређење тих манастира у новом духу и по новим правилима и очигледни успеси тамошњих подвижника привукли су на себе пажњу многих јерараха и настојатеља манастира Галске области. Желећи да и код себе заведу такав поредак, они су замолили светог Касијана да им напише источне монашке уставе и да изнесе и сам дух подвижништва. Он је радо испунио њихову молбу, описавши све у 12 књига правила и у 24 књиге разговора.

Свети Касијан се упокојио 435. године. Његов спомен се врши 29. фебруара.

Из аскетских списа светог Касијана у раније [словенско] Добротољубље уврштено је осам књига (5-12) о борби са осам главних страсти и један (2.) разговор о расуђивању, и и једно и друго у скраћеном облику.

Слично ћемо и ми поступити. Главни одломци ће бити узети из осам књига о борби са страстима, највећим делом у потпуном преводу, са додатком неких навода и из разговора, где буде било прикладно. Осим тога, сматрали смо да би било потребно да се испред њих стави неколико одломака из разговора у којима се показује значај борбе са страстима у духовном животу, њено место у подвижничком животу, њена неопходност као и општи опис страсти и борбе са њима. После тога, додаћемо још одломке у којима се описују друге две борбе - са помислима и са тугом која долази од невоља и напасти. То ће представљати додатак претходном приказу борбе са осам помисли. На крају ћемо у виду додатка приложити потребне поуке о неколико предмета који се блиско дотичу духовне борбе, премда и говоре о духовном животу уопште: о благодати и произвољењу као чиниоцима у изградњи духовног живота; о молитви, у којој се они сустижу; о ступњевима савршенства духовног живота, с обзиром на побуде за њега; и о крају покајничких трудова. Ти додаци нам не сметају да све одломке из списа светог Касијана насловимо једним насловом: Преглед духовне борбе.

На тај начин ће одломци из дела светог Касијана бити распоређени на поглавља:

1. [Циљ и сврха подвижништва.](#)
2. [Сагласно са тим циљем треба одредити и врсту нашег одрицања од света.](#)
3. [Борба плоти и духа.](#)
4. [Општи опис страсти и борбе са њима.](#)
5. [Борба са осам главних страсти:](#)
 1. а) са стомакоугађањем.
 2. б) са духом блуда.
 3. в) са духом среброљубља.
 4. г) са духом гнева.
 5. д) са духом туге.
 6. д) са духом унинија.
 7. ж) са духом таштине.
 8. з) са духом гордости.
6. [Борба са помислима и преко њих са злим духовима.](#)
7. [Борба са свим врстама туге.](#)
8. [О Божанственој благодати и слободном произвољењу као чиниоцима духовног живота.](#)
9. [О молитви.](#)

10. [О руковођењу у духовном животу.](#)

11. [О ступњевима савршенства духовног живота с обзиром на побуде за њега.](#)

12. [О крају покајничких трудова.](#)

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

I

ЦИЉ И СВРХА ПОДВИЖНИШТВА

1. Све науке и вештине имају свој циљ и своју сврху. Гледајући на њих, ревносни љубитељ вештине радо подноси све напоре и издатке. Тако земљорадник, трпећи час врућину, час хладноћу, неуморно обрађује и оре земљу, имајући циљ да је очисти од сваког страног корова и учини роднијом и будући убеђен да другачије неће достићи сврху, тј. остварење обилне жетве ради издржавања себе и умножавања свога иметка. Тако и наше подвижништво има свој циљ и своју сврху, ради које ми неуморно и са задовољством подносимо све трудове, ради које нас не оптерећује оскудност испосничке хране, ради које нас радује изнемоглост од бдења. Ради те сврхе свагдашње наше читање Светог Писма са размишљањем не познаје ситост, ради ње нас не плаши непрестани труд, нити одрицање од свега и оскудица у свему, па ни страхоте безмерне пустиње.

2. Сврха нашег подвижничког живота јесте Царство Божије, а циљ - чистота срца, без које није могуће постићи ту сврху. Приковавши наш поглед на тај циљ, ми треба да најтачније усмеравамо наш живот, као по правој линији. И уколико се наша мисао макар мало уклони од њега, треба да је, као по неком правилу, одмах исправљамо, враћајући се на његово сагледавање.

3. Тако учи и свети Павле када онима који су примили благи јарам Христов говори: Имате плод свој на освећење, а крај живот вечни (Рим.6,22). Тиме он као да каже: ваш циљ је - чистота срца, а сврха - живот вечни. Према томе, ми треба да се свом снагом држимо онога што нас може усмерити ка том циљу, тј. ка чистоти срца, а оно што нас одвлачи од њега - да избегавамо као погибелно и штетно. Јер, ми све чинимо и подносимо ради њега. Наиме, да бисмо сачували постојану чистоту срца ми напуштамо родитеље, отаџбину, чинове, богатство, утехе овога света и сва задовољства. Уколико, дакле, овај циљ увек будемо имали у сећању - сва наша дејства и помисли биће усмерени ка његовом достизању. Међутим, уколико он не буде непрестано стајао пред нашим очима, сви наши трудови и усиља биће узалудно протраћени, будући да нису били усмерени само на њега.

4. Према томе, ради те чистоте треба све да чинимо и желимо. Ради ње треба да идемо у пустињу, ради ње да се држимо постова, бдења, трудова, телесног сиромаштва, читања и других врлина. Тиме своје срце треба да учинимо слободним од свих погубних страсти и сачувамо га таквим. Ради тог главног циља, тј. чистоте срца, треба да предузимамо постове, бдења, отшелништво, поучавање у Светом Писму. Због њих не треба да допуштамо себи да оштетимо ту главну врлину. Јер, уколико се у нама сачува неповређеном ова главна врлина, неће бити никакве штете ако неки од наведених подвига у извесном случају по неопходности буде изостављен. Међутим, ми нећемо имати никакве користи уколико све њих одржимо, а њу једину нарушимо. Стога све треба да се чини ради ње. (Подвизи) нису савршенство, већ средства за [постизање] савршенства. Стога ће се онај ко на њима буде зауставио стремљење свога срца (задовољивши се њима као највишим добром) узалудно трудити, будући да га неће пружити до постигнућа сврхе ради које су они и пожељни.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

II

**САГЛАСНО СА ТИМ ЦИЉЕМ ТРЕБА ОДРЕДИТИ И ВРСТУ НАШЕГ
ОДРИЦАЊА ОД СВЕТА**

5. Постоје три вида одрицања од света: прво, у коме телесно остављамо сва богатства и стицања у свету; друго, у коме остављамо пређашње навике, пороке и страсти, како душевне, тако и телесне; и треће, у коме, одвлачећи ум од свега садашњег и видљивог, сагледавамо само будуће и чезнемо за оним што је невидљиво. Господ је Аврааму заповедио да истовремено изврши сва ова три одрицања, рекавши: Иди из земље своје, и од рода свога, и из дома оца свога (Пост.12,1). Из земље своје, тј. од светског богатства и од земаљског стицања; од рода свога, тј. од пређашњег начина живота, ранијих навика и порока, који су нам веома сродни, као да су једнокрвни са нама, прилепивши нам се од самог рођења; из дома оца свога, тј. од сваког сећања на свет и на све што у њему среће наш поглед. То се остварује када, умревши са Христом за светске стихије, по апостолу, гледамо већ не на оно што је видљиво, него на оно што је невидљиво (Јер је оно што се види привремено, а оно што се не види, вечно) (2.Кор.4,18); када, изашавши срцем из ове привремене и видљиве куће, своје очи и ум обраћамо према дому у коме имамо пребивати вечно; када, живећи по телу, не војујемо по телу у Господу (2.Кор.10,3), делом и животом објављујући ону изреку блаженог апостола: Наше живљење је на небесима (Фил.3,20).

6. Нећемо имати много користи уколико, са свим жаром вере извршивши прво одрицање, са истом ревношћу не извршимо и друго, како бисмо, успевши да га стекнемо, постигли и треће, у коме ћемо, изишавши из куће нашег пређашњег оца по старом човеку, свецело устремити поглед нашег ума према небеском. Стога, ако желимо да постигнемо истинско савршенство, треба да стремимо, да оставивши телесно родитеље, отаџбину, богатства и светска задовољства, и срцем оставимо [све што смо напустили], те да се више никада не враћамо са похотом на оно што смо са презрењем одбацили. [Иначе ћемо бити] слични Израилџима који су, по изласку из Египта и после кушања небеске мане, зажелели нечиста и скверна јела Египатска, говорећи: *Добро нам је било у Египту, када смо седели код лонаца са месом* (Изл.16,3; Број.11,5). И свако ко се, по одрицању од света, враћа ранијим бригама, или примамљује ранијим жељама, делом и мишљу говори исто што и они: *Добро нам је било у Египту* (тј. свету). Нама неће донети никакве користи ако свет напустимо само телом, или ако пресељење из овог Египта буде само по месту. Ми на исти начин треба да стекнемо и одрицање срцем, које је много више и корисније. Ево шта је објавио апостол о одрицању које смо назвали телесним: *И ако раздам све имање своје, и ако предам тело своје да се сажеже, а љубави немам, ништа ми не користи* (1-Кор.13,3). То значи да ми неће донети никакву корист одрицање [од свега] и сажежење спољашњег човека, као ни мучеништво и сажежење свог тела (које предајемо за Христа), уколико сам, са друге стране, нетрпељив, гневљив, завидљив или горд, уколико се будем распаљивао због увреда других, или тражио своје, уколико будем помишљао о ономе што је зло, или нетрпељиво и нерадо подносио све што ми се догоди. Јер, унутрашњи човек је, при томе, још [увек] обложен ранијим страстима.

7. Према томе, са свом упорношћу треба да журимо к томе да и наш унутрашњи човек збаци са себе и растури све што је сабрао у претходном животу, тј. богатство страсти које су, прицепљујући се телу и души, у правом смислу наше. И уколико, док смо још у овом телу, оне не буду одсечене и одбачене, ни по

исходу неће престати да нас прате. Као што врлине (или сама љубав, која је извор врлина) које се стекну у овом веку, и по кончини овог живота, свога љубитеља чине прекрасним и светлоносним, тако и пороци, покривши некако душу одвратним бојама, не одступају од ње упрљане и у оном пребивалишту без краја. Лепота или одвратност душе се рађа од каквоте врлина или порока. Нека од тих боја, која се добија од њих чини је или тако светлом и прекрасном да је достојна да чује пророчку реч: *И Цар ће пожелети лепоту твоју* (Пс.45,11), или потпуно црном, смрадном и безобличном, тако да може сама, исповедајући своје скверни, да каже: *Усмрдеше се и загнојише се ране моје од безумља мога* (Пс.38,6). Стога су оне (врлине и страсти) наше лично богатство, које неразлучно пребива са душом, и које нам ни цар не може дати, нити непријатељ отети од нас. Оне су управо наше богатство, које ни сама смрт није моћна да отргне од душе.

(Потрошити зло богатство страсти значи умртвити их, што није могуће постићи без борбе са њима. Стога онима који су се одрекли од света неизбежно предстоји борба са страстима. Ње они треба да се прихвате од почетка. Код светог Касијана о овој борби налазимо и општа расуђивања у четвртом разговору: **О борби плоти и духа**, и у петом: **О осам главних страсти**, а постоји и појединачан исцрпан опис борбе са сваком од осам главних страсти у Књизи правила. - Позајмићемо из свега оно што је најбитније).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

III

БОРБА ПЛОТИ ПРОТИВ ДУХА

8. Постоји борба у удовима нашим, као што читамо код апостола: *Јер тело жели против Духа, а Дух против тела, а ово се противи једно другоме да чините оно што не бисте хтели* (Гал.5,17). По промислитељској одлуци Божијој, она као да се укоренила у саму нашу природу. И зар можемо да је не сматрамо природним својством човековог састава после пада првоствореног, с обзиром да је општа за све без изузетка? Потребно је, међутим, веровати, да се она, уколико је већ свима природна, у нама налази по вољи Божијој и за наше добро, а не на зло. Она је у нама остављена ради буђења ревности за више савршенство.

9. Реч плот на овом месту треба схватити у смислу плотске воље или злих жеља, а не у смислу човека као бића. Исто тако и под речју дух не треба разумети неко лично биће, него добре и свете жеље душе. Такав смисао одређује и сам апостол, говорећи: *По Духу ходите, и похоту телесну нећете чинити. Јер, тело жели проти Духа, и остало* (Гал.5,16-17). Будући да се и једне и друге жеље налазе у једном те истом човеку, у нама се води непрестана борба. Док похота плоти, углавном тежећи ка греховном, налази задовољство у ономе што се односи на задовољавање потреба садашњег живота, дух, напротив, у потпуности жели да се прилепи за духовна дела, занемарујући чак и најнеопходније телесне потребе и не посвећујући ни најмању пажњу трулежној плоти. Плот се наслађује изобиљем и сваковрсним задовољствима, а духу није пријатна брига чак ни о предметима природних потреба. Плот жели да се насити сном и препуни храном, а њему су храна бдења и постови у тој мери да не би хтео да допусти сна и хране чак ни онолико колико је потребно за живот. Она жели да изобилује сваковрсним богатствима, а он није задовољан чак ни због тога што има малу количину хлеба за свакодневну употребу. Она жели да се разнежује и да буде окружена гомилом ласкаваца, а њему је утеха строг живот и ширина неприступне пустиње, при чему му присуство смртника није угодно. Она се заноси почастима и похвалама људским, а њему су угодна гоњења и увреде.

10. Руководећи се самољубљем и земаљском мудрошћу, наша воља замишља да може постићи неку средину (иначе, достојну сваке осуде) између ова два стремљења, намеравајући да се уздржава од плотских страсти тако да нимало не трпи невоље које су неизбежне при испуњавању захтева духа: она би хтела да без кажњавања тела постигне телесну чистоту, да без труда бдења стекне срдачну чистоту, да и поред телесног спокојства обилује духовним врлинама, да без жестоких клевета задобије благодат

трпљења, да пројави смирење Христово без губитка световне почести, да следи простоту благочашћа са сујетом овога света, да служи Христу са људском славом и одобравањем, да одважно казује правду, не срећући чак ни најмање жалости. Уопште, она би хтела да постигне будућа блага, не губећи садашња. Таква воља не води ка истинском савршенству, већ, успостављајући стање непожељне топлоте, [људе] чини достојне прекора који Господ наводи у Откривењу: *Знам дела твоја, да ниси ни студен ни врућ! О да си студен или врућ! Тако, пошто си млак, и ниси ни студен ни врућ, избљевају те из уста својих* (Отк.3,15-16). Када, пак, највећу благодат, буди се енергија духа и у [човеку] васпостављају виша стремљења која га одвраћају од свега земаљскога. Излажући се њиховом утицају, воља већ не може да остане равнодушна и млака, те задобија ревност за боље и њему приноси на жртву све ниже. Па ипак, наклоност ка ранијем покоју равнодушноста остаје у њој, и она је врло склона да се опет врати њему. Да се то не би десило, у плоти остају покрети који су непријатељски према вишим стремљењима, према којима воља која је окусила виша блага не може да буде наклоњена: чим их осети, у њој се одмах буди сва ревност и она храбро чува своја виша блага. Међутим, дешава се да воља падне у богопротивну млакост, услед чега се подиже борба плоти и подстиче млакост на делање. Из овога је видљиво да бисмо се ми заувек задржали у стању поменуте богопротивне млакости кад нас из ње не би изводила борба која се подиже у нама. Јер, при њој, када, робујући самоугађању, зажелимо да себи учинимо неко олакшање, одмах устаје плот и, рањавајући нас жаокама греховних покрета и страсти, не допушта да останемо у утешној и жељеној чистоти, те нас одводи ка охлађујућем и нежељеном задовољству, тј. као да нас одвлачи на пут који је присут трњем. Међутим, то раздражује уснулу ревност по Богу: она устаје и прогони непријатеље који су се приближили. Свакодневно дејствујући у нама, ова нас борба доводи до благодатне решености да, одбацивши широки и безбрижан живот, са великим знојем и скрушеношћу духа стекнемо чистоту срца, да са строгим постом, глађу, жеђу и неспавањем чувамо чистоту тела, да кроз читање, размишљање и непрестану молитву усходимо у добру настројеност духа.

11. Осим тога, нешто тајанствено је изображено у Божијој одлуци која се тиче народа непријатељски настројених према Израилу, као што читамо у Књизи о судијама: *А ово су народи које остави Господ, да њима куша Израилу... да би се научили на борбу* (Суд.3,1-2). Такву борбу је Господ устројио не стога што није хтео покоја Израилу или што се није бринуо о његовом добру, већ зато што је видео да је она веома корисна за њега. Излажући се готово непрестаном нападу тих народа, он није могао а да не осећа сталну потребу за Божијом помоћи. Због тога је био дужан да пребива у свагдашњем обраћању Њему са надом, и у молитви. Немајући могућности да остави дело борбе, он није имао времена да се преда безбрижности, или да се раслаби од лењости и беспослицења. Јер, често мир и срећа обарају онога кога није могла да победи несрећа.

12. Због чега ми код ушкопљеника по телу налазимо успавану душу: управо због заблуде да им, по ослобођењу од ове плотске потребе, није ни потребан труд телесног уздржања и скрушености срца. Они који су раслабљени таквом безбрижношћу, не брину се о стицању истинског савршенства, или о очишћењу срца од душевних страсти. Такво стање, премда се уздиже над плотским, ипак остаје само душевно. По речима самога Господа, оно је достојно одбацивања због тога што се, од хладнога прешавши ка млакоме, зауставило на непожељној топлоти.

13. Према томе, у самом почетку одрицања, када престајемо да будемо плотски, тј. када почињемо да се одвајамо од световних обичаја и да се уздржавамо од очигледне плотске нечистоте, треба да пожуримо да се свом снагом одмах постарам да усвојимо духовно стање, да се не би десило да узмаштамо да смо, самим тим што смо се одрекли од света по спољашњем човеку, или што смо прекинули оскврњење плотском прељубом, већ постигли савршенство, те да постанемо лењи и безбрижни у истребљивању узрока страсти. Иначе, десило се да ћемо се зауставити на средини између плоти и духа и да не нећемо постићи степен духовног савршенства, мислећи да је за њега довољно на спољашњи начин се одвојити од светског живота и задовољстава и бити једноставно далек од разврата и телесних веза. Јер, ако останемо у овом стању млакости (равнодушноста), које се сматра најгорим, бићемо избљувани из уста Господњих, као што каже: *Тако, пошто си млак... избљевају те из уста својих* (Отк.3,16). Праведно је Господ објавио да ће они које је примио у недра љубави, и који су се показали као хладни, бити избљувани са неким гађењем. Јер, лакше се обраћа ка спасењу и лакше узлази на врх духовног савршенства плотски човек, тј. световњак или незнабожац, него онај, ко је примио јарам Христов, али није ступио на пут савршенства, већ је допустио да се први огањ духовне ревности охлади. Наиме, први ће, будући смираван чулним страстима и постајући свестан своје нечистоте због плотског оскврњења, доспети у скрушеност и прибећи Источнику сваке чистоте и савршенства, те се узгнушати хладног стања неверја и безбрижности у коме се налазио. Горећи духом, он ће лакше узићи ка савршенству. Томе насупрот, онај ко се хладно прихвата дела Господњег и без смирења и дужног усрђа ступа на пут овог

звања, будући једном поражен овом бедном zarazом, већ не може сам себе да умудри на боље, нити прима уразумљење од других. Јер, он, по речи Господњој, говори у срцу своје: *Богат сам, и обогатио сам се и ништа ми не треба*, премда њему више пристаје оно што даље следи: *А не знаш да си несрећан, и јадан, и сиромашан, и слеп, и наг* (Отк:-3,17). На тај начин, он постаје гори од световног човека јер губи свест о томе да је бедан, слеп и наг, да му је у много чему потребно исправљање, да има велику потребу за поукама и уразумљивањем од стране других. Услед тога он не прихвата ни једну спасоносну реч, не схватајући да ће у будућем веку неизбежно бити подвргнут најстрожијем суду и казни.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

IV

ОПШТИ ОПИС СТРАСТИ И БОРБЕ СА ЊИМА

14. Постоји осам главних страсти: стомакоугађање, блуд, среброљубље, гнев, туга, униније, таштина и гордост.

15. Постоје две врсте страсти: природне, које се рађају из природних потреба, као нпр. стомакоугађање и блуд, и неприродне, које немају корен у природи, као на пр. среброљубље. Њихова дејства се, пак, испољавају на четири начина: неке дејствују само у телу и преко тела, као стомакоугађање и блуд, а неке се испољавају и без садејства тела, као сујета и гордост; затим, неке се побуђују споља, као среброљубље и гнев, а неке произилазе из унутрашњих узрока, као униније и туга. Такво пројављивање дејства страсти даје нам повод да код њих допустимо још два рода делећи их на плотске и душевне: плотске се рађају у телу и тело хране и наслађују, а душевне произилазе из душевних склоности и хране душу, док на тело често делују разорно. Последње се лече простим унутрашњим лечењем срца, а плотске се лече двојаким лековима - и спољашњим и унутрашњим.

16. Појаснићемо нешто од реченога опширнијим расуђивањем. Имајући узрок у телу, страсти стомакоугађања и блуда се понекад буде без садејства душе, једино због узбуђивања потреба из којих произилазе. Међутим, оне повлаче и душу због њене заједнице са телом. Ради обуздавања њиховог насртања није довољно само напрезање душе, већ је, при томе, неопходно и тело укротити постом, бдењем, изнуравањем помоћу труда, те прибећи привременој усамљености, а често и потпуном отшелништву. Оне произилазе из порочности душе и тела, те могу да се савладају једино њиховим обостраним трудом. Сујета и гордост се у души рађају без посредства тела. Јер, какву потребу сујета има за било чим телесним, када душу доводи до пада једино због жеље за похвалом и славом? Или, какво је телесно дејство имало удела у паду луцифера у гордост. Он ју је зачео једино у души и помисли, као што говори пророк: *А говорио си у срцу свом: Изаћи ћу на небо... изједначићу се са Вишњим* (Ис.14,13-14). За такву гордост он није имао никакав подстрек споља. Она се родила и у целости сазрела у његовој унутрашњости.

17. Ових, дакле, осам страсти, имају различито порекло и различито деловање. Међутим, првих шест, тј. стомакоугађање, блуд, среброљубље, гнев, туга, униније су међусобно сједињени неким нарочитим сродством, тј. претераност у једној доводи до следеће. Јер, од претераног стомакоугађања неопходно произлази блудна похоту, од блуда [се јавља] среброљубље, од среброљубља гнев, од гнева туга, од туге униније. Због тога се против њих треба борити истим тим поретком, прелазећи у борби са њима од претходне ка онима које следе: да бисмо победили униније, најпре треба да савладамо тугу; да бисмо прогнали тугу, претходно треба да савладамо гнев; да бисмо угасили гнев, треба да сгазимо среброљубље; да бисмо ишчупали среброљубље, треба да укротимо блудну похоту; да бисмо савладали блудну похоту, треба да обуздамо страст стомакоугађања. И преостале две страсти, тј. сујета и гордост, на исти се начин међусобно сједињују: појачавање прве постаје почетак друге. Од претеране сујете се рађа страст гордости. Истим поретком се стиче и победа над њима: да би се истребила гордост потребно је да се савлада сујета. Међутим, оне се по врсти не сједињују са претходних шест. Оне се не рађају од

њих, него, напротив, по њиховом истребљењу. У ове две страсти ми упадамо нарочито после победе и тријумфа над осталим страстима. Уосталом, премда се налазе у наведеном међусобном односу, ових осам страсти се чешће раздељују на четири савеза: блудна похота се нарочитим савезом сједињује са стомакоугађањем, гнев са среброљубљем, унија са тугом, а гордост са сујетом.

18. Ниједна од страсти се не испољава на само један начин. Тако се стомакоугађање испољава на три начина: или рађа жељу за јелом пре одређеног часа, или захтева јела до пресићења, не разликујући каквоту хране, или захтева укусну храну. Отуда имамо исхрану без правила, прождрљивост и сластољубље. Од ове три [страсти] произилазе разни зли недужи у души: од прве се рађа гунђање на манастирски устав, од кога до неподношљивости узраста незадовољство манастирским животом, за којим обично брзо следи и бекство из манастира; од друге се буди похота и сладострашће; а трећа доводи до среброљубља и не даје места сиромаштву Христовом.

Постоје три облика блудне страсти: први се врши кроз мешање једног пола са другим; други настаје без мешања са женом, због кога је Господа поразио Онана, сина патријарха Јуде (Пост.38,9-10), и који се у Писму назива нечистотом; трећи се чини умом и срцем, и о њему Господ говори у Јеванђељу: *Сваки који погледа на жену са жељом за њом, већ је учинио прељубу са њом у срцу свом* (Мт.5,28). На ова три облика блажени апостол је указао у следећем стиху: *Умртвите, дакле, удове своје који су на земљи: блуд, нечистоту, страст, и остало* (Кол.3,5).

Постоје и три облика среброљубља: прво ономе ко се одрекао од света не допушта да се обнажи од сваке врсте поседовања; друго онога ко је већ све раздао ништима подстиче да опет стекне исто такво имање; треће распаљује жељу за стицањем у ономе ко пре није ништа имао.

Постоје три облика гнева: први је онај који букти у унутрашњости; други је онај који се испољава у речи и на делу; трећи је онај који дуго време тиња и назива се злопамћењем.

Туга има два облика: први наступа по престајању гнева, или се јавља при нанесеним штетама и губицима и неиспуњеној жељи; други настаје од бојазни и страхова за свој удео, или од неразумних брига.

Постоје и два облика унија: један баца у сан, а други изгони из келије.

Таштина је разнообразна, али се могу разликовати два главна облика: у првом се превазносимо телесним преимућствима и видљивим стварима; у другом се распаљујемо жељом за сујетном славом због духовних предмета.

И гордости има две врсте: прва је плотска, а друга - духовна, која је штетнија. Она нарочито искушава оне који су напредовали у неким врлинама.

19. Ових осам страсти искушавају сав род људски, премда не нападају све на исти начин. Јер, у једном главно место заузима дух блуда, у другоме превладава гневљивост; у једноме влада сујета, а у другом господари гордост. Према томе, премда све страсти нападају на све, свако од нас им робује на различит начин и различитим редом.

20. Стога треба да водимо борбу са тим страстима. Откривши која му страст нарочито штети, свако треба против ње да усмери главну борбу, употребљавајући свако старање и бригу за њено праћење и савлађивање, усмеравајући против ње копља свакодневних постова, бацајући на њу свакоминутне стреле срдачног стењања и уздисања, и непрестано проливајући сузе у молитви Богу ради прекраћења борбе која га смућује. Јер, нико не може савладати ни једну страст док се не убеди да својим старањем и трудом не може да однесе победу над њом, иако је, да би се очистио од ње, и сам дужан да даноноћно пребива у сваком труду и сваком старању.

21. Када такав борац осети да се ослободио од своје главне страсти, треба да са пуном пажњом разгледа скровишта свога срца како би, увидевши која је од преосталих страсти најснажнија, сва духовна оружја подигао против ње. Побеђујући на тај начин сваки пут главну страст у себи, он ће брже и лакше одржати победу над осталим, слабијим.

22. Када победиш једну или неколико страсти, не треба да се превазносиш. Иначе ће Господ, увидевши надменост твога срца, престати да га ограђује и штити, и ти ћеш, остављен, опет бити смућиван страшћу коју си, уз помоћ благодати Божије, већ био победио. И пророк не би почео да се моли: *Немој предати, Господе, зверима душу која ти се исповеда* (Пс.73,19), да није знао да се они који се превазносе срцем поново препуштају страстима које су победили како би се смирили.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

V

БОРБА СА ОСАМ ГЛАВНИХ СТРАСТИ

23. Приказујући борбу са осам главних страсти, описаћемо њихова својства, показати узроке, и предложити пригодне лекове против њих.

а) БОРБА СА СТОМАКОУГАЂАЊЕМ (V књига правила)

24. Прва борба, у коју треба да ступимо, јесте борба са стомакоугађањем, или са страшћу преједања.

25. Што су тиче начина уздржања у храни, или поста, не може бити установљено правило једнако за све, будући да код свих није једнака снага тела. Ова врлина се, пак, не извршава само душевном силом, него треба да буде сразмерна и са телесном силом. Не могу сви постити читаву недељу. Неки без хране не могу бити више од два или три дана, а некима је тешко да издрже и до заласка сунца. Такође, није за све храњиво поврће, или зеље. или суви хлеб. Осим тога, једнима је да се насите потребно две фунте, а други осећа оптерећење ако поједе фунту или пола фунте. Међутим, сви који се уздржавају треба да имају један циљ, тј. да, примајући храну по мери телесних сила, не упадају у преједање. Јер, душу ослабљује не само каквота хране, него и количина, распаљујући у њој штетан, греховни огањ.

26. Ма каквим јелима да се насити стомак, родиће се семена плотске похоте, и ум, савладан тежином јела, више неће бити у стању да добро управља кормилом расуђивања. Ум не опија само неумерена употреба вина: њега обично чини климавим и колебивим и лишава га чистих и непорочних помисли чак и изобилје сваковрсних јестива. Узрок разврата и погибли Содомљана био је, не само опијање вином, него и преситост стомака. Слушај како Господ преко пророка укорева Јерусалим (Јез.16,49). Због чега је сагрешила сестра твоја, Содома, ако не стога што је јела хлеб свој до ситости и преситости? Они су таквом преситошћу хлебом били распаљени неугасивим жаром плотске похоте, те су, по суду Божијем, били са неба сажежени сумпорним огњем. Ако је њих, на тај начин, једино неумереност у употреби хлеба због страсти преситости суновратила у понор разврата, шта рећи о онима, који, при цветајућем здрављу тела, себи дозвољавају да једу месо и пију вино у неумереној количини, употребљавајући их онолико колико им нашаптава самоугодљива похота, а не колико захтева немоћ.

27. Свети оци као меру уздржања утврђују да храну, коју морамо да примамо ради подржавања живота тела, престанемо да једемо док у нама још постоји жеља за јелом. Судећи по томе, и немоћан телом може да пројави врлину уздржања у савршенству једнако као и крепак и здрав, тј. уколико снагом воље

буде обуздавао жељу за јелом када земљаност тела не буде имала потребу за њом. Јер, и апостол каже: *Старање за тело не претварајте у похоте* (Рим.13,14). Он није сасвим забранио да водимо бригу о телу, него само заповеда да при томе немамо похоту. Он је одбацио похотљиву бригу о плоти, али разумно, неопходно старање за живот није искључио. Прво је забранио да кроз попуштање телу ми не бисмо упали у погубна похотљива дела, а друго је дозволио да се тело, ослабљено неразумном строгашћу, не би показало немоћно за испуњавање наших духовних занимања и напора.

28. Према томе, мера уздржања треба да буде одређена судом савести сваког. Свако је дужан да себи одреди колико да се уздржава, тј. колико је уздржања потребно за борбу против узнемиравања плоти. Постове, уставом одређене, свакако треба држати. Међутим, ако после њих не будемо чували уздржање у храни, њихово нас извршавање неће довести до савршене чистоте. Гладовање у вишедневним постовима ће донети само краткотрајну исцрпљеност и замор тела, али не и чистоту целомудрености, уколико му буде следило насићење тела до ситости: јер, чистота душе је нераздвојно повезана са гладовањем стомака. Постојану чистоту целомудрености нема онај ко не може да држи трајну равнотежност уздржања. Строги постови остају без користи уколико за њима следи претерано попуштање у храни: плод њихов брзо ће бити изгнан страшћу стомакоугађања. Стога је разумније умерено свакодневно поткрепљивање храном, неголи повремени дуги и крајње строги постови. Неумерено неједење може не само да поколеба постојаност и чврстину душе, него и да вршење молитве, услед немоћи тела, учини беживотним.

29. Ради очувања чистоте душе и тела није довољно само уздржање у храни: њему треба додати и друге душевне врлине. Најпре се треба научити смирењу кроз врлину послушања, скрушености срца и изнуравања тела. Поседовање новца треба не само избегавати, него и саму жељу за њим - из корена чупати. Јер, није довољно немати их (што највећим делом бива и по неопходности), већ не треба допустити ни саму жељу да их имамо уколико би нам случајно били предложени. Јарост гнева, такође, треба савлађивати, тежину туге надвладавати, сујетну славу презирати, надменост гордости газити, и непостојаност и лутање ума обуздавати непрестаним сећањем на Бога. Сваки пут треба да се [потрудимо] да срце од маштајућег лутања вратимо ка сагледавању Бога. Јер, лукави непријатељ ће покушавати да се прикраде у скривнице срца да би нам ум одвукао од сагледавања.

30. Ко није у стању да обузда призиве стомакоугађања, никада неће моћи да савлада похоту која се распаљује. Чистота унутрашњег човека се познаје по савршенству ове врлине. Јер, нико неће поверовати да се у борби са најсилнијим супарницима може надметати онај кога у малом окршају савлађују најслабији.

31. Према томе, најпре треба да згазимо похоту стомакоугађања, те да свој ум олакшамо не само постовима, него и бдењима, читањем и непрестаном скрушеношћу срца, при сећању на све оно чиме смо били прелешћени и побеђени, час уздишући са осећањем ужаса због множине грехова, час горећи жељом за савршенством и чистотом. И треба га довести до тога да, стално заузет подвижничким трудovima и помислима, и само поткрепљивање храном не сматра толико дозвољеним предметом задовољства, колико бременом наложеним у виду казне, коме треба приступати више као к нечему неизбежном за тело, неголи нечему што жели душа. Уколико се потрудимо да постојано будемо у таквој духовној бризи и скрушености, убрзо ћемо укротити похотљивост плоти (која долази до крајњег беснила ако је товаримо јелима), те отупити њен погубан жалац. Тако ћемо, при обиљу суза и непрекидног срдачног плача, угасити пећ нашега тела коју је у нама, кроз удешавање случајева за грех и узбуђивање страсти, распалио цар вавилонски, тј. ђаво. Њима нас он, слично додавању нафте и смоле у пећ, силније разгорева (на непотребно), све док благодат Божија, вејањем росног духа, у срцима нашим сасвим не угаси пламен плотске похоте. Према томе, наша прва борба се састоји у томе да жељом за савршенством угасимо похоту за обилном исхраном и стомакоугађањем. Стога не само што сагледавањем врлина треба да савлађујемо жељу за излишном храном, већ и саму неопходну храну за нашу природу (као некорисну за целомудреност), треба да примамо са брижљивом срдачном опрезношћу. Прохођење нашег живота треба да устројимо тако да се ни у које време не одвајамо од духовних занимања, осим када нас слабост тела принуди на неопходно старање о њему. Чак и тада када се потчинимо тој неопходности, више задовољавајући животне потребе, неголи робујући жудњи душе, ми смо дужни, што је брже могуће, да је остављамо с обзиром да представља дело које нас одвлачи од спасоносних занимања. Ни у време самог примања хране не треба да се одвајамо од тих занимања. Јер, ми никако нећемо моћи да се уздржимо од наслађивања предложеним јелима уколико се душа, приковавши пажњу за Божанствено сагледавање, не буде у исто време наслађивала љубављу према врлинама и лепотом небеских ствари. И уопште, све садашње ће [човек] моћи да се презре као трулежно уколико се поглед ума нераздвојно буде држао прикован за нетрулежна и вечна добра. Он ће тако још за

време пребивања у телу срцем окусити блаженство будућег живота.

32. Победивши таквим расположењем похоту стомакоугађања и обилне исхране, [сада] већ не као слуге плоти, ми ћемо бити сматрани као достојни да ступимо и у више борбе, тј. да се сукобимо са нечистим силама, које обично ступају лично у борбу само са победницима. На тај начин се савладавање плотских жеља показује као нека најчвршћа основа свих борби. Не победивши своју плот, нико не може да се правилно бори. А ко се не бори правилно, неће бити увенчан.

33. Хоћеш ли да чујеш истинског борца Христовог, који се бори по законитом правилу ратовања? Пази. *Ја*, говори он, *дакле, тако трчим, не као на непоуздано; тако се борим, не као онај који бије ветар; него изнуравам тело своје и савлађујем га, да проповедајући другима не будем сам одбачен* (1.Кор.9,26-27). Видиш ли како је он у себи самом, тј. у плоти својој, као на неком најтврђем основу, утврдио главно дело ратовања, и сав успех борбе поставио једино на изнуравању плоти и покоравану тела свога? *Ја*, говори, *дакле, тако трчим, не као на непоуздано*. Не трчи на непоуздано онај ко сагледава небески Јерусалим и у њему има непокретни циљ према коме је дужан да непоколебиво усмерава кретање срца свога. Не трчи на непоуздано онај ко се, заборављајући оно што је иза, пружа ка ономе што је напред, стреми ка назначеној *награди небескога призвања Божијега у Христу Исусу* (Фил.3,13-14). Према њој устремљујући увек поглед свога ума, и журећи са свом готовошћу срца свога, он са увереношћу узвикује: *Добар рат ратовах, трку заврших, веру одржах* (2.Тим.4,7). Будући свестан да је са упорношћу и ревношћу по савести трчао за *мирисом уља Христових* (Песм.1,3), те да је умртвљавањем плоти успешно одржао победу у духовној борби, он са несумњивом надом наводи, говорећи: *Сад ме чека венац правде, који ће ми у онај Дан дати Господ, праведни Судија* (2,Тим.4,8). А да би и нама открио сличну наду на награду, уколико у подвигу тога течења будемо подражавали њему, он додаје: *Али не само мени, него и свима који са љубављу очекују Долазак његов* (2.Тим.4,8). Он свечано објављује да у Дан суда и ми себе можемо да учинимо причесним његовом венцу уколико, љубећи долазак Христов (не само онај у коме ће се јавити онима који то не желе, већ особито онај у коме Он увек ходи ка светим душама), одржимо победу у борби кроз умртвљење плоти. О том последњем доласку Господ говори у Јеванђељу: *Ја и Отац мој доћи ћемо к њему и у њему ћемо се настанити* (Јн.14,23). И још: *Ево стојим на вратима и куцам; ако ко чује глас мој и отвори врата, ући ћу к њему и вечераћу са њим, и он са мном* (Отк.3,20).

34. Уосталом, говорећи: *Ја тако трчим, не као на непоуздано*, апостол не описује само подвиг трчања који је извршио (што се особито односи на устремљење ума и пламеност његовог духа, којим је са свом ревношћу следовао Христу, са невестом говорећи: *За тобом и за мирисом твог мира трчим*, (Песм.1,3), и још: *Душа се моја прилепила за тебе*, (Пс.62,9), већ сведочи да је и у другој врсти рата одржао победу, наводећи: *Тako се борим не као онај који бије ветар; него изнуравам тело своје и савлађујем га* (што се особито односи на тешке трудове уздржања, на телесни пост и изнуравање плоти). Он ту себе представља као будног борца са својим телом, истичући да му није узалудно задавао ударце уздржања. Напротив, он је кроз умртвљавање свога тела успео да стекне победничко славље: укротивши га бичевима уздржања и измождивши га ударцима пошћења он је победнику духу доставио венац бесмртности и палму нетрулежности. Видиш ли законити поредак борбе, примећујеш ли исход духовног сукобљавања, тј. како се ратник Христов, одржавши победу над бунтовником - телом, и бацивши га под ноге своје као велики победник, вози на победничкој кочији! Он не трчи на непоуздано, јер је уверен да ће убрзо ући у свети град, небески Јерусалим. *Тako се борим* у постовима, тј. у умртвљавању тела, *не као онај који бије ветар*, тј. не као онај који узалудно задаје ударце уздржања. Јер, он умртвљавањем свога тела није поражавао пуст ветар, него духове злобе који су га нападали. Јер, онај ко каже: *Не као онај који бије ветар*, подразумева да не побеђује пусти и празан ветар, него неке који се налазе у њему. Превладавши борбе ове врсте (тј. са телом) он, украшен многим победничким венцима, изнова ступа [у борбу], те се подвргава нападима најсилнијих непријатеља. И победивши прве завидљивце, он је са добром надом почео говорити: *Јер не ратујемо против крви и тела, него против поглаварстава, и власти, и господара таме овога света, против духова злобе у поднебесју* (Еф.6,12).

35. За Христовог борца, све док је у телу, никада не недостају случајеви за задобијање венаца за ратовање. Напротив, колико се више венчава успесима својих победа, толико му предстоји силнији поредак борбе. Јер, на њега, победоносног војника Христовог, који је победио и покорио своју плот, устаје гомила противника, војска непријатеља, будући раздражена његовим победама. То [се догађа] да Христов војник, разнежујући се покојем мира, не би почео да заборавља славне борбе свога ратовања, те да, опустивши се од нерада, у осећању безбедности од непријатеља, не би изгубио готовост и храброст да испољава победничко јунаштво које је достојно највиших награда. Према томе, уколико не слабимо, већ узрастамо у сили и храбрости, и желимо да постигнемо највише победничке тријумфе, треба у истом том поретку да проходимо борбе подвижништва: најпре да извршимо оно због чега бисмо

заједно са апостолом могли да кажемо: *Тако се борим. не као онај који бије ветар; него изнуравам тело своје и савлађујем га*, а затим, када добијемо тај бој, да ступимо и у онај после кога бисмо опет са апостолом могли говорити: *Јер не ратујемо против крви и тела, него против поглаварстава, и власти, и господара таме овога света, против духова злобе у поднебесју*. Јер, са њима ми никако не можемо ступити у борбу уколико нисмо однели победу над телом. Ми се никада нећемо удостојити да испробамо борбу са духовима уколико једнако бивамо савлађивани у борби са плоти и поражавани у сукобљавању са стомаком. И тада ће нас апостол праведно прекорети: *Друго вас искушење није снашло осим човечијег* (1.Кор.10,13).

36. Монах који жели да достигне подвиг унутрашње борбе, претходно треба себи да одреди да, пре уставом одређеног и за све заједничког часа поткрепљавања храном и изван трпезе, нипошто не узима нешто од хране или пића, ма каква га пријатност и сладост иначе мамила. Такође, и после завршетка трпезе нека се не усуди на нешто слично, па чак ни у најмањој мери. Исто тако, он треба да се држи времена и мере сна који су уставом утврђени. И страсти те врсте треба да одсецамо са истом ревношћу са којом одсецамо блудну страст. Јер, како ће угасити распаљеност плотске жеље онај ко не може да савлада излишне жеље стомака? И како ће моћи да победи тајне страсти, које ничу без икаквог сведока, онај ко не може да укроти видљиве и мале страсти?

37. Ми треба да се бојимо непријатеља који се налази у нама самима, а не спољашњег противника. Јер, у нама се води непрестана унутрашња борба. Уколико ту однесемо победу, све спољашње борбе ће постати ништавне. За Христовог војника ће све постати мирно и све ће му се покоравати. Ми уопште нећемо имати потребу да се бојимо непријатеља споља уколико се оно што је унутра у нама, будући побеђено, покорава духу. Ми не треба да верујемо да је нама, за постизање савршенства срца и чистоте тела, довољан само пост који се састоји у уздржању од видљивих јела. Не, њему треба придодати још и пост душе. Јер, и она има своја штетна јела. Удебљавши се од њих, она може да упадне у понор сладострашћа и без обиља телесне хране. Њена храна је осуђивање, и то - врло пријатна храна. Гнев је такође њена храна, премда не тако лака, већ повремено штетна, чак и смртоносна. Завист је храна душе, која отровно позлеђује њене сокове и која је непрестано мучи жалошћу због срећних успеха других. Сујета је [такође] њена храна, која је привремено наслађује пријатним укусом, а после је чини пустом, обнаженом и лишеном сваке врлине, остављајући је бесплодном и неспособном да доноси духовне плодове: она не само да је лишава награде за велике трудове, него и привлачи велику казну. Свака похота и блуђење непостојаног срца јесте нека паша душе на својеврсном пасишту које је храни штетним јелима, и која је чине непричесном небесног хлеба и тврде хране. Уздржавајући се од свега тога у нашем светом пошћењу, сразмерно својим силама, учинићемо сврсисходним и доброплодним и држање телесног поста. Јер, напрезање плоти које је сједињено са скрушеношћу духа представља најпријатнију жртву Богу: оно ће у чистим и лепо украшеним скривницама срца изградити обиталиште достојно Његове светости. Међутим, ако ми, постећи телесно, будемо ухваћени у мрежу најпогубнијих душевних страсти, изнуравање тела нам веће донети никакве користи. Јер, тада ћемо остати оскврњени у нашем драгоценијем делу, тј. остати неисправни оним делом наше природе који у правом смислу може да постане станиште Светога Духа. Јер, обиталиште Бога и храм Духа Светога није трулежна плот, него чисто срце. Према томе, када пости наш спољашњи човек, треба и унутрашњег уздржавати од штетне хране. Њега нарочито треба да представљамо чистим Богу да бисмо се удостојили да у себе примимо Христа као посетиоца, као што саветује свети апостол говорећи: *Да се Христос вером усели у срца ваша* (Еф.3,16-17).

38. Треба бирати храну која стишава и не буди жар плотске похоте, која се лако набавља и која је саобразна са општим обичајем и употребом братије. Стомакоугађање се пројављује на три начина: један подстиче да примамо храну пре часа који је уставом утврђен; други подстиче да се пресићујемо и препуњавамо стомак храном, без обзира на квалитет; трећи подстиче да се задовољавамо једино најкукуснијим и најпробирљивијим јелима. Стога против стомакоугађања монах треба да држи тројако правило: прво, да чека уставом утврђено времена за разрешење обеда: затим, да не попушта [жељи] за пресићавањем; и треће, да се задовољава простом и јефтиним храном. И оно што у вези са храном није саобразно са општим обичајем и употребом, најдревније предање отаца не одобрава, будући да је оскврњено сујетом, таштином и хвалисавошћу. Никог од оних који су се одликовали даром знања и расуђивања и од оних које је благодат Божија истурила напред као најблиставија светила за подражавање ми нисмо видели да су се уздржавали од једења хлеба, који се сматра простим и јефтиним. И обратно, ми никада нисмо видели да је неко од оних који су употребљавали зеље, поврће и плодове са дрвета био међу најискуснијим мужевима, или да се удостојио благодати расуђивања и знања.

39. Дела љубави треба претпостављати посту. Томе смо се научили код египатских отаца. Јер, када смо

ми, желећи да сазнамо правила ових старца, дошли из Сирије у Египат, они су нас примили са необично живом срдачном топлином. Ма куда да смо пролазили, ради нашег успокојења се нису ограничавали држањем часа за примање хране који је одређен уставом, као што смо навикли да видимо у палестинским манастирима. Напротив, они су увек разрешавали употребу хране пре назначеног часа, изузев средом и петком. Када смо питали зашто се код њих тако слободно заобилази правило свакодневног поста, један од старца нам је одговорио: "Пост је увек са мном, а вас не могу имати свагда са собом. Осим тога, пост представља произвољну [самовољну] жртву, премда и јесте веома користан и увек потребан, а испуњавање дела љубави је неодложан захтев заповести. Према томе, примајући Христа у вама, ја сам дужан да га нахраним. А када вас испратим, ја ћу ради Њега учињено снисхођење моћи да надокнадим строжијим постом. Јер, не могу сватови постити, *док је женик са њима. Него ће доћи дани кад ће се отети женик од њих, и онда ће постити у оне дане*" (Лк.5,34-35).

40. Као што говоре свети оци, крајности су подједнако штетне: и претеривање у посту и пресићавање стомака. Ми знамо неке који нису били побеђени стомакоугађањем, али су били оборени због прекомерног поста. Они су упали у исту страст стомакоугађања због слабости која је произашла од прекомерног поста.

41. Ми треба да се побринемо и о томе да не примамо храну пре одређеног времена или преко мере (и поред жеље плотског задовољства), и о томе да је употребљавамо у одређени час, чак и ако нам се не једе. Јер, и прекомерну жељу плотског задовољства и одвраћање од хране побуђује наш непријатељ. Осим тога, неумерено уздржање је штетније од преситости. Јер, од последњег је, због покајања, могуће прећи на правилно дејство, а од првога - није.

42. О томе како да се прође између две крајности, држећи разумну умереност, пређашњи оци наши често расуђивали. Свим врстама хране они су претпостављали хлеб. Као меру његове употребе они су одредили два невелика хлеба, тешка око фунте*(400 гр.).

43. Опште правило умереног уздржања састоји се у томе да свако према снази, према стању тела и узрасту једе онолико хране колико је потребно за подржавање телесног здравља, а не колико захтева жеља за преједањем. Онај ко не држи подједнаку меру, него час прекомерно пости, час се преједа, штети како молитви, тако и целомудрености: молитви - зато што од неједења не можете да буде бодар, због немоћи нагињући ка сну; а целомудрености - зато што огањ плотске похоте, који се распламсава од прекомерне употребе хране, продужава да дејствује и у време строгог поста.

44. Умерено употребљавати храну, по мишљењу отаца, значи свакодневно користити само онолико јела колико је потребно да би се, и по окончању обеда, још увек осећала глад. Таква мера ће чувати душу и тело у једнаком стању, и неће човеку допустити да упада ни у прекомерни пост (који ослабљује тело), ни у пресићавање (које оптерећује дух).

45. Предлажемо још једну спасоносну поуку блаженог Макарија, како бисмо нашу књигу о уздржању и постовима корисно завршили мишљењем [великог] мужа. Он каже да монах треба разумно да се држи дела поста као да ће у телу пребивати сто годна и да обуздава душевне покрете (тј. да заборавља увреде, да избегава тугу, да патње и лишавања не сматра ни у шта) као да ће умрети следећег дана. Тиме се у односу на прво, тј. пост, саветује душекорисна благоразумност која монаха подстиче да увек иде путем подједнаке строгости у уздржању, која му, чак у случају немоћи тела, не дозвољава да од уздржаности пређе ка сувишности, а у односу на друго, тј. обуздавање душевних покрета - спасоносна великодушност, којом је у стању да презире не само оно што у овоме свету изгледа пожељно, него и несреће и жалости, држећи их за ништавне, остајући непоколебив и постојано устремљујући поглед ума ка ономе на шта сваки дан и сваку минуту очекује да буде позван.

б) БОРБА СА ДУХОМ БЛУДА (VI књига правила)

46. По предању отаца, друга борба код нас јесте борба са духом блуда. Она је свагдашња, љута и дужа од других. Веома су ретки они који је у потпуности савлађују. Она почиње да се јавља од првог узраста зрелости и не престаје пре победе над осталим страстима. Пошто је начин нападања двојак, и пошто је оружје за борбу двоструко, и оружје одбране треба да је двојако. За стицање савршене чистоте целомудрености није довољан само телесни пост: важнија од њега треба да буде покајничка скрушеност

духа и непрекидна молитва против најнечистијег духа. [Њих треба да прате] непрестано поучавање у Светом Писму, сједињено са умним делањем, телесни труд и рукодеље које срце уздржава од лутања и које га враћа у себе, и више од свега - истинско дубоко смирење, без кога ни над једном страшћу никада не може бити задобијена победа.

47. Преображај ове страсти условљен је савршеним очишћењем срца, из кога се, по речи Господа, испушта отров те болести. *Јер из срца*, каже Он, *излазе зле помисли... прељубе, блуд и остало* (Мт. 15, 19). Према томе, најпре треба очистити оно откуда излази извор живота и смрти, као што говори Соломон: *Сврх свега што се чува чувај срце своје, јер из њега излази живот* (Прич. 4, 23). Јер, тело се покорава његовој вољи и власти. Наравно, закон испосничке оскудности у храни треба следити са свим усрђем да тело, пресићено обиљем јела и противећи се заповестима душе, у своме лудилу не би оборило свог руководиоца - духа. Међутим, уколико сву суштину свога делања ставимо само на изнуравање тела, не постепено истовремено душом од других страсти, и не занимајући се поуком у Божанственом или другим духовним делањима, ми нећемо моћи да стигнемо на врх истинске чистоте. Јер, у том случају ће оно што је владалачко оскврњивати наше тело, које може бити и чисто. Према томе, по указању Господа, ми треба најпре *да изнутра очистимо чашу и зделу да би и споља биле чисте* (Мт. 23, 26).

48. Остале страсти се, поред осталог, обично очишћују и општењем са људима и свакодневним пословима и делима. Оне се некако лече и самом непријатношћу и досадом због падања у њих. Тако, на пример, пориви гнева, понижења и нетрпељивости се, осим срдачном поуком и бодром пажњом, лече и посећивањем братије и честим изазивањем самих страсти. Јер, будући изазиване и чешће испољаване, оне се чешће и изобличавају и, стога - брже и лече. Ова, пак, болест поред изнуравања тела и скрушености срца има потребу и за усамљеношћу и удаљавањем од људи како би се, пошто поводи за њено погубно грозничаво распаљивање буду уклоњени, брже дошло до стања савршеног оздрављења. Као што је за оне који болују од неке болести корисно да им се штетна јела не износе пред очи (да се при погледу на њих не би појавила смртоносна жеља), тако и за прогањање ове болести (тј. похотљивости) веома много потпомаже безмолвије и усамљеност: будући удаљена од спољног изазивања разним лицима и стварима, болесна душа слободније усходи према најчистијем умном сагледавању, чиме лакше са кореном може ишчупати заразно узбуђивање похоте.

49. Једна је ствар - бити уздржљив, а друга - бити чедан, и постићи непомућено стање целомудрене непорочности и девствене невиности. Ова врлина приписује се само девственицима и девственицама душом и телом, какви су, на пример, у Новом Завету - оба Јована (Претеча и Јеванђелист), а у Старом - Илија, Јеремија и Данило. Праведно се може сматрати да на њиховом степену стоје и они који су, после пада, дуготрајним подвижничким трудовима и ревносим искањем изгубљенога достигли до стања чистоте и непорочности душевне и телесне и који жалац плоти не осећају толико услед напада срамне похоте колико због покрета природе. Такво стање је, дакле, кажемо, крајње тешко постићи међу многим људима, а можда чак и немогуће! То, уосталом, нека свако сам сазна кроз испитивање своје савести и нека не очекује да га обавести наше расуђивање. Ми не сумњамо да постоје многи који се уздржавају, који ретке или свакодневне нападе плоти прогоне и савлађују час страхом од вечног огња, час жељом Царства небеског. Старци сматрају да може да се деси да они не буду сасвим растројени и побеђени страсним раздраживањима, али да још увек нису обезбеђени од напада и рањавања. Јер, онај ко се бори неизбежно понекад доживљава узнемиреност и рањавање, премда често и побеђује и савлађује противника.

50. Ако са апостолом треба да се законито подвизавамо духовним подвигом (2. Тим. 2, 5), потрудимо се да са свом ревношћу побеђујемо тог најнечистијег духа, и то не својим силама (будући да је човеково усилије немоћно), него надајући се на помоћ Господњу. Јер, душа се неће ослободити ове страсти која не одустаје од покушаја да је победи све док не постане свесна да је успешно вођење борбе изнад њених моћи, те да (уколико не буде поткрепљена помоћи и заступништвом Господа) својим усилијем и својом ревношћу никако не може одржати победу.

51. Сваки успех у врлини јесте дело благодати Господње. И савлађивање сваке страсти јесте Његова победа. Утолико пре је ово дело (тј. стицање чистоте и савладавање похотне страсти) нарочита благодат и дар, као што потврђује мишљење светих отаца и искуство очишћења од страсти, по сведочењу оних који су се удостојили да га стекну. Јер, не осећати жалац плоти је, на неки начин, исто што и - пребивати у телу и изаћи из плоти, и - бити одевен у плот и бити изван природе. Због тога човек, да тако кажем, не може на својим крилима да узлети на такву небеску висину савршенства, уколико га благодат Господња из земаљског блата не извуче даром чистоте. Јер, људи у телу се ни једном врлином тако успешно не

уподобљују анђелима, подражавајући њихов живот, као стицањем благодати чистоте. Њоме они, премда живе на земљи, по апостолу, имају *живљење на небесима* (Фил.3,20). Њоме они у смртном телу већ поседују оно што се обећава светима у будућем животу, по одлагању трулежне плоти.

52. Почуј шта каже апостол: *Сваки који се бори од свега се уздржава* (1.Кор.9,25). Нама, у нашем духовном подвижништву, он као образац поставља онога ко се бори на тркалиштима. Ради успеха у борби, он се уздржава не само од забрањене хране, пијанства и нетрезвености, него и од нерада, беспослице и лењости. Постојаним упражњавањем и проницањем у дело, он се стара да развије своје силе и задобије вештину. Он оставља сваку бригу и жалост због житејских и супружанских дела, мучећи се само бригом о успеху и победничком венцу. Нарочито се он брине да се сачува чист од плотског оскврњења, да се чак ни у сну не завара некаквим срамним маштањима како не би умањио силу задобијену после дугог времена и велике бриге. Из тога можеш видети све што треба да ради и духовни подвижник. Можеш видети и то да је за успех у духовном делању и теби потребно да првенствено чуваш чистоту и целомудреност. Према томе, чистота је потребна и у светским спољашњим надметањима за трулежне венце. Колико тек она бескрајно неопходнија у нашем духовном унутрашњем стремљењу ка небеским венцима? Код нас се захтева не само спољашња чистота од телесног греха, или невољног оскврњења, него нарочито унутрашња чистота мисли и осећања. Ми на сваки начин треба да сачувамо чисте саме скривнице срца. Оно што они (тј. тркачи на тркалишту) желе да имају само телесно, ми треба да поседујемо у дубинама савести, у којој наш подвигоположник Господ посматра све, па и најмање, покрете нашег произвољења. Према томе, оно што не смемо да учинимо јавно, не треба да допустимо да изникне ни у унутрашњости кроз неопрезне помисли, и оним што је срамота пред људима не треба да се оскрнављујемо срце кроз тајно саглашавање. Јер, од људи се то и може сакрити, али не и од анђела и од самог свемогућег Бога, од кога се никаква тајна не може утајити.

53. Знак и мера савршенства стечене чистоте јесте одсуство сваког маштајућег образа чак и када се одмарамо или спавамо дубоким сном. Ако се он и јави, при таквом стању, ипак остаје немоћан да покрене било какве похотне покрете. Јер, такви покрети служе као веран знак да душа још није достигла савршенство, премда се и не урачунавају у кривицу и грех. Чим маштајући образи успевају да произведу такву непријатност, очигледно је да страст још није у потпуности искорењена.

54. Својство помисли које се за време трајања дана не чувају сасвим ревносно, испољава се за време ноћног покоја. Стога, када нам се деси наведена непријатност, не треба да кривимо сан, него непажњу у претходном времену. У томе треба да видимо испољавање болести која се скрива у унутрашњости и коју није први породило ноћно време. Он ју је само извео на површину коже, у време поткрепљења тела сном, док се она, у ствари, налазила у унутрашњим нитима душе. Унутрашњи пламен страсти смо ми сами запалили, хранећи се у току целог дана рђавим помислима. И телесне болести се не рађају онда када се видљиво пројављују, него се образују раније и то од хране која је штетна за здравље и од које се сабирају рђави сокови.

55. Знајући боље од свих природу свога створења, и сам Бог, Творац и Саздатељ целокупног људског рода, лечење усмерава ка узроцима настанка ове страсне болести и каже: *Сваки који погледа на жену са жељом за њом, већ је учинио прељубу са њом у срцу своје* (Мт.5,28). Напомињући о сладострашћу очију, Он ипак више изобличава унутрашње осећање које се рђаво користи њиховом услугом гледања. У ствари, срце које је болесно и рањено стрелом похоте гледа са жељом, те дар гледања који му је Творац пружио на добро, по својој страсности, обраћа на служење рђавим делима, чулом вида изводећи на видело болест сладострашћа сакривену у њему. Због тога се спасоносна заповест и упућује ономе чијом страсношћу произилази зло рањавање кроз гледање. Јер, не каже се: "На сваки начин чувај очи своје", него: *Сврх свега што се чува чувај срце своје* (Прич.4,23).

56. Нека нам прво и главно дело чувања чистоте срца буде да што је могуће брже из наших мисли изагнамо сећање на лице женског пола (чак и мајке, сестре, сроднице или свете жене) које нам се по тананом дејству ђаволске пакости прокрада у ум. Иначе, ако се дуго задржимо на таквим помислима, непријатељ наш и обмањивач може наш ум од ових жена неприметно да преведе на оне преко којих би могао посејати мисли које су штетне за душу. Старајући се, стога, да испунимо заповест: *Сврх свега што се чува чувај срце своје*, ми смо дужни да, по првобитној заповести Божијој, пажљиво пазимо на смртоносну *главу змије* (Пост.3), тј. зачетке злих помисли преко којих ђаво покушава да уђе у нашу душу. Уколико се деси да, због нашег немара, његова глава продре у наше срце треба да пазимо да за њом не пође и целокупно његово тело, тј. да се од нечистих мисли не породи и сагласност на греховно наслађивање. Уколико, пак, буде пуштен у унутрашњост, непријатељ ће запленили душу и коначно је убити својим смртоносним угризом. *Све безбожнике на земљи* који ничу, тј. плотска осећања, ми смо

дужни да *затиремо од јутра* њиховог рађања (Пс.100,8), и да *разбијемо о камен* синове Вавилона, док су још деца (Пс.136,9). Јер, ако не буду разбијени док су још нежни и слаби, они ће, узраставши због нашег повлађивања, са великом силом устати на нас, те ће нас или погубити, или ће бити побеђени, премда не без великих уздаха и напора. Јер, када се јаки, тј. дух наш, *наоружа и чува свој двор*, тј. чува мир нашег срца страхом Божијим, *имање је његово на миру* (Лк.11,21), тј. плодови његових трудова и врлина, стечени након дугог времена. А *када дође јачи од њега и надвлада га*, тј. ђаво кроз сагласност са помислима које убацује, *узме све оружје његово у које се уздао*, тј. сећање на Писма, или страх Божији, и *раздели што је запленио од њега* (Лк.11,22), тј. навике у врлинама развеје пороцима који су им супротни.

57. Ово је, каже свети Павле, *воља Божија - светост ваша* (1.Сол.4,3). И да у нама не би оставио сумњу или таму неразумевања око тога шта управо назива светошћу (да ли правду, или љубав, или смирење, или трпљење - будући да се свим тим врлинама стиче светост), он даље отворено истиче: *Да се чувате од блуда, и сваки од вас да зна држати своје тело у светости и части, а не у страсној жељи, као и незнабошци који не познају Бога* (1.Сол.4,3-5). Погледај каквим похвалама он превазноси целомудреност, називајући је чашћу сасуда, тј. тела нашега и светињом. Према томе, онај ко пребива у страсти похоте, налази се у стању бешчашћа и нечистоте и његов живот је туђ светости. Нешто даље, опет називајући целомудреност светошћу, свети Павле додаје: *Јер нас не призва Бог на нечистоту, него у светост. Који, дакле, одбацује (чистоту) не одбацује човека него Бога, који је и дао Светога Духа свога вама.* (1.Сол.4,7-8). Он је својој заповести дао неразрушиву силу и важност говорећи да онај ко је одбацује не презире човека, тј. њега који је заповедио, него Бога који кроз њега говори, који је срце наше назначио за обиталиште Духа Светог. Видиш ли каквим похвалама (премда и простим речима) он хвали ову врлину! Он, најпре, њој приписује светост; затим утврђује да се њоме сасуд нашега тела ослобађа од сваке нечистоте; потом, да ће сасуд пребивати у части као светиња када избаци срамну нечистоту; и, на крају, да преко ње Свети Дух постаје обитаватељ нашег срца (што и јесте њено највише преимућство).

58. Навешћу и друго слично сведочанство истог апостола. Пишући Јеврејима, он каже: *Старајте се да имате мир са свима и светост, без које нико неће видети Господа* (Јев.12,14). И овде он јасно потврђује да без светости, коју он обично назива непорочношћу и чистотом душе и тела, никако није могуће видети Господа.

59. Што је узвишеније и небескије достојанство целомудрености, тим изазива силније нападе непријатеља. Стога смо дужни да се појачано придржавамо не само телесног уздржања, него и скрушености срца, са непрестаним молитвеним уздасима, како бисмо пећ наше плоти, коју цар вавилонски непрестано потпаљује жаром плотских жеља, стално гасили и хладили росом Духа Светога која силази у наша срца.

60. Такво расположење ћемо успети да задржимо уколико се увек будемо сећали да Бог и ноћу и дању гледа и зна не само наша тајна дела, него и све помисли, и уколико будемо веровали да ћемо морати да му дамо одговор за све што се налази у срцу нашем, као и за сва наша дела и поступке.

61. Ми увек треба да држимо равномерно умерени пост како нас чак ни за време сна нечиста маштања не би оскврњивала. Јер, ко наруши разумну меру строгости у уздржању од хране, неизоставно ће касније на исти начин нарушити и меру попустљивости. А са изменом мере поткрепљавања храном, неизбежно ће се изменити и својство наше чистоте. При томе је неопходно имати постојано смирење срца и трпљење, као и пажљиво удаљавање од гнева и других страсти у току дана. Јер, чим се у нама разгори огањ гнева, у нас ће лако продрети и жар похоте. Више од свега је неопходна бодра пажња ноћу. Јер, као што чистота и пажња током дана припрема ноћну чистоту, тако и ноћно бдење срцу и пажњи пружа силу и крепост да устане против сваке нечистоте током дана.

62. Да ли је могуће сасвим угасити огањ похоте, чији жар наше тело осећа као себи прирођен? Претходно погледајмо шта о томе мисли блажени Павле. *Умртвите*, каже он, *удове своје који су на земљи* (Кол.3,5). Какве то удове он заповеда да умртвљујемо? Наравно, не руке и ноге или неке друге удове да одсецамо, већ да истребљујемо тело греховно, о коме говори на другом месту: *Да би се уништило тело греховно* (Рим.6,6), које, као и свако друго тело, има своје удове. Управо њих заповеда да умртвимо. На истом месту он и набраја који су то удови. Јер, рекавши: *Умртвите, дакле, удове своје, који су на земљи*, он продужава: *Блуд, нечистоту, страст, злу похоту, и лакомство, што је идолопоклонство*. Први уд је блуд, тј. грех незаконитог телесног спајања; други блуд је нечистота, која се без икаквог додира са женом догађа за време сна, или за време бдења; трећи уд је страст, која, налазећи се у скривницама душе, може да се разгори и без дејства телесне похоте; четврти уд је зла похота, која може да се односи не само на наведену нечисту страст, него и уопште на све погубне жеље, и која је болест развраћене

воље; и последњи уд тела греховног за апостола јесте лакомство. Апостол саветује да треба да се уздржавамо не само од туђих ствари, него да и своје великодушно презиремо, као што је заиста и поступала прва заједница верујућих која се спомиње у књизи Дела апостолских (Дап.4,32-35). Из свега реченога може се извести закључак: ако су многи Христа ради одбацили своје имање, при чему су не само поседовање новца, него и саму жељу за њим, одсекли од својих срдаца, следи да је на исти начин могуће угасити и распаљивање похоте. Јер, апостол не би сјединио немогуће дело са могућим. Признајући и једно и друго могућим, он је заповедио да и једно и друго умртвимо. Блажени Павле је до те мере био уверен у могућност да се искорени блудна страст из удова наших да је заповедио не само да је умртвимо, него да се чак ни име њено не изговара међу нама: *А блуд и свака нечистота и лакомство да се и не спомиње међу вама, као што и доликује светима; ни срамотне ни луде речи или шале, што год је непристојно* (Еф.5,3-4). Стога и не може бити сумње да страст блуда може бити истребљена из удова наших. Јер, апостол је заповедио да је одсецамо као и грамжљивост, празнословље, смехотворство, које је лакше одсећи.

63. Уосталом, треба да знамо да и поред све строгости уздржања, тј. глади, жеђи, бдења, постојаног труда, усрдног читања душекорисних књига, ми не можемо задобити непрекидну чистоту целомудрености, уколико нам не дође у помоћ нарочита благодат Божија. Нека свако зна да је дужан да се неуморно упражњава у наведеним подвизима само ради тога да би се, трпељиво подносећи жалости од њих и привукавши к себи милосрђе Божије, удостојио Божанственог дара ослобођења од борбе плоти и од господарења надмоћних страсти, а не са надом да ће сам по себи, посредством њих, постићи неуништу чистоту телесне целомудрености, коју толико жели и тражи.

64. Жеље садашњих ствари не могу бити савладане или одбачене, уколико уместо њих не буду прихваћене друге, спасоносне. Стога, ако желимо да истребимо плотске жеље из наших срдаца, на њихово место треба да посадимо духовне жеље како наш дух, стремећи увек ка њиховим предметима, не би имао нити жељу, нити времена да обраћа пажњу на прелести пролазних земаљских радости. Када се наш дух свакодневним упражњавањем у духовном делању утврди у расположењу одрицања од свега, искуствено ће разумети силу стиха који сви ми често понављамо, премда га само малобројни, тј. опитни поимају: *Свагда видим пред собом Господа. Он ми је са десне стране да не посрнем* (Пс.15,8). Дакле силу и смисао овога стиха разуме само онај ко, достигавши до чистоте тела и духа о којој говоримо, постане свестан да га Господ чува свакога минута да не скрене на пређашње, и да десницу његову, тј. да његова света дела - Он ограђује. Јер, Господ је увек присутан поред светих својих и то не са леве (будући да свети муж нема ништа лево, тј. зло), него са десне стране. А за грешнике и нечисте Он бива невидљив, зато што они немају десну страну, на којој је Он обично присутан.

65. Много је степена целомудрености, по којима се узлази до непоколебиве чистоте. Лествицу таквог усавршавања целомудрености ја раздељујем на шест ступњева, који се заправо неприметно пролазе, као што и наше тело сваки дан неосетно расте, и без нашег знања израста до свога савршеног облика. Први степен целомудрености је присутан тамо где се монах не подвргава смућењу од плотске похоте у будном стању; други, тамо где се ум не задржава на сладострасним помислима; трећи, тамо где се при виђењу жене ни мало не узнемири жељом; четврти, тамо где у будном стању не допушта ни просте плотске покрете; пети, тамо где и сама танана сагласност на плотско делање не рањава ум у случају када расуђивање или читање приводи на сећање човеково рођење; шести, тамо где ни за време сна не бива смућен саблажњивим маштањима о женама.

66. Потпуна целомудрена чистота се од почетака уздржања од похотних мисли и покрета разликује савршеним умирењем плотских узбуђења и покојем. Савршено сазрела целомудреност увек чува непомућеном и непоколебивом чистоту тела и душе. Она није друго до - светост. То се дешава када тело, преставши да жели против духа, почне да се саглашава са његовим жељама и врлином, и када се обоје међусобно сједине чврстим миром, и, по изреци Псалмопојца, као браћа стану да живе заједно (Пс.132,1). Тада и Бог пребива са њима, будући да се каже да је *у миру место Његово* (Пс.75,3), тј. не у буци рата и борбе са страстима, него у миру целомудрености и у постојаном покоју срца. Стога онај ко се, кроз гашење плотских страсти, удостоји да стекне ово место мира у исто време постаје и обиталиште Божије.

в) БОРБА СА ДУХОМ СРЕБРОЉУБЉА (VII књига правила)

67. Трећа борба која нам предстоји јесте борба са духом среброљубља, тј. са страшћу која је туђа и несвојствена нашој природи. Она се у монасима рађа због малодушности слабоенергичне душе која није настројена како треба, и највећим делом - од рђаво положеног одрицања од света, у чијој основи није лежала пламена љубав према Богу. Покрети осталих страсти као да у нама самима имају почетак, као да су усађени у човекову природу и некако унедрени у плот. Будући да су истовремене са нашим рођењем, страсти својим покретима предупредују пројаву способности да се разликује добро и зло. Оне се побеђују једином дуготрајним трудом. Та, пак, болест (тј. среброљубље) долази касније и споља прилази души. Због тога она и може да се лакше отклони и истера. Међутим, уколико због немара буде пренебрегнута и једном пуштена у срце, она бива погубнија од свих. Она се тада теже изгони од свих, будући да постаје корен свих зала (1-Тим.6,10), служећи као извор буђења разних страсти.

68. Уколико уграби власт над малодушном и хладном душом монаха, ова страст га најпре побуђује ка малом стицању, са упечатљивим сликама му описујући неке, наводно праведне и разумне разлоге због којих му је неопходно или да сачува нешто новца приликом одрицања од света, или да га стекне након одрицања. "Оно што се даје у манастиру, - жали се она, - није довољно за здраво и крепко тело. Шта ћеш чинити ако се деси телесна болест, а код тебе не буде ништа да би себи помогао у немоћи? Манастирска средства за издржавање су преоскудна, а небрига о болеснима превелика. Мораћеш да умреш на бедан начин уколико не будеш имао нешта властито што би могао да употребиш на поправку телесног здравља. Ни одећа коју ти је дао манастир није довољна. Због тога треба да имаш нешто чиме би могао себи да набавиш другу. На крају, не може се све време [живота] провести у истом манастиру. Према томе, уколико не припремиш себи паре за путне трошкове и превоз преко мора, нећеш моћи да се преселиш када будеш усхтео, те ћеш, стешњен крајњом бедом, без икаквог успеха постојано проводити раднички и бедан живот". Када таквим помислима заплете свој ум, монах почиње да мисли како да стекне макар један динар. Са тим циљем он тражи неки посао, који и испуњава са свом марљивошћу, без знања свога аве. Продавши, затим, тајно [своје рукодеље] и добивши жељену монету, он се, у страху за њу, премишља где да је стави, или коме да је повери на чување. Истовремено, њега је већ почела да га нагриза још љубља брига о томе како да удвостручи монету: и он напрегнуто ствара важне планове о томе шта би купио за њу, и какву би нову корист стекао од купљеног. А када му се и та жеља оствари, појавиће се најнезаситија похлепа за златом, која се затим све силније и силније разгорева, сразмерно са количином прихода: јер, са умножењем новца, увећава се и беснило страсти према њему. Као жар на жар, долазе и друге брижљиве помисли: обећава му се дуг живот, представља старост и разне дуге болести које у старости није могуће поднети уколико се у младе године не припреми довољно пара. Тако се несрећна душа, будући свезана узама ове змије (среброљубља), све више и више разгорева у жељи да умножи рђаво започето сабирање иметка, сама у себи рађајући заразу која је, слично пламену, све јаче и јаче прождире. Будући сва прожета користољубивом помисли, она ништа не обраћа срдачан поглед осим на извор из кога би могла да набави новац којим би се што брже ослободила од бремена манастирске строгости. Уколико се појави нека нада за добијање новца, она се већ ничега не устручава: ни лажи, ни клевета, ни крађе, ни нарушавања верности. Једном речју, злато и очекивање користи у свему за њу постаје бог, као што је за друге - стомак. Провидећи погубан отров ове болести, блажени апостол је назвао не само кореном свих зала, него и идолослужењем, говорећи: *(Умртвите) и лакомство, које је идолопоклонство* (Кол.3,5).

69. Постоје три врсте те болести које сви оци са једнаким гађењем осуђују. Прва, чију смо погубност већ описали, вара неке несрећнике и убеђује их да сабирају оно што нису имали ни раније, када су живели у свету; друга их побуђује да опет желе и да поврате оно што су оставили на почетку свога одрицања од света: трећа се рађа при лошем постављању почетка монаховања (тј. при несавршеном одрицању од свега) и онима које успева да зарази душевном хладноћом не допушта да се савршено обнаже од свих светских имања, уплашивши их будућом оскудицом и ослабивши их неверјем: она им затим, услед задржавања новца и другог имања, (која су били дужни да оставе, одричући се од света) никако не допушта да достигну јеванђелско савршенство. И у Светом Писму можемо наћи примере осуде те три врсте пада, са тешким казнама које их прате. Желећи да добије оно што пре није имао, Гијезије не само да се није удостојио да задобије благодат пророчке службе (коју је требало да добије од свога учитеља по наследном прејемству), него је био и поражен губом због Јелисејевог проклетства (4.Цар.5,21-27). Желећи да поврати новац који је, пошавши за Христом, одбацио, Јуда је упао у издајство Господа и изгубио апостолски чин. Осим тога, он ни свој живот није окончао на општи начин, већ самонасилном

смрћу (Мт.27,5). Задржавши неки део од онога што су поседовали, Ананија и Сапфира су устима апостола кажњени смрћу (Дап.5,1-11).

70. О онима који су се одрекли света, али су затим били побеђени неверјем, бојећи се да остану обнажени од сваког земаљског имања, тајанствено је записано у књизи Поновљених закона: *Ко је плашљив и слаб срцем* (нека не иде у рат), *већ нека иде и врати се кући својој, да не би срце брата свога уплашио као своје* (Пон.Зак.20,8). Шта је очигледније од тог пророштва? Није ли очигледно да Свето Писмо жели да они боље и да не постављају темељ таквом звању, нити да име његово примају на себе како и друге својим речима, рђавим примером и неверним страхом својим не би ослабљивали и удаљавали од јеванђелског савршенства. Њима се, дакле, заповеда да одлазе из борбе и да се враћају дому своме, будући да са подељеним срцем нико не може да се бори у Господњој борби. Јер, *двоједушан човек је непостојан у свим путевима својим* (Јак.1,8). У јеванђелској причи се говори о цару који је са десет хиљада кренуо против другог, који је имао двадесет хиљада. Не надајући се да ће имати успеха у сукобу са њим он је, док је још био далеко од њега, послао да иште мир (не желећи очигледно нити да почиње борбу). Проничући у смисао те приче долазимо до закључка да је боље да више наведена лица уопште и не започињу са одрицањем од света, него да, започевши, касније не могу да га подносе усрдно и са потпуном тачношћу, те тако себе изложе великој опасности. Јер, као што говори Премудри, *боље је не обећати, него ли обећати па не испунити* (Проп.5,4). Добро је ту речено да један иде са десет хиљада, а други са двадесет. Јер, број страсти, које нас нападају, већи је од броја добрих расположења која се боре за нас. *Али нико не може... служити Богу и мамону* (Мт.6,24), и *ниједан које метнуо руку своју на плуг па се обазире назад, није приправан за Царство Божије* (Лк.9,62).

71. Такви обично склоност ка грамжљивости сличну ранијој покушавају да оправдају ауторитетом Светог Писма. Тумачећи га неправилно, они су са радошћу спремни да изокрену и по својој жељи измене мисао апостола, па чак и [самог] Господа, не прилагођавајући свој живот или разум према смислу Писма, него чинећи насиље над Писмом по жељи сопственог самоугађања. Желећи да и у садашњем случају покажу да је Писмо сагласно са њиховим мишљењем, они говоре: "Написано је: Блаженије је давати, него примати" (Дап.20,35). Схватајући ове речи на наopak начин, они сматрају да се њима савршено поништава сила изреке у којој се говори: *Ако хоћеш савршен да будеш, иди, продај све што имаш и подај сиромасима, и имаћеш благо на небу, па хајде за мном* (Мт.19,21). Они мисле да под таквим изговором не морају да остављају своје богатство. Они се проглашавају блаженијим од оних који су га оставили јер су у стању да, као обезбеђени ранијим имањем, од сувишка и другима уделе. Они се, у ствари, стиде да са апостолом приме славно сиромаштво Христа ради, и не желе да се задовоље трудовима својих руку и манастирским оскудним издржавањем. Њима преостаје једно од двога: или да постану свесни своје самопрелести и тога да се никада нису одрекли од света (будући да су пристрасни према ранијем богатству), или да (уколико желе да на делу и кроз труд испитају монашко звање) све одбаце и раздају како би се, не задржавајући код себе ништа од онога од чега су се одрекли, заједно са апостолом хвалили глађу и жеђу и [трпљењем] хладноће и наготовања (2.Кор.11,27).

72. Кружи једна изрека светог Василија, епископа кесаријског, упућена једном сенатору, који је био савладан хладноћом о којој је реч, тј. који је, говорећи да се одрекао од света, код себе задржао нешто од имовине, не желећи да се издржава трудом својих руку, нити да се обучава истинском смирењу кроз оскудицу у свему и мукотрпни напор у манастирском потчињавању. "И [чин] сенатора си изгубио, - рекао је он њему, - и монах ниси постао".

73. Према томе, ако желимо да се законито подвизавамо духовним подвигом, истерајмо из срцаца наших и тог погубног непријатеља. Победа над њим није толико велика, али је врло нечасно и ружно бити побеђен од њега. Јер, бити поражен од силнијег јесте болно (због обарања доле) и жалосно (због изгубљене победе), премда поражени на неки начин налази утеху у томе што је свестан силине противника. Међутим, ако се пораз претрпи од слабашног противника и при борби која није тешка, понижавајући стид ће изазвати много већи бол од бола због па-да, и срам ће бити много тежи од настале штете.

74. Коначна победа и савршено славље над овим непријатељем може се очекивати тек када савест монаха не буде упрљана поседовањем чак ни најмањег новчића. Стога је немогуће да се онај ко се занео макар и најмањим новчаним даром и ко је једном у срце своје примио корен похоте гражљивости, одмах не разгори огњем чезње за већим. И војник Христов ће бити победник, ван сваке опасности и недоступан нападу страсти, све док овај најнезгоднији дух у његовом срцу не посеје зачетке своје похоте. Код свих врста страсти најважније је пазити на главу змије. Међутим, нарочито у односу на ову страст треба бити најбрижљивије опрезан и не дозволити да њена глава продре у унутрашњост. Јер, уколико буде пуштена унутра она ће, хранећи се својом материјом и јачајући, сама од себе разгорети велики пожар. Стога не

треба страховати само од поседовања новца, него и саму жељу треба сасвим ишчупати из душе. И не треба толико избегавати дела (effectus) среброљубља, колико са кореном одсечати страст (affectus) његову. Јер, никакву корист нам неће донети оскудица у новцу, уколико у нама остане жеља да га поседујемо.

75. Могуће је да и онај ко нема новца буде поробљен болешћу среброљубља. Никакву корист неће донети дело лишавања од свега ономе ко не буде могао да одсече страст грамжљивости. Јер, он се наслађује делом осиромашења, али не и самом врлином сиромаштва, те се са жалашћу у срцу мири са тешком неопходношћу. Јер, као што неке неоскрвњене телом јеванђелска реч проглашава нечистима срцем (Мт.5,28), тако и они који нимало нису обременени тежином новца могу, по срцу и уму, бити осуђени заједно са среброљупцима. Они једноставно нису имали прилику за стицање, али су имали вољу [за стицањем], која у очима Божијим увек има већу важност од неопходности. Стога ми треба на све начине да се побринемо да плодови наших трудова не пропадну узалуд. Јер, достојно је сажаљења да се трпе последице лишавања од свега и осиромашења, а да се плодови губе услед бесплодне грешне жеље воље.

76. Хоћеш ли да сазнаш какве погубне плодове доноси ова страст и какве огранке других страсти пушта из себе, на погибао онога ко је прима и ко је брижљиво не истребљује? Погледај на Јуду који је био прибројан апостолском чину! Како га је само погубила отровом својим (будући да није хтео да згази смртоносну главу змије) ухвативши га у замку своје похоте! У какву га је само дубоку пропаст престапа бацила, научивши га да за тридесет сребрњака прода Искупитеља света и Спаситеља људског рода! Он никада не би био доведен до тако безбожног дела издаје да није био заражен болешћу среброљубља. Он не би постао светотатствени виновник убиства Господа да се није навикао да поткрада поверени му ковчежић.

77. Ето најснажнијег примера тиранства ове страсти. Једном заплењеној души она, као што смо рекли, више не допушта да врши било какво правило поштења, нити да се насити било каквим приходима. Јер, крај њеног беснила се не постиже обогаћењем, него огољењем од свега. И сам Јуда је добио на располагање ковчежић намењен за раздавање беднима да би, наситивши се обиљем новца, у крајњој мери, умерио своју страст. Међутим, он се распалио претераним разгоревањем страсти, те је не само тајно поткрадао ковчежић, него - и самог Господа усхтео да прода. Јер, беснило ове страсти се не насићује никаквом величином богатства.

78. Знајући да онај ко има нешто по страсти није у стању да грамжљивост задржи у пристojним границама, и да крај страсти није мала или велика сума, него савршено одрицање од свега, свети апостол Петар кажњава смрћу Ананију и Сапфиру, који су за себе задржали нешто од свог имања. И они су погинули за лаж због грамжљивости, као што је Јуда сам себе погубио због кривице издајства Господа. Каква је само међу њима сличност у преступу и у казни! Тамо је среброљубље довело до издајства, а овде до лажи. Онамо се издаје истина, а овде се врши грех лажи. Дејство греха тамо и овде наочиглед није слично, али му је циљ истоветан. Он је, да би се избавио од беде, опет пожелео да има оно чега се био одрекао, а они су, да не би постали бедни, покушали да за себе задрже нешто од свога имања, које је требало да се апостолима верно принесе, или потпуно разда браћи. И у првом и другом случају је следила једнака казна смрћу због тога што су оба греха израсла из истог корена среброљубља. Ако је (наставимо да разматрамо) онима који нису желели да стекну туђе, него само да сачувају своје сопствено и који нису имали жељу за стицањем, него само жељу да сачувају, изречена тако строга пресуда, шта да се каже за оне који желе да сабирају богатство које никада нису имали, и који се пред људима показују сиромашни, док пред Богом остају богати због страсти грамжљивости.

79. Грамжљивце треба сматрати губавима духом и душом, слично Гијезију који је, пожелевши трулежан новац овога света, био погођен заразном нечистотом губе. Њоме је он и нама оставио очигледан пример како душа, која се оскрнави преступном страшћу грамжљивости, бива поражена духовном zarazом страсти, и како у очима Господа има нечистоту која води вечном проклетству.

80. Према томе, ако си, стремићи савршенству, оставио све и пошао за Христом, слушајући реч Његову: *Иди, продај све што имаш и подај сиромасима, и имаћеш благо на небу, па хајде за мном* (Мт.19,21), *зашто се, положивши руке на плуг, осврћеш назад*, те по речима истог Господа, постајеш неприправан за Царство небеско (Лк.9,62)? Кад си већ постављен на кров, на висину јеванђелског савршенства, због чега опет силазиш у кућу своју да узмеш нешто од онога што си раније тако радосно презрео (Лк.17,31)? Кад си већ постављен на поље делања врлина, зашто се опет трудиш да се обучеш у бремене светског стицања, од кога си се ослободио при одрицању од света? Ако тада, предухитрен сиромаштвом, ниси имао шта да оставиш, утолико пре сада не треба да стичеш оно што раније ниси поседовао. Ти си, по

особитом Божијем благовољењу, (сиромаштвом) био припремљен (за одрицање од света) како би, неометан никаквим ланцима стицања, брже притекао к Њему. Уосталом, нико од сиромашних не треба да се понижава (стога што нема шта да остави). Јер, нема никога ко не би имао шта да остави. Од свих имања света одрекао се онај ко је са кореном одсекао саму страст за стицањем.

81. Ову врлину неграмжљивости [нестицања] ми не можемо сачувати целом и неповређеном уколико не живимо у манастиру, и уколико, по апостолу, нисмо задовољни кад имамо храну и одећу (1.Тим.6,8).

82. Према томе, сећајући се осуде Ананије и Сапфире, устручавајмо се да задржимо нешто од онога што смо по завету дужни да савршено оставимо, намеравајући да се одрекнемо од света. Плашећи се такође примера Гијезија, који је за грех среброљубља био кажњен неизлечивом губом, побојмо се да стекнемо оно што ни пре нисмо имали. Ужасавајући се, такође, како злодела Јудиног, тако и његовог краја, избегаваћемо свим силама поновно стицање новца, од кога смо се одrekli једном за свагда. Осим тога, помишљајући на смртност наше природе и неизвесност смртног часа, побојмо се да Дан Господњи, који наступа као лопов у ноћи, нашу савест не затекне упрљану стицањем макар и једне паре. Јер, и она једна ће уништити све плодове нашег одрицања од света и учинити да се оно што је Господ у Јеванђељу рекао богаташу односи и на нас: *Безумниче, ове ноћи тражићу ду-шу твоју од тебе; а оно што си припремио чије ће бити* (Лк.12,20)?

Нимало не мислећи о сутрашњем дану, никако немојмо себи дозволити да се удаљимо од устава општежића. Ми то, без сумње, никако нећемо моћи испунити, нити ћемо моћи да мирно проживимо по правилима манастирског устава, уколико у нама претходно не буде на чврстом темељу утврђена врлина трпљења, чији извор није ништа друго до смирење.

г) БОРБА СА ДУХОМ ГНЕВА (VIII књига правила)

83. У четвртој борби предстоји нам да из дубине наше душе са кореном ишчупамо смртоносни отров гнева. Јер, све док се он гнезди у нашим срцима, и ослепљује око' нашега ума погубним мраком, ми не можемо стећи ни правилно разликовање добра и зла, ни оштрину часног сагледавања, ни зрелост савета; нити можемо бити причесници живота, нити се непоколебиво држати правде; нити примати истинску духовну светлост, будући да је речено: *Узнемири се од јарости око моје* (Пс.6,8); нити постати причесници мудрости, чак и да нас сви сматрају премудрим, будући да *гнев почива у недрима безумних* (Књ.Про.7,10); нити постићи дуговечни живот, чак и ако нас други људи сматрају разумним, будући да *гнев погубљује и разумне* (Прич.15,1); нити узмоћи да увек добро држимо меру правде по указању срца, будући да *гнев човеков не твори правду Божију* (Јак.1,20); нити узмоћи да поседујемо важно уважавање, тако обично и међу људима овога века, макар и по преимућству рођења били сматрани знатнима и поштованима, будући да *гневан човек није благообразан* (Прич.11,25); нити узмоћи да поседујемо зрелост савета, макар изгледали као они који су стекли многа познања, будући да *јаросни човек све чини без савета* (Прич.14,17); нити бити спокојни од немира и смућења, ни слободни од грехова, макар нимало од других не били узнемиравани, будући да *гневљив човек замеће свађу, и јаросни открива грехе* (Прич.29,22).

84. Трудећи се да оправдају ову погубну болест душе, понеки покушавају да умање њену неприличност погрешно тумачећи Писмо, те говоре: "Није страшно ако се гневимо на братију која греше, будући да се и сам Господ гневио и јаростио на оне који или неће да га познају, или неће да га поштују као што треба, премда га и знају, као на пример: *И плану гнев Господњи на народ Његов* (Пс.105,40), или, као на другом месту, где се пророк моли, говорећи: *Господе, немој ме покарати у јарости својој, нити у гневу своје казнити* (Пс.6,2). Они не разумеју да тиме не само што људима дају слободу да дејствују по страсти на своју пропаст, већ и безграничноме Богу, извору сваке чистоте, нечастиво приписују нечисту плотску страст.

85. Уколико се ова и слична места у Светом Писму схвате буквално, у грубом телесном значењу, испашће да Бог спава и да се буди, да седи и хода, да је благонаклон према једнима и да се одвраћа од других, да се приближава и удаљује, да има телесне удове - главу, очи, руке, ноге и слично. Не може избећи крајњу погрешку онај ко све ово буквално разуме о Ономе који је, по сведочанству Светог Писма, невидљив, неописив, свудаприсутан. Исто тако се Њему без богохулства не може приписати смућење

гневом и јарошћу. Под именом телесних удова и покрета означавају се Божанствена својства и промислитељска дејства о нама, која ми лакше можемо да схватимо кроз поређење: очи означавају да Бог све види и све зна; руке и ноге - Његово стваралаштво и промишљање, мишице - силу и сведржителство и остало. Тако исто, када читамо о гневу или јарости Божијој, треба да се чувамо да не помишљамо на нешто што се сусреће код човека. Под тим треба богодолично да схватимо нешто што је туђе свакој љутини, заправо да је Он Судија и праведни узвратитељ за све што у овоме свету није исправно учињено. При читању изрека такве врсте ми треба да се плашимо праведне казне Божије, те да се на сваки начин чувамо од свега што је противно Његовој вољи.

86. Стога, монаху који стреми ка савршенству и који жели да се законито подвизава духовним подвигом треба да је туђ сваки покрет гнева и јарости. Он треба да слуша шта му заповеда изабрани сасуд: *Свака горчина и гнев и љутина и вика и хула са сваком злобом, нека су далеко од вас* (Еф.4,31). Говорећи: *Сваки гнев да је далеко од вас*, он не изузима никакав покрет гнева, чак ни знај који изгледа као неопходан или користан. Монах који жури (ако се покаже као неопходно) да лечи брата који је сагрешио нека пази да се не разгневи како не би, старајући се да излечи онога ко страда лаком грозницом, упао у још гору болест слепила. Јер, онај ко хоће да залечи рану другог треба да је здрав и слободан од сваке болести, да му се не би рекла она јеванђелска реч: *Лекару, излечи се сам* (Лк.4,23), а такође и: *А зашто видиш трун у оку брата свога, а брвно у оку своје не осећаш? Или, како ћеш рећи брату своје: стани да ти извадим трун из ока твога; а ето брвно у оку твоје* (Мт.7,3-4).

87. Ма из ког разлога се у нама разгорео, покрет гнева ослепљује очи срца. Налажући покров на оштрину умног вида он не даје да видимо Сунце правде. Све једно је да ли је на очи постављен златни или оловни лист, или од неког другог метала: вредност метала не утиче на разлику у ослепљености. Уосталом, гнев нам чини и веома корисну услугу уколико се срдимо на сладострасне покрете нашега срца и уколико негодујемо што се у скривницама наших груди јавља [наклоност] ка ономе што је стид чинити, па чак и говорити пред људима и због чега стрепимо од страха при мисли на присуство анђела и самога Бога, који је свуда и све испуњава, као и о свевидећем Оку Божијем, од кога се не могу сакрити никакве тајне наше савести. Корисно је и када се љутимо против самога гнева, тј. због тога што се он увукао [у нас], побуђујући нас против брата. Јер, тада са гневом одбацујемо његове погубне предлоге, не дајући му да се на зло наше скрива у скривницама наших груди. Да се тако гневимо учи нас и пророк који је одлучно од својих осећања одбацивао ову страст. Он чак ни својим јавним непријатељима (које је Бог предао у његове руке) није хтео да се освети. Када га је Семеј на глас псовао пред свима, бацајући камен на њега, и када је Ависај, син Сарујин, за казну због такве увреду цара хтео да му одрубви главу, блажени цар Давид је благочастиво узнегодовао против такве намере, сачувавши непоколебиво своју кротост, и показавши образац смирења и тврдог трпљења, говорећи: *Шта је вама до мене, синови Сарујини, нека псује; јер му је Господ рекао: псуј Давида. Па ко сме казати: зашто тако чиниш? Још рече Давид Ависају и свим slugама својим: ето, мој син који је изашао од бедара мојих, тражи душу моју, а како неће овај Венијамин? Оставите га нека псује, јер му је Господ заповедио. Да ако Господ погледа на невољу моју, и врати ми Господ добро за псовку његову данашњу* (2.Сам.16,10-12).

88. На тај начин, нама се допушта да се гневимо, али за спасење, тј. на саме себе, и на рђаве помисли које нам долазе. Можемо, дакле да се *гневимо* на њих, и да не *грешимо*, тј. да их не спроводимо у дело на сопствену погибао. Исти смисао још јасније изражава и следећи стих: *Говорите у срцима својим и на постељама својим се растужите* (Пс.4,5). Наиме, оно што помишљате у срцима својим када вас изненадно спонадну смућујуће помисли исправљајте и заглађујте спасоносно скрушеношћу, пошто претходно мирним расуђивањем успете да утишате сваки шум и немир гнева, што ће бити слично легању на удобну постељу. Искористивши поуку овога стиха и блажени Павле је рекао: *Гневите се али не грешите*, и затим додао: *Сунце да не зађе у гневу нашем: нити дајте места ђаволу* (Еф.4,26-27). Ако је погубно допустити да Сунце правде зађе у гневу нашем, и ако ми, разгневивши се, одмах дајемо место ђаволу у срцу своје, због чега онда раније заповеда да се гневимо, говорећи: *Гневите се али не грешите!* Не каже ли он следеће: гневите се на своје страсти и на сам гнев ваш, да при вашој попустљивости у гневом помраченим умовима вашим не би почело да залази Сунце правде - Христос. Јер, Његовим одласком ви бисте у вашим срцима дали место ђаволу.

89. У пренесеном значењу под сунцем можемо да схватимо разум. Он се праведно назива сунцем због тога што просвећује све помисли и стремљења нашег срца. [С друге стране], под забраном гнева треба схватити заповест да страшћу гнева не гасимо то светило како, са његовим заласком, сво наше срце не би обузео мрак бурног немира заједно са његовим виновником - ђаволом. Јер, тада бисмо, обухваћени тамом гнева као у тамној ноћи, остали у незнању шта да радимо. Такво схватање овог места код апостола предано нам је у поукама стараца. Они не дозвољавају чак ни за тренутак да допустимо гневу

да се увуче у наше срце. Они нас саветују да на све начине пазимо да не дођемо под осуду изречену у Јеванђељу: *Сваки који се гневи на брата свога низашто биће крив суду* (Мт.5,22). При томе, кад би било дозвољено да се гневно до заласка сунца, страст гнева би се увек журила да се, наводно оправдано, задовољи својом осветом пре него што сунце позна запад свој.

90. А шта рећи за оне чија неумољивост не престаје ни по заласку сунца, и који много дана држе злобу на оне против којих су се расрдили? Они понекад говоре да се не гневе, премда њихова дела често отворено изобличавају силно негодовање (када се, на пример, према некоме не обраћају са пристојном речју или када не разговарају са уобичајеном љубазношћу). Њима се чини да они при том не греше, будући да не траже одмазду за своје раздражење. Међутим, они само не смеју, или не могу да га испоље, док им у срцу кипи. Ћутећи, они га преживљавају, чиме отров гнева обраћају на своју пропаст. Они горчину гнева не изгоне одмах силом душе, него је варе током многих дана, да би је тек током времена унеколико укротили.

91. Зар не задовољава своју освету и гнев онај ко од онога на шта га побуђује гнев испуњава само оно што може? Тако чине и они који задржавају покрете гнева не због жеље да су мирољубиви, него због немоћи да се освете, премда га и искаљују чиме могу. Немајући могућности да онима на које су се расрдили учине нешто више, они свој бес искаљују тиме што са њима не говоре са обичном љубазношћу. Није, дакле, довољно само да се обузда испољавање греха на делу. Гнев треба да се избаци из скривница срца, иначе ће се, услед помрачења тамом, изгубити здраво расуђивање и светлост познања, чиме [човек] престаје да буде храм Духа Светога. Јер, премда и не жалости људе из околине, притајени гнев у срцу изгони најсветлије сијање Духа Светога, исто као и испољени гнев.

92. Зар се може мислити да нам Бог допушта да макар једну минуту држимо гнев, уколико [се зна] да не дозвољава да приносимо жртве наших духовних молитава кад смо свесни не само да се гневно на другога, него и кад други има нешто против нас: *Ако, дакле, принесеш дар свој жртвенику, и онде се сетиш, да брат твој има нешто против тебе; остави онде дар свој пред жртвеником, и иди те се најпре помири са братом својим, па онда дођи и принеси дар свој* (Мт.5,23-24)? И како можемо мислити да нам се дозвољава да држимо огорченост на брата макар до заласка сунца (да не кажем много дана), уколико нам се не дозвољава да молитве своје приносимо Богу чак ни када он има нешто на нас, и када нам апостол заповеда: *Непрестано се молитве* (1. Сол.5,17), и: *Хоћу, дакле, да се мужеви моле на сваком месту, подижући свете руке без гнева и двоумљења* (1. Тим.2,8)? Према томе, уколико будемо задржавали такав отров у срцима својим преостаје нам или да се никада не молимо (те да смо криви пред апостолском и јеванђелском заповешћу, којом нам се заповеда да се непрестано и на сваком месту молимо), или да смо свесни да, изливајући своју молитву без обзира на забрану, у ствари пројављујемо своју горду непокорност у духу бунта, а не да приносимо молитву Господу.

93. Не морамо да се дуже задржавамо на јеванђелским и апостолским заповестима када и Стари Завет (који, чини се, унеколико повлађује нашим немоћима) упозорава на исто, говорећи: *Немој мрзети брата свог у уму свом* (Лев.19,17), и опет: *Путеви злопамтљивих воде у смрт* (Прич.12,28), и још: *Не буди осветољубив, и не носи срдње на синове народа свога* (Лев.19,18). Видиш ли да се и ту рђаво расположење према братији одсеца не само на делу, него и у тајним помислима, будући да се заповеда да се из корена из срца избаци мржња како не само не бисмо узвраћали за увреду, него како се је чак не бисмо ни опомињали.

94. Осетивши нарочиту унутрашњу побуду да исправимо своју несређену и немарну нарав, и побеђени гордошћу или нетрпљењем, ми се у себи жалимо да нам недостаје пустиња. Тиме као да подразумевамо да бисмо тамо, ни од кога не узнемиравани, одмах стекли врлину трпљења, очигледно правдајући свој нерад (око укроћења порива гнева), и разлог његовог настајања пребацујући на братију, а не на своје нетрпљење. Међутим, уколико ми, на тај начин, будемо узроке наше неисправности приписивали другима, никада нећемо доћи до неопходне мере трпљења и савршенства. Дело исправљања и умирења свога срца немој смештати у руке произвољења другога, које уопште не стоји у нашој власти, већ га држи у добром расположењу своје воље. Наше нападање у гнев не треба да зависи од савршенства другога, него од наше врлине, која се не стиче туђим трпљењем, него сопственом великодушношћу.

95. Према томе, искање пустиње приличи савршенима и очишћенима од сваке страсти, који су у заједници са братијом истребили све страсти. У њу не [треба] ступати због малодушног бекства, него из жеље да се достигне висина Божанственог сагледавања (будући да њу ни савршени не могу стећи без пустиње). Јер, неисцељење страсти које пренесемо у пустињу остаће скривене у нама, али не и истребљене. Онима који су чисти срцем пустиња обезбеђује најчистије сагледавање, те у највернијим виђењима открива познање духовних тајни, док онима који се још нису очистили обично не само да

очувава страсти, него их још и појачава. У таквом случају [човек] себи може да изгледа трпељив и смирен све док се не види или не ступи у додир са неким човеком. Међутим, чим га неки случај изазове на покрет, он се одмах враћа својој ранијој нарави: тада одмах у њему ничу страсти које су се скривале и, као необуздани коњи који су угојени дугим одмором, са највећим стремљењем и беснилом излазе из својих затвора на пропаст свог јахача. Јер, уколико нису претходно очишћене, страсти са већим беснилом дејствују у нама после прекида случајева њиховог испољавања и обуздавања међу људима. И саму сенку трпљења, којом смо, како се уображавало, живећи заједно са братијом, наизглед овладали, и које смо пројављивали, у најмању руку, из уважавања према њима и из стида да се пред свима покажемо малодушним, ми губимо у пустињској безбрижности.

96. Слично је и са отровним змијама и зверима: док се сакривају у пустињи, у својим леглима и јазбинама, оне не уједају, премда не због тога што су безопасне или што су стекле добре особине, него стога што их на то присиљава пустиња. Међутим, чим уграбе могућност да уједу, оне одмах износе и испољавају отров и зверство које се у њима скрива. Исто тако и онима који желе савршенство није довољно да се не гневе на људе (када са њима нису у општењу и сукобу, будући да је гнев при томе жив: он се само притајио и готов је да се одмах обруши на било шта). Сећам се како сам се, живећи у пустињи, понекад раздраживао на перо за писање уколико ми се не би свидела његова дебљина или танкост, понекад на ножић уколико се при резању затупи те не сече брзо, а понекад и на кремен уколико из њега није брзо излетала искра огња када сам журио на читање. Покрет негодовања је понекад навалнивао са таквом силом да се из уста невољно чуло проклетство на бездушну ствар, или већ неизоставно на ђавола: тиме би и смућење нестајало и душа се успокојавала. Према томе, у делу усавршавања ће малу корист донети удаљавање од људи на које би се подизао гнев, уколико претходно не задобијемо трпљење. Јер, страст гнева се може испољавати и на немим стварима и на ситницама. Остајући у нашем срцу она нам неће дати да постигнемо мирно расположење, нити да се ослободимо од других страсти.

97. Стога, ако желимо да постигнемо највише Божанствено благо о коме се говори: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети* (Мт.5,8), дужни смо да ову страст избацимо не само из наших дела, него и да је са кореном ишчупамо из дубине душе. Јер, неће нам сувише користити да обуздавамо беснило гнева у речи и да га не испољавамо на делу, уколико га Бог, од кога се не могу сакрити тајне срца, буде видео у скривницама срца. Јеванђелска реч нам заповеда да пре одсецамо корене страсти, неголи њихове плодове (који се по искорењивању корена више неће рађати). Тиме ће душа добити могућност да постојано пребива у сваком трпљењу и светости, будући да гнев неће бити одстрањен само са површине наших поступака и делања, него и из скривница помисли. Стога треба умртвљавати гнев и мржњу, како не бисмо упали у грех човекоубиства, који без њих не може да се деси. Јер, *сваки који се гневи на брата свога ни за што, биће крив суду* (Мт.5,22), и: *Сваки који мрзи брата свога јесте човекоубица* (1Јн.3,15). Такав, наиме, у срцу жели да погине онај на кога се гневи. И премда људи не сматрају да је пролио крв сопственом руком или мачем, Господ га због страсти гнева проглашава убицом. Он ће, наиме, сваком узвратити или наградом, или казном не само за остварена дела, него и за намере воље, како сам говори преко пророка: *А ја знам дела њихова и мисли њихове, и доћи ће време, те ћу сабрати све народе...* (Ис.66,18). И апостол [каже]: *Пошто се мисли њихове међу собом оптужују или оправдавају на дан када Бог узасуди тајне људске...* (Рим.2,15-16).

98. Према томе, Христов подвижник, који се законито подвизава, треба са корењем да из себе избаци страст гнева. За савршено, пак, излечење од ове болести неопходно је следеће лечење: пре свега, треба веровати да не доликује гневити се ни под којим изговором, ни због оправданих, ни због неоправданих разлога, знајући да ћемо, по помрачењу гневом изворне светлости која је у нама, по помрачењу светлости нашег срца, одмах изгубити и светлост разликовања ствари, и чврстину благоразумности и пристojности, и мерило правде; затим, треба да се држимо убеђења да ће се, уколико се дух гнева задржи у нама, неизбежно помутити и чистота нашега духа, те он већ неће моћи постати храм Духа Светога; и најзад треба да помишљамо и на то да све док пребивамо у гневу ми никако не смемо да се молимо и да пред Господом изливамо своје прозбе. И изнад свега, имајући пред очима неизвесност границе човековог живота, ми постојано треба да смо свесни да се сваког дана можемо преселити из тела. Тамо нам нимало неће помоћи ни држање чистоте целомудрености, ни одрицање од целокупног имања, ни презирање богатства, ни труд поста и бдења, будући да већ због гнева и мржње Судија васељене прети вечним мукама.

д) БОРБА СА ДУХОМ ТУГЕ (IX књига правила)

99. У петој борби треба да избегнемо жалце свепрождируће туге. Уколико задобије могућност да овлада нашим срцем, она онемогућава Божанствено сагледавање. Суновративши душу са висине светог расположења, она је ослабљује до краја и гуши, не дајући јој ни да молитве врши са обичном срдачном живошћу, ни да притиче читању Свештених књига (као духовном оруђу и леку), ни да буде мирна и кротка са братијом, док је према обавезним делима послушања чини нетрпељивом и ропћућом. Лишивши је сваког здравог расуђивања и помутивши јој срце, она је чини избезумљеном и опијеном, те је скрушава и дави погубним очајањем.

100. Стога смо, уколико желимо да се законито трудимо у подвизима духовне борбе, дужни да са подједнаком пажњом лечимо и ову болест. *Као што мољац [нагриза] одећу, и црв дрво, т-ко и туга човеку изједа срце* (Прич.25,21): тако јасно и одређено Божанствени Дух изражава силу опасне и погубне страсти. Као што одећа коју су изјели мољци више нема никакву вредност, нити је прикладна за часну употребу, и као што дрво које су изгризли црви више није за грађу или за украс ма које грађевине, макар и средње, већ заслужује да буде одложено ради спаљивања огњем, тако и душа коју прождиру угризи свеуништавајуће туге више није прикладна за првосвештеничку одећу, тј. миро Духа Светог, које силази са неба најпре на браду Ааронову, а затим на скуте његове, као што је речено у пророштву светог Давида: *Као добро уље на глави, које се стаче на браду, браду Ааронову, које се стаче на скут од хаљине његове* (Пс.132,2), нити за грађење и украшавање духовног храма чији је темељ поставио Павле, премудри архитекта, говорећи: *Јер сте ви храм Божији и Дух Божији живи у вама* (1.Кор.3,16), за чију изградњу се користе дрва која описује невеста у Песми над Песмама, говорећи: *Греде су нам у кућама кедрове, даске су нам од кипариса* (Песм.1,17). Ето какве врсте дрвећа се изабирају за храм Божији: оне су и угодног мириса и не труле, како не би подлегла кварењу услед старости, нити гњилости од црва.

101. Понекад та болест има обичај да се рађа од претходних страсти, од гнева, похоте, или грамжљивости, тј. кад неко у уму изгуби наду да ће их задовољити делима или стварима по њиховим врстама; понекад се рађа без икаквих видљивих разлога који би могли да нас баце у ту пропаст, тј. по дејству лукавог непријатеља, при чему нас изненада захвата таква жалост да са уобичајеном љубазношћу нисмо способни да примимо чак ни особе које су нам најдраже и најпотребније (и све што нам оне тада буду рекле ми ћемо сматрати неумесним и непотребним, те им нећемо дати никакав љубазан одговор, будући да су све поре нашег срца испуњене горчином жучи).

102. Тиме се најјасније показује да се жалци жалости у нама не подижу увек због кривице других, него више због наше сопствене [кривице]: ми сами у себи носимо узроке свих жалости, тј. у семенима страсти која, чим нашу душу ороси киша искушења, одмах избијају у својим младицама и плодовима. Нико се никад не принуђује на грех (чак и ако рђав пример других побуђује на грех), већ [човек] у своме срцу има сакривену грађу одређеног греха. И никако не треба веровати да човек, на пример, изненада прима страст срамне похоте (не поседујући је раније), тј. када погледа на лепу жену и када буде поражен њеном лепотом. Напротив, треба сматрати да ју је он пожелио стога што је гледање на њу само изнело на видело болест која се скривала у унутрашњости. Због тога ми првенствено треба да се побринемо око очишћења својих страсти и исправке својих осећања и расположења.

103. Постоји још једна врста туге, и то најрђавија, која у душу која је сагрешила не полаже намеру да исправи живот и да се очисти од страсти, него - најпогубније очајање. Она Каину није допустила да се покаје после братоубиства, ни Јуди да после издаје потражи средства исправљања. Напротив, она га је, кроз очајање које је саветовала, навела на самоубиство.

104. Туга за нас може бити корисна само у случају када је примамо будући покретани или покајањем због грехова, или ватреном жељом за савршенством, или сагледавањем будућег блаженства. О њој и блажени Павле говори: *Јер жалост која је по Богу доноси покајање за спасење, за које се не каје; а жалост овога света доноси смрт* (2.Кор.7,10).

105. Међутим, та туга, која доноси покајање за несумњиво спасење, јесте послушна, срдачна, смирена, кротка, пријатна и трпељива, будући да произлази из љубави према Богу. Из жеље за савршенством она се неуморно простире према телесном самозлопаћењу и скрушености духа, али истовремено некако остаје радосна и жива због наде на напредак, услед чега задржава сву пријатност срдачности и благодужности, носећи у себи све плодове Духа Светога које набраја апостол: *А плод Духа јесте: љубав, радост, мир, дуготрпљење, благодост, доброта, вера, кротост и уздржање* (Гал.5,22). Туга, пак,

овог света јесте крајње ропћућа, нетрпељива, груба, пуна одбојне свадљивости, бесплодне жалости и погубног очајања. Онога кога обузме, она расејава и одвлачи од сваког занимања и спасоносног старања о самом себи. Она не само да пресеца дејство молитве, него и пустоши све наведене духовне плодове које обично омогућује *жалост која је по Богу*.

106. Због тога сваку тугу која се не прима или ради спасоносног покајања, или због ревности за савршенством, или због жеље за будућим добрима треба као светску и смртоносну одсецати и сасвим избацити, заједно са духом блуда, среброљубља и гнева.

107. Ову најпогубнију страст моћи ћемо да изагнамо из себе уколико своју душу непрестано будемо занимали духовним поукама, оживљавајући је и подижући је надом и сагледавањем будућег блаженства. На тај начин ми можемо да савладамо све врсте туге: и ону које произилази из претходног гнева, и ону која долази од губитка прихода и подношења штете, и ону која се рађа од нанесених нам увреда, и ону која произилази из неразумног душевног растројства, и ону која нас баца у смртно очајање. Увек се радујући због сагледавања вечних будућих добара и пребивајући непокретно у таквом расположењу, ми нећемо падати духом у непријатним околностима, нити узносити у пријатним, гледајући и на једне и на друге као на ништавне и брзо пролазеће.

(Ради смиревања духа туге читај још у 7. одељку избор из светог Касијана - о борби са невољама и напастима).

ђ) БОРБА СА ДУХОМ УНИНИЈА (X књига правила)

108. Као шеста, предстоји нам борба са страшћу коју ми можемо назвати унинијем, чамотињом или срдачном сетом. Она је сродна тузи и њу особито трпе монаси који странствују по пустињама. Она је најнепријатнији непријатељ оних који пребивају у усамљености. Она сваког монаха узнемирава нарочито око шестог сата (у дванаест сати по нашем рачунању времена, односно у подне) као нека грозница која у одређене сате напада болесну душу са својим растројавајућим дејствима. Неки старци (Евагрије I том, стр. 631), називају је подневним демоном, о коме се говори у 90. Псалму.

109. Напавши на бедну душу инока, униније рађа ужас према месту [на коме пребива], одвратност према келији и презир према братији који живе са њим, или на мањој удаљености од њега, представљајући их лењивим и сасвим недуховним, док њега самог сасвим разлењује и одвраћа од дела којима се обично занима у свом обиталишту. Оно у њему слаби вољу да седи у келији, не допушта му да приступа читању, нагони га да уздише и да се жалости што је толико времена проживео без имало напретка и што није стекао никакав духовни плод, те му саветује да тугује због тога што остаје у пустом месту иако би могао да управља другима и да многим доноси корист, и стога што никога није васпитао и што никога својим поукама и учењем није духовно родио. Затим му оно хвали манастире који се налазе далеко од њега, представљајући места на којима се они налазе као много кориснија за духовно напредовање, будући да могу више да потпомогну спасење, док општење са тамошњом братијом приказује као најпријатније и духовно назифујуће. Насупрот томе, место на коме се он налази представља као неподношљиво, напомињући му да од братије која ту пребива нема никакве поуке, док све нужно за одржавање тела добија са огромним трудом. На крају, оно усамљенику наговештава да неће моћи да се спасе уколико остане на том месту, те да ће ускоро погинути уколико не остави келију и уколико се одмах не пресели на неко друго место. После тога, око петог и шестог часа оно његово тело доводи до такве немоћи и до такве изгладнелости да му се чини као да је исцрпљен и изморен од дугог путовања и најтежег труда, или као да је поднео дводневни или тродневни пост без икаквог поткрепљивања храном. И ето, он се у немиру обазире тамо-амо, уздише због тога што му нико од братије не долази, често улази и излази из келије, и посматрајући сунце има утисак да споро тече ка заласку. У таквој неразумној сметености ума он као да је обавијен мраком, те постаје неспособан за било какво духовно делање. Он почиње да мисли да се од такве напасти не може избавити уколико не посети неког од братије, или уколико се не утеши сном. Ту тај разорни дух почиње да му износи да треба да учини неопходне посете братији, или да посећује болне који се налазе у близини или далеко. Он му, такође, убацује [помисао] да је дужан да пронађе неке рођаке или рођакиње и да их почешће посећује, те да би било велико дело побожности уколико би неку благочастиву жену, која је се посветила Богу и која је лишена сваке помоћи од родбине, почешће посећивао и доносио јој све што јој је потребно, будући да се њени сродници не старају о њој. [Он му

подмеће закључак] да се треба више трудити у делима благочастивости те врсте, док је седење у келији бесплодно и не доноси никакав напредак.

110. Тако се узнемирава бедна душа, заплетена у непријатељске замке све док се монах, изморен духом унија, или баца у постељу, или напусти келијско затворништво, иштући избављење од напасти у посети некога од братије. Међутим, та посета, коју он у садашње време користи као лек, у рукама његовог противника убрзо постаје средство које изазива још веће растројство. Јер, непријатељ ће још чешће и снажније нападати онога ко му, као што је на делу дознао, одмах, чим започне борба, окреће леђа, те своје спасење не очекује ни од победе ни од супротстављања, него од бекства. Он ће, наиме, мало по мало напуштајући келију, почети да заборавља на главно дело свога звања које се састоји у стремљењу према Божанственој, свепревазилазећој чистоти, која се може постићи једино у свагдашњем безмолвном пребивању у келији и у непрестаном Божанственом поучавању. Тако, на крају, војник Христов бежи од своје борбе, заплиће се у светска дела и више није угодан Војводи (2.Тим.2,4), коме је обећао служење.

111. Блажени Давид је веома прекрасно изразио све штетне последице те болести у следећем стиху: *Задрема душа моја од унија* (Пс.118,28). И заиста, у то време спава душа, а не тело. Јер, рањена стрелом ове разорне страсти, душа заиста постаје поспана за сва стремљења према врлини и за праћење својих духовних осећања.

112. Према томе, истински војник Христов, који жели да се законито подвизава у борби за савршенство, треба да се стара да и ову болест изагна из скривница своје душе. Он и против тог најнеумеснијег духа унија треба да се смело наоружа супротстављањем, како не би пао ни од рањавања стрелом сна, нити као бегунац иступио из затворништва своје келије, чак ни под оправданим изговором благочашћа.

113. Јер, онога кога почне да савлађује са било које стране, он оставља да пребива у келији без икаквог успеха, начинивши га лењивим и безбрижним, га изгони напоље и чини скитницом и лењивим за свако добро дело, присиљавајући га да постојано обилази келије братије и манастире, и да ни о чему другом не помишља осим о томе где и под којим изговором да нађе себи прилику да обеђује следећи пут. Јер, ум лењивог ни о чему другом не мисли осим о храни и о стомаку. Сревши негде пријатеља у неком мушкарцу или жени, који обаиру у истој хладноћи, он се уплиће у њихова дела и потребе. Мало по мало ухвативши се у замку таквим занимањима која су штетна за његову душу, и као обавијен змијиним загрљајем, он се већ више никада неће моћи одвојити од њих, нити се обратити ка напуштеним делима ранијег звања.

114. Дух унија у нама, пре свега, изазива лењост, одвраћа нас од делања и учи беспосличењу. Стога је главно дејство против њега: не попуштати и седети за делом. У том погледу ми, као лекарски рецепт против унија, можемо примити оно што је свети Павле Солуњанима писао о труду: *Али вас молимо, браћо... да се усрдно старате да живите мирно, и да гледате своја посла, и да радите својим сопственим рукама* (1.Сол.4,10-11). Он каже: *живите мирно*, тј. пребивајте безмолвно у својим келијама како од разних прича (од којих не може да се сачува онај који празно лута тамо-амо) не би изгубили свој унутрашњи мир, те почели и другима да причињавате немир. Он затим каже: *гледајте своја посла*, тј. немојте се, заносећи се радозналешћу, старати да сазнате дела света и да испитујете понашање друге братије како се уместо бриге о сопственом исправљању и ревновања за стицање врлина не бисте навикли да своје време проводите у осуђивању и клеветању братије. И још он каже: *радите својим сопственим рукама*, тј. седећи у келији, прионите на рукодеље. Тиме је он одсекао саму могућност онога што је раније одбацивао. Онај ко воли да седи за послом нема када да шета тамо-амо, да истражује туђа дела, да се уплиће у њих и суди о њима. У дру-гој посланици истим Солуњанима он овоме додаје: *Заповедам вам пак, браћо, у име Господа нашега Исуса Христа, да се клоните од свакога брата који живи неуредно, а не по предању које примише од нас* (2.Сол.3,6). Овде он већ не моли, него заповеда, и то не простим речима, него именом Господа нашега Исуса Христа. Тиме он даје да разумемо да је та заповест обавезна. Из даљих речи се види да је то заповест о труду. Онога ко га избегава не треба примати у хришћанску заједницу. Према томе, он заповеда да се удаљавамо од оних који не желе да се труде. Њих треба да одсецамо као удове који су повређени поквареном леношћу, како болест нерада, као смртоносна зараза, не би прешла и на здраве удове тела. И у реченоме већ постоји силна побуда на трудољубље. Њу, међутим, он још више појачава пружајући им себе као пример који треба да подражавају (2.Сол.3,7). Он каже: *живећи код вас, ми нисмо забадава јели хлеб* (2.Сол.3,8), премда и Господ заповеда *да они који јеванђеље проповедају од јеванђеља живе* (1.Кор.9,14). Када ни онај ко је проповедао Јеванђеље и извршавао тако високо духовно дело није примао храну на дар, шта ћемо рећи у оправдање своје лењости ми којима није наложена никаква проповед речи и који немају никакву другу бригу осим старања о сопственој души? Са каквом надом се ми осмељујемо да у лењости на дар једемо

хлеб, кога избрани сасуд, задужен бригада о проповеди Јеванђеља, себи није дозвољавао да једе без труда својих руку? Да се, уосталом, не би показало као да је његов сопствени пример једини, те да се не предлаже као образац за подражавање свима, апостол наводи да су тако поступали и сви који су били са њим. Наиме, Сила и Тимотеј, који су то писали са њим, бављаху се истим трудовима. Да ко не би помислио да се уклони од подражавања његовог примера (представљајући да су они сви радили ћутећи, немајући намеру да дају пример који и нас обавезује на труд) он каже да су, имајући власт да не раде, радили да би себе дали њима за пример, *да би се угледали на нас* (2.Сол.3,9). Он као да каже: "Ако заборавите разумно учење, које често улази у ваше уши, барем задржите у сећању наше примере, који су представљени вашим очима". Најзад, после толиких убеђивања, апостол у односу на њих већ не употребљава савет учитеља или лекара, него ауторитет апостолске власти, говорећи: *Ако неко неће да ради, нека и не једе* (2.Сол.3,10)! То је пресуда против могућих и предвидљивих презирача ове заповести, изречен са седишта апостолског суда.

115. И у Посланици Ефесцима апостол је о истом труду писао, говорећи: *Крадљивац нека више не краде, него боље нека се труди да ради својим рукама оно што је добро да би имао давати ономе коме је потребно* (Еф.4,28). И у Делима апостолским налазимо да он не само учи, већ и дела. Дошавши у Коринт, он није желео да се задржи нигде другде осим код Акиле и Прискиле, који су били мајстори заната којим се и он обично занимао, са очигледном намером да ради заједно са њима (Дап.18,1-3). Осим тога, када се, пловећи у Јерусалим, зауставио у Милету, он је послао у Ефес да дозову презвитере Ефеске Цркве. Дајући им поуке како да у његовом одсуству управљају Црквом Божијом, он је рекао да ни новаца, ни одеће од њих није тражио. Напротив, његовим потребама и потребама оних што беху са њим послужиле су његове сопствене руке. И он је то чинио ради тога да би показао да се тако треба трудити, помажући онима који немају и сећајући се заповести самог Господа, тј. да је *блаженије... давати, него примати* (Дап.20,33-35). Дајући пример трудољубља, он уједно поучава да је боље помагати потребитима од онога што је стечено знојним трудом, него од онога што је неким другим путем дошло у наше руке. Монах који тако делује биће украшен двоструком врлином: одбацивањем свих ствари стећи ће савршено сиромаштво Христово, а својим трудом и расположењем показаће дарезљивост богатог, поштујући Бога својим праведним трудом, и приносећи му на жртву од плодова своје правде.

116. Египатски оци никако не дозвољавају монасима, а нарочито младима, да буду без посла. Напротив, ревношћу према труду они мере стање срца и брзину напретка у трпљењу и смирењу. Они ништа не примају од исхране за своју употребу, него од својих трудова хране братију која долази и странце, и шаљу у места Ливије која су сиромашна због неплодности и глади. Они чак и у градовима онима који страдају у прљавим тамницама достављају велике количине хране сваке врсте, верујући да таквим пожртвовањем од плодова својих руку приносе пријатну жртву Господу. О том предмету древни египатски оци су створили изреку: монаха који ради искушава један демон, а онога који пребива у лењости напада безбројно мноштво.

117. Почевши да живим у пустињи, ја сам ави Мојсију (Ливијском, коме припадају 1. и 2. Књига разговора) рекао да сам јуче био потпуно ослабљен недугом унија и да сам га се ослободио тек кад сам отишао ави Павлу. "Не, ти се ниси ослободио од њега, - рекао ми је он, - него си му се предао и покорио. Јер, он ће те још силније нападати као кукавицу и бегунца, видевши да си у првој борби допустио да будеш побеђен и да си одмах побегао са бојног поља. Стога треба да решиш да други пут ступиш у борбу са непријатељем и да одбијаш његове ватрене нападе, побеђујући га трпљењем и супротстављањем, а не напуштањем келије или погружавањем у сан". Тако се на опиту показало да не треба бежати од напада унија, избегавајући борбу са њим, већ да га треба побеђивати храбро му се супротстављајући.

е) БОРБА СА ДУХОМ ТАШТИНЕ (XI књига правила)

118. Као седма, предстоји нам борба са духом таштине. Он је разнообразан, промењив и танан. Њега и најоштровидније очи тешко могу размотрити и препознати. Стога је утолико теже од њега се заштити. Остале страсти су просте и једнолике. Таштина је, пак, сложена и разнолика. Она одасвуд и са свих страна сусреће војника - за време борбе, и када се већ појављује као победник. Јер, она покушава да рани војника Христовога и одећом, и стаситиошћу, и ходом, и гласом, и послом, и бдењима, и постовима, и молитвом, и усамљеношћу, и читањем, и знањем, и ћутљивошћу, и послушношћу, и смирењем, и

добродушношћу. Као неки најопаснији подводни камен, сакривен таласима који се дижу, она изненадно доводи до страшног бродолома оне који плове при благопријатном ветру и у време у које се најмање надају.

119. Према томе, онај који жели да иде царским путем *са оружјем праведности десним и левим* треба, по апостолском учењу, подједнако да ходи и у *слави и срамоти, у грдњи и похвали* (2.Кор.6,7-8), те да са крајњом опрезношћу управља свој корак путем врлине, посред узбурканих таласа искушења, под руководством расуђивања и надахнућем Духа Господњег. Он треба да зна да ће се одмах разбити о погубне подводне гребене чим макар мало скрене на десно или на лево. Због тога од премудрог Соломона и слушамо савет: *Не скрећи ни на десно, ни на лево* (Прич.4,27), тј. не обмањуј себе због врлина и не узноси се својим духовним успесима, нити скрећи на леву стазу страсти тражећи, као што је апостол рекао, славу у срамоти њиховој (Фил.3,19). Онога у коме не може да изазове таштину лепотом стасите и раскошне одеће, ђаво искушава његовом незграпном, неуредном и ништавном одећом; онога кога није успео да баца у ту страст помоћу части, он саплиће понижавањем; онога кога није успео наговорити да се превазноси многим знањем и способношћу красноречивости, он лови ћутањем. Онај ко јавно пости бива узнемираван сујетном славом, а онај ко из презира такве славе почне да скрива пост трпи нападе од самоузношења. Да се не би упрљао таштином понеко избегава да врши дуге молитве пред братијом. Међутим, почевши да их упражњава у тајности и немајући никога за сведока свог делања, он не избегава да труби о томе. Наши старци прекрасно описују својство те болести, упоређујући је са луком и чешњем: ма колико ми скидали један слој омотача, опет се показује други слој.

120. Она не престаје да гони чак ни онога ко се, бежећи од славе, сакрива по пустињи избегавајући свако општење са смртнима. И што човек бежи даље од света, то га више напада. Неке од оних који живе у манастирима она покушава да баца у превазношење трпљењем у делању и труду, друге - спремношћу на послушање, треће - смирењем које све надвисује. Једнога она искушава многим знања, другог - дугим седењем за читањем, трећег - дужином бдења. Та болест се труди да свакога рани његовим властитим врлинама. Тако она приређује спотицање у пропаст управо оним чиме се стичу плодови живота. Онима који желе да проходе пут побожности и савршенства непријатељи - клеветници постављају мреже прелести баш на путу по коме корачају, по изреци блаженог Давида: *На путу којим ходим сакрише ми замку* (Пс.141,4). Уколико се ми, дакле, ходећи путем врлине и стремећи ка почастима вишњег звања, надмемо својим успесима, саплешћемо се и заплешћемо се у мреже таштине, имајући свезане ноге своје душе. На тај начин се дешава нас не савлађује противник, али нас побеђује величина наше победе над њим.

121. Будући надвладаване, све друге страсти вену и сваким даном постају све слабије. Такође, под утицајем места или времена, оне сахну и стишавају се. Уопште, услед борбе са врлинама које су им супротне, њих је лакше избећи и одбити. Међутим, ова и када је поражена још жешће устаје на борбу. И када се мисли да је испустила дух, она кроз своју смрт постаје још живља, здравија и јача. Друге страсти тирански владају само над онима које су победили у борби. Ова, пак, своје победиоце још жешће притиска. И што је силније побеђена, снажније се бори помислима превазношења због победе над собом. Танана лукавост непријатеља се управо види у томе што због његових смицалица војник Христов пада од сопствених стрела, иако није могао бити побеђен непријатељским оружјем.

122. Остале страсти се, као што смо рекли, умирују под утицајем другог места. Оне се, такође, стишавају и слабе услед удаљавања од предмета греха, или прилика и повода за грех. Ова, пак, иде и у пустињу са оним који бежи од ње. Она се не боји никаквог места, нити слаби због удаљавања предмета од очију. Она црпи храброст управо из успеха у врлини онога кога напада. Остале страсти, као што смо напред рекли, са временом понекад слабе и ишчезавају. Њој, пак, време не само да не штети, већ још више сабира храну за њену сујету.

123. Најзад, налазећи се у рату са врлинама које су им супротне и отворено иступајући, као по дану, остале страсти је лакше победити и лакше држати на одстојању. Прогуравши се, пак, међу врлине и помешавши се са нашом војском, таштина као да ступа у борбу по тамној ноћи. Она утолико жешће обмањује, уколико је мање очекују и уколико се мање чувају од њених напада.

124. Читамо да је Језекија, јудејски цар, муж савршено праведан у свему, због једне стреле превазношења био оборен; да је онај ко је једном молитвом могао да измоли избављење од 185 хиљада асирских војника био побеђен сујетним славољубљем; да је онај ко је молитвом био удостојен продужетка живота за 15 година (иако је после већ постојало Божије одређење граница његовог живота и дана смрти) и коме је сунце, враћајући се уназад за десет степени, потврдило [чудо], за једно превазношење и маштање о себи све изгубио. И после сведочанства о врлини и таквог знамења Божијег

благовољења према њему, он је не само себе, него и сав народ свој подвргао гневу Божијем. И тај гнев је био толики да је, и после смиравања и умољавања Бога са свим својим народом, једино могао измолити његово одлагање, тј. да не дође у његове дане (4.Цар.20,2). Тако је погубан и тежак грех страсти превазношења!

125. Осија, прадеда споменутог цара, који је такође похваљен сведочанством Светог Писма, имађаше многе врлине и многа веома похвала дела и уредбе за добро народа. Међутим, поневши се таштим високоумљем он је *увредио Господа Бога свога* делом које му није било угодно. И одмах је пао са висине своје славе и био кажњен губом (2.Днев.26). Ето и другог примера тешког пада! Видите, дакле, како срећни успеси могу бити погубни, уколико се [човек] не чува од таштине и превазношења. Они који се не пазе и не чувају и који избегавају скрушеност у тешким околностима, трпе јачи пораз због својих победа. Избегавши опасност смрти у време борбе, они падају због победе и славља.

126. Због тога апостол опомиње: *Немојмо бити сујетни* (Гал.5,26). Изобличавајући фарисеје, и Господ говори: *Како ви можете веровати када примате славу један од другога, а славу која је од јединога Бога не тражите* (Јн.5,44). О таквима и блажени Давид са претњом говори: *Бог расипа кости човекоугодника* (Пс.52,6).

127. Почетнике и оне који су мало напредовали у врлинама и у духовном знању, таштина обично надима због гласа, тј. што певају лепше од других, или због сувог тела, или због лепоте тела, или због богатих и благородних родитеља, или због тога што су презрели војну службу и почаст. Другога она убеђује да би, да је остао у свету, лако стекао и почаст и богатство, премда их никада не би могао постићи. Она га, на тај начин, надима приношењем на жртву неизвесних нада, наговарајући га да се превазноси због остављања онога што никада није имао.

128. На некога она попушта жељу за свештенством или ђаконством, представљајући му у мислима да би он са светошћу и строгошћу испуњавао своје дело, те би и другим свештеницима био пример светости, а многим користан својим понашањем и изреченим поукама. Понекад и онога ко живи у пустињи, или самује у келији, оно наводи да у уму своје машта како обилази домове разних лица и манастире и дејством својих уображених убеђења многе обраћа на пут исправног живота. И бедна душа бива вођена тамо-амо таквом сујетом, маштајући као у дубоком сну. И занесена сладошћу тих помисли и испуњена таквим маштањима, она највећим делом није у стању да примети нити своја дела, нити присуство братије који су стварно присутни. Напротив, она је сладосно погружена у оно што машта у будном стању, лутајући својим помислима.

129. Сећам се како је, док сам живео у Скитској пустињи, један старац пришао келији једног брата ради посете и зачуо како се унутра нешто говори. Он се зауставио, желећи да сазна шта он чита из Светог Писма или шта изговара напамет, као што је био обичај да се чини за рукодељем. Пригнувши ухо ближе, благочастиви слушалац је чуо да брат даје поуку народу као да је у Цркви. То је значило да је он, преварен духом сујете, себе замишљао јерејем и вршио своје замишљено дело. Почекавши још мало, старац је чуо како је брат завршио своју поуку. Затим је заменио дужност и већ био у чину ђакона, започевши да возглашава: "Оглашени изиђите". Старац је покуцао на врата. Изашавши, брат га је сусрео са уобичајеним поштовањем. Уводећи га унутра, он је упитао да ли је давно дошао, претварајући се да је забринут што је, можда, дуго морао да стоји напољу и да можда претрпи нешто непријатно. У ствари, њега је изобличавала савест због маштања и због оног што је чинио покретан њима. Старац је умилјато одговорио: "Стигао сам у тренутку када си возглашавао: "Оглашени изиђите".

130. Овај пример сам навео како бисмо, имајући пред очима потпуно изобраење силе и поретка напада страсти на бедну душу, боље пазили на себе, и како бисмо лакше избегли замке и клопке непријатеља. Тако поступају и египатски оци. Не колебајући се уопште, они све слично износе на видело и својим причама о другима и о себи раскривају и обнажују пред младим монасима борбе са свим страстима, и са онима које већ трпе млади, и са онима које им тек предстоје. Кроз такво изношење искушења од свих страсти, почетници који горе духом спознају тајне својих тренутних борби. Видећи их као у огледалу, они схватају узроке страсти које се боре са њима, као и средства против њих. Они, исто тако, унапред сазнају и за борбе које им тек предстоје, припремајући се да се заштите од њих, да ступају у борбу против њих и да се сукобљавају са њима. Најискуснији лекари имају обичај не само да лече садашње болести, него и да се, по свом прозорљивом искуству, супротстављају будућим, унапред их отклањајући поукама или целебним напицима. Тако и ови најистинскији лекари душа својим духовним поукама, као неким противотровом, унапред убијају болести срца које би могле изнићи. Они не дају да оне никну у душама младих инока, откривајући им и узроке напада страсти, и целебна средства против њих.

131. Желећи да се по закону подвизава истинским духовним подвигом, Христов војник треба на сваки начин да се стара да победи ову разнообразну и мноколику звер. Најпре, ми можемо избећи сам сусрет са овом сложеном непотребношћу која је са свих страна спремна да истрчи против нас. Да бисмо то постигли не треба да, задржавајући у мисли Давидову изреку: *Господ расипа кости човекоугодника* (Пс.52,4), себи забранимо да било шта чинимо или подузимамо са таштом намером да стекнемо сујетну славу. Затим, оно што је учињено са добрим почетком треба да сачувамо са сличном - добром пажњом, како се не би поткрала болест сујете и опустошила плодове свих наших трудова. Осим тога, оно што братија није прихватила као општи обичај, и што не чине сви, свим настојањима треба да одбацујемо као хвалисаво дело. На све начине треба избегавати и оно што нас може учинити истакнутим међу другима и што нам, због тога што је само нама својствено, може донети славу код људи. Тим самоистицањем се првенствено и обелодањује да смо оболели од смртоносне заразе таштине, премда смо могли да је избегнемо да смо у мислима држали опомену да ћемо не само сасвим изгубити плодове трудова које предузимамо са таштом намером, већ постати и кривци за велики преступ. Јер, као крадљивци светиње ми ћемо морати да понесемо вечне муке. Жалостећи Бога, ми смо пожелели да дело чинимо ради људи, а не ради Њега, као што смо били дужни. Тиме смо ми људе претпоставили Богу, и славу света - слави Божијој. У томе ће нас тада и изобличити Бог који зна оно што је сакривено.

ж) БОРБА СА ДУХОМ ГОРДОСТИ (XII књига правила)

132. Осма и последња борба предстоји нам са духом гордости. Иако се по поретку описивања борбе са страстима сматра последњом, она је по почетку и времену заправо прва. Ово је најсвирепија и најнеукротивија звер, која особито напада савршене. Она их са љутим уједом прождире у тренутку када они готово достигну сам врх врлине.

133. Постоје два облика гордости: први је онај који, као што смо рекли, напада мужеве високог духовног живота, а други обузима почетнике и плотске [људе]. И премда оба облика гордости подиже погубно узношење како пред Богом, тако и пред људима, ипак се први управно односи на Бога, а други - на људе. Начело другог и средства против њега ми ћемо истражити, ако Бог да, у последњим поглављима ове књиге, а сада бисмо унеколико размотрили први, којим се, као што смо рекли, искушавају првенствено савршени.

134. Зла гордост је страст која уништава све врлине, и обнажује и лишава човека сваке праведности и светости. Као нека свеобухватна зараза, она се не задовољава ослабљеношћу само једног уда, или једног дела, него цело тело рањава смртоносним растројством. Она и оне који већ стоје на врхунцу врлине покушава да обори крајње тешким падом и упропасти. Свака друга страст се задовољава својим границама и својим циљем. И премда ремети и друге, она је усмерена углавном против једне врлине, те првенствено њу притиска и на њу напада. Тако стомакоугађање, тј. страст према преједању и сладокусности упропашћује уздржање, похота оскрнављује чистоту, гнев прогони трпљење. Понекад онај ко пати од неке страсти није сасвим туђ осталим врлинама. Губитком једне врлине, коју је савладала ревносно наоружана страст која јој је супротна, човек може донекле задржати остале. Међутим, када овлада бедном душом и заузме највишу тврђаву врлина (смирење), гордост као неки најсвирепији тиранин руши и разара до темеља цео њен град. Изравнавши некада високе стене светости и помешавши их са земљом порока, она више не допушта да ни један знак слободе у поробљеној души буде сачуван. Што је богатија душа коју пороби, то је тежи јарам ропства коме је подвргава, најсуровијим грабежом је обнаживши од свега имања врлина.

135. Ако желиш да тачније сазнаш меру силе тог најсуровијег тиранина, присети се да је као анђеоло, кога су због прекомерног сјаја и лепоте називали јутарњом звездом (луцифером), збачен са неба управо због те страсти. Рањен стрелом гордости, он је из највишег чина блажених анђела пао у преисподњу. Такав бестелесни анђеоло, украшен тако значајним преимућствима, за једно узношење срца беше збачен са неба на земљу. Колико тек ми, који смо обучени у смртно тело, треба да са сваком будношћу избегавамо гордост. То само показује величину погубног пада. Како, пак, треба да избегавамо најштетнију заразу овом страшћу, научићемо се ако испитамо начело и узроке наведеног пада. Јер, немоћ се не може излечити, нити се може одредити лек против ма које болести, уколико се најпре пажљивим истраживањем не испитају њихова начела и узроци. Одевен Божанственом светлошћу и сијајући више од

других вишњих сила по штедрости Створитеља, овај (арханђео) је умислио да сјај премудрости и лепоту врлине, којима је био украшен по благодати Творца, поседује по својим природним силама, а не по дарожљивости Божијој. Надувши се због тога, он је почео да себе сматра равним Богу. Помислио је да ни у чему нема нужде, слично Богу, и да ради пребивања у таквој чистоти нема потребе за Божанственом помоћи. Тако се он потпуно поуздао у силу свог слободног произвољења, верујући да ће му њиме бити достављено у изобилју све што је потребно за потпуно савршенство у врлини и за непрекидност највишег блаженства. Ова једна помисао постала је за њега први узрок погубног пада. Сматрајући да нема потребе за Богом, он је био и остављен од Бога, те је одмах постао непостојан и колебив. Тако је одмах осетио и немоћ своје сопствене природе и изгубио блаженство којим се, по дару Божијем, наслађивао. Он је, наиме, *заволео погубне речи*, којима се величао и говорио: *Узићи ћу на небо (Ис.14,13), и језик лажљив*, којим је, обмањујући себе, говорио: *И изједначићу се са Вишњим*. Њима је затим обмануо Адама и Еву, наговарајући их: *Бићете као богови*. Стога је и чуо пресуду: *Тога ради Бог ће те поразити до краја: ишчупаће те и преселити из твога насеља. и корен твој из земље живих. Видеће праведници и побојаће се, и подсмеваће му се, говорећи: Гле човека који није имао Бога за помоћника, него се уздао у величину богатства свога. Он напредова у сујети својој* (Пс.51,6-9). Последње речи ("гле човека") веома праведно могу да се примене и на оне који се надају да постигну највиша блага без Божије заштите и помоћи.

136. Ето узрока првог пада и начела главне страсти. Она се, затим, преко онога ко је њоме први био рањен, прокрала у првоствореног и произвела све мноштво страсти. И првостворени је поверовао да једино силом свог слободног произвољења и својим трудовима може да достигне славу Божанства. Тиме је он изгубио и ону силу којује добио по благодати Творца.

137. Таквим примерима и сведочанствима Светог Писма најјасније се доказује да је страст гордости по настанку прва и да је извор свих грехова и преступа, иако је по редоследу борбе последња. Она не уништава само једну, себи супротну врлину, као остале страсти, тј. смирење, већ уједно погубљује све врлине. И она не искушава неке осредње и ништавне, него нарочито оне који стоје на висини савршенства. Јер, тако о томе духу говори пророк: *Храна му је изабрана (Ав.1,16)*. Блажени Давид је са великом пажњом чувао скривнице свога срца. То показује смелост са којом је Ономе од кога нису биле сакривене тајне његове савести, узвикивао: *Господе, не надима се срце моје, нити се узносе очи моје, нити идем на велико, ни на оно што је више од мене (Пс.130,1)*, и још: *Не живи у дому моме онај ко се држи гордости (Пс.100,7)*. Па ипак, знајући колико је чак и савршенима тешко да се сачувају од сваког покрета ове страсти, он се није уздао само у свој труд, већ је у молитви измољивао помоћ од Господа. Он је искао да избегне ране од стрела овога непријатеља, говорећи: *Не дај да стане на мене нога охола (Пс.35,12)*, (тј. "Не дај ми, Господе, да учиним какав корак по наговору гордости"). Он се, наиме, бојао и страшио да не буде подвргнут ономе што се говори за горде: *Бог се противи гордима (Јак.4,6)*, и још: *Нечист је пред Господом ко је год поносита срца (Прич.16,5)*.

138. Колико је само велико зло гордост. Њој не могу да се супротставе ни анђели ни друге противне сила, већ мора да се успротиви сам Бог. Треба приметити да апостол није рекао да они који су спутани осталим страстима имају Бога за противника. Он није рекао: "Бог се противи стомакоугодницима, блудницима, гневљивцима, или среброљупцима", него једино - гордима. Јер, те страсти су окренуте или само против оних који греше, или против њихових саучесника, тј. других људи, а гордост је нарочито усмерена против Бога. Због тога га и има за противника.

139. Мреже овог најнепотребнијег духа можемо да избегнемо уколико о свакој врлини у којој смо напредовали будемо говорили: *Али не ја, него благодат Божија која је са мном, и: Благодаћу Божијом јесам, што јесам (1.Кор.15,10)*, и: *Јер Бог је Онај који чини у вама и да хоћете и да творите по Његовом благовољењу (Фил.2,13)*. И сам Савршитељ нашег спасења говори: *Ко остаје у мени и ја у њему, тај доноси многи плод, јер без мене не можете чинити ништа (Јн.15,5)*, а и Псалмопојац пева: *Ако Господ не сазида дом, узалуд се муче који га граде; ако Господ не сачува град, узалуд не слава стражар (Пс. 126,1)*. Јер, воља оних који желе и који се труде и који су обучени у тело које се бори против духа није довољна да би се, без нарочитог покрива Божанственог милосрђа, постигла савршена чистота и непорочност, нити да се задобије оно што се тако силно жели и ка чему се стреми. Јер, *сваки дар добри и сваки поклон савршени одозго је, силази од Оца светлости (Јак.1,17)*. *Шта ли имаш што ниси примио? А ако си примио, што се хвалиш као да ниси примио (1.Кор.4,7)*.

140. Ја ово говорим не због тога што бих, понижавајући човеков труд, некога хтео да одвојим од брижљивог и напорног труда. Напротив, ја одлучно тврдим (и то не на основу сопственог мишљења, него на основу мишљења старца) да се без њих никако не може задобити савршенство. Међутим, оно не

може бити доведено до одговарајућег степена само на основу њих, тј. без благодати Божије. Према томе, као што кажемо да га само човекови трудови без помоћи Божије не могу постићи, тако тврдимо да се благодат Божија даје само онима који се труде у зноју лица, или, говорећи речима апостола - само онима који хоће и који се труде. У 88. Псалму се у име Божије каже: *Послах помоћ јунаку, узвисих изабранога свога из народа* (ст.20). Ми по речи Господњој говоримо да свако ко иште прима, да се свакоме ко куца отвара и да свако ко тражи налази. Међутим, тражење, исцање и куцање сами по себи нису довољни без милосрђа Божијег које дарује оно што иштемо, које отвора оно у шта куцамо, и које даје да нађемо оно што тражимо. Оно је спремно да нам све то дарује, чим му ми пружимо прилику и принесемо своју добру вољу. Јер, оно много више него ми сами жели и очекује наше савршенство и спасење. И блажени Давид је дубоко постао свестан немоћи да постигне успех у своме делању и труду само сопственим напорима. Стога је двоструком молитвом искао да се удостоји да Господ сам исправи његова дела, говорећи: *И дело руку наших доврши нам, и дела руку наших доврши* (Пс.89,17), и опет: *Утврди Боже оно што си учинио међу нама* (Пс.67,29).

141. Према томе, ми треба да стремимо савршенству, ревнујући у постовима, бдењима, молитвама и скрушености срца и тела како не бисмо, надимајући се гордошћу, све учинили узалудним. Ми треба да верујемо да сопственим напорима и трудовима, тј. без помоћи благодати Божије, не можемо постићи не само савршенство, него ни оно у чему се упражњавамо ради његовог постизања, тј. подвиге и разна духовна делања.

142. Ми увек треба да узносимо благодарност Богу не само стога што нас је створио разумнима и обдарио способношћу слободног произвољења, што нам је поклонио благодат крштења и као помоћ пружио познавање закона, него и стога што нас својим свакодневним промишљањем ослобађа од непријатељских напада, што нам помаже да савладамо плотске страсти, што нас без нашег знања покрива од опасности, што нас штити од падања у грех, што нам помаже, што нас просвећује у познању и разумевању захтева Његовог закона, што тајно у нама побуђује скрушеност због нерада и грехова наших, што нас спасоносно исправља, што нас удостојава нарочите посете и што нас понекад и против наше воље привлачи спасењу. Најзад, он само наше слободно произвољење, које је више наклоњено страстима, усмерава ка бољем душекорисном делању, и обраћа га на пут врлине, посећујући га својим дејствима.

143. Ето у чему се заправо састоји смирење пред Богом, ето у чему се састоји вера најдревнијих отаца, која чак до сада пребива чиста и код њихових прејемника. О тој њиховој вери дају несумњиво сведочанство апостолске силе, које су пројављене не само међу нама, него и међу невернима и маловернима.

144. Јоасаф, цар Јудејски најпре беше похвалног живота. Међутим, погордивши се, он је био предан бешчасним и нечистим страстима, по апостоловој речи: *Предаде их Бог у покварен ум, да чине што је неприлично* (Рим.1,26-28). Такав је закон правде Божије. Онај ко се непокајано надима гордим превазношењем срца, предаје се на посрамљење најгнуснијој плотској срамоти како би, понижен, осетио да је оскрнављен због тога што раније није хтео да буде свестан најдубље и најважније нечистоте од гордог превазношења, те да би, спознавши [несрећу], поревновао да се очисти и од других страсти.

145. Према томе, очигледно је да нико не може да постигне крајњи степен савршенства и чистоте без истинског смирења. Њега свако треба да јавно сведочећи пред братијом, а такође и пред Богом у скривницама свога срца, те да верује да без Његове заштите и помоћи, који га посећују сваког трена, никако не може да постигне савршенство које жели и према коме са напором стреми.

146. Досада смо, колико је дозвољавала оскудност нашег дара, уз Божију помоћ довољно рекли о духовној гордости која, као што је речено, искушава савршене. Тај облик гордости није многим познат, и не испитују га многи, будући да су малобројни они који се старају да стекну савршену чистоту срца. Малобројни достижу до таквих борби. Гордост се обично бори само са онима који се, победивши све друге страсти, налазе готово на самом врхунцу врлине. Пошто није могао да их савлада наводећи их на плотски грехопад, најлукавији наш непријатељ покушава да их упрља и погуби духовним падом. Он намерава да их кроз њега лиши свих пређашњих плодова, стечених великим трудом. Уосталом нас, који смо спутани плотским страстима, он ни најмање не искушавања на тај начин, већ нас спотиче грубом, плотском надменошћу. Због тога сматрам неопходним да, по нашем обећању, нешто кажем о опасности која првенствено прети нама, људима наше мере, и нарочито душама младих и почетних монаха.

147. Ако после рђавог и недовољно ревносно постављеног почетка одрицања од света остане у души монаха, плотска гордост му неће допустити да од раније светске гордости сиђе до истинског Христовог

смирења. Она ће га најпре чинити непокорним и тврдоглавим, не дозвољавајући му да буде кротак и љубазан. Она му неће дозволити да иде у корак са свом братијом, да живи као и остали и да избегава самоистицање. Она му нарочито неће допустити да се, по заповести Бога и Спаса нашега, обнажи од сваког земаљског стицања. Одрицање од света није ништа друго до испољавање умртвљености према свему и крст. Оно се истински може започети и изградити само на темељу свести о духовној умрлости за сва дела овога света, и на вери да и телесно треба да умиремо сваки дан. Она, насупрот томе, човека учи да га очекује дуговечан живот, представљајући му унапред разне дуготрајне болести. Колебајући га стидом и смућењем због могућности да остане без ичега и да се издржава из туђих, а не из својих извора, она му саветује да је много боље да храну и одећу обезбеђује од својих, а не туђих средстава. Као потврду, она наводи изреку: *Блаженије је давати него примати* (Дап.20,35). Међутим, они који су одебљали и охладнели срцем никада неће моћи да разумеју смисао са којим је она речена.

148. Према томе, монах који није добро започео своје подвизавање никада неће моћи да прими истински просто Христово смирење. Он неће престати да се хвали или знатношћу порекла, или да се надима ранијим световним чином (који је напустио само телом, а не и срцем), или да се узноси новцем (који је задржао код себе на своју погибао, будући да због њега не може нити спокојно да носи бреме манастирског поретка, нити да се потчини поукама ма ког старца). Онај киме је овладала гордост сматра понижавајућим да држи ма какво правило потчињавања или послушања. Он чак нерадо слуша и опште учење о савршенству духовног живота. Понекад се он и у потпуности одвраћа од њега, нарочито када га изобличи савест или када прими подозрење да је намерно усмерено против њега. У том случају се његово срце још више огорчује и распаљује гневом. После тога се код њега јавља гласан говор, груба реч, тврдоглав одговор са горчином, горд и брзи ход, незадржив говор. Тако се дешава да му духовни разговор не доноси никакву корист. Напротив, за њега он постаје штетан, постајући повод за већи грех.

149. Слушао сам како је један ава прекорио младог монаха: "Зашто си оставио смирење, које си пројављивао неко време по одрицању од света, и почео да се надимаш ђаволском гордошћу". Са крајњом охолошћу он му је одговорио: "Зар сам ја неко време смиривао себе да бих заувек био потчињен". При тако необузданом и увредљивом одговору, старац се запрепастио од изненађења. Њему се прекинуо говор. Он као да је чуо речи од самог древног луцифера, а не од човека. Он није могао да изусту ни једну реч из уста својих против такве дрскости, него је само из срца испуштао уздахе и стењања. Ћутећи, он је у уму понављао оно што је речено о Спаситељу нашем: *Будући у обличју Божијем... унизио је себе и био послушан* и то не на неко време (као што говори обузети ђаволским духом надмености), него чак *до смрти* (Фил.2,6-8).

150. Плотска гордост се пројављује у следећим делима: њен говор прати бучност, њено ћутање - досада, њену веселост - громки смех, њену тугу - бесмислена потиштеност, њено одговарање -заједљивост, њену реч - лакомисленост. Њене речи као да се изговарају без икаквог учешћа срца. Она не познаје трпљење, и остаје туђа љубави, смела у nanoшењу жалости, малодушна у њиховом подношењу, тешко покретна на послушање уколико му не претходи њена сопствена жеља и воља, непокорна саветима, неспособна за одрицање од своје воље и за потчињавање другима, упорна при своме решењу, несагласна да попусти другоме. Поставши неспособна да прима спасоносне савете, она више верује своме мишљењу, него расуђивању старца.

151. Спустивши се доле по таквим степенима онај киме је једном овладала гордост са ужасом се већ одвраћа од строгог општежитељног поретка. Сматрајући да се споро креће на путу савршенства због општења са братијом, те да незнатно успева у стицању трпљења и смирења услед кривице других и препрека са њихове стране, њему долази жеља да живи у усамљеној келији или чак да оснује властити манастир са циљем привлачења многих ка строгом животу. И он се жури да сабере присталице свог учења и поука, од неуспелог ученика постајући најнеуспелији учитељ.

152. Према томе, ако хоћемо да се наша грађевина (здање) подигне до самога врха и да буде угодна Богу, постарајмо се да јој поставимо темељ по тачном јеванђелском учењу, а не по нашој самоугодљивој вољи. По њему, такав темељ не може бити ништа друго осим страха Божијег и смирења, које се рађа од кротости и простосрдачности. Смирење се не може стећи без одрицања од свега. Без одрицања се нећемо моћи утврдити ни у добром послушању, ни у тврдом трпљењу, ни у непомутљивој кротости, ни у савршеној љубави. Без свих њих, пак, наше срце никако не може постати станиште Духа Светога. О томе Господ говори кроз пророка: *На кога ћу погледати, ако не на кротког и скрушеног срцем, који дрхти од речи мојих* (Пс.66,2).

153. Због тога војник Христов, који се законито се подвизава духовним подвигом и који жели да буде увенчан венцем од Господа, треба на сваки начин да се побрине да истреби и овог најљућег звера као

погубитеља свих врлина. Он треба да је убеђен да се неће ослободити од страсти све док он буде у његовом срцу. Напротив, чак ће и оно нешто врлина које буде стекао пропасти од његовог отрова. Јер, у нашој души никако не може бити подигнута грађевина врлина уколико најпре у нашем срцу не буду постављени темељи истинског смирења. Наиме, једино смирење, као најтврђе сложено, може да издржи здање савршенства и љубави које се диже до врха. Ради тога је, најпре, потребно да пред нашом братијом са искреним расположењем пројављујемо истинско смирење, не дозвољавајући себи да их било чиме ожалостимо, или растужимо. Ми то нећемо никако бити у стању да испунимо уколико у нама не буде дубоко укоренењено истинско одрицање од свега због љубави према Христу. То одрицање се састоји у потпуном лишавању од ма каквог стицања. Осим тога, потребно је да у простоти срца и без икаквог притворства примимо јарам послушања и потчињавања тако да, осим заповести аве, у нама нипошто не живи никаква друга воља. То ће моћи да испуни само оној ко је себе умртвио за овај свет, и ко се сматра неразумним и глупим, без икаквог размишљања извршавајући све што заповеде старци, са вером да је све свето и објављено самим Богом.

154. Ако се будемо држали у таквом расположењу, без икакве сумње ћемо стећи непомућено и неизмењиво стање смирења. Њиме ћемо се сматрати најмањим од свих и трпељиво подносити све што нам се дешава, било да се ради о клеветатама, скорбима или штетама. И то ћемо примати као да се на нас налаже од стране наших старешина (као послушање или испитивање). И не само да ћемо то са лакоћом подносити, него ћемо све сматрати незнатним и ништавним, постојано се сећајући и осећајући страдања Господа нашега и свих светих. Јер, тада ће нам се клевете које нам се причињавају изгледати утолико лакше, уколико смо даље од њихових великих дела и веома плодног живота. Одушевљење према трпљењу, које одатле произилази, биће још силније уколико будемо помишљали да ћемо се убрзо и ми преселити из овога света и да ћемо по брзом завршетку нашега живота одмах постати саучесници њиховог блаженства и славе. Таква помисао је погубна не само за гордост, него и за све страсти. После тога следи да врло строго одржавамо такво смирење и пред Богом. То ћемо и постићи уколико се будемо држали убеђења да сами од себе, без Његове помоћи и благодати, не можемо учинити ништа што би допринело савршенству врлине, и уколико будемо искрено веровали да је и оно што смо успели да разумемо - дар Божији.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

VI

**БОРБА СА ПОМИСЛИМА И ПРЕКО ЊИХ СА ЗЛИМ ДУХОВИМА, КОЈА
ПРАТИ СВЕ ДРУГЕ БОРБЕ И СВЕ ИХ НАДЖИВЉУЈЕ**

155. **Питање.** И поред свог старања не видим икаквог успеха у утврђивању пажње. Ум никако не може да се сачува од лутања. Чак и кад осетиш да се срце саосећајно устремљује ка одређеном сагледавању,

ум се неприметно спушта и са великом брзином упада у своја уобичајена скитања. Тако небројено много пута сваки дан ум бива плењен својим лутањима тамо-амо. Осим тога, њега хвата очајање да никада неће постићи жељено исправљање немоћи. Он стиче мисао да је напрезање пажње ради тог дела бескористан труд, будући да душа сваку минуто брзим полетима стреми расејаности. Страхом Божијим привучена духовном сагледавању, она ипак, пре него се учврсти, опет тренутно ишчезава из вида. Уколико чак и предухитриш њену намеру за лутањем и ухватиш је на самом почетку, повукавши је ка сагледавању од кога је почела да одступа, намеравајући да је, као неким узама, свежеш са највећом напругутошћу пажње срца, она ипак, за време самог труда над њом, успева да исклизне из унутрашњег светилишта брже него јегуља из руку риболовца. Трудећи се на тај начин сваки дан са свим усрђем над чувањем мисли, и не видећи никаквог успеха, и невољно долазиш до закључка да лутања мисли не потичу од нас, него од саме природе.

156. Није безопасно тако брзо изводити закључке, тј. пре него што се дело испита како треба. Због своје немоћи или неспособности да успемо у нечему, не треба да сматрамо да ни други не могу постићи успех. То би било исто као кад би неко, не умејући да плива и да се одржава на води, закључио да ничије тело не може да се одржава на води и да, према томе, нико не може да плива. Пошто његово тело због своје тежине не може да се одржава на води, и пошто су тела свих као и његово, [он закључује] да сама природа тела није у стању да плива. Ма како му изгледао исправан такав закључак, искуство га не оправдава. Такав је и наш суд. Наш ум по својој природи не може да буде празан. Уколико у себи не буде имао унапред брижљиво припремљене предмете у којима би упражњавао своја кретања и којима би се постојано занимао, он ће због своје покретности неизбежно летети тамо-амо, све док дугим упражњавањем и постојаном навиком (што ви називате узалудним трудом) из опита не сазна да у своје сећању треба да припреми материјал око кога би се окретао у својим неуморним полетима, и да ће кроз непрекидно пребивање у труду стећи силу да одбија супротне наговоре непријатеља (којима се раније расејавао), непоколебиво пребивајући у стању жељеног (непомућеног и унутрашњег покоја). Према томе, непостојаност несрећеног лутања помисли не треба приписивати човековој природи, или Богу, њеном Творцу. Јер, истинита је реч Писма: *Бог је човека створио добрим, а они (тј. људи) траже свакојаке помисли* (Проп.7,30). Према томе, каквота помисли зависи од нас. И Псалмопојац говори: *Благо човеку коме си ти заступник: он је у свом срцу положио да иде горе* (Пс.83,6). Видите да је у нашој влади да полагамо у срца своја или усхођење, тј. помисли које достижу до Бога, или нисхођење, тј. помисли, које нас спуштају доле, ка земаљским и плотским стварима. Кад се помисли не би налазиле у нашој власти, Господ не би прекорео фарисеје: *Зашто ви зло мислите у срцима својим* (Мт.9,4). И преко пророка Он не би заповедио: *Удаљите зле помисли ваше од очију мојих* (Ис.1,16), и: *Докле ће се у теби задржавати порочне мисли.* (Јер.4,14).

157. Истина је, додуше, да нас многе сујетне помисли и против наше воље узнемиравају и готово без нашег знања заваравују. Оне у нас улазе неприметно и лукаво. И ми не само да не можемо да их спречимо, него их и са великим трудом примећујемо. Ипак, свако може да их прима, или одбацује уколико, уз Божију помоћ, уложи старање и труд. Њихово настајање не зависи од нас, али њихово одбацивање или примање стоји у нашој вољи. Уосталом, и у самом развијању помисли не треба све приписивати њиховом нападу, или духовима који се старају да их посеју. Напротив, и од нас, ако не увек а оно највећим делом, зависи да ли ћемо исправити каквоту помисли, и да ли ћемо се постарати да у нашим срцима ничу духовно-свете уместо плотско-земних помисли. Рђаве помисли се умањују и ређе појављују у ономе ко се разумно и усрдно поучава у Светом Писму, упражњава у Псалмима и певању [црквених песама], подвизава у посту и бдењу, сећа на будуће (тј. на Царство небеско и геену огњену), и на сва дела Божија. Напротив, зле помисли се умножавају у ономе ко се занима световним бригама и плотским делима, и упушта у сујетне и празне беседе.

158. Делатност нашега ума се може успоредити са млинским жрвњем који се од силовитог воденог тока брзо окреће у круг. Покретан водом, он никако не може да престане да се окреће. Међутим, у власти млинара стоји да ли ће млети пшеницу, житарице или кукољ. Тако ни наш ум у садашњем животу не може бити празан од тока помисли, будући непрестано покретан потоцима утисака који се на њега устремљују са свих страна. Међутим, од наше воље и одлуке зависи које ће од њих да прими или прихвати. Уколико се ми, као што је речено, будемо постојано занимали поучавањем у Светом Писму, уколико сећање будемо испуњавали духовним предметима и уколико будемо гајили жељу за савршенством и наду за задобијање будућег блаженства, у нама ће ницати духовне помисли, и наш ум ће се кретати у непрестаним мислима о предметима у које смо се удубили. Међутим, уколико се ми, услед безбрижности и нерада, будемо занимали предметима страсти и празним беседама, или световним и сујетним бригама, у нама ће се, по њиховим родовима, као плева рађати и помисли и нашем

срцу достављати веома штетан посао, по речима Спаситеља: *Јер где је благо дела ваших и ваше пажње,*

неопходно ће *бити и срце ваше* (Мт.6,21).

159. Треба знати да постоје три извора наших помисли: Бог, ђаво и ми сами. Бог нас удостојава посете просвећењем Светога Духа, побуђује у нама или ревност према већем напредовању, или скрушеност због спорог напретка и попуштања лењости и безбрижности, открива нам небеске тајне, и наше намере обраћа ка бољим делима. Тако је Господ надахнуо Артаксеркса да тражи књигу дневника из које је сазнао за добра дела Мардохеја, те одмах изменио своју ранију сурову одлуку о уништавању јудејскога народа (Ест.6). Тако је и апостолима обећано: *Јер нећете ви говорити, него ће Дух Оца вашег говорити из вас* (Мт.10,20). Од ђавола су помисли које покушавају да нас спотакну, побуђујући у нама страсно наслађивање, или са најлукавијом препреденошћу представљајући зло под видом добра. Јер, он се пред нама *претвара у анђела светлости* (2.Кор.11,14). Тако је он *метнуо у срце Јуди Искариотскоме да изда Господа* (Јн.13,2), и Ананији да слаже *Духу Светоме* (Дап.5,3). Од нас самих рађају се помисли када се природно сећамо онога што смо видели, слушали, или чинили.

160. Тај троструки узрок настанка помисли треба увек да имамо на уму и да према њему просуђујемо о помислима које настају у срцу. У складу са тиме треба и да се односимо према њима. У овом смислу ми треба да подражавамо искусне мењаче новца који тачно умеју да препознају да ли се ради о злату, да ли је монета од чистог злата, или од бакра који личи на злато, да ли на њој царев лик, и да ли је законито представљен, те да ли монета има закониту тежину. Нешто слично у духовном смислу ми треба да чинимо у односу на помисли. Прво, треба свестрано да испитамо да ли је истинито или не оно што је ушло у наше срце. На пример, ако нам је предложено неко учење, ми треба да испитамо да ли је очишћено Божанственим огњем Светога Духа, или припада јудејском сујеверју, или произлази из надмене светске философије и само носи маску благочастивости. Поступивши тако, ми ћемо испунити апостолску поуку: *Не верујте свакоме духу, него испитујте духове јесу ли од Бога* (1.Јн.4,1), и бићемо изван опасности да се удаљимо од истине. Они, пак, који се нису побринули да испуне ову предострожност, подвргавали су се бедном опадању од вере. Слаткоречиви саблазнитељи су их најпре привукли себи неким побожним осећањима и умовањима, сагласним са светом вером, као са сјајем злата. Затим су их научили мудровањима противним вери. Обманути првобитним изгледом, они их нису подвргнули свестраном испитивању. Примивши на тај начин лажни бакарни новац за златни, они су упали у јеретичке заблуде. Друго, треба да брижљиво размотримо да ли чујемо лажно тумачење Светог Писма. Јер, [може се десити] да оно, опонашајући чисто злато истинитог разумевања Божанствених речи, покушава да нас обмане изгледом драгоценог метала како бисмо га примили са мешавином бакра лажно придаваног смисла. Тако је сатана покушао да искуша самог Спаситеља Христа. Тако он и све нас искушава, премда не безуспешно као код нашег Господа. Треће, на све начине треба да будемо опрезни како непријатељ, изврћући драгоцене поуке Светога Писма лукавим тумачењима, не би успео да нас наведе на неправилну примену и употребу. Прикривајући обману позивањем на предање које наводно потиче од старца он као да незаконито ставља царски печат на лажни новац. Он у томе успева када нас прелешћује на неуморни труд који је изнад наших моћи, на прекомерна бдења, на молитве без икаквог реда, на неумесно читање. Заводећи нас наводним добром, он нас приводи крају који је штетан по душу. Он нас наговара да чинимо непотребне посете да би нас истерао из усамљености и лишио блаженог безмолвија. Он нам саветује да преузмемо на себе бригу о побожним беспомоћним женама како би нас ухватио у замку погубним бригама. Он нас подстиче да желимо свештенички чин под изговором називања многих и одвлачи од нашег смиреног звања. Сви такви савети, прикривени покровом милосрђа, побожности и вишег напретка, неискусне одводе у обману. Споља они личе на новац истинитог цара, премда су их исковали лажни духовни ковачи, а не православни опитни оци. Њих су подмукли демони исковали на штету и пропаст. На њих се савршено може применити изрека Проповедника: *Постоје путеви који човеку изгледају прави, иако им крај гледа у дно адово* (Прич.16,25). Последње (четврто) опажање искусног мењача се односи на испитивање тежине [монете]. Ми ћемо га у нашем духовном делању испунити када дело које нам саветује помисао положимо на тас савести, те са свом строгошћу испитамо да ли има стварну тежину, тј. да ли је тешко страхом Божијим, да ли је све у њему по његовом смислу и значењу, не чини ли га лаким спољашност и новина, није ли му тежину умањила сујета и није ли га уништила људска слава. Извагавши и испитавши га сведочанствима апостола и пророка, ми смо дужни да га прихватимо као сагласно са њима, или да га са свом строгошћу одбацимо као њима противно и за нас погубно.

161. Према томе, треба непрестано да осматрамо све скривнице нашег срца, и да са будном пажњом пратимо трагове оних који улазе како се не би прокрао и неки мислени звер, или сам лав или дракон те,

потајно запечативши погубне стопе при нашој непажњи, и другима прокрчио пут у завоје нашег срца. Обрађујући на тај начин свакога часа и сваке минуте земљу нашег срца јеванђелским плугом, тј. непрестаним сећањем на крст Господњи, ми ћемо моћи да уништимо легла погубних звери и јазбине отровних змија, и да их изгнамо из себе.

162. Образ савршеног ума (који има власт над својим помислима) прекрасно је представљен у лицу јеванђелског капетана. Наравствена сила која не дозвољава да нас све помисли обмањују, већ по свом расуђивању добре прима, а супротне без икаквог напора прогони, у причи о њему је описана његовим речима (које, наравно треба схватити у преносном значењу): *Јер и ја сам човек под влашћу, и имам под собом војнике, па речем једноме: иди, и иде; и другоме: дођи, и дође; и слуги своје: учини то, и учини* (Мт.8,9). Кад бисмо се храбро борили против неуредних унутрашњих покрета и страсти, кад бисмо их потчинили својој власти и своје расуђивању, кад бисмо похоту која устаје у нашој плоти угасили, кад бисмо неуредну гомилу помисли држали под јармом власти разума, кад бисмо спасоносним знамењем крста Господњег од граница нашег срца прогонили гомиле злих непријатељских сила, ми бисмо ми били изведени у чин капетана у духовном смислу. Због таквих тријумфа и победа и ми ћемо се подићи на висину његовог достојанства и имати заповедничку власт и силу. При њој већ нећемо бити привлачени помислима које не жели мо, него само онима којима се духовно наслађујемо. Тада ћемо добити могућност да пребивамо у њима и да им се приљубљујемо. Злим наговарањима ћемо, пак, са влашћу заповедати: "Одлазите", и одлазиће. Тако ћемо и добре помисли призивати: "Дођите" и оне ће долазити. И слуги нашем - телу ћемо показивати шта му је потребно за целомудреност и уздржање, и он ће, изјављујући потпуну покорност, без икаквог противљења све испунити, не изазивајући више порочне жеље противне духу.

163. Али, како то постићи? То ће доћи само од себе уколико се тесно сјединимо са Богом. Тада ће већ Он дејствовати у нама. У то нас уверава апостол, говорећи: *Јер оружје нашег војевања није телесно него силно Богом за рушење утврђења, обарајући помисли* (2.Кор.10,4). Ма шта ми предузимали у циљу савлађивања помисли, нећемо имати успеха, све док не почне да делује сам Бог после сједињења са нама. Тада ће и наша немоћна средства постати силна и свепобедна, разарајући непријатељске тврђаве и поражавајући и изгонећи све помисли. И испуниће се на нама пророчка реч: *Немоћни нека говори: "Могу ја"* (имам снаге), *и кротак нека буде храбар* (Јоил 3,10-11), и оно што о себи говори свети Павле: *Јер кад сам слаб онда сам силан* (2.Кор.12,10). Јер, тада ће се *сила* Божија пројавити у *немоћи* нашој (2.Кор.12,9). Према томе, свим хтењем срца треба да се устремимо ка сједињењу са Господом да би се и у нама извршило оно што је испитао блажени Давид; *Душа се моја прилепила за тебе. И прими ме десница твоја* (Пс.62,8). И свако од нас ће почети да пева заједно са њим: *А мени је добро бити близу Бога* (Пс.72,28). Наравно, то захтева постојани напор и труд. Али, без њих нема успеха ни у каквом делу. Тим више га без њих не треба очекивати у тако важном делу. Савршенство ниједне врлине се не може постићи без труда, а мир помисли нико не може постићи без крајњег срдечног напора. На то се управно односи реч Господња: *Царство небеско са напором се осваја, и подвижници га задобијају* (Мт.11,12). Да би дух наш достигао у човека *савршена, у меру раста пуноте Христове* (Еф.4,13), и постао *један дух са Господом* (1.Кор.6,17), неопходно је да са великим напором увек бди и да буде неуморан у ревности. Дошавши дотле, он већ са апостолом може свечано да ликује: *Све могу у Христу који ми даје моћ* (Фил.4,13).

164. Стога сва наша пажња треба увек да буде усмерена на брзо враћање помисли од њиховог лутања и кружења ка сећању на Бога. Онај ко хоће тачно да подигне и сагради кров у облику куполе, врпцом из центра постојано прави круг, постижући на тај начин свуда подједнаку округлину. Ко, пак, покуша да без ове помоћи заврши дело неће моћи непогрешиво да оствари правилну округлост, чак и ако поседује велику вештину, будући да јединим погледом неће моћи одредити колико је одступио од кружнице. Исто тако ни наш дух, уколико у себи, као неки непокретан центар, не утврди љубеће сећање на Бога, како би, њиме обезбеђен, сваког момента обилазио сва своја дела и трудове, како би њиме, као провером, одређивао каквоту својих помисли и подвига (те једне примао, а друге одбацивао), и како би њиме, као истинским шестаром, давао правац свему што ради - никако неће моћи као што треба да сагради духовну грађевину чији је архитекта Павле (1.Кор.3,10). Он тада неће моћи да кући да лепоту о којој блажени Давид, желећи да је у свом срцу представи Господу, говори: *Господе, заволех лепоту дома твога, и место обитавања славе твоје* (Пс.25,8), него ће неразумно у срцу своје подићи ружан дом, који је недостојан Духа Светога и који је увек склон рушењу. И он се неће прославити усељавањем блаженог станара (тј. Духа Светога), већ се подвргнути жалосном разрушењу.

165. Тамне силе делују на нас првенствено кроз помисли. Наравно, нама би било лакше да изађемо на крај са њима када нас не би непрестано и у великом броју окруживали непријатељи који нам не желе

добро. Ипак, тога се не треба ужасавати. Истина је да нас непријатељи стално опадају. Међутим, они само сеју и побуђују зло у нама, немајући силе да нас принуђују на њега. Јер, кад би им била дата власт да нас насилно увлаче у зло, а не само да нас наговарају на њега, ни један човек не би могао да избегне грех који би одговарао греховној жељи коју би запалили у нашим срцима. Међутим, ми видимо да је њима дата могућност да нас побуђују, као што је и нама дарована сила да их одбијемо и слобода да се са њима саглашавамо. И зашто се бојати? Уосталом, онемо ко се боји њихових насиља и напада, са друге стране предлажемо Божији покров и Божију помоћ, која је моћнија од њих, као што се говори: *Јер је еелџи Онај који је у вама неголи који је у свету* (1Јн.4,4). Његово заступништво се бори за нас са силом која је несравњиво већа од оне са којом на нас устаје непријатељска страна. Јер, Бог не само да надахњује на добра дела, него их и подупире и приводи крају. Он нас понекад и без наше воље и нашега знања привлачи спасењу. Према томе, очигледно је да ђаво може да прелести једино онога ко му сам својом вољом да сагласност. То је Еклисиаст јасно изразио речима: *Суд над злим делима није брз. Због тога се срце синова људских не боји да чини зло* (Екл.8,11). Очигледно је, дакле, да свако греши стога што одмах, када на њега нападне зло помисли, не пружа отпор противречењем. Јер, речено је: *Успротивите се ђаволу, и побећи ће од вас* (Јак.4,7).

166. Код некога може да се јави питање о начину на који зли духови улазе у општење са душом. Они неосетно разговарају са њом, сеју у њу што зажеље, виде њене помисли и покрете и користе се њима на њену штету. Међутим, нема ничега необичног у томе. Дух може да улази у општење са духом, и да прикривено утиче на њега, подстичући да на оно што жели. Јер, међу њима, као и међу људима, постоји нека сличност и сродност по природи. Међутим, савршено је немогуће да они улазе један у другог и да један овладава другим. То може истински да се приписује само Божанству.

167. Напред реченом нимало не противречи оно што се догађа са бесомученима, тј. што они, опседнути нечистим духовима, говоре и чине оно што неће, или бивају принуђени да изговарају речи које не разумеју. Извесно је, међутим, да се не подвргавају сви на исти начин утицају духова. Некима они овладавају до те мере да нимало нису свесни шта раде или говоре, док су други свесни и после се сећају оног што се дешавало. И једно и друго бива од утицаја нечистог духа. Ипак, не треба мислити да он, изговарајући речи и говорећи устима онога који страда, прожима саму суштину душе или да сраста са њом и да се облачи њоме. Они то никако не могу да учине. То се, заправо догађа на следећи начин: заседајући на органе кроз које дејствује душа, и налажући на њих неподношљиву тежину, нечисти дух страшним помрачењем покрива разумна осећања душе и пресеца њихову делатност. То се, додуше, као што видимо, понекад дешава и од вина, и од грознице, и од претеране хладноће, и других болести које долазе споља. Да ђаво не би помислио да исто учини и са блаженим Јовом, добивши власт над његовим телом, Господ му је нарочитом заповешћу запретио, говорећи: *Ето, предајем ти га у руке, али му само душу сачувај* (Јов 2,6). Он као да каже: "Само га немој чинити безумним, немој му растројити седиште душе, не нападај му разум и не повређуј му орган разума јер њиме треба да ти се супротстави.

168. Дух се, на тај начин, некако меша са грубим и тврдим вештаством, тј. са телом, и то веома лако. Из тога, међутим, не следи да се он и са душом, која је такође дух, може сјединити тако да и њу, слично телу, учинити седиштем свог бића. То је могуће једино Светој Троици, која не само да обухвата сваку разумну природу, него је и прожима. Само је Бог свагде и у свему, тако да види и све помисли наше, и све унутрашње покрете, и све душевне тајне. *И нема твари сакривене пред Њим, него је све обнажено и откривено пред очима Онога коме ћемо одговарати* (Јев.4,13). *Он праведно испитује срца и утробе* (Пс.7,10).

169. Како, међутим, нечисти духови знају наше мисли? Они их не читају управно у души, него их препознају по њиховом испољавању у спољашњим чулним обележјима, тј. из наших речи и дела. Међутим, они никако не могу проникнути у мисли које још нису изашле из унутрашњости душе. Чак и то да ли су и како су примљене мисли које нам они сами подмећу, они сазнају не из саме душе, и не из најунутарњијих покрета који се у њој тајно дешавају због њих, него по њиховом испољавању ван душе. Тако, нпр. они знају да је монах, у кога су посејали помисао стомакоугађања, примио похоту стомакоугађања уколико виде да је почео да посматра кроз прозор на сунце, или да се обавештава колико је сати. И није чудно што ваздушне силе стичу такво знање, када видимо да и умним људима успева да по очима, лицу и другим спољашњим знацима сазнају стање унутрашњег човека. Наравно, утолико тачније знање могу да имају они који су, као духови, без сумње много тананији и проицљивији од људи.

170. Треба знати да сви демони не распаљују све страсти у људима, већ да се о свакој брине одређени дух. Јер, једни од њих се наслађују нечистим и срамним похотама, други воле богохулство, трећи - гнев и

јарост, четврти се теше тугом, пети - сујетом и гордошћу. И сваки у срцу човековом сеје страст којом се нарочито наслађује. Међутим, не побуђују они сви заједно своје страсти, него наизменично, сагласно са временом, местом и пријемчивошћу онога ко се искушава.

171. Осим тога, треба знати да они нису сви у једнакој мери зли и једнако моћни. На почетнике и немоћне се пуштају слабији духови. Уколико се они савладају, шаљу се моћнији. На тај начин, Христов војник, по мери свог напредовања и умножавања духовних сила, треба да подноси све већу и већу борбу. И нико од светих никако не би могао поднети злобу таквих и толиких непријатеља, или издржати њихове нападе и свирепујарост, уколико при нашој борби не би увек био присутан наш најмилостивији заступник и подвигоположник Христос, уједначавајући силу оних који се боре, одбијајући и обуздавајући изненадне нападе непријатеља и чинећи *са искушењем и крај*, да би се могло *поднети* (1.Кор.10,13).

172. Демони немају власти да штете сваком човеку. То на најјаснији начин доказује пример блаженог Јова кога непријатељ није смео да искуша више, него што му је било допуштено вољом Божијом. О томе сведочи и исповедање злих духова које је унесено у јеванђелске приче: *Ако нас изгониш, дозволи нам да идемо у крдо свиња* (Мт.8,31). Они, дакле, без Божије дозволе нису имали власт да уђу чак ни у нечисте и бесловесне животиње. Утолико више треба веровати да по својој вољи они не могу ући ни у једног човека, створеног по образу Божијем. Јер, кад би им била дата власт да искушавају и огорчавају свакога човека по својој вољи, нико не само од младих монаха, него ни од савршених мужева не би могао да издржи живот у пустињи, будући окружен гомилама злих непријатеља.

173. Такође, познато је да нечисти духови у тела бесомучених улазе тек пошто завладају њиховим умовима и помислима. Лишивши их најпре страха Божијег, сећања на Бога и духовне поуке, они их смело нападају. И будући да су разоружани и лишени Божије помоћи и Божије оградe, они их лако побеђују. На крају, они у њима, као у месту које је препуштено њиховој власти, устројавају себи станиште. Уосталом, тачно је и то да они теже, прекомерније и погубније муче оне које нису савладали телесно, него душевно. То су управо они који су се ухватили у мрежу њиховим страстима и похотама. Јер, по речи апостола, *од кога је ко побеђен томе и робује* (2.Пт.2,19).

174. Свето Писмо сведочи да су уз свакога од нас нераздвојно присутна два анђела, добар и зао. О добрима говори Спаситељ: *Гледајте да не презрете једнога од малих ових; јер вам кажем да анђели њихови на небесима стално гледају лице Оца мога небескога* (Мт.18,10), и блажени Давид: *Анђели Господњи стоје око оних који га се боје, и избављају их* (Пс.33,8). О њима сведочи и оно што се у књизи Дела апостолских говори о светом Петру: *То је анђеоло његово* (Дап.12,15). О оба анђела нашироко се говори у књизи **Пастир**. Ако размислимо о ономе ко је тражио приступ блаженом Јову, јасно ћемо разумети да се радило о ономе ко га је увек нападао, премда га никада није могао покренути на грех. Због тога је и искао од Господа власт над њим, исповедајући да је дотле био побеђиван заступањем Господа (који га је увек ограђивао својим покровом), а не његовом врлином. И о Јуди се такође говори: *И јаво нека му стане са десне стране* (Пс.108,6).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

VII

**БОРБА СА СВИМ ВРСТАМА ТУГЕ КОЈА ДОЛАЗИ ОД НЕВОЉА И
НАПАСТИ**

175. У Палестини, у пустињама између Јерусалима и Мртвог мора, варвари су изненада напали монахе, и веома многе поубијали. Како је Бог допустио да се над Његовим слугама изврши такво злодело? То питање обично смуђује душе оних који немају много вере и знања и који мисле да се врлине и подвизи светих награђују у овом временском животу. Ми, пак, који се не *само у овој животи надамо у Христа*

да, по апостолу, не бисмо били *јаднији од свију људи* (1.Кор.15,19), не треба да падамо у заблуду таквим мишљењима. Иначе се може десити да, због нетачног одређења истине у односу на такве догађаје, дођемо у ужас и смућење од искушења која и нас сусрећу, да својим ногама скренемо са пута правде (Пс.72,2), или, што је и рећи страшно, да Богу припишемо неправду и небригу о делима људским, тј. као да Он свете људе који живе праведно не изабавља од искушења, те да добрима добром, а злима злом не узвраћа у садашњем животу. Тиме бисмо заслужили осуду са онима којима пророк Софонија прети у име Господа, говорећи: *Осветићу се онима који у срцима својима говоре: "Господ не чини ни добро ни зло"* (Соф.1,12), или бисмо се подвргли једнаком уделу са онима који жалбама изричу хулу на Бога: *Онај ко чини зло је добар пред Богом и он му угађа. И где је Бог правде, додајући и друго богохуљење које пророк описује: Узалуд служимо Богу. И каква је корист од држања онога што је наредио, и што ходисмо као молитвеници пред Господом Сведржитељем? Јер, ми хвалимо туђе, напредују који чине безакоње, и спасавају се они који се противе Богу* (Мал.3,14-15). Према томе, да бисмо избегли незнање које је узрок и корен најрђавије заблуде, унапред треба да тачно сазнамо шта је заиста добро, а шта зло. Држећи се, затим, истинског одређења Писма, а не лажног мишљења гомиле, ми се већ никако нећемо прелестити заблудом неверујућих људи.

176. Све што постоји и што се догађа у свету може бити једно од трога: добро, зло или нешто средње. Према томе, ми треба да сазнамо шта је заправо добро, шта зло, а шта средње како би наша вера, будући ограђена тачним знањем, у свим искушењима остала непоколебива. У људским делима ништа не треба сматрати суштинским добром, изузев душевне врлине која нас искреном вером приводи Богу и подстиче да се непрестано прилепљујемо уз непромењиво добро. И насупрот томе, ништа не треба сматрати злом осим греха, који нас одваја од благог Бога и веже за злог ђавола. Средње је, пак, оно што може припадати и једној и другој страни, судећи по особинама и расположењу онога који се њиме користи. Ту спадају: богатство, власт, почаст, телесна снага, здравље, лепота, сам живот или смрт, беда, немоћ тела, клевете и друго томе слично. Оно, дакле, према својству и расположењу онога ко се њиме користи може да служи и на добро и на зло. Јер, богатство, према апостолу, често може да служи на добро. Он *богатима овога света* заповеда да се не преузносе, нити да се уздају у *богатство несигурно, него у Бога живога, који нам даје све изобилно на употребу, да добро чине, да се богате у добром делима, да буду дарежљиви, друштвени, спремајући себи добар темељ за будућност, да добију живот вечни* (1.Тим.6,17-19). Међутим, оно се обраћа у зло када га сабирају да би га гомилали и закопавали у земљу, као што чине тврдице, или да га расипају на раскош и утехе, а не на корист потребитих. Исто тако су власт и почаст и телесна снага и здравље нешто средње и могу се употребити и на добро и на зло. Тиме се лако објашњава чињеница да су многи од светих у Старом Завету, владајући свиме тиме, били веома угодни Богу, и што су напротив, они који су их рђаво користили и обраћали на служење својим рђавим склоностима, праведно били кажњавани или предавани смрти, као што често приповедају књиге Царства. На исти начин схвати и о другим средњим стварима, тј. да нису истинско добро (које се састоји у врлинама), него - нешто неодређено. Јер, оне су корисне и благотворне за праведнике који их употребљавају на праведна и потребна дела, дајући им могућност да уризниче добре плодове за живот вечни, док су за оне који се њима рђаво користе некорисне и погубне, доводећи их само до греха и смрти.

177. Чврсто држећи у сећању такву разлику ствари и дела, знајући да нема истинског добра изузев врлине (која произилази из страха Божијег и љубави према Богу), и да ништа није право зло осим греха и удаљавања од Бога, сада ћемо са свом пажњом погледати да ли је икада Бог, било сам било кроз неког другог, причинио зло некоме од својих светих? Без сумње, тако нешто нигде нећеш наћи. Јер, никада се није десило да [човека] неко други наведе на грех уколико он неће зло и противи му се. Уколико је, пак, упадао у грех, значи да га је сам у себи већ зачео услед непажљивости срца и развраћене воље. Желећи да у то зло, тј. у грех баци праведног Јова, ђаво је употребио све замке своје злобе: лишио га целокупног богатства, децу му поразио смрћу, и њега самога од главе до ногу покрио ранама, које су причињавале неподношљив бол. Ипак, он никако није могао да га упрља грехом. Јов је *уза све то* остао непоколебив и није изрекао *безумље на Бога* (Јов 1,22), тј. није упао у богохулство.

178. Међутим, како сам Бог о себи говори: *Ја сам ... онај који гради мир и ствара зло* (Ис.45,7)? И пророк о Њему сведочи: *Може ли бити несрећа у граду, а да је Господ не учини* (Ам.3,6)? Свето Писмо речју *зло* понекад означава скорбне случаје не због тога што су заиста зли по природи, него због тога што их као зле осећају они којима се шаљу на корист. Јер, говорећи са људима, Реч Божија по неопходности говори човечијим речима и са човечијим осећањима. Тако и спасоносно сечење и спаљивање, које лекар добронамерно врши на телу које страда од опасних повреда, болесник сматра за зло које мора да трпи. Коњу мамузе и ономе који греша - исправљање нису слатки. И све дисциплинске строгиности онима који

пролазе курс образовања изгледају горке, као што говори апостол: *Јер свако карање, док траје, не чини се да је радост, него жалост, али после даје мирни плод праведности онима који су кроз њега извежбани.* Он још каже: *Јер кога љуби Господ онога и кара; и бије свакога сина кога прима. Јер који је то син кога отац не кара* (Јев.12,6-7;11)? На тај начин, реч зло се понекад употребљава у значењу жалосних случајева, по реченоме: *И раскаја се Бог због зла које рече да им учини, и не учини* (Јон.3,10). И још: *Јер знах да си ти Бог милостив и жалостив, спор на гнев и обилан милосрђем, и који се жалости због зла* (Јон.4,2), тј. због жалосних лишавања и беда које је принуђен да наведе на нас због грехова наших. Знајући како су оне за неке корисне, други пророк се због жеље њиховог спасења, а не због непријатељског осећања према њима, молио: *Додај им зла Господе, додај зла славним земљи* (Ис.26,15). И сам Господ говори: *Ево, ја ћу на тебе навести зло* (Јер.11,11), тј. туге и разарања. Спасоносно кажњен њима у садашње време, бићеш принуђен да се на крају обратиш и пожуриш к мени, кога си у дане своје среће заборављао. Ми их због тога не можемо сматрати суштинским злом, будући да многим служе на добро и воде ка примању вечних радости. Вратимо се, међутим, постављеном питању. Све што обично сматрамо злом, што нам причињавају непријатељи, или што нас поражава на неки други начин - не треба да сматрамо злом, него нечим средњим. И тада оно већ неће бити онакво каквим га сматра онај ко га је нанео у јаросном духу, него онакво, каквим га осећа онај ко га је претрпео. Стога, када се светом мужу деси смрт, не треба мислити да му је учињено зло, него нешто средње. Јер, она је за грешника зло, а за праведника - успокојење и ослобођење од зла. *Смрт је за праведног човека покој, чији је пут сакривен* (Јов 3,23). Праведан човек од такве смрти неће претрпети никакву штету. Јер, са њим се није десило ништа необично. Оно што је имало да се деси са њим по природној неопходности, он је примио по злоби непријатеља, и то не без користи за вечни живот. Дуг човечије смрти, који је морао да плати по неизбежном закону садашњег нашег постојања, он је отплатио са богатим плодом страдања, стичући залог за велику награду.

179. То, међутим, не ослобађа кривице онога ко чини зло. Нечастиви безаконик неће остати без казне због тога што злоделом својим праведнику није могао да причини суштинску штету. Јер, трпљење је врлина праведника. Оно доноси награду не ономе ко је нанео смрт или страдање, него ономе ко их је трпељиво поднео. Један ће заслужено поднети казну за зверску суровост, док други неће претрпети никакво суштинско зло. Храброшћу свога духа трпељиво подневши искушења и страдања, он је све што му је нанесено са злим намерама, обратио себи на добро и на умножење свога блаженства у будућем животу.

180. Јовово трпљење није стекло добру награду ђаволу, који га је учинио славним својим искушењима, него њему самом који их је храбро поднео. И Јуди неће бити даровано ослобођење од вечних мука због тога што је његово издајство послужило на спасење човечанског рода. Јер, не треба гледати на плод дела, него на расположење онога ко га чини. Због тога ми треба да смо чврсто убеђени у то да човеку нико не може нанети зло уколико га сам не привуче слабошћу свога срца и малодушношћу. Јер, и блажени апостол у једном стиху потврђује: *А знамо да онима који љубе Бога све помаже на добро* (Рим.8,28). Јер, говорећи: *Све помаже на добро*, он обухвата заједно све - не само оно што се сматра срећом, него и оно што се сматра несрећом. И на другом месту исти апостол говори да је прошао и кроз једно и кроз друго: *Са оружјем праведности десним и левим, тј. у слави и срамоти, у грдњи и похвали, као варалице и истинити, као незнани и познати, као они који умиру а ево живимо, као кажњавани али не убијани, као жалошћени а увек радосни, као сиромашни а многе богатећи*, и остало (2.Кор.6,7-10). Према томе, и оно што се сматра срећом и што апостол сврстава на десну страну, означавајући га речима славе и похвале, и оно што се сматра несрећом и што сврстава на леву страну, обележавајући га речима срамоте и грдње, за савршеног мужа постаје оружје праведности. Он нанесене му (жалости) великодушно подноси, користећи их као оружје против оних који га нападају. Он се њима, као луком, мачем и најчвршћим штитом наоружава против оних који му их наносе, савршено пројављујући своје трпљење и храброст. Најславније торжество своје непоколебивости он показује кроз саме непријатељске стреле које га смртно погађају. Он се, на тај начин, ни срећом не узноси, нити због несреће пада духом, већ корача правом стазом и царским путем. Са таквог мирног стања срца он се ни наиласком радости неће скренути на десно, ни нападом несреће и доласком жалости обрнути на лево. *Велик мир имају они који љубе закон твој, Господе, и они се не саблажњавају*, сведочи свети Давид (Пс.118,165). О онима, пак, који се при наиласку сваке случајности мењају, сагласно њиховим својствима и разликама, каже се: *Безумник се мења као месец* (Сир.27,11). О савршенима и премудрима се, пак, говори: *А знамо да онима који љубе Бога све помаже на добро*. О слабима и неразумнима се, опет, објављује: *Иди од човека безумна, јер нећеш чути паметне речи* (Прич.14,7), будући да се он ни пријатношћу не користи на своје добро, нити се због непријатности исправља. Наравствена сила која је потребна да се храбро поднесе жалости, потребна је и ради очувања умерености у радости. Онај кога из колосека избаци једна од тих

случајности, несумњиво неће моћи одлети ни једној од њих. Уосталом, срећа више повређује човека, неголи несрећа. Јер, несрећа понекад и против воље обуздава и смирује. Приводећи нас у спасоносну скрушеност, она нас или побуђује да мање грешимо, или нас приморава да се сасвим исправимо. Срећа, пак, надима душу погубним, премда пријатним ласкама, те страшним опустошењем обара у прах оне који се, због срећних успеха, сматрају безбедним.

181. Такви савршени мужеви се у Светом Писму преносно називају двоструким дешњацима. Такав је био, као што пише у књизи Судија, Аод, који се обема рукама користио као десном (Књ.Суд.3,15). Таквим савршенством у духовном [смислу] ћемо и ми овладати, уколико и срећу, која се сматра десном [страном] и несрећу, која се назива левом [страном], добром и правилном употребом будемо обраћали на десну страну. Тиме би све што год се са нама деси, за нас, по апостоу, било оружје праведности. У нашем унутрашњем човеку ми опажамо две стране и, тако рећи, две руке. И ни један од светих не може да нема како ону коју називамо десном, тако и ону коју зовемо левом руком. Савршенство, пак, његове врлине се познаје из тога што он обе обраћа у десницу, добро се користећи обема. Да бисмо јасније могли разумети о чему се ради, рећи ћу: свети муж има десницу када пројављује духовне успехе; када, горећи духом, господари над свим својим жељама и похотама; када, будући слободан од сваког ђаволског напада, без имало труда и nelaгодности одбацује и одсеца плотске страсти; када, узневши се са земље горе, на све садашње и земаљско гледа као на непостојан дим и пуну сенку, презирући га као брзопролазно; када у усхићењу ума не само пламено жели будуће, него га и јасно види; када се најстварније храни духовним сагледавањима; када јасно, као отворена врата, опажа небеске тајне; када чисто и пламено узноси молитве Господу; када се, разгоревши се огњем духа, свим стремљењима душе пресељава у невидљиво и вечно, при чему мисли да се већ не налази у телу. Он има такође и леву руку када је окружен бурама искушења; када се распаљује наступима похотних побуда према плотским жељама; када према необузданом гневу бива подстрекнут огњем раздражујућег смућења; када самопревазношењем бива подстрекаван на гордост или сујету; када бива угњетаван жалошћу која доноси смрт (2.Кор.7,10); када се растужује нападима подмуклог унија; када, по одласку целокупног духовног жара, обамире због охладности и неке необјашњиве сете, при чему од њега одлазе не само добре помисли, које разгоревају унутрашњу ревност, него му и Псалми и молитва, и читање, и келијна усамљеност постају ужасно тескобни и сва оруђа врлина сусреће са неким неиздржљивим одвраћањем и одбојношћу. Када га све ово буде нападало, монах треба да зна да га притискује лева страна.

Према томе, онај ко ни због онога, као што смо рекли, што припада десној страни не буде надмен таштином која наилази, и ко ни због онога што припада левој страни, храбро ратујући, не пада у очајање, користиће обе руке као десну. У оба делања показавши се победником, он ће добити победнички венац, како са свог левог, тако и са свог десног стања. Такав венац је, како читамо, заслужио је блажени Јов који се за десно деловање овенчао венцем: будући богат и знатан отац седам синова, он је свакодневно приносио жртву Господу за њихово очишћење, желећи да их учини благоугодним и сродним не толико себи, колико Богу; његова врата су била отворена за свакога долазника; он је био нога хромих и око слепих; овчијим крзном од његових оваца су била загревана рамена немоћних; он је био отац сиротама и удовицама; он се чак у срцу своје није радовао због погбије свога непријатеља. Исти Јов је, делујући левицом, са неупоредиво високом храброшћу тријумфовао над невољама; у једном тренутку лишивши се седам синова, он се као отац није уцвелио жестоком жалошћу, него се као слуга Божији умирио вољом свога Творца; од најбогатијег поставши најбеднији, од преобилног наг, од здравог губав, од познатог и славног понижен и презрен он је сачувао храброст духа неповређеном; лишивши се на крају целокупног свог имања и иметка, он је постао обиталиште гноја и, као неки најсуровији мучитељ свога тела, црепом стругао исцеђени гној, те погружавао прсте у дубину рана које су покриле све делове његовог тела и извлачио црве. При свему томе он ни најмање није похулио на Бога, и ни у чему није узроптао на свога Творца. Шта више. Нимало се не бојећи бремена најтежих искушења, он је и саму одећу која је покривала његово тело (и која је једина могла бити сачувана од ђаволје отимачине стога што је била на њему) раздерао и одбацио од себе, придодавши произвољну наготу оној којом га је поразио његов најљући отимач. Он је чак и косу са своје главе, која је остала као једино нетакнут знак раније славе, одсекао и бацио своје мучитељу. Он је тако одсекао оно што му је оставио најсвирепији непријатељ, и небеским гласом изјавио радост своје славне победе над њим: *Добро смо примали од Бога, а зла зар нећемо примати? Го сам изашао из утробе матери своје, го ћу се и вратити. Господ даде, Господ узе. Како је било угодно Господу, тако се и збило. Нека је благословено име Господње* (Јов 2,10; 1,21). У двоструке дешњаке праведно ћу убројати и Јосифа који је у срећи био пријатан оцу, пун поштовања према браћи, благоугодан Богу, а у непријатности целомудрен, веран своје господару, најкроткији у тамничком затвору, незлопамтив према увредама, добротинитељ према непријатељима, према завидној браћи који су готово постали његове убице не само нежно расположен, него и богато милосрдан. Он и њему слични

се праведно називају двоструким дешњацима, будући да се са обе руке користе као са десницом. Прозлазећи кроз искушења која је набројао апостол, они слично њему могу говорити: *Са оружјем праведности, левим и десним, у слави и срамоти, у грдњи и похвали*, и остало. И ми ћемо бити двоструки дешњаци уколико и нас не буду мењали ни обиље, ни оскудица у пролазним добрима, тј. уколико нас ни обиље не буде одвлачило задовољствима штетне распуштености, нити оскудица - у очајање и роптање, већ уколико у оба случаја, одајући благодарност Богу, будемо извличили једнак плод и из пријатности и из непријатности. Тада ћемо постати истински двоструки дешњаци, као што је био учитељ незнабожаца, који је посведочио о себи: *Говорим то не због оскудице, јер ја сам се научио да будем задовољан оним што имам. Знам и понизити се, знам и изобилувати; у свему и свачему навикох: и сит бити и гладовати, и изобилувати и оскудевати. Све могу у Христу који ми даје моћ* (Фил.4,11-13).

182. Искушење, као што смо рекли, бива двојако, тј. кроз пријатност и непријатност. Узрок, пак, због кога се искушавају људи јесте тројак: највећим делом ради испитивања, понекад ради исправљања, а неретко и ради кажњавања због грехова.

Тако су ради испитивања, како читамо, слично Јову, безбројне жалости поднели Авраам и многи свети. Ради њега је и народ јудејски био подвргнут искушењима у пустињи, као што у књизи Поновљених закона говори Мојсије: *И опомињи се свега пута којим те је водио Господ Бог твој четрдесет година по пустињи, да би те намучио и искушао, да се зна шта ти је у срцу, тј. хоћеш ли држати заповести Његове или нећеш* (Пон.Зак.8,2). И у Псалму се напомиње: *На води Мериви искушах те* (Пс.80,8). Да се Јов управо ради тога подвргао свему што је поднео, управно сведочи сам Бог, говорећи: *Зар мислиш да сам ти ради чега другог учинио [све то], осим да се јавиш прав* (Јов 40,3)?

Ради исправљања се, пак, то дешава када Господ, смирујући своје праведне због неких малих и лаких грехова, или због превазношења личном праведношћу, попушта разна искушења. Њима се они у садашње време чисте од сваке нечистоте помисли и њима се спаљује свака нечистота која се види у њиховој унутрашњости (Ис.1,25), како би се на будућем испитивању показали слични чистом злату, и како у њима не би остало ништа што би, после испитивања огњем Суда, требало да се очисти казним сажањањем. У томе смислу је речено: *Многе невоље има праведник* (Пс.33,20), и такође: *И заборавили сте савет који вам говори као синовима: Сине мој, не занемаруј карање Господње, нити клони кад те Он покара. Јер кога љуби Господ онога и кара; и бије свакога сина кога прима. Ако подноси карање, Бог поступа са вама као са синовима. Јер који је то син кога отац не кара. Ако ли сте без карања, које су сви искусили, онда сте копилад а не синови* (Јев.12,5-9). И у Откривењу [је речено]: *Ја оне које љубим карам и поправљам* (Отк.3,19). Таквима је, под видом Јерусалима, од лица Божијег преко пророка Јеремије упућена реч: *И учинићу крај свим народима, међу које сам те расејао, а теби нећу учинити краја, него ћу те покарати на суду* (Јер.30,11). За такво спасоносно исправљање свети Давид се моли, говорећи: *Испитај ме, Господе, и искушај ме. Прекали утробу моју и срце моје* (Пс.25,2). Разумевајући спасоносност таквог искушења, и пророк Јеремија вапије: *Казни нас Господе, али са мером, а не у гневу свом* (Јер.10,24). Исто и Исаија [говори]: *Благосиљам те, Господе, јер си се разгневио на мене, али си одвратио јарост твоју, и помиловао ме* (Ис.12,1).

Ударци искушења се шаљу и због грехова. Тако Господ прети да пошаље ударце народу израиљском, говорећи: *Зубе зверске послаћу на њих са јарошћу оних који гамижу по земљи* (Пон.Зак.32,24). И у Псалмима се о њима говори: *Много ране има грешник* (Пс.31,10). И у Јеванђељу се помиње: *Ето постао си здрав, више не греши, да ти се што горе не догоди* (Јн.5,14).

Постоји још и четврти разлог због кога се некима шаљу страдања, познат из Светог Писма: јављање славе и дела Божијих. Тако се у Јеванђељу говори о слепорођеном: *Не сагреси ни он ни родитељи његови, него да се јаве дела Божија на њему* (Јн.9,3). И о болести Лазара [се каже]: *Ова болест није на смрт, него на славу Божију, да се Син Божији прослави кроз њу* (Јн.11,4).

Постоје и друге врсте Божијих одмазди, којима бивају поражени они који су превазишли највиши степен зла, и којима су били осуђени, као што читамо, Датан, Авирон и Корей, и првенствено они о којима говори апостол: *Предаде их Бог у покварен ум да чине што је неприлично* (Рим.1,26-28). То треба сматрати најтежим од свих казни. О њима и говори Псалмопојац: *На пословима човечијим нема их, и не муче се са другим људима* (Пс.72,5), будући да не заслужују да буду спасени посетом Господњом и да добију излечење посредством временских казни. Јер, *они отупевши предадоше себе разузданости па чине сваку нечистоту са похлепом* (Еф.4,19) услед огрубљења срца свога од дуготрајног пребивања у непрестаном греху који превазилази све мере очишћења и одмазде у веома кратком року живота у овоме веку. Такве Реч Божија укорева и преко пророка Амоса: *Затирах вас као што Господ затре Содом и*

Гомор, и бијасте као главња истренута из огња. Па ипак се не обратисте к мени, говори Господ (Ам.4,11). [Он говори] и кроз пророка Јеремију: *Потрћу народ свој, јер се не враћају са путева својих* (Јер.15,7), и на другом месту: *Бијеш их, али их не боли; сатиреш их, али неће да приме поуке. Терђе им је лице од камена, и неће да се обрете* (Јер.5,3). Ипак, изливши све спасоносне лекове као најискуснији Лекар, и видевши да већ није остало ниједно исцељујуће средство које би било могуће приложити на њихове ране, Господ као да, на неки начин, бива побеђен величином њихове неправде. Будући принуђен да одступи од милостивог кажњавања, Он им објављује, говорећи: *И ревност ће се моја уклонити од тебе, и починућу, и више се нећу постарати* (Јез.16,42). О другима, пак, чије срце није огрубело честим грешењем, који још нису заслужили најжешћу и истребљујућу казну, већ су способни да приме уразумљујућу казну ради спасења, говори се: *Покараћу их и чуће о скробима својим* (тј. уразумићу их, давши им да чују о невољама које им прете) (Ос.7,12).

183. Како задобити и сачувати трпљење и благодушност? Истинско трпљење и благодушност се не могу ни задобити ни сачувати без срдачног смирења. Када трпљење буде истицало из тог извора, ради избегавања жалости од непријатности неће бити потребно нити затварати се у келију, нити сакривати се у пустињу. Утврђујући се у дубини душе на врлини смирења, својој родитељки и чуварки, трпљење већ неће имати потребу за спољашњом помоћи. Због тога, уколико се ми због неке увреде узнемиримо, очигледно је да у нама није чврсто утврђен темељ смирења. Стога се наша унутрашња грађевина, при налету чак најмање буре, подвргава разарајућем потресу. Трпљење није похвално и достојно удивљења у случају када је унутрашње спокојство сачувано услед недостатка стрела непријатеља. Напротив, оно је величанствено и славно када пребива непоколебиво и поред буре искушења која је на њега усмерена. И када се, наизглед, руши и потреса, оно се више учвршћује. И оним се више усавшава, чиме наизглед слаби. Јер, никоме није непознато да је трпљење добило своје име од подношења жалости. Стога нико ко без туге не подноси све што му се чини не може бити проглашен трпљивим. Стога Соломон трпљивог заслужено похваљује: *Бољи је дуготрпљив човек него јунак. И господар од свога срца је бољи него онај који заузме град* (Прич.16,32). Он још [каже]: *Ко је дуготрпљив велика је разума, а ко је малодушан показује лудост* (Прич.14,29). [Дешава се], дакле, да неко доживи клевету и да се запали огњем гнева. Тада узроком његовог греха не треба сматрати увреду која му је нанесена, будући да је она искључиво повод за испољавање у њему сакривене болести (гнева). Такав је смисао Спаситељеве приче о две куће: једној, утемељеној на камену, и другој, утемељеној на песку. На њих се са једнаком силом устремио напад воде и буре ветрова. Последице су, међутим, биле различите. Јер, дом који је био утемељен на тврдом камену није претрпео никакве штете од силног удара, док се онај који је био утемељен на растреситом песку одмах срушио. И он се очигледно срушио не стога што је био подвргнут спољашњем удару, тј. од вода која су се устремиле на њега, него стога што је био неразумно утврђен на песку. Исто тако се и свети човек од грешника не разликује тиме што није подвргнут снажним искушењима, него тиме што га ни велика искушења не побеђују, док грешник пада и од малих. И, као што смо рекли, храброст праведника не би била похвална уколико би он био победник без искушења. Уосталом, ни победе не би било уколико не би било непријатељских напада. Јер, *блажен је човек који претрпи искушење, јер кад буде опробан примиће венац живота, који Господ обећа онима који га љубе* (Јак.1,12). И апостол Павле [каже] да се *сила Божија не показује у миру и утехама, него у немоћи* (2.Кор.12,9). Јер, тако говори Господ Јеремији: *Јер, ево ја те постављам данас као тврд град и као стуб звозден и као зидове бакарне свој овој земљи, царевима Јудиним и кнезовима његовим и свештеницима његовим и народу земаљском. Они ће ударити на тебе, али те неће надвладати, јер сам ја са тобом, вели Господ, да те избављам* (Јер.1,18-19).

184. Хтео бих да вам представим бар два примера таквог трпљења. Један је показала једна благочастива жена. Желећи да се усаврши у врлини трпљења, она не само да није бежала од искушења, него је чак и тражила да је огорчавају. Ма колико често била ожалашћавана, она није падала у искушењима. Та жена је живела у Александрији, и потицала из познате породице. У кући коју су јој оставили родитељи, она је благочастиво служила Богу. Дошавши једном блаженом архиепископу Атанасију, она је замолила да јој да на издржавање и успокојење неку од оних удовица које се издржаваху о црквеном трошку. "Дај ми, - говорила је она, - једну од сестара, коју бих успокојила". Похваливши женину добру намеру и њено усрђе према делу милосрђа, светитељ је заповедио да од свих изабере удовицу која би све превазилазила часном нарави, озбиљношћу и љубазношћу, како жеља оне која пројављује милосрђе не би била потиснута рђавошћу оне која га користи, и како она која пројављује милосрђе, будући ожалашћена злом нарави удовице, не би претрпела штету у вери. Примивши, дакле, изабраницу, она ју је довела у своју кућу и почела да јој служи у свему. Међутим, видећи њену скромност и тихост, и добијајући од ње сваке минуте поштовање ради благодарности за дело свога човекољубља, она је кроз неколико дана опет дошла ка споменутом светитељу и рекла: "Ја сам молила да заповедиш

да ми дају неку коју бих успокојила, и којој бих служила са пуним послушањем". Он у почетку није разумео ради чега тако говори и шта заправо жели. Помисливши да је њено мољење због небриге надзорника над удовицама било пренебрегнуто, он је са извесним душевним смућењем питао за разлог таквог пропуста. Њему су, међутим, рекли, да јој је послана најчаснија удовица. Тада је он, схвативши шта је искала та мудра жена, заповедио да јој дају најрђавију од свих удовица, која је све превазилазила гневљивошћу, свадљивошћу, глупошћу, брбљивошћу и сујетом. Када су нашли и дали јој такву, она је, узевши је у своју кућу, са истим или још већим усрђем почела да јој служи. Као благодарност за те услуге она је од ње добијала само ожалашћавања понижавајућим грдњама, злим речима, вређањем. Укоревајући је, удовица је са пакосним ругањем роптала што ју је испросила од архиепископа, будући да је не успокојава, него мучи. Она ју је, [наводно], узела из спокојног живота и увела у тежак, а не из тешког у спокојни. Таква ожалашћења је та жена понекад проширивала и до удараца руком. Међутим, она госпођа јој са још већим смирењем служаше, учећи се да побеђује њену јарост не супротстављањем, него пре смиреним потчињавањем себе. Она је њен бес укроживала човекољубивом кротошћу. Таквим опитима у потпуности се утврдивши у трпљењу и постигавши савршенство у жељеној врлини, она је отишла поменутом светитељу и захвалила му за његов мудри избор и за обучавање у добротинству у правом смислу, те за то што јој је, савршено сагласно њеној жељи, назначио најдостојнију учитељицу, чијим се непрестаним ожалашћењима свакодневно укрепљивала у трпљењу и постигла сам врхунац врлине. "Напокон, ти си ми, Владико, ради успокојења дао онакву какву сам управо желела да имам. Она прва је, пак, својим поштовањем према мени пре мене успокојивала и утешавала, неголи ја њу". То је довољно рећи о женском полу, како бисмо се успоменом на такво дело не само називићивали, него и постиђивали себе. Јер, ми не можемо сачувати трпљење уколико се не затворимо у келији.

185. Изнећемо и други пример о ави Пафнутију, који је живео у савршеној усамљености у знаменитој Скитској пустињи, у којој је и сада презвитер. Будући још млад монах, он је засијао благодатном светошћу тако да су се највећи мужеве тога времена дивили његовом напретку. И без обзира на то што је био млађи од свих, њега су упоређивали са старцима. Тако су одлучили да и њега уброје у лик старца. Када се то прочуло, завист, која је некада побудила душе браће против Јосифа, својим отровним огњем разгоре против њега једнога од скитске братије. Он беше наумио да његову славу упрља неком мрљом срамоте. Сачекавши време у које је Пафнутије одлазио у недељни дан у Цркву, он потајно уђе у његову келију и међу корпе, које тамо обично плету од палмовог прућа, сакри своју књигу. Затим и сам оде у Цркву, задовољан својом лукавошћу. После завршетка недељне службе он пред свом братијом светом Исидору, који је тада био презвитер, изнесе жалбу да је из његове келије украдена књига. Та жалба је све смутила (а особито презвитера) и они нису знали шта да мисле, нити шта да подуму, будући поражени новим и нечувеним преступом. Тада је тужилац захтевао да се сва братија задржи у Цркви, и да пошаљу неколицину изабраних да претресу све келије. Када су три старца, које је назначио презвитер, претражили све друге келије, дошли су и до Пафнутијеве келије. И у њој су нашли књигу сакривену међу палмовим корпама, где је беше сакрио зависник. Узевши је, они су је одмах донели у Цркву и ставили пред све. Премда је због чистоте савести био уверен да нема никаквог удела у греху Пафнутије је, као да је крив због крађе, себе предао суду старца, изјављујући спремност да поднесе шта му буде досуђено као казна и молећи да му одреде место покајања. Он ништа није говорио у своју одбрану због стидљиве скромности страхујући да, трудећи се да речима спере мрљу крађе, поврх тога не поднесе још и осуду за лаж, будући да нико није подозревао ништа друго осим онога што је откривено. По завршетку испитивања и доношења пресуде, он је изашао из Цркве, не павши духом, већ поверавајући себе суду самога Бога. Он је почео да приноси покајање, појачавши молитве са обилним сузама, утростручивши пост, показујући се пред лицем људи са највећим смирењем духа. Пошто је током истека готово две недеље на тај начин себе подвргао свакој скрушености тела и духа, он је у суботни или недељни дан рано ујутро дошао у Цркву не ради примања Светог Причешћа, него да би се испружио код врата Цркве и смирено молио опроштај. Међутим, не трпећи да он и даље сам себе скрушава и да буде понижаван од других, Бог, сведок и зналац свега сакривенога, примора ђавола да објави оно што је проналазач зла, бешчасни крадљивац своје ствари, слави туђ лукави клеветник, учинио без икаквих сведока. Јер, обузет најљућим демоном, он је сам открио сву лукавост своје тајне подвале. И тако је онај ко је био саветодавац злог дела и сплетке, уједно постао и издајнички разглашивач. Затим је тај нечисти дух силно и дуго мучио бедног брата, тако да га нису могле истерати не само молитве осталих светих који су тамо пребивали, и који су имали Божанствени дар власти над демонима, него ни нарочита благодат Исидора Презвитера. Ни он није могао да истера тог најљућег мучитеља, премда му је, по милости Господњој, била дарована сила над њима, будући да су бесомучни добијали исцељење још пре него што би били доведени до његових врата. И то је било стога што је Христос Господ ту славу сачувао за Пафнутија, како би клеветник био исцељен молитвама онога *против кога је учинио сплетку, и добио опроштај греха и*

ослобођење од садашње казне, објављујући име онога чију славу је хтео да, као завидни непријатељ потамни.

186. Два су ме разлога побудила да вам испричам овај догађај: први, да бисмо, помишљајући о непоколебивој чврстости тог човека, утолико више пројављивали непоколебивост и трпљење, уколико се мањим нападима непријатеља подвргавамо; и други, да бисмо на основу њих дошли до чврстог убеђења да не можемо бити безбедни од бура искушења и напада ђавола уколико целокупну заштиту нашег трпљења и сву наду не будемо полагали на силе нашег унутрашњег човека, а не на келијски затвор, на пустињску усамљеност, на заједницу светих, или уопште на било шта што постоји изван нас. Јер, ако Господ (који је у Јеванђељу рекао: *Царство Божије унутра је у вама*, Лк.17,21), не укрепи наш дух силом свога заступништва, узалуд се надамо да ћемо нападе непријатеља (који је у ваздуху) победити или помоћу људи који са нама живе, или удаљавањем у удаљена места (тј. удаљивши се у пустињу), или сакривањем иза камења и крова (тј. закључавши се у келију). Јер, све је то имао и Пафнутије, па ипак кушач је пронашао начин да га нападне. Тог најзлијег духа од њега нису одбили ни заштита стена, ни усамљеност пустиње, ни заступништво толиких светих у тој заједници. Међутим, пошто није полагао наду свога срца ни на шта спољашње, него на самога Судију свега сакривенога, овај свети слуга Божији никако није могао бити уздрман подвалама таквог напада. Исто тако, зар се и онај кога је завист бацила у такав преступ, није користио благотворношћу пустиње, оградом удаљеног станишта и заједницом блаженог Исидора, аве и презвитера, и других светих? Па ипак, када га је нашла утврђеног на песку, ђаволска бура не само да је његовом дому (унутрашњем настројењу) нанела силан ударац, него га е и сасвим разрушила. Престанимо, стога, да основу свога непомућеног унутрашњег мира тражимо ван себе, те да очекујемо да немоћ нашег трпљења може помоћи туђе трпљење. Јер, као што је *Царство Божије унутра у нама*, тако су и *непријатељи човеку... домаћи његови* (Мт.10,36). И нико ми се не супротставља више од мога осећања, које е мој најближи домаћи. Пазимо више на себе, како нас наши домаћи не би повредили. Јер, када наши домаћи не устају на нас, тада и Царство Божије пребива у нама у непомућеном душевном миру. И ако ревнсно размотримо узроке онога што се дешава у нама, наћи ћемо да ми не можемо бити рањени никаквим, чак ни најпакоснијим човеком, уколико сами не устанемо против себе немиром свога срца. И уколико смо рањени, узрок не треба тражити у нападу споља, него у нашем нетрпљењу. Тако је тврда храна корисна за здравог, а за болесног - штетна. Она не може повредити онога ко је прима, уколико јој за наношење повреде његова немоћ не дода силу.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

VIII

О БОЖАНСТВЕНОЈ БЛАГОДАТИ И СЛОБОДНОМ ПРОИЗВОЉЕЊУ КАО ЧИНИОЦИМА ДУХОВНОГ ЖИВОТА

187. Ми увек треба да смо чврсто уверени у то да никако не можемо постићи савршенство својим трудовима и подвизима, макар се и са свом неуморношћу упражњавали у свакој врлини. Човекови напори немају довољну вредност и силу да нас уздигну на висину светости и блаженства. Неопходно је да нам Господ садејствује и усмери наше срце према ономе што је за нас корисно. Због тога смо дужни да свакога тренутка, заједно са Давидом, вапијемо Господу: *Утврди стопе моје на стазама твојим да се не би поколебале* (Пс.16,5). Неопходно је да невидљиви Руководитељ човековог духа према врлини обраћа наше произвољење, које је, што због незнања добра, што због искушења страсти, склоније пороку. То је веома јасно изразио пророк у једном стиху песме: *Одбачен, нагнух се да паднем, али ме Господ прихвати* (Пс.117,13). Прва половина стиха означава слабост наше воље, а друга - увек спремну помоћ од Господа. Сваки пут када почнемо да се колебамо, Он ка нама пружа своје руке, подржава нас и утврђује. У противном бисмо, препуштени свом произвољењу, пали савршеним падом. Ни један праведник, заправо, нема у себи довољно снаге да стекне праведност. Он се непрестано колеба и свакога тренутка је готов да падне. Стога га милост Господња поткрепљује својом руком. У супротном би, изложивши се паду због слабости воље, у потпуности погинуо. Зар ће неко бити толико самопоуздан и слеп да мисли да нема потребе у непрестаној помоћи Божијој, када сам Господ у Јеванђељу јасно учи: *Као што лоза не може рода родити сама од себе ако не остане на чокоту, тако ни ви ако у мени не*

останете. Јер без мене не можете чинити ништа (Јн.15,4-5)? Како је, заправо, неразумно и чак богохулно, добра дела приписивати својим напорима, а не благодати и помоћи Божијој! И изрека Господња сведочи да без Његове помоћи нико не може да доноси духовне плодове?

188. Због тога верујемо да се особитим надахнућем Божијим у нас полаже како почетак доброг расположења, тако и упражњавање у врлинама. Наш труд се састоји у томе да се са већом или мањом спремношћу покоравамо надахнућима Божијим и да примамо Његову помоћ. Ми заслужујемо награду, или достојну казну, с обзиром на то да ли смо немарни, или се са побожном покорношћу бринемо о прилагођавању заповестима и промишљању Божијем, које се простира на нас Његовом благовољењем. То се јасно показало при исцелењу јерихонских слепаца. Случај Господњег пролажења поред њих је представљао благодат Божијег промисла и снисхођења. Њихово, пак, узвикивање: *Помилуј нас Господе, Сине Давидов* (Мт.20,31) беше дело њихове вере и наде. И опет, само враћање вида представља израз Божијег милосрђја.

189. Чак и ако се много труди око обрађивања земље, земљорадник не може да очекује обилан род, уколико на обрађену земљу благовремено не падне киша и не буде повољно време. Према томе, као што лењивим земљорадницима, који се не брину око обраде своје земље, Бог не даје плода, тако и трудољубивим неће бити користи од свакодневне бриге, уколико им не помогне Божије милосрђе. И у делу живота по Богу је исто: потребан је и наш труд, премда без помоћи благодати Божије ми ни у чему нећемо успети. Треба да исповедаш да је Бог почетни Виновник не само дела, него и добрих помисли: Он нам надахњује и своју свету вољу, и даје нам силу и zgodну прилику да испунимо оно што исправно желимо. Јер, *сваки дар добри и сваки поклон савршени одозго је, силази од Оца светлости* (Јак.1,17).

190. Воља Божија увек жели да човек кога је Бог створио не погине, него да вавек живи. Уколико у нашем срцу примети макар искру расположења ка добру Бог јој, по благодати својој, не допушта да се угаси. Желећи да се сви спасу и дођу у познање истине, Он на све начине потпомаже да се она обрати у пламен. Благодат Божија је близу свих. Она све без изузетка призива спасењу и познању истине, јер говори: *Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити* (Мт. 11,28).

191. Ум човечији не може да схвати како спасење припада и нашој вољи, будући да се каже: *Ако хоћете и послушате ме, јешћете добра земаљска* (Ис.1,19), и истовремено није дело *ни... онога који хоће, ни... онога који трчи, него... Бога који милује* (Рим.9,16). Њему није јасно како Бог има да свакоме врати по делима његовим, а истовремено је *Онај који чини у нама и да хоћемо и да творимо по Његовом благовољењу* (Фил.2,13). Он би хтео да схвати зашто нам се заповеда да *начинимо себи ново срце и нов дух* (Јез.18,31), кад нам се истовремено каже: *И даћу вам срце ново и дух нов* (Јез.11,19). Ове сумње неће бити тешко да решимо уколико будемо разумели да у делу нашег спасења учествују и благодат Божија и наше слободно произвољење. Наиме, иако понекад може да жели врлину, човек неће бити у стању да је стекне без Божије помоћи. Ни болеснику није довољна само жеља да буде здрав, већ и Давалац живота, Бог треба да да силу за поново успостављање здравља. Да бисмо се савршено уверили у то да и добре жеље, које настају од природне способности која нам је дата милосрђем Творца, можемо испунити само уз помоћ Божију, треба да се сетимо речи апостола: *Јер хтети имам у себи, али учинити добро не налазим* (Рим.7,18).

192. Многи питају о томе када у нама делује благодат: да ли онда када се у нама испољавају добре жеље, или се добре жеље у нама испољавају онда када нас посети благодат Божија? Опит оправдава и једно и друго: Савле и цариник Матеј нису сами пожелели [Христа], него - тек после позива. Закхеј и разбојник на крсту су, пак, својом жељом предухитрили дело благодати. Тако и треба сматрати: када види да желимо да чинимо добро, Бог усмерава и учвршћује нашу спремност. Ако, пак, не желимо добро, или смо охладнели према њему, Он нам даје спасоносна надахнућа, кроз која се образују или обнављају добра расположења.

193. Не треба мислити да је човекова природа способна само за зло. Творац је у душе наше посејао семена свих врлина. Међутим, да би она узрастала, неопходна је помоћ Божија. Исто тако, и у човеку увек постоји слободна воља да прими или не прими благодатна дејства. Када грађење нашег спасења уопште не би зависило од нас, апостол не би рекао: *Градите спасење своје са страхом и трепетом*. Међутим, кад би зависило само од нас, он не би додао: *Јер Бог је онај који чиниу вама и да хоћете и да творите по Његовом благовољењу* (Фил.2,12-13). Благодат Божија нас и предухитрује, јер пророк говори: *Бог мој, и Његова милост ме предухитрује* (Пс.58,11), и иде за нашом вољом, због чега и каже: *И јутром те молитва моја предухитрује* (Пс.87,14).

194. Благодат Божија увек усмерава нашу вољу на добру страну, премда и од нас захтева или очекује

одговарајуће напоре. Да не би своје дарове давала немарнима, она тражи случај којим би нас пробудила из хладне безбрижности. И да се дарожљиво саопштавање њених дарова не би вршило без разлога, она их саопштава према нашој жељи и труду. Ипак, при свему томе, благодат се увек даје на дар, будући да се наши мали трудови награђују неизмерном дарожљивошћу. Због тога, ма колико били велики, сви људски трудови не могу учинити да се благодат ипак не даје на дар. Премда је говорио да се потрудио *више од свих* апостола, апостол незнабожаца ипак додаје да трудови не припадају њему, него благодати Божијој која је са њим (1.Кор.15,10). Према томе, речју: *Потрудих се*, он изражава напор своје воље, речима: *Не ја, него благодат Божија* - Божију помоћ, а речима: *Која је са мном* - да му је благодат помагала онда када се он трудио, а не када је пребивао у немару и безбрижности.

195. Бог разноврсним и непостижним начинима устројава наше спасење: у онима који желе и траже спасење Он појачава жељу, а у онима који немају жељу Он изазива намеру. Он помаже испуњавање наших спасоносних жеља, удахњује свете жеље и утврђује их. Због тога га ми у својим молитвама зовемо и Заштитником и Спаситељем и Помоћником. Он, слично најнежнијем Оцу и састрадалном Лекару, чини све у свима: у једнима побуђује почетак спасења и разгорева усрђе ка Њему, а код других приводи дело завршетку, и врлине савршенству; једне задржава од блиског пада, а другима пружа прилике за спасење; онима који желе и који се труде, помаже, а друге, који не желе и који се противе, привлачи и скреће према добром расположењу. Он свагде све чини побуђујући, помажући и утврђујући, премда без нарушавања слободе коју нам је дао.

ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН

IX

О МОЛИТВИ

196. Као свој најглавнији циљ и врхунац савршенства треба да поставимо непрестану молитву, која се ослања на душевни мир и чистоту срца. Ради њих треба да поднесемо злопаћење тела и да се држимо скрушености у срцу. Веза између свих тих трудова и молитве је неразделива и узајамна. Јер, као што скуп тих врлина доводи до савршенства у молитви, тако и молитва, као њихов завршетак и венац, њих чини чврстим и постојаним. Као што без њих не може да се стекне и усаврши непрестана, чиста и непомућена молитва, тако ни оне, које у уређењу живота по Богу иду испред, не могу достићи савршенство без непрестане молитве. Због тога се ми не можемо одмах упустити у расуђивање о сили молитве (која завршава грађевину свих врлина), уколико најпре по реду не означимо и размотримо све што треба бити одсечено или припремљено ради њеног стицања, или уколико, по смислу јеванђелске приче (Лк.14,28-30), најпре не прорачунамо и саберемо све што је потребно за подизање тог најузвишенијег духовног стуба. Међутим, ни оно што је припремљено ми нећемо моћи како треба употребити нити на њему правилно надзидати последње врхове савршенства, уколико најпре, по изношењу сваке нечистоте порока и избацивању рушевина и мртвог ђубрета страсти, на живој и тврдој земљи срца нашега, као на ономе јеванђелском камену (Лк.6,48), не положимо најчвршћи темељ простоте и смирења. Тек на њему би могао да се подигне тај стуб путем полагања духовних врлина. И он ће непоколебиво стајати и свој врх уздизати до највиших висина неба, надајући се на своју чврстину. Утврдивши се на таквом темељу, он ће издржати плусак страсти и реке гоњења које, слично машинама за ломљење камења, силно нападају, те свирепу буру непријатељских духова. И он не само да се неће разорити рушењем, него неће ни осетити њихове нападе.

197. Због тога, да би молитва могла бити узношена са потребном ватреношћу и чистотом, неопходно је побринути о следећем: прво, свака брига о телесним стварима треба да се потпуно одсече; [друго], не треба допустити не само бригу о неком делу или случају, него чак ни сећање о њима; [треће], треба пресећи расејавање, празнословље, многоговорљивост и шале; [четврто], више од свега треба сасвим савладати смућење од гнева или жалости; [пето], са кореном треба ишчупати погубне побуде плотске похоте и изазов среброљубља. По савршеном избацивању и одсецању тих и сличних порока, видљивих и за човеков поглед, и после предупређујућег очишћења од свега (које свој завршетак налази у чистоти и

непорочности), треба, даље, положити непоколебиву основу дубоког смирења (која би била моћна да одржи стуб који треба да продре до самих небеса). Затим, на тој основи треба да се подигне грађевина духовних врлина, док дух треба уздржавати од сваког лутања и непостојаног колебања како би се духовни поглед, мало по мало, почео приближавати сагледавању Бога. Јер, за време молитве ће нам, уношено руком сећања, по неопходности на мисао долазити оно што је наша душа примила у себе пре часа молитве. Због тога, ми пре времена молитве треба да се припремимо да будемо онакви какви желимо да будемо за време молитве. Осим тога, пожуримо да пре молитве из скривница нашег срца изгнамо оно што не бисмо желели да видимо да нас притешњава за време молитве. Тако ћемо моћи испунити апостолску заповест: *Молите се без престанка* (1. Сол. 5, 17).

198. Ум наш не без разлога упоређују са крајње лаким пером, или паперјем које, слободно од влаге стране течности, при најслабијем дувању ветра обично, због своје лакоће, узлеће на велику висину. Уколико је, пак, оптерећено неком течношћу оно ће, уместо да се пење по ваздуху, због тежине од влаге падаати доле и приљубљивати се уз земљу. И наш ум ће, уколико не буде обременен придошлим страстима, светским бригаама и уколико не буде поврећен влагом погубне похоте, као лак и по природи чист, при најмањем вејању духовног размишљања узлазити горе и, остављајући оно што је доле и земаљско, уносити се ка небеском и невидљивом. То нам управо и саветује заповест Господња: *Али пазите на себе да срца ваша не отежају преједањем и пијанством и бригаама овога живота* (Лк. 21, 34). Према томе, ако хоћемо да наше молитве продру не само до небеса, него и изнад небеса, постарајмо се да свој ум узведемо ка његовој природној лакоћи, очистивши га од свих земаљских порока и од сваке влаге световних страсти. На тај начин, не оптерећујући се никаквим страним бременом, његова молитва ће лако узлетати Богу.

199. Обратите пажњу на узроке који обременују наш ум по указању Господњем. Он није указао на прељубу, ни на блуд, ни на убиство, ни на богохулство, ни на отимање (што се све сматра смртним грехом и достојним осуде), него на преједање, опијање вином и бриге или старања овога века, којих се нико од светских људи не чува и које не сматра срамним. Напротив, срамно је и рећи, чак и неки од оних који су се одрекли света допуштају себи иста попуштања, не видећи у њима за себе нити штету, нити беду. Уосталом, те три неправилности које притискују душу и које је од Бога одељују и уз земљу прилепљују, уопште није тешко избећи, нарочито нама који смо тако далеко удаљени од сваке везе са светом и који немамо савршено никакве прилике да се уплићемо у видљиве бриге, пијанства и преједања. Ипак, постоји једно друго духовно преједање и пијанство, које се теже избегава, и постоји нека брига и туга овога века, који и нас обузимају после нашег савршеног одрицања од свих стицања, при свој нашој уздржљивости од вина и сваког преједања и при нашем пребивању у пустињској усамљености. Ја мислим на попуштања телу, на привезаности и страсти. И уколико се не очистимо од њих, наше срце ће и без опијања вином и без обиља хране бити оптерећено још штетнијим пијанством и преједањем. Јер, само онај чији се ум, одрешивши се од свих страсти, дубоко умири и чије се срце најчвршћим стремљењем приљуби уз Бога, као уз највише добро, може у потпуности испунити апостолску заповест: *Молите се без престанка*.

200. Мислим да без искрене скрушености срца, чистоте душе и просвећења Духом Светим није могуће обухватити све облике молитве. Њих је онолико колико у једној души, или свим душама може да настане разних стања и настројења. Молитва се свакога преображава с обзиром на меру напретка ума у чистоти и особини стања у које се уводи или случајно, или због својих унутрашњих делања. Стога је очигледно да нико не може уносити увек исте молитве. Човек се другачије моли када је весео, другачије када је обременен тугом или очајањем, другачије када цвета у духовним успесима, другачије када је угњетен мноштвом непријатељских напада, другачије када иште опроштај грехова, другачије када иште пораст благодати или стицање неке врлине или гашење неке страсти, другачије када је поражен страхом при размишљању о геени и Будућем суду, другачије када се разгорева надом и жељом за будућим благима, другачије када је у невољама и опасностима, другачије када се наслађује сигурношћу и миром, другачије када се просвећује откривењима небеских тајни, другачије када се жалости због бесплодности у врлинама и сувоће у осећањима.

201. С обзиром на предмет, апостол разликује четири облика молитве: *Молим, дакле, пре свега да се чине мољења, молитве, прозбе, благодарења* (1. Тим. 2, 1). *Мољење*, јесте преклињање или умољавање за грехе. Њиме [човек], дошавши у скрушеност због учињених грехова, било садашњих, било прошлих, измољава опроштај; *молитва*, се уноси када нешто приносимо или обећавамо Богу (говорећи: "Учинићу то и то, само се смилуј, Господе"); *прозба*, се врши када, налазећи се у топлоти духа, уносимо молитве за друге, за оне које волимо, или за мир целог света; *благодарење*, се обавља када ум Богу приноси захвалност (и славословље), сећајући се прошлих благих дела Његових, или видећи садашња, или

прозирући она која је у будућности припремио онима који га љубе.

202. Иза ова четири облика молитве следи неко најузвишеније молитвено стање које се састоји у сагледавању јединога Бога и у пламеној љубави према Њему. У њему ум наш, обузет и прожет овом љубављу, беседи са Богом на најприснији начин и са нарочитом искреношћу. Молитва Господња: *Оче наш* (Мт.6,9-13) нам саопштава да са ревношћу треба да иштемо то стање.

Ми говоримо: *Оче наш*, исповедајући Бога, Владика васељене својим Оцем. У исто време исповедамо да смо избављени из стања ропства и присвојени Богу у својству усиновљених чеда. Додајући: *Који си на небесима*, ми изјављујемо спремност да се потпуно одвратимо од привезаности за садашњи земаљски живот (који је нешто страни, што нас далеко удаљује од нашег Оца), те да са највећом жељом стремимо према области у којој обитава Отац наш, не дозвољавајући себи ништа што би нас чинило недостојним високог усиновљења, и што би нас, као незакониту децу, лишило отачког наслеђа и подвргло свој строгости праведног суда Божијег.

Достигавши тако високи степен синова Божијих, ми треба да пламтимо синовском љубављу према Богу. Ми више не тражимо своју корист, него свим срцем желимо славу Оца нашега, говорећи: *Да се свети име твоје*. Ми тиме сведочимо да је сва наша жеља и сва радост слава Оца нашега, тј. да се слави, побожно поштује и обожава преславно име Његово.

Друго искање очишћенога ума јесте молба: *Да дође Царство* Оца нашег, или Царство у коме Христос царује у светима. У њему, по одузимању од ђавола власти над нама и по изгнању из наших срца страсти, Бог почиње да влада кроз миомирис врлина. Оно је у одређено време обећано уопште свима савршенима и чедима Божијим, којима Христос каже: *Ходите благословени Оца мога, примите Царство које вам је припремљено од постања света* (Мт.25,34).

Трећа молба је својствена синовима: *Да буде воља твоја и на земљи као на небу*. То значи: нека људи буду слични анђелима. Као што они испуњавају вољу Божију на небу, тако и сви који живе на земљи нека творе Његову вољу, а не своју. То још значи: нека буде са нама у животу све по вољи твојој. Теби предајемо удео наш, верујући да ти све, и пријатно и непријатно, устројаваш на наше добро, и да се више бринеш о нашем спасењу, него ми сами.

Затим: *Хлеб наш насушни дај нам данас*. *Насушни*, хлеб је над-суштаствени, изнад свих суштина, (какав само може бити хлеб који је сишао са неба). Када се каже: *данас*, назначује се да јучерашње кушање није довољно. Он треба да нам се да и сада. И пошто нема дана у који не би требало укрепљавати срце нашег унутрашњег човека примањем и кушањем овога хлеба, неопходно је да у свако време изливамо молитву за њега.

И опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим. Милостиви Господ нам обећава опроштај грехова уколико сами покажемо пример праштања својој братији: *Опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо*. Очигледно је да, у нади на ову молитву, са смелошћу може себи молити опроштај грехова само онај ко је сам опростио својим дужницима. Онај, пак, ко од свега срца није опростио брату који му је сагрешио ову молитву ће изговарати на своју осуду, а не на помиловање. Јер, ако његова молитва буде услышена, шта се друго може очекивати осим (сагласно са његовим примером) немилосрдног гнева и безусловног одређења казне. *Јер ће ономе бити суд без милости који не чини милости* (Јак.2,13).

И не уведи нас у искушење. Приводећи у сећање речи апостола Јакова: *Блажен је човек који претрпи искушење* (Јак.1,12), ми речи молитве не треба да разумемо у значењу: "Не допусти да икада будемо искушани", него: "Не допусти да будемо савладани искушењем". Искушаван је био и Јов, али није уведен у искушење. Јер, уз помоћ Божију, он *не рече безумља за Бога* (Јов 1,22). Он није оскрнавио уста своја богохулним роптањем, на шта га је хтео навући његов кушач. Искушаван је био и Авраам, искушаван је био и Јосиф, али ни један ни други нису били уведени у искушење. Јер, ни један није испунио вољу кушача.

Но избави нас од злога, тј. не допусти да будемо искушани од ђавола преко наших сила, него учини са *искушењима и крај*, да бисмо могли поднети (1.Кор.10,13).

203. Премда наведена молитва, коју је изрекао сам Господ, садржи у себи сву пуноту (молитвеног) савршенства, ипак Господ своје присне води још даље - према неком најузвишенијем стању, ка оној пламеној, чак, рећи ћу, неизрецивој молитви, коју су веома ретки докучили и испитали. Превазилазећи свако људско разумевање, она се не означава ни звуком гласа, нити покретом језика, нити изговарањем

неких речи. Озарен изливањем оне небеске светлости, њу ум не изражава слабом људском речју, него је, сабравши осећања, као из неког најобилнијег извора, незадрживо излива, и некако неизрециво узноси управно Господу. У том најкраћем тренутку времена он испољава оно што, повукавши се у самога себе, није у стању ни речју да искаже, ни мишљу да обујми.

204. Тај облик молитвеног стања јесте дар Божији. Обично, пак, благодатно молитвено расположење се одликује умилењем. Његовом посетом обузети ум се покреће на чисту и пламену молитву. То умилење наилази при разним случајевима, као што је показао опит. Понекад су, за време певање Псалама, речи неког стиха давале повод за пламену молитву, а понекад је благозвучна мелодија братовљевог гласа покретала душе задивљених на напрегнуту молитву. Знамо, такође, да је понекад пажљиво и побожно певање уливало много пламености у оне који су слушали, а често је савет савршеног мужа и духовни разговор у присутнима, у време њиховог преклањања колена, покретао осећање на обилно изливање молитве. Догађало се да смо снажно били покренути на потпуно умилење смрћу брата или неког драгог нам човека. Такође је и сећање на нашу хладноћу и лењост понекад на нас наводило спасоносни духовни жар. И уопште, безбројни су, случајеви у којима је благодат Божија наше душе будила из безосећајности и сањивости.

205. Умилење наилази при разним случајевима. Оно се, исто тако, испољава на разне начине. Понекад се оно пројављује у некој неизрецивој духовној радости, понекад погружава у дубоко ћутање све силе и покрете душе, понекад изводи више или мање обилне сузе. Сузе или некакво сузно расположење јесте његов најуобичајенији израз. Оне се јављају или због рањавања срца свешћу о властитим гресима, или због сагледавања вечних добара или због жеље вечне славе, или због спознаје великих добротинаста Божијих према нама, при осећању властите ништавности и недостојности, или због осећања нашег болног странствовања на земљи.

206. Какав је знак да је молитва услышена? Ми не сумњамо да нам је молитва заиста услышена када нас не смућује никаква сумња, када наду наше молбе ништа не баца у очајање, када у самом изливању молитве осећамо да смо добили оно за шта се молимо. Јер, молитвеник ће бити удостојен услышења и добити оно што тражи сразмерно са својом вером да га Бог гледа и да може испунити његову молбу. Наиме, изрека нашег Господа је непромењива: *Све што иштете у својој молитви, верујте да ћете примити; и биће вам* (Мк.11,24). При томе, Реч Божија указује на довољно средстава која помажу да молитва буде услышена. Молитва бива услышена када се двоје сложе у прозби (Мт.18,19), или када је прати вера (макар била и као зрно горушично) (Мт.17,20), или када је непрекидна (Лк.11,8), или када се сједињује са милостињом (Сир.29,15), и другим делима милосрђа (Ис.58,6-9). Видите на колико начина се стиче благодат слушавања молитве. Стога нико не треба да пада у очајање при измољавању за себе спасоносних добара. Јер, претпоставимо да ти недостаје оно због чега се услышује молитва. Ипак, зар ти не можеш да будеш постојан у молитви? То је у рукама свакога ко жели. Само ради тога Господ је обећао да да све за шта се будемо молили. Стога не треба да се колебамо неверјем. Будимо упорни и добићемо оно што тражимо. Тако је обећао Господ: *Иштите и даће вам се; тражите и наћи ћете; куцајте и отвориће вам се* (Лк.11,9-10). Међутим, свако ко се моли треба да зна да сигурно неће бити услышен уколико буде сумњао у услышење.

207. Више од свега, у вези са молитвом треба да испунимо јеванђелску заповест, тј. да се, ушавши у своју клет и затворивши врата, молимо Оцу небескоме. То треба испуњавати и буквално, а још више духовно. У унутрашњој клетки својој се молимо онда када срце своје савршено удаљујемо од свих помисли и брига и када молитве своје приносимо Господу на неки тајни начин и са смелошћу. Са затвореним, пак, вратима се молимо онда када се са затвореним устима и ћутећи молимо Ономе који испитује срце, а не речи. На сакривеном месту се молимо онда када само срцем и пажљивим умом приносимо своје молбе јединоме Богу, тако да ни саме противне силе не знају о чему се молимо. Стога треба да се молимо са дубоким ћутањем не само ради тога да присутну братију својим шапатом или говорењем не бисмо одвлачили од молитве и узнемиравали у молитвеним осећањима, него и ради тога да бисмо предмет нашег искања сакрили и од самих непријатеља, који нас нападају нарочито када се молимо.

208. Наша молитва ће доћи до савршенства које јој је својствено када се у нама деси оно о чему се молио Господ Оцу своме: *Да љубав којом ме љубиш у њима буде и ја у њима* (Јн.17,26), и још: *Као ти, Оче, што си у мени и ја у теби, да и они у нама једно буду* (Јн.17,21). То ће се догодити када целокупна наша љубав, све жеље, сва ревност, сво стремљење, све наше мисли, све што видимо, све о чему говоримо, све чему се надамо - буде Бог, те када се јединство које је код Оца са Сином, и код Сина са Оцем излије у наша срца и умове. Тада ћемо и ми бити сједињени са Њим чистом и неразделивом

љубављу, као што нас Он искрено воли чистом и нераскидивом љубављу. Онај ко је то постигао ступа у стање у коме му се у срцу разгорева непрестана молитва. Тада ће сваки покрет његовог живота, и свако стремљење његовог срца бити једна непрестана молитва, предокушање и залог вечноблаженог живота.

209. Да би се постигло крајње савршенство у молитви неопходно је да се утврдимо у непрекидном сећању на Бога. Као најбоље средство за то служи кратка, често понављана молитва. Наши оци су пронашли да онај ко стреми непрестаном сећању на Бога треба да стекне навику у непрестаном понављању молитве: *Боже, погледај да ми помогнеш, Госпoде, притеци ми у помоћ* (Пс.69,2). Тај стих није без разлога изабран из целокупног Светог Писма: он изражава сва расположења која се захтевају у молитви, и одговара свим потребама молитвеника. Он садржи смирено исповедање властите немоћи, исповедање Бога јединим Помоћником који је увек спреман да помогне, те веру и наду да ће нам помоћи и избавити нас од сваке беде. Онај ко непрестано призива Бога тим речима, умно види и срцем осећа Бога присутним у себи. Он му се обраћа као Оцу са синовском љубављу у срцу, и тиме на себе привлачи Божији покров, заштиту и ограду. На тај начин, ова кратка молитва постаје необорива стена против напада демона, прогонитељка немира помисли, одгонитељка рђавих помисли, укротитељка страсних покрета, и васпитачица свих добрих покрета у срцу. Оци су нам заповедили да у случају напада страсти стомакоугађања у њеним различитим пројавама вапијемо: *Боже, погледај да ми помогнеш, Госпoде, притеци ми у помоћ*; да се у случају осећања потребе за строжијим постом ради укроћења тела и недостатка наде да ћемо сами успети, молимо: *Боже, погледај да ми помогнеш...* и остало; да у случају да нас мучи дух унинија и мори туга, одвајајући нас од сваког потребног дела, говоримо: *Боже, погледај да ми помогнеш, Госпoде, притеци ми у помоћ*; да у случају да нашу душу посети нека духовна радост и желимо да је сачувамо и увећамо, такође кажемо речи: *Боже, погледај да ми помогнеш. Госпoде, притеци ми у помоћ*; да у случају да се на нас подигне голицање плоти са својом обмањујућом слашћу, и да се бојимо да тај огањ не опали миомирисни цвет целомудрености, такође вапијемо: *Боже, погледај да ми помогнеш...* и остало; да у случају да је у наше удове ушло спокојство и свежина, и да желимо да се добро стање продужи, или да увек пребива у нама, непрестано говоримо: *Боже, погледај да ми помогнеш...* и остало. Тако и при свакој духовној потреби непрестано говори ту кратку молитву. И биће ти она избављење од свега рђавог и чувар свега доброг. Због тога нека се она непрестано окреће у твојим грудима. При сваком делу и служењу, на путу и за столом, при одласку на спавање и после устајања од сна непрестано певај овај стих и поучавај се у њему све док, кроз постојано упражњавање, не навикнеш да га певаш и у сну.

210. Први плод тога ће бити одбацивање свог мноштва помисли и задржавање на једном стиху. Све више ћеш стицати навику да сабираш ум мишљу о једином Помоћнику. Ти ћеш приметити да је Он увек присутан у теби, да све види и да све одржава. Полазећи одатле, ти ћеш усходити ка најживљем општењу са Богом, те ћеш почети да се насипујеш све узвишенијим тајнама, погружавајући се у Бога, са Њим јединим пребивајући, и једино са Њим се испуњавајући. Тако ћеш, на крају, достићи и поменути чисту молитву. Она више не узима у обзир никакав лик, нити се пројављује у звуку гласа, или у изговарању ма каквих речи. Напротив, она са незадрживом снагом избија из срца. У неизрециво усхићеној пламеној устремљености ума Богу она се излива у необјашњивим уздасима и стењању.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

Х

**О РУКОВОЂЕЊУ У ДУХОВНОМ ЖИВОТУ
(О РАСУЂИВАЊУ СА САВЕТОВАЊЕМ КОД ИСКУСНИХ)**

211. Једном су се старци сакупили код светог Антонија Великог и од вечера до јутра разговарали о разним духовним предметима. Нарочито се прича повела о томе која је највећа врлина, тј. која врлина би нас могла сачувати неуловљивим од замки ђаволске прелести, и правим путем водити највишем савршенству. Предлагана су разна мишљења: једни су истицали пост и бдење, други неграмжљивост и

презирање свих ствари, једни отшелништво, или удаљавање у пустињу, други човекољубље. Пошто су се сви изјаснили, блажени Антоније је почео да говори. "Све што сте рекли је спасоносно и неопходно за оне који траже Бога и који желе да му приђу. Међутим, искуство пада оних који су напредовали у њима не дозвољава да им се да првенство. Јер, у замке непријатеља су упадали и они који су се одликовали строгим постовима и бдењима, и они који су пребивали безизлазно у пустињској усамљености, и они који су дошли до највећег степена неграмжљивости, и они који су обилно давали милостињу. Мислим да је разлог тога био недостатак расуђивања. Јер, оно учи човека да иде царским путем, избегавајући опасне крајности. У односу на пост, на пример, оно не допушта ни безмерно изнуравање тела, нити угађање телу. У Јеванђељу се оно назива оком и светиљком душе: *Светиљка телу је око*, каже Господ. *Ако, дакле, око твоје здраво буде, све ће тело твоје светло бити. Ако ли око твоје кварно буде, све ће тело твоје тамно бити* (Мт.6,22-23). Када светлост све осветљава и око све види. Тако и расуђивање све помисли и дела човекова разматра, просуђује и објашњава. Оно одређује шта треба чинити, те како и од чега се треба уздржавати. Код онога, пак, ко нема такво расуђивање, дела и помисли иду тек тако, без строгог разматрања. Ту непријатељ успева да подметне привидно добро уместо истинског добра. Прикривајући њиме своју замку, он [човека] баца у ров и погубљује га".

212. Решење светог Антонија је потврђено безбројним примерима. Присетимо се жалосног пада старца Ирона. Он се упражњавао у крајње строгом посту и у дубокој усамљености. И да их никако не би нарушавао, по наговору непријатеља он је престао да долази на уобичајена [литургијска] суботна и недељна сабрања пустињака, после којих су се у разговору разјашњавали разни путеви и беспућа строгог живота. Обманувши се тим наводно добрим, саветом непријатеља, он се предао још већој прелести: примио је ђавола који му се јавио у облику анђела и по његовој речи скочио у најдубљи бунар. Разбивши се, он је трећи дан скончао. Ево још једног примера: намеравајући да оду у најдубљу пустињу два брата су одлучили да примају једино храну коју им пошаље сам Господ. Лутајући по пустињи они су толико изнемогли да се већ нису могли ни кретати. У том час су их напали Мазики, дивљи и суров народ. Међутим, видећи их у тако жалосном стању, они су се сажалили на њих и предложили им хлеб. Један је размислио, и пристао да прими хлеб као од људи које је Господ послао. Он се поткрепио и остао жив. Други је, пак, упорно остао при својој одлуци и умро од глади. Ево још једног примера: један од строгих испосника и усамљеника је помислио да је достојан општења са небеским силама. И непријатељ није закаснио да се тиме искористи. Почео је да му се јавља као анђеол, да му даје откривења о људским делима и мислима, да производи у келији светлост без светиљке. Задобивши на тај начин његово поверење у потпуности, он му је на крају заповедио да, слично Авраму, свога сина принесе на жртву Богу. То би се свакако и догодило да син, видећи необичне припреме, није побегао. И још једног: непријатељ је у Месопотамији једног испосника и усамљеника довео до беспоговорног поверења у снове. Он му је у сновиђењу представио два народа: хришћански са апостолима и мученицима у мраку, бешчашћу, тузи и плачу, и јудејски са Мојсијем, патријарсима и пророцима у лучезарном сијању, у слави и радости. И тиме га је навео да пређе у јудејство и прими обрезање. И ови примери су довољни да се убедите да недостатак расуђивања представља отворена врата за пад и погибију.

213. Расуђивање је дар Божији који, међутим, треба развијати и васпитавати. Како? Предајући све своје расуђивању најискуснијих отаца. То је најмудрија школа расуђивања у којој се уче да добро расуђују о доличном чак и они који немају посебну способност. Тако се решава питање како стећи расуђивање. Истинско расуђивање се стиче истинским смирењем. Први њен показатељ јесте откривање оцима не само онога што радимо, него и онога о чему мислимо, без имало поверења у своје помисли. [Смирење је] да се у свему следе поуке старца, и да се добрим или рђавим сматра само оно што они таквим признају. Такво деловање потпомаже да без опасности пребивамо на правом путу и чува нас од свих ђавољих замки. Онај ко свој живот распоређује по савету оних који су напредовали, а не по свом суду, не може да падне од бесовске прелести. Предавање својих помисли расуђивању отаца замењује властито расуђивање и учи [истинском] расуђивању. Непријатељи не воле светлост. Због тога откривање злих помисли њих одмах разгони и истребљује. Извучена из тамне рупе на светлост, змија се стара да побегне и сакрије. Тако се и зле помисли, будући откривене отвореним признањем и исповешћу, старају да побегну од човека. То се потврђује многим и премногим примерима и опитима.

214. Ава Серапион прича о себи: "Када сам био почетник од аве сам тајно узимао саварке и јео. То сам чинио веома дуго време. И страст је овладала мноме тако да нисам могао да је савладам. Савест ме је осуђивала. Међутим, ја сам се стидео да ави признам [своју страст]. Ипак, по промислу човекољубивога Бога се десило да код старца сврати нека братија, који су почели да му откривају своје помисли и да моле решења за њих. Старац им је одговорио оно што је било потребно. При томе је дошло на ред да говори и о уздржању у храни. Затим је додао: "Ништа толико монасима не наноси штету и ништа толико

не радује бесове као утајивање помисли од духовних отаца". Ове речи су ме силно поразиле. Мени се чинило да је Бог открио старцу моја сагрешења. Дошавши у скрушеност, ја сам почео да плачем. Затим сам испод пазуха извукао хлеб који сам обично крао. Пруживши се на земљу, ја сам молио да ми опрости прошло и да се моли за мене да се сачувам убудуће. Тада рече старац: "Твоје признање те је ослободило од ропства. Откривши свој грех ти си победио демона који те је рањавао у твом ћутању. Досада си му допуштао да влада тобом, не противречећи му, и не избичавајући га. Будући, пак, изведен из срца и откривен, он већ неће имати места у теби". Старац још није ни завршио своју реч а из мојих недара је изашло нешто што је личило на горећу бакљу и сву келију напунило смрадом, тако да су присутни мислили да гори сумпор. Старац је додао: "Ето, Господ је видљиво потврдио истину мојих речи и твога ослобођења". Тако је дејством исповести одступила од мене страст стомакоугађања. Од тада ми чак ни на мисао није долазила ранија жеља".

215. Шта видимо код Самуила? Од детињства будући посвећен Богу и достојавајући се беседе са Њим, он није веровао својој помисли. Будући двапут позван од Бога, он жури старцу Илију и од њега добија поуку како да одговори Богу. На тај начин је сам Бог и онога кога је удостојио разговора са собом хтео да руководи поуком старца, како би га привео смирењу. Не видимо ли исто то и код светог Павла? Сам Господ га је призвао, али га уједно шаље Ананији да се би научио путу истине. И сам свети Павле, после великог искуства јеванђелске проповеди, иде у Јерусалим да провери своју благовест, да како не би трчао узалуд (Гал.1,13-2,2), иако га је осетно пратила благодат Светога Духа. Према томе, Господ пут ка савршенству открива само онима које руководе духовни оци, као што и говори преко пророка: *Питај оца свога и саопштиће ти, старце твоје - и казаће ти* (Пон.Зак.32, 7).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

XI

**О СТУПЊЕВИМА САВРШЕНСТВА ДУХОВНОГ ЖИВОТА С ОБЗИРОМ НА
ПОБУДЕ ЗА ЊЕГА**

216. Три побуде подстичу људе да пригушују страсти: страх од адског мучења у будућности, или страх од строгости закона у садашњости; нада и жеља да се добије Царство небеско; и напokon, љубав према врлини или доброљубље. О томе да страх наводи да се гнушамо скверни зла говори се у Причама: *Страх Господњи мрзи неправду* (Прич.8,13). Да нас и нада задржава од предавања страстима [види се из] реченог: *Неће се преварити сви који се уздају у Њега* (Пс.33,23). О љубави је, пак, речено да се чак не боји греховног пада: *Љубав никад не престаје* (1.Кор.13,8). Због тога апостол целокупно дело спасења смешта у стицање те три врлине, говорећи: *А сад остаје вера, нада, љубав, ово троје* (1.Кор.13,13). Уливајући нам страх од Будућег суда и мучења, вера нас одвлачи од скверни страсти; истржући наш ум од садашњег очекивањем небеских награда, нада нас наводи да презиремо сва плотска задовољства; својим огњем распламсавајући у нама љубав према Христу и према напредовању у

духовним врлинама, љубав нас, пак, побуђује да се са савршеном мржњом одвраћамо од свега што им је противно. Премда нас воде ка једном циљу, тј. побуђују да се уздржавамо од свега недозвољеног, све три врлине се по ступњу свог достојанства много разликују међу собом. Прве две су својствене људима који стреме напретку, али још нису стекли срдачну љубав, док трећа искључиво припада Богу и људима који су у себи обновили образ и подобије Божије. Јер, само Бог чини све добро по својој љубави, а не заради страха или награде. *Господ је све створио за себе*, каже Соломон (Прич.16,4). Наиме, по благодсти својој Он обилно излива свако добро на достојне и недостојне, будући да, као вечно савршена и по својој природи непромењива благод, не може бити ни огорчен увредама, нити раздражен људским безакоњем.

217. Стога онај ко стреми савршенству треба од првог ступња страха (који се заправо назива ропским) да узлази на стазу наде. Ту човек већ постаје сличан најамнику, а не више слуги, будући да делује у очекивању будуће награде. Премда се више се не боји казне за грехе (будући да је уверен у опроштај), и премда очекује да ће примити добру награду (будући свестан својих добрих дела), он још није дошао до расположења које је својствено сину. Син се, наиме, ни мало не колеба у уверености да је све што припада Оцу уједно и његово (будући потпуно убеђен у Очево свештедро благовољење према њему).

218. Према томе, ми треба да убрзамо своје напредовање како бисмо се, посредством љубави која *никад не престаје* ступивши на трећу степеницу синова који сматрају својим све што припада Оцу, удостојили да примимо образ и подобије небеснога Оца и како бисмо, следећи пример Његовог истинског Сина, говорили: *Све што има Отац моје је* (Јн.16,15). То и блажени Павле исповеда о нама, говорећи: *Јер све је ваше, био Павле, или Аполос, или Кифа, или свет, или живот, или смрт, или садашње, или будуће, све је ваше* (1.Кор.3,21-22). Ка таквом богоподобију призива нас и заповест Спаситеља: *Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески* (Мт.5,48). Код оних који се још налазе у стању слуге и најамника расположење према добру понекад бива прекинуто, наиме када душа услед охладности њених осећања, или услед обузетости светским задовољствима и радостима, престане да се надањује страхом од геене или жељом будућих добара. Према томе, ми не можемо достићи истинско савршенство уколико Бога не заволимо покретани једино љубавном чежњом према Њему. Јер, и Он нас је најпре заволео једино ради нашег нашег спасења. Због тога треба да се старамо да са пламеном ревношћу узлазимо од страха к нади, и од наде ка степену љубави према Богу, или љубави према самим врлинама, са пуном душевном ватреношћу. Стекавши такву приврженост према добру ми ћемо моћи, колико је само доступно људској природи, чврсто пребивати у њему.

219. Велика је разлика између онога ко страхом од геене или надом на будућу награду у себи гаси пламен страсти, и онога ко се због осећања Божанствене љубави са мржњом одвраћа од саме порочности и нечистоте, ко у срцу чува добро чистоте због љубави и привржености према чистоти, ко све чини из љубави према врлини, а не из страха од мука, и ко не гледа на оно што нам је обећано у будућности, него се насићује свесним окушањем истинског добра. У таквом стању човек неће себи допустити да искористи случај за грех, чак и да га нико не види. Он неће хтети ни да се тајно у мислима оскрнави греховним наслађивањем. Јер, он у срцу храни истинску љубав према врлини и у осећања не прима ништа што јој је противно, већ се са мржњом одвраћа од свега сличног. Онај, пак, ко се уз помоћ страха уздржава од предавања обмани страсти, по отклањању преграде страха опет прилази ономе што воли. Због тога он неће увек бити постојан у својој врлини, и никада неће бити миран од борбе са страстима. Он никако неће моћи да стекне тврд и непрекидан унутрашњи мир који пружа присуство чистоте. Где, пак, нема мира од борбе не може се повремено избећи ни рањавање. Ма колико да је искусан у борби, ма колико да се храбро сукобљава, макар и често наносио непријатељима смртоносне ране, човек понекад не може избећи непријатељску оштрицу. Насупрот томе, онај ко је савладао сваку побуну страсти, већ се наслађује тврдим миром, поставши привржен самој врлини. Он ће постојано чувати стање доброг настројења којим је сав обузет и коме је у потпуности предан, будући уверен да нема ништа погубније од губитка чистоте. Уважавање према присутним људима неће нимало увећати његову часност, нити ће је умањити његову усамљеност. Он, наиме, увек и свуда са собом носи судију не само својих дела, него и помисли, тј. савест. Он се првенствено стара да угоди Ономе који се, како је убеђен, не може ни заобићи, ни обманути, и од кога се [човек] не може сакрити.

220. Онај ко се, надајући се на Божију помоћ, а не на свој ревносни труд, удостоји да достигне степен савршенства, из стања слуге (у коме делује страх), и из стања најамника (у коме покретач служења није унутрашња доброта онога који делује, него очекивање награде) прелази у стање усиновљења у коме не постоји ни страх, ни жеља за наградом, већ само љубав која *никад не престаје*. Онај ко кроз такву љубав у себи обнови образ и подобије Божије, наслађиваће се добром већ по срдачном расположењу према њему самом. Стекавши трпљење и кротост, који су унеколико слични Божијим, више се неће гневити ни

на какве пороке оних који греше. Напротив, он ће се, сажаљевајући их и састрадавајући им у немоћима, молити за њихово помиловање, сећајући се да је и сам био савлађиван сличним страстима све док га милосрђе Господње није спасло. Он зна да се из уза плотског живота није ишчупао својим напорима, већ благодаћу Божијом. Због тога он схвата да према онима који су сагрешили не треба пројављивати гнев, него састрадавање које омогућава да се у мирном расположењу срца поје Богу: *Раскинуо си окове моје: теби ћу принети жртву хвале* (Пс.115,7), и још: *Кад ми Господ не би био помоћник, брзо би се у ад преселила душа моја* (Пс.93,17). Налазећи се у тавом смиреном настројењу духа, он је у стању да испунити и следећу заповест јеванђелског савршенства: *Љубите непријатеље своје... чините добро онима који вас мрзе и молит се за оне који вас вређају и гоне* (Мт.5,44). На тај начин се он удостојава да добије награду која је обећана за извршење те заповести, тј. да се удостоји не само да носи образ и подобје Божије, него и да се назове сином Божијим: *Да будете синови Оца свога, који је на небесима; јер Он својим сунцем обасјава и зло и добро; и даје дажд праведнима и неправеднима* (Мт.5,45). Поставши свестан какву је љубав достигао, блажени Јован каже: *Да бисмо имали смелости на Дан суда; јер као што је Он, и ми смо у овоме свету* (1.Јн.4,17). Јер, чиме другим би човек, који је по природи немоћан и слаб, могао бити као што је Он, ако не простирањем доброжелатељне љубави свога срца на добре и зло, праведне и неправедне? Према томе, онај ко хоће да достигне истинско усиновљење Богу треба да чини добро из привржености према самом добру. О томе исти блажени апостол благовести: *Сваки који је рођен од Бога не чини грех, јер семе Његово остаје у њему, и не може грешити, јер је од Бога рођен* (1.Јн.3,9), и још: *Знамо да сваки рођени од Бога не грешу, него који је рођен од Бога чува себе, и нечастиви га се не дотиче* (1.Јн.5,18). (То уосталом треба разумети само за смртне грехе, а не за сваку врсту грехова. Заиста, ни сами свети не могу избећи мала сагрешења која се догађају у речима, мислима, у жељама услед незнања, заорава, неке крајности, или неочекиваног случаја. Премда се они разликују од греха који се назива смртним, ипак нису без икакве кривице и прекора). Према томе, онај ко стекне љубав према добру и постане подражаватељ Бога, поприма милосрђе и дуготрпљење Господње (Кол.3,12) и моли се и за саме гонитеље своје, говорећи слично своме Господу: *Оче, опрости им, јер не знају шта чине* (Лк.23,34). Очигледни, пак, признак душе која се још није очистила од скверних страсти јесте недостатак осећања састрадавања према туђим сагрешењима, као и изрицање строгог суда о њима.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН КАСИЈАН
ПРЕГЛЕД ДУХОВНЕ БОРБЕ

XII

О КРАЈУ ПОКАЈНИЧКИХ ТРУДОВА

221. Савршено покајање састоји се у томе да више не чинимо грехове због којих се кајемо, и због којих нас савест изобличава. Као доказ да смо се потрудили око њих и да су нам опроштени служи изгнање из нашег срца и самог саосећања према њима. Нека свако зна да још није разрешен од ранијих грехова уколико за време трудова и уздаха, које предузима ради њиховог изглађивања, пред очима његовог ума играју образи грешних дела - било оних које је сам учинио, било сличних њима, и уколико се преко наслађивања сећањем на њих (да и не помињем саме непристојне предмете) разара добро унутрашње

расположење душе. Према томе, онај ко се бодро труди над таквим изглађивањем нека сматра да је разрешен од својих грехова, те да је за све што је раније учинио добио опроштај, тек када осети да се његово срце ни мало не узнемирава не само уобразиљом, него ни њиховим мамцима. Према томе, испитивач покајања и опроштаја заседа у нашој савести и још пре судњег дана и док се још одуговлачи наше пребивање у овом телу открива отпуштање наше кривице и објављује о окончању изглађивања јављањем опроштаја. И да бих одређеније изразио оно што сам рекао, додајем: можемо поверовати да су нам опроштене све скверни ранијих грехова тек када из нашег срца буду изгнане и сластољубиве жеље и саме страсти.

222. Питање: Како се у нама после тога може родити она света и спасоносна скрушеност и смирење које описује покајник: *Грех свој казах теби и кривице своје не затајих. Рекох: Исповедам Господу преступе своје*, како би нам се истински и заслужено могло придодати и оно што следи: *И ти скиде са мене кривицу греха мога* (Пс.31,5)? Или, како ћемо, раширивши руке на молитви, моћи да у себи пробудимо покајничке сузе које би биле силне да нам привуку опроштај грехова, слично светом Давиду: *Сваку ноћ квасим одар свој. Сузама својим натапам постељу своју* (Пс.6,7), уколико из срцаца наших изгонимо свако сећање о нашим гресима, иако нам се, насупротив томе, речју самог Господа, чврсто заповеда да га чувамо у себи: *Ја сам онај који изглађује твоје преступе и грехе твоје. И нећу их поменути, а ти их помињи* (Ис.43,25)? Због тога се ја не само за рукодељем, него и на молитви нарочито старам да у души изазовем сећање на раније грехе. Тиме се ја успешније орасположујем за истинско смирење и скрушеност срца, и са пророком могу смело да кажем: *Види смирење моје и труд мој, и опрости ми све грехе* (Пс.24,18)?

223. Одговор: Оно што је речено, речено је о свршетку покајања и о признацима изглађења савести и правде. Помињање, пак, грехова је, разуме се, веома корисно и потребно, премда само за оне који још проходе подвиг покајања. Бијући се у прса, они треба непрестано да вапију: *Јер ја знам безакоње моје, и грех је мој стално преда мном* (Пс.50,5), и још: *Саопштићу кривицу своју, и побринућу се о греху своме* (Пс.37,19). Према томе, све док се кајемо и док нас сећање на ранија греховна дела још рањава, неопходно је да киша суза, која се рађа због сазнања кривице, гаси мучни огањ жежења савести. У човеку дејством дубоког смирења срца и скрушености духа, при неуморном покајничком труду и уздасима, сећање на грехе може да буде успавано и жалац савести да се, благодаћу милосрдног Бога, повуче из дубине душе. Тада постаје очигледно да је он достигао свршетак изглађивања, да је заслужено добио опроштај за све и очистио се од скверни свих својих грехова. До таквог заборавља, међутим, долази се једино заглађивањем ранијих грехова и страсних заноса, те савршеним, тј. потпуним очишћењем срца. До њега, без сумње, не може достићи нико од оних који због нерада или презрења не брину о очишћењу од страсти, већ само онај ко горким плачем и непрестаним уздасима умива сву скверну ранијих нечистота. После својих трудова он може свом чврстином душе да говори Богу: *Грех свој казах теби и кривице своје не затајих* (Пс.31,5), и: *Сузе су ми хлеб дан и ноћ* (Пс.41,4), како би заслужено чуо од самог Господа: *Одузех као облак преступе твоје, и као примрак грехе твоје* (Ис.44,22).

224. Ти си напред рекао да нарочито изазиваш сећање на раније грехе. То не треба чинити. Чак и ако се оно против воље појави, треба га одмах изгонити, будући да одвлачи ум од чистог сагледавања, особито код оног ко пребива у усамљености, запличући га у нечистоте овога света и гушећи га смрадом страсти. Јер, обнављање сећања на оно што си из незнања или похоте раније чинио по кнезу овога света (чак и под претпоставком да се при таквој помисли не поткраде никакво наслађивање) може покварити ваздух ума одвратним смрадом. Наиме, само мислено дотицање са ранијом гњиличином може прогнати духовни мирис или сладост миомира врлина. Према томе, од сећања на ранија страсна дела, које дотиче наша осећања, треба бежати као што частан и озбиљан муж бежи од приче и загрљаја бестидне и дрске жене. Јер, уколико се одмах не удаљи од њених предлога и уколико допусти макар најкраће задржавање у нечасном разговору са њом (чак и ако одбаци сагласност на срамно задовољство), он никако неће избећи осуду свих пролазника због допуштења нечег бешчасног и прекорног. Због тога и ми, када заразним присећањем будемо уведени у помисли такве врсте, не треба ни мало да се задржавамо на [нечистоти], већ одмах да одступимо од њихових уображења. Јер, видећи да се занимамо нечистим и срамним помислима, анђели који пролазе [поред нас] неће бити вољни да о нама кажу: *Благослов Господњи на вама! Благосиљамо вас именом Господњим* (Пс.128,8). Дешава се често да неискусни, док са осећањем скрушености истражује своје падове, или падове других људи, сам неприметно бива рањен тананом стрелом похоте и саглашава се са њом. На тај начин се оно што је започето под видом побожности завршава срамним погубним завршетком. *Постоје путеви који човеку изгледају прави, иако им крај гледа у дно адова* (Прич. 16,25).

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ ИСИХИЈЕ, ПРЕЗВИТЕР ЈЕРУСАЛИМСКИ

Кратко саопштење о њему

Преподобни Исихије, родом Јерусалимљанин, у младим годинама беше слушалац и ученик светог Григорија Богослова. По кончини свог великог наставника, он провођаше подвижнички живот у једној од палестинских пустиња, где је продужавао да изучава дух Хришћанства час у књигама, час из разговора са савременим подвижницима Палестине, час из опита сопственог живота и својих испитивања. 412. године јерусалимски архиепископ је просвећеног подвижника посветио у презвитера. Од тог времена, сједињујући са чином презвитера и звање проповедника, он се у историји Цркве појављује као један од знаменитих учитеља. "Велики Евтимије, - како (у житију светог Евтимија) пише његов ученик Кирил Скитополски, - беше веома утешен што је свети Јувеналије, патријарх јерусалимски, дошавши 429. године у његову обитељ ради освећења храма, са собом повео и преосвећеног Исихија, презвитера и учитеља Цркве".

Теофан у свом хронографу његову кончину везује за 26. годину царовања Теодосија Млађег, што одговара 432-3. години. У месецослову императора Василија његов спомен се везује за 28. март. Код нас, као и на читавом истоку, он се помиње са свим преподобним на Сирну суботу. У канону светог Теодора Студита на тај дан у 9. песми он се помиње заједно са великим учитељима - Василијем Великим, Григоријем Богословом, Јованом Златоустим, Атанасијем Великим, са Кирилом Јерусалимским и Кирилом Александријским, са светим Епифанијем, Григоријем Ниским. Поред Григорија Богослова, он се именује другим богословом.

По својим ученим делима, преподобни Исихије беше достојни ученик светог Григорија Богослова. Оцењујући преподобног Исихија као проповедника и тумача Светог Писма, Месецослов императора Василија наводи: "Он је објаснио читаво Свето Писмо, изложио га са јасношћу и пружио за општу корист. Због тога је за све био веома знаменит и поштован".

Подражавајући Грчко добротољубље, ми ћемо из његових многобројних дела у наш зборник унети једино Слово Теодулу, подељено на 200 поглавља. Оно је веома корисно за оне који желе да се навикну на трезвоумље, пажњу и чување срца. У својој Филокалији, у 198 поглављу, Фотије ово слово именује као "најпригодније за оне који проводе подвижнички живот ради наслеђа Царства небеског. Оно је јасно изложено и по свему одговара онима који се не упуштају у дубока испитивања, већ сав труд и сву пажњу обраћају на подвиге делатног живота".

(При преводу је грчки текст Добротољубља био допуњен са неколико места из *Patrologiae Graecae*, Migne t. 93).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ИСИХИЈЕ

ДУШЕКОРИСНЕ И СПАСОНОСНЕ СТОТИНЕ ПРЕПОДОБНОГ ИСИХИЈА,
ПРЕЗВИТЕРА ЈЕРУСАЛИМСКОГ ТЕОДУЛУ, О ТРЕЗВОУМЉУ И МОЛИТВИ
СТОТИНА ПРВА

1. Трезвоумље је духовна уметност. Уколико га дуго и са постојаном усрдношћу упражњава, човек ће се, уз Божију помоћ, потпуно избавити од страсних мисли, речи и рђавих дела. Ономе ко га тако проходи оно дарује верно познање непостижног Бога, колико је то нама могуће, као и тајно разрешење скривених Божанствених тајни. Њиме се испуњава свака заповест Старог и Новог Завета и оно подаје свако благо будућег века. Трезвоумље, у ствари, јесте чистота срца која је због својих високих вредности или, тачније говорећи због наше непажње и немарности, сада врло ретка код монаха. Међутим, баш њу Христос ублажава говорећи: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети* (Мт.5,8). Пошто је такво, трезвоумље се добија по скупу цену. Уколико постојано пребива у човеку, оно за њега постаје путовањ у прави и богоугодни живот. Оно је и лествица за сагледавање. Оно нас учи како да управљамо покретима роделне душе (тј. са три силе: словесном, раздражајном и желатељном) и како да крепко чувамо осећања. Оно у свом судеонику свакодневно умножава четири основне врлине (мудрост, храброст, уздржљивост и праведност).
2. Показујући колико је ова врлина непорочна, чиста, свеобухватна и делотворна, и учећи нас како треба да је започнемо и обављамо, велики законодавац Мојсије, или пре - Дух говори: *Пази на себе да у срцу твојем не буде тајна реч безакоња* (Пон.Зак.15,9). Тајном речи он назива мислено изображавање неке грешне и небогоугодне ствари. То свети оци називају прилогом који у срце убацује ђаво. По његовом појављивању у уму следе наше помисли и са њим страсно разговарају.
3. Трезвоумље је пут ка свакој врлини и свакој заповести Божијој. Оно се још назива срдачним безмолвијем и јесте исто што и чување срца које се држи савршено [слободно] од маштања.
4. Човек који се роди слеп не види сунчеву светлост, док онај који не живи у трезвоумљу не види светлост изобилне благодати која нисходи свише. Он се неће ослободити од грешних и Богу мрских дела, речи и помисли. По свом исходу они неће слободно проћи поред кнезова тартара.
5. Пажња је непрестано безмолвије срца у односу на све врсте помисли. Срце у њему свагда, непрекидно и непрестано дише јединим Христом Исусом, Сином Божијим и Богом, Њега призива, са Њим се храбро бори против непријатеља, и Њему, који има власт да отпушта грехе, исповеда своја сагрешења. Таква душа призивањем често обухвата Христа, Јединог Тајнозналца срдаца. Она се на сваки начин стара да од људи сакрије своју сладост и свој унутрашњи подвиг како лукави непријатељ некако не би нашао начина да у њу унесе зло и уништи њено добро делање.
6. Трезвоумље је непоколебиво смештање и стајање помисли ума на вратима срца. Ту он лако примећује како му се прикрадају стране помисли, тј. крадљивци и чује што говоре и што чине те убице. Он, такође, разазнаје каква изображења изазивају демони, покушавајући да га увуку у маштање и да га преваре. Уколико се будемо трудили на овом делу, стећи ћемо основано искуство у мисленој борби.
7. Учесталост обазриве пажње у уму човека који се стара да загради извор рђавих помисли и дела обично рађа двоструки страх: са једне стране, од остављености Богом, а са друге - од васпитног попуштења спољашњих искушења. Бог, наиме, понекад оставља [човека] и шаље неочекивана искушења ради исправљања живота, нарочито онима који су окусили сладост покоја од тога добра (тј. пажње и трезвоумља) и постали немарни. Од те учесталости у нама се рађа навика, а од ње извесна природна непрекидност трезвоумља. Од њега се, опет, мало по мало, рађа познање борбе, које следи непрестана Исусова молитва, и сладосна тишина ума без маштања, те неко дивно стање које произилази од сједињења са Исусом.
8. Ум који стоји и призива Христа против непријатеља и који му прибегава ради помоћи личи на животињу која је окружена мноштвом паса којима се храбро супротставља из свог скровишта. Издалека мислено провидећи замке мислених непријатеља, он се непрестано моли Миротворцу Исусу и остаје нерањив.
9. Уколико умеш, и уколико ти је дано да *изјутра стајеш пред Господа*, те не само да те Он гледа, него да и ти гледаш (Пс.5,4), разумећеш о чему говорим. А ако не разумеш држи се трезвоумља, па ћеш разумети.

10. Састав мора је мноштво воде. Састав, пак, и упориште трезвоумља, бодрости и удубљеног безмолвија душе, као и бездан дивних и неизрецивих сагледавања и разумног смирења исправности и љубави јесте (једино) крајње трезвоумље и непрестана, напорна молитва Исусу Христу, праћена уздасима али без помисли, унија и тескобе.

11. Господ је рекао: *Неће сваки који ми говори: Господе, Господе, ући у Царство небеско; но који твори вољу Оца мога који је на небесима* (Мт.7,21). А воља Његовог Оца јесте: *Који љубите Господа, мрзите зло* (Пс.96,10). Дакле, при молитви Исусу Христу омрзимо зло помисли - и воља Божија ће бити испуњена.

12. Оваплотивши се, наш Владика и Бог је предложио изглед сваке врлине ради примера људском роду и опозивања древног пада, живописавши сав врлински живот свој у телу. Показујући један од многих добрих примера, Он је по крштењу отишао у пустињу и ступио у мислену борбу са ђаволом који мује приступио као простом човеку. Начином на који га је победио, тј. смирењем, постом, молитвом и трезвоумљем (којег се држао, премда, као Бог и Бог богова, за њим није имао потребу), Он је и нас, непотребне слуге, научио како да се долично боримо против духова злобе.

13. Нећу се олењити да ти неукрашеном и некићеном речју изложим, по мени, све начине трезвоумља који, мало по мало, могу очистити ум од страсних мисли. Јер, ја не сматрам разумним да се у овом слову, као иначе у повестима о спољашњим ратовима, корисна садржина сакрије кићеним речима, особито пошто се пише за просте људе. Рећи ћу ти апостоловим речима: *А ти, чедо Тимотеје, лази на читање* (1.Тим.4,13).

14. И тако, један начин трезвоумља јесте: будно пазити на маштање или прилог. Јер, без маштања сатана не може да припрема помисли, нити да их представља уму да би га обмануо.

15. Други је: имати срце увек у дубокој тишини, безмолвно у односу на сваку помисао и у молитви.

16. И опет други је: непрестано у смирености призивати у помоћ Господа Исуса Христа.

17. И опет други је: у души имати непрестано сећање на смртни час.

18. Све ове делатности, љубљени, слично вратарима бране улаз рђавим помислима. О томе, пак, да увек треба гледати на небо (занимајући ум сагледавањем небеских ствари), ни у шта не рачунајући земљу (и све земно), (што је, такође, један од снажних начина трезвоумља), ја ћу, уз помоћ Бога који даје реч, детаљније поговорити на другом месту.

19. Уколико пресечемо узроке страсти (тј. поводе који их побуђују), те се подухватимо духовних дела само на кратко време, али нам бављење њима не постане једино занимање за цео живот, опет ћемо се лако вратити телесним страстима. И од тог (доброг подухвата) нећемо имати никакве користи, осим што ће нам се ум само још већма помрачити и што ћемо још дубље потонути у вештаствено.

20. Онај ко се подвизава у унутрашњости, сваког момента треба да поседује четири делања: смирење, крајњу пажњу, противречење (помислима) и молитву. Смирење треба да има, будући да се бори против гордих демона, а њему је увек при срцу потребна помоћ Христова, који ненавиди горде (Прич.3,34); пажњу, јер срце треба да му је слободно од сваке помисли, па чак и оне која изгледа добра; противречење (помислима), јер са гневом треба да се супротстави лукавome чим оштрим умом препозна како му прилази, као што је речено: *И одговорићу онима који ме вређају. Зар се моја душа неће повиновати Господу?*(Пс.119,42; 62,1); молитву, јер после противречења треба из дубине срца неизрецивим уздасима да завапи Христу. Тада ће сам подвижник видети како се обожаваним именом Исусовим развејава непријатељ и његова маштарија, слично праху или диму пред ветром.

21. Онај ко није стекао молитву чисту од помисли, нема оружје за битку. То оружје је молитва која непрестано дејствује у најскривенијем месту душе. Призивањем Господа Исуса Христа она (невидљиво) бичује и опалује непријатеља који скривено напада.

22. Ти треба да оштрим и напрегнутим погледом ума гледаш унутра како би сазнао ко улази. Чим распознаш о коме се ради, противречењем смрсај главу змије и, истовремено, са уздисањем завапи Христу. Тако ћеш искусити невидљиву Божанску заштиту. Тада ћеш, такође, јасно увидети исправност срца (тј. да ли исправно делује, или - у чему се састоји исправно дејство срца).

23. Онај који стоји пред огледалом и гледа у њега, стојећи са другима, види како изгледа његово лице као и лица оних који стоје покрај њега. Тако и онај који са свом пажњом посматра своје срце у њему види своје сопствено стање, као и мрачна лица мислених црнаца.

24. Сам од себе ум не може победити демонска маштања. Нека се и не усуђује на тако нешто било када! Јер, као лукави, наши непријатељи се претварају да су побеђени, покушавајући да борца оборе са друге стране - путем таштине. Међутим, при призивању Исусовог имена они неће издржати ни минут у спремању замки против тебе.

25. Пази да не узмашташ много о себи (нити да измишљаш своје начине борбе) као некад древни Израил, иначе ћеш бити предан у руке мисленим непријатељима. Јер, он је, пошто га је Бог свих био избавио од Египћана, измислио себи свог помоћника - изливеденог идола.

26. Под изливеним идолом треба разумети наш слаби разум. Све док против злих духова призива Исуса Христа, он их лако одгони, а чим нерасудно почне да се узда у себе, пада и разбија се, слично такозваном брзокрилом. Ево шта исповеда онај који се узда у Господа: *Господ је крепост моја и заштитник мој: у Њега се узда срце моје, и Он ми поможе. И ко ће, осим Господа, устати за мене насупрот злима? Или ко ће стати за мене насупрот онима који чине безакоња*, тј. на безбројне помисли? Онај ко се узда у себе, а не у Бога, пашће страшним падом.

27. Нека ти, љубљени, уколико хоћеш долично да водиш борбу, као пример начина и облика срдачног безмолвија послужи мала животиња - паук. Он хвата и убија мале мухе. И ти као и он (који седи у својој пауковој мрежи), бољиво безмолвуј у својој души и не престај да убијаш вавилонске младенце, будући да ће те за такво истребљење Дух Свети преко Давида назвати блаженим.

28. Као што се Црвено море не може видети међу звездама на небеском своду, и као што човек који ходи по земљи не може да не дише овим ваздухом, тако ни ми не можемо очистити своје срце од страсних помисли и из њега изгнати мислене непријатеље без честог призивања имена Исуса Христа.

29. Уколико са смиреним умовањем, сећањем на смрт, самоукоревањем, противречењем (помислима) и призивањем Исуса Христа свагда будеш пребивао у своме срцу, свакодневно трезвоумно проходећи мислени и уски, али и радосни и сладосни пут, доспећеш до светих сагледавања и Христос ће те просветити познањем дубоких тајни, будући да су у Њему *скривена сва блага премудрости и знања* (Кол.2,3), и да у Њему *обитава сва пунота Божанства телесно* (Кол.2,9). Јер, у Христу Исусу ћеш осетити да је у твоју душу сишао Дух Свети. Просветивши се Њиме, ум човека *откривеним лицем одражава славу Господњу* (2-Кор.3, 18). Јер, апостол говори да нико *не може рећи: Исус је Господ, осим Духом Светим* (1.Кор.12,3), који онога који га иште тајно утврђује (у истини о Њему).

30. Они који воле поуку треба да знају да зли демони често утишавају духовну борбу и скривају је од нас, знајући колико је она понекад корисна за нас, колико нас умудрује и колико узводи ка Богу. (При томе, они имају намеру да, пошто заборавимо на опасност са њихове стране) и постанемо безбрижни, изненада заробе наш ум (кроз маштања), те да нас опет начине немарним и непажљивим у срцу. Јер, они имају само један циљ и њих заокупља само један подвиг - да нашем срцу никако не дају да буде пажљиво, будући да знају какво богатство душа том будношћу стиче. Стога ми (за време затишја) ваља нарочито да се сећамо Господа нашег Исуса Христа и да се пружамо у духовна сагледавања. Тада ће борба опет навалити на ум. Једино, ми све треба да чинимо, да тако кажем, по савету самог Господа и са великим смирењем.

31. Живећи у општежићу треба да се радо и са великом готовошћу одричемо сваке своје воље пред настојатељем и да, уз Божију помоћ, будемо нека врста добровољних безвољника. При томе, на сваки начин треба да се потрудимо да се не смућујемо раздражљивошћу и да не допуштамо неразумне и неприродне изливе гнева. У супротном ћемо у време борбе бити без смелости (тј. лишени храбрости). Јер, наша воља се, уколикоје сами добровољно не одсецамо, обично раздражује против оних који покушавају да је одсеку принудно (тј. без наше сагласности). Гнев који се тада подиже, злобно лајући, уништава познање борбе (тј. умећа њеног вођења) које се са великим трудом стекло. Гнев је обично рушилац. Ако се подигне против демонских помисли, гнев их разбија и истребљује, а ако, пак, ускипти против људи, истребљује наше добре помисли о њима. На тај начин, гнев је рушилац свих врста помисли, било рђавих, било исправних. Он нам је дат од Бога као штит и као лук. И он остаје то све док се не уклони од свог назначења. Уколико, пак, почне да делује несагласно са својим назначењем, он постаје разоран. Имао сам прилике да видим како пас, који се некада смело борио са вуцима, потом растрже овце.

32. Од дрскости (тј. од непажљиве претеране смелости у општењу са другима) треба бежати као од змијског отрова, и од појединачних разговора - као од змија и порода отровница. Јер, они врло брзо могу довести до потпуног заборав на унутрашњу борбу и душу свести доле са радосне висине која се стиче чистотом срца. Проклетства достојан заборав се, као вода огњу, противи пажњи. Он му се сваког часа

показује као силан противник. Од заборава падамо у немарност, од немара у пренебрегавање (поредака духовног живота), у унијии и у неумесну похоту. Тако се опет враћамо на оно старо, као пас на своју бљувотину (2.Пт.2,22). Клонимо се те врсте смелости као смртоносног отрова, а зао недуг заборава лечимо строгим чувањем ума и непрестаним призивањем Господа нашег Исуса Христа. Јер, без Њега не можемо *чинити ништа* (Јн.15,5).

33. Није уобичајено, нити је могуће дружити се са змијом и носити је у недрима својим. Исто тако је немогуће мазити своје тело, волети га и угађати му преко мере (и преко потребног), и уједно се старати о небеској врлини. Јер, змија се по природи својој неће моћи уздржати да не уједе онога ко ју је пригрлио, и тело се неће уздржати да покретима похотне сласти не оскрнави онога који му угађа. Када погрешити у нечему, тело треба строго казнити као одбеглог роба, како би знало да над њим постоји господар (ум), готов да га казни, како би знало да не иште опијање похотом као вином у крчми, и како би, као ноћна слушкиња (плот), знало своју нетрулежну господарицу (душу). До саме смрти не веруј своје телу. *Телесна жеља је, вели апостол, непријателство Богу, пошто се не покорава закону Божијем* (Рим.8,7). *Јер тело жели против духа* (Гал.5,17). *А који су по телу не могу угодити Богу. А ви нисте по телу него по Духу* (Рим.8,8-9).

34. Дело **благоразумности** је да раздражајну силу свагда подижемо на сукоб у унутрашњој борби и на самоукоревање; дело **мудрости** је да нашу словесну силу подстичемо на напрегнуто и непрекидно трезвоумље; дело **храбрости** је да желатељну силу управљамо ка врлини и ка Богу; а дело **праведности** је да управљамо са пет чула и да их уздржавамо како не би оскрнила нашег унутрашњег човека, тј. срце, ни спољашњег, тј. тело.

35. *Благољепије је Његово на Израилју*, тј. на уму који, колико је могуће, гледа красоту самога Бога, *и сила је Његова на облацима*, (Ис.67,35), тј. на светлосрачним душама које изјутра упиру свој поглед у Онога који седи са десне стране Оца, и који их чини милим и озарава као што сунце озарава чисте облаке.

36. *Један грешник квари много добра*, вели Божанствено Писмо (Екл.9,18). И ум који грешити квари све оно што је споменуто мало пре - небеско пиће и храну.

37. Ми нисмо јачи од Сампсона, ни мудрији од Соломона, ни разумнији од блаженог Давида, нити волимо Бога више од апостола Петра. Стога не треба да се уздамо у себе. Јер, Свето Писмо каже да ће онај који се узда у себе пасти страшним падом.

38. Научимо се од Христа смиреноумљу, од Давида смерности, од Петра плачу за падове, али немојмо очајавати као Сампсон, Јуда и премудри Соломон.

39. *Ђаво као лав ричући ходи са својом војском и тражи кога да прождере* (1.Пт.5,8). Стога код нас никада не треба да престане срдачна пажња, трезвоумље, супротстављање (помислима), молитва Христу Исусу, Богу нашем. Јер, бољег помоћника од Исуса нећеш наћи у целом свом животу. Једино је Он Господ и као Бог познаје демонска лукавства, сплетке и обмане.

40. Нека се, дакле, душа смело узда у Христа и нека га призива. Непријатеља нека се уопште не боји, будући да не војује сама, него са Страшним Царем Исусом Христом, Творцем свега што постоји, бестелесног и телесног, видљивог и невидљивог.

41. Што киша дуже пада, то више смекшава земљу. Тако и често, без помисли призивано свето име Христово све више смекшава земљу срца нашег, пунећи га радошћу и весељем.

42. Неискусни би требало да знају да смо телесни и да пузимо по земљи и телом и умовањем, те да своје непријатеље, који су бестелесни и невидљиви, злонамерни и мудри на зло, брзи и лаки, искусни у борби коју воде од Адама до сада, не можемо другачије победити осим кроз непрестано трезвоумље и призивање Исуса Христа, нашег Бога и Творца. За неискусне ће Исус Христова молитва бити побуда и руководство за искуство и познање добра. За искусне, пак, најбољи наставник у добру јесте делање, испитивање делом и окушање добра.

43. Видећи некога да изводи извесне вештине, мало и невино дете показује знатичељу и, по својој незлобивости, иде за мађионичарем. Тако се и душа наша, коју је благи Владика наш створио као просту и благу, наслађује маштарским прилозима ђавола и прелешћује се њима. Она им, злобним, трчи у сусрет као што голубица трчи ка ономе који поставља замке за њене младунце, те своје помисли меша са маштаријама. Уколико се ради о лицу лепе жене или о нечем другом што заповести Христове потпуно забрањују, она се довија како да у дело спроведе оно што јој је понудила лепота која јој је представљена.

Дошавши, потом, до сагласности са помишљу, она већ посредством тела приводи у дело безакоње које јој се представило у мисли, на своју осуду.

44. Таква је подмуклост лукавог и таквим стрелама он трује сваки плен. Стога, пре него што ум задобије велико искуство у борби, није безопасно пуштати да помисли улазе у наше срце, нарочито у почетку, док душа још саосећа са демонским прилозима, наслађује се њима и радо иде за њима. Њих треба одсецати чим се приметите и у моменту кад се појаве и приближе. Пошто се, дуго време проводећи у дивном делу, научи подвизавању, ум ће већ све распознавати и стећи навик у борби тако да ће тачно препознавати помисли, те ће, као што говори пророк, бити у стању да лако лови *мале лисице* (Песм.2,15). Тада ће он већ искусно моћи да их пусти да уђу унутра, те да се, уз помоћ Христа, са њим сукоби, да их избаци напоље.

45. Као што једним истим каналом не могу да пролазе заједно ватра и вода, тако ни грех не може да уђе у срце, док претходно не покуца на врата срца маштаријом лукавог прилога.

46. Најпре се јавља прилог, затим долази до спајања у коме се наше помисли мешају са помислима лукавих демона, онда долази до слагања у коме се обе врсте помисли слажу на зло и решавају како да га изведу, и на крају долази до чулног дела или греха. Међутим, ако је ум трезвен, ако пази на себе, те ако посредством противљења и призивања Господа Исуса прогони прилог од самог његовог појављивања, ништа се од онога што обично следи за њим неће десити. Јер, као бестелесан, лукави душе може да обманује само преко маштања и помисли. О прилозима пророк Давид говори: *Изјутра убијам све што је грешно на земљи* (Пс.100,8), док о слагању велики Мојсије говори: *Немој се мешати са њима* (Изл.23,32).

47. Ум са умом невидљиво води борбу - демонски ум са нашим умом. Стога сваког минута из дубине душе треба призивати Господа Исуса како би отерао демонски ум и како би нам, као Човекољубац, даровао победу.

48. Нека ти као образац срдачног безмолвија послужи онај ко у рукама држи огледало и пажљиво гледа у њега. Када будеш (почео да му подражаваш) увидећеш како се мислено у твоме срцу изображава и добро и зло.

49. Увек пази да уопште немаш никакву помисао у срцу, ни неприкладну, ни благовидну, како би лакше разазнавао туђинце, тј. првородне египатске синове (прилоге).

50. Како је блага, пријатна, светла, добра и ведра врлина трезвоумља Христe Боже, коју ти управљаш и коју људски ум са великим смирењем бодро проходи! Јер, она до мора и дубине сагледавања распростире своје гране, и до река сладосних Божанствених тајни своје изданке (Пс.79,12). Она освежава ум кога издавна опаљује нечастивост сланости лукавих демонских помисли и бесног мудровања тела, у коме је смрт.

51. Трезвоумље је слично Јаковљевој лествици на чијем врху седи Бог и по којој ходе анђели. Оно из нас истрже свако зло, одсеца многоговорљивост, оговарање, клеветање и сав списак чулних страсти, не желећи да се ни на кратко време лиши сопствене сладости.

52. Стога га, братијо моја, свеусрдно проходимо. Чистом мишљу у Христу Исусу се уздижући у виђењима, држимо се и гледања својих сагрешења и ранијег живота како бисмо, скрушавајући се и смиравајући се сећањем на своје грехе, у својој мисленој борби имали сталну помоћ Исуса Христа, Бога нашег. Јер, чим се услед гордости, таштине или самољубља лишимо Исусове помоћи, ми се уједно лишавамо и чистоте срца путем које Бог човеку омогућава богопознање, као што је обећано (Мт.5,8), будући да је прво узрок другог.

53. Ум који се брине о свом скривеном делању и који се непрестано упражњава у чувању себе од оног што га сусреће, поред других блага стиче и [особину] да његових пет телесних чула више нису помоћници грешних искушења која долазе споља. Пазећи стално на своју врлину, тј. на трезвоумље и свагда желећи да се наслађује добрим помислима, он не допушта да га поткрадају пет чула путем вештаствених и сујетних помисли које преко њих долазе. Знајући, пак, какве обмане преко њих долазе, он их снажним напором обуздава изнутра.

54. Пребивај у пажњи ума и нећеш бити претоварен искушењима. Ако, пак, одступиш од ње, трпи оно што наиђе.

55. Као што је за оне који су изгубили апетит и који осећају одвратност према храни користан горки пелен,

тако је за злоћудне људе корисно да се злопате.

56. Ако нећеш да се злопатиш, немој чинити зло, будући да прво неодступно иде за другим. Шта ко сеје, то ће и пожњети. Када добровољно сејући зло и против своје воље жањемо (скорб), треба да се дивимо Божијем правосуђу.

57. Ум заслепљују три страсти: среброљубље, таштина и сластољубље.

58. Те три страсти су утицале да отупе знање и вера, васпитаници наше природе.

59. Кроз те три страсти у људима су се укоренили јарост, гнев, борбе и убиства и читав низ других страсти.

60. Онај ко не зна истину, не може истински ни веровати, будући да знање по природи претходи вери. Оно што је речено у Писму, речено је не само да бисмо ми знали, него и да бисмо творили.

61. Отпочнимо са делањем. Постепено напредујући, ми ћемо наћи да нада у Бога, тврда вера, унутарње познање, избављење од искушења, благодатни дарови, срдечно исповедање и обилне сузе вернима долазе од молитве. И не само то, него и -трпљење наилазећих невоља, и искрено праштање ближњем, и разумевање духовног закона, и наилазак Светога Духа, и примање духовних скривница и свега што је Бог обећао верујућима и у овоме и у будућем веку. Једном речју, душа не може бити образ Божији без благодати Божије и вере човека који са дубоким смирењем и нерасејаном молитвом пребива у срцу.

62. Ми смо из искуства примили велико благо, тј. да непрестано призивамо Господа Исуса против мислених непријатеља како бисмо очистили срце. И погледај како је оно што ти говорим из опита сагласно са сведочанством Писма. *Приправи се*, говори оно, *Израиљу, да призиваш Господа Бога свога* (Амос 4,12). И апостол такође вели: *Молите се без престанка* (1. Сол.5,17). И Господ нас упозорава: *Без мене не можете чинити ништа... Ко остаје у мени и ја у њему, тај доноси многи плод... Ко у мени не остане, избациће се напоље као лоза, и осушиће се* (Јн.15,5-6). Молитва је велико благо које у себи садржи сва блага, будући да чисти срце у коме верујући виде Бога.

63. Ризница смиреноумља је нешто врло високо и Богу угодно, те има снагу да истребљује свако зло и све што Бог не воли. Стога се оно врло тешко стиче. У многим људима ћеш наћи појединачна дела многих врлина, док је благоухање смирења тешко сусрести. Да би се стекла та ризница, потребан је велики труд и усилије. Писмо ђавола назива нечистим стога што је од самог почетка одбацио благу ризницу смиреноумља и заволео гордост. Само због тога се он свагде у Писму назива нечистим духом. Јер, какву би телесну нечистоту могло учинити потпуно невештаствено, бестелесно и безудно биће да би се назвало нечистим? Јасно је да је само због гордости назван нечистим, и да је од чистог и светлог анђела постао прљав. *Нечист је пред Богом свако ко се надима* (Прич.16,5). По Писму први грех јесте *гордост* (Сир.10,15). Фараон је као горд говорио: *Не знам твога Бога и нећу пустити Израиља* (Изд.5,2).

64. Многа дејства ума могу нам помоћи да стекнемо благи дар 'смиреноумља, само ако нисмо немарни за своје спасење: сећање на грехе речју, делом и мишљу, те мислено разматрање. И непрекидно размишљање о врлинама других располаже ка истинском смирењу. Видећи на тај начин своју беду и колико далеко стоји од других, човек природно почиње да себе сматра земљом и пепелом, чак не човеком него неким псом, будући да у свему заостаје за свим разумним тварима и будући да је оскуднији и убогији од свих.

65. Уста Христова, стуб Цркве, велики отац наш Василије говори: "Велика помоћ у избегавању греха и удаљавању од свакодневног падања у исти грех представља вечерње самоподвргавање суду савести којим се утврђује у чему се сагрешило, и у чему се правилно поступило. Тако је поступао Јов у односу на себе и на своју децу". То свакодневно разгледавање осветљује оно што се у нама дешава сваког часа.

66. Неко други од оних који су мудри у Божанственим стварима је говорио: "Зачетак плода је цвет, а почетак делатног живота јесте уздржање". Држимо се, дакле, уздржања и то са мером, како уче оци. Читав дванаесточасовни дан проходимо у чувању ума, Чинећи тако и принуђавајући себе ми ћемо, уз Божију помоћ, у себи угасити и смањити зло. Јер, принуђавањем себе стиче се врлински живот за који се добија Царство небеско.

67. Бестрашће и смирење воде познању. Без њих нико неће видети Господа.

68. Онај ко непрестано пребива у својој унутрашњости одржава целомудреност, и при томе сагледава, богословствује и моли се. То је оно о чему апостол говори: *По духу ходите, и похоту телесну нећете*

чинити (Гал.5,16).

69. Онај ко не уме да иде духовним путем неће се постарати о страсним помислима (тј. неће их гонити од себе), већ ће непрестано бити заузет само телом. Он угађа трбуху, пада у распуство, тугује, гневи се, злопамти и кроз све то помрачује ум, или се пак, упушта у прекомерне подвиге и растројава срце.

70. Онај ко се одрекао од светског, тј. од жене, имања и осталог, само је спољашњег човека начинио монахом, а не и унутрашњег. Онај, пак, ко се одрекао страсних помисли о свему томе начинио је монахом и унутрашњег човека, тј. ум. И то је истински монах. Спољашњег човека је лако начинити монахом, али је велики труд начинити монахом унутрашњег човека.

71. Ко је тај који се у овоме роду потпуно ослободио од страсних мисли и који се удостојио непрестане, чисте и невештаствене молитве (што и јесте одлична црта унутрашњег човека).

72. Многе се страсти крију у нашим душама. Оне се, међутим, појављују тек кад се пред очима покаже њихов узрок.

73. Немој се занимати само телесним обучавањем. Напротив, одредивши за тело подвиг по снази, сав ум обрати на унутрашњост: *Јер телесно вежбање за мало је корисно, а побожност је корисна у свему* (1.Тим.4,8).

74. При мировању страсти (до кога је дошло или уклањањем њихових узрока, или услед лукавог одступања демона) рађа се гордост.

75. Смирење и злопаћење (подвижничка телесна лишавања) човека ослобађају од сваког греха. Смирење одсеца душевне, а злопаћење телесне страсти. Стога Господ говори: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети* (Мт.5,8). Они ће видети и Њега самог и блага која се у Њему налазе уколико љубављу и уздржањем очисте себе. И они ће видети утолико више, уколико више буду очистили себе.

76. Осматрачница узрока сваке врлине јесте чување ума, као што је некада Давидов стражар означавао обрезање срца (2.Цар.18,24).

77. Кад чулима гледамо штетно, повређујемо се. Исто бива и са умом.

78. Цела биљка се суши кад јој се повреди језгро. Исто схвати и о људском срцу. Стога треба стално да пазимо, будући да грабљивци не спавају.

79. Желећи да покаже да је свака заповест обавезна и да је усиновљење дар који је људима обезбедио својом крвљу, Господ говори: *Кад извршите све што вам је заповеђено, говорите: Ми смо непотребне слуге, јер смо учинили што смо били дужни учинити* (Лк.17,10). Стога Царство небеско није награда за дела, него милостиви дар Владике, припремљен верним слугама. Слуга не иште слободу као награду: добивши је, он благодари као дужник, а не добивши је, он је очекује као милост.

80. Христос је, по Писму, умро за наше грехе и слугама који му верно служе даје слободу, будући да вели: *Добро, слуго добри и верни, у маломе си био веран, над многим ћу те поставити; уђи у радост господара свога* (Мт.25,21). Међутим, верни слуга није онај који само зна (своју дужност), него онај који послушношћу показује верност Христу који је дао заповест. Онај ко поштује свога господара извршује оно што му је заповеђено. Кад погреша у нечему или кад не послуша он као казну подноси оно што се са њим дешава. Будући знатичељан, буди и трудољубив (разуме се - у извршавању заповести): јер, голо знање надима човека.

81. Неочекивана искушења нас по промислу уче да будемо трудољубиви.

82. Као што звезди приличи светлост, тако благочастивом и богобојажљивом човеку приличи сиромаштво и смирење. Јер, Христови ученици треба да се распознају и одликују баш смиреним умовањем и униженим изгледом. О томе свагде узвикују [сва] четири Јеванђеља. Онај ко не живи смирено лишава се удела са Оним који је смирио себе до Крста и смрти и који је делатни законодавац Божанствених заповести. које су обавезне за нас (и које је делом и животом изобразио у Јеванђељима).

83. *Који сте жедни, ходите на воду*, вели пророк (Ис.55,1). Који сте год жедни Бога, ходите у чистоти ума и срца. Уосталом, онај који њоме усходи високо треба поглед да обраћа и на земљу своје ништавности? Нико није виши од смиреног. Као што је онде где нема светлости све тамно и мрачно, тако су и сви наши марљиви трудови по Богу узалудни и бесплодни уколико немамо смиреноумља.

84. *Главно је у свему што си чуо: Бога се бој, и заповести Његове држи* (Екл.12,13), и мислено и

телесно. Ако се мислено будеш приморавао да их сачуваш, ретко ћеш имати потребе да се чулно ради њих потрудиш. Давид вели: *Усхтех чинити вољу твоју, Боже мој и закон је твој мени у утроби* (Пс.39,9). Човек који не врши вољу Божију и закон Његов у својој утроби, тј. у срцу, ни споља га неће моћи лако испуњавати. Онај који није трезвоуман и који је равнодушан као да говори Богу: *Нећу да видим путеве твоје* (Јов 21,14). Он то, наравно, чини због лишености Божанственог просвећења. За онога, пак, ко је причестан том просвећењу закон Божији није само убеђење у срцу, већ и снага да живи по Божијем.

85. Чулна со даје укус хлебу и свакој храни и месо дуго чува од кварења. Исто то важи и за умно чување мислене сладости и чудесног делања у срцу. Јер, и оно на Божанствени начин заслађује и унутарњег и спољашњег човека, прогони смрад рђавих помисли и омогућује да останемо постојани у добру.

86. Од прилога долази мноштво помисли, а од њих - рђаво чулно дело. Онај ко са Исусом одмах гаси прво, избегава и остало. Он ће се обогатити сладосним Божанственим виђењем којим ће Бога видети као свудаприсутног. Он ће пред Њим поставити огледало ума и просвећивати се Њиме, као што се просвећује чисто стакло постављено пред чулно сунце. Достигавши последњу границу својих жеља, ум ће најзад починути од сваког другог сагледавања.

87. Свака помисао у срце улази преко уображавања нечег чулног (а чулно смета умном). Стога Божанствена светлост почиње да обасјава ум који се испразнио од свега и постао савршено безвидан (избегавајући сваки изглед и образ). Јер, та светлост се јавља тек у чистом уму, тј. под условом да осиромаша од свих помисли.

88. Уколико више будеш пазио на свој ум, утолико ће твоја молитва Исусу бити чезнутљивија. И опет: уколико више будеш занемаривао свој ум, утолико ћеш се више удаљити од Исуса. И као што прво дубоко просвећује ваздух ума, тако га друго, тј. удаљавање од трезвоумља и сладосног призивања Исуса, обично потпуно помрачује. Сасвим је природно да буде као што смо рекли - и друкчије не бива. То ћеш сазнати из искуства, када пробаш на делу. Јер, врлина се (а особито такво светлоносно сладосно делање) обично изучава једино опитом.

89. Непрестано призивање Исуса, праћено топлим чежњом пуном сладости и радости чини да се ваздух срца, услед крајње пажње, испуњава утешном тишином. Узрочник, пак, пуног очишћења срца јесте Исус Христос, Син Божији и Бог, који је Виновник и Творац свега доброг. Јер, Он сам каже: *Ја сам Бог који гради мир* (Ис.45,7).

90. Душа којој је учињено добро и коју услађује Исус, са неком радошћу и љубављу Доброчинитељу узвраћа исповедање. Она благодари и са весељем призива Онога који је умирио. Она изнутра мислено види како Он расејава маштарије злих духова.

91. Давид вели: *И погледа умно око моје на мислене непријатеље моје, и о лукавим који устају на мене слушају уши моје* (Пс.12-13). И видех *ударје грешницима* од Бога које се преко мене оствариваше (Пс.90,8).

92. Када у срцу нема никаквих маштања, ум је у свом природном стању. Тада је он готов да се пружи на свако сладосно, духовно и богољубиво сагледавање.

93. На тај начин, као што сам рекао, трезвоумље и Исусова молитва се узајамно употпуњују: крајње трезвоумље улази у састав непрестане молитве, а молитва, опет, у састав крајњег трезвоумља и пажње.

94. И за тело и за душу добар васпитач јесте непрестано сећање на смрт. Осим тога, [корисно је] да се смрт, пошто се мимоиђе све постојеће (између садашњег тренутка и смртног часа), стално држи пред очима, те сам одар на коме ћемо лежати кад се будемо растајали са телом.

95. Ко не жели да буде рањен, братијо, не сме да се предаје сну. Једно од двога је неизбежно: или пасти и погинути (обнаживши се од врлине), или свагда стајати (на стражи) са наоружаним умом, будући да и непријатељ стално стоји спреман са својом војском.

96. Од сталног сећања и призивања Господа нашег, Исуса Христа у нашем уму се рађа неко Божанствено стање, наравно, уколико не занемаримо сталну умну молитву, Њему упућену, непрекидно трезвоумље које обухвата записничко и стражарско дело (тј. пропуштање својих и терање туђих), и уколико као једино истинско дело (које вршимо на увек исти начин) будемо имали само призивање Исуса Христа, Господа нашега. Са горућим срцем ми треба да вапијемо к Њему, не би ли нас удостојио да се причестимо Његовим светим именом. Јер, стално понављање је мајка навике, било да се ради о врлини или о пороку. Навика, потом, већ постаје као друга природа. Дошавши у такво стање, ум већ сам тражи

непријатеље своје, као што ловачки пас тражи зеца у шуми. Разлика је само у томе што пас тражи да поједе, а ум да би поразио и протерао.

97. Према томе, сваки пут кад у нама почну да се роје лукаве помисли, латимо се призивања Господа нашег Исуса Христа. И одмах ћемо увидети како ће оне почети да се расејавају као дим, као што нас је научио опит. Када после тога ум остане сам (без помисли које га смућују) опет се латимо непрестане пажње и призивања. Тако поступајмо увек када нас спопадне такво искушење.

98. Немогуће је да неко ступи у рат са нагим телом, или да у оделу преплива велико море или да живи без дисања. Тако се ни без смирења и непрестане молитве Христу не можемо научити мисленој и скривеној борби, нити је искусно пратити и пресецати.

99. Искусни у делима, велики Давид каже Господу: *Силу моју у теби ћу сачувати* (Пс.58,10). Исто тако очување у нама силе срдачног и мисленог безмолвија, од кога се рађају све врлине, зависи од садејства Господњег, који нам је дао заповести и који, уколико га непрестано призивамо, од нас одгони подмуклу заборавност која више од свега другог, као вода огањ, потиरे безмолвије срца. Стога се, монаше, немој предавати сну немара, на своју смрт, већ именом Исусовим ударај непријатеља. То најслађе име нека се, као што је рекао један мудрац, залепи за твоје дисање, па ћеш познати корист од безмолвија.

100. Када се ми недостојни удостојимо да се са страхом и трепетом причестимо Божанским и пречистим Тајнама Христа, Бога и Цара нашега, треба да покажемо велико старање за трезвоумље, чување ума и строгу пажњу како би Божанствени огањ, тј. Тело и Крв Господа нашега Исуса Христа, истребио наше грехове и све што је нечисто, било мало или велико. Јер, улазећи у нас, Он одмах из срца прогони лукаве духове злобе и отпушта нам пређашње грехе. Наш ум тада постаје слободан од узнемиравајуће нападности лукавих помисли. Уколико после тога, стојећи на вратима срца, будемо марљиво чували свој ум, Божанствено Тело ће, када га се поново будемо удостојили, све више и више просвећивати наш ум, чинећи га сјајним попут звезде.

ДОБРОТОЉУБЉЕ ПРЕПОДОБНИ ИСИХИЈЕ

ДУШЕКОРИСНЕ И СПАСОНОСНЕ СТОТИНЕ ПРЕПОДОБНОГ ИСИХИЈА, ПРЕЗВИТЕРА ЈЕРУСАЛИМСКОГ ТЕОДУЛУ, О ТРЕЗВОУМЉУ И МОЛИТВИ СТОТИНА ДРУГА

1. Као што вода гаси ватру, тако заборав обично гаси чување ума. Међутим, непрестана Исусова молитва са неослабним трезвоумљем га најзад изгони из срца. Молитва има потребу за трезвоумљем, као што свећица има потребу за светлошћу свеће.

2. Треба свеусрдно да се старамо око чувања онога што је драгоценост. А за нас је истински најдрагоценије управо оно што нас чува од свакога зла, како чулног тако и мисленог. То управо представља чување ума са призивањем Исуса Христа, тј. свагдашње гледање у дубину срца и непрестано безмолвије мислима, чак и у односу на помисли које изгледају да долазе са "десне" стране, и старање да будемо слободни од сваке помисли, да се испод изгледа добрих не би прикрили лопови. И премда се напрежемо, са трпљењем пребивајући у срцу, утеха је веома близу нас.

3. Срце које се непрестано чува и коме не дозвољавају да прима изгледе, образе и маштарије тамних и лукавих духов обично из себе рађа светле мисли. Јер, као што угаљ рађа пламен, тако и Бог, који од светог крштења обитава у нашем срцу, запаљује нашу мисаону моћ за сагледавање, као пламен воштану свећу, уколико нађе да је ваздух нашег срца чист од ветрова злобе и заштићен стражом ума.

4. Име Исуса Христа треба увек да се налази у просторима нашег срца, као што се муња креће у ваздушном пространству пре кише. То је добро познато онима који имају духовно искуство у унутарњој борби. Ту унутрашњу борбу треба водити следећим поретком: прво дело јесте пажња; затим, пошто опазимо долазак непријатељске помисли, треба да са гневом из срца на њу бацимо речи клетве; треће дело је да се молимо против ње, обраћајући срце призивању Исуса Христа, како би се у трен ока распршио демонски привид, и како ум не би кренуо за маштаријом, као дете преварено искусним шарлатаном.

5. Принудимо се да, слично Давиду, узвикујемо: Господе, Исусе Христе! Нека и грло наше изнемогне. Умне, пак, очи не треба да престану да се устремљују горе у нади на *Господа Бога нашега* (Пс.68,4). Сећај се увек приче о неправедном судији коју нам је за поуку испричао Господ, тј. да треба увек да се молимо и да нам не дотужи. Тако ћемо стећи и корист и одмазду.
6. Није могуће да лице човека који стоји на сунцу не буде осветљено. Исто тако је немогуће да се не просвети онај ко свагда пронице у ваздух срца.
7. У овом животу се не може живети без хране и пића. Исто тако ни душа не може да постигне ништа духовно и Богу угодно, или да се избави од мисленог греха без чувања ума и чистоте срца (што се и назива трезвоумљем), па чак и ако се страхом од мука принудно уздржава од греха на делу.
8. Уосталом, и они који се принуђавањем уздржавају од греха на делу блажени су пред Богом, анђелима и људима. Јер, подвижници задобијају Царство небеско (Мт.11,12).
9. Ево дивног плода за ум од безмолвија: сви греси који најпре на ум наилазе само у виду помисли (постајући груби чулни греси уколико их срце прихвати), дејством и заступништвом Господа нашега Исуса Христа, у нашем унутрашњем човеку бивају одсечени мисленом врлином трезвоумља, која им не дозвољава да уђу унутра и да се испоље у рђавим делима.
10. Образ спољашњих, чулно-телесних подвига јесте Стари Завет. док је Свето Јеванђеље, тј. Нови Завет образ пажње и чистоте срца. Стари Завет није доводио до савршенства, и није задовољавао и испуњавао унутрашњег човека у делу угађања Богу (*јер Закон ништа није довео до савршенства*, - говори апостол, Јев.7,19), него је само донекле заустављао грубе грехе (јер, одсечати од срца рђаве помисли и жеље ради очувања срдачне чистоте, што је јеванђелска заповест, јесте нешто више од, на пример, забране да се избије око или зуб ближњем). Исто схвати и о телесној праведности и о телесним подвизима, тј. о посту, уздржању, спавању на голој земљи, стајању, бдењу и осталом. Све то се обично предузима ради тела, тј. да се страсни део тела умири у односу на греховне покрете. Наравно, и све то је добро, као што се и о Старом Завету каже (тј. да је Закон добар), будући да се и тим путем обучава наш спољашњи човек и чува од страсних дела. Међутим, ти подвизи нас не чувају од мислених грехова. Они нас не могу избавити од зависти, гнева и осталог.
11. Чистота срца, тј. чување ума, чији образ јесте Нови Завет, уколико се само остварује на прави начин, одсеца и искорењује све страсти и усељава радост, наду, сећање на смрт, истинску смиреност, безмерну љубав према Богу и људима и Божанствено раченије срца.
12. Онај ко хода по земљи не може да не расеца ваздух. Тако ни људско срце не може избећи непрестану борбу са демонима, или њихово скривено дејство, па ма како строге телесне подвиге да проходи.
13. Ако желиш да у Господу будеш монах не само по спољашњости, него у стварности, тј. благ, кротак, милостив и увек са Богом сједињен, свим силама се постарај да проходиш врлину пажње која се састоји у чувању ума и у успостављању сладосног срдачног безмолвија, те блаженог стања душе које је слободно од маштања. То је дело које се не налази код многих.
14. Врлина пажње се назива духовним мудрољубљем. Ти је проходи са великим трезвоумљем и топлим усрђем, са молитвом Исусовом, са смирењем и непрекидношћу, са ћутањем чулних и мислених уста, са уздржавањем у јелу и пићу и са удаљавањем од свега грешнога. Проходи је искусно и са расуђивањем, идући по мисленом путу, и она ће ти уз помоћ Божију, открити оно што ниси очекивао. Она ће ти пружити знање, просветити те, умудрити, и научити ономе што раније, док си ходио по тами страсти и мрачних дела, и будући погружен у бездан заборава и сметености помисли, ниси ни у ум могао примити.
15. Као што долине обилно рађају пшеницу, тако Исусова молитва обилно оплођује срце твоје сваким добром. Боље речено, то ти дарује сам Господ наш Исус Христос, без кога не можемо ништа чинити (Јн.15,5). Она ће ти прво изгледати као лествица, затим као књига за читање, и најзад, кад будеш узрадовао, као небески град Јерусалим. И заиста ћеш умом угледати Христа Израилјевог, Цара сила, заједно са једносушним Његовим Оцем и Духом Светим, коме се клањамо.
16. Демони нас увек наводе на грех лажљивим маштањем. Тако су маштањем о богатству и користи завели нечастивог Јуду да изда Господа и Бога свих. Лажљивим маштањима о телесном изобиљу (које је само по себи ништавно), о части, богатству, слави, увукли су га они у богоубиство, а потом га вргли у самоубиство вешањем, припремивши му вечну смрт. Тако му се десило све савршено супротно од онога што су му лукави у маштању или прилогу представљали.

17. Тако нас лажљивим маштањима и пустим обећањима непријатељи нашег спасења уваљују у пад. И сам сатана је на исти начин, маштајући о једнакости са Богом, спао са небеских висина. Тако је касније он и Адама удаљио од Бога подметнувши му маштање о неком Божанском достојанству (свезнању). Тако лажљиви и лукави непријатељ обично вара и све друге који греше.

18. Када се, поставши немарни услед заборавности, на дуже време одвојимо од пажње и Исусове молитве, наше срце се пуни горчином од отрова рђавих помисли. Међутим, када из љубави према Божанственом са крепком усрдношћу приљезно почнемо да се у нашој мисленој делаоници (у мисленој радионици у срцу) бавимо њима (тј. пажњом и молитвом), оно се опет поново пуни сладошћу, обрадовано у чулима неком Божанственом радошћу. Тада ми полагамо тврду намеру да свагда ходимо у срдачном безмолвију и то управо ради пријатне сладости и утехе коју од њега осећамо.

19. Наука над наукама и вештина над вештинама јесте умеће да се управља злотворним помислима. Најбоље средство против њих јесте - уз Божију помоћ пазити на појаву њиховог прилога и своју мисао чувати чистом, као што чувамо телесно око. Њиме самим, заправо, оштро посматрамо све што би га могло случајно повредити и на сваки начин се старамо да не допустимо да му се приближи чак ни тунчница.

20. Као што снег неће породити пламен, ни вода огањ, ни трње смокву, тако се ни срце ни једног човека не може ослободити демонских помисли, речи и дела уколико не очисти своју унутрашњост, уколико не споји трезвоумље са Исусовом молитвом, уколико не стекне смирење и душевно безмолвије и уколико не буде са свом усрдношћу стремило напред. Душа која не пази на себе неизбежно постаје бесплодна за добре и савршене помисли, слично бесплодној мули. У њој нема поимања духовне мудрости. И заиста, призивање Исусовог имена и потирање страсних помисли јесте сладосно дело које доноси душевни мир.

21. Сагласивши се у злу, душа и тело заједно зидају град таштине и стуб гордости и насељавају га нечистим мислима. Међутим, Господ страхом од геене разбија њихову сагласност и разделяје их, подстичући госпођу душу да мисли и говори супротно телу (робу). Од тог страха и производи деоба међу њима: *Јер је телесно мудровање непријатељство Богу, пошто се не покорава закону Божијем* (Рим.8,7).

22. Ми свакога часа треба да одмеравамо своја свакодневна дела, док сваке вечери треба да олакшавамо њихово бреме покајањем по својим силама, уколико желимо да, са Христовом помоћи, победимо зло у себи. Исто тако треба да посматрамо да ли сва своја чулна и видљива дела вршимо по Богу, пред Његовим лицем и једино ради Њега, како због неразумности не бисмо били покрадени неким лошим осећањима.

23. Уколико, уз помоћ Божију, сваког дана стекнемо понешто трезвоумљем, не следи да неразумно смемо да ступамо у односе са другима, с обзиром да можемо претрпети штету од саблажњивих разговора. Напротив, пре треба презрети све сујетне красоте и добробити ради те предивне и преслатке врлине (трезвоумља).

24. Трима силама душе ми треба да дајемо правилно кретање, саобразно са њиховом природом и са намером Бога који их је створио. Наиме, раздражајну силу треба да подижемо против нашег спољашњег човека и против змије-сатане. Речено је: *Гневeћи се не грешите* (Пс.4,5). То значи гневити се на грех, тј. на саме себе и на ђавола, како не бисмо грешили против Бога. Желатељну силу, пак, треба усмеравати ка Богу и врлини. Мислену, пак, силу треба да поставимо за господарицу над обе друге како би их са мудрошћу и благоразумношћу усмеравала, уразумљивала, кажњавала и руководила, као што цар влада над потчињенима. И тада ће разум по Богу, који постоји у нама, управљати њима (тј. када буде њима управљао, а не када им се буде потчињавао). Премда страсти и устају на разум, немојмо престати да наређујемо, како би разум ипак управљао њима. Јер, брат Господњи говори: *Ако неко у речи не грешу, тај је савршен човек. моћан је зауздати и све тело* (Јак.3,2). Истину говорећи, свако безакоње и грех се врши са те три силе, и свака врлина и правда се њима остварује.

25. Ум се помрачује и постаје бесплодан када монах почне са неким да разговара о светским стварима, или када мислено сам са собом поразговара о њима, или када му се тело заједно са умом занесе нечим чулним, или када се уопште преда сујети. У свим тим случајевима он одмах губи топлину, скрушеност и смелост пред Богом и познање (тј. заборавља на Бога и на Његов поредак). Стога, уколико више пазимо умом, утолико се више просвећујемо, и уколико мање пазимо, утолико се помрачујемо.

26. Онај ко свакодневно стреми ка миру и безмолвију ума и ко га усрдно иште, лако презире све чулно, како се не би узалудно трудио. Уколико, пак, он неким лажним мудровањем обмане своју савест (а

уопште није тешко бити обузет нечим чулним), уснуће горком смрћу заборавља, против које се молио божанствени Давид (*Просвети очи моје да не заспим на смрт* - Пс.12,4). А апостол говори: Јер, који зна добро чинити и не чини, грех му је (Јак.4,17).

27. Из немарности се ум поново враћа у њему својствено стање и трезвоумље уколико се, чим примети охлађење, одмах разгори ревношћу и уколико са топлим усрђем опет васпостави своје обично делање (тј. трезвоумље и молитву).

28. Млински магарац не може да изађе из круга у коме је везан. Ни ум се не може издићи високо у савршеној врлини (тј. у трезвоумљу које води ка савршенству) уколико не доведе у ред своју унутрашњост (зауставивши лутање помисли). Јер, такав је увек слеп унутарњим очима, немајући могућности да види врлину и светлостарног Исуса.

29. Дobar и јак коњ весело скаче када прими јахача. И ум се весели светлости Господњој када *изјутра стане* пред Њега (Пс.5,4), слободан од свих мисли. Сам себе разгоревајући, он ће *поћи из силе* делатног мудрољубља ума у дивну *силу* сагледавања и неизрецивих тајни и врлина. Када, пак, најзад у срце своје прими дубину узвишених Божанствених мисли, њему ће се *јавити Бог богова* (Пс.83,8) по мери његове пријемчивости. Дирнут тиме, ум са љубављу слави Бога кога види и који га види и који ради тога спасава онога који тако према Њему устремљава свој умни поглед.

30. Разумно одржавано срдечно безмолвије ће угледати високу дубину, а уво ума који безмолствује ће чути дивне [ствари].

31. Кренувши на далек, непроходан и тежак пут, путник поставља ознаке које му служе као путокази који ће му помоћи да не залута на повратку и да се лако врати у своје место. Тако и човек који ходи путем трезвоумља нека (у својству путоказа) постави речи (које је чуо од отаца), чувајући се истог (тј. да не залута или да се не упути назад).

32. За путника повратак на место одакле је пошао представља радост, док за трезвоумника повратак назад јесте погибао разумне душе и знак одступања од богоугодних дела, речи и помисли. У време смртоносног душевног сна њему ће се јављати помисли које ће га, слично бодилу, будити (из обамрлости), напомињући му о дубини помрачености и ослабљености у коју је упао услед свог нехата.

33. Уколико упаднемо у невољу, очајање и безнадежност (у крајњи безизлаз из кога је немогуће извући се) треба да чинимо оно што је чинио Давид, тј. да изливамо срце своје и *мољење своје* пред Богом, и да *невољу* своју *пред Њим* казујемо (Пс. 141,3). Јер, ми се исповедамо Богу који може премудро да уреди све што се тиче нас, да невољу нашу учини лаком (подношљивом и пролазном), те да нас избави од погубне и рушилачке туге.

34. Гнев на људе који се не покреће по природи, туга која није по Богу и униције су подједнако штетни за добре и разумне помисли. Међутим, Господ у нас уселјава радост, пошто их изагна ради нашег исповедања.

35. Помисли које нам се против наше воље натурају и стоје у срцу обично одстрањује Исусова молитва са трезвоумљем из дубине срдчних мисли.

36. Олакшање и радост у скорби од мноштва бесловесних помисли ми ћемо наћи уколико се искрено и беспристрасно укоримо, или уколико све саопштимо Господу као човеку (који је пред нама). Свакако ћемо на та два начина наћи успокојење од свега (што нас смућује).

37. Оци законоположника Мојсија сматрају образом ума који Бога види у купини, чије се лице прославља и кога Бог богова поставља за бога фараону. Он затим казнама поражује Египат, из њега изводи Израил и даје Закон. Све то, схваћено преносно, изображава дејства и преимућства ума.

38. Образ, пак, спољашњег човека јесте Аарон, брат законодавца. Са гневом га окривљујући, и ми му, као Мојсије по његовом сагрешењу, приговоримо: "Чиме ти је учинио неправду Израил (ум који гледа Бога) те си пожурио да га учиниш одступником од Господа Бога Живога Сведржитеља (својим помислима га одвукавши од сагледавања Бога у трезвоумљу - Изл.32,21)".

39. Између многих других добрих примера Господ је, приступајући да васкрсне Лазара из мртвих (тима што је запретио духу), показао да строгом претњом треба да обуздавамо душу када се она женолико предаје ослабљујућој чулности и, уопште, када покушава да установи женску нарав. Јер, једино оно, тј. самоукоревање, може душу избавити од самоугађања, таштине и гордости.

40. Као што се без велике лађе не може препловити морска пучина, тако се без призивања Господа Исуса не може одагнати прилог лукаве помисли.

41. Супротстављање обично зауставља надирање помисли, док их призивање имена Господа Исуса Христа изгони из срца. Чим се у души образује прилог представом неког чулног предмета (човека који нас је увредио, женске красоте, сребра и злата) или када све једно за другим похрли у наше мисли, јасно је да су наше срце до маштања довели духови злопамћења, блуда и среброљубља. Уколико је опитан, искусан и навикнут да се чува од напада и да јасно, као дању, види варљива маштања и прелест лукавих, наш ум ће одмах отпором, супротстављањем и Исус Христовом молитвом лако да угаси распаљене стреле ђавола. Он неће дозволити да наше помисли крену за страсним маштањем. да се слажу са призраком прилога, да пријатељски са њим разговарају, да се упуштају у причљивост, нити да се слажу са њим. У супротном би за свим тим са неком неопходношћу, као ноћ за даном, следила рђава дела.

42. Уколико је, пак, неискусан у делу бодрог трезвоумља, наш ум се одмах пристрасно поводи за прилогом који му се представља, ма какав био, и почиње са њим да разговара, примајући неприлична питања и пружајући сличне одговоре. Тада се наше помисли мешају са демонским маштањима, која се због тога још већма плоде и умножавају како би превареном и уловљеном уму изгледала још дража, лепша и привлачнија. Наш ум тада трпи нешто слично јагањцима који псу, који им се приближи на пољани где пасу, прилазе као мајци: од тог приближавања они неће имати никакве користи, осим што ће од њега позајмити нечистоту и смрад. На исти начин и наше помисли у уму из неопитности трче у сусрет свим демонским маштањима, те се, као што рекох, мешају са њима. Тада они као да се (међусобно) саветују шта би требало урадити да би се посредством тела спровело у дело оно што се под дејством демонске прелести учинило тако лепим и слатким. Тако на крају настају унутрашњи падови у души. После тога се, већ као по некој неопходности, и споља износи оно што је сазрело у унутрашњости срца.

43. Наш је ум нешто лако покретљиво и незлобиво. Он се лако предаје маштањима и лако пада у грешне помисли, уколико у себи нема помисао која би га као неки цар над страстима, непрестано задржавала и обуздавала.

44. Сагледавање и познање обично постају путеводитељи и виновници строгог живота због тога што срце које су подигли горе, почиње да презире земаљска задовољства и сваку чулну животну сласт као нешто ништавно.

45. И обрнуто, пажљиви живот у Исусу Христу постаје отац сагледавања и познања и родитељ Божанствених усхођења и мудрих помисли када се сједини са супругом - смирењем, као што каже Божанствени пророк Исаија: *Они који живе у Господу добијају нову снагу, и окрилатиће као орлови* (Ис.40,31).

46. Људима се чини да је јако строго и тешко безмолствовати душом од сваке помисли. Заиста је то тешко и напорно. Јер, закључавати и задржавати бестелесно у телесном дому је до боли тешко не само онима који нису посвећени у тајне духовне борбе, већ и онима који су се искусили у унутрашњој невештаственој борби. Међутим, онај ко непрестаном молитвом у грудима држи Господа Исуса, по пророковим речима се *неће уморити идући за Њим, нити ће пожелети дана људског* (Јер.17,16) због лепоте, пријатности и сладости Исуса. Он се од својих непријатеља - нечистих духова, који иду око њега, неће постидети, већ ће *проговорити са њима на вратима* срца (Пс.126,5), Исусом их прогонећи назад.

47. Винувши се после смрти по ваздуху ка небеским вратима, душа се неће постидети пред својим непријатељима, имајући Христа са собом. И тада ће, као и сада, смело са њима на вратима проговорити. Неопходно је, међутим, да до свог изласка из тела даноноћно истраје у вапијању Господу Исусу Христу, Сину Божијем. Он ће тада бити њен брзи осветник, по истинитом и Божанском Његовом обећању, изреченом у причи о неправедном судији: *Кажем вам да ће их убрзо одбранити*, и у садашњем животу и по изласку из тела (Лк.18,1-8).

48. Пловећи по мисленом мору, уздај се у Исуса, будући да је Он сам у теби, у срцу твоме, и тајанствено ти говори: *Не бој се Јакове, мали Израилу, ја сам Бог твој који држи твоју десницу* (Ис.41,13-14). *Ако је Бог са нама, ко ће против нас* (Рим.8,31). Са нама је Бог који је ублажио оне који су чистог срца и који је установио да Најслађи Исус, Једини Чисти, Божанствено силази на чиста срца и обитава у њима. Немојмо престати да, по божанственом Павлу, свој ум вежбамо у побожности (1.Тим.4,7).

49. По Давиду ће се мноштвом мира насладити (Пс.36,11) онај ко не гледа на лице људско судећи неправду у срцу своме, тј. ко не прима ликове лукавих духова и кроз њих представе греха, већ строго судећи и доносећи строго пресуду на земљи срца свога, греху даје оно што му припада. Велики и мудри

оци у неким својим списима и демоне називају људима због њихове разумности. И у Јеванђељу Господ говори: *Непријатељ човек то учини* (Мт.13,28), тј. посеја кукољ по пшеници (подразумевајући ђавола, будући да је затим рекао: *Непријатељ који га је посејао јесте ђаво*). Нас савлађују помисли управо стога што тим делатницима зла не противречимо истог часа.

50. Уколико, започевши живот умне пажње, трезвоумљу припојимо смирење, и противречењу [помислима] присајединимо молитву, започећемо са добрим хођењем мисленим путем, држећи се поклањаног и светог имена Исуса Христа као сјајне светилке. Уколико се, пак, поуздамо само у своје трезвоумље или пажњу, брзо ћемо пасти и срушити се пред нападима непријатеља. Тада ће почети у свему да нас савлађују најлукавији зловници, а ми ћемо се све више и више заплитати у зле жеље као у замке, све док нас у потпуности не закољу, будући да при себи немамо победоносни мач - име Исуса Христа. Јер, само је овај посвећени мач у стању да их одбија и сасеца, сажиже и уништава, као огањ сламу, уколико је, наравно, непрестано присутан у срцу упражњеном од свих образа.

51. Душекорисно и многоплодно дело непрестаног трезвоумља састоји се у брзом разазнавању маштарских помисли које се образују у уму. Дело противречења се састоји у избличавању и посрамљењу помисли која покушава да уђе у простор нашега ума преко представе неког чулног предмета. Оно, пак, што одмах гаси и расејава сваку непријатељску замисао, сваку реч, сваки привид, сваки идол, свако утврђење злобе јесте - призивање Господа. И ми сами у уму видимо како их моћно поражава Исус, велики Бог наш, и како штити нас смирене, бедне и непотребне.

52. Многи не знају да наше мисли нису ништа друго до маштарски образи чулних и светских ствари. Проборавивши дуже у трезвоумљу и молитви наш ум ће се ослободити од сваког вештаственог образа лукавих помисли. Молитва ће му дати да препознаје речи непријатеља (тј. значење помисли уопште, или планове и видове непријатеља при сејању помисли), те да осети корист трезвоумља. *Него ћеш својима очима гледати, и одмазду над мисленим грешницима мислено и сам гледати* и схватити, како каже блажени Псалмопојач Давид (Пс.90,8).

53. Ако можемо мислимо непрестано на смрт, будући да се од тог сећања рађа напуштање свих брига и сујета, чување ума и непрестана молитва, непристрасност према телу, мржња према греху. Из њега се, ако хоћемо рећи истину, рађа свака жива и делатна врлина. Стога, уколико смо у могућности, мислимо на смрт непрекидно, као што непрекидно дишемо.

54. Срце које се потпуно ослободи маштања почиње да рађа Божанствене и тајанствене помисли, које у њему играју као што у мирноме мору играју рибе и скачу делфини. Море се покреће благим ветром, а бездан срца - Духом Светим. *А пошто сте синови, посла Бог Духа Сина свога у срца ваша, који виче: Ава Оче* (Гал.4,6).

55. Посумњаће и поколебаће се [у намери] да се лати духовног делања пре отрежњења ума сваки монах који још није упознао његову лепоту или који је познао, али нема снаге да се реши на њега услед недостатка ревности. Међутим, то колебање ће несумњиво нестати чим он ступи на дело чувања ума, које јесте и назива се мисленим мудрољубљем, или делатним мудрољубљем ума. Јер, тада ће он обрести Пут који каже: *Ја сам пут и истина и живот* (Јн.14,6).

56. Он ће се опет поколебати када угледа бездан помисли и гомилу вавилонских младенаца. Међутим, и то колебање ће расејати Христос уколико се основом ума непрестано утврђујемо у Њему и уколико вавилонске младенце одбацујемо, разбијајући их о тај камен (Пс.136,9), испуњавајући на њима, како је речено, своју жељу (тј. своје негодовање). Јер, како говори премудри, *онај ко чува заповест неће познати лукаве речи* (Екл.8,5). И Господ говори: *Без мене не можете чинити ништа* (Јн.15,5).

57. Истински монах је онај ко се држи трезвоумља, а истински трезвоумник је онај ко је монах у срцу (коме је у срцу само Бог и он сам).

58. Човеков живот је усмерен унапред путем ређања година, месеци, недеља, дана и ноћи, часова и минута. Заједно са тим требало би да се до саме смрти простиремо напред (ка савршенству) врлинских дела, тј. трезвоумља, молитве, срдачне сладости, при неослабном безмолвију.

59. Најзад, доћи ће и нама смртни час. Доћи ће јер га је немогуће избећи. О, када би при свом доласку кнез овога света нашао да су наша безакоња мала и ништавна и да нема за шта да нас праведно оптужи! У супротном, заплакаћемо тада, премда већ бескорисно. Јер, Господ је рекао: *А онај слуга који је знао вољу господара свога и није припревио нити учинио по његовој вољи, биће много бијен* (Лк.12,47).

60. Тешко онима који погубе срце своје! Шта ће радити када дође Господ (Сир.2,14). Заузмимо се,

братијо, ревносније за дело срца.

61. Иза простих и бестрасних помисли следе страсне, као што смо сазнали из дуготрајног искуства и посматрања. И прве служе као улаз за друге, бестрасне за страсне.

62. Човек заиста треба да се произвољењем пресече на двоје. Он треба да се располови најмудријом помишљу и да постане непомирљиви непријатељ сам себи. Уколико хоћемо да остваримо прву и највећу заповест, тј. блажено смирење, Христов живот и оваплоћени живот Бога, требало би да према себи будемо расположени онако како смо расположени према некоме који нас је крајње ожалостио и увредио. Стога апостол говори: *Ко ће ме избавити од тела смрти ове* (Рим.7,24). Јер, телесно мудровање се не покорава закону Божијем (Рим.8,7). Показујући, пак, да је покоравање тела вољи Божијој једна од наших дужности, он је рекао: *Јер да смо сами себе испитивали, не бисмо били осуђени. А кад нам суди Господ, кара нас* (1.Кор. 11,31-32).

63. Зачетак плода је цвет, а почетак трезвоумља је уздржање у храни и пићу, одбацивање и одсецање свих помисли и срдечно безмолвије.

64. Када, оснажени у Христу Исусу, почнемо да се трудимо у тврдо заснованом трезвоумљу, у нашем уму се појављује као нека светиљка, коју ми држимо руком ума и која нас води ка мисленим стазама. Затим, као да нам се јавља месец у пуној светлости, који кружи по своду срца, а затим и сунце - Исус, који слично сунцу сија правдом, тј. који показује себе самог и своје свесветле светлости сагледавања.

65. Све то Господ тајанствено открива уму који са непрекидном ревношћу чува Његову заповест која гласи: *Обрежите огорченост своју* (Пон.Зак.10,16). Да, дивним истинама, као што је већ речено, човека учи марљиво трезвоумље. Божанство не зна шта је лицемерство. Стога Господ говори: *Ко има даће му се, и претећи ће му; а ко нема, узете му се и оно што има* (Мт.13,12-13). И још [је речено]: *Онима који љубе Бога све помаже на добро* (Рим.8,28). Зар им утолико пре у томе неће помоћи те врлине (трезвоумље и молитва)?

66. Брод се без воде неће покренути: ни чување ума неће ниуколико успети без трезвоумља са смирењем и Исус Христовом молитвом.

67. Темелј куће је - камен, а темелј те врлине (чувања ума) и основа и кров јесте свето и поклањано име Господа нашег Исуса Христа. Брзо и лако ће претрпети бродолом неразумни крманос који за време буре распусти морнаре, баци једра и весла у море и легне да спава. Још лакше ће, међутим, демони потопити душу која при појави прилога буде немарна у односу на трезвоумље и призивање имена Исуса Христа.

68. Оно што знамо ми предајемо преко списа и оно што смо видели ходећи путем - сведочимо онима који желе да прихвате оно што говоримо. Ето, и сам Господје рекао: *Ко у мени не остане, избаците се напоље као лоза, и осушите се, и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити... Ко остане у мени и ја у њему, тај доноси многи плод* (Јн.15,5-6). Као што није могуће да сунце сија без светлости, тако се срце не може очистити од скверни погубних помисли без молитве Исусовим именом. Ако је то истина, као што видим (из опита), призивајмо то Име често као што дишемо. Јер, оно је светлост, а оне (скверне помисли) су тама; Он (призивани Исус) је Бог и Владика, а оне су демонске слуге.

69. Чување ума може прилично и достојно да се назове светлоносним, муњеродним, светлородним и огњеним. Јер, истину говорећи, оно само превазилази све највеће телесне врлине, ма колико их ко имао. Ту врлину и називамо најпоштованијим именима стога што се из ње рађа светлосна светлост. Силом Исуса Христа они који је заволе од непотребних, скверних, неразумних, неправедних постају праведни, пожељни, чисти, свети, и разумни. И не само то, него почињу да сагледавају тајне и да богословствују. Поставши сагледатељи, они се приближују пречистој и бесконачној Светлости, додирују је неизрецивим додиром и са Њом живе и делују, будући да су *окусил да је благ Господ*. На тим првоанђелима се очигледно испуњава реч божанственог Давида: *Праведни ће исповедати име твоје, и прави ће се населити са лицем твојим* (Пс.139,14). И стварно, једино они истински призивају Бога, и исповедају му се, и увек воле да са Њим разговарају пошто га љубе.

70. Тешко унутрашњости од спољашњости. Јер, унутрашњи човек много трпи од спољашњих чула. Уколико нешто претрпи, он треба да употреби бич против спољашњих чула. Онај ко је учинио оно што следи по писаноме, већ је разумео и оно што следи по умузрењу.

71. Свети оци [тврде] да ће наш унутрашњи човек, уколико је трезвоуман, бити у стању да сачува и спољашњег човека. По њиховим речима, ми и злочинци - демони се удружујемо када чинимо грехе: они нам кроз помисли или маштарска изобраажења пред умом сликају грехе које хоће, а ми грешимо

помислима унутра и делима споља. Пошто немају тела, демони себи и нама припремају муку само помислима, лукавствима и преварама. Да нису лишени тела, они најнепотребнији би непрестано грешили и делима, свагда у себи имајући зло произвољење, спремно на нечастивост.

72. Међутим, срдачна молитва Господу их разбија и њихове преваре преобраћа у прах. Јер, Исус, Бог и Син Божији, кога непрестано и ревносно призивамо, не допушта да демони у нас убаце грех, тј. такозвани прилог, не допушта ни да нам у огледалу ума покажу било какав образ, нити да проговоре било какве речи срцу. Уколико се никакав образ не прокраде у срце, ни помисли га неће узнемиравати. Јер, демони обично кроз помисли скривено беседе са душом и уче је злу.

73. Непрестана молитва чисти мислени ваздух ума од мрачних облака и ветрова духова злобе. Када је ваздух срца чист, више ништа не спречава да засија Исусова Божанска светлост. Потребно је само да се не надмемо таштином, самомњењем и самодопадљивим истицањем, да се не пружамо ка недостижном, те да не будемо лишени Исусове помоћи. Јер, као образац смирења, Христос ненавиди све такво.

74. Држимо се, дакле, молитве и смирености. Са та два оружја, удружена са трезвоумљем као са огњеним мачем, наоружавају се мислени војници против демона. Уколико тако будемо водили свој живот, сваког дана и часа ћемо тајанствено имати радосни празник у срцу.

75. Постоји осам главних грешних помисли које обухватају сву [греховну] област и од којих се рађају све остале. Све оне прилазе вратима срца и, кад виде да их ум не чува, улазе једна за другом, свака у своје време. Уколико се нека од тих осам помисли приближи срцу и уђе у њега, са собом ће увести читав рој нечистих помисли. Помрачивши ум и срце, она раздражује тело и вуче га на срамна дела.

76. Међутим, ко пази на главу змије (прилог) и гневним противречењем и гневним речима удара у лице непријатеља, одмах пресеца борбу. Јер, размрскавши главу, он избегава и порочне помисли и порочна дела. После тога његова мисао већ остаје непомућена, будући да Бог прима његово бдење над помислима и као награду му даје познање како да побеђује непријатеље и како да чисти срце од помисли које скрнавe унутрашњег човека. О томе Господ Исус каже: *Из срца излазе зле помисли, убиства, прељубе, блуд... И ово је што погани човека* (Мт.15,19-20).

77. На тај начин душа у Господу може да поврати своју благообразност, красоту и исправност коју је имала на почетку, када ју је створио Бог. Свети Антоније каже: "Када ум постане онакав какав треба да је по природи, сва душа постаје - врлина". На другом месту он вели: "Да би душа постала исправна, ум треба да је у природном стању, у коме је и створен". И на трећем месту он каже: "Очистимо ум. Јер, ја верујем да свестрано очишћен ум који је дошао у своје природно стање може постати прозорљив и видети боље и даље од демона, имајући у себи Господа који даје откривења".

78. Свака помисао у уму производи образ неког чулног предмета. Јер, Асирац (непријатељ), као умна сила, људе може да заводи само ако користи нешто чулно што је привлачно за нас.

79. Ми људи не можемо гонити птице по ваздуху, нити летети као оне зато што то није својствено нашој природи. Исто тако се ми не можемо избавити од нетелесних демонских помисли и слободно устремити пажљиво око ума ка Богу без непрестане трезвоумне молитве. Ако код тебе нема тога, ти пузиш по земљи.

80. Ако стварно хоћеш да стидом покријеш помисли, да долично безмолствујеш и да без труда будеш трезвоуман срцем, нека се уз твоје дисање прилепи Исусова молитва. И за мало дана ћеш то увидети на делу.

81. Слова се не могу писати по ваздуху, већ их, да би била дуготрајна, треба урезивати на неки чврсти предмет. Исто тако са напорним трезвоумљем треба чврсто спојити Исусову молитву. Тако ће предивна врлина трезвоумља са Њим моћи да опстане целовита и кроз Њега на векове да остане неодвојива од нас.

82. Положи, као што је казано, на Господа дела своја и задобићеш благодат. Немој да се и на тебе односе пророкове речи: *Ти си им, Господе, близу уста, али далеко од утробе* (Јер.12,2). Нико не може трајно да умири твоје срце од страсти осим Исуса Христа, који је у себи сјединио оно што је далеко раздвојено (тј. Божанство и човештво).

83. Душу подједнако помрачују и унутрашње мислене беседе са помислима и спољашњи разговори и празнословље. Стога они који се старају да од свог ума удаље све штетно треба без жалости да прогоне и једне и друге љубитеље празнословља - и помисли и људе, из веома важног разлога по Богу, тј. да ум

не би ослабио у трезвоумљу. Јер, уколико се помрачимо заборавом (због разговора), ми ћемо изгубити ум (тј. постати такви као да уопште немамо ум).

84. Онај ко ревностно буде чувао чистоту срца, стећи ће Законоположитеља Христа за учитеља. И Он ће му тајанствено изрицати своју вољу. *Послушаћу шта ће о мени рећи Господ Бог* (Пс.84,9), вели Давид, указујући на то. Изображавајући разговор ума са самим собом о мисленој борби и о заступничком покровитељству Божијем, он је говорио: *И рече човек: Има ли плода праведник* (Пс.57,12). Износећи потом последицу двоструког разматрања он говори: *Приступиће човек и срце дубоко и узнеће се Бог. И тада ће њихове ране настати од стрела нејаких* (Пс.63,7-8).

85. Свагда се понашајмо као *они који су срцем поучени мудрости* (Пс.89,12), непрестано дишући Исусом Христом, силом Бога Оца и Божијом Премудрошћу. Уколико се, пак, случајно опустимо и занемаримо умно делање, следеће јутро опет добро опашимо бедра ума свога и снажније се латимо свога дела, знајући да немамо никаквог оправдања ако не чинимо добро ми који знамо *добро чинити* (Јак.4,17).

86. Онај ко поједе нешто отровно, чим осети тегобу жури да из себе избаци све и остаје неповређен. Тако ће и ум, који прогута порочне помисли и осети душештетну горчину, те одмах пожури да их Исусовом молитвом, коју врши из дубине срца, избаци напоље и одбаци из себе, избећи сваку штету. Тако су, по милости Божијој, онима који се труде да трезвоумљем схвате наше дело предали други и наш властити опит.

87. Са својим дисањем сједини трезвоумље и призивање имена Исусовог, или мисао о смрти и смирење. И једно и друго доноси велику корист.

88. Господ је рекао: *Научите се од мене, јер сам ја кротак и смирен срцем* (Мт.11,29).

89. Господ је још рекао: *Који се, дакле, понизи као дете ово, онај је највећи у Царству небеском* (Мт.18,4), *јер сваки који себе узвисује, понизиће се* (Лк.18,14). *Научите се*, говори Он, *од мене*. Видиш ли чему? Смирењу. Његова је заповест живот вечни. И та је заповест смирење. Значи, ко није смирен, отпао је од живота и наћи ће се у ономе што је супротно томе.

90. Свака врлина се врши душом и телом, а душа и тело су творевина Божија. Не чинимо ли онда нешто крајње лудо када се величамо и сујетимо туђим украсима душе и тела? И није ли још већа лудост када се ослањамо на гордост као на трску и против себе изазивамо Бога који је бескрајан по величанству? Својим крајњим безакоњем ми, наиме, на своју главу привлачимо Његово страшно негодовање. Јер, *Господ се противи гордима* (Јак.4,6). Уместо да смиреношћу подржавамо Господу, ми гордошћу ступамо у дружбу са Његовим највећим непријатељем, гордим ђаволом. Због тога апостол говори: *Шта ли имаш што ниси примио* (1.Кор.4,7). Зар си ти сам себе створио? Ако си, пак, и душу и тело, којима се, у којима се и преко којих се врши свака врлина, примио од Бога, *зашто се хвалиш као да ниси примио?* Јер, Господ ти је све то даровао.

91. Очишћење срца (којим стичемо смирење и свако друго благо које долази одозго) није ништа друго до спречавање да у душу улазе помисли које јој се приближавају.

92. Чување ума уз Божију помоћ, које се обавља ради самог Бога, усталивши се у души, уму саопштава мудрост за познање подвига по Богу. Своме причеснику оно пружа и велику способност да, са беспрекорним расуђивањем, по Богу устроји своја спољашња дела и речи.

93. Посебан првосвештенички украс у Старом Завету (чиста златна плочица на грудима са натписом; светиња Господња - Изл.28,36) био је праобраз срдачне чистоте. Она нас подстиче да пазимо на плочицу нашег срца, тј. да гледамо да ли је поцрнела од греха, и (ако јесте) да пожуримо да је очистимо сузама, покајањем и молитвом. Наш је ум нешто лако покретљиво и тешко га је задржавати од грешних сећања. Уосталом, може се рећи да он са истом лакоћом иде и за рђавим и за добрим мисленим маштањима.

94. Заиста је блажен онај ко је своју мисао присајединио Исусовој молитви (непрестано га призивајући у срцу) као што се ваздух сједињује са нашим телом, или пламен са свећом. Проходећи изнад земље, сунце производи дан, а свето и пречасно име Господа Исуса, непрестано сијајући у души, рађа безбројне сунцолике помисли.

95. Када се растуре облаци, ваздух постаје чист, а када Сунце правде, Господ Исус, разagna страсна маштања, у срцу се обично рађају светлосарне и звездолике помисли. То је стога што је ваздух срца просветио Исус. Јер, премудри говори: *Који се уздају у Господа познаће истину и остаће му верни у*

љубави (Прем.3,9). Њему припада слава у векове. Амин.

96. У претходним главама (које сачињавају први и други стослов) описали смо труд свештеног безмолвија ума и навели не само своје искуство, него и оно чему нас о чистоти ума уче Божанствене речи богомудрих отаца. Казавши још нешто мало о користи чувања ума, ми ћемо завршити слово.

97. И тако, пођи за мном, и следи ме да би достигао блажено чување ума, ма ко био, уколико желиш да у духу *видиш благе дане* (Пс.33,12). И ја ћу те у Господу научити видљивом делању и животу бестелесних сила.

98. Анђели се неће наситити да певају Творцу. Ни ум се неће наситити, саревнујући им у чистоти. Невештаствени (анђели на небу) се не брину о храни. Тако се о њој не брину ни вештаствени невештаственици (трезвоумници на земљи) када узиђу на небо безмолвија ума.

99. Као што се горње силе не брину о богатству и стицању, тако се ни очишћено око, које је стакло навиком у врлини (трезвоумља), не брине о сплеткама злих духова. И као што оне одликује богатство успевања у усавршавању у Богу, тако ове одликује чежња и љубав према Богу, те стремљење и уздизање ка Божанственом. Пружајући се ка уздизању (горе по степенима духовног савршенства) са ненаситом чежњом која настаје од окушања Божанствене љубави, која доводи до усхићења, они се не заустављају све док се не уподобе серафимима. Они неће престати са трезвоумљем и чежњивим узвишавањем све док не постану анђели у Христу Исусу, Господу нашем.

100. Нема отрова јачег од отрова змије аспиде и василиске, и нема већег зла од зла самољубља. Пород самољубља су крилате змије: самопохвала у срцу, самоугађање, стомакоугађање, блуд, таштина, завист и круна свих зала - гордост, која не само људе, него и анђеле свргава са неба и, уместо светлошћу, покрива тамом.

Ово ти је Теодуле написао имењак безмолвија (тј. Исихије), који, додуше, није безмолвник и на делу. Можда нисам написао све што се односи на предмет о коме је реч, али сам ипак написао све што ми је дао Бог, кога у Оцу, Сину и Духу Светом хвали и слави сва словесна природа, анђели и људи и сва твар коју је саздала неизрецива Тројица, Једини Бог, чијег светлог Царства да се удостојимо и ми, ради молитава Пресвете Богородице и преподобних отаца наших. Њему, непостижном Богу, нека је вечна слава. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ НИЛ СИНАЈСКИ

Кратко саопштење о њему

Преподобни Нил води порекло из богате и знатне породице. Вероватно је да је, још док је свети Златоуст био проповедник у Антиохији, он био његов слушалац и ученик. Знатно порекло и лична вредност њега су уздигли до префекта престонице. Међутим, стремљења његовог духа се нису слагала са бригадама и поретком живота у престоници. Стога, сагласивши се са супругом, са којом је већ имао двоје деце, он оставља свет како би у усамљености лакше ходио путем спасења. Узевши са собом сина Теодула, он се настанио на Синају, а његова супруга је са ћерком нашла прибежиште у једној од египатских женских обитељи.

У Синајској пустињи преподобни Нил је живео крајње строго: својим рукама су он и син ископали пећину у којој су живели хранећи се само хлебом и дивљим горким растињем. Све њихово време је пролазило у молитви, читању Светог Писма, богомислију и трудовима.

Остављајући, међутим, свет, преподобни Нил није оставио општење са људима. Из разних места су му се разне врсте људи обраћале са својим духовним потребама, и нико није био остављен без потребног уразумљења и савета. И сам цар му је писао, просећи молитве. Он је одговорио цару, прекоревашући га због неправде према светом Златоусту. Остала дела преподобнога углавном имају наравствену и аскетску садржину. Из свега што је написао види се да су његова познања била опширна и дубока, те да је био неуморан на том делу.

Ради испитивања његове љубави према Богу, десило му се нарочито искушење. На Синај и на околне пределе напали су варвари из Аравије и све разграбили, многе побили, а неке узели у ропство. Међу

заробљенима је био и његов син Теодул. Та несрећа је веома погодила преподобног Нила. Он није могао да нађе покоја, особито кад је другог или трећег дана после опште несреће примио вест да су дивљаци решили да његовог сина принесу на жртву јутарњој звезди Венери. Он је био у неизвесности да ли је та одлука већ била спроведена. Међутим, Господ није допустио да се родитељско срце дуго мучи. Он је ускоро сазнао да се жртва није принела, већ да су заробљеници продани у хришћанском крају. Касније су га нашли у граду Елузу. Тамошњи епископ га је откупио од варвара заједно са другима. И већ га је био припремао за служење Цркви. На исто дело је позван и отац који је дошао да га види. Међутим, љубав према пустињском животу није дозволила да се сагласе. Посветивши их у свештенике, епископ их је благословио да се врате на љубљени Синај, где су и остали до краја живота.

Преподобни Нил је свет оставио 390. године. У Синајској пустињи је проживео 60 година и скончао око 450. г. Његов спомен се врши 12. новембра и 13. јануара. Његове свете мошти су у време Јустина Млађег биле пренесене у Цариград и положене у храм Светих апостола.

Од списка преподобног Нила Грчко добротољубље преузима **Слово о молитви** и **Подвижничко слово**. **Слово о молитви** и ми преузимамо у нашем Добротољубљу, а уместо **Подвижничког слова** претпостављамо да преузмемо **Слово о осам духова зла**, као и две збирке **Кратких изрека и поука**. Једна има назив: **Поуке** или савети, а друга: **Мисли које човека одвајају од трулежног и приводе нетрулежном**. Преподобни је о молитви и о борби са страстима у својим другим делима изрекао многе веома корисне савете и поуке, једнако као и о наравственом устројству и, нарочито, о животу одвојеном од свега. Стога смо помислили да наш зборник не треба да лишимо тог блага, те смо **Слову о молитви** додали оно што се односи на молитву, борби са страстима оно што се односи на сваку појединачну страст, а збирци поука оно што се односи на општу корист.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ НИЛ СИНАЈСКИ

АСКЕТСКЕ ПОУКЕ ПРЕПОДОБНОГ НИЛА СИНАЈСКОГ

I

СЛОВО О МОЛИТВИ

ПРЕДГОВОР

Мене који сам лежао у врућој грозници ти си, додиром свог богољубивог писма, благовремено подигао. Мој ум, који је боловао најсрамнијом болешћу, ти си ободрио утехом, блажено подражавајући великог Наставника и Учитеља. И није чудо. Твој удео је вазда био да иштеш славно и знаменито, као и благословени Јаков. Стога, одрадивши добро ради Рахиље и добивши Лију, ти иштеш и љубљену, будући да си и за њу испунио седам година (Пост.29,20-28).

Ја не одричем да признам да сам се потрудио читаву ноћ и да нисам ништа уловио. Па, ипак, по твојој речи бацивши мрежу, извукао сам мноштво риба, њих 153, премда не великих (Јн.21,11). Њих ти и шаљем у торбици љубави, чиме испуњавам твоју наредбу. Ја се дивим и ублажавам твоје произвољење по коме си зажелио баш поглавља о молитви. Осим тога, ти ниси само пожелио да се она рукама напишу на хартији, већ да буду са љубављу и незлобивошћу изнедрени из ума. И пошто је све двоструко, једно наспрам другога, по речи премудрог Сираха (Сир.42,25), и ти их разуми духом, поред тога што ћеш их примити написмено.

Због малобројности поглавља немој да се љутиш, као онај који уме и *сит бити и гладовати* (Фил.4,12). Да, немој се љутити сећајући се да Господ није одбацио ни две лепте удовице. Заправо, он их је примио са већом благонаклоношћу, неголи богате прилоге многих других. Осим тога, умећи да према својој искреној братији чуваш добро расположење и љубав, помоли се о најнемоћнијем да устане здрав и да, узевши свој одар, благодаћу Христовом, почне да ходи. Амин.

СТО ПЕДЕСЕТ ТРИ ПОГЛАВЉА О МОЛИТВИ

1. Кад би неко хтео да припреми благоухани тамјан, било би му потребно да по правилу равномерно сједини *чист ливан, касију, оних и стакту* (Изл.30,34). То су, у ствари, четири врлине[1]. Уколико су све оне у пуном савршенству и са равном силом присутне у души, ум неће бити издан (неким унутрашњим издајником).
2. Очистивши се испуњавањем заповести, душа ће ум поставити у стање непоколебивости, чинећи га способним да прихвати устројство које је неопходно (за молитву).
3. Молитва је беседа ума са Богом. Какво је устројство потребно уму да би узмогао да се, без обзирања унатраг (или - тамо-амо), узнесе ка свом Владици и да, без икаквог посредника, разговара са Њим?
4. Мојсије своју намеру да се приближи ка земној пламтећој купини није могао да оствари све док није са ногу скинуо обућу (Изл.3,5). Како, онда, ти да од себе не одбациш сваку страсну помисао када пожелиш да видиш Онога који је изнад сваког осећања и помисли и да будеш Његов сабеседник?
5. Пре свега се моли да стекнеш сузе како би плачем смекшао грубост која постоји у души и како би, исповедивши Господу (Пс.31,5) безаконе које је у теби, од Њега добио опроштај грехова.
6. Користи сузе као оруђе за задобијање сваког опроштаја. Јер, Владика се много радује кад се ти молиш са сузама.
7. Изливајући у време молитве потоке суза немој се узносити сам у себи као да си већи од многих. Јер, твоја молитва је добила помоћ одозго како би, усрдно исповедивши своје грехе, сузама умилостивио Владика.
8. Немој средства против страсти да преокрећеш у страсти, како још више не би прогневио Онога ко ти је дао ту благодат (тј. сузе). Многи су, проливајући сузе због грехова, заборављали на циљ суза и, побесневши, скренули (са правог пута или сишли са ума).
9. Стој трпељиво и моли се крепко, одбијајући навалу житејских брига и сваких помисли. Јер, оне те смућују и узнемирују како би растројиле твоје молитвено устремљење.
10. Када приметите да неко има усрђе и ревност за молитву, демони му (за време молитве) подмећу мисли о било чему, наводно нужном (и одлазе). Нешто касније они га опет подсећају на то, подстичући и ум да се забави тиме (ако се ради о питању - да га разреши, а ако о ствари - да је стекне). И он, не налазећи оно што иште - жали и тужи. И затим, пошто стане на молитву (тај усрдни ревнитељ молитве) они му напомињу о предмету размишљања и искања како би ум, покренувши се опет ка познању (раније нерешеног) молитву учинио бесплодном.
11. Подвизавај се да свој ум за време молитве учиниш глумим и немим. Тада ћеш моћи да се молиш као што треба.
12. Када те сусретне искушење или раздражи нечије противљење тако да се покренеш на гнев против онога ко ти је противречио, или чак изговориш неку неприличну реч, сети се молитве и суда (над тобом у савести пред Богом) у њено време па ће се у теби одмах укротити неприличан покрет.
13. Оно што будеш учинио светећи се брату који ти је учинио неправду, за време молитве ће се показати као саблазан (тј. смућиваће те).
14. Молитва је изданак кротости и безгневља.
15. Молитва је излив радости и благодарности.
16. Молитва је излечење туге и унинија.
17. *Иди продај све што имаш и подај сиромасима* (Мт.19,21), и узевши крст, одрекни се себе (Мт.16,24), како би могао да се помолиш без расејаности.
18. Ако хоћеш да се молиш похвалном молитвом, одричи се себе за време молитве. Трпећи крајње неправде, буди мудрољубив ради молитве.

19. Уколико будеш мудрољубив за време невоље и покажеш трпљење, плод ћеш обрести на молитви.
20. Ако желиш да се молиш као што треба немој жалостити душу, иначе је узалудан труд твој.
21. *Остави онде дар свој*, говори Господ, *пред жртвеником, и иди те се најпре помири са братом својим* (Мт.5,24). Тада ћеш се, дошавши, помолити без смућења. Јер, злопамћење наводи мрак на владалачки ум онога који се моли и тамом окружује његову молитву.
22. Они који у себи сабирају жалости и злопамћење, те се [моле], личе на оне који захватају воду и сипају је у избушен сасуд.
23. Уколико си трпељив, свагда ћеш се молити са радошћу.
24. Када се молиш као што треба могу те сусрести (или доћи на ум) нека дела због којих ти може изгледати оправдано да се разгневиш на ближњег. (Буди опрезан). Уопште не постоји гнев на ближњег који би био оправдан. И ако се потрудиш наћи ћеш да је могуће и без гнева добро завршити ствар. Стога се на сваки начин труди да се не покренеш на гнев.
25. Пази да, мислећи да излечиш другог, сам не останеш неисцелјен, омеvши сопствену молитву.
26. Штедећи друге и не љутећи се на њих, и себи припремаш снисхођење. Тако ћеш се показати разуман према себи и уврстићеш се у број оних који се истински моле.
27. Супротстављајући се гневу никада нећеш претрпети напад похоте. Јер, она даје храну гневу, који помућује умно око и омета молитвено настројење.
28. На молитви се немој ограничавати само на спољашње покрете тела и положаје, већ свој ум узводи до осећања духовне молитве са великим страхом.
29. Понекад се молиш добро чим станеш на молитву, а понекад не обретеш жељени циљ ни после много труда. (То се на тебе попушта стога) да би још усрдније искао (молитву), и да би, добивши, имао исправну молитву, безбедну од поткрадања.
30. Када нам се приближи анђеол одмах се удаљавају сви који нам досађују (демони). Ум тада осећа велику утеху и здраво се моли. Понекад, опет, за време обичне борбе ум се отима и не даје му се да се уздигне (ка богомислију и добром осећању). То је стога што се раније обележио разним страстима. Уосталом уколико упорније заиште и ако се не олењи да куца, отвориће му се.
31. Немој се молити да буде по твојим жељама, будући да оне нису у свему сагласне са вољом Божијом. Боље је да се молиш као што си научен, говорећи: *Да буде на мени воља твоја* (Мт.6,10). И у сваком делу тако моли Бога. Он, наимае, свагда жели добро и корисно твојој души, док ти сам то не тражиш увек.
32. Много пута сам, молећи се, искао да добијем оно што ми је изгледало добро за мене. И ја бих настојао на искању, неразумно подстичући вољу Божију, и не препуштајући Богу да устроји оно што Он сматра корисним за мене. Међутим, добивши (искано) ја сам се налазио у великој невољи управо стога што нисам тражио да буде по вољи Божијој. Јер, ствар се није показивала онаквом каквом сам је ја замишљао.
33. Штаје добро осим Бога? Предајмо му све што се односи на нас и биће нам добро. Јер, Благ је свакако и Дародавац добрих дарова.
34. Немој се жалостити ако одмах не добијаш од Бога оно што иштеш. Он хоће да ти пружи веће добротинство управо тиме што те наводи на то да му са трпљењем дуже предстојиш са молитвом. Јер, шта је више од простирања беседе са Богом и од обузетости општењем са Њим.
35. Нерасејана молитва је највише умно делање.
36. Молитва је усхођење ума Богу.
37. Уколико желиш праву молитву, одреци се свега. Тако ћеш све наследити.
38. Моли се најпре за то да се очистиш од страсти, затим да се избавиш од незнања и заборављавања, и најзад да се избавиш од сваког искушења и остављености.
39. У својој молитви ишти само правду и Царство, тј. врлину и познање, а остало ће ти се *све додати* (Мт.6,33).
40. Праведно је да се молимо не само за своје очишћење, већ и за очишћење сваког човека,

подражавајући анђеоски чин.

41. Посматрај да ли заиста у својој молитви предстојиш Богу, или си, напротив, савладан жељом за људском похвалом коју хоћеш да уловиш, прикривајући (рђаву жељу благовидним) продужавањем молитве.

42. Било да се молиш са братијом, било да си усамљен, труди се да се помолиш са осећањем, а не само да задовољиш обичај.

43. Тој молитви је својствено самоудубљивање са побожношћу, умилењем и душевним болом. Њу прати исповедање грехова са тихим уздисањем.

44. Ум кога поткрадају [помисли] за време молитве још се не моли као монах, него као световњак, који само украшава спољашњи дом.

45. Када се молиш свим силама чувај своје памћење да ти не би подметало своје [садржаје]. На сваки начин се подстичи на разумно предстојање (са свешћу коме и ради чега предстојиш). Јер, за време молитве памћење често поткрада ум (приводећи му на мисао ствари, лица, догађаје и њима одвлачећи пажњу од молитве).

46. За време молитве памћење уму приказује или слике давних дела, или нове бриге, или лице које га је увредило.

47. Демон врло завиди човеку који се моли и употребљава свакаква лукавства како би пореметио његову намеру. Стога он помоћу памћења не престаје да побуђује мисли о разним стварима. Он посредством тела приводи страсти у покрет само да би омео његов прекрасан ток (тј. молитвени труд) и пресељење Богу (кроз усхођење пажње).

48. Не успевши да омете молитву марљивог (молитвеника) и поред многих лукавстава, свелукави демон унеколико слаби (своје нападе), да би му се затим, пошто заврши молитву, осветио. Јер, он га или распаљује гневом и уништава прекрасно настројење које је стечено молитвом, или га подстиче на неку бесловесну сласт (позивајући га на окушање чулног задовољства), подсмевајући се над умом.

49. Помоливши се као што треба очекуј оно што не треба и стој храбро чувајући свој плод. Ти си на то постављен од самог почетка, тј. да обделаваш и чуваш (Пост.2,15). Стога, потрудивши се (испунивши молитву као што треба), немој остављати без заштите оно што си стекао трудом. Иначе од молитве нећеш имати никакве користи.

50. Сва борба која се води између нас и нечистих духова бива једино због духовне молитве. Она им много смета и не могу да је поднесе, а за нас је спасоносна и благопријатна.

51. Због чега демони желе да у нама побуде стомакоугађање, блуд, среброљубље, гнев, злопамћење и остале страсти? Због тога да ум, одебљавши од њих, не би могао да се моли као што треба. Јер, страсти нашег неразумног дела (пошто почну да дејствују) уму не дозвољавају да делује разумно.

52. Ми вршимо врлине стога што их захтева природа, а природу слушамо стога што је створило Слово (Господ). То Слово нам обично постаје очигледно (и у нашој свести се јасно оцртава) у молитвеном стању.

53. Молитвено стање је бестрасно настројење које крајњом љубављу усходи на висину мудрољубља и духовног ума.

54. Онај ко хоће да се истински моли треба не само да влада над гневом и похотом. већ и да буде туђ свакој страсној помисли.

55. Ко љуби Бога [трудиће се] да свагда беседи са Њим као са Оцем, удаљујући се од сваке страсне помисли.

56. Не моли се истински свако ко је стекао бестрашће. Јер, такав још може бити заузет простим помислима (о стварима, премда и без страсних покрета), расејавајући се њиховим историјама (њиховим сликама о разним свезама) и остајући далеко од Бога. (Код њега нема страсних покрета, али ум машта).

57. Међутим, и када се ум не задржава на простим помислима о стварима, још не значи да је достигао место молитве. Јер, он може бити заузет (философским) умозрењем о њима и удубљен у њихове узрочне односе. Премда су све то извучености (апстракције), ипак се ум одводи далеко од Бога. Јер, као умозрења о стварима, оне у уму запечаћују образе ствари. (Страсти нису у покрету, али ум философира,

а не моли се: то је стање учених).

58. Међутим, чак и да је ум изнад умозрења о вештаственој природи још не значи да је угледао право место Божије. Јер, он може да је заузет познањем мислених твари (анђеоског света) и да је испуњен њима (пун разноликих мисли и представа о њима).

59. Ако хоћеш да се молиш као што треба потребан ти је Бог који даје молитву ономе који се моли. Њега и призивај у молитви говорећи: *Да се свети име твоје, да дође Царство твоје* (Мт.6,8-9), тј. Дух Свети и Јединородни Син твој. Јер, тако учи сам Господ, говорећи да Оцу у *духу и истини треба да се клањају* (Јн.4,24).

60. Онај ко се моли у духу и истини мисао за величање Творца не позајмљује од твари. Он у Њему самом црпи сагледавање ради кога га слави.

61. Ако си богослов молићеш се истински, и ако се истински молиш онда си богослов.

62. Ако се твој ум, пламтећи чежњом ка Богу, мало по мало одрешује од тела и одвраћа од свих помисли које исходе од чулних утисака или памћења, будући истовремено пун побожности и радости, можеш закључити да се приближио границама молитве.

63. Снисходећи нашој немоћи, Свети Дух нам прилази и док још нисмо чисти. И уколико само нађе да се ум наш искрено моли, он наилази на њега и разгони сву гомилу помисли и представа које га окружују, подстичући га на жељу за духовном молитвом.

64. Остали (духови - добри и зли) уводе у ум помисли, представе и уображења кроз дејство на тело. Господ, пак, дејствује супротним начином. Обузимајући сам ум, Он му пружа познање о чему хоће, те посредством њега укроћује неуздржаност тела.

65. Достојан је сваког прекора онај ко се гневи и злопамти премда воли истинску молитву. Јер, он личи на онога ко жели да јасно види, премда [прахом] засипа своје очи.

66. Ако желиш да се молиш као што приличи немој чинити ништа што је супротно молитви. Тада ће Бог, приближивши ти се, корачати са тобом.

67. Када се молиш немој Божанству придавати никакав облик, нити дозвољавај да ти се ум преобрази у неки образ (или да себе преставља под неким образом), већ невештаствено приступи невештаственом, па ћеш се сјединити са Њим.

68. Чувај се замки непријатељских, будући да се дешава да ти, док се молиш чисто и безметежно, одједном предстане неки чудни и необичан образ. То непријатељи чине да би те довели до самомњења, подметнувши ти мисао да (ти се јавило) Божанство, а и да би помислио да је Божанство ограничено (да заузима место, да је протежно и да има делове) иако је, у ствари, без количине и изгледа.

69. Када не успе да покрене памћење, завидљиви демон дејствује на крв и сокове како би у уму произвео уображење нечег страног и испунио га ликовима. Навикавши се да се креће у помислима, ум се лако вара њима и, мислећи да усходи ка невештаственом и безвидном познању, бива обманут, примајући дим уместо светлости.

70. Стој на стражи својој, чувајући ум од помисли за време молитве и старајући се да стојиш у мирном стању како би ти Онај *који... саосећа онима који су у незнању* (Јев.5,2) пришао и пружио ти преславни дар молитве.

71. Ти нећеш моћи да се молиш чисто уколико се уплићеш у вештаствена дела и уколико те узнемиравају непрестане бриге. Јер, молитва је одлагање [свих] помисли.

72. Свезани не може да бежи, ни ум који служи било којој страсти не може да види место духовне молитве. Осим тога, он бива ношен страсним помислима и нема непоколебиву постојаност.

73. Када ум најзад почне да се чисто и бестрасно моли демони му више не приступају са леве, него са десне стране: они му наводно представљају јављање славе Божије или неку сликовиту представу, пријатну за чула, да би га навели да помисли да је већ достигао савршенство молитве. То се, као што је рекао један муж коме је ствар позната, дешава због страсти таштине, или од тога што демони додирују један део мозга и од потреса (или запаљења) жила у њему.

74. Чини ми се да демон, додирујући наведено место како хоће, преобрће светлост која се налази око ума. Од тога се таштина подиже на помисао која ум подстиче да лакомислено себи присвоји Божанствено

и суштинско познање. Пошто га не узнемиравају нечисте телесне страсти и пошто чисто стоји на молитви, он никако не помишља ни на какво непријатељско дејство. Он је уверен да се ту ради о Божанственом јављању, иако оно долази од демона који, употребљавајући крајње лукавство, као што смо рекли, кроз мозак мења светлост која је везана са умом и сам је образује (даје јој образ).

75. Приближивши се, анђеоло Божији једном речју у нама прекраћује свако непријатељско дејство, те чини да светлост ума дејствује непогрешиво.

76. Оно што се у Откривењу говори о анђелу, тј. да приноси тамјан *са молитвама светих* (Отк.8,3) указује, како ми се чини, на ту благодат која дејствује преко анђела и која пружа умеће истинске молитве. Тада ум најзад стоји на молитви без сметености мисли, без унија и малодушности.

77. Чаше са тамјаном су, како се тамо говори, *молитве светих* које су приносили *двадесет четири старешине* (Отк.5,8). Под чашом треба подразумевати сједињење са Богом или савршену, духовну љубав према Њему, у којој се молитва врши духом и истином.

78. Када за време молитве помислиш да немаш потребу да плачеш за своје грехе, погледај колико си далеко од Бога (иако си обавезан да свагда у Њему пребиваш), те ћеш пролити најтоплије сузе.

79. Заиста је тако: сазнавши своју меру (сиромаштво и ништавност) слатко ћеш се наплакати, окајавајући себе слично Исаји. Јер, будући *нечист и имајући нечиста уста* и живећи у таквом народу, тј. са противницима (Божјим - нечистим силама и помислима), ти се ипак усуђујеш да предстанеш Господу Саваоту (Ис.6,5).

80. Уколико се будеш истински молио у многome ћеш добити потпуно осведочење. Анђели ће се сабрати око тебе као око Данила и просветити те на познање узрока онога што се догађа.

81. Знај да нас анђели побуђују на молитву и стоје са нама на њој, радујући се и уједно, молећи се за нас. Према томе, ми ћемо их крајње прогневити уколико постанемо немарни и ако примимо противне помисли. Јер, док се они толико подвизавају за нас, ми ни за саме себе нећемо да молимо Бога, већ пренебрегавамо своје служење Богу и, остављајући њиховог Бога и Владика, ступамо у разговор са нечистим демонима (у помислима).

82. Моли се мирно и безметежно, певај разумно и пристojно, па ћеш бити као орлић који се подиже у висину.

83. Псалмопојање успављује страсти и укроћује призиве на телесну неуздржљивост, а молитва настројава ум на умно делање које му приличи.

84. Молитва је делање ума које му приличи, или, боље, његова права употреба.

85. Псалмопојање је слика многоразличне премудрости, а молитва је обрис невештаственог познања.

86. Познање је прекрасно дело. Оно потпомаже молитву побуђујући мислену силу ума на сагледавање Божанственог сазнања.

87. Уколико се још ниси удостојио дара молитве и псалмопојања ишти неодступно, па ћеш добити.

88. *Каза им (Господ) и причу како треба свагда да се моле, и да не клону* (Лк.18,1). Стога немој изгарати и падати у унија што још ниси добио [тражено]. Јер, касније ћеш добити. Уз причу Господ је још додао: *Ако се и не бојим Бога и људи не стидим, но будући да ми досађује ова удовица, одбранићу је* (ст.4-5). Тако ће и *Бог одбранили избранике своје који му вапију дан и ноћ* (ст.7). Буди добродушан у трудољубивом трпљењу пребивајући на молитви.

89. Немој желети да оно што је у вези са тобом буде онако како теби изгледа (најбоље), већ онако како је Богу угодно. Тада ћеш на молитви бити безметежан и благодаран.

90. Чувај се демона блуда, чак и да си већ са Богом. Јер, он је врло вешт и покварен и на сваки начин покушава да савлада устремљење твог трезвоумља, те да га одвуче од Бога, чак и кад стоји пред Њим са побожношћу и страхом.

91. Уколико се стараш око молитве припреми се за демонске нападе и трпељиво подноси њихова бичевања. Јер, они ће те напасти као дивље звери и изранавити сво тело твоје.

92. Припремивши се, као искусан борац, немој да се колебаш, чак и ако изненада угледаш неко привиђење. Немој се смућивати чак и ако се према теби усмери мач, или ако пламен буде устремљен у

твоје лице. Немој падати духом (немој се плашити) чак и ако ти се појави изглед ружне и лукаве (њушке). Напротив, стој, исповедај добро исповедање и смело гледај на непријатеље своје.

93. Онај ко подноси тугу биће удостојен и радости, и онај ко трпи непријатно неће бити лишен удела ни у пријатном.

94. Пази да те лукави демони не преваре неким виђењем. (Уколико се деси нешто слично), пребивајући сабран у себи, обрати се молитви и проси Бога да те сам просвети, уколико је то од Њега (на уразумљење), а ако није да што пре од тебе одагна варалицу. И буди храбар, јер ти пси неће опстати ако ти притекнеш Богу са топлим мољењем, већ ће одмах, невидљиво бијени Божијом силом, побећи далеко од тебе.

95. Треба да ти је познато и следеће лукавство демона. Понекад се они деле на групе. Једни долазе са саблазни. И када ти потражиш помоћ, други долазе са анђеоским изгледом и прогоне прве, да би се ти преварио мњењем да су они прави анђели, те да би пао у самомњење што си се удостојио тако нечег.

96. Постарај се колико је могуће да будеш смиренуман и храбар, те се непријатељски напад демона неће коснути твоје душе и њихов бич се неће приближити твојем телу. (Господ ће) *анђелима својим заповедити да те чувају* (Пс.90,10-11).

97. Онај ко се стара да држи чисту молитву неће да падне помишљу, нити да је преда демонима, чак и да чује шум, и топот, и усклике, већ ће говорити Богу: *Нећу се убојати зла, јер си ти са мном* (Пс.22,4).

98. У време таквих искушења непрестано употребљавај кратку, али напрегнуту молитву.

99. Немој се бојати, нити се брине уколико демони почну да ти прете да ће се изненада појавити у ваздуху, да ће те избезумити и да ће ти одузети ум. Они те, у ствари, плаше да би испитали да ли их уопште рачунаш у нешто, или си их већ презрео.

100. Ако си у молитви предстао Богу Сведржитељу, Творцу и Промислитељу, због чега онда неразумно остављаш Његов непобедиви страх и бојиш се мушица и комараца. Зар не чујеш шта говори пророк: *Господа Бога твога се бој* (Пон.Зак.10,20), и још: *Онога кога се све боји и трепти пред силом Његовом* (2-Днев.36, Манасијина молитва).

101. Као што је хлеб храна телу, и врлина - души, тако је и молитва храна ума.

102. На свештеном месту треба да се молиш као цариник, а не као фарисеј, како би и тебе Господ оправдао.

103. Подвизавај се да се не молиш против некога у својој молитви, да се не би десило да сам рушиш оно што зидаш и да своју молитву не би учинио мрском (Богу).

104. Онај који је дуговао *десет хиљада таланата* нека те научи да ни ти нећеш добити остављење (свога дуга) уколико и сам не остављаш (дуг) свом дужнику. Јер, речено је; *Предаде га мучитељима* (Мт.18,34).

105. За време молитвеног предстојања (Богу) одложи у страну телесне потребе како те ујед буде, комарца или муве не би лишио највећег дара који доноси молитва.

106. До нас је дошло да се лукави толико противио једном светоме да се, сваки пут кад је дизао руке на молитву, преображавао у лава, подизао на предње ноге и нокте заривао у његов бок, не одступајући све док он не би спустио руке. Међутим, подвижник их никада није спуштао пре него што би завршио своје уобичајене молитве.

107. Такав је био, као што нам је познато, и мали (или боље рећи највећи монах) Јован који је безмолствовао у јами. Он је неодступно пребивао у умном сједињењу са Богом. Стога се демон у виду аждаје обавијао око њега, гризао му тело и избљувавао му га у лице.

108. Ти си вероватно читао житија тавенисиотских инока у којима се говори о томе како су до аве Теодора, док је држао слово братији, допузале две змије. Он је, не смућујући се, савио ноге у облику свода и пропустио их да прођу, те продужио реч до краја. Тек тада их је показао братији, испривавши им случај.

109. О другом духовном брату ми смо читали да своје руке (подигнуте на молитву) није спустио све док није завршио уобичајено молитвословље, иако му је пришла змија и дотакла се његових ногу.

110. У време молитве нека ти се око не расејава. Одвојивши се од тела и душе, тада живи умом.
111. Једном другом светом, крепком молитвенику који је безмолствовао у пустињи, јавили су се демони и током две недеље се играли са њим као са лоптом, бацајући га увис и прихватајући га у рогожу. Па ипак, они уопште нису могли одвојити његов ум од пламене молитве.
112. Један богољубиви инок је ходио по пустињи творећи умну молитву. Њему су предстала два анђела и пошли са њим, имајући га у средини. Међутим, он ни на тренутак на њих није обратио пажњу како не би претрпео штету у бољем, будући да се сећао изреке апостола који говори: *Ни анђели, ни поглаварства, ни силе... неће нас моћи одвојити од љубави Христове* (Рим.8,38-39).
113. Монах преко молитве постаје сличан анђелима, желећи да види *лице Оца* који је на небесима (Мт.18,10).
114. Уопште немој желети нити искати да за време молитве видиш било какав лик или образ.
115. Немој желети да чулима видиш анђела, ни силе, ни Христа, како не би сишао са ума, примивши вука уместо пастира, и поклонивши се непријатељима - демонима.
116. Почетак прелести ума јесте таштина. Њоме покретан, ум покушава да Божанство опише у неком образу или изгледу.
117. Ја ћу своје рећи, као што сам рекао и почетницима: блажен је ум који за време молитве чува савршено безмолвије.
118. Блажен је ум који, молећи се без расејаности, поприма све већу и већу чежњу за Богом.
119. Блажен је ум који за време молитве постаје невештаствен и неграмжљив.
120. Блажен је ум који је за време молитве потпуно неосетљив за све.
121. Блажен је монах који сваког човека поштује као бога после Бога.
122. Блажен је монах који на спасење и напредак свих гледа као на своје сопствено.
123. Блажен је монах који себе сматра горим од свих.
124. Монах је онај који је са свима у јединству, премда је од свих удаљен.
125. Монах је онај који сматра да је са свима и у свакоме види самог себе.
126. Молитву твори онај који свагда своју прву мисао приноси Богу.
127. Монах који жели да се моли избегава сваку лаж и заклетву. Иначе, он на себе узалуд прима изглед који му не приличи.
128. Ако желиш да се молиш у духу ништа не позајмљуј од тела. Тако нећеш имати облак који пред тобом за време молитве распростире мрак.
129. Повери Богу своје телесне потребе, па ће бити очигледно да му повераваш и духовне.
130. Уколико се удостојиш да примиш обећања - цароваћеш. Зар, гледајући на то, не треба са задовољством да подносиш садашње сиромаштво?
131. Немој да се одричеш сиромаштва и невоља, који су оруђа лаке молитве.
132. Нека ти телесне врлине буду залог душевних, а душевне - духовних. Духовне, пак, нека ти буду залог невештаственог и суштаственог познања.
133. Уколико, молећи се против неке помисли, приметиш да она брзо и лако одлази размотри због чега се то дешава да не би упао у заседу и, обманувши се, постао издајник самог себе.
134. Дешава се понекад да те сами демони побуђују да се молиш против неке помисли коју су у тебе убацили и да јој се противиш. И они истог часа беже како би ти упао у прелест помисливши да си већ почео да побеђујеш помисли и да плашиш демоне.
135. Ако се молиш против неке страсти или неког демона који ти досађује, сети се речи Псалмопојца: *Потераћу своје непријатеље и стићи ћу их, и нећу се вратити док не нестану; потиснућу их и неће моћи да опстану, пашће под ноге моје* (Пс.17,38-39). Ипак, реци то благовремено, наоружавши се

смиреноумљем против непријатеља.

136. Немој мислити да ћеш стећи врлину ако се најпре не потрудиш до крви. Потребно је, наиме, по Божанственом апостолу, до смрти се борити против греха, подвизавајући се за непорочност (Јев.12,4).

137. Дешава се да (због непријатељских замки), учинивши корист једноме, претрпиш штету од другог како би, сусревши клевету, рекао или учинио нешто неумесно, те на тај начин зло расуо оно што си добро учинио.

138. Подвргавајући се демонским нападима, пази да им не паднеш у ропство.

139. Демони се труде да духовног учитеља ноћу смуте сами, а дању - преко људи, окружујући га непријатним случајевима, клеветатама и невољама.

140. Немој да ти дотужи да трпиш те сукнаре. Нека ударају и тапкају ногама, нека растежу и глачају. Тиме ће твоја одећа постати још светлија.

141. Све док се у потпуности не одвојиш од страсти и све док твој ум још увек пројављује противљење врлини и истини, нећеш обрести благопријатни тамјан у недру своје (тј. чисту и топлу молитву).

142. Желиш ли да се молиш (као што треба)? Преселивши се од садашњег, свагда живи на небесима, и то не само на речима, него и анђеоским делањем и Божанственим разумевањем.

143. Уколико се само у невољи (подвргавајући се силним искушењима и налазећи се у опасности да паднеш) сећаш Судије и тога како је страхан и неумољив, значи да се још ниси научио да служиш Господу са страхом и да му се радујеш са трепетом (Пс.2,11). Знај да му при духовним утехама треба још усрдније служити са страхом и побожношћу.

144. Мудар је човек који пре оствареног покајања не престаје да се са тугом сећа својих грехова и праведне осуде на вечни огањ.

145. Онај ко пребива у гресима и ко прогневљује Бога, те се бестидно и дрско упушта у познање Божанствених ствари и у невештаствену молитву нека прихвати апостолску опомену да није безопасно молити се обнаженом и непокривеном главом. Таква душа, по речима апостола, *треба да има власт на глави ради анђела* који предстоје (1.Кор.11,10), те да се обуче у стид и прилично смиреноумље.

146. Болесноме очима неће донети никакву корист дуготрајно и напрегнуто посматрање сунца, чак и при најјачој светлости поднева. Ни страсни и нечисти ум неће имати користи од замишљања страшне и натприродне молитве у духу и истини. Напротив, он ће на себе изазвати негодовање Божанства.

147. Онај који нема потребе ни за чим и који не гледа на лице не прима дар за олтар све док се доносилац не помири са ближњим кога је ожалостио (Мт.5,23). Размисли колика је тек опрезност и колико расуђивање неопходно да би се Богу принео благопријатни тамјан на мисленом жртвенику.

148. Немој бити причљив, ни славољубив. У противном ће бити очигледно да *грешници раде* на твом лицу, а не на *твојим плећима* (Пс. 128,3). Тада ћеш им за време молитве бити подсмех, и они ће те вући и прелешћивати на неумесне помисли.

149. Тражећи молитву, пажња ће је [најзад] и пронаћи. За пажњом не следи ништа друго до молитва. Око ње се и треба марљиво постарати.

150. Као што је [моћ] виђења боља од свих чула, тако је и молитва Божанственија од свих врлина.

151. Молитва се хвали не само због количине, него и због кавоте. То показују *два човека* који су ушли у храм да се моле Богу, *један фарисеј а други цариник* (Лк.18,10), као и следећа реч: *А када се молите, не празнословите*, и остало (Мт.6,7).

152. Све док обрађаш пажњу само на положај тела који приличи молитви и док се твој ум брине само о спољашњој лепоти скиније (о осталим спољашњим особинама молитвословља) (знај да) још ниси угледао место молитве и да си још далеко од тог блаженог пута.

153. Када ћеш пронаћи истински молитву? Када, молећи се, будеш био изнад сваке друге радости.

154. Молитва и читање су прекрасни. Они заустављају сујетно скитање мисли, свезују помисли које неприлично круже и са коришћу их задржавају ни мало расејаним у том прекрасном занимању.

155. Молитва нас подстиче на разговор са Богом. Дуготрајном навиком, она нас уводи у саживот са Њим,

који и безначајне људе воли и не стиди се пријатељског зближавања са њима, све док им љубав која у њима пребива пружа смелост.

156. Молитва ум одрешује од сваке помисли о чулном и узводи ка Богу који је изнад свега, приводећи га разговору са Њим. Она од Њега са смелошћу иште све што јој је угодно. На тај начин она чини да човек живот проводи у чистоти. Јер, он је већ био у општењу са Богом и ускоро се опет припрема на то општење.

157. Свети Павле учи да будемо у *молитви постојани* (Рим.12,12), те да дуготрајним пребивањем у њој створимо навику на њу (Кол.4,2; Еф.6,18). Он још заповеда да се молитва врши *на сваком месту* (1.Тим.2,8) како се ни један лењивац не би изговорио тиме што живи далеко од молитвеног храма. Свако место је угодно за молитву. Бог прима оне који га призивају са чистим срцем и праведним делима, гледајући на њихово расположење и слушајући њихову молитву, чак и да се место на коме га призивају, по нашем мишљењу, ничим посебним не издваја.

158. Понекад на бденију треба брзо читати Псалам, а понекад треба предпоставити певање Псалама. Ми треба да мењамо начин деловања, насупрот замкама непријатеља који нас понекад подстичу да ломимо језик у брзом читању, а понекад побуђују на надмено слатко појање.

159. Када твоје срце нападне непријатељска помисао, немој молитвом искати једно или друго, већ исуци мач суза против непријатеља. Иступивши против непријатеља са тако силним оружјем, ми ћемо га брзо приморати да одступи од нас.

160. Заволи бављење рукодељем, премда у молитвеном расположењу. Оно, наиме, не доноси свагда свој плод, а она - увек. Немој прекидати молитву све док у потпуности не испуниш молитвени дуг, нити слушај помисао која ти говори да је време да седнеш за посао. Осим тога, седећи за послом немој да се силно обузимаш делом како не би, хитајући, узнемирио срце своје и учинио га неприкладним за молитву.

161. Ум из кога је украдена мисао о Богу и који стоји далеко од сећања на Њега већ равнодушно греша спољашњим чулима. Јер, он више не може да буде чувар ни слуха ни језика, будући да је из његове унутрашњости отишла приврженост ка подвижничком труду над самим собом.

162. Дешава се да се напрежемо да творимо чисту молитву и да не успевамо. Међутим, дешава се и то да душа пребива у чистој молитви и без нашег принуђавања. Прво произилази од наше немоћи, а друго од благодати одозго, која нас призива ка искању душевне чистоте. И једним и другим, она нас поучава да чисту молитву не приписујемо себи, већ да је сматрамо даром Дародавца. *Јер не знамо као што треба о чему ћемо се молити* (Рим.8,26). Када се деси да се напрежемо да творимо чисту молитву и нисмо у стању, већ се помрачујемо, омочимо образе сузама и молимо Бога да се развеје ноћ борбе и да у души засија светлост.

163. Сећање на телесну похоту смућује [човека]. Оно не само да не дозвољава разговор са Богом, већ и ум, који се наводно моли, оскрнављује маштаријама гнусних представа. Добро је непрестано пребивати у молитви и ум упражњавати у беседи са Богом. Међутим, да ли је тако код нас? Често се одвајајући од речи молитве ми пратимо помисли које нас заводе, уместо да се удаљавамо од њих и уместо да нас огорчују, што би био знак несагласности воље са онима који нам подмећу неприлично. И премда спољашњост показује молитвени изглед (због преклоњених колена другима изгледа да се молимо), ми мишљу представљамо нешто пријатно: љубазно разговарамо са пријатељима, са гневом грдимо непријатеље, празнујемо са гостима, зидамо куће за сроднике, садимо дрвеће, путујемо, бавимо се трговином, на силу нас приводе свештеничком чину, са великом брижљивошћу водимо дела цркви које су нам уручене. И велики део свега тога пребирамо у мислима, саглашавајући се са свиме што нам представи помисао онако како је угодно страсти која надахњује наше срце.

164. Молитва захтева да ум буде чист од сваке помисли и да у себе не прима ништа што није молитвено, макар се радило и о нечем часном. Напротив, као надахнут Богом и одвојивши се од свега, обављај свој разговор са Њиме јединим.

165. Ко своје време дели на рукодеље и молитву, своје тело укроћује трудом и његове неуредне захтеве доводи до умерености. Душу, пак, која се труди заједно са телом и након извесног времена жели одмор, он орасположује на молитву као на неко лакше [дело]. И душа ка молитви приступа са усрдношћу и живим силама. Јер, она осећа утеху при промени дела и прелазу од једног ка другоме, док је дуготрајно занимање једним истим притиска. Она се оптерећује једнообразношћу, док је разноврсност занимања радује. Њој се чини да, остављајући једно дело, са себе скида неки терет због чега ка другоме приступа

као са свежим снагама и као да тек започиње труд.

166. Ко не воли да ради неделатношћу храни страсти и жељама даје слободу да се устремљују ка предметима који су им сродни. То се највише пројављује у време молитве, будући да је тада пажња ума потпуно прогутана оним чиме је заузето срце. Он тада у помислима пребира оно што је донела страст која је ступила у дејство уместо да беседи са Богом и да од Њега иште себи корист. Знајући то, свети Павле са ревношћу напада лењост и све апостолском влашћу обавезује на труд (2.Сол.3,6-12). Дело је сидро за мисао и даје јој безопасан смер. Чак и ако одасвуд наилазе буре и наиласци ветрова прете бродоломом, мисао стоји непоколебиво, задржавана делом као сидром. Она се унеколико колеба помислима које се подижу, али не пада у опасност стога што су узе које је држе силније од ветрова који јуре.

167. Они који одбијају рукодеље под изговором да треба непрестано да се моле, у ствари се и не моле. Управо стога што мисле да лењошћу души оставе слободу од брига, они се запетљавају у лавиринт безизлазних помисли и постају неспособни за молитву. Тело које се труди над делом задржава мисао при себи, будући да она, не мање него очи, треба да прати оно што се ради и да садејствује телу у непогрешивом вршењу дејстава. Покојно тело, напротив, мисли даје слободу да лута. Стога се у време покоја буде страсти. При сваком похотљивом сећању оне хватају мисао и овладавају њоме као заробљеницом.

168. Постоји виша молитва савршених, неко усхићење ума, свецело одрешење од чулног, у којој се он неизрецивим уздасима духа приближује ка Богу који види расположење срца које је отворено као исписана књига и које у безгласним образима изражава своју вољу. Тако је до трећег неба био однесен Павле, не знајући *да ли у телу или изван тела* (2.Кор.12,2).

169. После прве постоји и друга молитва. На њој ум са умилењем прати речи које произноси, знајући коме упућује молбу.

170. Молитва коју прекидају помисли и која је сједињена са телесним бригама стоји далеко од настројења које приличи молитвенику. Такав не чује самог себе, носећи се мишљу тамо-амо и не сећајући се какве речи изговара. И зар ће Божанствени слух обратити пажњу на оно на што ни сам молитвеник, у својој расејаности, не пази? Код оних који су говорили: *Пази на молитву моју, услиши молитву моју* (Пс.16,1), и: *Нека твоје уши пазе на глас моје молитве* (Пс.129,2), сав ум беше марљиво сабран. Он се није разливао на оно на шта се обично разлива и расејава мисао немарних која не влада собом.

НАПОМЕНЕ:

1. Уздржање, храброст, мудрост и правда- Прим. пре.

ДОБРОТОЉУБЉЕ ПРЕПОДОБНИ НИЛ СИНАЈСКИ

АСКЕТСКЕ ПОУКЕ ПРЕПОДОБНОГ НИЛА СИНАЈСКОГ

II

О ОСАМ ДУХОВА ЗЛА

а) О СТОМАКОУГАЂАЊУ

1. Зачетак плода је цвет, а почетак делатног живота је - уздржање.
2. Ко обуздава стомак умањује страсти, а ко попушта пред прождрљивошћу умножава сластољубиву похоту.
3. Први међу незнабожним народима је Амалик, а прва међу страстима - стомакоугађање.

4. Храна за огањ су дрва, а храна за стомак - јела.
5. Много дрва распаљује велики пламен, а много хране храни похоту.
6. Пламен нестаје кад понестане грађе, а оскудна храна исушује похоту.
7. Похота према јелу је породила непослушност, а слатко јело је довело до истеривања из раја.
8. Скупа јела наслађују грло, али хране и неуспављивог црва похотљивости.
9. Стањено црево припрема за бдење на молитви, а препуно наводи на дубоки сан.
10. Трезвоумље прати сувоједење, а сит живот у угодностима погружава ум у дубоку сањивост.
11. Молитва испосника је слична младом орлу који пара висине, а молитва онога који се гости пада доле, оптерећена ситошћу.
12. Ум испосника је као светла звезда на чистом небу, а ум онога који се гости као мрачно небо у ноћи без месеца.
13. Магла скрива сунчеве зраке, а густа испарења употребљених јела помрачују ум.
14. Запрљано огледало не предаје јасно црте лика који се у њему одражава, а мисаона сила, замагљена ситошћу, не прима познање Бога.
15. Земља која се дуго не обрађује рађа трње, а ум стомакоугодника - срамне помисли.
16. Није могуће обрести мирис у гноју, нити благоухање сагледавања код стомакоугодника.
17. Око стомакоугодника тражи где су гозбе, а око уздржљивца - где је сабор мудрих.
18. Душа стомакоугодника броји дане спомена мученика [ради обилног ручка који га очекује], а душа уздржљивца подражава њихов живот.
19. Плашљиви војник дрhti од звука трубе који наговештава борбу, а стомакоугодник од наговештаја почетка поста.
20. Стомакоугодљиви монах је слуга свог стомака, и под његовим бичем плаћа свакодневни данак.
21. Хитри путник брзо достиже до града, а уздржљиви монах - до мирног устројства срца.
22. Спори путник (који није достигао насељена места) ноћи у пољу, под откривеним небом, а стомакоугодљиви монах не достиже до дома бестрашћа.
23. Дим тамјана замиришује ваздух, а молитва уздржљивца - Божији њух.
24. Уколико се предајеш похоти ситости стомака, ништа неће моћи да задовољи твоје сластољубље, будући да је беснило стомака огањ који уништава горући грађу и свагда тражи ново вештаство.
25. Пуна мера (нечегашто се ставља у сасуд) пуни посуду, а стомак неће рећи: "Доста", па макар се распао.
26. Подизање руку је нагнало у бекство Амалика, а дела која су устремљена горе побеђују плотске страсти.
27. Истребљуј из себе све што оживљава страсти и крепко умртвљуј своје телесне удове.
28. Као што мртав непријатељ у теби не побуђује страх, тако умртвљено тело неће помутити твоју душу.
29. Мртво тело не осећа бол од ватре, ни уздржљивац - сласт у умртвљеном телу.
30. Ако победиш Египћанина, сакриј га у песку, тј, ако победиш страст похоте немој насићавати тело (већ га држи на сувоједењу). Јер, као што из земље, када се овлажи, ниче оно што је у њој било сакривено, тако се и страст похоте разгорева када се тело насити.
31. Згаснут пламен поново јарко пламти ако се додају суве гране. И угасла сласт похоте поново оживљава кад се стомак насити јелима.
32. Немој имати сажалење према телу кад почне да се жали на изнемоглост, нити га насићуј угодним јелима. Јер, ако опет ојача, устаће на тебе и подићи ће против тебе непомирљиву борбу све док не заплени твоју душу и не преда те као роба страсти блуда.

33. Умерено храњено тело је као добро укроћен коњ који никада неће збацити коњаника. Коњ који је обуздан уздом попушта и повинује се руци коњаника, а тело које је укроћено оскудицом у јелу и бдењем се не отима из руку помисли која је села на њега, нити рже, како иначе чини кад је покренуто страсним поривом.
34. Преједање храном храни помисли, а пијани поји сан маштом.
35. Пријатност насладе умире чим храна прође кроз грло, али у том гробу оживљава похотљивост.
36. Труд на обрађивању свог дела земље као плод доноси упокојење, а разни видови задовољства за свој крај имају - горење (или телесно овде, или кажњеничко - тамо).
37. Онај ко подвизима чини да вене цвет плоти, свакодневно у телу помишља о својој кончини.
38. Нека благоразумност срца труд уздржања мери према стању тела како, по ослабљености тела, и само не би пострадало.
39. Нека се тело задовољи умереним подмирењем природних потреба.
40. Нека се твоје телесно подвижништво усмерава наравственим разлозима како би се научио да болујеш срцем (због грехова) и да саосећаш душом.
41. Мајка (похотног) сластољубља јесте стомакоугађање: оно рађа сластољубиву похотљивост и многе друге страсти. Од њега, као од неког корена, ничу стабљике других страсти. За кратко време поставши дрвеће подједнако са оним које га је родило, оне се разгранавују у пороке који досежу до неба. Тако су среброљубље, гнев и туга пород и израслине стомакоугађања. Стомакоугоднику је онајпре потребан новац да би задовољио жељу која увек пламти, премда се никада не подмирује; осим тога, он ће се свакако узбудити гневом против оних који га ометају да стекне новац; када, пак, гнев буде био немоћан да пређе у дело, по нужности ће се појавити туга.
42. Стомакоугађању су више него било чему другоме сродни сладострасни покрети. Желећи да покаже сродност тих страсти, и сама природа је полним органима назначкла место под стомаком. Том блискошћу она означава њихову тесну везу. Према томе, ако ослаби та страст (тј. похота), значи да је ослабило оно што је изнад, тј. стомак, а ако се осили и ступи у покрет, значи да је примила силу одозго. Међутим, стомакоугађање не храни и не доји само ту страст. Оно у човеку искорењује свако добро. Чим оно дође до површине, обично падају и нестају уздржање, целомудреност, храброст, трпљење и све остале врлине.
43. Прекрасно је остајати у пределима потребе и старати се свим силама да се они не преступе. Уколико некога похота по мало претеже на страну житејских сласти, већ никаква реч неће бити у стању да заустави његово стремљење (у том правцу). Јер, за оно што премашује потребе не постоји граница. Неуморно старање и бескрајна испразност без мере умножавају труд (за своје задовољење), те хране похоту као што се пламен храни додавањем дрва.

б) О БЛУДУ

1. Уздржање рађа целомудреност, а стомакоугађање јесте мајка блудне похотљивости.
2. Уље храни пламен светилника, а општење са женама распаљује огањ похотне сласти.
3. Ударцима таласа се носи тамо-амо ненатоварени брод, а блудним помислима - неуздржљиви ум.
4. Блуд себи присваја преједање и стаје у ред са противницима ума, до краја се борећи против њега заједно са његовим непријатељима.
5. Љубитељ безмолвија се тешко рањава стрелама непријатеља, а онај ко се меша са гомилом непрестано од њега прима ране.
6. Гледање на жену је отровна стрела која рањава душу и у њу уноси отров. И што више застарева та рана, утолико прави већу озледу.
7. Ко се чува од тих стрела не иде на многољудна сабрања и не лута расејано по празницима. Јер, боље је спокојно остајати кући и пребивати у молитвама, неголи, са намером да се успоштују празници, постати лаки плен непријатеља.
8. Ако хоћеш да будеш целомудрен, избегавај општење са женама и никад им немој дати слободу смелог

обраћања. Јер, у почетку оне или истински имају, или лицемерно показују суздржљиву стидљивост, док се касније одважују на све. И то за тебе постаје удица која лови на смрт, вешта замка која вуче у погибао. Нека те оне не доведу у обману скромним речима, будући да се у њима крије зли отров зверињи (звери из бездана).

9. Боље је да приђеш јаркој ватри, неголи младој жени док си и сам млад. Јер, осетивши бол од огња ка коме се приближиш, одмах ћеш одскочити даље. Разнеживши се, пак, женским речима, нећеш одједном отићи.

10. Буја трава која расте поред воде, као и страст нечистоте у општењу са женама.

11. Онај ко пуни стомак и обећава да ће бити целомудрен личи на онога ко тврди да ће сламом зауставити дејство огња. Као што је, међутим, немогуће сламом зауставити силу распламсалог огња, тако је немогуће преједањем зауставити ватрено стремљење похоте.

12. Стуб се опире на своју основу, а блудна страст се покоји на преједању.

13. Лађа у бури жури у пристаниште, а целомудрена душа иште пустињу. Лађа бежи од морских таласа који прете опас-ошћу, а душа од женских лица која изазивају погибао.

14. Изглед украшене жене потапа горе него таласи. Из валова се, из љубави према животу, још и може испливати, док привлачни изглед жене наводи на презирање и самог живота.

15. Пустињско шибље је безбедно од пламена, и целомудрени [монах], који је далеко од жена, заштићен је од распаљивања страсти похоте. Јер, као што сећање на огањ неће сагорети мисли, тако ни страст нема силу када нема хране.

16. Ако се смилујеш на противника, остаће ти непријатељ, а ако поштедиш ту страст - устаће на тебе.

17. Поглед на жену код неуздржљивог изазива нечисту страст, док целомудреног подстиче на прослављање Бога.

18. Чак и ако похотна страст при обраћању са женама буде покојна, немој веровати бестрашћу које обећава. Јер, и пас, окружен гомилом, маше репом све док не изађе из ње, да би одмах затим показао љутину која му је својствена.

19. Када сећање на жену постане бестрасно можеш закључити да си ступио у предео целомудрености. Уколико ти, пак, њен лик обузима душу, знај да си још далеко од те врлине. Међутим, ни у првом случају се немој задржавати на таквим помислима, нити беседи мислено са женским ликом, будући да се та страст лако враћа назад. Опасност од ње је врло близу.

20. Умерено топљење чисти сребро, а претерано га оштећује. Тако и целомудрена навика квари дуготрајно представљање жене у мислима.

21. Немој дуго разговарати са лицем које ти се представило да се у теби не би запалио пламен сластољубља, те да се не би запалило гумно твоје душе.

22. Као што искра, која се дуго остави у слами, изазива пламен, тако и дуготрајно сећање на жену подиже похоту.

23. Уколико тело које похотствује на дух смириш подвижничким трудовима, иза граница овог века ћеш имати славу која је обећана речима о блаженствима, будући да си у борби победио онога ко се у твоме телу *бори против закона твога ума и поробљава те законом греха* који је у твојим удовима (Рим.7,23).

24. Треба да схватиш да се одвојени видови блуда, наиме, телесни и духовни блуд, остварују заједно. Када се блудна помисао раствори у твом духу, твоја душа се спаја са прелесном представом. Немој да се заносиш призраком који нема стварности да и телом не би учинио нешто слично. Духом блуда бивају преварени сви који унутрашњу прељубу не одбијају крстом.

25. Демон на себе узима женски лик како би душу навео на сједињење са њим. Облик женског лика на себе узима бесплотни демон како би похотљивом помишљу душу навео на блуд.

26. Кажњавај помисли оскудношћу хране како би мислиле о глади, а не о блуду.

27. Са молитвеним бдењем сједини сузе како би стекао помоћ у борби.

28. За време блудне борбе немој прихватати позив на гозбу.

29. Демон похоте на ревносног борца напада брзо, изненада га обасипајући стрелама страсне похоте, будући да не може дуго да подноси опаљивање светлоносним огњем који исходи из његових подвижничких трудова. Ка ономе, пак, ко је, услед варљиве сласти похоте, ослабио у строгости самообуздавања он мало по мало приступа и његово срце наводи на разговор како би се оно, разгоревши се злом похотом, предало беседи са њом, било њом заробљено и потпуно напустило мржњу према том греху.

30. Најопасније је ако се срце погрузило у навику на сласти похоте. Биће потребно много труда да се то растиње ишчупа из корена.

31. Немој приучавати помисао да ступа у беседу са сластима похоте стога што се у гомили страсних мисли и покрета разгорева огањ (Пс.105,18). Распаљујући те, они те наводе на мишљење да је тешко задржати огањ природе и да више ниси у стању да чиниш насиље над природом. [Они те наводе на мисао да није толико страшно ако] данас по невољи згрешиш, јер ћеш се сутра покајати по заповести. Јер, (хришћански) закон је човекољубив, те лако опрашта грех онима који се кају. При томе, они ти наводе пример како су неки пали после уздржања и како су се опет покајали, придајући вероватност своје варљивом савету како би, срушивши чврстину противљења надом лаког обраћења кроз покајање, храм целомудрености претворили у дом блуда.

32. Пази, човече уздржања, да се под изговором покајања не вараш неизвесном надом. Јер, многи су, павши, одмах били покошени смрћу, док други нису имали снаге да устану (од пада), везани навиком на сласт похоте као законом. Јер, како, човече, знаш да ћеш бити жив и да ћеш се покајати и како себи назначујеш године живота? Падајући, ти попушташ телу, уместо да се предајеш сећању на смрт, како би у срцу свом живље представио страшну одлуку суда и тиме угасио мудровање распаљеног тела.

33. Природни начин живота и за нас и за животиње је, по Саздатељевом опредељењу, један исти: *Ето, дах вам*, говори Бог човеку, *сваку траву у пољу. Вама и зверињу ће то бити храна* (Пост.1,29-30). Добивши заједничку храну са бесловеснима и својим досеткама је претворивши у много раскошнију, са правом треба да се сматрамо неразумнији од животиња, будући да оне остају у границама природе, не нарушавајући оно што је Бог поставио, док ми људи, обдарени разумом, потпуно одступамо од древног устава. Јер, где је лакомство код бесловесних? Какви пекари и кувари на хиљаде начина припремају насладу њиховом бедном стомаку? Не воле ли они древну оскудност, хранећи се травом и задовољавајући се оним што се нађе, користећи за пиће воду, и то понекад и ретко? Стога се они и телесним насладама предају ређе, не распаљујући жеље никаквом храном која гоји, и не препознајући увек разлику између мушког и женског пола. Јер, то осећање им се даје једном годишње када природни закон, као начин за продужење рода, одређује њихово спајање ради сејања њима сличних. У остало време они се до те мере удаљују међусобно да потпуно заборављају на ту жељу. У људима је, пак, скупоченим јелима ненасита похота прелјубе посејала махните жеље које ни у какво време не дозвољавају да се страст смири.

в) О СРЕБРОЉУБЉУ

1. Среброљубље је корен свих зала. Оно, слично рђавим гранама, храни све остале страсти и не дозвољава да увене оно што је од њега процветало.

2. Онај ко жели да истреби страсти, нека најпре ишчупа овај њихов корен. Све док остаје среброљубље, нећеш имати никакве користи од одсецања грана. Јер, и ако се одсеку, оне ће опет брзо израсти.

3. Грамжљиви монах је као претоварен брод који се лако потапа у таласима које подиже бура.

4. Неграмжљиви монах је лаки путник који на сваком месту себи налази пристаниште.

5. Неграмжљиви монах је орао који лети у висинама. Он се са висина спушта једино када га принуди потреба за храном.

6. Такав је изнад сваког искушења, подсмевајући се над свим што постоји. Стремећи горе, он се удаљује од свега земаљског и живи са горњима. Јер, он има лака крила, која нису оптерећена бригаама.

7. Ако наиђе невоља, он без туге оставља своје место. Ако настане време смрти, он благушно одлази одавде, будући да никаквим земаљским узама није везао своју душу.

8. Грамжљивац је, напротив, спутан бригама, и слично псу - привезан ланцем. Уколико је принуђен да се пресели, он тужно сећање о имању носи са собом као тешко и бескорисно бремене.

9. Кад дође смрт, он са жалашћу оставља садашње. Он предаје душу, док му се око не спушта са онога што има код себе. И њега вуку као побеглог роба. Он се раздваја са телом, али се не раздваја од имања, стога што је страст која га је обузела силнија од оних који га вуку.

10. Море се не пуни иако у себе прима мноштво река. Ни похота среброљупца се не сити већ сабраним имањем. Ако га удвоји, он опет жели да удвоји удвојено. И он никада неће престати да удваја све док смрт не пресече тај бескорисни труд.

11. Благоразумни монах има у виду само потребу тела, те празан стомак пуни само хлебом и водом.

12. Он неће ласкати богатима како би стомаку пружио насладу, нити ће слободан ум предати у ропство многим господарима. Јер, његове руке су довољне да послуже телу и да задовоље његове природне потребе.

13. Неграмжљиви монах је неухватљиви борац и лак тркач који брзо достиже до *награде небескога призвања* (Фил.3,14).

14. Многограмжљиви монах се радује многим приходима, а неграмжљиви - венцима због напретка.

15. Многограмжљиви монах марљиво ради, а неграмжљиви-ви проводи време у молитвама и читању.

16. Среброљубиви монах ризницу пуни сребром, а неграмжљиви сабира ризницу на небу.

17. Проклет да је онај ко прави идола и полаже га у *скривеном* месту (Пон.Зак.27,15). Међутим, такав је и онај ко гаји страст среброљубља. Први се без користи клања лажном богу, а други машту о богатству сакривено носи у срцу као кумир.

18. Неграмжљиви живи безбрижним животом, а многограмжљиви свагда болује бригом о богатству.

19. Одвешћеш у плен гомилу помисли уколико срцу не дозволиш да брине о вештастvenом. И крст ћеш понети без расејавања уколико се одрекнеш од жеље да имаш сопственост.

20. Помисао о вештастvenом стицању предсказује ти старост и болести, како би своју наду на Бога поделио са надом на имање.

21. Онај ко је изабрао подвижнички живот у одрицању од света нека се осени вером, нека се укрепи љубављу и утврди надом. Вера није остајање без ичега, већ непоколебиво убеђење у посед савршенијег, са трпеливим уздањем и живом љубављу.

22. Када се одрекнеш свих ствари више немој обраћати пажњу на мрачне помисли које ће те прекоревати због осиромашења, представљајући ти лишавања, беду и бешчашће, како би те сликом таквог злопаћења довели до раскајавања због славне врлине. Међутим, уколико проникнеш у смисао таквог подвижништва, наћи ћеш да ти се управо због тога због чега те оне прекоревају теби плете венац.

23. Оставимо житејске ствари и окренимо се духовним добрима. Докле ћемо се заустављати на дечијим играчкама, не доспевајући до мушког начина мишљења? У детињству се ради забаве користе коцкице, лопте, и слично. И деца су пристрасна према томе све док не доспеју у савршени узраст. А када омужа, човек одбацује све то и са усрђем се занима важним делима. Ми, пак, све остајемо у младалачком узрасту, дивећи се ономе што је својствено детињству и нећемо да се побринемо о бољем, тј. о томе што приличи мужевима. Као што је срамно гледати како одрастао човек седи у гомили пепела и црта по њему дечије шаре, тако је срамотно, или чак и срамније, видети како они који имају у виду наслађивање вечним добрима рију по праху земаљских ствари те, неприкладношћу таквих поступака, срамоте достојанство завета. Узрок тога је, како изгледа, у томе што ми себи не представљамо ништа важније од видљивог, што нисмо свесни безначајности садашњих добара и превасходства тамошњих добара, те што се ослепљујемо блеском онога што се овде сматра вредним поштовања, прилепљујући се уз њега свом жељом.

24. Почнимо да се одвајамо од садашњих добара, занемаримо имање и новац и све што у себе погружава и потопљује помисао. Кад се нађемо у бури, избацимо товар како би се спасао крманош (ум) и посада (помисли). Ако они који плове морем у време буре не маре за свој товар, те својим рукама и скупоцене ствари бацају у море, свој живот стављајући изнад имања, због чега ми ради бољег живота не пренебрегавамо оно што душу вуче у бездан? Због чега код нас није толико јак страх Божији колико је код њих јак страх од мора? Они из љубави према временском животу не сматрају високим губитком погибао оног што возе, а ми, говорећи да желимо вечни живот, не пренебрегавамо ни маленкости, већ се решавамо да је боље да погинемо са ништавним товаром, неголи да се спасемо, лишивши се њега. Због

тога вас умољавам да све свучемо са себе. Борци у борбу не ступају обучени, будући да их закон борбе на поприште изводи наге. И било да је врућина, или хладовина, они иступају остављајући одећу ван попришта. Онај ко се не сагласи да се обнажи мора да се одрекне и од борбе. Ми, пак, давши завет да се подвизавамо, не само да не скидамо одећу (поседовања), него ступамо у подвиг носећи на плећима хиљаду бремена, пружајући противницима мноштво могућности да нас ухвате.

25. Како ће грамжљивац да се бори са духовима злобе када је њему [због те страсти] лако наносити ударце? Како ће се са духом среброљубља борити онај ко је засут новцем? Како ће заобићи демоне, који су лишени сваке бриге, онај ко је обучен у хиљаде брига? Божанствено Писмо говори: *Наг ће побећи у тај дан* (Ам.2,16). Наг је онај ко није обучен у безбројне прње брига о житејским делима; наг је онај коме многосложне помисли о новцу и имању не сметају да брзо трчи. Јер, злобници наог тешко могу ухватити.

26. Борци се боре наги и премазани уљем. Нагост чини да борци не могу да се ухвате ни за шта, а мазање уљем им даје могућност да исклизну из руку чак и ако их противник ухвати. Због тога се противници старају да један другог поспу земљом како би прахом учинили да гладност уља постане храпава. Тиме би себи дали могућност да задрже противника у рукама кад га једном ухвате. Што је прах код њих, то су у нашем подвигу земаљска дела, а што је код њих уље, код нас је отсуство брига.

27. Савршеној души је својствено да нема брига, док је нечастивој својствено да се сатири бригаама. О савршеној души је речено да је *као крин у трњу* (Пес.2,2). То означава душу која усред оних који се брину о многоме живи безбрижно. Крин и у Јеванђељу означава душу која нема брига, будући да је речено: Не труди се нити преде, па ипак је одевена у славу која је већа од Соломонове (Мт.6,28). О онима, пак, који имају много брига о телесном се каже: *Сав живот нечастивог је у бригаама* (Јов 15,20). И заиста, нечастиво је распростирати бригу о телесном на читав живот и уопште се не бринути о будућем (2,86).

28. Мера стицања треба да буде потреба. Оно што превазилази ту меру, тј. излишност, јесте нешто оптерећујуће, а не олакшавајуће. Одећа која је сразмерна са телом уједно сачињава и потребу и украс. Одећа, пак, која са свих страна пада, опасује ноге и вуче се по земљи не само да је ружна, него и омета сваки посао. Тако и имање које превазилази телесну потребу уједно представља и сметњу за врлину и подвргава се прекору оних који су у стању да испитају природу ствари.

29. Неграмжљивошћу ми не називамо невољно сиромаштво које, дешавајући се по нужди, притиска дух и које се, као непроизвољно, сматра несносним, већ добровољну решеност да се [човек] задовољи са малим. Она се стиче самовласношћу помисли која захтева труд све дотле док се упражњавање не претвори у навику. Она ће, пак, и оно што је дуго изгледало тешко и неиздржљиво учинити подношљивим. Жељу не вара силно само телесна красота, већ и блесак богатства. У оба случаја је потребна храбра душа како се не би уступило пред њиховом варљивошћу.

30. Заиста треба сматрати великим и назвати храбрим оне који на овом попришту побеђују иако их нападају и саплићу помисли убедљивим доказима, слично покретима тела, старајући се да докажу како се треба сагласити са мишљењем многих и како треба признати за истински добро оно што само изгледа као добро, не одбијајући оно што се, по општем мњењу, сматра вредним. Оне наговарају да се [човек] не уклања од поседовања онога што је сам Саздатељ дао на употребу, те да не изобличава узалудно стицање онога што је приведено у биће са неким циљем, а не тек тако. Ти подвижници су заиста достојни дивљења, будући да нису уступили пред противником. Они нису побегли са попришта, нити су се дали у руке непријатеља. Утврдивши своја колена на исправном расуђивању, они се нису приклонили стицању земаљских ствари, већ су нерасејани живот претпоставили метежном, умереношћу у потребама стекавши безметежност.

31. Древни светитељи су до те мере распростирали ревност за неграмжљивост да су водили живот без крова над главом, хранећи се оним што је давала природа. Они би налазили постељу на месту где би се задесили. Они нису имали ни кров, ни постељу, ни трпезу, док им је овчија кожа служила као одећа. Они су се трудили да са свом тачношћу следе Господњи савет: *Погледајте на птице небеске... Погледајте на кринове у пољу...* (Мт.6,26-18). Они су искрено веровали да ће оно што је потребно телу доћи само од себе уколико се угађа Богу који све даје и уколико се изнад свега брине о стицању Царства небеског.

32. Како ће наш живот, одасвуд окружен сваким изобиљем, да се упореди са животом оних блажених које нису узнемиравале помисли о телу и телесном и које је нека чиста чежња за Божанственим, непрестано их усхићујући ка узвишеном, убеђивала да забораве на оно што се на земљи сматра бљештавим? Они на земљи нису имали ништа осим тела које је природа задржава доле. Међутим, они су и њега желели да имају са собом тамо где су пребивали умом, сагледавајући небеска блага. И они се никада не би

одвајали од тамошње сладости кад их природа не би враћала ка подмиривању телесних потреба. Због поштовања према Ономе који је душу свезао са телом, они су принуђени да се побрину од телу, премда сматрају да је крајње потребно отуђење од њега.

33. Телесна потреба брзо тече и пролази. Она у прошлости није промишљала о садашњем, нити у садашњем не промишља о будућем: она лечи само садашње. Труд, пак, врлине јесте семе које даје плод који не оскудева. Он и у време самог напрезања радује савест очекивањем сладости, и по пресељењу одавде се показује као диван и као саузрочник вечног весеља.

34. Пут који води у Царство је врло тежак, будући да је узак и са свих страна окружен стрминама. Због чега се онда обременујемо теретом новца и друге својине и покушавамо да идемо њиме? Расејавајући и вукући доле, бриге о вештаственом чине да се лако падне, нарочито тамо где је потребна оштра и трезвоумна пажња. Чак и при таквој пажњи путовање ретко пролази без падова услед тешкоћа на уском путу по стрминама. За оптерећеног непотребним теретом поседовања, пак, пад је неизбежан. Та и само поседовање је већ пад.

35. Наш живот у односу на стицање може бити трострук: узвишен, средњи и - овештаствљен и многограмжљив.

У рају је првоствореноме било речено: *Јешћеш пољско биље* (Пост.1,29). Достојанство Онога који је наредио сведочи о пуној довољности такве хране за живот који је човеку назначен. Појашњавајући ту довољност можемо додати да је таква храна била најприкладнија за очување жељене виткости у онима који су створени по образу Божијем: њоме мислена сила свагда остаје лака и трезвоумље непомрачено. Све што је било потребно за живот нудило се само од себе тако да се ум, остајући слободан од телесних напора, све време узносио ка духовним сагледавањима која су у њему разливала неисцрпно весеље. Такво делање је у њему васпитавао сам Бог који је, по свом благовољењу, свакодневно долазио к њему ради разговора. Таква је норма живота који је својствен човеку. Његова суштина се не може изменити, нити укинута, иако је могуће да се промени начин његовог испољавања, као што се и десило услед каснијег пада.

Ономе ко је преступио заповест и изгнан из раја, Бог одређује други начин живота, који одговара његовом палом стању. Он наређује да онај који покојем није умео да се користи као што приличи и који није знао да постојано пребива у служењу Богу и разговору са Њим (имајући слободно време и немајући потребе за телесним трудом), храну треба да стиче радом и трудом. За храну му је одређен хлеб који добија у зноју лица, а за одећу - кожне ризе, којима се одређује граница грамжљивости и сујети. Првобитна рајска неграмжљивост је замењена скромним имањем, које је, уосталом, и поред знојног труда, више зависило од Божијег благослова.

Из тога су се на делу раскрила три начина живота: једни су задовољни са скромним имањем, у зноју лица свога се уздајући у Бога; други су се, удубивши се у нади на Бога, сасвим одрекли сваког стицања (ревнујући да воспоставе рајску неграмжљивост) и били храњени Богом; а трећи су се удубили у труд сваке врсте и на њему засновали наду за потребним, обезбеђење свог живота полагајући у много имање. Последњи су заборавили на Бога: за њих је бог постала грамжљивост. То су три вида нашег односа према стицању.

36. Други вид представља понашање које је (првенствено) прилично разумном бићу: проводити време у служењу Богу и потребно добијати из ризнице Божијег промисла; надати се на Божије старање и земљу имати као ризницу; искрено служити Саздатељу и на твар полагаати данак опскрбљивања потреба; овде бити странац а стаништем сматрати оно које је припремљено на небу. Такав живот је у почетку одредио Саздатељ и њиме су, повинујући му се, живели сви свети (као Илија, Јелисеј, пророчки синови, Претеча, апостолски чин).

37. Таква је виша неграмжљивост светих. Међутим, много корисног постоји и у средњој неграмжљивости, која одговара времену и потреби. Премда и не може да се избори за првенство и да се похвали равном чашћу са превасходним начином живота, њој неоспорно припада други степен части. Први светитељи (са савршеном неграмжљивошћу) су живели једино за душу и за Бога који ју је саздао, ни у шта не рачунајући тело. Ипак, они су и без бриге о њему имали све потребно, и то не од онога што је претходно сабрано у житнице, него од онога што је, по Божијем благовољењу, благовремено постајало доступно. Светитељи који следе за њима (са средњом неграмжљивошћу) су своје руке употребљавали сагласно са мером коју је захтевало најнеопходније услуживање тела, бринући се о неопходној утехи тела и промишљајући о томе да се, услед занемаривања животне стране, не разруши оно што је, по вољи Саздатеља, сједињено са нама (тј. тело). Па ипак, они су већи део времена проводили у бризи за душу, у

молитвама, у богомислију и потребним занимањима, имајући у виду напредовање у добрим делима.

38. Последњи су, пак, у потпуности поставши тело, себе свецело посветили служењу земном кумиру желећи да имају не само оно што је довољно за телесни живот, већ и оно што их не би разликовало од оних који се одликују изобиљем и то стога што би бар тиме били свима пред очима. Тиме они очигледно показују своје безумље, желећи да се похвале оним што је за осуду, те мислећи да на себе обрате пажњу и заслуже дивљење оним што је достојно презира и подсмеха. Оно што је сагласно са неким звањем да је повод за одобравање, док оно што не приличи звању (премда у другим околностима и није рђаво) изазива негодовање, будући да не приличи месту.

39. Којима од наведених су средњи ближи? Наравно, онима којима се приближавају делом, разглашавајући своје сродство са њима тиме што се старају да су им блиски по животу. Иако сачињавају средњи чин између једних и других, они нису подједнако склони и једнима и другима, већ непосредно следе за онима што су испред, младалачком ногом ступајући њиховим трагом. Они су удаљени од оних коју су иза њих онолико колико се они који трче раздвајају од оних који ходају, или чак - стоје у месту. Први, пак, са последњима немају ништа заједничко. Јер, каква је веза оних који имају много вештаственог са неграмжљивима? Каква је заједница оних који мудрују телесно са онима који размишљају духовно? Какав је заједнички удео оних који су оковани житејским делима са онима који безбрижно служе Богу? Једни апостолски остављају све што су стекли, а други стичу и оно што нису имали. Једни пребивају у безмолвију, унутрашње прилажући старање о духовном напретку, а други воде све врсте борбе, ратујући за новац и имање. Једни се са духовима злобе препиру око небеских блага, а други ради земаљских добара нападају сличне себи. Једнима Павле говори: *Да сијате као светила у васиони* (Фил.2,15), светлећи славом живота и за оне које виде поставши виновници доброг опонашања, док је другима речено: *Име се моје због вас хули* (Рим.2,24), будући да поступате супротно звању и будући да носите спољашњост која противречи делима.

40. Ко се неће узгнушати оног ко говори да се одрекао житејског, а на делу се предаје његовим разбригама; и оног ко се хвали да је презрео свет, а до страсти се предаје светским делима; и оног ко је обећао да неће обраћати пажњу на земаљско, а делима показује лажљивост обећања; и оног ко тврди да се растао са сујетом, а не одваја се од ње? Ако си изашао из Египта, шта имаш заједничког са прављењем цигли? Ако идеш пустињом, журећи ка обећаној земљи, зашто касниш, бавећи се узалудним пословима, те постајеш спор путник на далеком путу? Због чега луташ по раскрсницама, подвргавајући се опасности да не достигнеш покој, када пут који те очекује захтева сваку марљивост? Када си положио руку своју на плуг, због чега се обазиреш назад, губећи из вида Царство Божије? Када си иза себе оставио пет запаљених градова, због чега се обазиреш да видиш шта се у њима дешава? Када си узео крст, иди за Христом, оставивши све стога што Он, са којим си се сјединио, жели да га волиш изнад свега.

41. Тело нема потребе за многим утехама: потруди се о томе. Јер, ти си привремено везан са телом. Стога треба да се побринеш о њему како би га имао као сарадника у вршењу врлина и како душа не би имала сметњу у свом напредовању. И како ће имати времена да се сети Бога онај ко се стара о воловима, ко свакодневно пребраја стадо оваца, ко непрестано похађа виноград, шуму, њиве и баште, кад му ни цео дан није довољан да обави све послове? Када ће он наћи времена да се подухвати псалмопојања? Када - да се помоли? Како ће наћи време за упражњавање у богомисленом сагледавању? Међутим, чак и да ретко нађе могућност да се између других дела помоли, зар ће његова молитва Владици бити чиста, будући да му мисао није одвојена од онога за шта је везана његова брига и старање? Како ће он посматрати кретање страсти како би приметио јучерашње и садашње стање и запазио разлику на боље или на горе? Како ће размрсити помисли које се многообразно смењују и отежавају само посматрање? Или, зар не примећујеш како те дању ломе дела, а ноћу брига о њима, чинећи да се време одмора претвори у време мучења? Приводећи на мисао онога ко је нарушио границу, ко је оштетио плодове, ко је пресекао воду за заливање, ко је изгазио пашу, ко чини или је учинио неку другу штету, или се препири и спори, сећање раздражајну силу душе доводи до беснила, побуђујући на освету и не дајући време за сан и покој, а још мање за молитву која захтева велико безмолвије и слободу [од свега], као и разрешење од свих брига.

г) О ГНЕВУ

1. Гнев је бесна страст која лако изводи из уравнотежености чак и оне који имају познање. Он душу чини сличном звери и наводи је да се удаљава од општења.

2. Силни ветар не колеба стуб, као што ни негневљиву душу не узнемирава раздражљивост.

3. Вода се колеба дејством ветра, док се раздражљиви узнемирује нерасудним помислима.
4. Гневљиви монах је пустињски вепар. Чим види некога - открива зубе.
5. Увећање магле згушњава ваздух, а покрет раздражљивости огрубљује ум гневљивца.
6. Облак заклања сунце, а помисао злопамћења - ум.
7. Лав у кавезу непрестано потреса заборе на вратима, а раздражљиви у келији пребира гневљиве помисли.
8. Мирно море је пријатан приказ, премда не толико колико - мирно настројење духа.
9. У тихом мору играју делфини, и у мирном настројењу духа ничу богодоличне мисли.
10. Дуготрпељиви монах је тихи извор који свима пружа пријатно пиће, а ум гневљивог је свагда помућен и жедноме не пружа воду. Уколико се, пак, и деси да је пружи, биће мутна и неприкладна.
11. Код гневљивца су очи мутне и кржаве, те изобличавају смућеност срца. Лице, пак, дуготрпељивог је спокојно, док су му очи добронамерне и гледају право.
12. Кротост човекова ће се поменути код Бога (Пс.131,1), и негневљива душа постаје храм Светога Духа.
13. Христос приклања главу ка дуготрпељивом духу, а умирени ум постаје обитељ Свете Тројице.
14. У злопамтљивој души живе лисице, а у узнемиренем срцу се крију звери.
15. Частан човек избегава срамно место, а Бог - злопамтљиво срце.
16. Воду помућује камен који падне, а срце човека - рђава реч.
17. Удаљи гневљиве помисли из своје душе и не допуштај да се раздражљивост усели у твоје срце, те нећеш бити смућен у време молитве.
18. Дим од труле сламе уједа очи, а злопамћење - ум за време молитве.
19. Помисли гневљивца су пород аспиде, који изједа срце које га је родило.
20. Молитва раздраженог је мрзак дим, а псалмопојање гневљивог - непријатан звук.
21. Дар злопамтљивог је црвљива жртва, која не треба да се приближи олтару очишћења.
22. Раздражљивац види смутљиве снове, а гневљиви маштају о нападу звери.
23. Дуготрпељиви човек у виђењу види саборе светих анђела, а незлопамтљиви се упражњава у духовним речима, ноћу примајући разрешење тајни.
24. Видевши да се нисмо запалили у самој ватри увреде, демони се старају да у тишини побуде оно што је владалачко у нама (ум) како бисмо накнадно устали против оних према којима смо сачували мир док су били са нама лицем у лице.
25. Када се мирно заврши твој спор или размирица са братом поводом неког незадовољства, сматрај да си сам погрешно како се у безмолвију у твојем срцу не би развила борба помисли од којих би једне истицале ништавност увреде (прекоревајући због задржавања на ожалашћењу), а друге - њену важност (наводећи на тебе жаљење због тога што ниси узвратио истом увредом).
26. Уколико силно раздражење огорчи неке од братије у општежићу, помисли пред њима почињу да ублажавају оне који живе у усамљености како би их лишиле благодушног трпљења или их удаљиле од попришта љубави.
27. Онај ко благодушним трпљењем од себе одбија гнев, и љубављу - огорчење, двома врлинама одгурује две зле и гневљиве звери.
28. Онај ко на коленима огорченог моли да прекине гнев, одједном обојицу удаљује од раздражљивости.
29. Ко измирује гневљивце побеђује сам дух гнева.
30. Ко ради мира трпи срдитог, заиста јесте син мира.
31. Припреми се да будеш кротак и ратоборан: кротак са људима, а ратоборан са нашим непријатељем. Јер, природна употреба гнева се и састоји у непријатељевању против змије.

32. Кротост кротког се састоји у томе да, ради љубави, буде великодушан према брату и да се бори са (гневљивом) помисли.
33. Кротки треба да буде спреман и за борбу, не распростирући кротост на зле помисли и не ширећи борбу на ближње по природи.
34. Немој природну употребу гнева преокретати у против-природну, тј. немој се гневити против брата, уподобљавајући се змији, нити се саглашуј са зловним помислима, братимећи се са змијом.
35. Ако и претрпи нешто скорбно, кротки не оставља љубав, већ ради ње све сноси, све трпи (1.Кор.13).
36. Ако је дело љубави - имати дуготрпљење, онда је борба против брата ствар нељубавности.
37. Гнев буди огорчење и мржњу, а љубав их сво троје одгони.
38. Ако си утврђен у љубави, онда више пази на њу неголи на онога ко те вређа.
39. Онај ко је стекао врлину љубави лови страсти које су својствене рђавима.
40. Онај ко од Свете Тројице има три врлине - веру, наду и љубав, биће као град са три зида, утврђен кулама врлина као пушкарницама.
41. Онај ко се рањава увредама других, не односећи их на ђавола као на извор, још више изазива непријатеља да припрема стреле против њега, будући да му душа пада, рањена опањкавањем.
42. Трпећи и највећу увреду или тешку клевету, немој бити злопамтљив, већ благосиљај.
43. Ко је злопамтљив према демонима, неће бити злопамтљив према људима. Међутим, онај ко је злопамтљив према брату, са демонима је склопио мир.
44. Гнев и мржња су пожар срца, а душа незлопамтљивих се орошује духовном росом.
45. Огњено угљевље од себе испушта искре, а злопамтљиве душе из себе избацују зловне помисли.
46. Као што ујед шкорпије изазива жесток бол, тако и злопамтљива душа у себи држи најгорчи отров.
47. Када су га вређали, Давид није ништа одговарао, већ је зауставио и Авесину осветољубивост (2.Цар.16,10). Ни ти не узвраћај увредом када те клевете, већ укроти и онога ко би хтео да те освети.
48. Трпељиво подноси увреду и устима закључај врата гневу: у томе се састоји твој напредак.
49. Ништа не одговарај онима који ти прете, како би ћутањем затворио уста која дишу пламеном.
50. Ставивши узду на своја уста, ти ћеш причинити осетљив бол онима који ти прете и који те вређају.
51. Ћутећи, ти нећеш бити прогутан увредом. И онај ко те вређа биће силно рањен твојим ћутањем, видећи како великодушно подносиш његову дрскост.

д) О ТУЗИ

1. Ожалошћени монах не зна за духовну сладост. Туга је увенулоост душе и јавља се као последица гневних помисли. Јер, гнев иште освету, а неуспех у освети рађа тугу.
2. Туга је лавља страст која лако гута ожалошћенога.
3. Туга је црв у срцу који изједа мајку која га је родила.
4. Мајка се мучи када рађа дете, али се ослобађа муке када га роди. Туга, међутим, и за време рађања изазива велики бол, и по рођењу мучи не мањим болом.
5. Ожалошћени монах не зна за духовну радост, као што онај ко пати од велике грознице не осећа укус меда.
6. Ожалошћени монах свој ум неће подићи ка сагледавању и никада неће уздићи чисту молитву, будући да туга омета свако добро.
7. Узе на ногама ометају брзи ход, а туга је сметња сагледавању.
8. Онај кога заробе варвари бива закован у гвозђе, а заробљен страстима се везује тугом.
9. Туга нема силу ако нема других страсти, као што ни узе не вежу уколико нема свезаних.

10. Свезани тугом је побеђен страстима и као изобличење свог пораза носи узе. Јер, туга је последица незадовољене самољубиве жеље, а жеља је повезана са свим страстима.
11. Ко је савладао жеље, савладао је страсти, а ко је победио страсти, избегао је тугу.
12. Уздржљиви се не жалости због тога што није дошао до хране, целомудрени се не жалости због тога што није упао у срамну неприличност, негневљиви - што му није успело да се освети, смиреноумни - што је лишен људске почести, неграмжљиви - што је претрпео неуспех. Они су потпуно у себи погасили све такве жеље и стога не осећају такву тугу. Јер, бестрасног не рањава туга, као што одевеног у оклоп не пробија стрела.
13. Штит војнику пружа заштиту, а граду - зидине. Међутим, монаху највећу заштиту пружа бестрашће. Јер, штит често пробија стрела која лети, и зид руши мноштво војника. Бестрашће, међутим, туга не може савладати.
14. Ко је савладао страсти, надвладао је тугу. Онај, пак, ко је савладан страсном слашћу, неће избећи њене узе.
15. Ко се често растужује, а себи приписује бестрашће, личи на болесника који се претвара да је здрав. Јер, као што болесника открива боја лица, тако страснога изобличава туга.
16. Ко воли свет имаће велику тугу, а ко презире све што је у свету - увек је весео.
17. Када грамжљиви претрпи губитак, горко тугује, а онај који презире имање - нема брига.
18. Славољубиви се жалости када трпи бешчасће, а смиреноумни га прима као пријатеља.
19. Топионица чисти нечисто сребро, а туга по Богу - срце у гресима.
20. Често претапање умањује олово, и светске жалости слабе ум.
21. Мрак умањује енергију очију, а туга притупљује сагледавање ума.
22. Сунчева светлост не допире у дубину водену, и срце у тузи не озарује светло сагледавање ума.
23. Сунчев излазак је мио сваком човеку. Међутим, жалосна душа се не наслађује њиме.
24. Болест желуца пресеца дејство укуса, и туга одузима осећање душе.
25. Онај ко презире светска задовољства неће бити смућен помислима туге.
26. Када у себи савезом мира будеш сјединио тројицу (тј. дух, душу и тело) ти ћеш, као онај ко се објединио по заповести Божанствене Тројице, чути: *Блажени миротворци, јер ће се синови Божији назвати* (Мт.5,9).
27. Велики је тај савез мира зато што се са њим сједињује и радост која просвећује мислено око за сагледавање виших добара.
28. Уколико стекнемо миротворну радост у тешким околностима, лако ћемо са благодарношћу одбијати жалост и демона туге који риче и иште да прогута душу, највише је нападајући у скорби, и који припрема место и духу унија како би заједно силније помрачили душу и упропастили њен труд.
29. Нека радост мира за нас буде закон који је написан у срцу. Нека она прогони тугу, гаси гнев, одбија мржњу, уништава осветољубивост, расејава унија и скорб претвара у весеље.
30. Скривајући се у мирној благодушности, та радост је море врлина које крстом потапа ђаволску војску.
31. Међутим, треба да разумеш да постоји и супротна радост - смућујућа. Пази да се не превариш сенком и да уместо једне не примиш другу. Јер, демони се сакривају и испод [наводних] духовних дарова како би призраком увели ум у заблуду и довели га до беснила. Духовна радост прилази без икаквог спољашњег разлога, налазећи премудрог водича у тузи по Богу.
32. Туга по Богу сузама обнавља душу, весели брижљиво старање о смрти и суду који се приближавају, и мало по мало учи да се они очекују са жељом.
33. Неиспуњене жеље рађају тугу, а молитве и благодарење их исушују.
34. Међу гневљивцима се креће туга која посредује. Уколико се неко од њих отрезни и другом пружи руку са извињењем, прогнаће горку тугу.

35. Туга постаје болест душе и тела. Душу она поробљава, а тело исушује.

36. Туга се рађа од онога што је противно (од беде, скорби, огорчења). Од туге произилази мрачно расположење духа (као што се каже: "Он није у духу"). Од њих заједно се рађа бесмислена свадљивост (гунђање на све).

37. Ако хоћеш да савладаш тугу са мрачним расположењем духа, загрли благодуну љубав и обуци се у незлобиву радост.

38. У скорби изнад свега буди благодаран. Кроз њих се, наине, јасније осећа благодат заступништва. Благодаренем прогањајући тугу од скорби које су те постигле ти нећеш помрачити блиставу красоту храбре благодуности.

ђ) О УНИНИЈУ

1. Униније је изнемоглост душе. Изнемогла душа, пак, немајући оно што јој је својствено по природи, губи храбру истрајност пред искушењима.

2. Оно што је храна за здраво тело, то је искушење за храбру душу.

3. Северни ветар храни растиње, а искушења крепе трпељивост душе.

4. Безводни облак носи ветар, а ум који нема трпљење - дух унинија.

5. Пролећна роса потпомаже раст растињу у пољу, а духовна реч узвишује устројство душе.

6. Дух унинија монаха изгони из његовог станишта, а ко има трпљење - свагда пребива у безмолвију.

7. [Монах] кога је ухватило униније као разлог за напуштање [келије] наводи посећивање болесних, премда, у ствари, има свој циљ.

8. Монах је у унинију брз за служење, сматрајући га заповешћу којом задовољава своју жељу.

9. Лагани ветар савија слабо растиње, а мисао о туђиновању лако обузима [монаха] са унинијем.

10. Дрво које се добро укоренило не померају ветрови, као што ни униније не савлађује крепке душе.

11. Монах који лута је као осушена пустињска грана. Он ће за кратко поседети у келији, да би се опет упутио било где.

12. Дрво које се пресађује са места на место неће донети плода, и монах који лута неће донети плод врлине.

13. Болесник се не задовољава једино са храном, и монах у унинију - једино са послом.

14. Сластиљубивоме није довољна једна жена, и монаху у унинију није довољна једна келија.

15. Поглед онога који је у унинију непрестано се окреће према вратима и његова мисао машта о посетиоцима. Чим шкрипну врата он скаче, чим се чује глас он погледа на прозор и не одлази од њега док му не досади.

16. Онај кога је [напало] униније често зева док чита књигу. Док га обузима сан, он отире лице, протеже се, подиже руке и одваја очи од књиге, упорно гледајући у зид. Окренувши се опет књизи, он чита кратко време, обрће листове, занима се за крај текста, броји странице, пребраја целе листове, оштећује рукопис и украсе. Најзад, склопивши књигу и ставивши је под главу, он пада у лаган сан, будући да и глад већ почиње да узнемирава његову душу, приморавајући га да се побрине о њој.

17. Монах у унинију је лењив за молитву и никада не изговара молитвене речи.

18. Као што болесник не подноси тешко бреме, тако ни онај ко је [обузет] унинијем није у стању да марљиво испуни дела Божија. Јер, код првог су телесне снаге растројене, а другом недостају душевне силе.

19. Од унинија лечи трпељивост и истрајност на свом делу, са сваким самопринуђивањем из страха Божијег.

20. На сваком делу определи себи меру и не остављај га све док је не испуниш. Такође, моли се разумно и упорно, па ће дух унинија побећи од тебе.

21. Свим твојим напорима нека претходи храбро трпљење. Јер, против тебе ће се са свом злобом подићи унија. Оно прати твоје напоре и испитује их све. И уколико нађе да неки од њих није укрепљен трпљењем, оно га чини неподношљиво тешким.
22. Дух унија који напада за време службе Божије нашаптава души да је псалмопојање врло заморно, истичући лењост као противницу усрдности. Он наговара да се убрза псалмопојање како би се телу дао одмор, будући да је, наводно, из неког разлога врло уморно.
23. На ноћном бдењу, за време службе, немојмо седети са унијом, будући да ће одмах прићи демони, сабрати плеву помисли, и посејати је у наше срце.
24. Пробудивши се пре службе, испунимо срце светлим помислима како бисмо, припремивши се њима, са бодром мишљу могли да затим стојимо на псалмопојању.
25. Као што наш спољашњи човек ради својим рукама како не би друге обрменио, тако нека и наш унутрашњи човек ради (на свом послу) како не би допустио да му се ум обрмени помислима. Јер, помисли задају свој посао души уколико је нађу слободном од помисли по Богу.
26. Труди се око рукодеља из човекољубља и око мислене силе из мудрољубља: првим да би послужио исхраћивању странаца и ради уништења или савршеног прогнања лењости, а другим да би имао путеводитеља ка сагледавању и савршеном очишћењу ума од помисли.
27. Немојмо се селити са места на место, већ боље потрпимо у безмолвију и труду. Јер, због лењости помисли нас надјачавају.
28. Помисли нас најпре орасполажавају да заволимо одређено место и да пређемо на њега, да би нас, затим, подстицале да се раскајемо због тога како би нас у свему учиниле непостојаним и бесплодним.
29. Промена места нека буде условљена духовнијим, а не спокојнијим животом.
30. Трпљење, благодушност и љубав су благодарни и у невољама, а унија, лагодност и самољубље се радују спокојном животу.

е) О ТАШТИНИ

1. Таштина је неразумна страст која се лако везује за свако дело врлине.
2. Линија повучена по води се брзо губи. Тако бива и са трудом врлине у таштој души.
3. Бела рука сакривена у недрима и дело које се сакрива - сијају јасније од светлости.
4. Бршљен обавија дрво и кад дође до врха - суши му корен. Таштина се, пак, прибија (прираста) уз врлине и не одваја се од њих све док им не одузме сваки значај.
5. Грозд на лози која се спусти до земље или прилегне на земљу - лако трули. Пропада и врлина која се прилепи уз таштину.
6. Ташти монах је бесплатни радник: подиже труд а не добија награду.
7. Пробушени сасуд не задржава оно што се у њега сипа. Тако и таштина погубљује награду врлине.
8. Уздржање таштог је као дим из пећи: и једно и друго се расејава у ваздуху.
9. Ветар замеће трагове човека, а таштина [погубљује] милостињу.
10. Ма колико јако био бачен, камен не досеже до неба. Ни молитва човекоугодника неће узићи на небо.
11. Таштина је подводни камен: ако се удари у њега, губи се товар.
12. Благоразумни човек сакрива ризницу, а добромислени монах - труд на врлини.
13. Таштина саветује да се молимо на тргу, а онај ко се бори са таштином молитву врши у својој клијети.
14. Неразуман човек пред свим народом објављује о свом богатству, чиме многе побуђује на злобу против себе. И ти, идући путем на коме се налазе разбојници, сакривај оно што имаш све док не дођеш у град мира и не почнеш да се безопасно користиш својим добром.
15. Врлина таштога јесте скршена жртва коју не треба приносити на олтар Божији (Лев.22,22).
16. Унија раслабљује душевну силу, а таштина и болесног чини здравим и старца снажнијим од

младића, уколико је само много сведока онога што се ради. Тада су лаки и пост, и бдење, и молитва, будући да похвала много подстиче усрђе.

17. Немој продавати труд за славу људску и немој давати будућу славу за похвалу која не вреди ништа. Јер, људска слава се обраћа у прах и њен метеж замире на земљи, док слава врлине пребива у векове.

18. Истинска врлина не тражи људску хвалу и не наслађује се почашћу, мајком зала.

19. Почетак почасте јесте човекоугађање, а њен крај - гордост.

20. Онај који иште почасте виси на самом себи и не може поднети понижење.

21. Нека ти част буде труд око врлина, а бешчашће - изречена похвала.

22. Немој искати славу од тела, јер си решио да се одвојиш од страсти тела, већ потражи оно што је боље. И то ће ти бити на славу.

23. Онај ко жели почасте завиди ономе који га превазилази славом. Тој зависти он придодаје и мржњу.

24. Онај ко је побеђен жељом за почашћу не може да истрпи да некога другог више поштују. Он се отима о првенство да се не би показао нижим од било кога.

25. Он не трпи да хвале онога који га надмашује, чак ни у његовом одсуству, те славу његових напора обично представља као ништавну.

26. Омаловажавање је за славолубивог најтежа рана. Он не може да избегне мржњу према увредиоцу.

27. Славолубиви је у ропству код сурове господарице. Њега препродају многим владарима - превазношењу, зависти, љубомори и свим гомилама духова. Ко, пак, дух честољубља савлађује смирењем, прогања читав пук демона.

28. Онај ко из смирења постаје слуга свих уподобљава се Ономе који се смирио и узео обличје слуге (Фил.2,7).

29. Уколико будеш самог себе мерио малом мером, нећеш се поредити са другима.

30. Онај ко сузама буде откривао своју немоћ уопште неће високо мислити о својим трудовима.

31. Демони често на смиреноумне наводе понижење и увреде како би, не претрпевши незаслужени презир, оставили смиреноумље. Међутим, ко у смирењу храбро поднесе бешчашће, узноси се на висину мудрољубља.

32. Изгони из себе чак и мисао о људској похвали како би самодопадљиву помисао таштине одбио још пре њеног рођења.

33. Уколико победиш страсти, борећи се са њиховим узроцима, немој дозволити да те лукава помисао велича како не би, поверовавши јој, пао у прелест. Боље се постарај да видиш недостатке у ономе у чему се трудиш како твој напредак не би био поткраден од унутрашњих непријатеља.

34. Понеки су, будући похваљени за напредак, са временом постали немарни. Тако је и похвала прошла, и труд пропао.

35. Понеки су, осуровивши се од надмености својим делима, узмаштали да су нешто велико. Међутим, код њих се савест све више рањава, болест хвалисања појачава, док помисли, под видом похвала, растурају сав њихов труд, одвраћајући поглед душе од њених рана.

36. Када приметите да се усрдно кајеш због својих грехова, демони почињу да узносе твоје покајне подвиге, те умањују грехе, често их прекривајући заборавом, или наводе на мисао да су ти опроштени како би ти, ослабивши напор, сматрао да више није потребно да горко оплакујеш своје падове.

37. Најоштрије оружје (древне) змије јесте таштина која уништава плодове свих наших напора. Међутим, онај ко је претходно припремио супротни маневар тајне врлине припрема се да одруби главу самог ђавола.

38. Мирис својих подвижничких трудових сакривај под печатом ћутања. Јер, уколико се обелодани језиком, може се десити да се растури славом.

39. Сакривај језик свој у делатном прохођењу подвижништва. Јер, у том случају ћеш, и поред ћутања, о

свом животу имати сведоке достојне вере - своје напоре. Онај о коме сведоче спољашњи трудови нема потребе да сам сведочи својим језиком.

40. Понеки су, скинувши са себе терет трудова, покушали да своју лењост прикрију делима из прошлог времена, неуверљиво и неубедљиво представљајући као сведоке дела која нису уочљива.

41. Као што од људи сакриваш своје грехе, тако сакривај и своје трудове. Ти се стидиш да откриваш своја срамна дела како се не би подвргао увредама и понижењу, иако би то било корисно за твоју душу. Бој се, међутим, да показујеш и своје напоре како грех човекоугађања не би изазвао погибао твоје душе. Откривајући јединоме Богу своје срамне падове, од људи сакривај своју борбу са њима, како је не би схватили као венац победе.

42. Понеки су, прочувши се у народу рђавим понашањем, на себе обукли частан живот, премда не стога да би своје греховне падове оплакали у подвижничким трудовима, него да би зауставили прекорни глас о себи. Међутим, онај ко се дела благочашћа прихвата једино ради имена не служи Богу, него људима.

43. Онај ко се у свом подвижничком животу одликује бледим лицем треба да од себе одбија људску похвалу пре него што дође, тј. док још непријатељ, пре сусрета са људима, полаже хвалољубиву помисао.

44. Пошто проведеш много времена уздржавајући се од вина, уља и осталих излишности, помисли ће, рачунајући време, са похвалом почети да те наводе на попуштање трудова ради тела. Тим злонамерним мерачима говори насупрот све што може послужити ка обарању њихове замисли. Тако је један од братије унутрашњим помислима које су га хвалиле због труда у борби против демона говорио речима Писма: *Нека сместа устукну они који ми говоре: Лепо, лепо* (Пс.69,4).

45. Немој да се облачиш у лепу одећу како се не би обукао у демона таштине. Јер, ружноћа одеће показује да носиш одећу врлина, и подвижнички напори, као златни украси, сведоче о лепоти одеће твоје душе.

46. Онај ко, након искуства у делатном и сагледатељном животу, неопитним преноси опит разликовања помисли треба да пази да му се не прокраде надимање знањем и жеља да га ради славе изнесе пред друге.

47. Онај ко се без самосажалења труди у ношењу телесних подвига нека се не претоварује ради похвале, и нека се не превазноси славом. Иначе ће демони навести његову душу да се надима трудовима. Они ће га славом побудити да још више појача суровост према себи, те да предузме још веће подвиге како би се још више разметао. Са тим циљем они, посредством помисли, са њим унутра воде разговор, наводећи му пример неког подвижника који себе није штедео и који је стекао велико име, тако да о њему говоре и после његове смрти. Они и њега подстичу да узиђе на сам врх подвига како би стекао славу, како би његово име било велико и како би се по његовој смрти оно изговарало са великом похвалом.

48. Другога они у машти узводе на катедру учитеља и представљају као да говори реч, при чему му гомила даје првенство пред свима који су се прославили подвижничким напорима и многостраним знањем. Тиме они у њему буде не само [тежњу] за надметањем, него и завист према свима онима које прослављају због напретка, чија су дела достојна дивљења и чије је знање чудесно.

49. Дешава се да демони успављују распаљеност тела и из унутрашњости одстрањују нечисте помисли са лукавом намером да подвижник помисли да је строгошћу свог живота сасвим победио духа блуда, да се његово срце очистило, да је постало блиско светости светих, и да је узишао на сам врх светости. Они таквог често наговарају да прича о самом себи и о својим подвизима, наиме, да је учинио то и то, да се тако и тако подвизавао и измощио себе, не дајући му при томе да дода: *Али не ја, него благодат Божија која је са мном*. Они му не дозвољавају да Бога исповеда као помоћника, већ га подстичу да се хвали као да је сопственим трудом извршио све своје подвиге, присвајајући хвалу себи. Таквим избегавањем да се слава ода Богу он се погружава у дубину богохулства, неразумно се величајући као самодовољан.

50. Монах (и нарочито усамљеник) није далеко од повреде ума уколико се у његовом срцу чују такве славолубиве помисли и он им се не супротставља. Тада разум долази у опасност да се растроји или од демонских снова који се примају са вером, или од призрака за време бдења, или од јављања демона у неким светлим изгледима. Јер, и сам сатана се, да би нас преварио, преображава у анђела светлости. При томе он обећаје да ће ти, уколико му се поклониш, дати неки дар, или да ће те уздићи на небо на

огњеним колима, као новог Илију. И дешавало се да су се они који су то примали са вером уклањали од истине и повређивали свој ум. Да би то избегао, сећај се ради чега се са љубављу предузимају подвижнички напори, те на сваки начин чувај своје срце како не би, гледајући само на спољашње подвиге, на лукав начин било унутра уловљено (бесмисленим) самопревазношењем.

51. Онима који се упражњавају у делању добрих дела Господ саветује: *А ти када се молиш, уђи у клијет своју, и затворивши врата своја, помоли се Оцу своме који је у тајности* (Мт.6,6). И још: *Када, дакле, дајеш милостињу, не труби пред собом* (ст.2.). Он заповеда да се као штетно избегава чињење добра ради показивања. И пророк, говорећи да *онај ко зарађује плату своју за пробушени новчаник* (Аг.1,6), показује да се поквареним циљем славољубља уништава сваки труд (подвизавања и врлиновања). Јер, они кроз срце пролазе као кроз пробушени новчаник, без ограде смиреног умовања. Срце смиреноумног заиста представља скривницу и тврђаву која је одасвуд силно утврђена, *где ни мољац ни рђа не кваре, и где лопови не поткопавају и не краду* (Мт.6,20). Под мољцем се подразумева самомњење које се рађа унутра и које уништава све што је добро у људима, а под лоповима - похвале које долазе споља и које побуђују неразумно надимање, те брзо расипају духовне ризнице које су напуњене дугим трудом у врлини. Јер, као што црв једе вештаство од кога је постао, и као што, лопови, поткопавајући зид, односе оно што је са напором скупљено (вештаствено добро), тако и помисао, која је добрим делима покренута ка превазношењу, потиरे вредност самих дела, док људске похвале поткопавају лак ум (поткрадају се унутра) и не остављају ништа добро. Оно што је било унесено законим путем (кроз врата), они извлаче кроз пукотине. Међутим, нека нико не допусти да га та страст толико савлада да, успаван од слаткоречја славољубља, потпуно изгуби све што је стекао усиљеним трудом. Нека свако буде трезвоуман и бодар како би истребио нападаче још док они поткопавају и пре него што нанесу штету, поразивши их у тренутку напада, још пре него што изађе сунце и мисао постане дело.

ж) О ГОРДОСТИ

1. Гордост је оток душе, испуњен поквареном крвљу. Ако он сазре, пробиће се и причиниће велику непријатност.
2. Блистање муње најављује удар грома, а појава таштине предсказује гордост.
3. Гордост гордог подиже на велику висину, али га затим сурвава у бездан.
4. Гордошћу болује онај ко је одступио од Бога. Он добра дела приписује својим сопственим снагама.
5. Онај ко стане на паучину пада. Тако пада и онај ко се ослања на своје сопствене снаге.
6. Обилје плодова гране дрвета савија до земље, а мноштво врлина смирује човекову мисао.
7. Сатрулео плод је некористан за земљорадника. И врлина гордога Богу није потребна.
8. Мотка подржава грану оптерећену плодовима, а страх Божији - врлинску душу.
9. Као што терет плода ломи грану, тако гордост обара врлинску душу.
10. Немој предавати гордости своју душу па нећеш видети страшна маштања. Јер, душу гордога оставља Бог. Тада она постаје радост за демоне.
11. Горди ноћу уображава гомилу звери које нападају, а дању се смућује бојажљивим помислима. Ако спава, он често поскакује, а док је будан - боји се птичје сенке.
12. Шум листа гордога доводи до ужаса, а жубор воде поражава његову душу.
13. Тако се онај који се противи Богу и одбија Његову помоћ страши безначајних призрака.
14. Гордост је арханђела свргла са неба и учинила да он као муња падне на земљу. Смиреноумље, пак, човека узводи на небо и припрема за ликовање са анђелима.
15. Зашто се, човече превазносиш и подижеш изнад облака, кад си земља и прах?
16. Погледај на своју природу, тј. да си прах и пепео и да ћеш се убрзо распасти у прах. Сада се надимаш, а ускоро ћеш бити црв. Зашто подижеш врат који ће убрзо иструлети?
17. Човек је нешто велико кад му помаже Бог. Међутим, чим га Бог остави, он спознаје немоћ своје природе.
18. У теби нема ни једног добра које ниси примио од Бога. Због чега се, онда, хвалиш туђим као својим?

Због чега се оним што је дала благодат Божија хвалиш као са својом својином?

19. Признај Дародавца и немој се много превазносити. Ти си твар и не одвајај се од Творца.
20. Бог ти помаже - немој да се одричеш Доброчинитеља. Узишао си на висину живота - Бог те је руководио. Успео си у врлини - Бог је у теби дејствовао. Исповедај Онога који те је узвисио како би непоколебиво остао на висини.
21. Признај да је [човек] једне природе са тобом и да имате заједничку суштину, те се немој одрицати сродства са њим услед надмености.
22. Он је унижен, а ти се превазносиш. Међутим, Саздатељ вас је обојицу створио.
23. Немој пренебрегавати смиреног. Он стоји тврђе од тебе: ходи по земљи и не пада лако. А када високи падне, разбиће се.
24. Горди монах је дрво без корена које не може да издржи удар ветра. Ненадмена, пак, мисао јесте ограђени град. Онај ко у њему пребива, остаје безбедан.
25. Ветар високо подиже травчицу, а гордост се узноси наиласком безумља.
26. Мехур који се распухне ишчезава. Тако и спомен гордога нестаје.
27. Реч смиренога је мелем за душу, а реч гордога је испуњена надменошћу.
28. Молитва смиреног умилостивљује Бога, а искање гордога га скорби.
29. Смиреноумље је венац дома. Ко уђе под њега, остаје безбедан.
30. Имаћеш велику потребу за оградом када се будеш попео на висину врлина. Ако падне онај ко стоји на поду, брзо ће устати. Онај, пак, ко падне са висине долази у опасност да погине.
31. Драгом камену приличи златни оков, а смирење човека блиста многим врлинама.
32. Немој да заборављаш свој пад, чак и кад се покајеш. Сећај се греха свог са плачем да би се смирио и да би, смиривши се, одсекао гордост.
33. Немој на пале гледати са оholом помишљу која те надима и чини судијом, већ пази на себе са трезвоумном помишљу, која испитује и оцењује твоја дела.
34. Падајући уздиши и напредујући - немој да се надимаш. Не величај се тиме што си беспрекоран да се, уместо у велелепност, не обучеш у срамоту.
35. Разговарајући о смирењу, неко од искусних је испричао: "Веома искусног оца је по образу ударио ђавоимани који је имао силан напад безумља. Одмах се окренувши, отац му је предложио и други образ са спремношћу да прими ударац. Поражен смирењем као муњом, демон је повикао и одмах изашао из саздања Божијег".
36. Као што онај ко се спушта у дубину земље ископава злато, тако и они који се спуштају до златоликог смирења износе врлине.
37. Свети Павле заповеда да се заборавља оно што је иза нас, а да се стреми за оним што је пред нама (Фил.3,13). Ко је тако расположен неће се толико превазносити својим успесима колико ће се смиравати оним што још није остварено, прилажући старање да доврши незавршено и не окрећући се ономе што је већ завршено. Јер, оно што је завршено често надима лакомислене до неразумности, док оно што још изискује делање мисао смирава неизвесношћу да ли ће бити доведено до краја, изазивајући и скроб пре него што се оствари. Опмињући оне који су дошли до висине врлина од пада у самомњење, Господ говори: *Тако и ви кад извршите све што вам је заповеђено, говорите: Ми смо непотребне слуге, јер смо учинили што смо били дужни учинити* (Лк. 17, 10). Он не забрањује да се радујемо испуњењу дужности, али не дозвољава да о себи мислимо високо. Јер, није принесен добровољни дар, него је одужен дуг.
38. Гордост надима мисли до оholости, учи да се пренебрегава сваки човек, да се са презиром гледа онај који је исте природе са нама, да се сматра нечим ништавним, до безумља доводи високопарну помисао, наводи на маштарење о једнакости са Богом, не признаје промисао и старање Свеблагод Бога, сматра да све милости које ужива прима као дуг за своја дела, неће да види Божије садејство у ономе што чини и успева, себе сматра довољном за свако добро дело, по самоумишљености мисли да има

снаге за све, иако је крајње немоћна. Она је водени мехур, надувен сујетним мњењем о самом себи, који се, чим се у њега дуне, претвара у ништа.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ НИЛ СИНАЈСКИ

АСКЕТСКЕ ПОУКЕ ПРЕПОДОБНОГ НИЛА СИНАЈСКОГ

III

ПОУЧНА ПОГЛАВЉА

1. Имај страх Божији и љубав према Богу и са свима поступај са чистим сведочанством савести.
2. Веруј да сам Бог стоји пред тобом при свим делима које свакодневно предузимаш.
3. Бежи од похвала, али се стиди и прекора.
4. Радуј се када чиниш врлину, али се не превазноси да не би доживео бродолом у пристаништу.
5. Што више успеваш у делима закона, то се сматрај удаљенијим од савршенства.
6. Крај сваког дела испитуј пре његовог почетка.
7. Ноћу и дању гледај на свој задњи дан, па те никаква љубав према садашњем животу неће привезати за земљу.
8. Немој се везивати за онога кога се, како видиш, гнушају добри.
9. Било шта да радиш, или говориш, или размишљаш, старај се да никоме не будеш од штете.
10. Немој се веселити цвећу живота. Јер, то је цвет траве: чим га се дотакнеш - вене.
11. У невољама благодари, па ће бремене твојих грехова постати лакше.
12. У искушењима буди тврд. Јер, они су многе велике изобличили (у мекоћи и непажњи).
13. Немој одрицати Божије дуготрпљење, будући да је оно опште лекарство.
14. Омрзи неред живота (људског), али не окривљуј Бога због њега.
15. Пазимо на себе, па нећемо осуђивати друге. Јер, и у нама самима је много тога због чега осуђујемо друге.
16. Молитвени Псалом нека увек буде у твојим устима. Јер, и само произношење имена Божијег прогони демоне.
17. Нека наша молитва буде трезвена како од Бога не бисмо тражили оно што му није угодно.
18. Свагда се сећај Бога, па ће твој ум постати небо.
19. Обуздавај око. Јер, уколико не пазиш на њега, оно ће лутати тамо-амо.
20. Чувај језик јер он често износи надоље оно што је боље да се сакрије.
21. Оплемењуј ум поучавањем у закону. Јер, непрестано поучавање у њему искорењује рђаве помисли.
22. Сакривај врлине, али се потруди да имаш многе сведоке свог живота.
23. Омрзи насладу тела зато што она заједно са телом прља и душу.
24. Пружај телу само оно што му је потребно, а не оно што оно жели из похоте.
25. Немој волети да живиш у задовољствима. Јер, то призива на садашњи живот, што ствара непријатељство према Богу.
26. Удаљуј се од житејских радости зато што се због њих спотичу и падају они који ходе (путем живота).
27. Ако имаш богатство - дели га, а ако немаш - немој га ни стицати.

28. Пост сматрај оружјем, молитве оградом, а сузе - купељу.
29. Ма у чему да си сагрешио, о свему се присећај са стењањем. Јер, од тога у душу долази постојано умилење.
30. Теши сиромашне јер они чине да је Судија милостив према нама.
31. Постани саучесник невоља светих, јер се преко њих општи са Богом.
32. У цркву улази као на небо. У њој немој говорити нити помишљати ни о чему земаљском.
33. Сматрај неопходним да се има довољно онога што је потребно за живот. Међутим, бригу о томе препусти Богу.
34. Изнуравај тело добрим трудовима, али се постарај да не падне потпуно.
35. Вино пиј што мање. Оно постаје утолико благотворније, уколико се мање пије.
36. Укроћуј гнев зато што, излазећи из мере, он постаје отац беснила.
37. У болестима се, пре лекара и лекарстава, користи молитвом.
38. Поштуј све свештенике, а притичи ка добрим.
39. Љуби домове Божије, али и себе припремај за дом Божији.
40. Иди чешће у цркву. Она нас избавља од бура и спољашњих узнемирења.
41. На земљи је све привремено. Немој да се жалиш ако нешто такво буде одузето од тебе.
42. Када на тебе наиђе помисао сладострашћа, супротстави јој стид од људи и ожалашћење Бога.
43. Ограђуј слух и очи зато што кроз њих улазе све стреле непријатељске.
44. Када се молиш, мисао узводи ка Богу. И ако се она, расејавши се, спусти доле, ти је поново подигни.
45. Ум не престаје да рађа помисли. Ти, пак, изгони рђаве, а негуј добре.
46. Радуј се смирењу зато што је висина која се рађа из њега велика и не може да падне.
47. Подвизавај се колико је потребно да би подавио телесне покрете. А ако изнемогнеш, попусти телу не ради насладе, него ради здравља.
48. Рђаве помисли одгони другим - добрим.
49. Помишљај о лепоти небеских добара и у тебе неће ући никаква пристрасност према земљи и земаљским насладама.
50. Веруј да су рђаве помисли ђавоље семе. Због тога ће се оне прекратити, а сејач посрамити.
51. Највише пази на слух јер он душу чини расејаном и немарном. Немарна, пак, душа лако са себе свргава узду закона.
52. Душу треба поделити на дела и молитву (тј. да буде час запослена, час на молитви). Тада ђаво неће наћи много прилаза ка нама.
53. Ако пружиш руку на посао, нека ти језик пева, а ум се моли. Јер, Бог очекује да га се свагда сећамо.
54. Молитвом осењуј свако своје дело, а нарочито оно у вези са којим твоја помисао сусреће сумњу.
55. Ако хоћеш да дела твојих руку буду Божанствена, а не земљана, нека оно што стекнеш са њима буде доступно потребитима.
56. Радуј се посети светих јер се преко њих јавља Бог.
57. Истински свете распознај по делима, зато што се свако дело познаје по плодовима.
58. Постарај се да увек стекнеш неку корист кад видиш свете. Посматрај њихов поглед и држање зато што ћеш и од тога стећи корист.
59. Подвизавај се да у срцу имаш незлобивост, а у телу чистоту, јер ће и једно и друго од тебе начинити храм Божији.

60. Чувај свој храм као храм Онога који те је саздао, који ће ти судити и који све устројава да ти, који си Његов образ, будеш чист.
61. Разговори са светским људима одвајају мисао од Бога. Стога сам немој разговарати са њима, па и друге удаљуј од тога.
62. Када те прекоревају, гледај да ниси учинио нешто што је достојно прекора. Ако ниси учинио тако нешто, сматрај да је прекор дим који брзо ишчезава.
63. Без скрушеног срца није могуће да се ослободимо страсти. Срце се приводи скрушености тројаким уздржањем: од сна, од хране и од телесног покоја.
64. Ако си увређен, прибегни трпљењу, па ће штета прећи на увредиоца.
65. Када видиш богатство, или славу, или светску власт помисли на несталност, те ћеш избећи мамац.
66. Трпи невоље зато што се у њима, као руже у трњу, рађају и сазревају врлине.
67. Немој ништа сматрати равним по достојанству са врлином, зато што је она лик Божији. Стога је она непромењива, као и Он.
68. Плачи због грешника коме је све потаман зато што мач правосуђа виси над њим.
69. Лењост сматрај мајком зла. Јер, она растура добра која имаш, и не дозвољава да стекнеш она која немаш.
70. Када се онај ко чини зло не стиди, рана постаје дубока и пад стреми ка очајању.
71. Сваки пут када те ухвати малодушност помисли на добра која су припремљена вернима, те ће те духовни плод (веселост) брзо посетити.
72. Свако треба да се пред свима смирава. Јер, смиравати се само пред некима значи имати лажно смирење.
73. Ништа не претпостављај љубави према ближњем, изузев кад се због ње презире љубав према Богу.
74. Не везуј се ни за кога, нити имај пристрасност према било коме мимо закона Божијег. Јер, ко било кога претпостави Богу, чини да је Бог мање достојан од њега.
75. Немој штитити зле зато што би их тиме подстицао на зло и себе оскрнавио, саучествујући у њиховим делима.
76. Уразуми онога који греши и не осуђуј онога који пада. Јер, друго дело приличи злоречивом, а прво ономе који жели да исправи.
77. Старај се да увек слушаш и говориш о делима светих. Јер, то побуђује душу на добру ревност.
78. Срце сваког од нас је домаћа црква. Стога у њој треба да вршимо и црквене службе.
79. Ако се у цркви врши служба, иди на њу, а ако се не врши, прочитај апостолску благовест и иди (на свој посао).
80. О слави врлине суди на основу светих, зато што њихова слава и по смрти остаје бесмртна.
81. Зло ћеш омрзети када се убедиш да се ради о демонском мачу који сева на нас.
82. Уколико уразумљујеш палоба, своје речи растварај саосећањем. Тада ће се и његове уши смекшати и срце просветити.
83. Говорећи са светима, распитуј се о духовном. А када не говориш са светима, не говори о томе.
84. Свагда се жури да вршиш добра дела да не би, оставивши их, одавде отишао са незавршеним [послом].
85. *Тако тарчите да... добијете* (1.Кор.9,24), тј. без заустављања. Јер, за врлином треба да трчимо све док не сиђемо са попришта живота.
86. Немој бити слабо брижљив за вршење заповести зато што се код таквих узалуд труд додаје на труд.
87. Вежбај се у трпљењу и пре него што затреба како би у време невоље имао спремно оружје.

88. Бори се са злим помислима и говори им оно што се говори у закону (тј. у Речи Божијој).
89. Са великим старањем одвајај око од овога живота, зато што његов зли дим чини да се душа смути.
90. Ако је тобом овладала нека рђава навика, одсецај је по мало, па ћеш то трње из душе ишчупати без већег труда.
91. Чистог Бога љуби чисто. Све сматрај нижим од Њега који је над свиме.
92. Ако желиш да будеш храм Божији, приноси Богу непрестану молитву као трајну жртву.
93. Онога ко живи немарно немој узимати за саветника. Јер, волећи рђаво, он не може саветовати добро које не воли.
94. Уздржавај се од свега трулежног и сваки дан се причешћуј тајанственом вечером. На тај начин ће Христово тело бити наше.
95. Немој роптати ако те било чиме Бог кажњава. Јер, Он кажњава као Отац. Осим тога, Њему смо, као Добротвору, дужни захвалност.
96. Радуј се када претрпиш бешчашће. Јер, имаћеш велику награду ако је оно неоправдано. Ако је, пак, оправдано ти ћеш се, због уцеломудрења њиме избавити од бича казне.
97. Животне невоље и радости су сличне сенци и точку. Јер, оне немају постојаност, слично сенци, и окрећу се, као точак.
98. Старај се да свагда напредујеш по Богу. Јер, онај ко додаје мало на мало, за кратко време ће сабрати добро богатство које сви ишту.
99. Ако желиш да избегнеш болно мучење немој никога злословити, будући да се тиме огорчује Божанство.
100. Ако желиш да од свога дома удаљиш сваки бич казне, немој злословити човека који има исту природу са тобом. Јер, Онај ко га је саздао се праведно због тога љути.
101. Ако хоћеш да будеш изнад сваког греха немој се распитивати о туђим гресима. Јер, и у теби је много тога због чега окривљујеш другог.
102. Човече, бежи од гордости чак и ако си богат, да не би имао Бога за противника.
103. Заволи смиреноумље чак и ако си велики, да би био узнесен у Дан суда.
104. Немој се подсмевати човеку па читавог живота нећеш претрпети подсмех.
105. Када си у цркви, немој лутати умом. Јер, они који су пред Царем не предају се смеху нити се расејавају.
106. Врло добро запамти што ти је речено и то ће те учинити славним по животу.
107. Ревнуј за часни живот да би имао смелости да исправљаш оне који греше.
108. Обуздавај дрскост и никог не омаловажавај да не би био осуђен као високоуман.
109. Немој се смејати паду другога да не би био исмејан од кога не желиш.
110. Сачувај ове поуке па ћеш стећи венац славе.
111. Испуњавај те заповести и оне ће те учинити славним пред људима и милим Богу. Јер, тиме се угађа Богу и таквим напретком му се истински служи.
112. Старај се да увек напредујеш у добрим делима.
113. Војник се неће прославити уколико најпре не буде обучен дуготрајним вежбама, испитан у труду и биткама, и уколико на опиту не покаже да односи победу над непријатељима.
114. Утолико пре се нико неће удостојити да од небеског истинског Цара прими небеске дарове Светога Духа уколико се претходно не буде вежбао у изучавању светих заповести, чиме тек прима небеско оруђе саме благодати којим ступа у борбу са духовима злобе.
115. Колико [човек] успева у духовном подвигу, толико усходи на висину тајни Духа и сакривених ризница

премудрости.

116. Колико се [човек] богати благодаћу, толико, уз помоћ Владике, напредује у познању замисли злобе. Њему слава и моћ у векове! Амин.

1. Почетак спасења је - осуђивање самог себе.
2. Боље је бацити камен на [човека], неголи реч.
3. Буди према свима онакав каквима би желео друге према себи.
4. Правду пре пројављуј делом, неголи речју.
5. Благодостив није онај који је многим указује милост, него онај који никога није увредио.
6. Боље је спавати на земљи на лишћу од дрвећа са смелошћу (тј. спокојном савешћу), неголи без ње на златној постељи.
7. Сладак је онај пријатељ који храни душу.
8. Певај Богу речима, а поклоњење му узноси делима. Мишљу, пак, и срцем буди пред Њим побожан.
9. Јереја чине разумност, добар живот и благородство.
10. Најгоре дело је улагивати се свему срамном.
11. Речима учи врлину, а проповедај о њој делом.
12. Немој сматрати да је прекрасно дело поседовање врлине, већ - њено поседовање на прави начин.
13. Поштујући закон ти ћеш и живети по закону.
14. Странац је онај коме је туђе све светско.
15. Богатом не ласкај, али га немој ни раздраживати.
16. Тело укрепљује вино, а душу - Реч Божија.
17. Употребљавај здрава, а не слатка јела.
18. Желећи да угодиш гомили, постаћеш као гомила.
19. Изнад свега умртвљуј своје тело.
20. Трудољубив је онај ко нема сувишног времена.
21. Хулу на Бога изврже неопростиви грех.
22. Од ушију и језика [долази] велика невоља.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ НИЛ СИНАЈСКИ

АСКЕТСКЕ ПОУКЕ ПРЕПОДОБНОГ НИЛА СИНАЈСКОГ

IV

**МИСЛИ КОЈЕ ЧОВЕКА ОДВАЈАЈУ ОД ТРУЛЕЖНОГ И ПРИВОДЕ
НЕТРУЛЕЖНОМ**

1. Пут ка врлини је бекство од света: добри и кратки пут.
2. Онај који жели нетрулежно не треба ни у шта да рачуна трулежно.

3. Уколико желиш истински живот, увек очекуј људску смрт.
4. Омрзни садашњи живот, будући да видиш како се неуредно окреће његов точак.
5. Немој желети добра чија је употреба пролазна и која се могу изгубити.
6. Смеј се над онима којима све [ововековно] успева, и сажаљевај оне који су у свему неуспешни: једно води ка награди, а друго ка мудрољубљу.
7. Подвизавај се у трпљењу које су, као што знамо, показали мученици. Јер, да бисмо (одговорили захтевима савести) и од нас се очекује мучеништво савести.
8. Свему претпостављај душу, па ћеш путем врлине потећи без труда. Јер, све је трулежно, а душа је нетрулежна. Трулежном треба претпоставити нетрулежно.
9. Буди спреман на невоље и обрешћеш велику корист.
10. Од Бога не ишти пријатног, него само корисног. Јер, Бог прво не даје, ма колико га тражио. А, уколико га некако и добијеш, брзо ће пропасти.
11. Не вређај сиромаштво, будући да оно борца на попришту закона чини нерасејаним.
12. Не варај се богатством. Јер, бриге о њему најчешће одвајају човека од Бога и [Његове] воље.
13. Близу је крај. Припреми се, лењивче, за бичевање.
14. Близу је жетва. Очистимо од трња њиву душе.
15. Ништа није сакривено од Судије. Узалуд покушавамо да се сакријемо грешећи.
16. Више се стиди од анђела (којих је много око нас), неголи људи. Удаљуј се од сваког срамног дела.
17. Забринито помишљај на вагу Судије, те ћеш из дела свог живота избацити све што не може да издржи праву меру (тј. оно што ће се, услед примесе туђих расположења, показати лажним, као што се, нпр. показује лажном златна монета која, због примесе других елемената, не показује своју нормалну тежину).
18. Сматрај губитком сваку беспослицу и покој, те жури да учиниш било шта од онога што ће се тражити од нас.
19. Свагда помишљај о непостојаности садашњег живота, те ништа у њему неће бити у стању да те расеје.
20. Нека те не наслађују земаљске, привремене радости. Јер, оне су удица која твоју душу, као рибу, примамљују и лове.
21. Стој против искушења, показујући потребну храброст.
22. Никада немој презрети сиромаша који пролива сузе, да ни твоје молитве не би биле презрене.
23. Мудрољубље је најбоље имање које људи могу стећи. Међутим, будући јединствено, и оно хоће да пребива једино са оним ко га је стекао.
24. Врлина је - хитон Божији. Труди се да га ткаш, те ћеш облачити Онога који одева сву твар.
25. Приземне [ствари] отимају лопови. Чини небеско које је недоступно за прсте грабљиваца.
26. Треба да одбијамо утехе, будући да нас наводе на дела због којих се, по отрежњењу, обично стење.
27. Плотољубивих помисли треба да се гнушамо зато што кваре тело и оскрнављују душу.
28. Ни земаљска добра се не стичу без труда. Зашто бисмо, онда, због напора избегавали небеска добра?
29. Хоћеш ли да чиниш врлину и да не осећаш напор? Држи у мисли да је труд привремен, а награда вечна.
30. Требало би да сви који истрајавају у непотребним сластима помисле о краткотрајности насладе и о дуготрајности казне за њих.
31. Све сматрај трулежним, а једино врлину - нетрулежном.

32. Пренебрегавај све што човека чини сличним скоту, и чини само оно што те може учинити небеским.
33. Труди се око врлине зато што она Адама, кроз мудрољубље, показује богом.
34. Да ли уздржаваш стомак? Међутим, уздржавај и језик, да не би био роб једног, а бескористан слободњак другог.
35. Љуби Бога и према својима немој бити приврженији него према Њему, како се, по Његовој речи, не би показао недостојним Њега, премда и не би желео да се то деси.
36. Стрпљиво подноси невоље зато што се у њима крије венац за борце.
37. Блажено је - трпети зло, а чинити га - јадно. Јер, онај ко трпи јесте наследник Христов, а ко га чини - сунаследник ђавола.
38. Дobar је хлеб поста зато што у њему нема квасца сластољубља.
39. Свет је жртвеник молитве зато шта нам привлачи Светога над светима.
40. Немој праведност сматрати додатком врлине, зато што је без ње свако дело нечисто.
41. Ако сејеш међу ниште, сеј своје, зато што је туђе горче од пелена.
42. Милостив [човек] је слеп уколико је неправедан, будући да обрађује поље са кога не може да сабере жетву.
43. Свагда очекуј смрт, али се немој бојати: и једно и друго су црте мудрољубља.
44. Носи образ врлине, али не стога да би обмануо, него да би донео корист онима који те виде.
45. О добру треба да говори и онај који не чини добро како би, постидевши се својих речи, и сам почео да га твори.
46. Ако истински желиш небо онда са земљом немаш ништа [заједничко]. Јер, она неће дозволити да се узнесеш ка њему.
47. Немој желети да се обогатиш ради љубави према сиромасима. Јер, Бог је праведнику наредио да даје милостињу од онога што има (Лк.11,41).
48. Ако чаша студене воде оправдава милосрдног, каква тек награда очекује онога који је све дао сиромашнима?
49. Чистота и саосећајност су мајке врлина. Стога без њих није могуће војевати за Христа.
50. Немој занемаривати саосећајност зато што је она благог Владику свела са неба.
51. Немој пренебрегавати чистоту зато што је њоме она која је постала оруђе Оваплоћења (Пресвета Дјева) људима даровала Бога који се ради нас оваплотио.
52. Не говори: "Осветићу се непријатељу", зато што на небу имамо праведног Судију.
53. Немој желети ни да живиш у утехама, ни да си богат, ни да те славе. Јер, то је житејска трулежност, а ми смо саздани за нетрулежност.
54. Немој плакати над умрлим, будући да је то заједнички пут. И блажен је онај ко тај крај достигне (без прекора).
55. Плачи због грешника, а не због сиромашнога. Јер, другоме се припрема венац, а првоме - мука.
56. Смеј се над точком живота који се неуредно врти. Међутим, чувај се бездана у који он свргава оне који заспу на њему.
57. Са Богом беседи много, а са људима мало. Поучавајући се у закону, постићи ћеш и једно и друго.
58. Сузе за време молитве су за душу - благотворна купељ. Ипак, после молитве се сећај због чега си плакао.
59. Немој ублажавати силне овог света, зато што ће *силни бити силно испитивани* (Прем.6,6). Према њима ће и Судија бити строжији.
60. Адаму је наложено да се труди (и то без награде), а ми, трудећи се у закону, стичемо награду.

61. Наследницама Еве свакако припада скорб. Међутим, уколико будемо са благодарношћу подносили скорби, клетва ће се преокренути у благослов.
62. Нека ти у твојим делима савест буде светилник. Јер, она показује која су од њих добра, а која рђава.
63. Осудимо себе, па ћемо умилостивити Судију. Јер, Он се, као благ, радује када види да грешник растаче своје време.
64. Ако смо учинили нешто нечисто, омијмо се покајањем. Јер, ми смо дужни да образ Божији представимо чистим.
65. Излечимо душевне ране пре него што се оне обнаже, како бисмо тим излечењем одвратили бичеве казне.
66. Као што везани не може лако да хода, тако ни они који су се сплели у житејске [ствари] не могу да чисто проходе пут врлина.
67. Треба мрзети грех. Тако ће и онај ко упадне у њега скорије изаћи из његових мрежа.
68. Ко не мрзи грех, биће прибројан грешницима, чак и ако га не чини.
69. Стењи због ближњег који греша да би застењао и због себе. Јер, сви смо ми дужници због греха.
70. Паломе пријатељу напомињи о Судији, па ћеш и своју греховну рану помазати. Јер, такав савет јесте опште лекарство.
71. Намеравајући да нешто кажеш или учиниш имај у виду и одговор који ће се ускоро захтевати од тебе, па ћеш се уцеломудрити под дејством страха.
72. Бој се казне за грех и стрепи при помисли на стид због њега, зато што је њихова тежина безмерна.
73. И лепота и мноштво будућих добара су безгранични, а садашња су - сенка, дим и водени мехур.
74. Немој сејати зло зато што је сетва близу и што онога који негује трње очекује огањ.
75. Лицемери, грамжљивци и сластољупци су руже овога света. Међутим, сачекај мало па ћеш (уместо ружа) видети изгажену траву.
76. Свако рђаво дело даје оружје ђаволу против нас. Наоружан њиме, он се жестоко односи према онима који су га наоружали.
77. Хоћеш ли да непријатеља доведеш до исцрпљености? Одсеци грех, па ћеш моћи да му се ругаш као очерупаном врапцу.
78. Тешко нечастивоме! Јер, док се сви просвећују, он се покрива мраком.
79. Тешко богохулнику! Њему ће се везати језик пред лицем Судије, те он неће моћи ништа да каже у своје оправдање.
80. Тешко безаконику зато што ће поћи строгоме Судији и праведноме Законодавцу.
81. Тешко грамжљивоме, зато што ће богатство побећи од њега, а он - стећи огањ.
82. Тешко лењивоме! Он ће тражити време које је зло протраћио.
83. Тешко надменома! Када легне у гроб, сазнаће ко је.
84. Тешко блуднику који је оскрнавио брачну ризу! Он ће са стидом бити избачен из царске ложнице.
85. Тешко бунцији и пијанцу! Они ће се убројати у убице и бити кажњен са прељубочинцима.
86. Тешко ономе ко се предаје утехама у ово кратко време! Он се гоји као теле које је намењено за клање.
87. Блажен је онај ко иде тесним путем! Он ће на небо узићи са венцем.
88. Блажен је онај ко сатире грехе, јер пред њим дрхте демони.
89. Блажен је онај ко је чист у души и нелицемеран у врлини. Јер, он ће судити свету, и њему се неће судити са светом.

90. Блажен је онај ко је неуспављив у молитвама, читању и добротинству! Такав неће заспати на смрт.
91. Блажен је онај ко има висок живот и смирену мисао! Он подражава Христа и са Христом ће засести.
92. Блажен је онај код кога закон не силази са језика! Од његовог боравишта Бог никада неће одступити.
93. Блажен је онај који многим чини добро! Он ће на суду наћи многе заштитнике.
94. Блажен је онај чија врлина није лажна. Јер, лопата Судије ће без грешке све развејати.
95. Блажен је онај ко своја дела украшава пре појаве огња којим ће све бити испробано.
96. Блажен је онај ко жури ка будућем животу, зато што садашње испушта мирис трулежности и вуче ка смрти.
97. Блажен је онај ко расипа сабрано зло и који ће чист стати пред чистог Судију.
98. Заглавље овог слова јесте: Душо, немој бити немарна! Јер, кроз кратко време ћеш стати пред вагу Страшног суда Христа Бога нашег.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ НИЛ СИНАЈСКИ

АСКЕТСКЕ ПОУКЕ ПРЕПОДОБНОГ НИЛА СИНАЈСКОГ

V

**МИСЛИ СЛИЧНЕ ПРЕТХОДНИМ, ИЗВУЧЕНЕ ИЗ ДРУГИХ ДЕЛА
ПРЕПОДОБНОГ НИЛА**

1. Храброст врлина је похвална и у време мира, али је још више за похвалу у време борбе.
2. Врлина се јавља не само на делу, него и у невољама које јој се супротстављају.
3. Бестрасан је онај ко је однео победу, подносио страдања у многим борбама. Ко, пак, говори да је стекао врлину без борбе, још је страстан.
4. Срце у коме нема борбе остаје без могућности да покаже врлину. Јер, врлина је добила име од врлинских подвига који се делом пројављују у борби.
5. Одлучно одбијајмо да се наслађујемо помислима и обраћајмо се на њих са гневом како, иначе, не бисмо постали саосећајни и ка предметима [које представљају].
6. Душа човека који не живи у безмолвију води борбу са утисцима чула, а љубитељ безмолвија, који чува чула, води борбу са помислима.
7. Они који су од благодати примили силу за подвижничке напоре нека се чувају од мисли да је имају по природи. Виновник свега доброг у нама јесте Онај који је дао реч о заповестима, као што је виновник свега рђавог лукави подметач прелести. Стога, ма какво добро учинио, принеси благодарност Виновнику добра. Зло, пак, које ти досађује призивима, приписуј родоначелнику свега рђавог.
8. На крају сваког труда (тешкоће, скорби) принеси благодарност Богу - Доброчинитељу како би твојим искреним благодарењем била посрамљена злоба непријатеља. Онај ко делу припоји благодарност имаће некрадиву скривницу срца, сазидавши против греха двоструки зид са пушкарницама.
9. Достојан је похвале човек који је са делатним животом спојио умни, како би душа, орошавана из оба источника, обилније рађала врлине. Јер, умозрење окриљује умну суштину ка сагледавању савршених ствари, а врлина умртвљује удове ... *који су на земљи: блуд, нечистоту, страст, злу похоту* (Кол.3,5). Стога, онај ко се опаше са оклопом делања и умозрења већ успешно наступа на демонско лукавство.
10. Демони са душом ратују помислима. Њима се, пак, супротставља трпљење, које они осећају врло снажно. Видећи тог моћног предводника битке, они већ са страшљивошћу ступају у борбу.
11. Ако хоћеш успешно да водиш борбу са војском демона врата своје душе (чула) затварај усамљеничким безмолвијем и своје уво окрећи ка отачким речима. Тада ћеш их, научивши се да лакше

препознајеш трње помисли, спаљивати гневом и одбијањем.

12. Пазећи на савете отаца, немој бити судија њихових дела, већ схватај и изучавај њихове изреке.

13. Непријатељи имају обичај да пажњу онога ко пита скрећу на дела онога који саветује како би га, начинивши га строгим судијом, лишили корисног савета.

14. Немој одбацити савет који ти се нуди, чак и ако ти је већ познат.

15. Ко не слуша отачку заповест, преслушаће и заповест закона.

16. О успесима отаца немој разговарати само ради свог задовољства, већ се потруди да и сам пођеш њиховим стопама.

17. Онај ко се марљиво стара да позна коме се подвигу која помисао супротставља постаће искусан у борби са непријатељском прелешћу.

18. Знај да се на место подвига који недостаје у целини твојих трудова поткрала помисао која га је поткрала и која му се обично противи.

19. Са благоразумношћу се у својим подвижничким напорима сећај да чуваш срце како те заборав на старање о добрим стварима не би предао у ропство помислима. Јер, заборав на ропство се договара са зломом (непријатељем) да лоповски уђе у ум и опустоши га како хоће чим га он покраде.

20. [Дешава се] да један воли да слуша како други оговара неког трећег. Тада обојица служе као оруђа два духа који потпомажу један другог. Јер, слушање увреда распаљује оговарање, а оговарање изазива слушање зла. Они, на погибао свог срца, воле један другог.

21. Затварај слух свој пред осуђивањима да не би двојако грешио: и тиме што се навикаваш на погубну страст, и тиме што друге не опомињеш због брбљивости.

22. Онај ко воли да се подсмехује разбојнички поткрада душу бољих (од себе), клеветам прокопавајући слаби слух.

23. Онај ко бежи од језика који злослови ближњега, прогони и своје сопствено оговарање.

24. Онај ко са задовољством слуша клеветника ушима усисава отров звери.

25. Нека твоје уво не окуша од тог отрова да и ти другоме не би принео такву сплачину.

26. Не оптерећуј свој слух осуђивањем да не би, продавши се тој страсти, постао роб многих страсти. Јер, нашавши у теби место, једна страст ће у исто гнездо увести и друге. Владалачки ум постаје роб многих страсти када се спрегне са неком страшћу и сасвим одбаци подвижничке напоре.

27. Оно што може да изазове завист марљиво сакривај од онога који може да падне у завист.

28. Ако се твој пријатељ, сматрајући добру славу твојих дела за своје понижење, рани завишћу и чак умисли да је неким прекором помрачи, буди на опрезу да се и сам не раниш, пустивши да се у твоју душу улије горак отров огорчења. Јер, сатана се баш о томе брине да њега распали завишћу, а тебе изједе огорчењем.

29. Боље је да се смириш и да *чашћу* такве учиниш *већим* од себе (Рим.12,10), постаравши се да и трпезом укротиш њихов дух који је постао зверолик због зависти.

30. Једног трпељивог пустиножитељног старца неко је покушавао да изведе из пустиње због његове дубоке старости. Међутим, старац му је рекао: "Престани да ме принуђаваш на то стога што за мене, злочинца, још није престао рок изгнанства".

31. Када сам га замолио да ми каже поучну реч, он је одговорио: "Трудољубиво најпре ишти да се у твоје срце укорени страх Божији. Тада ћеш већ у себи увек наћи потребну реч која човека учи разуму".

32. Упитан о стицању страха, тај старац је рекао: "Ко брижљиво пази на сећање на смрт, биће руковођен и ка страху од суда".

33. Побуђиван страхом, бићеш свакодневни сабеседник Божанствених Писама. Кроз разговор са њима ти ћеш истерати беседу за туђим помислима.

34. Онај ко из Божанствених Писама у срце сабира ризницу духовног познања биће у стању да из њега

лако изагна помисли.

35. При ноћном читању на бдењу, слушајући Божанствена Писма, немојмо сном оптерећивати слух, нити душу предавати у ропство помислима. Напротив, јакоком Писма рањавајмо срца како бисмо, дошавши у скрушеност, стекли ревност за спасење и пресекли непријатељску лењост.

36. Онај ко гори љубављу према Богу сећањем на небеско из мисли изгони свако човекоугађање.

37. Сведока твојих дела, тј. своју савест, немој слати помисли која презире пад и која о њему говори слаткоречиво.

38. Телесне страсти нећеш угасити уколико свом телу не пружиш лек подвижничких трудова. Ни душевне страсти нећеш угасити уколико претходно своје срце не напуниш плодовима љубави.

39. Телесне страсти свој зачетак имају у природним потребама тела. Против њих је неопходно уздржање. Душевне, пак, страсти се рађају од душевних потреба и против њих је неопходна молитва.

40. Љубав је пунота бестрашћа - потирање страсти: она доноси дуготрпељивост, хлади гнев који кипти, саветује смирење, смирује гордост.

41. Љубав у ствари нема ништа осим Бога, будући да је Бог љубав.

42. Страхом Божијим се обуци преко страха од вечних мука, како би страхом од геенског огња у себи запалио неугасиви пламен (за дело богоугађања) и брже се умудрио против злобе помисли. Јер, страх је почетак премудрости.

43. Онога који из искуства објашњава варке помисли неће сви познати, већ само они који су и сами искусни. Јер, постоји само један пут (заједнички за све) за њихово познање - искуство.

44. Школа опитног познања јесте делатни живот. Прихвативши га марљиво, ми ћемо и себе упознати, и помисли почети да разликујемо, и Бога познати.

45. Нека дела буду сила којом ћеш умиривати своје помисли. Јер, делатност је мудрија од познања и изговарања, као што је и тежа. При делатности речи севају као муње, а без дела оне не севају силом дејствености.

46. Будући душевно око, помисли нас ослепљују како бисмо ми и најбоље заповести користили на најгори начин.

47. Демони се љуте на оне (од братије) који се одликују повиновањем свом ави и на њих шкргућу зубима, будући да су они са потчињавањем спојили и безбрижно одрицање од света.

48. Код оних који су послушни свом оцу демони на сваки начин покушавају да изазову огорчење према њему, проналазећи разне поводе. У случају да их покрену на гнев, они у њима изазивају и срдитост, да би, затим, мало по мало, изродили и мржњу према њему због тога што, наводно, неправедно кажњава и што је лицемер. Демони то чине стога да би на разне начине поколебали душу и отели је из отачког наручја.

49. Понекад демони величају подвижничке напоре у помислима, а понекад их омаловажавају као ништавне како би негде положили високоумље, а негде посејали очајање. Они величају напоре оних које не могу довести до лењости како би их бацили у високоумље, а онима који се не саглашавају са високоумљем наговештавају да су им подвизи ништавни, како би их, доведши их до лењости, вргли у очајање.

50. Када нам помисли буду величале наше подвижничке напоре, понизимо своју душу, одбацивши их са презиром, а када буду подцењивале наш труд као ништаван похвалимо колико год можемо Христово милосрђе.

51. По мери злопаћења тела испитуј и своју савест. Упознавај самог себе пратећи тајну крађу помисли како не би, остајући неосетљив према тајном поткрадању, доживео помрачење од мисли да се врлине жању само суровошћу живота.

52. Као што се злато слабе каквоте прочишћава када се стави у топионицу, тако монах почетник, претапајући своју нарав у обитељи, постаје светлији посредством искуства трпљења. Наредбама братије он се васпитава у послушању, а казнама онога који кажњава (аве или старца) стиче основу дуготрпљења. Уколико он буде са радошћу примао увреде и уколико буде заволео смирење у понижењима, по мери све

веће силе коју му даје благодат почеће да умножава врлине, поставши виши од супротних страсти.

53. Ум ће осетити спокојство када, одсекавши узроке страсти, ступи у сагледавање. До одсецања страсти он ће осећати и напор и опасност, неутврђеном ногом ступајући у борбу са супарницима.

54. Старци веома одобравају отшелништво које бива у своје време, тј. када му неко приступа пошто се усавршио у врлинама у општежићу. Па ипак, и човек нека се у почетку испита да ли са успехом може да живи у отшелништву. Ако, пак, нађе да то није у стању услед недостатка снаге, нека се врати у општежиће како се, иначе, немајући силе да одоли лукавим помислима, не би лишио ума.

55. Као што удовици која плаче синови служе као утеха, тако и подвижнички напори који расејавају помисли очајања, продубљују верујуће покајање, обзнањују Христово милосрђе и изглађују учињене грехе утеху представљају палој души.

56. Као што млади пас покушава да узме хлеб од детета, тако лукава помисао покушава да срцу одузме разум. Стога немојмо као деца гледати на лукавство непријатељских сила како им не бисмо предали душу на разграбљење.

57. Као што светлећа скупина звезда осветљава небо, тако и истина Божанствених речи просвећује човека и као да у њега уноси светиљку. Стога сви носимо један исти образ истине, будући да *Господ једномислене уселјава у дом* (Пс.67,7).

58. Као што се сунце светлосарним лучама осмехује свој земљи, тако љубав светлосарним делима поздравља сваку душу. Уколико је стекнемо угасићемо страсти и засијаћемо до небеса. Остварићеш сваки труд чим стекнеш свету љубав. А кад ње нема, изостаје сваки успех. Онда и гнев бесни, и нарав огрубљује, и уз труд се, због високоумља, прилепљује таштина.

59. Најпре треба да се ухватимо у коштац са страстима и да са великим трезвоумљем предамо сећању оно што је било за време борбе. Затим, по испитаноме на себи, треба и другима да саопшtimo правила борбе како би њихову победу учинили лакшом, указујући им унапред на начин како да воде борбу. Понеки су у себи и савладали страсти дуговременим строгим животом али не знају начин победе стога што су, као у ноћној битки, занемарили да прате своје дејствовање, услед чега њихов ум није познао непријатељску подмуклост.

60. Онај ко је окусио безмолвије и ко је колико толико започео да упражњава сагледавање, неће се сагласити да свој ум веже за бриге о телесном, нити да га, одвојивши га од духовног познања, обрати ка земаљским делима, будући да већим делом ходи по висинама.

61. Када су страсти покорене непријатељи нас више не узнемиравају и више нема потребе да се употребљава одбрамбено оружје. Тада се већ може приступити неговању и других душа. Међутим, док још владају страсти, и док се борба са мудровањем тела продужује, не треба одвајати руке од оружја, већ га непрестано имати под рукама, како злобни непријатељи наше спокојство не би обратили у прилику за напад и како нас не би заробили без проливања крви.

62. Свети Мојсије Израилу даје савет да, по уласку у обећану земљу и савлађивању тамошњих народа, *пази на себе и да не следује за њима пошто их савлада* (Пон.Зак.12,30). Тај савет веома приличи и онима који, по одсецању страсти, не обраћају марљиву пажњу на своје срце. Јер, у том случају у њима почињу да, као неки изданци, ничу ликови из прошлости. Онај ко им буде дао слободу да често западају у владалачки ум, не бранећи им улаз, поново открива у себи гнездо за страсти иако их је већ победио, при чему његов живот опет долази у опасност од борбе. Јер, страстима које су већ укроћене је својствено да, слично воловима који су приучени да једу сено, услед немарности укротитеља поново постану дивље и да доспеју до зверске свирепости.

63. *Нека је проклет онај који положи идола у тајности* (Пон.Зак.27,15). Није једно исто нешто за свагда скрити у земљу и положити у тајности. Оно што се сакрије у земљу и више се не појављује чулима са временом се изглађује из сећања. Положено, пак, у тајности се сакрива од других, али га онај ко га је положио често виђа и обнавља сећање на њега. Такав идол који се полаже у тајности представља свака срамна помисао која се образује у мисли и не избацује, већ тајно задржава. Ко тако чини, подвргава се казни која је прописана у закону, будући да је неговање срамне помисли исто што и поклоњење идолу.

64. Не треба да дозволимо да срцу приступају представе које оштећују помисао. Јер, срце које падне у помрачење нечистим помислима већ насилно и против воље запада у страсно дело.

65. Дух Свети је написао житија светих како би свако који проводи неки [подвижнички] начин живота

истинским примерима могао да буде узведен ка истини.

66. Они који су се тек недавно ослободили од светског метежа треба да пребивају у безмолвију (унутар зидова обитељи или дома) како честим изласцима и чулним утисцима не би повредили ране срца, те старим греховним кумирима додали нове кипове. То безмолвије је тешко за оне који су се недавно одрекли од света. Јер, тада сећање приводи у покрет све што се чува у њему. Раније то није стизало услед мноштва дела која су се непрекидно ређала једно за другим. Међутим, тако бива само у почетку. Временом ће безмолвије, наоружавши се трпљењем, потпуно ослободити ум од смућења скверним помислима.

67. Ум онога који се тек одвојио од греха личи на тело које је почело да обнавља снаге после дуготрајне болести. За њега, који се још није потпуно укрепио, и најмањи повод бива узрок повратка болести. Његове силе су још слабе. Стога постоји бојазан да се страст врати уколико јој неко да повод да се раздражи и уколико се не избегава лутање у народној гомили. Укрепљени и сазрели подвижници могу и ту да смело ступе у борбу. Ко, пак, још није у стању да се бори нека у безмолвију, остајући код куће, налази безбедно прибежиште.

68. Када је у унутрашњости истинска тишина замиру не само страсни покрети, него и сећање на њих. Тада душа, мирно пребивајући у себи, има могућност да унапред примети представу и ликове који се крију у њој, да ступи у борбу са сваким од њих и да их истргне из срца. Када ликови долазе један за другим није могуће да се изгледе претходни утисци стога што је мисао заузета новим образима који, при непрестаном привлачењу, помрачују душевни поглед. Они који желе да виде суво корито реке немају никакве користи уколико ваде воду са места на коме, по њиховом мњењу, лежи оно што траже, будући да одмах долази друга вода и заузима место претходне. Уколико, пак, заграде ток воде одозго, без труда се одмах открива дно, будући да преостала вода сама отиче и оставља суву земљу која се може по жељи истражити. Исто тако је лако избацити запечаћене утиске страсти уколико чула више ништа не достављају споља. А уколико, пак, слично потоку, дају све нове и нове утиске, биће не само тешко, већ и немогуће да се душа очисти од страсних ликова и покрета.

69. Пророк наређује: *Истребите сејача из Вавилона* (Јер.50,16). За нас се савет састоји у томе да истребљујемо образе још док се налазе у чулима, пре него што падну на земљу срца и дају изданке, напајани кишом честог разговора са њима и пре него што донесу плодове зла. Други пророк ублажава оне који не чекају да страсти сазру, већ их истребљују док још личе на младенце који се хране из дојки, говорећи: *Блажен је онај који шчепа и смрска о стену твоју дечицу* (Пс.136,9). Нешто слично значи и оно што је рекао Јов: *Мраволав гине немајући лова* (Јов 4,11). Очигледно је да је велики Јов, желећи да изобрази подмуклост страсти, изабрао сложеницу (мрав и лав), саставивши је из имена најсилнијег лава и најнемоћнијег од свих створења - мрава. Прилози страсти, наиме, започињу тананим помислима, неприметно се прокрадајући слично мравима, да би се затим разрасли и за онога ко се подвргава њиховом утицају постали једнако опасни као напад лава. Стога подвижник треба да се бори са страстима још док оне приступају као мрави, као подстицај имајући њихову ништавност. Јер, уколико успеју да достигну силу лава већ постају непобедиве и силно узнемиравају. Стога им и не треба давати хране. А њихова храна су, као што је већ више пута било речено, образи страсти који улазе посредством чула. Они хране страсти, при чему сваки против душе наоружава свог кумира.

70. И на храму је Законодавац устројио *окна са решеткама* (Јез.41,16). Тиме се истиче да онај ко намерава да своје срце сачува чистим као храм треба, слично храму на коме се решеткама на окнима спречава улазак било чега нечистог, своја чула да ограда страхом Будућег суда као решетком која би спречавала улаз нечистих ликова који се изнова рађају и гурају унутра.

71. Онај ко је за време борбе са призором који раздражује (страсне покрете) у стању да, страхом од будућих казни које прете, себе доведе у напету борбу, слично ономе који се у мору бори са таласима, без напора ће савладати оне који га нападају, не осећајући ударце које му наносе и рећи ће: *Тукли су ме и не одболовах, ругали су ми се и ја не разумех* (Прич.23,35), тј. они су ме тукли, мислећи да ми се наругају, а ја нисам осећао ударце зато што су њихове *ране постале од стрела нејаких* (Пс.63,8). Ја нисам обратио пажњу на њихову превару и нисам показао да уопште примећујем њихово присуство.

72. Они који не остају при својој решености немају користи од одрицања од светских дела, будући да се поново заводе и попуштају помисли и будући да се често враћају ка остављеноме, показујући своје пристрашће, слично Лотовој жени која је, погледавши назад, постала слани стуб, на уразумљење људи са сличним [расположењем]. Честа наклоност према ономе од чега сто се удаљили без сумње ће повући назад од још неутврђене навике у добру. Слабећи стремљење напред, оно ће опет у потпуности привући

к себи и приморати нас да се вратимо ранијим рђавим делима. Стара рђава навика ће се од тога још више учврстити, спречавајући да се поново вратимо ка започетом навикавању на добру нарав. Јер, од обичаја долази навика, која, опет, прелази у природу. Изменити, међутим, и преокренути природу уопште није лако. Погледај на душу која иде за својим навикама: она заседа на своје идоле као да је окована за њих - *Не могу, говори, устати јер ме је задесило оно што бива код жена* (Пост.31,35). Дуго времена умиривана на житејским делима, душа већ заседа на њих као на идоле. Она се прикива за њих, при чему више не може и неће да се растави од њих.

73. Светитељи Божији су бежали од градова знајући да је општење са развратним људима много штетније од заразне болести. Оставивши Јудеју, Илија је обитавао у пустој Кармилској гори, пуној звериња. У пустинољубљу је свог учитеља подражавао и Јелисеј. И Јован је живео у Јорданској пустињи, хранећи се биљем и дивљим медом, показујући да није тешко задовољити потребе телесног живота. Може бити да је и Мојсије нешто слично провозглашавао дајући Израиљцима закон да ману саберу само за један дан. Тиме је наговештавао да бригу о људском издржавању треба ограничити само на један дан. Та, и сви свети, *којих свет не бијаше достојан*, оставивши насељену васељену, *потуцаху се по пустињама* (Јев.11,37-38), бежећи од леполикх људских порока, како силом њиховог стремљења, као потоком, не би били увучени у ток погубног светског живота.

74. Ми смо створени по образу Божијем да бисмо сачували његове црте и да бисмо онима који гледају на нас изузетним животом представили јасне одлике богоподобја. *Ја сам, говори Бог, штедар и милостив, дуготрпелив и многомилостив* (Пс.102,8; Јоил 2,13) и држим се правде. Ето црта Божанског образа. По њима ће се препознати и душа која се причестила богоподобно и која се ородила са Божанством. Из љубави према Богу поревновавши за пуноту богоподобног савршенства и ометана узама тела које везује, душа предузима труд у стремљењу да се очисти и да стекне оно чиме се одликује Божанска природа, тј. благод, дуготрпљење, доброта и човекољубље. И тада она постаје нешто мало мања од анђела (Пс.8,6).

75. Онај ко бежи од светског метежа не дозвољава да му се приближе немири житејске сујете. Он се удаљује од општења са лакomisленим и неутврђеним људима, и већи део времена проводи у кући у безмолвним молитвама, у изучавању Речи Божијих. При ретким изласцима из дома њега виде као умереног, кротког, нераздражљивог, саосећајног, братољубивога. Ко таквог неће назвати правим Божијим ревнитељем, истинским образом и подобјем Божијим, озареним Божанственим лучама Божије благодсти. Он своје уподобљење Богу пројављује врлинама као неким најпривлачнијим цветовима.

76. Особене црте Бога и човека који ревнује за уподобљење Богу су: тихост, незлобивост, негневљивост, независтљивост, благотворност, саосећајност, незлопамћење, доброљубље, доброта, указивање части, брига о користи других, дружељубље, услужност, нечестољубивост, кратко речено, све у чему јавља обиље благодсти Бог који *својим сунцем обасјава и зле и добре; и даје дажд праведнима и неправеднима* (Мт.5,45). По тим цртама ће се препознати онај ко се стара да подражава Бога.

77. И ово указање је довољно да се благопослушни науче савршеном животу. Знајући, међутим, како се понеки са трудом приводе ка томе, свети Павле се стара да нас многим саветима искусно одвоји од сујете, побуђујући нашу ревност разним похвалним именованима. Он час говори: *Ви сте храм Божији* (1.Кор.3,16), час: *Владајте се као деца светлости* (Еф.5,8), час: *Живите достојно јеванђеља Христова* (Фил.1,27), час: *Телеса ваша су удови Христови* (1.Кор.6,15). На једном месту нас назива светим и непорочним (Еф.1,4), а на другом - беспрекорним и честитим, децом Божијом непорочном (Фил.2,15). Он о свему томе говори као о присутном код нас, премда тога код нас још нема, са циљем да бисмо се ми, ужаснувши се пред могућношћу да нам се такве похвале не преокрену у прекор и подсмех уколико се не покажемо такви, узревновали свом усрдношћу да постанемо и останемо такви. Стога се свети апостол не ограничава само на те похвале, већ наводи и разне начине и мере помоћу којих се може доћи до *степенa човека савршена, у меру раста пуноте Христове* (Еф.4,13).

78. Он, пре свега, захтева да умремо и да се разапнемо свету, како ни мало не бисмо осећали ни светске насладе ни скорби. *Умресте, говори, и ваш је живот сакривен са Христом у Богу* (Кол.3,3), желећи да покаже како живе они који устају са Христом, који траже *оно што је горе* и који мисле о *ономе што је горе*, који су умрли за *стихије света* и више не живе по њима. Он још говори: *Него предајте себе Богу, као оживљени из мртвих* (Рим.6,13), желећи да, са једне стране, ми умремо управо за оно чиме се телесне страсти, ратујући против духа, приводе у дејство, и са друге стране, да живимо ониме чиме се врше дела врлина којима се угађа Богу. Стога он и назива живом жртвом оне који су умртвили удове који су на земљи (Рим.12,1; Кол.3,5), и који *ходе у новом животу* (Рим.6,4), који се не крећу ка рђавом након жртвеног умртвљења, и који не остају бесплодни у добрим делима. Као жива жртва, они нису изгубили

силу, већ је, као расцветалу и младу, користе против издавна непријатељског мудровања тела, остајући неуловљени неразумним жељама, будући да су савршено прешли из телесног живота у духовни, и будући да не живе телом, него духом.

79. О онима који су, иако обложени телом, престали да буду узнемиравани његовим неуредним захтевима, апостол говори: *Ви нисте по телу, него по Духу* (Рим.8,9). Наиме, у њиховом умртвљеном телу више не царује грех, нити их насилно принуђава да слушају његове наредбе, противећи се закону ума и заробљавајући их неким законом који се налази у удовима. Напротив, у њима се зацарио закон духа живота у Христу Исусу, који их подстиче на потпуну послушност Христовим заповестима. У том настројењу они не само да се наслађују добром по унутрашњем човеку, већ се са готовошћу напорима око врлине свете телу за сваку ранију непослушност коју су допустили угађајући му. О тој освети и начину њеног остваривања апостол учи: *Као што давасте уде своје да робују нечистоти и безакоњу за безакоње, тако сада дајте уде своје да служе правди за освећење* (Рим.6,19). Како је то велики труд знају они који су, побеђивани обичајем, принуђени да рђаву навiku преобразе у добру. Велики је то труд у коме успевају они који, благодаћу Божијом, не жале себе. После многих одступања и многобројних устремљења напред, они најзад успевају да сасвим одступе од рђавих стремљења којима су били предани, те да све расположење у потпуности окрену од рђавог ка добром, како би све удове употребљавали против непријатељских страсти, од оруђа неправде учинивши их оруђима правде.

80. Побрините се о покретима мисли, пратећи како производе сећања о стварима и како пристрасно или беспристрасно у себе примају њихове представе. Многи попуштају страстима више у помислима, неголи у дејствима, невидљиво се са њима саглашавајући и наслађујући. Они су у унутрашњости пали, премда се споља не види њихов пад. Тако се дешава да је неко по спољашњости беспрекоран, иако сам зна за сакривену унутрашњу поквареност и стиди се због тога што је невидљиво супротно са видљивим. Тако истина противречи поштованој спољашњости, приморавајући праведно савест да се стиди. Чиме се такав разликује од гроба када му душа помишља о неприличном и када је пуна срамних осећања? Грбови на кратко у себи садрже смрад, тј. све док у телу остаје влага. Међутим, чим се сокови истроше, прекраћује се и смрад. Срце, пак, испуњено срамним помислима свагда изазива гнушање, будући да је смрадније од тела које се распада. Једино се оно само наслађује својом срамотом.

81. Задовољство и туга иду за жељом (једно по испуњењу, а друго по неиспуњењу), а жеља се буди осећањем (утисцима од спољашњих ствари, или помислима о њима). Онај, пак, ко не допушта последње (утисак, помисао), не даје места ни првима (жељи и задовољству или тузи). Онај ко згњечи главу змије коју је прикљештио вратима оставља иза врата читаво њено тело које би, свакако, ушло у собу да је глава која претходи нашла слободан пролаз. Такав је закон пажње или трезвоумља.

82. За онога ко жели нешто рђаво подједнако је штетно и да га стекне и да га не стекне, тј. штетна је и радост у првом случају, и туга у другом. Јер, та туга није жалост по Богу која, по речима светог Павла, *доноси покајање за спасење* (2.Кор.7,10), и та радост није радост у Господу, којом се радују они који су добре савести (Фил.4,4). Та радост је извесна душевна превара коју подмеће демон: она не зависи од окушања природног добра, него од заведености његовим призраком.

83. [Навешћемо] особене црте начина на који врлина онога који јој је привржен умудрује да иде ка напретку. Напредак се не представља као сувише удаљен како се не би показало као да врлина хоће да заплаши великом удаљеношћу, али не стоји ни непокретан да не би био лако уловљен гониоцем како он до смрти не би прекидао своје усрђе, већ како би читав свој живот увећавао усрдност, распростирући је на све.

84. Ни време целог живота није довољно за старање о врлини. Онима који се подвизавају потребно је велико трезвоумље због удова који се противе. Уколико смо, пак, расејани и промењивих мисли, како ћемо успешно проћи тако дуги и тешки пут и сачувати се од замки противника који су многобројни и невидљиви, и који као оружје против нас употребљавају наше страсти и чула, обарајући нас баш оним чиме нас је Божија благост наоружала за борбу против њих? Због тога треба да смо пажљиви и да се не заваравимо оним што нашим противницима помаже у борби против нас. Очигледно је: оно што нам не помаже да стекнемо успех у подвигу, служи на корист нашим непријатељима.

85. Каквим помислима треба да се руководе они који намеравају да дају правилан ход својим мислима? Пази. Давид је на једном месту рекао: *Мисао мога срца [говориће] разумно* (Пс.48,4), на другом: *Бавићу се твојим одредбама* (Пс.118,16), и опет: *И поучићу се свим делима твојим и говорићу о поступцима твојим* (Пс.76,13). Чини тако и вечно покретни ум твој неће имати времена да се заноси ка неприличном,

већ ће се неодступно занимати оним што доноси сладост и велику корист, што весели чула виђењем и душу сагледавањем.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ НИЛ СИНАЈСКИ

АСКЕТСКЕ ПОУКЕ ПРЕПОДОБНОГ НИЛА СИНАЈСКОГ

VI

ПОУКА МОНАСИМА

1. Неумереност у храни пресеца пост, а блудну похотљивост одгони самообуздавање са молитвом.
2. Среброљубље је мајка идолслужења која уништава нестицање, док бригу о потребама тела одсеца нада на Бога.
3. Ум који лута уразумљује читање Речи Божије и бдење са молитвом.
4. Налет гнева укроћује благодушност и певање Псалама.
5. Униније прогоне трпљење и сузе, а светску тугу ућуткује удаљавање од чулних задовољстава.
6. Гостољубље се даје смиреноумнима и онима који избегавају властољубље и предности у односу на друге. Гордост, тј. древно зло, јесте мрзост пред Господом. Њој се Бог противи. Њу, пак, смирава само безмерно смирење које говори: *Ја сам прах и пепео* (Пост. 18,27), или: *Ако Господ не сазида дом, узалуд се муче који га граде; ако Господ не сачува град, узалуд не спава стражар* (Пс. 126,1).
7. Као што је немогуће очистити мутну воду, не учинивши је [претходно] непокретном, тако је немогуће да монах спозна своје унутрашње стање без безмолвија.
8. Као што је немогуће да се борац увенча венцем победе не ступајући у борбу, тако је немогуће да се буде Хришћанин без подвига.
9. Као што је немогуће да тасови на ваги стоје на истој висини ако је једна страна оптерећена тежином, тако је немогуће испунити заповест Божију са плотским мудровањем.
10. Као што је немогуће да се стекне вештина уколико се не приступи вежбању, тако је немогуће стећи молитву уколико се не клечи пред Богом са правим срцем.
11. Ко не стекне чисту молитву, неће имати оружје за борбу.
12. Онај ко ходи накићен, иако је туђ за врлине Божије, представља станиште демона.
13. Као што цар неће хтети да живи у дому сиромаша, тако ни Христос неће боравити у души која је оскрнављена гресима.
14. Као што се запуштено поље обрађује са марљивим трудољубљем, тако се и душа, која је подивљала у гресима, укроћује уколико стане да живи по закону Божијем.
15. Као што је камен који дубоко лежи у мору недоступан за таласе, тако и онај ко је напредовао у врлинама и који као да је погружен у њих - неће бити поколебан ђаволом.
16. Као што искусни лекар одмах смишља лекарство за дотичну болест, тако и познање Бога које се чува (у уму и срцу) свога причесника учи како да се сачува и како да се пружи ка бољем.
17. Као што поток сам себи крчи пут, тако и грех, који се прихвати, сам собом онога који га је стекао води у погибао.
18. Као што јелен који упадне у замку нема прилику да побегне, тако неће избећи грех онај ко храни похоту, крећући се у свету. Јер, лукава и слатка похота је тешко разрешива уза.
19. Као што секу винову лозу која не даје добар плод, како не би узалуд заузимала место, тако ће Господ искоренити сваког ко не доноси плодове Духа Светог.
20. Као што је немогуће да човек, кога је погодила стрела, остане без повреде, тако је немогуће да монах

не буде рањен од рђаве помисли, уколико је прихвати.

21. Као што човек, који је изгубио прави пут, лута по туђој земљи, не знајући где би се упутио, тако лута и човек који не верује у једносушну Тројицу.

22. Као што се човек дели на многе делове, премда има једну природу, тако и Света Тројица има једну природу, премда се и раздељује именима и ипостасима. Природа Божија се не може постићи, па чак кад би и на крилима узлетео ка Њему. Бог је недостижан, будући наш Творац.

23. Као што сасуд кога праве не зна природу онога који га прави, тако ни човек не може да позна природу Божију.

24. О Тројици немој испитивати, него само веруј и поклањај се. Јер, ко испитује - не верује.

25. Стекните мудрост, а не сребро. Направите себи светлу одећу Христа Господа нашег, пре него било коју свилену одећу, зато што имања неће бити од користи у дан смрти.

26. Као што огањ изједа трње, тако ће огњем вечним бити прогутан и сваки грешник. Међутим, он неће моћи умрети, будући да ће се бесмртно мучити.

27. Нема ничег великог у томе што ћемо постати праведни. Јер, у том случају ћемо једноставно постати онакви каквим нас је Бог саздао у почетку, тј. врло добри.

28. Ко не живи по природи, не испуњава заповести Божије.

29. Сва мудрост се састоји у томе да се бојимо Господа. Свака наука која не учи закону Господњем јесте лудост и неразумност.

30. Од вечног огња не избавља ни вера, ни крштење, уколико недостају дела правде. Уколико си се сјединио са Христом, чувај заповести Његове, и ако верујеш у будуће - старај се да задобијеш вечну славу, бојећи се огњеног мача. Уколико, пак, не испуњаваш заповести Божије, немој се називати верним.

31. Свака твар се повинује вољи Божијој. Једино се човек усуђује да се не повинује Богу, кроз кога све постаде.

32. Богу нећемо ништа допринети уколико се сачувамо чистим, али ћемо сами стећи вечни живот и наслађивање неизрецивим вечним добрима.

33. Немој говорити: "Не могу да испуним заповест Божију, јер ми смета отац, или мајка, или жена, или деца, или неко други". Јер, они те неће избавити од гнева који долази и од неуспављивог црва. Нека ти свако ко ти смета да стекнеш Бога и врлине буде мрзак и одвратан. Са таквима немој ни да једеш.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ ЈЕФРЕМ СИРИН

Кратко саопштење о њему

Свети Јефрем се родио од сиромашних родитеља, у граду Нисибидији или у његовој околини, првих година четвртог века. Родитељи су га васпитали у страху Божијем. Међутим, године младости су га одвукле у извесна наравствена саплитања. Због тога је почела да се помрачује његова вера у Божији промисао: он је почео да мисли да се све у нашем животу дешава случајно.

Ипак, Божији промисао га је од таквог душевног настројења излечио на веома дирљив начин. Њега су окривили за крађу оваца и сместили у тамницу. Истовремено су заједно са њим у тамницу вргнули још једног [окривљеног], а у затвору су нашли и трећег окривљеног. Сва тројица су, у ствари, били осуђени као невини. Провевши у затвору седам дана, свети Јефрем је у сну чуо глас који му је објаснио да страда због ранијих грехова, премда у овом случају није крив. Исто тако и она два човека који су затворени заједно са њим страдају због ранијих грехова. Пробудивши се, он је испричао сан другој двојици

окривљених. И они су, преиспитавши прошло време свога живота, закључили да су у прошлом периоду живота заиста учинили слична рђава дела и да су прошли без последица. Судија је оправдао светог Јефрема, као што му је опет било предсказано у саном виђењу.

Васпоставивши у његовом срцу потпуну веру у бдијуће око промисла Божијег, овај догађај га је тако поразио да је он одмах напустио свет и повукао се у околне горе ка отшелницима где је постао ученик светог Јакова, касније великог нисибијског епископа. Свети Јефрем се под његовим руководством упражњавао у подвизима побожности и изучавању Речи Божије, и под њиховим утицајем је у потпуности променио нарав. Уместо гневљивог и колебивог младића, свети Јефрем је постао смирен и скрушен пустињак, савршено предан путевима промисла Божијег, који дан и ноћ оплакује своје грехе.

Када је постао епископ, свети Јаков се, знајући високу вредност свога ученика, користио његовим способностима у делу управљања Црквом, поверавајући му проповед Речи Божије и обучавање деце у школи. Водио га је са собом и на I Васељенски сабор у Nikeју. После повратка свети Јаков га је узео за помоћника у својим подухватима и молитвама ради избављања града од напада персијског цара Сапора (337. године).

После кончине светог Јакова (338. године), свети Јефрем је зажелио да посети отаџбину своје мајке, град Амиду, који се такође налази у Месопотамији. У њему је провео неко време. Одатле је зажелио да иде у Едесу да се поклати тамошњим светињама: тамо се чувао одговор који је Господ послао цару Авгару, из кога се сазнало за Нерукотворени Образ Христов; ту су биле мошти светог апостола Тадеја који је вером просветио цара, град и сву земљу; а у околини града је цветао монашки живот. Свети Јефрем је дошао у град и остао у њему. Немајући од чега да живи, он се запослио као најамник код газде који је држао купатило. Тај посао, међутим, није одговарао његовом настројењу и циљевима. Ипак, он је чекао указање одозго, које је убрзо и добио. Кад је био слободан од посла и молитве он је разговарао са незнабошцима. За време једне од таквих беседа њега је случајно чуо један старац пустињак. Он је, судећи по узвишености тих беседа, праведно закључио да свети Јефрем није на правом месту. Због тога је, дочекавши крај беседе, ступио са њим у разговор. Сазнавши за његова подвижничка стремљења, он му је предложио да ступи у неки од околних манастира. Свети Јефрем је одмах пристао.

Удаљивши се у горе, он је нашао све што је његова душа тражила. Тамо је било много великих подвижника који су сав свој живот проводили у молитвама, певању Псалама и славословљењу Бога. Они нису имали другог склоништа, осим пећине. Нису употребљавали чак ни уобичајену храну, него су се хранили једино биљкама. Видећи све то, свети Јефрем је са свим усрђем примио такав поредак живота, додајући молитвеним и подвижничким трудовима још и неуморно изучавање Речи Божије. Убрзо се његова душа зближила са тим љубитељима пустиње. Ипак, он се нарочито спријатељио са подвижником Јулијаном, који је, као и он, био скрушеног духа, и који је такође волео да изучава Божанствено Писмо.

Непрестано се бавећи изучавањем Речи Божије, свети Јефрем је црпео умилење и мудрост. Међутим, ризнице његовог познања су, највећим делом, остајале сакривене од других, или због његовог смирења, или можда због тога што су још увек биле плод његових сопствених умних напора, а не нарочитог дара учитељства, који не воли да се сакрива, него иште да се учење разлива на друге.

Убрзо му је тај дар и био дарован. То је било откривено оном истом прозорљивом старцу који га је извео из града Едесе. Он је видео светлог анђела који је светом Јефрему у уста ставио неку тајанствену књигу. Од тог времена је његова душа, напуњена живом водом познања Бога и Божанских ствари, почела да излива незадржив поток умилних поука. Загрејане истинским осећањем, и изговорене из пуноте срца које је освећено благодаћу Божијом, његове речи су биле пуне духовног помазања. У његовим устима су се чудесно рађали најубедљивији савети, дирљива самоизобличења и изобличења других, мудра правила и савети. Често се изненада његова побожна мисао са неочекиваним полетом узносила Богу са исповедањем славе Његове безграничне љубави, или са молбом за опроштај грехова. Примери и изреке из Светог Писма, искуства из подвижничког живота, приче и поређења из царства природе - све је било спремно и појављивало се само од себе у његовим простим и неизвештаченим беседама.

Међутим, нису само наравствено-духовне и подвижничке поуке биле предмет његових дела. Он се много трудио и на тумачењу Светог Писма, и још више у излагању догмата. Првенствено оних против којих су грешили тадашњи јеретици и јеретици који су живели пре њега.

У таквим трудовима протекао је сав његов живот. И живот му се већ приближио крају када му је дошла жеља да види египатске подвижнике, и да посети великог кападокијског архипастира, Василија Великога. Узевши са собом ученика који је умео да говори грчки, он је дошао до Средоземног мора и сео на брод. Молитва и нада на Бога избавили су и њега и оне који су пловили са њим од бродолома. Нитријска гора

га је примила као жељеног госта, и пружила му утеху да се види са Пајсијем Великим (с којим је разговарао у току шест дана), са Јованом Коловом и другим старцима. Осим Нитрије, он је посетио и друга места, насељена подвижницима, и свагде је оставио срдачну успомену богопросвећеног човека. Осим тога, и сам је понео поучне поуке о животу и правилима упокојених и још живих египатских подвижника.

На повратном путу из Египта свети Јефрем је одлучио да посети Кесарију Кападокијску, како би видео светог Василија Великог. Њихов први сусрет збио се у храму. Свети Јефрем је ушао у храм у тренутку када је свети Василије Велики говорио поуку народу, и добио потврду о његовом високоблагодатном стању. И свети Василије Велики је Духом Светим био обавештен о светом Јефрему, и позвао га себи у олтар. После краћег разговора у олтару и узајамног поздрављања, беседа је настављена у кући и дотакла се разних предмета. Кесаријски светитељ је хтео да рукоположи светог Јефрема у чин презвитера. Међутим, смирени едески монах никако није хтео да се сагласи да прими чин. Свети Василије је успео да га посвети само у чин ђакона, док је у чин презвитера рукоположио његовог ученика. Касније је свети Василије послао своја два ученика у град Едесу са намером да светог Јефрема постави за епископа. Међутим, свети Јефрем је притворним лудилом уклонио ту част од себе, због свог смирења сматрајући се недостојним да је прими.

По повратку у своју Едеску пустињу, свети Јефрем је желео да остатак живота проведе у усамљености. Међутим, промисао Божији га је још једном позвао да служи ближњим. Житељи града су у то време страдали од глади. Свети Јефрем је својом силном речју приволео богате да олакшају страдања сиромашних, узевши на себе труд расподеле њихових прилога. То је био његов последњи подвиг за Цркву. По повратку из града на гору, он се убрзо разболео, и, написавши завештење, мирно уснуо 372. или 373. године. Упокојио се на рукама својих ученика и житеља Едесе који су га волели. Његово тело је предано земљи у присуству великог мноштва народа, клира и пустињака. После неког времена његови нетрулежни остаци су били пренесени у храм.

У Грчком добротољубљу нема ништа од светог Јефрема. Ми смо сматрали да није праведно да свој зборник лишимо ризница његовог учења. Због тога смо одлучили да изаберемо оно што је најпоучније из његових дела, по следећим поглављима:

1. Подстицај на покајање и грађење спасења.
2. Савети о покајању.
3. Општи нацрт живота оних који су се посветили угађању Господу и изграђивању свог спасења.
4. О врлинама и страстима.
5. О борби са осам главних страсти.
6. Опште поуке о подвижничком животу.
7. Свему томе додајемо, као неки сажетак свих поука - **50. слово, тј. Савете подвижницима**, са додатком истих таквих савета и из 55. слова.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈЕФРЕМ СИРИН
ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

I

ПОДСТИЦАЈ НА ПОКАЈАЊЕ И ГРАЂЕЊЕ СПАСЕЊА

1. Приђите, вољени, латимо се трговине док још траје дан за трговину. Приђите, стекнимо живот вечни и купимо спасење наших душа. Ухватимо се за прекрасну мисао и зажелимо Царство и рај.
2. Подвизавајте се у овај *једанаести час*. Журите да не бисте остали иза затворених врата. Вече је близу и Наградодавац иде са великом славом да свакоме да по делима његовим. Покајмо се, братијо, док још има времена.
3. Послушајте шта говори Господ: *Бива радост пред анђелима Божијим због једног грешника који се каје*

(Лк.15,10). Због чега се, онда, предајеш нераду, грешнице? Зашто се предајеш очајању? Чега се плашиш кад на небу бива радост због твог покајања? Анђели се радују, а ти се предајеш немару? Арханђео објављује покајање, а ти се бојиш? Нераздељива Троица којој се клањамо те позива, а ти уздишеш!

4. Заплачимо мало овде да не бисмо плакали тамо, у вечним мукама. Други Христов долазак биће изненадан, као страшна муња. У онај час свако ће примити по својим делима: свако ће пожњети оно што је посејао. Сви ћемо откривени предстати Суду Христовом, и свако ће Судији дати одговор за самога себе. У тај час нико неће моћи да помогне. Свако ће са страхом и трепетом стајати у очекивању да чује Божију пресуду.

5. Због чега се немарно односимо према Светом Писму и Христовим речима? Чујте шта говори Господ: *Реч коју ја говорим, она ће му судити у последњи Дан* (Јн.12,48). Која је то реч? То је Његово Свето Јеванђеље и остале књиге Светог Писма, књиге пророка и апостола. Немојмо бити немарни према ономе што је у њима написано. *Небо и земља ће проћи, али речи Христове неће проћи* (Мт.24,35).

6. Приђите, љубљени, и бацимо се у море милосрђа Божијег док није наступио тај Страшни дан. Сам Бог нас позива: *Ходите к мени сви... и ја ћу вас одморити* (Мт.11,28). Он позива све, будући да хоће да се сви спасу. Нека се нико не колеба. Јер, Он каже: *Онога који долази мени нећу истерати напоље* (Јн.6,37). А ко је тај који му долази? Онај ко слуша Његово Слово и испуњава Његове заповести. Послушајмо га и повинујмо му се: Јер, *страшно је пасти у руке Бога живога* (Јев.10,31).

7. Покај се, грешнице, са смелошћу гледајући на безгранично човекољубље Христа који је рекао: *Нисам дошао да зовем праведнике но грешнике на покајање* (Мт.9,13). Покај се, док још има времена да не би био постиђен на Страшном суду, где ће са страхом стајати хиљаде хиљада анђела и светих, где ће се отворити књиге дела, и где ће тајно постати јавно. Судија је силан и суд неумољив, а дела и огњена река су пред очима. Размисли о свему томе и похитај да се спасеш.

8. Шта чекаш? О чему размишљаш? Зар ће неко други одговарати за тебе? Зар не знаш да ће свако сам за себе дати одговор Богу, да ће свако пожњети оно што је посејао, и да ће свако понети своје сопствено бреме? Растури то бреме грехова, док још има времена.

9. Ти си се једном заувек одрекао сатане и свих дела његових, пред многим сведоцима давши завет Христу. Сећај се тога и не заборављај. Знај да су тога часа свети анђели записали твоје речи, те да твоје завете и одрицање [од сатане] чувају на небесима до Страшног судњег дана. У дан Суда они ће изнети твоје завете и речи уста твојих пред страшно судиште. И тада ћеш чути: *По твојим ћу ти речима судити, зли слуго* (Лк.19,22). Буди милостив према себи и поштеди своју душу.

10. Погледај на друге и на њихов подвиг: они се старају о спасењу, труде се у сваком добром делу, чувају се од свега рђавога, заволели су узак и тесан пут, посте, бдију, злопате се и плачу, њихова уста увек прослављају и славослове Женика, њихове очи увек гледају лепоту Његову и њихове душе се радују.

11. Размисли и погледај: овај Женик се већ приближава. Он долази да увенча оне који се законито подвизавају и који су заволели узак и тесан пут; долази да помилује милостиве; долази да учини блаженима сиромашне [духом] и да обогати оне који су били гладни и жедни Њега ради; долази да осветли *што је сакривено у тами и да објави намере срца* (1.Кор.4,5), и да свакоме да *по делима његовим* (Рим.2,6).

12. Најзад ће се изненада разлећи вика: *Ево женик долази* (Мт.25,6). Ево очекиване радости, похвале праведних, Сунца правде! Ево Женика, *излазите му у сретање!*

13. Тада ће они чије светиљке светло горе и чија је одећа чиста поћи у сретење Господу са радошћу и смелошћу, радујући се и надајући се да се њихове светиљке неће угасити. А шта ће бити са тобом? Примећујући да се твоја светиљка гаси, са ужасом и тугом ћеш се обратити првима са молбом да ти дају мало уља. И чућеш: *Иди продавцима и купи себи* (Мт.25,9).

14. И поћи ћеш, али нећеш наћи где да га купиш. Јер, време животне трговине је већ завршено. Тада ћеш са великом смућеношћу, плачући и тугујући, рећи себи: "Поћи ћу, покуцаћу на врата милосрђа Христовог. Можда ће ми их милосрдни Господ и отворити". Поћи ћеш и куцаћеш. Међутим, Женик ће ти изнутра одговорити: *Заиста ти кажем, не познајем те* (Мт.25,12). Идите од мене сви који чините безаконе. Ти ниси био милостив, и због тога нећеш бити помилован. Ти си хранио своје тело и своју одећу упрљао нечистотама. Како онда хоћеш да уђеш и да оскрнавиш моје Царство? Ти си испуњавао вољу ђавола, а моју одбацио. Нема теби удела са мном. *Иди од мене... у огањ вечни* (Мт.25,41).

15. Слушајући ово, стајаћеш постиђен. У исто време до твојих ушију ће доћи глас радости и весеља. Препознаћеш глас твојих пријатеља, и горко ћеш уздахнути, говорећи: "Тешко мени, несрећноме! Какве славе сам се лишио, и од какве заједнице сам одлучен због злих и непристојних дела својих! Али, заиста је праведан Суд Божији, заиста праведно трпим такво лишавање. Они су живели у уздржању, а ја сам трчао за сваковрсним задовољствима; они су певали Псалме, а ја сам певао срамне песме; они су се молили, а ја сам безбрижно лежао, или шетао; они су плакали, а ја сам се смејао. Стога се они сада радују, а ја тугујем; они се веселе, а ја плачем; они ће царовати са Христом у векове векова, а ја ћу са антихристом бити бачен у огањ вечни. Тешко мени, несрећноме".

16. То и томе слично ћеш говорити тада мучећи се, премда без икакве користи. Јер, тамо нема користи од покајања. Прихватимо се, напokon, бриге о спасењу душе. Јер, то је *једно потребно* (Лк. 10,42).

17. И тело захтева извесну бригу, премда не велику. Брига, пак, о души треба да је непрестана. Јер, душа је вреднија од свега. Ти се састојиш од душе и тела: души дај - душевну, а телу - телесну храну. Немој допустити да ти душа умре, него је храни Речју Божијом, Псалмима, химнама и песмама духовним, читањем душеспасоносног Писма, постом, бдењем, молитвама, сузама, надом и размишљањем о будућим добрима. Све то и томе слично јесте храна и живот за душу.

18. У целокупном Светом Писму се прослављају само они који иду уским путем, док се онима који су ступили на простран и широк пут увек предсказују невоље. Оставимо широки пут, који води у пропаст, и ступимо на уски како бисмо, потрудивши се мало овде, царовали у векове векова. Потрудимо се, увек имајући пред очима Онога који ће доћи да суди живима и мртвима. Непрестано држимо у сећању вечни живот, бесконачно Царство, стајање са анђелима, пребивање са Христом.

19. Немој да се заносиш тиме што си млад. Напротив, нека у твојим устима увек буде Псалам. Јер, изговорено име Божије прогони бесове. Чак и кад на посао простиреш своје руке, нека ти језик говори Псалме, а ум твори молитву. Сам Господ убеђује свакога да се још овде припрема за будући живот.

Потрудимо се да тако и чинимо. Ако се и спотакнемо и сагрешимо, лечимо се сузама, док је још време покајања. Време покајања је кратко, а Царство небеско нема краја.

20. Ми ублажавамо свете и желимо њихове венце, али не желимо да подражавамо њихове подвиге. Зар мислите да су њима даровани венци без труда и невоља? Желите ли да чујете какав су мир имали у овом животу? *Бијаху мукама уморени... потуцаше се у кожусима... у оскудици, у невољама, у патњама...* и остало (Јев. 11,35-38). Хоћеш ли да заједно са њима вечно царујеш? Иди њиховим путем!

21. Наши оци су као светила обасјали сву земљу. Они су као драгоцене камење и многоцени бисери поживели посред трња и корова, међу јеретицима и нечастивим људима. Због њиховог високог и чистог живота сами њихови непријатељи су постали њихови подражаватељи. И ко није долазио до скрушености видећи њихово смирење? Они су се овде подвизавали, а тамо се радују. Јер, и Бог се прославио у њима, и људи су се од њих поучавали.

22. Оставивши прави пут, ток нашег живота иде по стеновитим и кривудаваим местима. Не видим човека који би Бога ради сасвим оставио имање и ради вечног живота у потпуности напустио свет. Нема ни кротког, ни смиреног, ни безмолвног. Нико се не уздржава од доношења увреда и нико не трпи клевете. Сви су склони гњеви и воле да противрече; сви су лењиви и раздражљиви и брину се о отменим одећама; сви су ташти и славољубиви и сви су самољубиви.

23. Ми слушамо да је сам Бог Слово био разапет на крст и умро ради наших грехова и смејемо се, предајући се расејаности. Сунце је, не трпећи срамоћење Владике, потамнело, а ми не желимо да изађемо из таме наше греховности. Завеса Храма се поцепала сама од себе, иако није нимало сагрешила, а ми не желимо да се наше срце разреде од скрушености због наших грехова. Покајмо се, напokon, братијо, како бисмо умилостивили Бога за наше грехове.

24. Бојим се да нас онај Дан не затекне изненада и да не будемо одбачени као наги, бедни и непогодни. Јер, управо се то десило са онима који су живели у дане Ноја: *Јеђаху, пијаху, жењаху се, удаваху се... куповаху, продаваху... до онога дана... кад дође потоп и погуби све* (Лк. 17,27-28).

25. Ко хоће да се спасе нека ревнује за спасење, и ко жели да уђе у Царство нека не буде лењ. Ко хоће да се избави од огња геенског нека се законито подвизава, и ко не жели да га баце неуспављивом црву нека буде бодар. Ко хоће да уђе у брачну одају и да се весели, нека припреми светилуку и уље у суду. Ко очекује да га позову на ону брачну гозбу, нека припреми светлу одећу.

26. Царев град је пун веселја и радости, пун светлости и задовољства. Онима који обитавају у њему, заједно са животом вечним, он пружа сваку утеху. Онај ко жели да живи у граду у коме живи и Цар, нека убрза свој корак. Јер, дан се примиче крају и нико не зна шта ће му се десити на путу. Има путника који знају да је пут дуг, па ипак лежу да спавају до вечера. И када се пробуде, они виде да се дан примиче крају. И тек што започну путовање, њих сустиже олуја, град, грмљавина, севање муња. Са свих страна их обузимају беде, и они нису у стању нити да стигну до преноћишта, нити да се врате у место из кога су кренули на пут. И ми ћемо претрпети исто уколико будемо немарни у време покајања. Ми смо *странци и дошљаци* (Пс.38,13). Постарајмо се да на време уђемо у свој град и отаџбину.

27. Ми смо, братијо, духовни трговци. Ми тражимо многоцени бисер - Спаситеља нашег, Христа, ризницу која се не може покрасти. Немојмо бити лењи у тражењу тог бисера. Блажен је и три пута блажен онај ко је поревновао да га стекне. Међутим, крајње је јадан и бедан онај ко је био немаран да сам стекне Створитеља свих, и да га стекне Створитељ свих.

28. Зар не знате да смо ми лозе истинског виноградског Чокота, који је Христос? Пазите да се неко од нас не покаже бесплодан. Обрађујући свој виноград, Отац Истине се са љубављу брине о онима који доносе плод, како би донели још више плода. Оне, пак, који не доносе плода Он сече и избацује напоље из винограда на сажечење огњем. Пазите на себе да вас, као бесплодне, не би посекли и предали огњу.

29. Ми смо, такође, добро семе које је посејао Саздатељ неба и земље, Владика Христос. Ето, већ је дошло време жетве, и српови су у рукама оних који жању. Они само чекају знак Владике. Пазите, да се и ми не покажемо плева и да не будемо свезани у снопове и бачени у огањ вечни (Мт.13,30).

30. Зар не знате да нас је Цар над царевима позвао на брачну гозбу у свој дворца? Зашто се онда предајемо немару и не старамо да стекнемо светлу одећу, светиљку која јасно гори и уље у посудама? Како не разумете да тамо нико неће без одеће? Знате ли, пак, шта ће претрпети онај ко нема брачну одећу а упорно настоји да уђе? По заповести Цара, њему ће свезати руке и ноге и бацити га у таму најкрајњу, где ће бити *плач и шкргут зуба* (Мт.22,13). Бојим се да и нас, који смо украшени само споља, телесне страсти не избаце из брачног дворца.

31. Који је Отац толико састраданан? Који је Отац толико милостив? Који Отац воли као наш Владика који испољава љубав према слугама својим? Он нас свиме снабдева, све нам припрема у изобиљу, лечи наше душевне ране и дуго трпи када га остављамо желећи да све учини наследницима Царства свога. Он грешнику опрашта грехе, побуђујући га на ревност и брзо помаже немоћноме како не би упао у малодушност. Он би могао да нас силом приволи на добро. Ипак, Он то неће како наше произвољење не би лишио својих похвала. Зар ћемо бити лењи да му угађамо када нас тако љуби и милује? Он је искупио и просветио очи нашега ума. Он нам је даровао познање о себи. Дао нам је да окусимо Његову сладост како бисмо једино Њега тражили. Блажен је онај ко је окусио Његову љубав. Он се тиме припремио за непрестано наслађивање Његовом љубављу.

32. Ко неће заволети таквог Владику? Ко се неће поклонити и исповедити благод Његову? Какво ћемо оправдање имати у Дан суда за своју немарност? Или, шта ћемо му рећи? Да ли да нисмо чули, или нисмо знали, или нисмо били научени? Међутим, по свој земљи је изашла проповед Његова. Шта Он није учинио ради нас од онога што је требало учинити? Није ли ради нас сишао са безмерне висине, из благословених недара Очевиx? Зар Он, који је невидљив, ради нас није постао видљив? Зар се Он, који је Огањ бесмртни, ради нас није оваплотио? Зар Он, који је бесмртан, није умро да би нас оживео? Зар Он није погребен да би нас васкрсао заједно са собом? Зар нас Он није ослободио од непријатеља, свезавши га и давши нам власт да га газимо? Зар нас није услишио када смо га призивали? Зар нам није отворио кад смо куцали на врата? Чак ако је понекад и одуговлачио имао је у виду само увећање наше награде. Приводећи у сећање све то ко ће остати у немарности и безбрижности, ожалашћујући таквог Владику?

33. Размисли брате и о следећем. Оне братије који су јуче постојали и разговарали са нама, данас већ нема. Они су позвани пред свог и нашег Господа како би показали своју трговину. Погледај, шта је јуче, а шта данас: као што је јуче прошло слично јутарњем цвети, тако ће проћи и данас слично вечерњој сенци. Испитај да ли је твоја трговина успешна пред Богом. Наши дани беже као лакрдијаш. Блажен је онај ко из дана у дан стиче све већу добит од своје трговине, и ко сабира за вечни живот. А ти вољени, зашто си немаран? Зашто си лењ? Зашто се опијаш унијем (лењошћу) као вином?

34. Замисли да су се два путника сусрели на путу и да се оба враћају кући. Када их је сустигло вече, они су се зауставили у гостионици до које су дошли и ујутру су се опет растали. Свако од њих зна шта је у његовој кући - богатство или сиромаштво, мир или туга. Исто се дешава и са нама у овом веку. Јер, овај

живот је сличан гостионици. Ми је напуштамо када се враћамо у своје место и унапред знамо шта наш чека. Јер, свако од нас зна шта је послао на небо: на пример сузну молитву, или често бдење, или скрушено псалмопојање, или уздржање са смиреностима, или одрицање од земаљског, и нелицемерну љубав и приврженост Христу. Буди храбар ако си то послао, будући да одлазиш у покој.

35. Теби је дато време за покајање, а ти не бринеш о покајању. Зар ћеш смрти рећи: "Сачекај! Дај ми времена да се покајем". Отрезни се, вољени, отрезни се. Последњи час ће као замка наићи на тебе. Тада ћеш у ужасу почети да вапијеш: "Авај! У расејаности су протекли дани моји. У неумесним помислима сам проживео своје време". Међутим, каква ће ти бити корист да тако помишљаш у часу смрти с обзиром да ти се више не дозвољава да останеш у овом веку? Стога се боље сада удуби својим умом у ове речи, те према њима уреди свој живот.

36. Ко се неће расплакати, ко се неће ожалостити, ко се неће ужаснути због тога што Владика васељене и сам и преко својих слугу - пророка и апостола проповеда и вапије, а нема оних који слушају? "Обед је уготовљен,- узвикује Господ. *Јунци моји и храњеници су поклани* (Мт.22,4). Женик са славом и сјајем седе у брачни дворач и са радостју прима оне који долазе. Врата су отворена и слуге изјављују своје усрђе. Журите да уђете док су врата још отворена. Иначе ћете остати напоље и нико вас неће моћи увести унутра". Па ипак, нема никога да разуме. Нико не улаже старање. Лењост и бриге овога века су, слично ланцима, оковале наш ум. Божанствена Писма ми правилно исписујемо и читамо, али не желимо да их правилно слушамо, будући да нам није угодно да испунимо оно што нам се у њима заповеда.

37. Понекад усред ноћи, док се људски род налази погружен у сан, изненада бива велика бука на небу и страшна грмљавина и страховите муње праћене земљотресом. И они који спавају одједном доспевају у ужас. Тако ће и у онај час, слично најхитријој муњи која неочекивано страши сву земљу, страшно затрубити труба са неба и пробудити оне који спавају и васкрснути умрле од [почетка] века. Ово небо и *силе небеске* ће се покренути (Мт.24,29) и сва земља ће се, као вода у мору, усталасати од славе Његове. Јер, страшан огањ ће ићи пред лицем Његовим, чистећи земљу од безакоња која су је оскрнављивали. Ад ће отворити своја вечна врата, смрт ће се укинути, а иструлели прах људске природе ће оживети чувши трубни глас. Тада ће се зарадовати праведници и развеселити преподобни. Савршени подвижници ће бити утешени за труд свога подвига. Мученици, апостоли и пророци ће се увенчати. Блажен је онај ко се удостоји да у тај час буде са славом узнесен *на облацима у сретане* бесмртном Женику (1.Сол.4.17). Свако ће тамо полетети у висине сразмерно са овдашњим развићем својих крила. По мери овдашњег очишћења свога ума свако ће тамо видети славу Његову. И по мери своје љубави према Њему свако ће се тамо наситити Његовом љубављу.

38. Присети сам се оног часа и - задрхтао. Помислио сам на Страшни суд и - ужаснуо се. Помислио сам на рајско весеље и, уздахнувши, заплакао. И плакао сам све док ми није понестало сила за плакање, будући да сам у лењости и расејаности провео своје дане, и у нечистим помислима проживео своје године. И нисам схватио како су они прохујали, нисам осетио како су протекли. Дани су се умањили, а моја безакоња су се умножила. Авај! Шта ћу радити у час када ме окруже познаници који су ме прослављали видећи ме у побожном чину, иако сам у унутрашњости био пун безакоња и нечистоте, заборављајући на Господа који испитује срца и утробе. Тамо влада истински стид. Јадан је онај ко тамо буде постиђен. Преклињем те, ради милости твоје, о Човекољубиви и Благои, немој ме ставити на леву страну, где се налази јарад која те је веома огорчила, и немој ми рећи: *Не познајем* те, већ ми, по својој милосрђу, дај непрекидне сузе, скрушеност и смиреност у срцу. Најзад, очисти ми срце како би постало храм твоје благодати.

39. Молим вашу једномисленост, љубљена братијо моја, постарајте се да угодите Богу док има времена. Плачите пред Њим дан и ноћ у вашим молитвама и псалмопојању како би вас избавио од онога бесконачног плача, и од шкргута зуба, и од огња геенског, и од црва неуспављивог, и како би нас испунио радостју у Царству својој, у животу вечном, одакле нестане [свака] туга, бол и уздисање, где је увек радост, и весеље, и усхићење, и трпеза која је испуњена духовном храном коју је Бог уготовио онима који га љубе. Блажен је онај ко се ње удостоји и бедан је онај ко се ње лиши.

40. *Проговори богати, и сви заћуташе и узнесоше реч његову до облака* (Сир.13,28). Нама, пак, у Светом Писму говори Бог и ми не желимо да заћутимо и да чујемо. Напротив, неко прича, неко дрема, а неко лута помислима негде напоље. Међутим, шта говори Писмо? *Онај ко одвраћа ухо своје да не чује законе Вишњега, сам оскрнављује своју молитву* (Прич.28,9).

41. Хватај се за вечни живот у који си призван пред многим сведоцима исповедивши своје добро исповедање: *Јер још мало, врло мало, па ће доћи Онај који треба да дође и неће одоцнити* (Јев.10,37).

42. Бој се Господа свом снагом својом, и немој бити саучесник дела нечастивих. Јер, огањ њихов се неће угасити, и црв њихов неће умрети (Мк.9,44).

43. Немој веровати лукавоме који ти подмеће обмањиве помисли, говорећи: "Још си млад и још много година треба да живиш. Стога се сада весели и немој жалостити своју душу. У старости својој ћеш принети покајање". Зар је могуће да си тако неразуман, брате, и да не знаш да те лукави обмањује? Ако се не покајеш у младости, тј. у узрасту који обилује снагом и када си у стању да поднесеш сваки труд и подвиг, у старости ћеш се, утолико пре, изговарати немоћу? И шта ћеш радити ако још у својој младости будеш узет одавде? Због тога остави ђаволски пут и послушај глас истинског Владике који је рекао: *Стражите и молите се јер не знате дана ни часа* (Мт.25,13).

44. Доћи ће, доћи ће и неће закаснити тај страшни час у који при испитивању нећемо имати оправдања. Јер, шта ћемо моћи да одговоримо Господу? Шта је још преостало да учини за нас? Зар нисмо видели Бога Слова који се смирио у обличју слуге како бисмо и ми постали смирени? Зар нисмо видели недокучиво Његово Лице поплљувано како се и ми не бисмо огорчавали када нас жалосте? Или зар нисмо видели како су Његова света леђа била предана бичевању како бисмо и ми покорно носили јарам послушности? Или зар нисмо видели како су Његови образи били бијени како и ми, када трпимо понижења, не бисмо падали у јарост? Или зар нисмо чули како говори: *Научите се од мене, јер сам ја кротак и смирен срцем* (Мт.11,29), како бисмо и ми постали кротки и смирени, како не бисмо завидели једни другима, како не бисмо уједали и прождирали један другога? И како ћемо се оправдати пред Богом?

45. Знам да је Бог помиловао многе који су се покајали. Међутим, највећи део њих је грешио из незнања. Знам да је Бог многим опростио. Ипак, они су имали многе заступнике пред Њим. Читам оно што је написано о Кореју и Датану и ужасавам се, видећи како их је Бог казнио због Мојсија. Расуђујем о томе што је написано о Маријам, његовој сестри, тј. да је за једну реч речену Мојсију била покривена губом, и трептим. Ако је таква казна [за увреду] светог човека, какво ће тек бити мучење [због ожалости] вечнога Бога? Убивши брата, Каин је био подвргнут дуготрајној казни. Шта ће тек бити са онима који су ожалостили Бога? У време потопа је била строга пресуда, и ја се бојим да не будем истог удела са онима који су тада погинули. Бог се прогневио због зидања куле која није могла бити довршена. Шта ће тек бити због наших падова? Ја сам се покајао, али не знам да ли сам умилостивио Бога. Умољавам и свете, али се може десити да ни њихове молитве не буду услышене. Јер, ја чујем Језекиља који каже *да ни Ноје, ни Јов, ни Данило* неће успети у ономе за шта се моле (Јез.14,20).

46. Сишавши из Очевог наручја и поставши за нас пут спасења, Господ нас својим Божанственим гласом подстиче на покајање, говорећи: *Нисам дошао да зовем праведнике него грешнике на покајање* (Мт.9,13). Да то ја кажем, могао би да ме не послушаш. Али, кад то каже сам Господ, због чега си немаран и не бринеш о свом животу? Ако си схватио да у твојој унутрашњости постоји рана од помисли и дела, због чега не бринеш о унутрашњем [здрављу]? Бојиш ли се лекара? Али, Он је пун благодати и милосрђа. Он је због тебе и сишао из Очевог наручја. Он се ради тебе овалплотио како би могао без страха да му приступиш. Ради тебе је постао човек како би исцелио твоје тешке ране. Он те и сам призива себи са великом љубављу и благошћу.

47. Врата покајања су отворена. Постарај се, грешнице, да уђеш на њих док се не затворе. Она те неће чекати уколико те час њиховог затварања затекне да пребиваш у нераду. Зашто си омрзао живот свој, несрећнице. Шта је вредније од твоје душе, човече? Ти си је, пак, грешнице, занемарио. Љубљени, ми не знамо у који час ће небески Лекар затворити врата свога лечења. Преклињем те, приђи и постарај се да се исцелиш. Он хоће да твојим покајањем обрадује небеску војску. Сунце је већ дошло до вечерњег часа, али не жури како би и ти стигао у обитељ.

48. Докле ћеш трпети свог нечистог непријатеља, бестидно испуњавајући његову вољу? Он хоће да те баци у огањ. Ето о чему се он стара! То је његов дар онима који га љубе. Он се увек бори са свим људима, гађајући их рђавим и нечистим жељама. Оне који су му се покорили он, нечисти, доводи до очајања. Он огрубљује срце и исушује сузе како грешник не би дошао до скрушености. Свим силама се одвраћај од њега, човече, хранећи мржњу и одвратност према ономе што је њему драго.

49. Приђимо и молимо се док још имамо времена. Док смо у овом животу ми можемо да умилостивимо Бога. Није тешко да стекнемо опроштај све док имамо времена да ударамо на врата Његовог милосрђа. Пролијмо сузе док још [траје] рок за њихово примање како не бисмо, отишавши у тамошњи век, бескорисно плакали. Јер, тамо нема никакве користи од суза.

50. Зашто смо немарни за спасење? Зашто не желимо да се исцелимо док још има времена? Због нешто

мало суза проливених у ово време и ради покајања Бог опрашта све грехопаде. Плачимо нешто мало овде, да не бисмо плакали тамо у векове векова у тами најкрајњој. Покај се овде да тамо не би био бачен у неугасиви огањ.

51. Многи свети и праведни су се одрекли света и његових дела по добром произвољењу слободе и по доброј нади на заповести Божије, уверивши се да ће се насладити Божијим добрима у рају сладости. Заволевши Христа, они су га претпоставили свему пропадљивоме. Због тога они свакодневно ликују у Богу, просвећују се у Христу, непрестано се радујући у Духу Светоме. Због њих се радује Света Тројица, због њих се радују анђели и арханђели, због њих се весели и рај сладости.

52. Други су, пак, заглибили у пропадљиво и уподобили се бесловеснима. Због чега, човече, проводиш тако грешни живот? Бог те је створио разумним: немој сам себе чинити сличним бесловеснима. Отрезни се унеколико и дођи себи. Ради тебе је са неба дошао Свевишњи Бог, тј. да би те узнео са земље на небо. Ти си позван на свадбу Небеског Женика: због чега си немаран? Зашто оклеваш? Реци ми како ћеш поћи на свадбено славље без прикладне одеће? Ако уђеш без ње одмах ћеш чути: *Пријатељу, како си ушао овамо без свадбеног руха* (Мт.22,12). Свежите га и баците у пећ огњену. Зар се не бојиш тога? Не дрхтиш ли због тога што је близу време да се јави Женик у својој слави? Зар не знаш да је већ све спремно и да небеска труба чека знак? Шта ћеш радити у онај час кад се ниси припремио како треба?

53. У време смрти велики страх очекује све грешнике. Тренутак разлучивања [душе од тела] свим светима, свим праведницима и свим подвижницима доноси радост, док немарне и слабе баца у тугу, приводећи им у сећање њихов нерад и небрижност у прошлом времену живота. Тада ће раскајавање страшно мучити срце човека који се није бринуо о свом спасењу. Мучност тог раскајавања надвишује сам страх од смрти и разлучења [душе од тела]. Насупрот томе, праведници, свети и подвижници се радују у часу смрти и разлучивања [душе од тела], имајући пред својим очима велики труд свога подвижництва, бдења, молитава, постова, суза, лежања на голој земљи и рогожи. Њихова душа ликује, будући да по разлучењу са телом очекује да уђе у покој. Међутим, појава смрти је страшна за грешнике и за слабе људе, који се нису бринули о чистоти живота у сујетном свету. Грешног човека веома силно жалости час раздвајања [душе од тела]. Њему се уопште не дозвољава да каже нешто о себи. Заповест о том часу се издаје са строгошћу.

54. Час раздвајања не жалости онога ко се ослободио од свега земаљског. Смрт, међутим, жалости сластољубивог човека, жалости грешника, жалости лењивца који је био немаран да чини оно што је Богу угодно, жалости лакомог који је своју душу свезао световним бригаама, жалости богаташа који се невољно раставља од свог богатства, жалости светољупца што се раставља од света. Све њих жалости час смрти стога што су свезани световним бригаама. Душа, пак, која је слободна од света и која се одрекла световних брига нема због чега да уздише и да се жалости? Она је зажелела слободу, нашла је и стекла је, остајући иста, храбро корачајући путем Божијим и са готовошћу чинећи оно што је угодно Богу. Уколико се свом душом приљубиш уз Бога, и ти се никада нећеш уплашити часа смрти. Напротив, смрт и разлучење са телом ће се за тебе обратити у радост.

55. Благословен Бог нам је даровао просвећење познањем. Ми га, пак, одбацујемо из дана у дан. Да смо испуњавали вољу Божију, ми бисмо били блажени у тренутку награђивања, заједно са свима који су творили Његову вољу. Међутим, пошто је нисмо испуњавали, тамо нећемо имати никаквог оправдања. Ми, наиме, сви грешимо са знањем. Сви ми осећамо Божији промисао и дарове којима нас је обдарио благи Бог. Његова благодат у свако време посећује наша срца. И ако себи нађе упокојење, она постојано обитава у души. Ако, пак, нађе да наше срце није чисто, она одмах одступа. Ипак, штедрост је опет побуђује да сиђе и да посети нас грешне, који смо промењиви по произвољењу, премда не и по природи. Ми смо увек расејани и слаби, пуни зависти и лукавства и често један о другоме мислимо рђаво. Ми се занимамо рђавим помислима и увек смо погружени у помисли као у страшни глиб. Дошавши да нас посети, благодат у нашим срцима сусреће смрад нечистих помисли и одмах одступа. Она не налази себи улаз, нити могућност да обитава у нама како јој је угодно. Она једино својом светлосном сладошћу оставља утисак у срцу како би човек осетио да га је благодат посетила и како у њему није нашла места. По наслађивању тим озарењем благодати у човеку може да се појави жеља да је потражи. Уосталом, сама благодат не може потпуно да одступи од нас зато што је њено сопствено милосрђе побуђује да све милује. Видиш ли промисао Божији? Видиш ли милосрђе Христово? Видиш ли како нас Свети Бог увек љуби и жели да се спасемо? Блажен је човек који се увек стара да благодати припреми чисто срце. Дошавши у њега и нашавши миомир врлина и светост душе, она ће обитавати у њему у векове векова.

56. Блажени су они који су, по паду у непријатељске мреже, успели да покидају његове окове и да се сакрију. Они су побегли од њега као риба која се спасла из мреже. Док је у води, иако ухваћена, риба има

наде да ће подрети мрежу и сакрити се у дубину. Тиме би се и спасла. А када је извуку на суво она више не може себи да помогне. Док смо у овоме животу и ми имамо од Бога власт да на себи кидамо узме вражије воље, да покајањем збацимо са себе бреме грехова и да се спасемо у Царству небеском. А ако нас сустигне она страшна наредба и душа изађе, те тело буде предано земљи, ми већ нећемо бити у стању да помогнемо себи, слично риби која је извучена из воде и затворена у суд.

57. Немојмо чекати да дође смрт да не бисмо били постиђени при васкрсењу мртвих и када се свети буду облачили у светлу ризу коју су себи припремили добрим делима. Какав ће стид завладати нама када се угледамо не само обнаженим од светле славе, него и тамним и испуњеним смрадом? Постарајмо се да се не подвргнемо таквој опасности, тј. ступимо на подвиг покајања и очишћења од страсти.

58. Грех је тама, а врлина - светлост. Грех потамњује оне који га воле и чине, а врлина подвижнике који у њој напредују чини светлим.

59. Донесимо плод који је благоугодан Богу пре него дође страшна заповест да се наша душа узме из тела. Тешко тада ономе ко је ожалостио Господа Бога нашега и ко се није покајао! Он ће почети да тражи време које је изгубио у нераду, и неће га наћи. Заплачимо пред Господом Богом нашим да бисмо стекли штедрост Његову. Док још имамо времена, побринимо се о себи и стећи ћемо благослов Господњи. Наша брига не треба да буде о новцу. Јер, ако га се и лишимо, моћи ћемо да стекнемо други. Код нас је, међутим, душа у опасности: ако је изгубимо, више је нећемо моћи повратити (Мт. 16,26-27).

60. Наши дани пролазе и крај се приближава. Заплачимо пред Господом Богом нашим док нас још нису затворили у таму најкрајњу. Уколико их проведемо у нераду и уколико их ни мало не искористимо за спасење, ни многим сузама нећемо моћи да их повратимо. *Сад је најпогодније време, сад је дан спасења* (2. Кор. 6,2). Блажени бодри, стога што ће бити увенчани у радости. *Блажени који плачу, јер ће се утешити* (Мт. 5,4), заједно са изабраницима Божијим. Блажени који се труде у Господу, стога што их очекује рајска наслада.

61. Ми се не оправдавамо делима других и други неће бити осуђени због наших дела. Нас ће обнажене и откривене извести пред Судију да дамо одговор за оно што смо учинили. Тада никога неће осудити због туђих грехова: *Јер ће сваки своје бреме носити* (Гал. 6,5).

62. Онај ко је учинио зло може да се спасе ако од кнеза коме је оптужен побегне на друго место. Куда ћемо, пак, побећи од Бога, када је речено: *Куда да пођем од Духа твога, и куда да утекнем од лица твога? Ако се попнем на небо, ти си онде; ако сиђем у ад, тамо си; ако бих ујутру узео своја крила и населио се крај мора, и онде ће ме рука твоја водити и десница твоја држати* (Пс. 138,7-10).

63. Пођимо уским и тесним путем, љубећи скрушеност, како би у нама пребивало сећање на смрт и како бисмо се ослободили осуде. Јер, речено је: *Тешко вама који се смејете сада, јер ћете заридати и заплакати* (Дк. 6,25). *Блажени који плачу, јер ће се утешити* (Мт. 5,4). Погледајмо у гроб и приметимо тајну наше природе: гомилу костију које леже једна на другој, лобању одвојену од тела и остале кости. Гледајући на њих, пронађимо и сами себе. Где је лепота садашње боје, где је лепота лица? Размишљајући о томе, одрекнимо се плотских жеља да не бисмо били постиђени при васкрсењу.

64. Сваки дан очекуј свој излазак [из тела] и припремај се за тај пут. Јер, у час који не очекујеш доћи ће страшна заповест. И тешко ономе који није спреман! Прекрасна је скрушеност срца: она лечи људску душу.

65. Они који плове не остају на броду за свагда, ни путник у гостионици у којој се зауставио. Тако ни ми не пребивамо вечно у овом животу. Ми смо странци и дошљаци. Гледајући на то мисленим оком, припремајмо се за одлазак из овог живота.

66. Ако си био марљив немој се жалостити због приближавања доброг пресељења у други живот. Јер, они који се враћају кући са богатством никада нису жалосни.

67. Бог је човека створио слободним. Због тога су му одређене почаст и казне: онима који се добро подвизавају - почаст и венци, а преступницима и немарнима - казне и муке. *Има грех на смрт* (1. Јн. 5,16). Смрт себи припрема онај ко истрајава у греху и ко од забрањених дела не прелази на бољи живот.

68. Велики је страх у часу смрти, када се душа раздваја од тела. Јер, у том часу раздвајања ће пред душу изаћи њена добра и зла дела која је учинила по дану и по ноћи. Гледајући на своја дела, она ће им са страхом говорити: "Отиђите! Дајте ми да изађем". А њена дела ће јој једногласно одговорити: "Ти си нас

учинила: са тобом ћемо поћи Богу на Суд".

69. Ником није познат дан и час разлучења. Може се десити да изненада стигне страшна заповест, тј. да се узме душа наша из тела док ми безбрижно ходамо и веселимо се на земљи. И грешник одлази на тај пут у дан и час у који није очекивао, при чему је душа његова испуњена гресима и без оправдања.

70. Немој мислити, брате, да ћеш проживети још много година на земљи. Немој се разлењити, попуштајући греховним помислима и делима. Наредба Господња може доћи изненада и грешник може остати без времена за покајање и за задобијање опроштаја. И шта ћеш рећи, брате, смрти у часу разлучења?

71. Непрекидно очекуј смрт, разлучење душе од тела и излазак пред Суд Господњи. И као онај ко се усрдно и мудро стара за спасење увек имај припремљену светиљку своју, и свакога часа је проматрај са сузама и молитвама.

72. Дан се приклонио вечери. Наше време је при крају. Ми, пак, по своје неверју мислимо да је још јутро. Већ се приближило време жетве: "Век овај пролази". Анђели у приправности држе српове и очекују знак. Побојмо се, вољени! Већ је једанаести час дана, а пут је још далек. Постарајмо се да нас затекну на путу. Постанимо бодри и отрезнимо се од сна.

73. Говори самоме себи: "Ето, наша братија ради, а ми проводимо време у лењости; слушајући Божанствена Писма они се напајају као жедна земља кишом, а ми лутамо помислима, налазећи се и унутар келије; они су трезвоумни, а ми немарни; они су бодри у молитвама, а ми смо свезали себе сном и лењошћу; они су добили венац, а ми остајемо у својој лењости; они су благоугодни Господу, а ми угађамо свету. Због чега се не трезнимо како бисмо добили награду".

74. Ови дани, године и месеци пролазе као сан и као вечерња сенка и убрзо ће настати страшан и велики долазак Христов. И заиста је тај Дан страшан за грешнике који нису желели да испуњавају вољу Божију и да се спасу. Одбацимо напокон од себе бригу о земаљском и починимо да се спремамо за сусрет са тим Даном.

75. Све пролази, све ишчезава, и ништа нам неће донети корист у тај час осим добрих дела која смо овде стекли. Сваки ће понети своја дела и речи пред престо праведнога Судије. Срце ће задрхтати и унутрашњост ће се изменити када буду откривена дела и строго испитане речи и помисли. Ко неће задрхтати, ко неће заплакати, ко неће пролити сузе када се открије све што је свако од нас учинио у тајности и у мраку.

76. Да бих вам то објаснио представићу вам као пример плодна дрва која у своје време заједно са лишћем доносе и плодове. Дрва се у своју лепоту не облаче однекуд споља. Напротив, свако из своје унутрашњости даје плод по своје роду. Тако ће и у онај Страшан дан сва људска тела изнети из своје унутрашњости све што је учињено - било добро, било зло. Свако ће пред престо страшног Судије донети дела - као добар и пријатан плод, и речи - као лишће. Свети ће тада принети прекрасан и драгоцен плод добрих дела; мученици ће донети преславно трпљење мучења и злопаћења; подвижници ће донети труде уздржања, бдења и молитава. Грешни, пак, нечастиви и оскрнављени људи ће са стидом, плачем и тугом донети плод скверни и неправде, тј. храну за неуспављивог црва и неугасиви огањ.

77. Због чега смо немарни? Или, зар не знамо шта нас чека? Знајући пак, зашто не плачемо дан и ноћ, умољавајући Бога да нам да покајање да бисмо се избавили од онога стида и вечне таме? Тамо ће се затворити наша грешна уста, тамо ће задрхтати сва твар, задрхтаће и сами чиновни светих анђела од славе и страхоте доласка Господњег. А шта ћемо му ми рећи у тај Дан уколико у нераду проведемо све наше време? Овде је Он дуготрпелив и све привлачи и милостиво прима у своје Царство. Тамо ће, пак, захтевати објашњење. Суд без милости ће бити изречен онима који нису хтели да следе за Њим и који су били немарни.

78. Ето, припремљени су - са једне стране Царство и живот, радост и покој, а са друге - вечно мучење у тами најкрајњој. Иди куда хоћеш: у свему ти је дата слобода. Према томе, уколико будеш немаран, не желећи да се спасеш, уколико не будеш ишао правим путевима Божијим и не испуњаваш заповести Његове, сам себе ћеш погубити и сам себе ћеш избацити из небеског дворца. Свети Бог због тебе није поштедео Јединородног Сина свога, а ти, несрећниче, не волиш самога себе. Отрезни се напокон и пробуди из свога греховног сна!

79. Узиђи на висину, па ћеш видети да је све што се налази доле ништавно. Уколико, пак, сиђеш са висине, задивићеш се и малој окреченој кући.

80. Побринимо се о своме спасењу, побринимо се о часу смрти. Авај, како је страشان час смрти у коме се душа разлучује са телом! Тада отац неће пратити сина, ни мајка кћер, ни жена мужа, ни брат брата, већ ће свакога пратити његова дела, тј. оно што је учинио - било добро, било зло. Пошаљимо пред собом добра дела како бисмо имали некога ко ће нас, када и сами пођемо, увести у град.

81. Ако хоћеш да наследиш Царство још овде стекни пријатељство Цара. Он ће те уздигнути на степен који одговара мери твог овдашњег поштовања према Њему. Колико му ти овде послужиш, толико ће и Он теби тамо указати почаст. Јер, написано је: *Прославићу оне који ме прослављају, а они који ме презиру биће презрени* (1.Цар.2,30). Поштуј га свом душом како би и Он тебе удостојио части светих. Ти питаш: "Како да се стекне Његова благонаклоност". Принеси му злато и сребро кроз помагање потребитима, уколико га имаш. А ако немаш ништа такво, принеси му друге дарове: веру, љубав, уздржање, трпљење, великодушност, смиреноумље, уздржавање од осуђивања, чување очију од сујете, чување руку од чињења неправде, чување ногу од скретања на зли пут, тешење малодушних, састрадалност према немоћнима, нуђење чаше студене воде жедноме, давање комада хлеба ономе који тражи. Принеси му, дакле, оно што имаш код себе и оно чиме те је обдарио. Јер, Христос није одбацио ни две удовичине лепте.

82. Чешће се присећајмо мука које очекују грешнике како бисмо се побудили на покајање и на прекидање грешног живота. Шта је мање од комарца? Међутим, ми ни његов ујед не можемо да поднесемо. Шта ће, пак, бити тамо од отровног неуспављивог црва? При наступању вечери говоре: "Упали светилку. Мрак је". И светилник прогони таму. А шта ћемо тамо радити са непрозирном тамом која нема краја? Овде онај кога опаљују сунчани зраци бежи у хладовину. Шта ћемо, пак, учинити са неугасивом огњеном гееном?

83. Дођи себи и не пренебрегавај пламен који се никада не гаси. Ако га, пак, пренебрегаваш још овде испитај себе да ли си у стању да поднесеш суровост мучног огња. Упали светилку и приближи крај прста. Ако си у стању да поднесеш тај бол може бити да ћеш и тамо моћи себи да помогнеш. Ако, пак, ниси у стању да поднесеш болове једног малог уда (при чему ти цело тело остаје ван огња), шта ћеш радити када ти цело тело, заједно са душом, буде бачено у геену огњену?

84. Ми смо странци и дошљаци у овоме животу. Међутим, ми не знамо када ћемо бити узети одавде. Многи од оних који су се пробудили ујутро, нису доживели вече. Други, пак, заспавши увече, нису дочекали јутро. *Човек је као ништа: дани његови пролазе као сенка* (Пс.143,4). И ко зна да ли је већ наступило време наше смрти? Немојмо бити немарни према свом спасењу.

85. Блажен је онај ко се у часу смрти покаже као света и богоугодна жртва и ко се са великом радошћу разлучује са телом и сујетним животом. Угледавши га на небесима, анђеоске силе ће га прославити као слугу који им је сличан и који је искусан у Господу.

86. *Часна је пред Господом смрт преподобних Његових* (Пс.115,6), али је *страшна смрт грешника* (Пс.33,22). Доћи ће, неизоставно ће доћи и неће нас мимоићи дан у који ће човек оставити све [људе] и све [ствари] и поћи сам, остављен од свих, обнажен и беспомоћан, без заступника, без сапутника, неспреман, без одговора. *У дан када се не нада, и у час када не мисли* (Мт.24,50), када се весели, сабира ризнице, живи раскошно, предаје се пировању и нераду [његога ће задесити смрт]. Изненада ће доћи тај час и свему ће доћи крај. Једна дубока болна ноћ и - човек ће поћи као осуђеник тамо где га поведу они који ће га преузети. Човече, тада ће ти бити потребно много помоћника. Много молитава ће бити потребно у час разлучења душе [од тела]. Велики ће завладати страх, велики трепет и велики преокрет при преласку у тамошњи свет. Наш је то час, и час страشان, али неминован. То је општи крај за све који је за све страشان. То је тешка стаза по којој сви треба да прођемо. Пут је узак и тесан, али ћемо сви на њега ступити. То је горка и страшна чаша, али ћемо је сви испити. Страхом и ужасом је тада испуњена душа. То, међутим, не зна нико од нас, већ једино они који су нас претекли, једино они који су стекли искуство.

87. Зар не видиш како је страшно када [људи] умиру? У каквој су они тада паници, како само уздишу, како окрећу очима тамо-амо. Како тада шкргућу зубима? Тада они виде оно што никада нису видели, чују оно што никада нису чули, и трпе оно што никада нису трпели. Они тада траже избавитеља, али нема никога да их спасе.

88. Један од оних који су умирали говораше: "Праштајте, братијо, праштајте. Ја идем на далек пут, на пут којим још нисам ишао, у нову земљу из које се нико није вратио, у тамну земљу у којој не знам шта ће ме срести. Ево одлазим, и већ се нећу вратити к вама. Тескобан је за мене овај час стога што ме узимају неспремног; мрачна је за мене ова ноћ стога што ме секу као неплодно дрво; тежак је за мене предстојећи пут стога што немам добар пртљаг. Сада видим како сам се обмањивао, говорехи: "Млад

сам и наслађиваћу се животом, а тамо ћу се покајати. Бог је човекољубив и, напoкoн, oпpocтићe ми". Tako pacућyјући cвaки дaн, ja cам рђaвo пpoживeo cвoј живoт. Mene cy учили, a ja нисaм пaзиo; мeнe cy пoучaвaли, a ja cам ce смeјao; cлушao cам Cвeтo Писмo, a зaвршaвaм живoт кao oни кoји нисy ништa чули; cлушao cам o Сyду, и пoдсмeхивao ce; cлушao cам o смpти и живeo кao дa никaдa нeћy умpети. И eтo, сaдa мe узимaју сaсвим нeспpемнoг, и нeмaм пoмoћникa; зaтeчeн cам бeз пoкaјaњa, и нeмa кo дa мe избaви; пoдвpгaвaм ce ocуди и нeмa кo дa мe cпacе. Кoликo путa cам рeшaвao дa ce пoкaјeм, пa cам oпeт чиниo злo? Кoликo путa cам пpипaдao Бoгу, пa oпeт oдcтyпao oд Њeгa? Кoликo путa мe је милoвao, a ja гa oпeт жалocтиo? И сaдa oдлaзим y бeзнaдeжнoм cтaњу. Уздaхнитe, бpатијo, и пpoлијтe cyзy зa мeнe!" Tako oни кoји умиpу пoнeкaд рaзгoвaрaју сa нaмa. И јeзик им ce изнeнaдa вeзyје, oчи ce мeњaју, глac ce пpекидa и ycтa oнeмљyју.

89. Кaдa ce пpиближи пocлeдњи чac шaљу ce aнђeли кoји пpихвaтaју дyшy. Oни је узимaју и пpивoдe Сyду Бoжијeм. Углeдaвши их кaкo ce пpиближaвaју, бeдни чoвeк, чaк и цaр, и влacтoдржaц, и cвeтoдржaц, пoстaјe пoтпунo смeтeн, кao oд зeмљoтpeca. Oн сaв дрхти, кao лист кoји вeтaр кoлeбa, и oтимa ce, кao птичицa из рyкy лoвцa. Oн ce сaв избeзyмљyје, бyдући дa види cтpaшнe силe, нoвe и вeликe пpизoрe, гpознa и сyрoвa лицa, ствaри кoјe рaнијe нијe видeo. Cвe тo види сaмo oнaј кo ce узимa oд нac, и нa нac вeћ нe oбpaћa пажњy. Oн сaм y ceби твopи мoлитвe, кoликo мy дoзвoљaвaју cнaгe. Из њeгoвoг cтaњa ми зaкљyчyјeмo дa види гopњe силe. Дaјући јeдaн другoмe знaк рyкoм, рeцимo: "Ћyтитe, нe узнeмиpавaјмo вишe oнoгa кoји лeжи кaкo гa нe бисмo смyтили. Бoљe ce мoлимo дa њeгoвa дyшa oдe сa мирoм и дa мy Сyдијa бyдe cниcхoдљив".

90. Eтo, cкoнчao је. Нeстao је. Пpoживeo је cвoј вeк и лeжи нeпoкрeтaн, бeз дaхa и нeм. Штa је чoвeк? Cнeнo виђeњe и ceнкa. Aнђeли пpихвaтaчи узлaзe сa дyшoм пo вaздyхy гдe ce нaлaзe пoглaвaрcтвa и влacти, и гoспoдaри пpoтивних силa. Ти нaши зли тyжитeљи cy oвдe cаблaзнитeљи и зaписивaчи нaших злих дeлa, a тaмo - испитивaчи. Oни дyшy кoјa ce пoдижe cyceрeћy нa пyтy, пpoмaтpају и нaбрaјaју њeнe гpexoвe пo cвoјим зaписимa: гpexoвe млaдocти и cтaрocти, вoљнe и нeвoљнe, учињeнe дeлoм, рeчјy и пoмишљy. O, кaкaв је тaмo cтpaх, кaкaв тpепeт бeднe дyшe! Нeoписивa је нeвoљa кoјy тaдa тpпи дyшa oд нeизбpoјивoг мнoштвa ђaвoлa кoји је oкpyжyју и клeвeћy кaкo би је cпpечили дa узидe нa нeбo, дa cтyпи y блaжeни живoт и дa ce нacели y зeмљи живих.

91. Узeвши дyшy, aнђeли је oдвoдe пyтeм кoји је јeдинo њимa пoзнaт. Ми, пaк, yрeћyјeмo тeлo и изнocимo гa нa грoбљe, cyceрeћyћи нoвy cтpaшнy тaјнy. Мaли и вeлики, цaрeви и пpocти љyди, гoспoдaри и cлyгe - cви пoстaју иcтa зeмљa, иcти пpaх, иcти пeпeo, иcти cмpaд, иcти гнoј: кaкaв је цpнaц, тaкaв је и лeпoтaн, кaкaв је млaдић, тaкaв је и cтapaц, кaкaв је рacлaбљeни, тaкaв је и cнaжни тeлoм. Cви cy пoстaли зeмљa и пeпeo, кao штo је y пoчeткy oдpeђeнo (Пocт.3,19). И чoвeк ништa нe мoжe дa рacпoзнa! Зaиcтa је вeликa и cтpaшнa тaјнa пpeд нaмa! Видимo дa је тy cвaки yзpaст избpисaн, дa је cвaкa тeлecнa cлaвa измeњeнa, дa је cвaкa лeпoтa лицa ишчeзлa, дa ce cвaкo пpијaтнo oкo cклoпилo, дa cy ce cвaкa рeчитa ycтa зaтвopилa, дa је cвaкa плeтeнa кoca иcтpулeлa. Cвe ce зaвршилo. Гoвopим и никo нe cлушa, плaчeм и никo ce нe oбaзирe.

92. Питaјмo oнe кoји лeжe: "Кyдa cтe oтишли, бpатијo нaшa? Гдe oбитaвaтe? Гдe је мeстo вaшeг пpeбивaњa? Oдгoвopитe нaм. Пoрaзгoвaрaјтe сa нaмa, кao штo cтe нeкaдa рaзгoвaрaли". A њимa би пpиличилo дa нaм oдгoвope: "Ми смo oтишли oд вac кoји јoш пpeбивaтe y зeмaљcкoм живoтy. Дyшa cвaкoгa oд нac ce нaлaзи нa мecy кoјe oдгoвaрa њeнoм дocтoјaнcтвy. A oвaј пpaх кoји лeжи пpeд вaмa, oвaј пeпeo кoји видитe, тaј cмpaд, тe иcтpулeлe кocти, тo cy тeлa oних млaдићa и дeвoјaкa кoјe cтe ви нeкaдa вoлeли. Тaј пeпeo је тeлo кoјe cтe ви cтaвљaли y cвoјe нaрyчјe и нeнacитo љyбили. Ти иcкeжeни зyби cy ycтa кoјa cтe ви дaн и нoћ пoкривaли бeзбpoјним пoљyпцимa. Тaј гнoј и oдвpтнa влaгa је тeлo кoјe cтe грлили, пpeдaвaјући ce гpexy. Cтoгa пoглeдaјтe и тaчнo cхвaтитe дa, грлeћи нa пocтeљaмa cвoјим млaдe cyпpyгe, ви грлитe пpaх и блaтo. Знaјтe дa, љyбeћи њихoвe yдoвe, ви љyбитe cмpaд и гнoј. Рaзyмитe дa, гopeћи љyбaвљy пpeмa њимa, ви жeлитe цpвe, пeпeo и cмpaд. Нeмoјтe ce пpeдaвaти зaблyди, нeрaзyмни млaдићи и дeвицe! Нeмoјтe ce зaнocити cyјeтнoм лeпoтoм млaдocти. Јep, и ми кoји лeжимo пpeд вaшим oчимa кao иcтpулeли мpтвaци, нeкaдa, зa вpeмe cвoгa живoтa, бeјacмo кao и ви сaдa, cтacити, вeличaнcтвeни, нaмaзaни лeпим мирисимa, вoљeни, cлaдeћи ce и живeћи y блaгocтaњу. И eтo, кao штo видитe, cвe тo пocтaдe зeмљa, пpaх, пeпeo и cмpaд. Нeмoјтe ce вишe oбмaњивaти. Нaпpoтив, oд нac кoји смo вac пpeдyхитрили и кoји смo сaдa y грoбy нaучитe дa пocтoји Сyд, бecoнaчнo мyчeњe, нeпpозирнa тaмa и cтpaшнa гeнa, нeycпaвљиви цpв, нeпpекидни плaч, нeпpecтaни шкpгyт и нeиcцeливa тyгa".

93. Тoмe нac, aкo нe рeчимa, a oнo caмим дeлoм, yчe нaшa бpатијa кoји cy oтишли пpe нac. Пpенимo ce из cнa. Пpecтaнимo дa oбмaњyјeмo ceбe пycтим нaдaњимa. Нeмoјмo дoпycтити дa нaм ce лyкaви

непријатељ и даље руга. Нека нас не обмане лажна помисао обећањем дугог живота. Дешавало се да они који направе велике планове не доживе ни до јутра, будући изненада уграбљени смрћу као птица од стране јастреба, или јагње од стране вука. Неки се, заспавши увече здрави, нису пробудили; други су испустили душу седећи за трпезом; неки су изненада умрли за време шетње и забаве; неки су, успокојавајући се у купатилу, уједно нашли погребно прање; неки су били изненада уграбљени смрћу за време свадбе, у самој брачној ложници, при чему им је брачна одећа уједно послужила и као погребна, док су свираче замениле нарицаљке, а плесаче они који плачу. Све то ми знамо, па ипак не престајемо да се обмањујемо. Ми нећемо обрести никакво Божије снисхођење, будући да се обмањујемо са знањем, а не из незнања. Умољавам вас да напакон постанете творитељи учења које вам се предлаже, а не само слушатељи.

94. Каквом страху и каквој невољи ћемо се ми подврћи у часу изласка из овога живота и при разлучењу душе од тела! Тада ће се извршити велика и страшна тајна! Души прилазе добри анђели и мноштво небеске војске, а такође и све противне силе и кнез таме. И једни и други желе да душу уведу у место у коме и сами живе. Ако је душа овде стекла добре особине, водила честит и врлински живот, у дан изласка врлине које је овде стекла постају добри анђели који је окружују и не допуштају никаквој противничкој сили да јој приђе. Напротив, оне је са светим анђелима у радости и весељу узимају и односе Христу, Владици и Цару Славе, и поклањају му се заједно са свим небеским силама. И најзад се душа одводи у место упокојења, у неизрециву радост, у вечну светлост, где нема ни жалости, ни уздисања, ни суза, ни бриге, где је бесмртни живот и вечна радост у Царству небеском са свима осталима који су угодили Богу. Ако је, пак, душа живела срамно у овоме свету, предајући се нечасним страстима и заносећи се плотским задовољствима и сујетом овога света, у дан изласка из овога живота ће пристрашћа и уживања, која је стекла у овоме животу, постати лукави демони који ће је окружити, не дозвољавајући анђелима Божијима да јој се приближе. Она ће је, заједно са противничким силама и кнезовима таме, узети беспомоћну, уплакану, потиштену и сетну и одвести у тамна, мрачна и тужна места где се држе сви грешници за Дан суда и вечног мучења, и где је бачен ђаво са својим анђелима.

95. Према томе, док још имамо времена побринимо се да се покајањем очистимо од страсти, и да трудовима самоумртвљења и добрих дела у срцу засадимо врлине. Јер, оне ће се, по нашем исходу, заступати за нас и заједно са анђелима Божијим стати пред Владикау нашег и Господа, привлачећи Његову благодатност према нама.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈЕФРЕМ СИРИН
ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

II

САВЕТИ О ПОКАЈАЊУ

1. Тешко мени! У каквом сам стиду! Моја унутрашњост није као моја спољашњост! Заиста, ја имам изглед побожности, али не и њену силу. С каквим ћу лицем изаћи пред Господа Бога који зна тајне срца мога? Подлежући одговорности за толика зла дела, стојећи на молитви ја се бојим да не сиђе огањ са неба и погуби ме. Па ипак, не очајавам, уздајући се на штедрост Божију.

2. Отврдло је срце моје, изменио се разум мој, помрачио се ум мој. Као пас враћам се на своју *бљувотину* (2.Пт.2,22). Нема у мени чистог покајања, нема суза за време молитве, премда и уздишем, и бијем се у прса, тј. у пребивалиште страсти.

3. Тамо ће се обелоданити оно што је учињено у тами, и оно што је учињено јавно. Какав ће стид обузети моју душу када ме угледају осуђеног они који сада говоре да сам беспрекоран! Оставивши духовно, ја сам се покорио страстима. Не желим да се учим, а спреман сам да учим [друге]; не желим да се потчињавам, а волим да [друге] подчињавам себи; не желим да се трудим, а врло радо друге обременујем; не желим да указујем част, а желим да ме [други] поштују; прекоре не трпим, а волим да прекоревам; не желим да ме понижавају, а волим да понижавам; мудар сам да дајем савете, али их сам не испуњавам; говорим шта треба чинити, а сам чиним оно што не треба ни говорити.

4. Немој рећи: "Данас ћу сагрешити, а сутра ћу се покајати". Боље је да се данас покајемо, јер не знамо

да ли ћемо доживети до сутра.

5. Ако смо сагрешили, покајмо се зато што Господ прима покајање оних који се истински кају.

6. Ако сагреши брат, ми га са задовољством изобличавамо, а ако сами погрешимо изобличеље примамо са непријатношћу.

7. Немој противречити истини и не стиди се када те исправљају. Немој се стидети да исповедиш грехе своје (Сир.4,29-30). Немој рећи: "Сагреших, па шта", будући да је Господ дуготрпељив. Немој каснити да се обратиш Господу, и не одлажи из дана у дан (Сир.5,4; 8). Знај да гнев неће закаснити (Сир.7,18).

8. *Ко ће дати глави мојој воду, и очима мојим извор суза да плачем због грехова мојих дан и ноћ* (Јер.9,1). Рекох смеху (Проп.2,2): "Иди од мене;" и сузама: "Дођите ми", јер је веома велик грех мој пред Господом и нема броја мојим падовима.

9. Да ли знате да код људи постоје три различите врсте суза? Постоје сузе због видљивих ствари, које су веома горке и сујетне. Постоје сузе покајања, када душа жели вечна блага: оне су веома слатке и корисне. И постоје сузе раскајања тамо где је *плач и шкргут зуба* (Мт.8,12): оне су горке и бескорисне, будући да су у потпуности неуспешне, с обзиром да је прошло време за покајање.

10. По спољашњости ми смо смирени, а по нарави - сурови и нечовечни; по спољашњости смо побожни, а по нарави - убице; по спољашњости смо пуни љубави, а по нарави - непријатељи; по спољашњости смо дружељубиви, а по нарави - пуни зависти; по спољашњости смо подвижници, а по нарави - рђа за подвижнике; по спољашњости смо испосници, а по нарави - морски разбојници; по спољашњости смо целомудрени, а у срцу - прељубочинци; по спољашњости смо безмолвници, а у срцу - скитнице; по спољашњости смо кротки, а по нарави - уображени; по спољашњости смо саветодавци, а по нарави - заводници; по спољашњости смо прстодушни, а по нарави - опасни. Због чега је то тако? Због тога што пред својим очима немамо страх Божији, и због тога што заповести Господње или не знамо, или изврћемо онако како нам је угодно.

11. Још и сада (после дуго година самоисправљања) у мени је много нечистих помисли - зависти, пакости, самоугађања, стомакоугађања, гневљивости, таштине, грамжљивости. Сам по себи сам ништа, а себе сматрам за нешто; припадам броју рђавих људи, а упорно тражим да добијем славу светости; живим у гресима, а желим да ме сви сматрају праведним; сам сам лажљивац, а на лажове се љутим; окрнављујем се мишљу, а осуђујем блуднике; осуђујем лопове, а чиним неправде беднима; показујем се као чист, премда сам сав нечист; у цркви стојим на првом месту, премда нисам достојан ни последњег; захтевам да ме поштују, иако треба да ме презиру; пред женама хоћу да се покажем љубазан и пред богатима - благочастив; ако ме жалосте, светим се; ако ме изобличавају, негодујем; ако ми не ласкају, гневим се; старешине презирем, и понашам се лицемерно пред њима; не желим да одам поштовање достојноме, а сам захтевам почести иако сам недостојан. Нећу почети да описујем помисли које ме свакодневно окупирају, бриге око сујете, немар за молитву, страст за осуђивањем. Напротив, описујем одласке у Цркву једино због установљеног поретка као и намерна закашњења, тражене сусрете, лицемерне разговоре са побожним женама, ненаситост у примању дарова, ласкање ради задобијања бољег. Такав је мој живот, такви су моји недостаци!

12. Можда ће неко рећи: "Какву важност имају помисли". На то ћу вам рећи: "Оне су веома важне". И ево доказа из Светог Писма. Јов је приносио жртве за децу своју, говорећи: *Може бити да су у својим срцима помислили о нечему злом* (Јов 1,5). Кад помисли не би подлегале одговорности, због чега би он приносио једно теле због грехопада помислима? У збору Корејевом осуђени су били и они који су имали зле мисли. Будући да су имали зле мисли, они су били спаљени. И Господ Спаситељ је сагласност да се учини прељуба назвао прељубом, и жељу за женом - самим делом, и гнев - убиством, и мржњу - самим убиством. И блажени Павле сведочи о нашој одговорности за помисли када каже да ће Господ на Суду открити све *намере срца* и осветлити оно што је *сакривено у тами* (1.Кор.4,5). Немојте, дакле, говорити да помисли ништа не значе, будући да се сагласност са њима признаје за само дело.

13. Ми нисмо дужни да испитујемо само помисли, већ и одлуку нашег произвољења да помисли призна пријатним и да им се приклони. Земљоделац сеје на земљу, али се не прима све што је посејано. Тако и ум сеје у произвољење, али се не прима и не одобрава све. Земљорадник очекује род од онога што је земља примила. И Бог захтева одговор за оно што је примило и одобрило произвољење.

14. Апостол је људе који поступају у складу са природом назвао душевнима, а оне који поступају противприродно - телеснима. Духовни су, пак, они који и природу преображавају у дух. Бог зна и природу

и произвољење и моћи свакога [од нас]. Он у њих сеје своје Слово и од њих очекује дела према њиховим могућностима. Он натприродно пронице у душу и дух, у природу и произвољење (премда не врши насиље над њим). Ако се човек задовољава оним што је природно, Бог неће тражити одговор, будући да је одредио меру природе и поставио јој закон. Међутим, ако произвољење буде надвладано природом, Он ће тражити одговор за ненаситост и за нарушавање Божијег закона.

15. Мрзим грех, али пребивам у страстима; одричем се безакоња, али се и нехотице потчињавам наслади. Потчинио сам своју природу греху. Купивши моје произвољење, он за мене постаје неопходност. Потоцима у мени теку страсти, будући да сам сјединио свој ум са телом: раздвајање није могуће. Ја журим да изменим своје произвољење, али се претходно стање противи. Ја покушавам да ослободим своју душу, али ме притешњује мноштво дугова.

16. Зли зајмодавац, ђаво не подсећа на враћање дуга. Он дарегљиво позајмљује и никако неће да узме назад. Упорно тражи да нас пороби, а о дугу не спори. Он даје на дуг да бисмо се богатали страстима, и дано не тражи. Ја желим да вратим, а он ранијем [дугу] још додаје. Када га принудим да узме, он даје нешто друго како би било очигледно да му исплаћујем из његове позајмице. Он ме обременује новим дуговима, будући да раније страсти истребљује другим, дотле непостојећим. Старо је наизглед исплаћено, али ме он увлачи у нове дугове страсти, и уводи у нова стања. Он ме приморава да ћутим о страстима и да се не исповедам, и убеђује ме да стремим ка новим, наводно безначајним. Ја се навикавам на до тада непостојеће страсти и, обузет њима, заборављам на раније. Затим склапам уговор са онима које као нове долазе к мени, и опет постајем дужник. Ја стремим ка њима као према пријатељима, а они који су ми дали у зајам опет постају моји господари. Покушавам да се ослободим, а они ме чине робом који је за продају. Журим се да покидам њихове окове, и бивам завезан новим оковима. Старам се да се избавим од ратовања под заставом страсти, али због напретка и њихових дарова се показујем као њихов власник.

17. О даље од мене ропство змијино! Даље од мене владавино страсти! Даље од мене застарели греху. Он је дао и залог да би купио ум мој; ласкао је телу да би му потчинио душу; предухитрио је младост да разум не би знао шта се десило; привезао је за себе несавршену памет да би преко ње, као бакарним ланцем, држао недалеки ум; држи ум на узици и не допушта му да побегне. Грех ограђује ум и затвара врата знања. Страст непрестано стражари поред разума не дозвољавајући му да повиче ка Богу и да онамогући да тело буде продано. Она уверава да старање о телу није ни мало рђаво и да за такву ситницу неће бити кажњавања. Као пример она наводи мноштво замршених помисли и уверава у немогућност да се оне подвргну испитивању. Она се позива на њихову тананост (безначајност) и уверава да ће све слично бити предано забору. Ето чиме ме задржава и везује непријатељ, обавијајући ме обманом и лажи.

18. Павле је рекао даје онај ко греши - *телесан* (Рим.7,14). Грех у дело приводи онај ко га прихвати произвољењем. Између природе и греха посредују навике. Страсти су нешто што је донео грех и што је природа примила. Вршење греха је потчињавање душе, сметеност ума и ропство. Налазећи се у телу грех господари над умом. Он овладава душом потчињавајући је уз помоћ тела. Грех користи тело уместо управника. Њиме он обременује и саму душу и постаје као њен домоуправитељ, будући да предлаже дело и захтева одговор о извршењу. Кад хоће да удари душу он користи тело. Јер, он је плот преобратио у свој сопствени ланац. На њему он држи душу као овцу за клање. Он је душу као високопарну птицу везао тим ланцем. Њиме јој је одсекао руке и ноге, као што се неком крепком диву мачем [одсецају удови]. И ја не могу ни да бежим, ни да помогнем себи, будући да сам жив сахрањен. Гледам очима, али сам слеп. Од човека сам постао пас. Иако имам разум, понашам се као бесловесан.

19. Међутим, ја желим да се ослободим од јадног страсног распложења, уколико ми Господ помогне. Ако са мношћу учини по великој милости својој, бићу избављен од греха, и ако излије на мене благост своју, спашћу се. Уверен сам да то може учинити, и не очајавам за своје спасење. Ја знам да ће мноштво Његове милости превазићи мноштво мојих грехова. Знам да је Он дошао и све помиловао, и да је у светом крштењу даровао опроштај грехова. Ја то исповедам будући да сам се сам послужио том благодаћу. Ја имам потребу за излечењем од грехова који су учињени после крштења. Међутим, Васкрсломе из мртвих није немогуће и од тога да ме исцели. Ја сам слеп, али је Он исцелио и слепорођеног. Ја сам одбачен као губавац, али Он, ако хоће, може и мене очистити. Ја избобилујем греховима, али Његова благост према мени неће бити побеђена. Он је помиловао Закхеја, као достојног, а мене ће помиловати као недостојног.

20. Суду подлеже и празна реч. И шта је у ствари празна реч? Обећање вере које није испуњено на делу. Човек верује и исповеда Христа, али остаје празан и не чини оно што Христос заповеда. Празну реч

имамо и у случају када се човек исповеда и не исправља, када говори да се каје па опет греши. И рђав исказ о другоме је празна реч, будући да препричава оно што није било учињено и што није виђено.

21. Приступи грешнице, к добром Лекару, и исцели се без напора. Збаци са себе бреме грехова, принеси молитву, и окваси сузама иструлеле ране. Јер, небески Лекар сузама и уздасима лечи ране. Приступи и принеси сузе: оне су најбољи лек. Јер, небеском Лекару је угодно да се свако лечи и спасава својим сопственим сузама. То је лек тренутног, а не спорог дејства. Њега није потребно стално привијати уз рану, будући да одмах исцељује. Лекар само чека да види твоје сузе. Приступи без страха. Покажи му рану и уједно принеси лек тј. сузе и уздахе.

22. Ко се неће задивити, ко се неће запрепастити, ко неће благословити велико милосрђе твоје благодати, Спаситељу душа наших, због тога што си благоволео да примиш сузе као цену за твој лек! О, сило суза! Докле си се пружила! Ти са великом смелошћу неометано узлазиш на само небо. О, сило суза! Анђеоски чинови и све небеске силе се непрестано веселе због твоје смелости. О, сило суза! Уколико усхтеш, ти можеш са радошћу да предстојиш светом и високом престолу Пречистог Владике. О, сило суза! Ти за трен ока узлећеш на небо, и оно што тражиш добијаш од Бога. Јер, Он ти излази у сусрет и радосно даје опроштај.

23. Како ћу ти се молити, Спаситељу мој, кад су ми уста испуњена оговарањем? Како ћу те песмама прослављати када ми је савест оскрнављена? Како ћу те дозвати када нисам сачувао заповести твоје? Међутим, ти сам, Своблаги, немој презрети мене ништавног, немој одбацити мене мрског, немој оставити мене безнадежног. Јер, непријатељу моме веома годи да види како очајавам. Његова једина радост је да ме због очајања види као свој плен. Међутим, ти сам својим милосрђем посрами његово надање, отми ме из његових чељусти, избави ме од злобне намере и од свих замки које поставља против мене! И све које мучи савест због непотребних дела његових молим: Немојте очајавати, немојте причињавати радост своје супарнику. Напротив, без стида приступите Богу, плачите пред Њим и, испитујући себе, немојте губити наду. Јер, наш Господ се веома радује онима који се кају и чека наше обраћање. Он сам све зове: *Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени, и ја ћу вас одморити* (Мт.11,28). Стога нека нико не очајава за себе, без обзира колико је сагрешио. Господ је строг само према онима који га одбацују и који се не кају.

24. Блажен је онај ко је пожелео да разумно плаче, и ко са скрушеношћу на земљу излива сузе, као драгоцене бисере пред Господом.

25. Блажен је онај чија је душа постала слична новопосађеном дрвету, и која увек, као воду за заливање, има сузе по Богу.

26. Блажен је онај ко у својој души засађује добро растиње, тј. врлине, и који оно што је засадио у себи залива, молећи се са сузама, да би било благоугодно и плодносно Господу.

27. Хоћу да вам изобразим силу суза. Ана је сузном молитвом добила пророка Самуила, усхићеност према горњем и хвалу Богу у срцу своје. Жена грешница у Симоновом дому је, плачући и умивајући сузама свете ноге Господње, добила опроштај грехова. Умилење (срдачни плач пред Богом) јесте исцелење душе. Оно у нас, сагласно са нашом чежњом, усељава Јединородног Сина и у душу привлачи Духа Светога. На земљи нема радости сладосније од радости умилења. Да ли се неко од вас озарио том радошћу суза по Богу? Онај ко је то окусио и ко се тиме усладио за време молитве већ се уздигао изнад земље. У то време он је био сасвим изван тела, изван овога века, и већ више не на земљи. Свете и чисте сузе по Богу увек омивају душу од грехова и чисте је од безакоња. Сузе по Богу у свако време дају смелост пред Богом. Нечисте помисли никако не могу да се приближе души која има свагдашње умилење по Богу. Умилење је скривница која се не може покрасти. Наравно, ја не мислим на умилење које траје један дан, него на оно које траје непрестано, даноноћно и до краја живота. Умилење је чисти извор који орошава плодни насад душе (тј. врлине).

28. Пре безакоња, непријатељ у човековим очима умањује значај греха. Он нарочито омаловажава похоту сластољубља, нашаптавајући да је по значају равна са проливањем чаше хладне воде на под. Тако лукави умањује грех у очима човека пре него што га учини. Када га, пак, учини лукави га у његовим очима представља бескрајно великим. Он на њега, при том, подиже и таласе очајања. Често се он против њега наоружава и причама, убацујући му следеће мисли: "Шта си учинио, узалудни трудбениче? И на шта личи твоје дело? Ево на шта: засадио си неколико виноградских лоза, чувао их и пазио док нису дале плода; затим си сабрао грожђе и вином напунио боце; најзад си устао, узео секиру и разбио боце; и вино се излило и пропало. Ето на шта личи твоје дело". Лукави то нашаптава човеку са намером да га вргне у дубину очајања.

29. Због тога, кад већ унапред знаш непријатељске смицалице, бежи од греха. Ако и упаднеш у неки грехопад, немој закаснити, већ устани и обрати се Господу Богу своме свим срцем својим како би се спасла твоја душа. Кажу лукавој помисли:

"Премда сам и разбио боце и уништио вино, ипак имам цео виноград, а и Господар је дуготрпељив, многомилостив, милосрдан и праведан. И надам се да ћу, уз помоћ Његове благодати, опет одгајити и обрати грождје, и напунити своје боце, као и раније. Јер, Он преко пророка Исаије каже: *Ако греси ваши буду као скерлет, постаће бели као снег; ако буду црвени као црвац, постаће као вуна(Ис.1,П)*".

30. Друго ме помисао саветује и говори: "Ти си још млад. У старости ћеш се покајати". Ономе, пак, ко је остарио она предлаже помисао: "Ти си остарио. Како ћеш поднети трудове покајања? Теби је потребан покој".

31. Немој очајавати у себи и немој говорити: "Већ не могу да се спасем". Напротив, и те како можеш да се спасеш. Заволи страх Божији свом душом својом: он ће излечити твоје ране и убудуће те сачувати неозлеђеним. Све док душа твоја љуби страх Господњи нећеш пасти у мреже ђаволске, него ћеш бити као орао који високо лети. Међутим, ако занемари страх Божији и постане немарна према себи, душа ће, стрмоглавивши се са висине, постати игралиште духова преисподње. И они ће је, затворивши јој очи, уплести у страсти бешчашћа, као што се во упреже у јарам.

32. Ако те рани стрела лукавог непријатеља, немој никако падати у очајање. Напротив, ма колико пута био савладан, немој остајати побеђен, него одмах устани и сукоби се са непријатељем. Јер, Подвигоположник је увек спреман да ти пружи своју десницу, и да те подигне палог. Чим му први пружиш своју десну руку, Он ће ти дати своју десницу да би те подигао. Сва брига скверног непријатеља је у томе да те баца у незнање пошто паднеш. Немој му веровати. Напротив, ако и седам пута на дан падаш, побрини се да устанеш и покајањем умилостивиш Бога.

33. Чак и ако смо пали због заведености, постарајмо се да се излечимо покајањем. Ако смо као људи пали под утицај страсти, немојмо очајавати до краја, већ, напротив, притекнимо Богу и чујмо шта каже: *Покајте се, јер се приближило Царство небеско (Мт.4,17)*. Немојмо мислити да је Он установио покајање само за извесне грехове. Напротив, Лекар наших душа нам га је дао као лек за сваку греховну рану.

34. Покајање је поље које се може обрађивати у свако време. Оно је веома родно дрво које на сваки начин Богу доноси племените плодове. Оно је дрво живота које васкрсава умртвљене гресима. Оно је сапричесно Божанству и Бог му се радује као сили свога стварања. Јер, оно онога кога је грех погубио препорађа за славу Божију. Оно је духовна лихва, будући да жање оно што није сејало, и сакупља оно што није дало.

35. Добри делатници су покајањем обрадили Божију њиву, обогатили Цркву и напунили Божију житницу. Њиме је земља постала небо, будући да се испунила светима, тј. земаљским анђелима. Похваљују се добри служитељи који су покајањем много пута умножили оно што је посејано.

36. Бог је видео да ће људски род узнемиравати ђаво. Стога је Он, као оружје против њега, поставио покајање. Непријатељ убеђује да се грешни, а покајање је спремно да прихвати грешника. Непријатељ побуђује да се учини безаконје, а покајање саветује обраћење. Он баца у очајање, а оно обећава наду у спасење. Грех обара савест, а покајање јој служи као штап помоћу кога устаје. *Господ подиже оборене (Пс.145,7)*. То се остварује кроз покајање.

37. Закон покајању служи као светиљка. Јер, они који су сагрешили кроз њега поново сусрећу Бога. Безаконик је обавијен тамом и не види доброту, будући да је непријатељ његову душу испунио очајањем. Међутим, покајање, као добри лекар, са душе уклања маглу и све оно што је обременује, показујући јој светлост Божије доброте. Ђаво, пак, безосећајнима не да да се уразуме, представљајући им суровост покајања. Видећи његову лукавост, покајање прилази са умиљавањем и говори: "Ви се само сетите Бога и ја ћу се потрудити за вас. Представите у своме уму Његово милосрђе и ја ћу се са уздисајима заложити за вас. Само незнатно уздахните, грешници, са скрушеношћу, и ја ћу вас учинити слугама Божијим. И пророк Исаија је рекао: *Када се вратиш и уздахнеш, спашћеш се (Ис.30,15)*. Ето, приводим ти и сведочанство: само се покај". И ако онај ко је сагрешио уздахне, са њега ће, са уздахом, спасти бремене греха којим га је обременила змија. Тада ће се и са ума скинути магла незнања, душевно око ће постати бистро и покајање ће почети да душу руководи ка спасењу.

38. Када угледа благост Божију, грешник који се каје не само да уздише, него и са великом тугом пролива сузе. Када, после дугог разјављања са Богом, најзад успе да га препозна као Оца, душа почиње да пролива

сузе. Она пролива сузе због тога што је напoкoн углeдалa свoгa Створитeљa. Љубeћи Очеву бoгoнaклoнoст oнa приклaњa Бoгa сeби и тимe сe чисти oд свeгa дo чeгa је дoвeлa змијa. Или, зaр ниси чuo штa је рeкao Дaвид: *Свaку нoћ квaсим oдaр свoј* (Пс.6,7). Он је нaјпрe уздисao, пa тeк oндa плaкao. И у прирoди је тaкo: нaјпрe вeтaр, a зaтим кишa; нaјпрe грми грoм, a зaтим сe из oблaкa oбрaзују кaпи кишe.

39. Дaвид је уздишући квaсиo oдaр свoј збoг тoгa штo је бio oскрнaвљeн прeљубoм. Он је сузaмa умивao пoстeљу кoју је oскрнaвиo бeзaкoнoм вeзoм. Он је гoвoриo: *Изнeмoгoх oд уздисaњa* (Пс.6,7). Нaпoр, пaк, уздисaњa јeстe плoд срдaчнoг бoлa кoји рaђa мнoштвo сузa. Тaкo сe сузe умнoжaвaју oд уздисaњa.

40. Сaвeст пo прирoди стрeми кa Бoгу (стoји зa Бoгa и свe Бoжијe), и oдбaцујe прeлeст кoјa сe прикрaдa. Чeстo путa грeх бeстиднo нaвaљујe, aли сaвeст нaдвлaђујe, кoристeћи сe врeмeнским oкoлнoстимa. Oнoгa кo сe уплaши, нaлaзeћи сe у тaми, oнa изoбличaвa зa грeх. Јeр, Писмo кaжe: *Бeжи нeчaстивaц иaкo гa никo нe гoни* (Прич.28,1). И oнoмe кo сe нa брoду смeтe збoг бурнoг тaлaсaњa мoрa, сaвeст нaпoмињe њeгoву нeчaстивoст. И при зeмљoтрeсу oнa нa сeћaњe привoди бeзaкoњa. И oнoмe кo је нa путу oнa oбнaвљa сeћaњa нa стрaснa дeлa. Нaјзaд, и грeшникa кoји сe нe oбрaти oнa изoбличaвa кaдa пaднe у нeмoћ и тeлeснy бoлeст. И oн збoг љубaви прeмa живoту дaјe зaвeт Бoгу дa ћe уништити грeх у сeби. Бoјeћи сe дa умрe, и дa сe лиши блaгa вeчнoг живoтa, oн, мучeн сaвeшћу, прибeгaвa пoкaјaњу, тј. пoсрeднику измeђу Бoгa и људи.

41. Узeвши oд oцa нaслeдствo, млaдић (кoји сe спoмињe у Јeвaнђeљу) oтидe у дaлeкy зeмљy и рaсy гa сa блудницaмa. Услeд тoгa oн је у свeму пoчeo дa трпи мучнy oскудицу. Кaдa је пoчeo дa мaлaкaсaвa услeд тeжинe лишaвaњa, пoкaјaњe му је, изoбличивши гa збoг губиткa рaнијeг мирнoг живoтa у oчeвoм [дoму], пoрoдилo жeљу дa сe врaти и нaду дa ћe умилoстивити oцa. И oн је узвикнoу: *Устaвши oтићи ћу oцу свoмe, пa ћу му рeћи: Очe, сaгрeших нeбу и тeби* (Лк.15,18). Кaдa је нa млaдићa, кoји сe пoдao искушeњу, нaсрнoу нeпријaтeљ и oд њeгa учиниo штa је хтeo, пoкaјaњe је ћутaлo, дaвши знaк и сaвeсти дa ћути и дa сe нeкo врeмe нe јaвљa нa дeлу. A кaдa је зa њeгa нaстaлo тeшкo врeмe, oнo је кao мaјкa рaширило свoјe нaручјe и зaгрлило гa, истргнувши гa из рукy мaћeхe слaстoљубљa, и врaтивши гa мaјци - блaгoчaстивoсти.

42. Млaдић је зaвaпиo: *Очe, сaгрeших нeбу и тeби*. Син кoји је сaгрeшиo је пoзнao oцa, жaлeћи штo гa је oбмaнуo oчух и злoтвoр. Он је увидeo лукaвoст, увидeo oбмaну и прибeгao пoкaјaњу кao мaјци. Дугo врeмeнa сe хрaниo рoшћивимa и трпeo глaд. Мeђутим, кao жaлoстивнa мaјкa примивши oвoг млaдићa, пoкaјaњe гa пoнoвo хрaни млeкoм, дaјући му свoјe груди. Oнo гa хрaни млeкoм стoгa штo је грeх рaстoчиo њeгoвe силe крoз срaмaн живoт. Бeз тoг млeкa oн нe би мoгao дa сe исцeли. Oнoгa кoји нијe мoгao дa устaнe, пoдиглo је пoкaјaњe, нaхрaнивши гa млeкoм. Oнo је излeчилo пoтпунo нeмoћнoг и прeдaлo гa у рукe oцy.

43. Видиш ли кaкo сe пoкaјaњe грeшницимa нaјпрe пoкaзујe кao снисхoдљивo и лaкo, a нe сурoвo! Oнo нијe прeдлoжилo пoст, нијe зaхтeвaлo уздржaњe, ни бдeњe, вeћ је призвaлo дa сe пoчнe сa испoвeдaгвeм: *Сaгрeших*. Oнo зaпoчинјe oд нaјлaкшeгa, знaјући дa ћe oстaлo дoвршити сaвeст. Сaвeст је пoмoћницa пoкaјaњa: прeузимa бригу o души и жури дa је oчисти. Њoј је пoзнaтa пoкoрнoст душe и oнa је усмeрaвa кao јaхaч. Oнa нaстoји дa пoкaјaњe будe прихвaћeнo, дa сe утврди у грeшницимa, тe дa кao сунцe прoдрe у ум и oбaсјa гa. Oнa их лaкo привoди Бoгу и зa крaткo врeмe чини нaслeђeм Бoжијим.

44. Нe трeбa, брaтијo, дa oчaјaвaмo зa свoјe спaсeњe, имaјући тaквy мaјкy, тј. пoкaјaњe. Нe трeбa дa губимo нaду у спaсeњe кaдa нaс тeши тaквa мaјкa. Oнe кoји су били улoвљeни oд стрaнe свирeпoг нeпријaтeљa oнo је увoдилo у рaј Бoгу. Зaр ћe сe oд нaс oдврaтити? Кaд је пoмиловaлo њих кoји су вaн Црквe, зaр сe нeћe смилoвaти нa нaс? Никo нeћe дoзвoлити другoмe дa слoбoднo рaстури oнo штo је сaм сaкупиo сa трудoм. Пa, кaкo ћe Бoг Oтaц дa дoпустити дa нeпријaтeљ oвлaдa oнимa кoје је стeкao крвљу Синa свoгa? Ми смo стaдo Њeгoвo, и Он је нaш Пaстир. Он нaм је дao пoкaјaњe кao вoду кoјa oчишћујe кaкo бисмo имaли чимe дa сe умијeмo кaд пoгрeшимo. Ми нeмaмo сaмo бaњу прeпoрoдa, нeгo и oбнoвљeњa. Aкo у нeчeму сaгрeшимo, ми сe умивaмo пoкaјaњeм и пoстaјeмo чисти.

45. Пoкaјaњe је жртвeник Бoжији, будући дa oни кoји су сaгрeшили њeгoвим пoсрeдoвaњeм умилoстивљaвaју Бoгa. Oни кoји су сaгрeшили пoд зaкoнoм бeху дужни дa принeсу вeштaствeну жртву. Рaди тoгa је трeбaлo дa идy у Јeрусaлим. Мeђутим, нeки тo нису испуњaвaли билo збoг тврдичлукa, билo збoг бeдe, билo збoг лeњoсти. У нoвoј блaгoдaти свe oвo извршaвa пoкaјaњe, приносeћи жртву у сaвeсти. Њoј нијe пoтрeбнa кoзa, нeгo испoвeст. Ти нeмaш грлицу, грeшничe? Уздaхни, и Бoг ћe ти уздaх урaчунати вишe oд грлицe. Ти нeмaш гoлубa? Кaжи грeхe свoјe Бoгу, и имaћeш свeпaљeницу. Нeмaш ни другe птицe? Плaчи, и примиди ти сe кao жртвa. Aкo сe пoмoлиш, Бoг ћe твoју мoлитву примити у мeстo тeлeтa. Aкo му припaднeш сa искрeним срцeм, твoјe усрђe бићe стaвљeнo изнaд вoлa принeсeнoг нa жртву. И

зашто да припремаш тамјан? Покајање ће те очистити и без дима.

46. Покајање је Божија трпеза, будући да Он преко њега окуша људско спасење. И Спаситељ говори: *Јело је моје да вршим вољу* Оца мога који је на небесима (Јн.4,34). Према томе, покајање је диван хлеб Божији. Бог у њему окуша исповедање савести, пије сузе умилења, наслађује се угодним мирисом искрених уздаха, који су за Њега благоухано кандило. Ево различитих јела Божијих: уздржање, пост, бдење, прилежна молитва, послушност са смирењем. Јер, то је Богу пријатније од многих жртава.

47. Покајање је празник за Бога. Јер, Јеванђеље говори да се Бог више радује *због једног грешника који се каје, неголи за деведесет и девет праведника* (Лк.15,7). Чинећи празник за Бога, покајање призива и небо на гозбу. Анђели се радују када их покајање позива на вечеру. Сви небески чиновници се веселе, побуђени покајањем на радост.

48. Покајање приноси на жртву оне који су сагрешили, али их исто тако и оживљава. Оно умртвљује, али и васкрсава из мртвих. Како то? Чуј: оно узима грешнике и чини их праведним. Јуче су били мртви, а данас су за Бога живи покајањем; јуче су били туђи, а данас су Божији; јуче су били безаконици, а данас су свети. Покајање је велика топионица која у себе прима бакар, и претвара га у злато. Она узима олово и враћа сребро. Ако си видео како стакло прима боју зумбула, или смарагда, или сапфира, нећеш посумњати у преображавајуће силе покајања. По благовољењу Божијем, покајање покајника сједињује са благодаћу Духа Светога, и човека у потпуности чини сином Божијим.

49. Закон је заповедао да се све свештене ствари израђују од злата. Законодавац није дозволио ништавност у тим стварима да бисмо знали да свети Божији у себи имају потпуну светост! Чуј, покајниче! Приступи Богу из свег срца и Он ће ти узвратити потпуним претапањем онога што је у теби. Тражио си да будеш претопљен у огњу покајања: пази да ништа не остане непретопљено. Ево, шта ја мислим. Претпоставимо да приносиш покајање за блуд. Пази да одбациш све видове блуда, будући да се од њих рађа сваки разврат. И не само то, него одбаци и све што води ка оскрнављењу блудом: смех, шале, скверне речи, стомакоугађање. То су, наиме, путеви који воде у блуд.

50. Потпуно одложи све греховно. Када је народ сагрешио, пророк Мојсије је наредио да се разапне змија, тј. да се истребе греси. Он је начинио змију и то не обичну, него ливену и целовиту. Због чега? Он тиме показује да у потпуности треба да се одвраћаш од сваког лукавства. Он је целу змију начинио из бакра стога што је корен свег зла среброљубље. Он је змију изливену извадио из пећнице да би и ти у себи зауставио распаљеност која прети да ти разврати ум. Змију је, пак, обесио на дрво како би ти, кајући се, у себи распео три порока преко којих долази до душевне смрти.

51. Теби је упућена реч моја, покајниче. Немој имати у себи празно место. Буди чврсто решен да се бориш против греха и да пребиваш у добру као камен. *Утврди срце [моје]*, каже пророк, *да се не поколебам* (Пс.111,5; 8). Ти си дужан да принесеш чврсто покајање као Петар, будући да си много грешио. Бог не прима покајање које не испољава чврсту решеност. Многи својим ходом опонашају цареве, иако их због тога не сматрају царевима. Тако ће они који се кају имати само изглед покајника, али не и силу коју даје покајање уколико га се не лате са одлучношћу. Они који приносе покајање само за очи не чине један него многе грехе, будући да и друге побуђују да приносе само спољашње покајање. Њима не само да се неће отпустити греси, већ ће се додати нови.

52. Принеси одлучно покајање, грешниче, како би добио опроштај. Свети Павле је рекао да онај ко на темељу зида *дрва, сено и сламу* неће добити награду. И он то није рекао само о учењу, него и о покајању. Онај ко не приноси одлучно покајање представља трску и дрво које плива на води. Дрво је онај ко покајању не приступи одлучно. Он не само да ће бити одбачен, него и сажежен огњем, као што је речено. А зашто? Стога што је мислио да се подсмехне Богу.

53. Принесимо покајање као Ниневљани како бисмо и ми добили спасење. Они су се истински покајали, те су истински и спашени. Како су сагрешили, тако су се и покајали - и били примљени. Они се нису само половишно обратили, будући да су подједнако плакали и цареви и прости људи. И није се само један део њих поправио, будући да су заједно ридали и господари и робови. И опет, нису се само кратко време кајали, будући да цела три дана мужеви и жене, стари и млади нису престајали да приносе исповедање. Они су поверовали осуди, и већ су, као припремајући се за смрт, горко туговали један за другим. Под Ниневљом ја подразумевам човека, а под мноштвом њених житеља - делове душе и покрете ума. Као што су они сви заједно приступили покајању, тако и ми свим силама целокупног нашег састава треба да принесемо покајање.

54. У Закону је Бог заповедио не само да се истребе идоли, жртвеници и кумири, него и да се пепео од

сажеженог камења и дрва избаци напоље као нечист. И ти покајниче држи у уму да си обавезан из себе да истребиш сваки траг греха. Ако у теби остане греховни пепео, биће привучене нечисте животиње и гмизавци. А ако га избациш из себе, више те неће узнемиравати чак ни греховне вашке, ни комарци. Очисти у потпуности свој ум од греховних мртваца, и њихов смрад ће ишчезнути из тебе. Греховни мртваци су страсна присећања. Ако остану у теби, она ће помрачити твоју мисао. Она ће и помисли твоје присиљавати да лутају, те ће, као густа магла, налећи на твоје духовне очи.

55. Исцедимо себе покајањем како не бисмо изгубили благодат опроштаја као своју праву боју. Цеђење јесте ревносно одлагање онога што је супротно. На тај начин "боја" (опроштаја), која је нанесена на нас и која се учврстила у нашим душама, већ неће моћи да се избрише. Ревносно уми себе сузама, као што бојације перу вуну. Предај се смирењу и стегни себе у свему. Очистивши себе на тај начин, ти ћеш приступити Богу са спремношћу да примиш благодат.

56. Неки од покајника се поново враћају греху стога што нису упознали змију која се у њима скрива. Уколико су е, пак, познали, онда је нису у потпуности избацили из себе, него су дозволили да у њиховој унутрашњости остану трагови њеног лика. Она се, пак, брзо зачиње у утроби и поново успоставља пуни лик своје злобе. Ако видиш покајника који поново греша, знај да се није изменио у своме уму: он је у себи оставио све греховне призиве. Обележје, пак, онога ко је одлучно принео покајање јесте сабран и суров начин живота, одлагање надмености, уображености, а такође и - очи и ум увек устремљени ка жељеном Исусу Христу са чежњом да се, благодаћу Христовом, постане нови човек.

57. Чувај се од онога што је супротно врлини. Јер, ако постиш али се и безумно смејеш, биће лако да се саплетеш. Ако на молитви плачеш, а у друштву се понашаш световно, брзо ће те уловити у мреже. Ако си при целомудреном понашању немаран, нећеш закаснити да паднеш. Покајање треба приносити од свег срца. Онај ко се каје треба постојано да буде исти, тј. оно што је почео да буде. Онај код кога се примећује недостатак сведочи непотпуно обраћење. Онај ко се мења показује да у његовом срцу није постављен чврст темељ живота по Богу. Такав човек приноси покајање као дете које се поучава. Он плаче због нужде, као онај кога бију, а не по [свом] произвољењу. Световни закони страхом исправљају понашање, премда не мењају расположење срца. Тако, може бити, понеки приносе покајање са тајном, подсвесном мишљу да понекад попусте греху.

58. Неко од пророка е рекао: *У сабору Господњем не клеветеите сузама* (Мих.2,5,6). Тиме пророк не одбацује покајање, нити исповедање смиреног срца пред Господом назива клеветом, већ говори о лажном покајању у коме се сузе притворно проливају са злом намером. И он још каже: *Поцепајте срца ваша, а не хаљине ваше* (Јоил 2,13). Јер, он неће да се ми надимамо покајањем, него да се заиста кајемо. И Давид каже: *Сузама својим натапам постељу своју* (Пс.6,7). Нећу у Цркви проливати сузе, показујући пред људима само спољашњост и упорно тражећи славу праведности, него ћу на кревету своје сузама умивати постељу своју како бих био једнодушан са Христом, који каже: Затворивши клијет твоју помоли се. Тада ће ти Отац, ради кога то чиниш у *тајности*, узвратити и смиловати се над *тобом јавно* (Мт.6,6).

59. Многи тргују исповешћу, представљајући себе наизглед бољим него што заиста јесу. Тако се они прикривају. Други показују покајање, купујући себи славу. Неки обраћају покајање у повод за гордост, и уместо опроштаја пишу себи нове дужничке обвезнице. Још се ниси ослободио од ранијег дуга, а већ улазиш у нови? Дошао си да исплатиш дуг, а вежеш се новом обавезом? Стараш се да се ослободиш од дуга, и припремаш себи ново ропство? Ето шта значи речено: *Молитва његова нека буде грех* (Пс.108,7). И како да се он не врати греху? Како да се опет не преда страстима? Зар ће га змија оставити на миру? Да ли ће престати да га узнемиравају гмизавци? Авај! На њему ће се испунити Христова реч, тј. у њега ће се настанити *седам других горих духова* (Лк.11,26).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈЕФРЕМ СИРИН
ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

III

**ОПШТИ НАЦРТ ЖИВОТА ОНИХ КОЈИ СУ СЕ ПОСВЕТИЛИ УГАЂАЊУ
ГОСПОДУ И ИЗГРАЂИВАЊУ СВОГ СПАСЕЊА**

1. Свима, који су себе посветили Богу и који се увек старају да предају *тела своја у жртву живу, свету, угодну Богу* (Рим.12,1), предстоји да, сагласно са светим заветима Јеванђеља и осталих Светих Писама, верују да ће, предавши се на свако добро дело и свако упражњавање у врлини, благодаћу Христовом и силом Божијом, добити савршено избављење и очишћење од срамотних страсти, које се подижу у души и телу. Оно што је немогуће за нас, могуће је за Бога који је обећао. Осим тога, греховне страсти су касније ушле у душу и тело услед преступа првосазданог човека.

2. Ми верујући смо кроз свето крштење примили залог благодати као таланат ради многоструког умножавања и добијања обећаног наследства. Божанствени Дух Утешитељ, који је дат апостолима и, преко њих, јединој истинитој Цркви Божијој, од часа крштења пребива у свакоме који је приступио са чистом вером. И свако добија кесу сребра ради умножавања, обрађивања и добитка, као што је речено у Јеванђељу.

3. Као што дете, које је рођено у овоме веку, не остаје заувек у дечијем узрасту, него свакодневно расте, по природном закону, док не израсте у одраслог човека, тако и рођени одозго водом и Духом не треба да остаје у духовном дечаштву, већ да, постојано пребивајући у подвигу, труду и многим трпљењу, кроз борбу са духовним непријатељем напредује и узраста све док не достигне пуноту духовног узраста, тј. док не постане савршен човек, који има *меру раста пуноте Христове*, како учи апостол (Еф.4,13).

4. Дете које се родило телесним рођењем достиже зрео узраст по неопходном закону природе. Божији промисао је, наиме, одредио да савршенство телесног узраста наступа независно од наше воље, тј. по закону природе. У духовном рођењу одозго Бог је, напротив, установио други поредак. Он је у делу духовног узрастања човеком слободном произвољењу препустио труд, подвиг и напорно корачање (према циљу) са чврстим трпљењем. *Борите се*, говори Господ, *да уђете на уска врата* (Лк.13,24); и још: *напрежите се због тога што подвижници задобијају Царство небеско* (Мт.11,12); и још: *Трпљењем својим спасавајте душе своје* (Лк.21,19). Благодат Божија је уредила да свако, по сопственом расположењу и сопственој вољи, [сопственим] трудом и подвигом духовно узраста.

5. [Човек] стиче причешће Светога Духа за духовно узрастање у обновљењу ума сразмерно са телесним и душевним подвигом [који предузима], и сагласно са наслађивањем добрим делима. Он по благодати и забадава добија (силу за) спасење, а по вери, љубави и подвигу слободног произвољења усходи и напредује. Тако он и по благодати и по правди постаје наследник вечног живота. Човек не узраста у напредовању само Божијом силом и благодаћу, већ и сопственим дејством и старањем. И обратно, он у савршену вољу Божију и у меру чистоте не може доћи само сопственом силом и снагом, без садејства и помоћи Духа. Јер, *ако Господ не сазида дом, узалуд се муче који га граде; ако Господ не сачува град, узалуд не спава стражар* (Пс.126,1).

6. Шта је савршена воља Божија коју, по савету и убеђењу апостола, свако треба да постигне (Рим.12,2)? Очишћење и освећење срца причешћем Духом Божијим које се без сумње врши у души, која се са вером и љубављу у потпуности предаје Богу. Господ је рекао: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети* (Мт.5,8). Од оних који желе да постигну такво блаженство Он захтева савршено очишћење од греха, тј. одлучно ослобођење од страсти бешчашћа и савршено стицање највише врлине. На то указује и пророк који у молитви говори: *Срце ми чисто саздај Боже, и дух прав обнови у мени* (Пс.50,12). И опет, на питање: *Ко ће изаћи на гору Господњу, или ко ће стати на Светом месту Његовом*, он одговара: *Чије су руке невине и ко је чист срцем* (Пс.23,3,4). Тиме је Дух показао да смо дужни да својом сопственом делатношћу савршено одсечемо од себе грех који се чини делом, речју и помишљу, те да стремимо савршеној чистоти духа са надом да ћемо је, благодаћу Светога Духа, и достићи. Наводећи какве треба да буду душе које се удаљавају од телесног брака и световних веза и које желе да пребивају у девствености, апостол говори: *Која је неудата брине се за Господње, како ће угодити Господу, да буде света не само телом, него и духом* (1.Кор.7,34). Он тиме саветује да душа, тј. невеста Христова, која

жели да се сједини са чистим небеским Царем, треба да постане слободна од греха на делу и у мисли. тј. како од очигледних грехова, тако и од тајних страсти, као што је речено код Јована Богослова: *И сваки који ову наду има у Њега, очишћава себе, као Он што је чист* (1.Јн.3,3).

7. Душа која се удаљила од световних веза и која је зажелела да пребива у савезу и општењу са нетрулежним Жеником, треба да буде чиста не само од очигледних грехова, тј. блуда, крађе, стомакоугађања, клевете, празнословља, вике, смеха, грамжљивости, него још више - од најсилнијих душевних страсти и тајних грехова, тј. од похоте, таштине, човекоугађања, лицемерја, властољубља, лажи, рђаве нарави, мржње, неверја, зависти, превазношења, љубоморе, самоугађања, самољубља, охолости и њима сличних невидљивих срамних страсти (Рим.1,26). Писмо и сакривене душевне грехове сматра равним гресима који су пројављени на делу, будући да се ради о изданцима једног истог корена. Пророк изобличава: *У срцу чините безакоња* (Пс.57,3), док се за себе моли: *Од тајних мојих очисти ме* (Пс.118,13). И колико треба да се старамо да од очигледних грехова сачувамо спољашњег човека, тј. тело, као храм Божији, толико треба да се побринемо и подвизавамо ради очувања унутрашњег човека, тј. душе од сваке лукаве помисли, као што је речено: *Сврх свега што се чува чувај срце своје, јер из њега излази живот* (Прич.4,23).

8. Ми ћемо напредовати у чувању срца уколико се увек супротстављамо лукавим помислима таштине, мржње, охолости, лажи, похоте, надметања, властољубља и осталих, те уколико са свом строгошћу испитујемо сами себе, чувајући свој ум од савеза и сагласности са тајним душевним страстима. Осим тога, неопходно је да се са напором предајемо сваком добром подухвату, труду и подвигу како бисмо поставили препреку своје непријатељу. Ако будемо тако чинили, Господ ће, видећи наш душевни подвиг, по својој човекољубљу у нама силом Духа непрекидно вршити велико исцељење од тајних страсти, светећи се нашим мисленим непријатељима.

9. Духовну меру којој треба да стремимо наводи нам свети Павле. Он каже да сва наша брига треба да буде усмерена на то да *сваког човека* покажемо савршеног у *Исусу Христу* (Кол.1,28). У чему се, пак, састоји то савршенство он показује у својим молитвеним жељама Ефесцима, говорећи: *Нека вам Бог да силу да ојачате Духом Његовим у унутрашњем човеку, да се Христос вером усели у срца ваша, да бисте, укоренењени и утемељени у љубави, могли...* [познати љубав Христову] (Еф.3,16-18). Венац свега је љубав. То је он још снажније представио у другој посланици где је навео да разни Божији дарови и човекова самопожртвовања нису савршени без љубави. Осим тога, он љубав представља као уништитељку и истребитељку свих страсти (1.Кор.13,1-8). То је граница савршенства. Из тога следи да се они који су се удостојили духовних дарова, које је свети Павле набројао, налазе у опасности, борби и страху уколико још нису примили избављење (од страсти) дејством најсавршеније и праве духовне љубави.

10. То је апостол открио ради оних који желе да се тачно уздижу ка хришћанском савршенству, заправо, да неко од оних који су се удостојили неких дарова не би помислио да је и при непотпуном дејству благодати већ постигао савршенство и да, уобразивши као да већ ни у чему нема нужде и задовољивши се нижим даровима, не би остао међу онима који нису постигли потребан врхунац савршенства. Указивањем на циљ савршенства апостол учи да свако треба да се непрестано и истрајно подвизава добрим подвигом, сматрајући се сиромашним пред таквим богатством љубави, те да проходи духовно тркалиште док не постигне циљ, као што је речено: *Тако трчите, да... добијете* (1.Кор.9,24).

11. Расуђивање о циљу подвижништва сам раширио са циљем да у онима који желе да га прихвате учврстим тачну мисао о нашем надању, и о врсти трке која нам предстоји, да би свако (и свака) од оних који се посвећују Богу стално имао у виду где смо призвани и какву меру смо обавезни да постигнемо, те да бисмо свим силама и са свом ревношћу саме себе и све што имамо у овоме веку, увек усрдно посвећивали на добро, не допуштајући да нас сујета убеди да смо ми нешто, него сматрајући да заиста нисмо ништа у поређењу са превасходством савршене мере нашега звања и неиспитивим богатством љубави Христове. *Са стрпљењем хитајмо у подвиг који нам предстоји, гледајући на Исуса, Начелника и Савршитеља вере* (Јев.12,1). *Што је за мном заборављам, а стремим за оним што је преда мном* (Фил.3,13).

12. Како братија треба да живи и да се опходи међу собом? Каквим трудовима, напорима и делатностима љубитељи истине могу да постигну циљ који је наведен?

Онај ко стреми ка овом циљу нека своју душу преда братству, удаљивши се од света и светских задовољстава. Тако је заповедио Спаситељ када је, набројавши шта је дужан да остави онај који жели да га следи, додао: *Па и душу своју* (Лк.14,26). Јер, шта значи оставити своју душу или одрећи се ње? То

значи безусловно и потпуно се предати братству, нипошто не испуњавати своју вољу, и одлучно ништа немати у својој власти, осим одеће која се носи. Тиме се [брату] омогућује да, будући слободан од брига, увек са радошћу испуњава само оно што му је заповеђено. Онај ко се одрекао своје душе нека сву братију, а нарочито настојатеља, поштује као господаре и владаре. Нека им он *драговољно служи, не радећи само привидно као да угађа људима, него као слуга Христов* (Еф.6,6). Предавши себе Господу, нека он иде уским и тесним путем (послушања), и нека се радо стави под благи јарам Христов, чврсто верујући да му се припрема велико спасење.

13. Братија је дужна да међу собом живи у простоти, чистоти, једнодушности, миру и срдечној искрености. Нико не треба да се превазноси над другим, нити да се сматра бољим, или већим од другог. Напротив, као ученик Христов нека се свако сматра најбеднијим од свих људи како би се љубављу, простотом, одсуством супарништва и охолости, при узајамном потчињавању једних другима, у страху Божијем, у братству могао сачувати савез мира, и како би оно било једно тело и један дух у Христу Исусу.

14. Намеравајући да се држи ових правила, нека се свако најпре на сваки начин постара да у срцу своме има свету љубав и страх Божији. Нека их он непрестано измољава од Бога, и нека честим, или боље рећи, непрестаним сећањем на Господа и небеску љубав на сваки начин ревнује да их, уз помоћ благодати, у себи свакодневно увећава.

15. А у љубави према ближњему ћемо (после тога) већ лако напредовати. Поставивши прво на првом месту, друго ће се већ, следећи за првим, по реду извршити. Онај, пак, ко буде лењ према првој великој заповести, тј. љубави према Богу (која се уз Божије дејство образује у нама из унутрашњег расположења, добре савести, и исправних мисли о Богу), а намерава да се побрине о другој, сличној првој, оствариће само спољашње служење братији које никада неће бити чисто и здраво, будући да ће зловне сплетке, налазећи његов ум далеким од сећања на Бога и од љубави и стремљења к Њему, или у души производити роптање и жалбе на служење братији, представљајући га тешким и неподношљивим, или ће почети да га надимају и нагоне да машта о себи као о великом и достојном поштовања, обмањујући га мишљу о његовом многим делању на корист свих. Налазећи се далеко од сећања на Бога и од страха Божијег, човек по неопходности тражи славу и похвале од оних којима служи. Уколико су, пак, ум и душевно расположење увек заузети мислима о Богу и стремљењем ка Њему, човек ће, саобразно љубави Божијој, све чинити у славу Божију, богатећи се чистим и богоугодним делима љубави према братији и задобијајући савршен успех у своме труду који га увенчава вечном наградом од Бога.

16. Свако упражњавање у врлинама које предузимамо треба да чинимо у славу Божију, а не ради наше сопствене славе. Хоћење по заповестима бива свето и чисто само ако га прати сећање на Бога, страх Божији и љубав према Богу. Таквим расположењем се од нас далеко одгони непријатељ који увек покушава да оскрнави испуњавање заповести, те све што нам је заповеђено у заповестима нама изгледа радосно и лако испуњиво. Јер, љубав Божија чини да су нам заповести лагане, удаљујући сваку тешкоћу при њиховом испуњавању. Непријатељ се на све начине труди да различитим земаљским мамцима наш ум одвуче од сећања на Бога, од страха и љубави према Господу, да би, затим, неким привидним добром и наше срце привукао према лажним добрима и удаљио га од истинског добра, тј. од љубави према Богу. И све што човек чини добро лукави настоји да поквари и оскрнави, мешајући са испуњавањем заповести своја семена таштине, или сумње, или роптања, и нечег сличног како добро које се чини не би било истински добро. Јер, добро је истинско само онда када се смиреноумно и усрдно извршава ради Бога. Ето због чега је свакоме потребно много знања и расуђивања како би ум могао да распозна сплетке и замке непријатеља и да од својих дела одбаци све што је грешно. Јер, и добро дело се може урадити лењо и небрижљиво, или са нечистом намером, услед чега постаје неблагоугодно Богу, као што се може учинити и по вољи Божијој, усрдно, бодро, Бога ради, због чега ће се показати као благоугодно пред Њим.

17. Они који су се у потпуности предали Богу треба да испуњавају све заповести у складу са својим силама, будући да је очигледно да је пред све постављен један циљ побожности, тј. да се по вери и ревности за све врлине удостојимо да се испунимо Духом Светим, те да стекнемо савршено ослобођење од страсти, тј. очишћење срца, које у душама верних и побожних остварује Дух који освећује. Стога нека се свако посвети добру саобразно са мером његове душевне љубави према Богу. И напokon, онај ко жели да се непрестано моли нека постојано пребива у молитви. (Мисли се на затворнике).

18. Према томе, брата који жели да ступи на молитвени подвиг из љубави према небесним добрима не треба ометати. И он је веома достојан похвала пред људима и пред Богом. Једнодушна братија са радошћу нека дозволе таквоме да пребива у молитви како би и сами добили награду од Бога за сагласност и за добру подршку коју су дали брату. Једино нека онај ко се одлучује да незадрживо жеђује

за Господом и пребива једино са Њим и на самом делу пребива у подвигу непрекидног стремљења ка Господу, противећи се свим непотребним помислима, како би његови плодови, на опште изграђивање свих, постали свакодневно очигледни. Ономе ко има љубав према Богу, чак уколико још и није достигао до рањености и усхићења Божанственом љубављу у време молитве, премда се и присиљава, подвизава и принуђава своју вољу, безусловно се предајући небеској љубави и старајући се да стекне истинску духовну молитву, остала братија нека са радошћу дозволи да пребива у молитви. Боље рећи, нека му они потпомажу као помоћници, сматрајући својим сопственим добитком братовљев напредак у савршенству. Нека га они не спречавају услед супарништва и зависти, нека не ометају почетак прекрасног ревносног подвига, и нека не прекидају добро стремљење према Богу. Видећи ватреност узајамне љубави, Бог ће испунити исцања свих, дајући свакоме утеху због правилног и доброг међусобног односа.

19. Онај ко је ступио у чин молитвеника треба да прихвати највећи подвиг, будући да је на себе узео највеће дело. Јер, многе препреке стоје пред непрестаним пребивањем у молитви: сан, униције, отежалост тела, лутање помисли, нетрпељивост, ослабљеност. Осим тога, ту су напади лукавих духова који воде борбу са душом која на делу непрестано иште Бога. Они се боре против ње и на све начине је спречавају да се приближи Богу. Стога он треба да постојано пребива у трезвоумној пажњи према свему ономе што се догађа у [његовој] унутрашњости, у борби, трпљењу и плачу, појачано се старајући да не допусти ништа што би засметало молитви.

20. Ако нашу молитву не буду украшавали смиреност, љубав, простота и доброта, ми нећемо имати нимало користи, будући да ће се радити само о личини молитве. То, уосталом, треба рећи не само о молитви, него и о сваком подвигу уопште - о девствености, о посту, о бдењу, о певању Псалама, о служењу и о сваком другом труду који се чини ради врлина. Сви такви трудови и подвизи су узалудни уколико у себи не налазимо плодове љубави, мира, радости, кротости, смирења, простоте, искренности, трпљења, одсуства зависти и сличног. Јер, они се и предузимају ради таквих плодова. Без тих плодова сва наша дела и сви наши подвизи су бесплодни. Они који немају те плодове на Дан суда ће се наћи у истом реду са лудим девојкама.

21. Ви који сте још неспособни да се савршено посветите делу молитве, са вером и страхом Божијим се припремите за служење братији, или за прохођење послушања. И започевши труд, истрајте као они који испуњавају заповест Господњу и који врше духовно дело. Будите пажљиви према њему као према делу Божијем, и служите са радошћу као слуге Господње, нипошто не допуштајући да га непријатељска злоба оскрнави било човекоугађањем, било роптањем, било надутошћу, било лењошћу, било немарношћу. Напротив, старајте се на све начине да своје прекрасно послушање осветите побожношћу и љубављу према Богу, како би му било благопријатно.

22. Према томе, пошто свој братији која живе истим начином живота предстоји један, раније наведени циљ, нека се свако подвизава у складу са својим силама и нека верује Богу да ће, уз добру ревност и упражњавање у врлинама, постићи савршену меру хришћанског усиновљења. Простота, искреност, узајамна љубав, радост и смиреност у свему нека у братству увек буду непоколебиви као темељ. У противном ћемо, превазнесећи се, надимајући се један на другог, или предајући се роптању, свој труд учинити узалудним. Онај ко непрестано пребива у молитвама нека се не превазноси над онима који још нису способни за постојану молитву како би његово дело могло напредовати пред Богом и људима. И онај ко се посветио служењу, или прохођењу неког другог послушања, нека не ропће по наговору злога, и нека не клевете онога ко пребива у молитвама и постовима, како би стекао благодат код Бога, и како би његово дело постало благопријатно Богу.

Будући да смо удови један другог, дужни смо да један другог успокојавамо. Руковођени душом, телесни удови без зависти служе један другоме. Тако смо и ми, будући удови једни других, руковођени једним Духом и храњени једном живом речју истине, дужни да, уз узајамно успокојавање један другог, доводимо себе у општу сагласност љубављу и простотом, добротом и радошћу. Када буде сачувано такво узајамно расположење простоте једних према другима, сувишак оних који упражњавају молитве ће допунити недостатак молитвености код оних који носе послушања, и обратно, сувишак трудова оних који носе послушања ће допунити недостатак делатности оних који пребивају у молитвама како би, по речи апостола, постојала *једнакост* (2.Кор.8,14). Само нека међу братијом буде утврђена простота, љубав, смиреност и одсуство зависти. Тада ће се свако сразмерно својој вери, љубави и труду, свакодневно напредујући, удостојити Царства небеског. Ето правога анђеоског живота! То управо значи: *Да буде воља твоја и на земљи као на небу*. Тада се ми један са другим сједињујемо у одсуству зависти, у простоти, љубави, миру и радости; тада напредак ближњегга сматрамо својим сопственим добитком; тада немоћи,

или недостатке и невоље других признајемо за сопствени губитак, као што је речено: *Не старайте се свако за своје, него свако и за оно што је других* (Фил.2,4). На тај начин ћемо, страдајући један због другог, и нарочито снажни због слабих, и крепки због немоћних, бити у стању да испунимо закон Христов, као што је објаснио свети Павле (Гал.6,2).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈЕФРЕМ СИРИН
ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

IV

О ВРЛИНАМА И СТРАСТИМА

1. Треба знати да човек поседује двојака чула зато што је двострук, тј. што се састоји из душе и тела. Постоји пет душевних и пет телесних чула. Душевна се код мудраца називају душевним силама: ум, разум (разбор), мњење (смисленост), уобразиља и осећање. Телесна чула су: вид, мирис, слух, укус и додир. Отуда произилазе двојаке врлине и двојаки пороци. Сваки човек треба да јасно зна које су душевне, а које телесне врлине и, такође, које су душевне, а које телесне страсти.

ДУШЕВНЕ ВРЛИНЕ

2. Душевне врлине углавном чине четири опште врлине: храброст, мудрост, целомудреност и праведност. Од њих се рађају остале душевне врлине: вера, нада, љубав, молитва, смирење, кротост, великодушност, трпљење, доброта, негневљивост, богопознање, нераздражљивост, простота, неузнемиреност, нелицемерност, правдољубивост, слобода, одвраћање од осуђивања, од сујете, од надимања, од гордости, од зависти, од лукавости и од среброљубља, састрадалност, милосрђе, штедрост, поштовање [других], побожност, жеља за будућим бесмртним добрима, чежња за Царством Божијим, за усиновљењем.

ТЕЛЕСНЕ ВРЛИНЕ

3. Телесне врлине се, тачније речено, познањем по Богу обраћају у оруђе врлина. Уколико су туђе сваком лицемерју и човекоугађању, ове човека воде ка напретку у смирењу и бестрашћу. У њих спадају: уздржање, пост, глад, жеђ, бдење, свеноћно стајање, метаније, некупање, задовољење једним огртачем, сувоједење, узимање хране касно и у малој количини, задовољавање жеђи само водом, лежање на земљи, сиромаштво, нестицање, изможденост, одсуство бриге за одећу, одсуство самољубља, усамљеност, безмолвије, безизлазно пребивање у келији, оскудица, задовољство малим, ћутљивост, упражњавање у рукодељу, свако злопаћење и сваки телесни подвиг. Све је ово веома нужно и корисно када је тело здраво и муче га плотске страсти. Ако је, пак, немоћно, и ако је, уз Божију помоћ, савладало страсти, све то није толико неопходно. Наиме, све то замењује свето смирење и благодарност.

ДУШЕВНЕ СТРАСТИ

4. Душевне страсти су: заборавност, лењост и незнање. Помрачено овим трима страстима, душевно око, тј. ум, потпада под власт осталих страсти, у које се убрајају: безбожност, неправилна вера, тј. свака јерес, хула, раздражљивост, гнев, срџба, плаховитост, мржња према људима, злопамћење, клевета, осуђивање, неразумна туга, страх, бојазан, раздор, љубомора, завист, сујета, гордост, лицемерје, лаж, неверје, неблагоразумност, неразборитост, кратковидност, ненаситост, грамжљивост, лењост, уображеност, пристрасност, привезаност према земаљском, униније, малодушност, неблагодарност, роптање, надувеност, самомњење, наглост, високоумље, властољубље, човекоугађање, лукавост, бестидност, безосећајност, ласкање, тајновитост, подругљивост, двоједушност, пристајање на грех из страсти, непрестана мисао о греху, расејаност помисли, самољубље - мајка свега рђавога, среброљубље - корен свих порока и страсти, зла нарав и лукавство.

ТЕЛЕСНЕ СТРАСТИ

5. Телесне страсти су: стомакоугађање, прождрљивост, раскош, пијанство, потајно узимање хране, разне

врсте сластољубља, блуд, прељуба, разврат, нечистота, родоскрнављење, оскврњење деце, скотолоштво, зле жеље и сваке противприродне и срамотне страсти, крађа, крађа светиње, разбојништво, убиство из зависти или због неразумне раздражљивости, сваки телесни покој, задовољење телесних жеља, нарочито када је тело здраво, чарање, врачање, мађијање, гатање, предсказивање, гиздање, лакоумност, нега, страст према украшавању, мазања лица, разврат достојан прекора, коцкање, пристрасна преданост светским задовољствима, плотски живот који одебљава ум, чинећи га оземљеним и звероликим, и који никако не допушта да уздигнемо поглед према Богу и к врлинским делима. Корен, пак, свих зала и, како би неки рекли, први њихов узрок јесу сластољубље, славољубље и среброљубље, од којих се рађа све рђаво.

6. Међутим, човек неће сагрешити ни једним грехом уколико га најпре, како говори мудри подвижник Марко, не савладају и не обузму три силна дива, тј. заборавност, лењост и незнање. Њих, пак, рађа сластољубив и спокојан живот и привезаност за људску славу и разоноду. Првобитни, опет, узрок и најпоқваренија мајка свега тога јесте самољубље, тј. неразумна привезаност и страсна приврженост према телу, лутање и расејаност ума, заједно са бестидном и сваком претераном слободом у речима и смећу, који доводе до много чега рђавог и до многих падова.

7. Осим тога, треба знати да је славољубље, које се обратило у страст, веома разнолико и да има много облика. Постоје многа задовољства која заводе душу која није трезвоумна пред Богом, која се не опасује страхом Божијим и љубављу Христовом и која није заузета чињењем врлина. Јер, одсвуда се указују хиљаду задовољстава која к себи привлаче душевне очи: и телесна лепота, и новац, и раскош, и слава, и лењост, и гнев, и поседовање, и властољубље, и грамжљивост. Они нам, на нашу превару, достављају задовољства. Они имају светао и пријатан изглед, довољан да себи привуче оне који су опчињени сличним, и који у себи немају велику љубав према врлинама, већ је доживљавају као терет. Свака земаљска веза, свако пристрашће према вештаственом, ма како било безначајно, у ономе који је савладан пристрашћем ствара задовољство и пријатно осећање, премда неразумно, које касније постаје штетно. Оно желатељну силу душе поробљава до те мере да онај ко се покорио страсти због лишавања жељенога пада у раздражљивост, у тугу, у гнев и у злопамћење. А ако, осим пристрашћа, човеком овлада макар мала навика - тада, јао! Она чини да се онај ко је заробљен пристрашћем до краја преда жељеном, због сакривеног задовољства.

8. Задовољство похоте је, као што је напред речено, разноврсно. Оно своје задовољење не налази само у блуду и другим телесним насладама, него и у осталим страстима. И целомудреност се не састоји само у томе да се уздржавамо од блуда и од плотских задовољстава, него да смо слободни и од осталих страсти. Стога онај ко је користољубив, среброљубив, грамжљив - није целомудрен. Један бива поробљен телесном лепотом, а други новцем. И други је у још мањој мери целомудрен, будући да нема побуду која би га притискала из саме природе, као што је случај код првог. Јер, неискусним јахачем се не назива онај који не може да обузда упорног и неукроћеног коња, него онај који не уме да изађе на крај са мирним и послушним коњем. Из тога се види да је страст према новцу гора од осталих и да није природна. Побуде ка њој се не налазе у нашој природи, него у исквареном произвољењу. Стога и грешни неопростиво онај који је њоме савладан. Треба да јасно разумемо да се сластољубље не ограничава само на блуд и телесне насладе. Оно је присутно у свему ономе што волимо из душевног произвољења и пристрасности.

9. Да бисмо јасније познали страсти, сматрамо важним да додамо још и следеће.

Постоје три душевне силе: словесна, раздражајна и желатељна.

Греси словесне силе су следећи: неверје, јерес, неблагоразумност, хула, неразборитост, неблагодарност, сагласност на грех, која произилази од страсне силе у души. За лечење и исцељивање од ових грехова служе - несумњива вера у Бога, истинити и непогрешиви догмати, постојано изучавање речи Духа, чиста молитва и непрестана благодарност Богу.

Греси раздражајне силе су следећи: немилосрдност, мржња, несастрадалност, злопамћење, завист, убиство и постојано размишљање о сличном. За лечење и исцељење грехова служе - човекољубље, љубав, кротост, братољубље, саосећајност, трпеливост и доброта.

Греси желатељне силе су следећи: стомакоугађање, прождрљивост, пијанство, блуд, прељуба, нечистота, разврат, користољубље, жеља пуне славе, злата, богатства и телесних задовољстава. За њихово лечење и исцељивање служе - пост, уздржање, злопамћење, неграмжљивост, раздавање новца ништинама, стремљење будућим добрима, жеља Царства Божијег, жеља за усиновљењем.

10. Рећи ћу сада нешто и о страсним помислима, помоћу којих се извршује сваки грех.

Порочних помисли има осам: стомакоугађање, блуд, среброљубље, гнев, туга, униније, таштина и гордост. Да ли ће нас све ове помисли узнемиравати или не - није у нашој вољи. Међутим, да ли ће оне у нама пребивати или не, и да ли ће побуђивати страсти или не - у нашој је вољи.

И једно је - **прилог** [приступање], друго - **спајање**, друго - **страст**, друго - **борба**, друго - **слагање**, које прети да пређе у дело и које му је слично, а друго, опет - **поступање по страсти**, и друго - **поробљење**.

Прилог јесте проста помисао коју подмеће непријатељ, на пример: "Учини то и то", као што је непријатељ рекао Христу Богу нашему: *Реци, да камење ово постану хлебови* (Мт.4,3). И то, као што је речено, није у нашој вољи.

Спајање је примање помисли коју нам подмеће непријатељ, бављење са њом и разговор сједињен са задовољством. Оно зависи од нашег произвољења.

Страст је навика на помисао коју нам подмеће непријатељ, настала као последица спајања. Она је постојано размишљање и маштање о њој.

Борба је међусобно противљење помисли и ума, која води или истребљењу страсти (тј. помисли), или слагању на страсну помисао, као што говори апостол: *Тело жели против Духа, а Дух против тела; а ово се противи једно другоме* (Гал.5,17).

Поробљење је принудно, невољно занимање (са помисли) срца које је савладано предубеђењем и дуговременом навиком.

Слагање је изјављивање у помисли сагласности на страст, а поступање по страсти је само дејство по слагању са страсном помисли.

11. Онај ко својим противречењем и чврстином у самом почетку одбија од себе прво, тј. прилог, одједанпут пресеца и све остало.

Стомакоугађање се истребљује уздржањем, блуд Божанственом љубављу и тежњом ка будућем, среброљубље - саосећањем према ништима, гнев - благошћу и љубављу према свима, туга овога света - духовном радошћу, униније - трпљењем, чврстином и благодарношћу пред Богом, таштина - тајним чињењем врлина и постојаном молитвом са срдачном скрушеношћу, гордост - избегавањем осуђивања и фарисејског понижавања и сматрањем себе последњим од свих.

Ослободивши се од свих набројаних страсти и уздигавши се к Богу, ум још овде почиње да живи блаженим животом, примивши залог Светога Духа. По одласку одавде, са бестрашћем и истинским знањем, он се настањује у светлости Свете и Божанствене Тројице, заједно са Божанственим анђелима сијајући у векове векова.

12. Душа је, као што је напред било речено, троделна: у њој се налазе три силе: помисао [словесност], раздражајност и жеља. Уколико је у раздражајној [сили] љубав и човекољубље, а у желатељној чистота и целомудреност, онда је помисао светла. А, ако је у раздражајној [сили] мржња према људима, и у желатељној разврат, онда је помисао тамна.

Када су му страсти потчињене, разум је здрав, целомудрен и светао, те духовно сагледава међусобан однос Божијих твари, и уздиже се ка Светој и Блаженој Тројици.

Раздражајност се, такође, креће на природан начин када љуби све људе, када се не жали ни на кога и када не памти зло.

И жеља одговара природи када уздржањем, смиреноумљем и неграмжљивошћу умртви страсти, тј. телесно задовољство, тежњу ка користољубљу и пролазној слави. Јер, жеља има тројако стремљење: или према плотским задовољствима, или према празној слави, или према обмани богатства. Услед тог стремљења које је противно разуму, она не брине о Богу и Божијим заповестима, заборавља своје сопствено благородство, постаје сурова према ближњима, помрачује помисао и не дозвољава јој да се уздигне ка истини.

Онај, пак, ко је стекао виши образ мишљења, још овде, као што је речено, предокушава Царство небеско, почиње да живи блаженим животом, очекујући блаженство које је припремљено онима који љубе Бога. Нека бисмо га се удостојили и ми недостојни, по благодати Христовој.

13. Треба знати да меру савршенства у било којој врлини не може да постигне онај ко јој у току целог

живота, са неуморним трудољубљем, не буде стремио користећи делатно раченије [љубав]. То треба рећи о милостињи, молитви, љубави, или о ма којој од општих врлина - храбрости, мудрости, целомудрености и праведности. Уз непрекидност труда у испуњавању врлина ми треба да се чувамо да не умањимо или сасвим не поништимо њихову вредност и значај прихватањем рђавих циљева, на пример - човекоугађања, пуне славе и слично. Осим тога, у врлинама увек треба да се упражњавамо са расуђивањем, које је изнад свега - као нека царица, врлина над врлинама.

14. Сви они који желе да напредују у врлини и који се старају да се уклоне од греха, неопходно треба да знају да су душевне врлине душе (нарочито оне којима се подражава Бог и којима се именује Бог) више од телесних врлина, будући да је душа несравњено вреднија од тела. Исто тако су пороци душе тежи и погубнији од телесних, како по својим дејствима, тако и по казнама које им следе. И не знам зашто то измиче схватању многих. Многи се чувају, боје и удаљавају од пијанства, блуда, крађе и сличних порока, будући да их се многи гнушају, док равнодушно гледају на пороке који су, као душевни, много важнији - завист, злопамћење, високоумље, лукавство, и корен свих зала - среброљубље, те на сличне њима пороке.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈЕФРЕМ СИРИН
ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

V

О БОРБИ СА ОСАМ ГЛАВНИХ СТРАСТИ, УОПШТЕНО

1. Знај да постоји осам помисли од којих настаје све оно штоје рђаво: стомакоугађање, блуд, среброљубље, гнев, туга, униније, таштина и гордост. Оне воде борбу са сваким човеком.
2. Ти, пак, ако хоћеш да победиш **стомакоугађање**, заволи уздржање и стекни страх Божији. Тако ћеш победити.
3. Ако хоћеш да победиш **блуд**, заволи бдење и жеђ, увек мисли на смрт и никада не разговарај са женама. Тако ћеш победити.
4. Ако хоћеш да победиш **среброљубље**, заволи неграмжљивост и нерасипност.
5. Ако хоћеш да победиш **гнев**, стекни кротост и великодушност. Опомињи се колико су зла Јевреји чинили Господу нашем Иисусу Христу. Па ипак, Он се, као човекољубиви Бог, није гневио на њих, већ се, напротив, молио за њих, говорећи: *Оче, опрости им, грех овај, јер не знају шта чине* (Лк.23,34).
6. Ако хоћеш да савладаш неблагоприятну **тугу**, никада се не жалости због нечег пролазног. Ако те ране речју, или те узнемиравају, или срамоте, немој се жалостити, него се, напротив, радуј. Жалости се само онда када сагресиш. Па ипак, и у том случају држи меру да не би пао у очајање, и да не би погинуо.
7. Ако хоћеш да победиш **униније**, бави се, премда на кратко, неким рукодељем, или читај, или се често моли.
8. Ако хоћеш да победиш **таштину**, немој волети похвале, ни почести, ни лепе одеће, ни прва места, ни првенства. Напротив, воли да те укоревају и срамоте, да те лажно окривљују. И укоревај сам себе као грешнијег од свих.
9. Ако хоћеш да победиш **гордост**, немој говорити да оно што чиниш, чиниш својим сопственим трудима, или својим сопственим силама. Било да постиш, било да проводиш време у бдењу, било да спаваш на голој земљи, било да певаш Псалме, или чиниш много поклона говори да све бива уз Божију помоћ и уз Божије покровитељство, а не твојом силом и твојим старањем.

а) О БОРБИ СА СТОМАКОУГАЂАЊЕМ

10. Немој, монаше, желети месо и не опијај се вином. У супротном, твој ум ће огрубети и житејским бригама неће бити краја.
11. Знаци доброг живота младог монаха су - смиреноумно уздржање од пијења вина и

- многоговорљивости. Ко их, пак, воли неће добро завршити живот.
12. Немој принуђавати свога брата да пије вино до пијаности, чак и ако га он одавно употребљава. Јер, брод се гради дуго времена, а уништава се тренутно, од једног ударца.
 13. Ко жели телесно спокојство себи припрема многа искушења, а дуготрпељиви се спасава.
 14. Боље је јести у Господу и благодарити Господу, неголи не јести [тј. постити на води] и осуђивати оне који једу и благодаре Господу.
 15. Сео си за трпезу? Једи хлеб и не осуђуј ближњега да се кроз осуђивање не би десило да прождиреш брата свога.
 16. Буди здрав у вери и једи у Господу све што је изнесено пред тебе. Ако ти је понуђено неко јело које не желиш да једеш немој га одгуривати са трпезе уколико други желе да једу и благодаре Господу.
 17. Сео си да једеш? Једи као човек и не осврћи се око себе као незнавен.
 18. Један брат је рекао: "Не одбијам да једем месо због неке одвратности, будући да је *свако створење Божије добро и ништа није за одбацавање* (1.Тим.4,4), него стога што је написано: *Безумном не користи сладост* (Прич.19,10). За монаха је неразборито да једе месо животиња".
 19. Немој се гнушати ни остатака уколико су ти понуђени. Јер, Господ је заповедио својим ученицима да сакупе преостале комаде, *да ништа не пропадне* (Јн.6,12).
 20. Срамота је за човека да се опија вином. Видевши многе, нисам пронашао никога ко би био сличан ономе ко се опија.
 21. Уздржање изнурује тело, а преједање ум чини грубим.
 22. Ћути иноче, и потчињавај тело своје да не би био одбачен.
 23. Ради са телом својим и донећеш плод Богу.
 24. Желиш ли, иноче, да постигнеш покој у братској заједници? Буди задовољан општом братском трпезом. *И биће исцељено тело твоје, и излечене кости твоје* (Прич.33,8) и душа твоја неће претрпети штету. *Ако се на чаши и стакленцу задржавају очи твоје свакако ћеш оболети и биће ти као да те змија ујела* (Прич.23,31).
 25. Јурећи за пленом да би наситио стомак, лав бива ухваћен: и стомакоугодник бива понижен због задовољства стомака.
 26. Од мноштва хране ум постаје груб, а добро уздржање га очишћује.
 27. Човек који се опија и раздражује смућује душу братије, и његова срамота је стално уз њега.
 28. Човек који се увече опија, чини и говори што не треба, и ујутру се каје. Али, ако опет пије вино, поступа на исти начин.
 29. Не пиј вина до опијености, макар те и молили пријатељи који се налазе са тобом. Јер, ако те вино савлада, тобом ће се саблазнити најпре они који су те молили.
 30. Онај ко угађа стомаку се труди и пашти око тога како да напуни свој стомак јелима, а када поједе - мучи се да их свари. Уздржање, пак, прати здравље и бодрост.
 31. Монах који угађа стомаку брине се о многоме, а онај који се уздржава сличан је срни у пољу.
 32. Иноче, не брине се о стомаку, и бићеш спокојан.
 33. Сва дрва у шуми нису довољна да се насити огањ. Тако је ненасита и плот, ма колико јој угађао.
 34. Пијани пастир не чува поверене му овце, а сањиви и сам постаје плен звери. Јер, *трње ће нићи у руци пијанице делима* (Прич.26,9), а душа онога ко се уздржава припада Богу.
 35. Уздржање је особина трпљења.
 36. Не опијај се вином ради угађања људима. Јер, обузеће те велики стид када те нађу пијаног.
 37. Јео си хлеба и наситио се! Подај славу Богу који те је нахранио. А ако хоћеш да твоје тело буде задовољно малим, подај славу Богу који те укрепљује и не говори пред свима: "Нисам појео ни такав

комад хлеба". Јер, шта би тиме себи додао? Не осуђујеш ли тиме само оне који једу и благодаре?

38. Монах који угађа стомаку пост назива временом жалости, а онај ко се уздржава ни у време поста не изгледа тужно.

39. Чини ми се да прекомерно уздржање није похвално. Исто тако, ни пренебрегавање дужног уздржања није корисно. Као што дуготрајно удаљавање од установљених јела доводи до ослабљености и недостатка снаге за служење, тако и пресићавање храном подвргава осуди. Речено је: *Тешко вама који сте сити сада, јер ћете огладнети* (Лк.6,25). Поврх тога, неуздржљивац од неумерености упада у плотске страсти. Због тога треба побожно и на правилан начин управљати телом.

40. Уставши по примању утехе (за трпезом) немој ићи по келијама, већ безмолствуј у својој келији, будући да је ђаво многе преварио вином. Због тога, бити у туђој келији након примања утехе служи као знак бесрамности и распуштености. На сличним скуповима догађају се душевни падови, нарочито када жезал настојатеља није делатан. Јер, онај ко свој ум неће да обуздава страхом Божијим има потребу за страхом од људи како би се уздржавао од онога што није корисно, као што је слуга целомудрен захваљујући строгости господара.

41. Употребљавај просту и неопходну храну да ти ум не би огрубео *преједањем, пијанством и бригама овога живота* (Лк.21,34). Јер, побеђени сличном страшћу ни блуд не сматрају блудом, ни прељубу прељубом, нити се одричу свега онога што чине незнабошци. Напротив они све то чине без страха, ничим се не разликујући од свиња у блату. Они не мисле на Закон, ни на пророке, ни на самог Господа који се очовечио да би уништио безакони грех. Не буди пристрасан према месу и вину да ти ум не би постао неспособан за примање духовних дарова.

42. Не наслађуј се бањама, пићем и мноштвом меса да не би пао у несавладиве опасности, грешећи у нечему важном.

43. Не слушај савете људи који себи угађају, који су себе учинили робовима стомака и телесних страсти.

44. Преједање и много пијење пружа пријатност само у текућем дану, док следећег дана у помисли остављају непријатност и ослабљеност.

45. Монах који најпре не заволи ћутање и уздржање неће остати дуго на једном месту, нити ће наћи покој. Јер, ћутање учи безмолвију и постојаној молитви, а уздржање помисли чини нерасејаним. Онога ко је то стекао очекује мирно устројство срца.

46. Не обмањуј се насићивањем стомака *и не опијај се вином, јер је у њему блуд* (Еф.5,18). Ти ни у чему нећеш наћи користи, осим у испуњавању воље Божије.

47. Знај да сразмерно са негом тела (на властиту пропаст) душа у себи умножава страсти тако да, обременена злом навиком тела, најзад постаје бесплодна. Због тога Спаситељ каже: *Пазите на себе да срца ваша не отежају преједањем и пијанством и бригама овога живота* (Лк.21,34). Стога и апостол каже: *Изнауравам тело своје и савлађујем га, да проповедајући другима, сам не будем одбачен* (1.Кор.9,27). Тело онога ко се принуђава на дело Господње постаје силно, а душа му се просвећује. Борац упорно проводи време у телесним вежбама како би своје тело оспособио за вештину борбе. И подвижник побожности је дужан да се вежба у сваком добром делу, као што говори апостол: *Вежбај се у побожности* (1.Тим.4,7),

б) О БОРБИ СА БЛУДНОМ СТРАШЋУ

48. Сластољубиви при сусрету са женама постаје весео и бива привучен њиховом лепотом. Њега телесна лепота доводи до лудила, леп изглед лица га усхићује, виткост стаса га опчињава. Он се у разговору са женама топи од задовољства. При сећању на оно шта је видео он похотљиво машта, живо представљајући у уму женска лица, њихове страсне изразе, опчињавајуће осмехе, покрете очију, лепоту одеће, ласкаве речи, стиснуте усне. Са мушкарцима њему је досадно, а ако види жену постаје радостан и трчи напред-назад како би се нашао на услузи. Тада се код њега однекле јавља и глас за певање, и умешност да каже оштроумну реч, и да се смеје, и да се покаже као занимљив и пријатан.

49. Не дозвољавај својим очима да гледају тамо-амо, и не загледај се у туђу лепоту да те помоћу очију не би обории твој непријатељ.

50. Око које лута је прекор за монаха. Око које блуди причињава многе жалости онеме ко му следи. Ако се не уздржиш од скитања очима, нећеш прокрчити праву стазу целомудрености.

51. Ако заволиш уздржање, обуздаћеш демона блуда.
52. Ко насићује плот свога тела храни зле похоте, и срамне помисли неће понестати код њега.
53. Ко обуздава своје очи, постаје лаган, а онај чији поглед блуди сабира бреме. Јер, речено је: *Подизање похоте мења незлобив ум* (Прем.4,12).
54. Ако се превариш и очима даш на вољу да гледају на сујету, потруди се да их што брже зауставиш, да не би пао у срамоту угађања телу.
55. При распаљивању плоти не дотичи тело да не би произвео још силније распаљивање.
56. Буди пажљив према себи, иноче. Буди пажљив сусрећући се са женама.
57. Ти бежиш од змије која уједа тело. Међутим, још више бежи од жене која уједа душу.
58. Онај ко се занима женском лепотом, у својој души засађује жељу за њом, а онај ко се задржава на вратима њеног дома постаје сличан ономе који хода по леду с обзиром да од њега није далеко поклизнуће.
59. Монах у друштву са женом представља слику два борца. Међутим, трезвени ће извући корист, а сам неће бити покраден.
60. Не окрећи слух свој ка срамним речима да се не би оскрнавио ум твој. *Јер, као што дим* [шкоди] *очима* (Прич.25,20) тако и срамна реч шкоди души.
61. Ако те узнемирава дух блуда, запрети му говорећи: "Господ нека те уништи, бесу нечистоте који си испуњен смрада". Јер, знамо онога који је рекао: *Јер је телесно мудровање непријатељство Богу* (Рим.8,7).
62. Свако ко воли чистоту и целомудреност постаје храм Божији.
63. Ко *разара храм Божији, разориће њега Бог* (1.Кор.3,17), говори Божанствено Писмо. Демону блуда се противи упорно као псу. Никако се не саглашавај на повођење за таквом помишљу стога што од искре настаје много жара и што се од рђаве мисли умножавају рђаве жеље. Више се старај да истребиш сећање на њих него на прљави смрад.
64. Као што леп мирис весели чуло мириса, тако се и Дух Свети радује чистоти и обитава у човеку.
65. Као што је свињи угодно да се ваља у блату, тако и ђаволи налазе пријатност у блуду и нечистоти.
66. У чистоти обитава велика светлост, и радост, и мир, и трпљење, а у блуду обитавају туга, униције, ненасити сан и густа тама.
67. Заволи монаше, чистоту љубави Христове. Она приличи твом животу, као што дрводељи приличи длето.
68. Патећи од блуда један монах је запретио бесу, говорећи: "Иди у таму, сатано! Зар не знаш да носим удове Христове, премда и јесам недостојан?" И истог тренутка се изненада пресекала распаљеност (као кад неко дунувши угаси светиљку). Он сам се дивео због тога и прослављао Господа.
69. Због чега са таквом небојажљивошћу волиш да се украшаваш? Чуј шта каже апостол: *Бежи од младачких жеља* (2.Тим.2,22). Зар не знаш са каквим се непријатељем бориш? Зар не знаш како је опасно бити замка за другу душу? Зар не размишљаш какву трулеж и какву распаљивост наслеђују они који чине слична дела? Жеља ми је да схватиш да је станиште душе оскрнављено, премда је спољашњи човек лепо обучен. И његова лепота ће се убрзо нарушити. А уколико стекнеш душевну лепоту, нешто од њене светлости ће се излити и на спољашњег човека. И таква лепота је постојана.
70. Ко украшава своје одеће и преједа се, претрпеће многе борбе, а трезвени је страхан противницима.
71. Ако те за време посла узнемирава дух блуда, немој се олењити да своје руке подигнеш на молитву. И молитва вере ће се борити за тебе.
72. Савлађуј похоту у себи, да она не би савладала тебе. Јер, оне које покори, она суновраћује на дно пакла.
73. Воли мир и светост (чистоту) да би се удостојио да угледаш лице Господа Бога.

74. Уздржавај се, брате, од шала да не би постао бестидан. Јер, бестидност је мајка разврата.
75. Не иди у келију оних који се опијају да изненада не би изгубио богатство целомудрености.
76. При распламсавању похоте у телу приведи себи мисао о вечном огњу и црву који не спава, и одмах ће се угасити распаљеност удова. Иначе ћеш, раслабивши се, бити побеђен и почећеш да се кајеш, те ће те обузети огањ покајничке жалости. И ти ћеш се навикнути да грешиш, премда ћеш и да се кајеш. Постарај се да у почетку будеш строг према сваком покрету те жеље да не будеш савладан њом, и да се не навикнеш да јој препушташ победу над собом. Јер, навика је друга природа. Навика попуштања никада ти неће дати да стекнеш строгост. Она увек зида и разара, греши и раскајава се. Ако се навикнеш на ослабљеност када нападају на тебе, натпис твоје обавезнице у векове векова ће бити: раскајавање. Онога ко се навикне да жељи препушта победу над собом увек изобличава његова савест. Он је у свако време жалостан. И премда пред другима показује весело лице, њега мори унутрашња туга будући да га изобличава савест. Јер, уобичајено наслеђе похоте је саопштавање мучне жалости онима који је испуњавају. Због тога пази свом душом својом и свагда имај у себи Бога.
77. Пази на самога себе и старај се да се до смрти сачуваш чист како би са смелашћу и радешћу сусрео бесмртног Женика. Веома поштуј девственост: она ће те увести у небески дворцац. Због тога је апостол и рекао: *Јер вас обручих мужу јединоме, да девојку чисту приведем Христу* (2.Кор. 11,2).
78. Чувај тело од греха да не би слагао пред Саздатељем. Јер, ми смо себе принели на дар Господу, и већ немамо власти над својим телом. Ми тај дар не можемо узети назад по својој сопственој вољи. Када неко да завет Богу и принесе дар Господу, јереј га ставља у храм. И тада већ онај који је принео дар Господу више не може да се предомисли, будући да нема власти да га узме назад. Уколико се, пак, одлучи да га украде тајно неће бити слободан од кривице, будући да није узео своје: он ће бити кажњен као крадљивац светиње. Слично томе и они који су своје душе посветили Богу већ немају власт над својим сопственим телом.
79. Чувај се рђавих савета. Јер, дешава се да се они који су отпали од врлине труде да спотакну и друге како не би сами пребивали у развратном животу. Они говоре са љубазношћу да би оне који их слушају одвукли од целомудрености и погрузили у грехе. Подвргавши се паду, они не само да не желе да устану, него и другима намерно бивају на саблазан, наводећи их на пад и разврат. И ђаво се њима користи као мамцем на удици. *Њихово је грло гроб отворен*. Они су предани у *срамне страсти* (Рим.3,13; 1,26). Чувај их се, да те не би спалили својим умилљатим речима.
80. Блажени су они који у смиреност чувају светост (чистоту)! Али, нека се нико не нада да ће постићи покој (у овом делу) уколико се предаје на послушност наговорима непријатеља. Јер, тада ће их овај мучитељ држати у ропству преко помисли и наслађивања жељама, иако без срамних дела. Пошто нису познали жену, непријатељ им убацује мисао да себи приписују девственост, премда је сво њихово тело испуњено прљавштином похоте. Тако непријатељ чини да се они хвале као да су слободни од греха, док их он *храни, гроздом жучи, и гроздом горчине* (Пон.Зак.32,32).
81. О томе да се не треба опијати вином и да не треба проводити време са женама излишно је и говорити. Јер, свако јасно и сам види колико је то туђе врлини. И није неопходно да се само у томе чувамо од непријатељских напада, већ ни са мушкарцима не треба да водимо разнежавајуће разговоре, који могу пробудити похотну сласт и душу повући у пропаст. Ми се од сусрета са женама не одричемо због тога што сматрамо да су препреде, већ стога што нас кроз сусрете и беседу са женама непријатељ лако може оборити и довести до престапања Божијих заповести. Ми треба да се са свих страна чувамо од напада лукавих духова, полагајући наду на свеоружје и силу Светога Духа. Онај ко непријатељу затвори једна врата, а отвори двоја, и мисли да није у опасности, налази се у обмани. Не, неопходно је заштити се са свих страна, и не давати повода ономе који тражи повод.
82. Немој бити лењ у односу на врлину целомудрености, већ се свим силама старај да у себи имаш светост (чистоту). Јер, ради тога си и напустио свет. Стегни девственост да би се у тебе уселио Дух Свети. Немој обраћати пажњу на срамне жеље и сујетна ласкања. Чувај своју чистоту. Ако у теби почне да се разгорева греховни пламен, лати се суза и молитве Господу, који љуби оне који траже светост и који му служе у светости. Девственост у правом смислу је најдрагоценија својина. Ако је заволиш, Господ ће те прославити, и у свему ћеш напредовати.
83. Немој се бојати пити падај духом ако се у теби подигне телесна борба. Јер, тиме ћеш осмелити непријатеља против себе, и он ће почети да у теби сеје саблажњиве мисли, говорећи: "Није могуће да се у теби прекрати пламен, уколико не задовољиш своју похоту". Међутим, *трпећи чекај Господа, и са*

плачем изливај молитву своју пред Његовом благошћу. Он ће те услышати, *подићи из јаме страсти*, тј. нечистих помисли, и из *блата*, тј. срамних маштања, и *поставити* ноге твоје на *камен* светости (тј. чистоте) (Пс.39,1-3). И ти ћеш осетити помоћ која ти долази од Њега. Само трпи, не ослабљуј се помислима и немој да изнемогнеш избацујући воду из чамца: пристаниште живота је близу. *И још док говориш Он ће рећи: Ето дођох* (Ис.58,9). Он само очекује да види твој подвиг, тј. да ли си до смрти спреман да се супротставиш греху. Према томе, не буди малодушан. Бог те неће оставити. Он посматра твој подвиг. Посматрају га и чиновни светих анђела, као и мноштво бесова. Анђели су спремни да дају венац победнику, а бесови да стидом покрију побеђеног. Буди пажљив. Немој ожалостити своје (анђеле), и обрадовати туђе (бесове).

84. Нема места које би било скривено од очију Божијих. Нека те не заведе противник, говорећи: **Неће видети**. Ти стојиш близу ногу Божијих. Немој то да пренебрегнеш. Јер, написано је: *Небо ми је престо, земља подножје ногама мојим* (Дап.7,49).

85. Није невоља у томе што се страсти боре са нама (и ми смо дужни да се боримо са њима), него у томе што попуштамо себи и падамо пред противницима. Супротстављај се похоти која се распаљује у теби да би избегао огањ који се никад не гаси. Ако те једном победи, страст више неће одступати, него ће још јаче нападати на тебе. Буди, међутим, пажљив према себи да се не би лишио славе Лица Божијег.

86. Бежимо од опијања. Бежимо, коликоје могуће, од сусрета са женама. Јер, реч жене је као *замка* у срцу (Прич.7,21). Она оне који је слушају вуче у скверну везу.

87. Гледај да не будеш уловљен краткотрајном слашћу како се не би лишио вечног живота. Позван си да будеш трговац: буди потпуно трезвоуман да не би изгубио бисер, да непријатељ не би покрао твоју ризницу, и да не би потопио твој брод са товаром остављајући те да се вратиш кући без ичега. Знајући какву славу код Бога стиче онај ко се чува од телесне нечистоте, непријатељ човека силно напада помислима желећи да га заплете, те да, заневши се њима, не задобије будућу славу. Душу која одбацује непотребне помисли он, пак, не напада често, премда је и не оставља сасвим. Он радије иде тамо где му отварају чим закуца, те најнечистијим жељама прља тело и душу оног који му се не супротставља. Напокон, као наводно добар саветодавац, он му саветује овакву помисао: "Боље ти је да идеш у свет, и да се ожениш, него да на тај начин измождаваш своје тело". Ништа слично се не приближава ономе ко је трезвоуман. Пази на себе да те не би постигло нешто слично.

88. Памти шта си обећао Богу и чувај светост (чистоту) како би обрео благодат пред Господом. Послушај онога који је рекао: *Бежите од блуда* (1.Кор.6,18). Желиш ли да сазнаш колико је тежак грех блуда? Ево погледај: оне које нису могле да усмрте змије у пустињи, оборио је блуд у Мадријамској земљи. Ако си пао у грех, немој се задржавати у паду, нити буди немаран према Божијем дуготрпљењу и Божијој поштеди. *Сећај се да смрт неће закаснити* (Сир.14,12). Сећај се да не можеш да побегнеш из руку Божијих. Према томе, немој бити немаран, него се кај, плачи и уздиши због тога што си био заведен. Ако ми и предамо пад забораву, Бог који нас је створио зна дела сваког [од нас].

89. Немој бити немаран, него се храбро супротстави непријатељу, и загради канал којим непријатељ обично улази у тебе и пустоши те. И он ће, не нашавши погодно место да уђе, отићи празан. Заградити канал значи обезбедити осећања којима у душу улази и добро и зло, тј. вид, слух, мирис, додир и укус, те помислима не дозволити да лутају тамо где не треба. Имај на уму дивове који су оскврњивали земљу својом владавином, и то како их је Господ потопом истребио са лица земље у једном трену. Њихова сила им није била ни од какве користи. Расуди о Содомској и Гоморској земљи и о њеном уништењу због грехова њених житеља. И раскош и гордост им нису донели никакве користи. Побринимо се о свом спасењу да и нас не би постигла изненадна смрт, и да не пођемо одавде са великом осудом.

90. Ономе ко ти убацује скверне и нечисте жеље реци: "О, непријатељу истине! Зар да се ја стидим себе због тога да би ти испунио своју жељу? Иди ка онима који су непристојни као и ти. Измолио си себи стадо свиња! С њима се и удави. А ја више нећу да будем послушни слуга својих похота. Довољно им је пређашње време. Од сада ћу се побринути о истини, и умољавати Бога мога да ме савршено избави од твојих дела. Он ми је дао Светога Духа, а ја сам га гневдио. Он ми је дао чисту душу и тело, а ја сам их оскрнавио". Тако говори, вољени, ономе ко ти нашаптава сличне страсти.

91. Неко од светих је рекао: "Блуд је сличан псу: ако га будеш мазио, неће отићи од тебе, а ако га потераш, побећи ће". Пази на себе и не пренебрегавај свој живот. Пази да због малог задовољства не уништиш плодове својих трудова, да због нечистоте не предаш награду за своје делање, да ради нечистоте не уништиш награду за безмолвије, награду за бдење, уздржање и за друге врлине. Немој бити сличан човеку који плату коју је добио ставља у шупљи новчаник. Огради се страхом Господњим.

92. Уколико разговараш са лепом особом чувај око да не би похотом помутила ум твој. Иначе ћеш почети да продужаваш разговор пун страсних покрета. И покажаће се да само језиком говориш о целомудрености, док се душом предајеш похоти и свецело си њоме заузет. Када ти се деси такав сусрет најбоље је да се, што пре прекинувши [раз]говор, држиш ћутања. Јер, Писмо каже: *Превари га многим речима* (Прич.7,21). Чести разговори такве врсте причињавају души значајну штету.
93. Блудник не може да воли онога ко осећа одвратност према његовој страсти: *Човек се прилепљује уз оне који су му слични*.
94. Испитуј чиме ћеш савладати своје сладострашће: то је препуштено твом труду.
95. Као прибежиште од сладострашћа служи, најпре, честа и трезвоумна молитва, а затим - препуштање владалаштва уму и чистим мислима, те - избегавање развратних речи (несагласних са побожним настројењем духа) услед убеђености да је Господ непогрешиви Судија. Пажљивост ума и очекивање Суда уништавају унутрашње голицање и исушују растућу похоту. У таквој души настаје тишина (утишавају се похотљиви покрети).
96. Уколико си целомудрен, немој се превазносити својим уздржањем, већ са смиреноумљем моли Господа да до краја живота буде твој Чувар. Јер, често је, услед немара стражара, изненадан упад четвороножаца у виноград одједном уништавао плод.
97. Када лежеш да спаваш немој испод себе простирати више него што је потребно. Јер, нега природно може да распали твоје тело и да силно разгори угаљ сладострашћа.
98. Блажен је онај ко држи своје тело у светости ради Спаситеља, и ко није постидео своју душу рђавима делима, него је остао благоугодан Господу. Блажен је онај ко је омрзао гнусна и срамна дела, и принео самога себе на живу и благоугодну жртву Господу.
99. Блажен је онај ко је на делу изобличио мучитеља (ђавола - тиранина душе), и није се уплашио пламена сладострашћа. Због тога ће његова душа бити орошена росом Светога Духа.
100. Ако се храбро подвизаваш против оних који покушавају да покраду трудове твога делања (сујетне помисли), пази да неко не успе да се прокраде одоздо и не рани те (блудна помисао). Доводи у ред своје помисли (буди пажљив) како не би пропустио повољан ветар, те држи опрему у приправности како би спасао брод, уводећи га у пристаниште живота.
101. Зар ће онај ко посади смоквино дрво заборавити да надгледа његов плод? Утолико више треба пазити на чистоту и целомудреност. Или, зар се неће прибојавати да се приближи змијској рупи онај кога је ујела отровница? И уколико он и после угриза стави руку у њену рупу, и други пут га угризе, ко ће бити крив за његову смрт - отровна животиња, - или он који не пази на себе? А ти разуми речено.
102. За монаха је штетно да се дружи са женом. Ка девственици се, пак, уопште и не приближавај уколико у теби још постоји мисао о плотском. Монах који заједно са женама проводи време уз вино личи на онога који хрли у огањ. Бежи од сусрета са њима као што срна бежи од замке.
103. Чувај непорочност свога тела. Ако је сачуваш из љубави према Христу моћи ћеш лако да напредујеш у свакој врлини. Дух Свети (који обитава у теби) ће се радовати што свој храм Божији испуњаваш мирисом чистоте и исправних жеља, те ће те учврстити у сваком добром делу. Постоје три помоћна средства за напредовање у врлини и Божанственој чистоти: уздржање стомака и језика и обуздавање очију. Треба се држати сва три [средства]. Ако сачуваш, претпоставимо, прва два, а не уздржиш очи од лутања, нећеш стећи трајну чистоту. Као што поломљени водовод не може воду да сачува у себи, тако расејано око не може да сачува целомудреност ума. *Не погледај на туђу лепоту* (Сир.9,8), и нека твој ум буде прикован за страх Божији (Пс.118,120).
104. Монах не треба да са особитом пажњом пере тело и ноге. Сластољупци у лепоти тела и одеће траже задовољство. Подвижник благочашћа, пак, супротним средствима треба да се наоружа на противнике.
105. Није мала борба између светости (чистоте) и нечистоте. Они који нас подстичу да се оскрнавимо нашаптавају нам овакву мисао: "Нико те неће видети. Чег се бојиш". А они који нам помажу у светости им противрече: "Бог види, и анђели Његови. Како кажеш ко ће видети". Кушач наставља: "Где су они? Овде никога не видим". Ту га прекидају они који нам помажу у светости: "Не видиш?! Истину си рекао, будући да је написано: *Ослепи их злоба* (Прем.2,21). *Зар неће видети Онај који је створио око* (Пс.93,9)? Где ћеш се сакрити од Бога (Пс.138,1-12)". Ето шта треба да положиш у помисао и грех више неће

господарити над тобом. Греховна жалост те неће постићи и радост и мир у Духу Светом ће ти прићи.

106. Чувај чистоту свога тела у Господу као драгоцен бисер. Немој се дичити са одећом, те поглед обраћај доле, а душу горе. Са младићем немој заводити слободне разговоре. И прича са женом је сасвим непотребно дело. Са дечаком немој продужавати разговор, и не дружи се са онима који се опијају и шале, него свецело пребивај у страху Божијем, сећајући се заповести апостола: *Не опијајте се вином, у чему је разврат* (Еф.5,18).

107. Догађа се да лукави саветују овакву саблажњиву мисао: "Непекидно те мучи блудна помисао. Колико ћеш дуго још носити то непокојство и трпети? Удовољи телу да би прекинуо борбу, па ћеш се после покајати. То дело није важно". Ти му, пак одговори са будношћу: "Ко ми, пак, каже да ћу наћи времена за покајање ако обешчастим тело своје и да нећу бити бачен заједно са онима који чине безакоње? Јер, *наш живот на земљи је сенка* (Јов.8,9). Сагрешити на тај начин исто је што и узети мач и убити самога себе? И како ти кажеш да то дело није важно? Јер, ја видим да се веома поштују они који нису попустили том искушењу и да су доживели велико бешчашће они који су му се предали. Јосиф се похваљује из покољења у покољење и на небу и на земљи, а Египћанки се подсмевају; целомудрена Сузана се прославља, а похотљиви старци су у свим нараштајима оставили рђав глас о себи. Како ти говориш: "Задовољи се једном и умирићеш се". Зар не знаш, ђаволе, да звер која се навикне на месо стреми да често задовољава нову страст? А ти хоћеш да ме увериш да ме похота више неће узнемиравати уколико је једном задовољим. Господ нека ти запрети, лукави злобнице, који, слично лаву, иштеш, да прождереш моју душу. Твоја сласт је горка, савет твој - дубина злобе, а обећања твоја пуна смрти и погубности. Ти ми предлажеш грех који ће ме лишити благодати Господње и ожалостити Духа Светога којим сам запечаћен *за дан избављења* (Еф.4,30), а говориш да се ради о неважном делу. Ти ме наговараш да *удове Христове* начиним удовима *блуднице* (1.Кор.6,15), да у једном трену упропастим бесмртно богатство и изгубим освећење (тј. чистоту) без које нико неће видети Господа. И то, по твојем, не значи ништа? Ти ме наговараш да прогневим Господа, да у онај Страшни дан, пред страшним судијским престолом, од Њега, праведног Судије, чујем: "Зли слуго, више сластољубиви, него богољубиви, оскрнавио си земљу својим нечистотама и својим гресима". Зар то није важно? Зар ти сам ниси искусио строгост и неизмењивост страшног суда праведнога Бога који тебе и *анђеле који сагрешилише* не поштеде, него вас *баци у окове мрака пакленог*, и предаде да се чувате за суд? И још кажеш: "Није важна ствар". Ти си лаж, обмана и погибао. Лажју и обманом ти ослепљујеш очи ума и довијаш се да намамиш друге, те да малу насладу претпоставе вечном животу. Међутим, предавши се Господу, ми се тебе не бојимо. Господ је наша крепост, Господ је наше уточиште, Господ је наш помоћник и заштитник".

108. Дејство демона блуда се онемогућава не само уздржавањем од хране, него и уздржавањем очију које не треба да *виде сујету* (Пс.118,37). У оку, које расејано лута, већ пребива демон блуда о коме сведочи Господ: *Сваки који погледа на жену са жељом за њом, већ је учинио прељубу са њом у срцу својем* (Мт.5,28). Такву прељубу из себе искорењује онај ко очи обраћа доле, а душу горе - ка Господу. Које загосподарио над стомаком загосподарио је и над погледом. Расејано око је страхан издајник.

109. Борба која је пробуђена расејаношћу очију, и у присуству и у одсуству предмета, душу распаљује похотом. Предмет се представља срцу чак и у сну. Демони живопису саблажњиву ствар у мисли и окупирају ум, обнављајући лик предмета који је човек раније видео очима. Стога се пророк моли: *Одврати очи моје да не виде сујету*.

110. Када бес почне у теби да слика саблажњиви предмет и кад у твојем уму наслика лепоту жене коју си некада видео, у својој унутрашњости пробуди страх Божији и сети се оних који спавају у гресима, помисли на дан свога изласка када ће се твоја душа разлучити од тела и представи онај страшни глас који ће нас бацити у страх, који ће чути они који се нису бринули о правди, и који нису држали заповести Христове: *Идите од мене, проклетци, у огањ вечни који је припремљен ђаволу и анђелима његовим* (Мт.25,41), представи [себи] и неуспављивог црва и бесконачну муку. О томе мисли и тога се сећај, па ће из мисли твојих нестати жеља за наслађивањем, као што се топи восак пред огњем. Јер, беси ни тренутак не могу да се одрже пред страхом Божијим.

111. Ко се не противи похоти, већ својим очима дозвољава да слободно лутају умом се већ приклонио страстима, и кад не би постојао стид од људи он би и телесно већ много пута пао. Због тога, ако не буде био бодар и ако страх Божији не буде постојао имао пред својим очима, он неће закаснити да падне телесно. Јер, за демоном који очи учи расејаности следи демон који [учи] да се грех телом учини на делу. Ако види да је први успео да заведе душу и да је учини расејаном, други одмах почиње да јој саветује да изврши и телесни грех. Ономе ко је побеђен очима он почиње да саветује: "Ето, у намери си већ

сагрешио и учинио прељубу у срцу. Заповест си већ нарушио и грех преступања заповести ти је већ урачунат. Стога сада задовољи и похоту. Јер, пожелети и учинити је једно исто. Наслади се најзад и својом похотом". Међутим, ти не веруј његовим помислима, по речи апостола: *Јер нам његове намере нису непознате* (2.Кор.2,11). Он тиме хоће да улови твоју душу. Демону који ти саветује да извршиш незаконит грех треба да кажеш: "Ја сам и пао оком, и учинио прељубу срцем. Међутим, своје прељубничко срце ја скрушавам уздасима покајања, и око које је пало умивам сузама. Јер, *срце скрушено и смирено Бог неће понизити* (Пс-50,19)".

112. Ако се јави потреба да одеш у насеље, немој да се заносиш разговором са женама. У противном ће твоја заведена душа бити слична прогутано уду. Тада у већој мери буди бодар, будући да пад није далеко од тебе. Уколико будеш пазио на себе, бићеш као у пристаништу. С побожношћу и страхом Божијим се бори са искушењем. Бестидност је мајка блуда. Ако виде да се према њима опходиш слободно, и да говориш празне ствари, жене ће те покренути на још горе ствари и довести до пада. Међутим, пази се и од других које под видом скрушености и побожности хоће да ослабе твој ум. Неко од светих је рекао: "Оне продужују разговор покушавајући да те склоне на страст".

113. Ако приметиш да те нека помисао подстиче на сусрет са дечаком или лепом женом знај да се приближаваш непријатељским мрежама. Ако и после уразумљивања (да то не чиниш) не оставиш своју намеру знај да си већ ухваћен у мрежу и да нећеш лако савладати сластољубље. Можда ћеш рећи: "Ја од тога нећу претрпети штету". Али, да ли је могуће ходити по ужареном угљевљу и не опећи ноге.

114. Ако хоћеш да будеш целомудрен чувај уздржање и прекини са штетним сусретима. Сразмерно са приближавањем ономе што производи саблазан човеково срце постаје изложеније смућивању од стране помисли и распаљивању од лукавих жеља. Јер, виђено лице и [раз]говор њега побуђују на страст. Сунђер који се принесе нечем влажном у себе упија влагу. Тако и човек који у мислима није постојан у себе упија штету уколико се приближава и дуго разговара са онима који телесно расуђују. Напивши се тиме, он и без вина постаје пијан. И испунивши се штетним, он више не прима духовну реч.

115. Онај ко жели да се исправи и утврди у чистоти треба да се чврсто веже за помисао целомудрености. Он треба тело да изнурава добрим подвизима, те да непрестаним сећањем на Бога очисти мисао од свега рђавога и срамотнога. Тиме се наш ум испуњава благодаћу. Обитавајући у уму и владајући њиме благодат Божија не дозвољава злобнима да му приђу.

116. Видевши благоразумну жену која блиста лепотом, која има светао поглед, којој образи сијају и чије лице има пријатан израз, и која распаљује твоју помисао и појачава у теби жељу, помисли да је оно што те задивљује - земља, и оно што те распаљује - пепео, те ће твоја душа престати да махнута. Помишљу прођи иза коже њеног лица па ћеш видети ругобу оног што [споља] изгледа лепо. Јер, тамо нећеш наћи ништа осим костију, жила и смрада. Замисли такође да она стари, мења се, умире и да је цвет младости отпао. Расуди чему се дивиш и застиди се, те принеси покајање.

117. Блажен је човек који се брине да угоди Богу и своје тело чува чистим како би постало свети храм Христа Цара. Човече, ти си по својој доброј вољи већ постао храм. Буди пажљив према себи дан и ноћ да не би упропастио свој храм. Уколико га сачуваш чистим и погодним свом Владици, у теби ће обитавати Дух Божији и све више те освеживати.

118. Опаши се вером, надом и љубављу, и чврсто стани на стражу, чувајући храм Божији од свих нечистих помисли. Сав постани око и непрестано проматрај и испитуј лукаве грабљивце. Јер, ови грабљивци чим приметите да је неко ослабљен и расејан, употребљавају сву силу да упропасте телесни храм јадника, како већ не би био погодан за Владику. Ти, међутим, пази на себе да се не би показало да сам примаш те лукаве грабљивце, тј. нечисте помисли скверне жеље.

119. Корен похоте је бестидан. Премда га сечеш свакога дана, он расте свакога часа. Сасвим ишчупај корен похоте из свога срца како не би ницала и расла свакога трена. Ако је и хиљаду пута посечеш, она ће двоструко већи број пута изнова да пушта изданке све док потпуно не ишчупаш њен корен.

120. Пази на себе да уместо Светог и Пречистог Владике у храм не би увео скверног непријатеља и да твој храм не би био упропаћен бестидношћу тог непријатеља и мрзитеља добра. Он је бестидан и упоран у својој намери: ти га много пута са прекором изгониш напоље, али се он бестидно труди да уђе. Ако га уведеш у свој храм, Бог ће те оставити. И твој храм ће се испунити сваком нечистотом, смрадом и тамом.

в) О БОРБИ СА СРЕБРОЉУБЉЕМ

121. Не пружај се ка добитку у коме се налази штета за душу. Јер, шта је вредније од душе?
122. Сиромашан монах, који безмолствује у смиреноумљу, вреди више него богати монах који је испуњен гордошћу и надменошћу.
123. Ко воли злато неће бити оправдан, а ко воли Господа биће благословен. Ко је положио наду на злато пашће, а ко је положио наду на Господа - спашће се.
124. Ако заволиш среброљубље, одавде ћеш отићи празан, а ако заволиш неграмжљивост, нећеш се лишити небеског богатства.
125. Ако заволиш сиромаштво, натераћеш у бекство демона блуда.
126. Онај ко у својој келији скрива злато уједно у себи гомила страст високоумља и непокорности. Онај, пак, ко у своју ризницу сабира молитве и милостиње постаје богат код Бога. Нека други гомилају себи новац, а ти, монаше, скупљај молитве и милостиње.
127. Иштимо само оно што задовољава потребе. Јер, оно што је сувишно само расејава, не доносећи никакву корист.
128. Монах који тражи наследство од родитеља по телу упада у искушења, а онај који тражи Господа биће спасен.
129. Немој говорити; "Чиме ћу се хранити кад остарим". Јер, нама није дозвољено да се бринемо ни о сутрашњем дану, а ти се бринеш чак о старости. Иштимо *најпре Царство Божије и правду Његову и ово ће нам се све додати* (Мт.6,33). Уколико га не будемо искали пре свега биће јасно да се и не бринемо о њему. Према томе, *положи на Господа тугу своју и Господ ће те прехранити* (Пс.54,23).
130. Лакоми монах је бесплодна палма. Неграмжљиви, пак, монах личи на поткресану палму која расте у висину.
131. Монах који је привезан за вештаствено је сличан јастребу који лети са завезаним ногама; где год да слети одмах се саплетне. А онај који није привезан за вештаствено је сличан путнику који је увек спреман за пут.
132. Злато не подстиче трпљење, а вера поставља на чврст темељ онога ко ју је стекао.
133. Зашто не одбацимо од себе сваку бескорисну бригу, и не олакшамо се од бремена земаљских ствари? Зар не знате да су врата уска и тесна и да грамжљивац не може ући на њих? Бог љуби оне који су неграмжљиви, који су Христа ради себе добровољно подвргли лишавањима и тескобама у подвигу, бдењу и у многим злопаћењу.
134. Нека твоја рука не буде испружена ради узимања, већ нека радије буде испружена ради давања (Сир.4,35).
135. Страст среброљубља је најтежа будући да је *корен свих зала* (1.Тим.6,10). Чиме се, пак, она искорењује? Надом на Бога из свег срца и душе.
136. Понекоме брату лукави даје усрдност према рукодељу преко мере. Одатле се рађа страст среброљубља. Ранивши се среброљубљем, кореном свих зала, душа побуђује монаха да ујутро седа за рукодеље раније него обично, и да га увече прекида касније него што приличи. Заузет једино послом и због среброљубља он већ занемарује молитву и службу Божију. Када звоне на службу он долази после свих, и тражи разлог да је напусти пре свих. Знајући то, чувај се да не изгубиш свој поредак уколико скренеш у недозвољено преко мере. Јер, непријатељ се не зауставља на томе. Нашавши приступ, он успева да понеког скрене са пута, саветујући му: "Ти се [ето], трудиш, трудиш, а готово ништа немаш. Иди и научи неко уносније рукодеље". И не схвативши о чему се ради, он због тога иде у свет. А деси се да тамо и сасвим остане. Чувај се.
137. Целомудреност се не састоји само у уздржавању од блуда и плотских задовољстава, него и у слободи и од осталих страсти. Користољубац, среброљубац и грамжљивац нису целомудрени. Понеке плени телесна лепота, а њих - новац. И други су у већој мери нецеломудрени будући да за своју [страст] немају исту побуду као први, коју подстиче потреба саме природе. Страст према новцу није природна и побуде према њему се не налазе у нашој природи, већ у превртљивом произвољењу. Стога онај кога она

савлађује по његовој сопственој вољи греши неопростиво.

г) О БОРБИ СА ГНЕВОМ

138. Онај ко од себе прогони дух гневљивости и раздражљивости налази се далеко од борбе и метежа, увек је спокојан духом, весео лицем, здрав умом и представља станиште Светога Духа.

139. Кротки се радује ако га увреде, а ако га ожалосте - благодари. Он гневљиве укроћује љубављу. Примајући ударе он се не смућује, а када се препиру са њим остаје спокојан. Када га присиљавају на покорност он се весели, туђа гордост га не рањава, радостан је у понижењима, не надима се заслугама, са свима је у миру, власти је покоран, приправан је за свако дело, туђ је лукавству, не зна за завист.

140. Онај који не завиди не стреми ка части. Он се радује са радоснима, помаже онима који напредују, за задовољством гледа на оне који иду добрим путем, хвали оне који живе како треба. Уопште, онај ко не завиди у себи нема непријатељства према успеху [ближњег] и радује се сваком племенитом делу другога.

141. Јадан је онај ко се рањава завишћу и супарништвом будући да је саучесник ђаволов, чијом *завишћу* у свет уђе *смрт* (Прем.2,24). Његово срце свагда изнемогава од туге, тело изједа бледило и снага му копни. Завист и супарништво су страشان отров: од њих се рађа клевета, мржња и убиство.

142. Онај ко свој језик није ранио оговарањем успео је да своје срце и своју савест сачува неоскрвњенима. Ко није уловљен духом оговарања истински је познао да је човек од земље. Он се сачувао од злопамћења. Онај ко није у друштву са клеветницима пребива заједно са анђелима. Онај ко није отровао уши и језик оговарањем испуњен је леком љубави. Уста онога ко се није оскрнавио оговарањем миришу плодовима Светога Духа.

143. Ко другога оговара, сам себе осућује. У ономе ко оговара пребива клевета, и мржња, и сплеткарење. Он се праведно сматра братоубицом.

144. Мржња или завист под видом благочашћа јесу горка вода у златним посудама. Стави у њу дрво живота и она ће постати слатка. Крстом нашег Спаситеља уништена су сва опадања лукавог непријатеља.

145. Љубав просвећује мислене очи. Ко, пак, воли непријатељство и свађу лича на човека који своју руку често ставља у змијско легло.

146. Уколико у свом срцу будеш скривао страст злопамћења, постаћеш станиште јарости и незнања, а уједно и жалости, те ће се и изглед твог лица изменити. Јер, речено је: *Путеви злопамтљивих* [воде] у *смрт* (Прич.12,28).

147. Онај ко у своме срцу скрива злопамћење личи на онога ко храни змију у грудима својим.

148. Жесток човек смућује душе братије, а дуготрпељиви у љубави се боји Бога.

149. Северни ветар узбуркава море, а плаховитост узбуркава човекове мисли. Великодушност, међутим, далеко прогони раздражљивост. Где, пак, нема раздражљивости, нема ни гнева.

150. Необуздани коњ свог јахача предаје у руке зликоваца, и гневљив човек упада у невољу.

151. Немој, монаше, слушати завист, немој смишљати сплетке брату своме, и немој му придавати погрдно име. Желећи да га са стидом истераш из његовог места, пази да се сам не подвргнеш ономе што њему смишљаш. *Ко ближњему јаму копа, сам у њу упада* (Проп.10,8). Слушај шта је написано: *Грешници ће упасти у мреже своје* (Пс.140,10).

152. Немој мислити: "Овај брат чини штету заједници". Ти сам немој чинити зла другоме, нити се дружити са онима који чине зло. Јер, Бог *испитује срца и утробе* (Пс.7,10).

153. Ко је пронашао пут дуготрпељивости и незлобивости, пронашао је пут живота.

154. Онај ко завиди успесима свога брата одлучује себе од вечнога живота, а ко помаже брату постаје његов сажитељ и у животу вечном. По суду се кажњавају и они који чине зло и они који им помажу. Неће ли тим пре Господ наградити онога ко потпомаже испуњавање воље Његове?

155. Боље је осмехом прекинути раздражљивост, неголи бити неукротно суров.

156. Дим одгони пчеле далеко, а злопамћење из срца изгони знање.
157. Моли Господа, и проливај сузе пред благошћу Његовом. Тада се злопамћење неће уселити у твоју душу, и твоја молитва ће бити као кад пред Њим (Пс.140,2).
158. Онај ко хоће да мирно живи на сваком месту нека не тражи своје сопствено спокојство, него спокојство других у Господу. Тако ће наћи сопствено спокојство. А онај ко је свадљив и зле нарави никада неће бити спокојан.
159. Онај међу братијом који се, после свађе, први покаје задобија венац победе. Међутим, увенчаће се и други уколико не одбаци покајање, већ са готовошћу учини оно што је потребно ради мира.
160. За човека раздражљивост представља ров. Онај, пак, ко је у себи савладао раздражљивост, успео је да га прескочи.
161. Са једномисленом братијом пребива Господ, док њихово непријатељство весели лукавога.
162. Ко ћути када га изобличавају због порока, у своме срцу скрива злопамћење, а ко се мирно и са кротошћу брани (или признаје) није злопамтљив.
163. Човек који је раздражљив и бучан изобилује клетвама, а онај ко безмолствује поседује разум.
164. Шта је раздражљивост? Раздражљивост је прека и бестидна страст, за којом следи и раскајавање. И жалост изједа срце човека који је упао у њу.
165. Онога ко воли немир изненада ће постићи погибао, подељеност и непоправива пропаст. Јер, он се радује свему што је мрско Господу. Мир ће, пак, наследити онај ко га воли. Кротост у човеку предупредује раздражљивост.
166. Раздражљивост и злопамћење су исто што и змијски отров. Јер, они и лице мењају, и мисао смућују, и удове ослабљују, и онемогућавају да човек заврши дело. Кротост и љубав, пак, све то удаљују.
167. Чиме се истребљује злопамћење? Држањем у души страха Божијег и сећања на дан смрти. *Сећај се своје кончине и престани са непријатељством* (Сир.28,6). Сећај се смрти и не узноси се. Јер, још мало, па ћеш бити смештен у гроб. Какву ће ти корист тада донети зла дела?
168. Буди миротворац да би се удостојио да се назовеш сином Божијим.
169. Храна за огањ су дрва, а храна за раздражљивост је високоумље.
170. Хоћеш ли да укротиш раздражљивост? Прихвати се смиреноумља и иди путем кротких и смиренних.
171. Блажен је миротворац који [умирује] братију која је у силном огорчењу. Онај, пак, ко их подстрекава на свађу неће остати без казне.
172. У кротком и смиреном човеку ће починути дух премудрости. Оне, пак, који ходе у премудрости љуби Господ.
173. Живот вечни ће наследити кротак и безмолван монах.
174. Кротки монах је стражар који прати страсти.
175. Опрости брату који је сагрешио према теби и Господ ће теби опростити сагрешења твоја.
176. Похитај да одеш код брата који те је ожалостио и да се покајеш пред њим од чистог срца по речи Онога који нам је заповедио да опраштамо брату грехове не само *до седам пута, него до седамдесет пута седам* (Мт.18,22).
177. Примај, брате, покајање од брата као од онога кога је Бог послао, да не би увредио Онога који га је послао и да га не би покренуо на гнев против себе.
178. Не нападај на брата свога у дан његове туге и његовој душевној тузи немој дометати нову тугу.
179. Немој се опомињати зла брата свога, јер је написано: *Путеви злопамтљивих воде у смрт* (Прич.12,28).
180. Ако не можеш да подносиш ожалашћење ћути, и успокојићеш се.
181. Пази на себе да се не би подао плаховитости, раздражљивости и злопамћењу. У супротном ћеш

водити немиран и неуредан живот. Напротив, стекни великодушност, кротост, незлобивост и све што приличи Хришћанима како би водио миран и безметежан живот.

182. Немој никога мрзети у срцу своје, и не узвраћај злом за зло. Напротив, стекни љубав коју је Божанствено Писмо поставило изнад сваке врлине. Јер, њу је упоредило са Оним који је све створио, рекавши: *Бог је љубав*(1.Јн. 4,8).

183. Онога ко је пао, али који у себи не негује мржњу и завист, Господ неће оставити у паду, већ ће му пружити руку помоћи како би устао, будући да није одбацио љубав. Насупрот томе, онај ко, наизглед, чврсто стоји, али се надима гордошћу и у себи негује мржњу, није без опасности стога што је тама мржње осдепила његове очи и не види куда иде.

184. Подвизавај се да се не гневиш како се не би опијао и без вина, оптерећујући себе страшћу гнева.

185. Радовати се и веселити се због напретка ближњег јесте особина савршенства, а туговати и бити незадовољан када другога хвале јесте признак рђаве нарави и лукавог расположења.

186. Није могуће да врлина постане чврста уколико се не раствори са љубављу (1.Кор.13,2). Без љубави ми ћемо стојати далеко од правог пута који води према вратима неба. Плачимо да бисмо се ослободили од окова мржње, зависти, гордости и сваке ђаволске нечистоте. Жалостити се због успеха оних који напредују јесте ђаволско дело. У демоне се уселила мржња: они више од свега желе да сви савршено пропадну. Свети, пак, подражавајући Владу, желе *да се сви људи спасу и да дођу у познање истине* (1.Тим.2,4). Јер, испунивши се љубави, они су ближњег заволели као саме себе.

187. Буди дуготрпељив да би постао чвршћи у разборитости. Дуготрпљење је прекрасан дар. Оно изгони раздражљивост, гнев и презир, а у душу усељава мирно расположење.

188. Немој да се распаљујеш гневом када те буду оговарали, него истог тренутка, показавши осмех на лицу, са скромношћу раздражљивост промени у мир. Ипак, имај на уму да осмех при раздражљивости у другој разгорева велики гнев. Стога најпре умири срце, а затим говори са осмехом. Огањ се не гаси огњем. Ти, пак, љубављу и добром благушношћу угаси гнев раздраженог. Уколико се брат не уразуми, постарајмо се, на све начине, да употребимо друге мере како бисмо га излечили од раздражења, иначе ће све наше жртве Богу бити неблагопријатне (Мт.5,23-24). Уподобљавајмо се Господу Спаситељу нашем који *не узвраћаше увредом* када га вређаху, (1.Пт.2,23), и Давиду који је на клевете Семејеве, рекао: *Оставите га нека псује јер му је Господ рекао да псује Давида... да би како Господ погледао на смирење моје* (2.Цар.16,10-12).

189. Сунце нека не зађе у гневу нашем, него све опраштајмо [својим] дужницима и учврстимо љубав, будући да покрива мноштво грехова. Онај ко има мржњу према брату своје и мисли да нешто принесе Богу, биће прихваћен исто као и онај који на жртву приноси пса, или плату блуднице. Онај ко мрзи брата свог и мисли да воли Христа јесте лажов и вара самог себе.

190. Ако имаш нешто на брата, или брат на тебе, потруди се да се помириш. Уколико то не учиниш, све што приносиш Богу биће некорисно (Мк.11,25; Мт.5,23-24). А ако испуниш ту заповест Владике, моли му се са смелошћу, говорећи: "Остави ми, Владико, сагрешења моја, као што и ја остављам брату моме, испуњавајући заповест твоју". И Човекољубац ће ти одговорити: "Ако си отпустио, отпуштам и ја. Ако си опростио, и ја опраштам теби сагрешења твоја".

д) О БОРБИ СА ТУГОМ

191. Онај ко трпељиво подноси када га оговарају или вређају личи на онога ко је закључао лава у кавез, а ко одговара оговарањем и увредом личи на човека који сам себе удара (оружјем).

192. Немојмо бити малодушни, будући да нећемо вечно живети на овој земљи.

193. Немој допуштати да ти срце буде жалосно. Јер, *жалост овога света доноси смрт, а жалост која је по Богу доноси живот вечни* (2.Кор.7,10).

194. Монах који је спреман да храбро претрпи све што се деси само ће делимично имати жалости.

195. Немој давати своје срце да буде жалосно, него се теши у Господу.

196. Ако будеш подвргнут клевети па се касније открије чистота твоје савести, немој мислити високо [о

себи], него са смирењем служи Господу који те је избавио од клевете људске, како не би пао великим падом.

197. Лукава душа се превазноси када јој ласкају, а побесни када је жалосте. Добра душа се, пак, не радује похвали, нити негодује када је вређају.

198. Трпљењу нема мере, нарочито ако је растворено љубављу.

199. Сачекај Господа у дан жалости, да би те покрио у дан гнева.

200. Немој се смејати огорченоме, нити се радуј кад видиш онога ко се предао разврату, да се на тебе не би прогневио Господ и ти остао без заштите у дан жалости.

201. Немој мислити да трпиш невоље више од свих [других]. Онај ко живи на земљи не може да избегне ваздух. Тако и човек који живи у овоме свету не може да избегне искушење невоља и страдања. Обузети земаљским од земаљског доживљавају жалости, а они који стреме духовном, због духовног и страдају. Међутим, последњи ће бити блаженији будући да је њихов род [из]обилан у Господу.

202. Ако смо сужњи Бога Спаситеља немојмо се стидети да на себи носимо окове невоља, него их са радошћу трпимо очекујући Његов долазак са небеса, када ће и нас прибројати лику светих. Јер, они који су постали заједничари Његових страдања постаће и заједничари утехе (2.Кор.1,7).

203. Постоје две врсте жалости којима је окружен сваки човек под сунцем: жалост по Богу и жалост овога света. И није могуће проживети овај живот без једне од њих - или без жалости по Богу, или без жалости овога света. Жалост овога света је тешка, и не обећава награду, а жалост по Богу доноси утеху и још више увесељава обећањем вечног живота. Ако си подвргнут првој пожури да је претвориш у другу. Тако ћеш отерати мучну жалост из срца.

204. Са побожношћу и смиренуомљем вршећи дело Божије, немој се плашити нити скрећи са правога пута када непријатељ, са намером да те омете у исправном животу, подстакне немарне људе против тебе. *Сачекај Господа* (Пс.26,14), избраниче Божији, како би се они који те ожалашћују задивили твојом славном спасењу, као што је написано: *Ако га и смрт задеси, праведник ће у покој ући* (Прем.Сол.4,7).

205. Као што огањ у топионици испитује злато и сребро, тако се у напастима испробавају душе смртних, имајући Господа за помоћника.

206. Немојмо се бојати искушења, већ се смело пружимо ка почастима вишњег звања у Христу. Јер, Господ увенчава све који га љубе.

207. Онај ко хоће да постане монах, а не може да подноси ожалашћења, понижења и губитак, не треба да се монаши.

208. Великодушно подноси ожалашћења од оговарања, те назив злог примај као назив доброг, и именовање непотребног као именовање благоугодног. И свако треба да се сећа да *слуга Господњи не треба да се свађа, него да буде тих према свима* (2.Тим.2,24).

209. Ако ти се деси да се разболиш немој прибегавати мртвој помоћи и људској заштити. Боље је да потрпиш очекујући милост Божију и Његово старање о свему. Јер, постоје тренуци у којима и тело има потребу за уразумљивањем. Угађајмо, пак, Господу у свему, *јер се Он стара о нама* (1.Пт.5,7). Душа човека који је болестан изнад свега почиње да иште Господа. Стога је уразумљење добро само уколико онај ко трпи уразумљивање благодари. Такав ће говорити: *Добро смо примали од Господа, а зар зло нећемо? Нека је благословено име Господње у векове* (Јов 2,10; 1,21).

210. Немој бити малодушан за време искушења, већ буди бодар у молитвама и добрим делима. Подражавај оне који плове по мору: када се подигне бура они пажљиво мотре на све, бдију и призивају Бога у помоћ. Господ не одбацује оне који га призивају у истини. Стога и ми, када нас постигне жалост, прибегнимо ка Господу, слично ономе који је рекао: *Господе, у невољи те се сетисмо* (Ис.26,16). Море није увек мирно. И садашњи живот се не може препливати без искушења. Међутим, ако се будемо држали за веру у Господа, као за кормило, доспећемо у пристаниште живота. Свукавши са себе напоре, тада ћемо се обући у живот и нетрулежност.

211. Кад нас постигне жалост очекујмо и приближавање радости. Узмимо као пример оне који плове по мору. Када се подигне ветар и силна бура они се боре са таласима, очекујући тихо време, а када настане тишина, очекују буру. Они су увек будни како их изненадни налет ветра не би затекао неспремне и преврнуо у море. Тако и ми треба да чинимо. Доживевши жалост и тескобу, очекујмо олакшање и помоћ

Божију како нас, због дуготрајне жалости, не би умртвила мисао да већ немамо наде на спасење. На сличан начин, очекујмо жалост када је у нама присутна радост како од обиља радости не бисмо заборавили на сузе.

212. Буди чврст у искушењима и невољама и супротстављај се сладострашћу које те распаљује како и тебе, као неиспечену опеку, не би размекшале капи кише, и како се не би показао као онај који нема чврстину коју мисли да има.

213. Одлучивши се да угађаш Богу буди дуготрпељив. Погледај на древне нараштаје и видећеш да су сви свети добили обећано постојаним и дугим трпљењем. Стога се сваки дан побуђујмо да са њима наследимо Царство небеско. Трпљење се удаљује од нас због нашег неверја. Увећај ревност у Господу и храбри се као веран како од велике жалости не би ослабио душевне силе. Представи себи оне који беху подвргнути мучењима у изгнанству, у рудницима и горком ропству, и покори се у Господу невољама које те сусрећу.

214. Може се десити да те обузме огорчење. И то још није највеће зло. Тешко је и опасно остати у огорчењу. Ако те неко оговара у твоје одсуству и неко други ти, дошавши, саопшти да те је брат оговарао, као мудар схвати ко је изазвао непријатност и не љути се на брата свога. Ономе, пак, ко те је обавестио реци: "Премда ме је увредио, ипак ми је брат. Са друге стране, ја сам заслужио жалост. Уосталом, он ме није ожалостио својом вољом, него га је наговорио ђаво, желећи да посеје непријатељство међу нама. Нека би Господ растурио замисли лукавог, брата помиловао, и уз нас остао". Уколико те опет у лице увреде, немој се раздраживати и нека ти се ум не помера. А када претрпиш жалост због рђавог дела немој бити окорелог срца, већ боље исправи своју грешку.

215. Ако је онај ко утешава ожалостљивог духован човек, донеће му корист, а не штету. А онај ко има телесни начин мишљења [ожалостљивоме] неће донети ни мало користи, него ће му, уместо да га утеша, још више растројити.

216. Чуо си непријатну реч и жалостиш се. Међутим, ако си по правди повређен радуј се јер си рањен ради уразумљења и постарај се да се исправиш у своме паду. Уколико су те, пак, неправедно увредили имаћеш већу награду ако добродушно поднесеш. И апостоли су били бијени посред града као неки злочинци. Они се, међутим, нису гневиле, нити су негодовали, него су се радовали, будући да су се удостојили *да поднесу срамоту за име Његово* (Дап.5,41). Радуј се и ти што си се удостојио да примиш бешчашће за име Његово.

217. Неко од немарних ће можда рећи: "Тешко ми је што ми се то десило после толиких трудова". То ти је тешко, слуго Господњи? Није ли боље да из тога схватиш да су после тако дуготрајног труда све твоје страсти остале несавладане, те да, познавши то, почнеш од сада да их побеђујеш? *Јер ако ко мисли да је нешто, а није ништа, вара самога себе* (Гал.6,3). Вештина кормилара се пројављује за време буре. Онај ко се хвали: "Толико сам година у монашком чину", а не показује дела свог чина једноставно уз себе носи оруђа вештине којој се још није научио. Догодила ти се мала жалост и ти си одмах иступио из чина монашког живота и као да си га се одрекао. Не, брате, не окрећи леђа својим непријатељима, него стој чврсто, противи се, и они ће побећи од тебе. Обуци се у оклоп вере, стави на себе *кацигу спасења*, узми *мач Духа Светога*, који је Реч Божија (Еф.6,17), те се бори да би се твојој храбрости зарадовао Дух Свети који живи у теби.

218. Ако не поднесеш мало искушење, како ћеш поднети велико? Ако не савладаш дете, како ћеш победити одраслог човека? Ако не поднесеш реч, како ћеш претрпети ударац? Ако не подносиш шамар и ударац, како ћеш понети крст? Ако не понесеш крст, како ћеш наследити небеску славу заједно са онима који говоре: *Ради тебе умиремо по цео дан, сматрају нас овцама за клање* (Пс.43,23)? Зар смо ја и ти, брате, заборавили шта је претрпео за нас наш Владика? Он је био исмејан и понижен. Говорили су да је *ђаво у њему* и Он се није гневио. Њега су називали варалицом, били га по образима, тукли, приковали на крст. Он је окусио оцат помешан са жучи и био прободен копљем у ребра. Он је све то претрпео ради нашег спасења. А ми! Тешко нама беднима! Ми никакву жалост, чак ни реч не желимо да поднесемо ради Њега који је толико претрпео ради нас.

219. Онај ко жели да угоди Господу, да постане наследник Божији по вери и да се назове син Божији који је рођен од Духа Светога, пре свега треба да, обухвативши се у благодушност и трпљење, храбро подноси скорби беде и невоље које му се догађају, било телесне болести и страдања, било грдње и увреде од људи, или различите невидљиве жалости које на душу наводе лукави духови са намером да је доведу до ослабљености, немара и нетрпељивости, те омету да уђе у живот. И све се то догађа по Божијем промислу. Он попушта да свака душа буде искушана различитим жалостима како би се показали они који

љубе Бога из све душе, који све храбро подносе без губљења наде на Њега и који са вером, трпљењем и благодаћу Божијом свакодневно очекују избављење. Издржавши, на тај начин, свако искушење они постају достојни Царства небеског.

220. Душа која није храбра и која одлучно не подноси свако искушење и сваку жалост, већ пада у огорчење и униције, те негодује, узнемирује се, занемарује подвиг или чак очајава, коначно постаје недостојна живота будући да нема наде на избављење и да у себи није сачувала наду која са несумњивом вером очекује милост Божију. Она, наиме, није следовала свима светима и није ишла стопама Господњим. Погледај и примети како су у давнини оци, патријарси, пророци, апостоли и мученици прошли овај пут искушења и жалости, како су угодили Богу и удостојили се великих награда.

221. Бог не допушта да душа која је трпелива и која се нада на Њега буде искушана у тој мери да дође до очајања, тј. да падне у искушења и жалости које не може да поднесе (1.Кор.10,13). Лукави не искушава и притискује душу жалостима онолико колико би желео, него сразмерно са Божијим допуштењем. Само нека душа све храбро подноси, држећи се наде која произлази из вере, и очекујући од Бога помоћ и наду. Такву душу Бог неће оставити. Напротив, што се више душа подвизава, прибегавајући Богу са вером и надом, и несумњиво очекујући од Њега помоћ и избављење, тим је брже Господ избавља од сваке жалости која је окружује. Јер, Он зна колико душа треба да се подвргне испитивању и искушењу. Управо толико Он и допушта. Судови које направи лончар неће бити прикладни за употребу уколико се не положи у пећ да печењем очврсну. (Стављајући их у пећ) он зна колико времена треба да се држе на ватри да би постали употребљиви. Он их не оставља у пећи дуже него што је потребно да не би прегорели и попуцали, и опет их не вади пре времена да не би остали недопечени и некорисни за употребу. Кад људи при расуђивању о трулежном показују толико разборитости и знања, неће ли Бог утолико више знати колико је потребно испитати и искушати душе које желе да му угоде и да задобију вечни живот.

222. Из кудеље се не извлаче лако танке нити уколико се не истрли много пута. И што се више истрли, она постаје чистија и прикладнија за предиво. Исто тако и богољубива душа, подвргавајући се многим искушењима и испитивањима и храбро трпећи жалости, постаје чистћа и способнија за духовно делање, и на крају се удостојава Царства небеског. Жалости и искушења душу чине искусном и чврстом уколико храбро, радо и са надом на Бога подноси све што јој се деси, те са несумњивом вером очекује избављење од Господа и Његову милост.

223. Уколико душе које су подвргнуте невољама ради испитивања и које на различите начине муче лукави духови (било тајно - унутрашњим теретом невоља и лукавим помислима, било јавно - телесним страдањима) буду храбро трпеле, чувале наду и чекале награду од Господа удостојиће се венаца правде и у Дан суда ће пред Богом стећи смелост која је равна смелости светих мученика. Јер, мучење у невољама је подједнако: једни су га претрпели на крсту, а други од лукавих духова.

224. На човека кога не може да приволи на зло и обори мислима, непријатељ наводи невоље како би помрачио његов разум, а затим већ у љега посејао што му је угодно. Уколико ни тиме не може да га наведе на зло он му пружа све животне удобности, узноси га и уводи у велику обману, која је опаснија и рђавија од свих страсти. Она човека чини гордим, увлачи у пучину спастољубља и изгони сећање на Бога, на сопствену немоћ и смртни час. Он испитује према чему су наклоњена човекова расположења, па се против тога и наоружава како би му се супротставио свим неправдама.

225. Све је од Бога: и добро и прискорбно. Једно је, међутим, по благовољењу, друго по промислу, а треће по попуштењу. По Његовом благовољењу је да живимо врлински. Богу је угодно да се они који живе врлински украшавају венцима трпљења. По промислу се дешава да се уразумљујемо када падамо у сагрешења. По попуштењу се, пак, дешава да се не обраћамо иако нас [невоље] уразумљују. Опет, Бог нас по промислу кажњава када грешимо да не бисмо били осуђени са светом, као што каже апостол: *А кад нам суди Господ, кара нас, да не будемо осуђени са светом* (1.Кор.11,32). У том смислу је речено: *Нема зла у граду које Господ не учини* (Амос.3,6). Таква зла су: глад, ране, болести, пораз, борбе. Јер, све то служи на очишћење од грехова. Бог напушта и потпуно оставља оне који или не желе да живе без греха, или се не обраћају иако се опомињу [невољама]. Њих предаде... *Бог у покварен ум*, тј. допусти њиховој слободи да чини *што је неприлично* (Рим.1,28).

ђ) О БОРБИ СА УНИЦИЈЕМ

226. Онај који ропће није ваљан ни за какво дело, нити има расположење за њега. Он је лењив и увек има припремљен изговор за избегавање делања. Он и друге развраћа, говорећи: "Шта ће то, и због чега ово?"

И ето, од тога нема никакве користи".

227. Када га зову на псалмопојање, лењивац се раздражује, а када га буде на бдење изговара се да га боли стомак и глава. Ако га саветују, он говори: "Учи себе ", а ако га нечему уче, виче: "Знам и сам".

228. Није добро да човек који је способен да ради једе туђи хлеб у лењости, јер апостол каже: *У свему чувах себе и чуваћу да не будем вама на терету* (2.Кор.11,9).

229. Монах који ропће трпи велику штету, а ко све храбро подноси наслеђује радост.

230. Ако на тебе наиђе дух унинија немој остављати свој дом, већ му се са трпљењем супротстави. Немој дозволити да те мисао убеди да пређеш са места на место. Јер, уколико пристанеш на ту помисао, никада се код тебе неће наћи трпљење.

231. Монаше, немој говорити: "Овде је борба и тескоба, а тамо (на том и том месту) је спокојан и безбрижан живот (намеравајући да пређеш на друго место)". Зар не знаш ко са нама води борбу? Зар не - наш непријатељ, ђаво? А он *проходи сво поднебесје* (Јов 2,2). Према томе, ма куда пошао остаћеш у поднебесју. Због тога је боље да се, остајући на месту, супротставиш *ђаволу, и побећи ће од тебе*, те да се приближиш *Богу*, да би се и Он приближио теби (Јак.4,7-8).

232. Лењив монах размишља и говори: "Данас ћу живети овде, а сутра ћу поћи на друго место. Због чега онда да се трудим".

233. Мноштво изговора сабира лењиви монах, а спављив упада у невоље.

234. Онај ко стално прелази из једне келије у другу стиче сујетне помисли, а ко пребива на једном месту - добро безмолствује.

235. Монах који лута није нерањив уколико није трезвен, а онај ко пребива на месту на које је призван брзо налази покој.

236. Теби је пријатна лењост, али јој је горак крај. Изнемогаваш радећи, али ћеш се зарадовати касније.

237. Лењив и самољубив монах се скрива чим види посао, а за трpezом је међу првима.

238. Сећање на смрт и суд јесте мач против демона унинија.

239. Униније је једно од најтежих терета, нарочито уколико га прати неверје. Јер, његови плодови су пуни смртоносног отрова.

240. Монаше, оставио си келију, и луташ по свету: зар се не бојиш *безакоња и свађе у граду* (Пс.54,10)?

241. Ко је лењивији од жеднога који седи близу извора и неће да испружи руке да узме воду и утоли жеђ? И ко је немарнији од човека који има књигу, а не брине о читању.

242. Потруди се са оним ко жели да се описмени да би, читајући о чудесним делима Божијим, благосиљао дивно Име, па ће те Бог наградити.

243. На унилог монаха напада лењост, а када поседује трпљење - напада га високоумље. Ко, пак, заиста љуби Господа - отклања и једно и друго.

244. Лењиви монах ће у многоме претрпети штету, а трезвени не пренебрегава ни један час.

245. Немој волети да прелазиш са места на место, већ боље трпљењем извлачи корист из незгода које те сусрећу на месту у коме живиш. Реци ми, зар нас ипак не очекује келија након што обиђемо цео свет, уколико желимо да се спасемо? Ако немамо трпљења да останемо у општежићу, и ако у усамљености не налазимо безмолвије, где ћемо наћи уточиште? То је исто као да кажемо: "Не могу да поднесем сунчеву топлоту, а и хладовина ми је неподношљива". Бојим се да нас најзад не поједе она пећ.

246. Будимо постојани у срцу, будући да је слабост срца противна врлини. Немојмо бити малодушни ако нам се деси невелико униније, већ сами себе присиљавајмо, слично добром путнику. Када се деси да ослаби на путу, путник не одустаје од путовања, већ се теши речима: "Још мало, и доћи ћеш до преноћишта, па ћеш одахнути". Видећи како се принуђавамо, Господ ће нам дати силу и олакшати нам тешкоће.

247. Радимо да бисмо се, у нади на Бога, исхранили. Не жалости се због труда. Многи су се, ништа не радећи, оптерећивали самом безбрижношћу. Учи се да радиш да се не би учио да просиш милостињу. Не буди немаран према послу. *Господ је близу* (Фил.4,5).

248. Немојмо падати у униније док седимо у келији, сећајући се да су свети мученици после многих мучења били стављани у железне окове. Због тога немојмо бежати од неудобности келије. Нека нам не буде тешко да радимо, сећајући се да су многи од светих Господа ради били слати у руднике. Да ли бисмо, да смо живели у та времена, изменили свој живот због мучења? Да ли бисмо се због најсуровијих околности одрекли своје вере?

249. Држи се места на коме живиш, супротстављајући се лењости. Јер, страсти нећеш укротити променом места, него пажљивошћу ума. Нама је потребно *трпљење*, да бисмо, пошто извршимо вољу Божију, примили *оно што је обећано* (Јев.10,36). Онај ко се предаје унинију далеко је од трпљења, као што је болесник [далеко] од здравља. Врлина се познаје у трпљењу, а не у унинију. Трпљење се, пак, обнавља и учвршћује када је ум заузет сагледавањем и Божанственим поучавањем. Ум који се тиме храни задобија снагу, као и тело које користи здраву храну. Ако одступи од ове благодати и од овога достојанства, ум заиста постаје бедан и немоћан. Стога, збацивши са себе пристрашће према вештастеном, упражњавај свој ум у том Божанственом делању. И тада нећеш имати потребе да прелазиш са места на место, и да изнураваш своје тело странствовањима без оправданих разлога. Јер, *Царство Божије унутра је у вама* (Лк.17,21).

250. Када приметитиш да ти је досадно читање Божанствених Писма и да нерадо слушаеш духовне поуке, знај да ти је душа упала у тешку болест. Јер, је то почетак злоумља којим се жање плод смрти.

251. Блажен је онај ко свакодневно у себи обделава прелепе и добре мисли, и ко је надом победио лукаву страст унинија, са којом се боре подвижници Господњи.

252. Блажен је онај ко је у делу Господњем постао сличан храбром војнику и који подстиче лењиве и ободрава малодушне на путу Господњем.

253. Блажен је онај кога, као плашљивог, није оборила страст унинија и који се прихватио савршеног трпљења, због кога су сви свети задобили венце.

254. Када те узнемирава дух унинија, немој се заносити његовим помислима, већ пребивај на месту на које те је поставио Бог. Присети се какву си љубав имао према Богу када си у почетку дошао пред манастирска врата. Ту љубав сачувајмо до краја чекајући Господа, слично борцу који трпљењем побеђује онога који му задаје ударце. Јер, *ко претрпи до краја, тај ће се спасти* (Мт.10,22).

255. Једном брату је пред бдење помисао предлагала: "Данас дај себи предаха и не устај на бдење". Но, он је одговорио помисли: "Ко зна? Сутра, може бити, и нећеш устати. Стога треба данас устати". Помисао му је и за послом нашаптавала: "Данас одмори, а сутра ради". А он би јој опет одговарао: "Не, данас ћу радити, а о сутрашњем дану ће се постарати Господ".

256. Ако те буде узнемирало униније, немој падати духом, већ се помоли Господу да ти да трпљење. После молитве седи и, сабравши своје помисли, Псалмима теши своју душу: *Што си жалосна душо моја? И због чега ме смућујеш? Уздај се у Бога, јер ћу га још славити. Спаситеља мога и Бога мога* (Пс.41,6). Такође реци: "Зашто си се ослабила, душо моја? Та, нећемо вечно живети у овоме свету? Послушај шта говори Псалмопојац: *Јер сам гост у тебе и дошљак као и сви стари моји* (Пс.38,13). Преселићемо се и ми када Богу буде било угодно". Живот праведних почиње после њихове кончине. Стога и пророк, зајелевши будући живот, каже: *Као што јелен тражи потоке, тако душа моја тражи тебе, Боже!... Када ћу доћи и показати се лицу Божијем* (Пс.41,2,3)? Свети су садашњи живот сматрали тамницом. Стога је један од њих са радошћу клицао: *Сад отпушташ... слугу свога, Владико* (Лк.2,29), док је други рекао да има жељу *умрети и са Христом бити* (Фил.1,23).

257. Када настане јутро, брат устаје, и извршивши молитву, прихвата рукодеље. Тада мрзитељ добра, демон, у њега полаже помисао унинија.

258. Брат који при унинију, које је наишло на њега, продужава да ради и да се труди, уз помоћ благодати од себе тера [искушење]. Онај, пак, ко га трпљењем не одбија од себе, бива побеђен и постаје његов плен. Попустивши помисли, он почиње да говори самоме себи: "Данас се осећам као да сам растројен и немоћан. Сада ћу се одморити, а сутра ћу урадити за два дана". Тако брат тог првог дана ништа не ради, маштајући да ће сутра надокнадити пропуштено. Сутра, међутим, непријатељ добра, демон, на њега наводи још силније униније него јуче. Савладан помислима, брат устаје и напушта рукодеље. Он се или уопште њиме не занима, или се занима тек тако, тј. не као послом, или га непријатељ изводи из келије и чини луталицом.

259. Ако нешто радиш и непријатељ на тебе наводи униније, учини [напор да му се] супротставиш,

указујући на неко слично занимање (и додајући: "Видиш, како се [други] труде ради пролазног? Због чега ти нећеш да се трудиш ради вечног"). Ма шта да радиш нека ти савест сведочи да је твој посао угодан Богу, па ћеш се спасти (од унинија).

е) О БОРБИ СА ТАШТИНОМ

260. Разуми, монаше, шта говорим: нека у мени и теби не буде побожност само када смо напољу, а када смо у келији - безбрижна распуштеност, да не бисмо били као *окречени гробови* (Мт.23,27). Јер, на сваком месту је један и исти Бог, коме нека је слава у векове векова! Амин.

261. Монах који се хвали својом чврстином није разборит. За монаха је стид и прекор да се хвали својом сопственом силом: *Ко се хвали нека се Господом хвали* (1.Кор.1,31).

262. Хоћеш ли да стекнеш добро име? *Врши дела своја са кротошћу* (Сир.3,17).

263. Бити осрамоћен и не узнемиравати се због тога још није врлина. Врлина је - осећати то и подносити ради благочашћа. Јер, речено је: *Лењивац се не стиди када га срамоте* (Прич.20, 4).

264. Славољубље је душевна болест, лукава страст.

265. Написано је: *Нека те хвали ближњи, а не уста твоја; туђин, а не усне твоје* (Прич.27,2). И још: *Сребро и злато се испитују у топионици, а човек устима оних који га хвале* (Прич.27,21).

266. Свима указуј част Господа ради, не тражећи је за себе и наћи ћеш благодат код Господа.

267. Нека те никада не задиви човекогодник, који се стара да многима угоди, премда не Господа ради.

268. Љубљени, испуњавај заповести Господње у тајности и Господ ће ти узвратити јавно.

269. Немој се дивити кад видиш да је човек достигао велику славу на земљи, него се диви ономе ко је омрзао земаљску славу.

270. Пази да, желећи непотребну славу, не навучеш на себе бешчашће. Права човекова слава је да све чини по Богу. Велико, пак, бешчашће је да престапа заповести.

271. Немој се трудити да се покажеш вешт у сваком делу да не би упао у таштину која доводи до славољубља, гнева и жалости. Највише се брини да постанеш прост и једнак са другима.

272. Не хвали се, величајући се красноречивошћу, већ боље објављуј опитно учење простих и некњижевних људи како би постао ученик Христових апостола. Јер, забрањено је хвалити се спољашњом мудрошћу, и то нарочито Хришћанима. *Ко се хвали Господом нека се хвали* (2.Кор.10,17).

273. Они који због човекоугађања упражњавају врлину темељ спасења постављају на песку, а не на камену. Због тога њих обарају помисли чим падне киша, потеку реке и задувају ветрови (искушења). Уколико, пак, не падну, него живе како треба, они се надимају великом гордошћу. А ако падну, они се предају бескорисном очајању.

274. *Јер није ваљан онај који се сам хвали* (2.Кор.10,18). Ти најпре испитај своја дела, тј. да ли си заиста проводио живот како треба и како хвалиш самога себе, да ли си победио жеље, заволео сиромаштво, омрзао оговарање, одложио љубав према таштини, омрзао похоту, стекао одвратност према сластољубљу, да ли заиста никоме ниси учинио зло, да ли си савладао страсти, да ли се заиста ниси гневио на оне који су те ожалостили, да ли се ниси превазносио слушајући похвале, да ли си заволео Господа свом снагом и ближњега као самога себе. Уколико нисмо сачували све ово, због чега се величамо? Ми треба да плачемо пред благошћу Господа како би нас исцелио од окамењености срца, и како би нас оснажио да живимо како приличи.

275. Ништа не треба чинити са намером да нас људи виде, него у свему треба поступати са чистим срцем. Јер, Бог зна оно што је сакривено и тајно. Од Њега јединог очекујмо награду.

276. [Дешава се] да сујетан човек, уз то и оскудан имањем, узмашта да је цар. То још неће значити да је он заиста цар. Исто тако ни монах који потајно једе, а за братском трпезом се лицемерно представља као испосник и уздржљивац, није самим тим и подвижник. Он себи припрема тканину од паучине, и не иде путем светих, него путем човекогодника.

ж) О БОРБИ СА ГОРДОШЋУ

277. Горди не трпи превласт над собом. Сусрећући је, он или завиди или се противи. Противљење и

завист подупиру једно друго. У коме се налази једна од ових страсти, наћи ће се и друга.

278. Човека у коме оне постоје свакако ће мучити успех других. Онај, пак, ко их нема, биће слободан од те жалости. Он се не смућује када је другоме указана част и не узнемирава се када се други прославља, будући да свима даје првенство и све претпоставља себи.

279. Без смиреноумља је узалудан сваки подвиг, свако уздржање, свако послушање, свака неграмжљивост и свака ученост.

280. Нечисти дух високоумља је превртљив и многообразан. Он употребљава сав напор како би завладао над свима: мудрог лови мудрошћу, снажног снагом, богатог богатством, лепог лепотом, вештог вештином.

281. Он не пропушта да на сличан начин искушава и оне који воде духовни живот. Он ономе који се одрекао од света припрема замку у одрицању, ономе ко се уздржава - у уздржању, безмолвнику - у безмолвију, неграмжљивом - у неграмжљивости, молитвенику - у молитви. Он се стара да код свих посеје своју плеву.

282. Ради лечења од гордости почешће читај места из Светог Писма која су усмерена против ње: *Када извршите све што вам је заповеђено, говорите: Ми смо непотребне слуге* (Лк.17,10). *Ако ко мисли да је нешто, а није ништа, вара самога себе* (Гал.6,3). *Што је код људи високо, гадост је пред Господом* (Лк.16,15). *Научите се од мене, јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама својим*, каже Господ (Мт.11,29). *У смирењу нашем сети нас се Господе, и избави нас од непријатеља наших* (Пс.135,23). *Смирих се и спасе ме* (Пс.114,5). *Нечист је пред Господом сваки горд [човек]* (Прич.16,15).

283. Немој се превазносити ако си здрав телом, већ се бој.

284. Ко сам себе узвишује себи припрема срамоту, а ко служи ближњему са смиреноумљем - биће прослављен.

285. Смири помисао гордости пре него што гордост смири тебе. Обори помисао високоумља пре него што она обори тебе. Савладај похоту пре него што она савлада тебе.

286. Немој осуђивати брата због непостојаности да и сам не би упао у исту немоћ.

287. Почетник који нема смирења нема уз себе оружје против непријатеља. Он ће претрпети велике поразе.

288. Нека монах себе сматра последњим међу последњима, па стећи ће наду. Јер, *који себе понизује узвисиће се, а који себе узвисије понизиће се* (Лк.18,14).

289. Рђав прекор за монаха су гордост, дрскост, безосећајност, бестидност, неразборитост, плаховитост и безумље.

290. Ако заволиш гордост бићеш удео демона, а ако заволиш смиреноумље бићеш удео Владике Христа.

291. Надмени човек ће претрпети многе жалости, а смиреноумни ће се увек веселити у Господу.

292. Високоумље у свако време иште почести, а смиреноумље се ни у слави не превазноси. нити се у бешчашћу узнемирава: оно од Господа очекује награду.

293. Превазношење ослепљује умне очи, а смирење их просвећује љубављу. Јер, Господ *учити кротке путевима својим* (Пс.24,9).

294. Опасно је да се човек узда у самога себе. Спашће се, међутим, онај ко се нада на Господа.

295. Ко украшава своју одећу пашће у гордост, а горди монах је - орао без перја.

296. Смиреноумни монах је лаки тркач и добар стрелац.

297. Као што железо све истањује и савлађује, тако и смирење по Богу разрушује сплетке непријатеља.

298. Што је копље за ловца, и оружје за војника, то је смирење за монаха.

299. Гордост је за човека опасна у сваком облику. Немој волети гордост зато што од ње нема користи. Свака немоћ се старањем исцељује. Међутим, болест гордости је зло које се тешко лечи. Она, наиме, одбацује целебни лек и себи измишља смртоносни отров. Нека је не буде у слугама Христовим.

300. Хоћеш ли да будеш велики? Буди мањи од свих (Мк.9,35).
301. Немој се превазносити у мислима над братом који изађе из манастира и нека у твојим очима не буде бешчастан, *јер не знаш шта ће донети сутрашњи дан* (Прич.3,28).
302. Слушај онога који говори: *Који мисли да стоји нека пази да не падне* (1.Кор.10,12), и још: *Јер није ваљан онај који се сам хвали, него кога Господ хвали* (2.Кор.10,18). Јер, многи су мислили да су достигли врх и да руководе, премда су постали задњи од најзадњијих, док су очајни људи примали благодат, будући да се Бог *противи гордима, а смиренима даје благодат* (Јак.4,6).
303. Ако видиш непослушног и гордог човека, који је сам себи мудар, [знај] да му је корен већ полумртав, будући да у себи нема хумуса који нам се саопштава страхом Божијим. А ако видиш ћутљивог и смиреног човека, знај да му је чврст корен, будући да се храни хумусом страха Божијег.
304. Велик је успех и велика слава смиреноумља: у њему нема падања. Признак смиреноумља је кад се обема рукама задовољавају потребе брата, тако као да и сам примаш помоћ.
305. Горд и непослушан човек ће угледати горке дане, а смиреноуман и трпељив ће се увек радовати у Господу.
306. Велика је ствар наћи смиреноумног и трпељивог човека. Његовој доброти нема мере!
307. Над оним ко се превазноси над својим братом изругавају се ђаволи.
308. Кише размножавају коров, а разговор са световним људима изазива страст високоумља. Међутим, онај који се боји Господа избегава превазношење.
309. Немој мислити високо о себи уколико си се удостојио дарова, будући да немаш ни једно савршенство које *нисси примио* од Бога (1.Кор.4,7). И ако не будеш ходио по Његовим заповестима и вољи, Он ће од тебе одузети своје власништво: тада ћеш личити на човека од кога одузимају перо које тек што је замочено у мастило.
310. Ма колико да се превазноси у гордости свога срца, човек ипак гази по земљи из које је узет и у коју ће се вратити, док Господ узвисује смирене.
311. Високоумље обара, а смиреноумље доноси победнички венац.
312. Сматрај себе непотребним сасудом чак и ако се пред својом братијом покажеш чист као злато, па ћеш избећи гордост која је мрска и Богу и људима.
313. Ако видиш да брат греша, и ујутро се сретнеш са њим, немој га презрети, сматрајући га грешником у својим мислима, будући да не знаш да ли је, можда, по твом удаљењу од њега, и после свог пада, учинио нешто добро и уздасима и горким сузама умилостивио Господа.
314. Треба да се уздржавамо од осуђивања [других]. Свако од нас треба да се смирава, говорећи за себе речима Псалма: *Безакоња моја превазиђоше главу тоју и као тежак терет отежаше ми* (Пс.37,5).
315. Немој ми дати, општи Владико свих, срце које мрзи послушност и отачке поуке. Удаљи од мене горде помисли, будући да си запретио гордима (Пс.118,21).
316. Нека твој поглед буде усмерен наниже и нека се срце твоје не превазноси над другима.
317. Ко је од два почетника који живе са старцем већи пред Господом? Онај ко је у страху Божијем смирио себе пред својим братом. Јер, не лаже Онај који је рекао: *А који себе понизује узвисиће се* (Лк.18,14).
318. Ко хоће да помери камен, полуку поставља одоздо, а не одозго: тада ће лако померити камен. То је образац за смиреноумље.
319. И Богу и људима је мрска гордост, а Господ узвисује оне који воле смирење.
320. У Царство небеско нас не уведе ни достојанство, ни почаст, ни величина, него смирење, послушност, љубав, трпљење и благодушност. Ето шта спасава човека. Зар нисте чули да је ђаво због гордости пао са неба? Зар нисте чули какве је велике славе био лишен због противљења Богу.
321. Смирени није ташт и не горди се, већ служи Господу са страхом. Смирени није упоран у својој вољи, противречећи истини, већ се покорави истини. Смирени не завиди успеху ближњега, и не радује се његовом неуспеху (паду), већ се радује са радоснима и плаче са жалоснима. Смирени лишавана и

несреће не сматра понижењем, нити је надмен у благостању и слави, већ постојано пребива у врлини. Смирени не поштује само више, него и ниже од себе. Смирени не пада у раздражљивост, никога не ожалашћује, нити се са киме свађа. Смирени није самовољан и не лењи се чак ако га и у пола ноћи позову на посао, будући да се предао у послушност заповестима Господњим. Смирени не зна за гнев, нити за лукавост, већ у простоти служи Господу, живећи у миру са свима. Ако чује прекор, смирени не ропће, и ако га ударе, не напушта трпљење, будући да је ученик Онога који је за нас претрпео крст. Смирени мрзи самољубље и не тражи првенство, већ живи у овоме свету као привремени путник на броду.

322. Пази да те помисао, насупрот Писму, не надима уколико изучиш цело Божанствено Писмо. Јер, цело Божанствено Писмо нас учи смирењу. Онај ко мисли и ради противно ономе чему се учио, показује да је преступник.

323. [Буди опрезан] када те узнемирава дух гордости, или властољубља, или богатства и не заноси се њиме. Напротив, стани храбро наспрам напада лукавог и лажљивог духа. Представи себи у мислима старе грађевине, застареле слике, оронуте рђаве стубове и размисли где су њихови власници и градитељи, те се постарај да угодиш Господу како би се удостојио Царства небескога: *Јер је свако тело као трава, и свака слава човечија као цвет травни* (1.Пт.1,24). Шта је више и славније од царског достојанства и славе? Па ипак, и цареви пролазе и слава њихова. А они који су се удостојили Царства небеског не трпе ништа слично, већ у миру и радости пребивају на небу заједно са анђелима, без болести, туге и уздисања, у радости и весељу, хвалећи, прослављајући и величајући Небескога Цара и Господа све земље.

324. Немој да те надима помисао уколико пре свих дођеш на службу Божију и одстојиш до краја. Јер, високоумље је слично рупи у којој се гнезди змија и умртвљује онога ко јој приђе.

325. Немојмо се превазносити, већ боље постанимо смирени. А и каква је то сила у нама којом бисмо се превазносили, када нас и мале потешкоће обарају на земљу? Стога заволимо смирење, да се Господ не би удаљио од нас.

326. Нека смиреноумље буде са тобом на сваком месту и у сваком делу. Јер, као што тело има потребу за одећом (било да је топло или хладно у кући), тако и душа има свагдашњу потребу за одећом смиреноумља. Сматрај да је боље да ходиш го и бос, него да си обнажен од смиреноумља. Јер, сам Господ одева оне који воле смиреноумље.

327. Имај смирени начин мишљења да се, уздигавши се на висину, не би разбио у страшном паду.

328. Почетак смиреноумља је потчињавање. Нека ти смиреноумље буде и темељ и одећа одговора. Реч нека ти буде проста и срдачна у љубави Божијој. Високоумље се, пак, не потчињава, нема послушности, нема покорности и руководи се сопственим помислима. Смиреноумље је, напротив, послушно, покорно, скромно и одаје част и малим и великим.

329. Изабравши побожан живот буди бодар како ти лукави под видом побожности не би подметнуо туђу помисао, тј. [помисао] сујете и гордости, због које ћеш избегавати да се трудиш заједно са братијом. Ради, као и друга братија, и чувај своју побожност.

330. Ако те буде узнемиривала помисао самомњења, ономе који се бори против тебе реци: "Иди даље од мене, лукава помисли. Шта сам ја то учинио или у којој врлини сам напредовао, те ми убацујеш сличне мисли? Свети су били *камењем побијени, претругани, измучени*. [а многи и] *од мача помреше* (Јев.11,37). Сам Владика свих је ради нас претрпео *крст, не марећи за срамоту* (Јев.12,2). А какав ћу одговор ја дати у Дан суда, проводећи сво време живота у гресима". Тиме ћеш високоумље отерати од себе.

331. Један брат је рекао: "Молио сам се да ми Господ да помисао смиреноумља како бих, када ми брат наложи да нешто учиним, могао својој помисли да кажем: "Ово је твој господар, [по]слушај га", и како бих, када ми заповеди други брат, опет говорио: "Ово је брат твога господара", те како бих, када ми заповеди дете, најзад говорио: "Слушај сина свога господара"". На тај начин је он, противећи се туђим помислима и уз помоћ благодати Божије, безметежно радио свој посао.

332. Неустрашивост рађа гордост, а гордост је мајка непотчињавања. Смиреноумље и кротост оне који их поседују учвршћују у страху Божијем, те личе на утврђен стуб у храму Божијем.

333. Чувај се од демона високоумља да не би пао у гордост и непокорност и повредио самога себе. Не

треба да се стидиш да пребиваш у послушности у Господу и да својим рукама чиниш добро. Та мала пећ и жалост коју претрпиш ради Господа донеће ти вечни живот. Замисли да неко много хиљада таланата злата размењује за једну драхму. Исто значење има и свака жалост монашког живота у поређењу са будућом жалошћу која ће задесити оне који чине зло. Ти уступаш ништавно, а даје ти се нешто велико. Стога се одреци високоумља и твој удео ће бити Господ.

334. Особене црте и одлике човека који има истинско смирење су следеће: он себе сматра грешнијим од свих грешника; сматра да није учинио ништа добро пред Богом; укорева себе у свако време, на сваком месту и у сваком делу; никога не грди и не налази на земљи човека који би био грешнији и немарнији од њега; увек све хвали и прославља; никога никада не осуђује, не понижава, и не клевете: увек ћути и без наредбе или крајње нужде ништа не говори; када га питају и одлучи да говори или када га присиљава крајња нужда говори тихо, мирно, полако, са стидом и као да је присиљен; ни у чему не истиче себе за меру; ни са ким не спори ни о вери, нити о чему другом; ако неко говори добро, рећи ће му: "Да", а ако говори рђаво, одговориће: "Ти знаш"; послушан је и мрзи своју вољу као нешто штетно; поглед му је увек оборен ка земљи; пред очима има своју смрт; никада не празнослови; не води празне разговоре; не лаже; не противречи претпостављенима; са радошћу подноси увреде, понижења и губитак; мрзи покој и воли труд; никога не огорчава и не рањава ничију савест. Такви су знаци истинског смирења. Блажен је онај ко их има, будући да још овде постаје дом и храм Божији. Бог се радује због њега и он постаје наследник Царства.

335. Смиреноумље се не састоји у томе да грешник себе сматра грешником. Оно се састоји у томе да онај ко је свестан да поседује многе и велике [врлине] не уображава да је нешто велико. Смиреноуман је онај ко је сличан Павлу и који о себи говори: *Не осећам ништа на својој савести* (1.Кор.4,4), или: *Исус Христос дође у свет да спасе грешнике од којих сам први ја* (1.Тим.1,15). Према томе, смиреноумље значи бити велики по делима и понижавати се у уму!

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈЕФРЕМ СИРИН
ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

VI

ОПШТЕ ПОУКЕ О ПОДВИЖНИЧКОМ ЖИВОТУ

1. Уздржање језика је - не говорити много, и празно; не оговарати; не вређати речју; не заклињати се; не празнословити; не клеветати друге; не осуђивати; не откривати тајне и не занимати се оним што није наше.
2. Уздржање слуха је - владати слухом и не бити побеђиван пустим метежом.
3. Уздржање очију је - владати погледом и не устремљивати поглед на оно што је грешно-пријатно и што није прилично.
4. Уздржање од раздражљивости је - владати гневом и не распаљивати се одједанпут.
5. Уздржање од почести је - не желети и не тражити прослављања и части; не превазносити се; не надимати се и не маштати високо о себи.
6. Уздржање од помисли значи - обарати их страхом Божијим; не пристајати уз обманљиву и распаљиву помисао и не наслађивати се њоме.
7. Уздржање у храни је - не желети и не тражити многа, слатка и скупоцена јела; јести у одређени час; не предавати се духу стомакоугађања; не подстицати се на халапљивост пријатношћу хране и не желети час једно, час друго јело.
8. Уздржање у пићу је - умерено употребљавати не само вино, него и воду; не јурити за задовољством да се пију вешто припремљени напици; не тражити разне напитке; не пити вина без потребе и не ићи на гозбе.

9. Уздржање од порочног сластољубља је - не повлађивати покретима похоте који се случајно подижу; не пристајати на срамне помисли; не испуњавати вољу тела и обуздавати страсти страхом Божијим.

10. Свети оци су нам оставили прекрасно правило за покајничке подвиге и трудове, говорећи: "Немој само данас да постиш, а сутра да припремаш многа јела; немој само данас да пијеш воду, а сутра да набављаш вино; немој само данас носити власеницу, а сутра скупоцену хаљину; немој само данас да будеш смирен и кротак, а сутра високоуман и горд; немој само данас да будеш тих и послушан, а сутра непристојан и тврдоглав; немој се само данас предавати плачу и ридању, а сутра смеху и равнодушности; немој само данас спавати на голој земљи, а сутра на мекој постељи. Напротив, сачувај једно правило, љубљени, по коме би могао да угодиш Богу и да донесеш корист себи и ближњему".

11. По четрдесет или по педесет година свети оци нису мењали своје правило, тј. прелепо и беспрекорно уздржање у односу на храну, говор, спавање на голој земљи, смиреноумље, кротост, веру и љубав, неграмжљивост, непрекидну молитву са плачем и скрушеношћу. На тај начин су се они очистили. Стога се Бог и уселио у њих и прославио их.

12. Бог се неће уселити у онога ко себе не очисти од сваког лукавог дела, од нечистих помисли, од порочних жеља, од гнева, раздражљивости, зависти, гордости, таштине, мржње, препирања, осуђивања, празнословља. једном речју - од свега што му је мрско. И по отржењењу, он мора да се од свега тога држи далеко. Стога, љубљени, очистимо себе да би се Бог уселио у нас и да бисмо се удостојили Његових обећања.

13. Ако хоћеш да знаш шта се налази у твојем срцу, посматрај: жеља да нас хвале служи као знак да смо ташти; жеља за пријатном храном значи да смо стомакоугодници; немар открива да смо лењи; грамжљивост показује да не волимо Христа; завист објављује да у нама нема љубави; задовољство са којим осуђујемо друге обзнањује да смо пуни мржње. Тако невидљива душа преко телесних дела постаје видљива, тј. показује да ли је добра или зла.

14. Најнезадрживији проповедник онога шта воли и чему се привија срце јесте језик. Устима се откривају тајне нашега срца. Када су уста отворена и крај њих нема страже, наша реч излази без расуђивања и избацује напоље све што је у срцу. Због тога, ако хоћеш да сазнаш помисли срца пази на уста. Од њих ћеш сазнати о чему се брине и стара срце: о земаљском или небеском, о духовном или телесном, о задовољству или уздржању, о многом стицању или неграмжљивости, о смирењу или високоумљу, о љубави или мржњи. Из скривнице срца уста нуде јела онима који долазе. Оно чиме је заузет језик показује шта срце воли - Христа, или нешто од овдашњег.

15. Наша душа је по природи добра. Она се преобраћа у злу по слободном произвољењу. Страсти нису природне. Оне се привијају и развијају злим произвољењем. И навика их чини моћним као што је моћна природа. Природа је ропство, а навика - произвољење. Будући слободно, произвољење је као неки земљоделац који у нашу природу усађује и зле и добре навике, како му је угодно. Природа је земља коју обрађујемо, произвољење је земљоделац, а Божанствена Писма - саветници и учитељи који нашег земљорадника уче које зле навике треба да искорени, и које врлине да засади.

16. Ма колико био бодар и ревностан, без учења Божанствених Писама наш земљорадник неће бити способан ни искусан. Закон Божанствених Писама му даје разумевање и силу, а истовремено од својих грана - и корисне врлине које треба да накалеми на дрво природе: веру, наду, љубав, знање, ревност и слично. Уколико, пак, услед свога високоумља, реши да остави свога учитеља и саветника, тј. Божанствена Писма, наш земљорадник ће почети да грешити и да природи калеми оно што јој није својствено: неверје, незнање, мржњу, завист, гордост, таштину, славољубље, стомакоугађање, свађу, противљење и слично. Јер, остављајући Законодавца, он и сам бива остављен. Међутим, ако се покаје, осуди самога себе и припадне Законодавцу, говорећи: "Сагрешио сам што сам те оставио", Законодавац ће га, по човекољубљу које му је својствено, брзо примити, дати му разумевање и потребну снагу да опет обрађује њиву своје природе, да искорењује рђаве навике и да уместо њих засађује добре врлине. Осим тога, Он ће му још дати венце и обасути га похвалама.

17. Због чега си се одрекао света, ако још увек тражиш светска уживања, уместо голотиње иштући одећу, и уместо жеђи - вино? Позван си да се бориш, а ти хоћеш без оружја да изађеш у борбу са непријатељем: уместо да бдиш ти се погружаваш у сан, уместо да плачеш и тугујеш ти се предајеш смеху и уместо да волиш ти се храниш мржњом према брату. Ти си позван да се потчињаваш, а не да се противиш. Позван си да наследиш Царство небеско, а ти мислиш о земаљском, уместо смиреноумља и кротости испољавајући надменост и гордост.

18. Ми смо духовни трговци, братијо, и личимо на светске трговце. Трговац сваки дан броји добитак и губитак. И ако је претрпео губитак он улаже труд како би надокнадио штету. Тако и ти, вољени, сваки дан и ујутро и увече марљиво испитај како стоји са твојом трговином. Ушавши увече у храм свога срца, ти направи обрачун и питај самог себе: "Нисам ли нечим прогневио Бога? Нисам ли рекао празну реч? Нисам ли био немаран? Нисам ли ожалостио брата свога? Нисам ли кога осудио? Није ли за време певања Псалама мој ум маштао о нечем светском? Нису ли се у мени рађале плотске жеље, и нисам ли се са задовољством бавио њима? Нисам ли дозволио да ме савладају земаљске бриге". И уколико си у било чему од наведеног претрпео штету, постарај се да надокнадиш изгубљено. Затим уздиши и плачи како не би поново пао у исто. Ујутру се, пак, опет позабави самим собом и питај се: "Како је прошла ноћ? Да ли сам ове ноћи стекао какав добитак од своје трговине? Да ли је мој ум бдио заједно са телом? Да ли су текле сузе из мојих очију? Нисам ли био савладан сном за време прављења метанија? Нису ли ми на ум долазиле лукаве помисли и нисам ли се са задовољством занимао њима". И ако си био побеђен било чиме од наведенога побрини се да се исцелиш, те постави стражу код срца свога како опет не би претрпео исто. Ако будеш марљив на тај начин у потпуности ћеш сачувати своју трговину. Осим тога, постаћеш угодан своме Господу и себи ћеш донети корист.

19. Пази на себе и не препуштај се лењости. Јер, предавање лењости јесте почетак погибли. Угледај се на пчелу и уђи у њену дивну тајну којом она са цветова који су расејани по земљи сакупља свој плод. Проникни својом мишљу у ту незнатну твар. Чак и кад би се сабрали сви земаљски мудраци и сви светски философи њена мудрост би остала неогонетнута. Видећи њене трудове и сваки разуман човек прославља Бога Творца што из тако малог створења произлази толико [много] мудрости. Слично томе и ти, вољени мој, буди као пчела, те из Божанствених Писама сакупи богату и неукрадиву ризницу и пошаљи је на небо [испред себе].

20. Монах је сличан војнику који иде у борбу. Он са свих страна пуним наоружањем ограђује своје тело и остаје бодар до саме победе. Он је узнемирен због могућности изненадног напада, те пази да му се не деси да због неопрезности допадне у заробљеништво. И монах који доспе до ослабљености и лењости постаје лак плен непријатеља. Јер, непријатељ му убацује нечисте помисли које он са радошћу прима: помисли високоумља и таштине, зависти и осуђивања, стомакоугађања и многог спавања, и изнад свега - очајања. Међутим, ако је увек бодар, монах ће на себе привући помоћ благодати Божије. Њега Бог поучава како да му угађа. Он постаје вредан похвале од Бога и славитељ Бога. Онај ко себе посматра у огледалу истовремено је и посматрач и посматрани. Исто је и са благодаћу: ако себи нађе успокојење у човеку и усели се у њега, она га прославља и сама се њиме прославља.

21. Без благодатне помоћи срце не може да пронађе довољно снаге да се испуни умилењем како би се на доличан начин исповедило Владици. Напротив, без те помоћи човек је бедан и оскудан у савршенствима, *као сова међу рушевинама* (Пс.101,7), и у њему се настањују нечисте и мрске помисли. Због тога је човек обавезан да привуче благодат како би га просветила. Човекова је обавеза да очисти себе и да упорно тражи да се благодат настани у њему и да му помаже. Уз помоћ благодати он ће успети у свакој врлини. Просвећен њоме, он ће бити у стању да схвати разноликост и лепоту блага будућег века. Благодат за њега постаје стена и утврђење, чувајући га од овога века за живот века који долази.

22. Постарај се да стекнеш савршену врлину, украшену свим оним што Бог воли (тј. љубав). Она се именује јединственом врлином и у себи смешта сву лепоту и сву разноврсност [осталих] врлина. Царска круна не може бити начињена без драгоценог камења и одабраних бисера. Тако ни она не може постојати без лепоте разних врлина. Она је у потпуности слична царској круни. Ако јој недостаје један камен или бисер, царска круна не може сијати на царској глави. Тако се ни ова јединствена врлина не може назвати савршеном уколико јој недостаје нека лепота других врлина.

23. Она је још слична пријатним јелима која се припремају са свим одабраним зачинима, али и са сољу. Скупоцена јела нису прикладна за употребу и нису укусна ако у њима нема соли. Тако и ова врлина није нимало привлачна (чак и ако је украшена лепотом различитих врлина) уколико јој недостаје љубав према Христу и ближњему.

24. Она је још слична савршеном и прелепом азбучном реду у коме су слова раздвојена и украшена. Међутим, он постаје у потпуности неупотребљив уколико му одузмемо макар једно слово. Тако је и са овом врлином: ако буде лишена макар једне од осталих врлина, она у потпуности постаје бескорисна.

25. Она је још слична великом орлу који високо лети. Видевши храну у замци, он са свом силином налеће на њу. И желећи да ухвати плен, он се сам заплиће крајевима ноктију. И због те ситнице сва његова снага постаје свезана. Цело његово тело се налази слободно изван замке, па ипак је сва његова сила окована

замком. На сличан начин и ова врлина умире, малаксава и гине уколико је свезана било чим земаљским. Она већ није у стању да узлети на висину, будући да је прикована за земљу.

26. Има људи који се погружавају у дубину како би пронашли драгоцен и одличан бисер. Нашавши га, они испливавају на површину и наги се устремљују на обалу са великим богатством. Тако се и ти обнажи од свих житејских нечистота и обуци у ову врлину. Украсивши се њоме, буди бодар дан и ноћ како је не би свукли са тебе. Душу која је поседује не може поколебати никаква невоља, ни глад, ни нагота, ни униније, ни болест, ни сиромаштво, ни гоњење, нити какво друго ђаволско искушење. Уколико је бодра, она ће још више узрасти и увенчати се, непрестано напредујући по Богу и просвећујући се. Ни сама смрт јој не може учинити зло. Напротив, по изласку из тела анђели је са ликовањем примају на небо и приводе Оцу светлости.

27. Због ње се радује Отац и Син са Духом Светим. Отац се радује због тога што га је заволела и што није волела никога осим Њега. Јединородни Син Његов се радује стога зато што је жудила за Њим и није стекла никога осим Њега. Дух Свети се радује стога што је постала Његов свети Храм, и што се уселио у њу. Због ње се радују небеса и силе небеске, и једнодушно се клањају и прослављају Оца и Сина и Светога Духа. Они виде да је она украшена анђеоском врлином у свој лепоти праведности. Радује се због ње и рај због тога што га је наследила. Слава и част јединоме благоме и човекољубивоме Богу који нам, по благодати својој, дарује Царство своје.

28. Будимо бодри и потрудимо се за ово кратко време. Вече је близу. Наградодавац иде са великом славом да свакоме да по делима његовим. Будите пажљиви како неко од вас после успеха не би постао немаран и изгубио неизмерну Спаситељеву награду. Монах је сличан засејаној њиви која, примивши обиље влаге од плодноносних киша и роса, доноси плод веселја. И када дође време сазревања плода она земљорадника доводи у велику бригу због опасности да је град и дивље звери не опустоше. А када добије награду у жетви и сабере пожњевене плодове у житницу, земљорадник се радује и весели, благодарећи Бога. Слично томе је и монах дужан да, док је још у овоме телу, брине о вечном животу, трудећи се у подвигу до последњег дана како због нерада цео свој подвиг не би учинио бескорисним. Завршивши, пак, подвиг и, слично земљораднику, преневши на небо плодове својих трудова, он постаје радост и веселје за анђеле.

29. Замисли да неко стоји пред царем и разговара са њим. На позив, пак, слуге, он оставља диван и славан разговор са царем и почиње да прича са робом. Њему је сличан и онај ко разговара за време певања Псалама. Схватимо, вољени, пред ким стојимо. Као што анђели, стојећи са великом страхом, славослове Творца, тако смо и ми дужни да са страхом стојимо за време певања Псалама. Нека се не деси да су само наша тела присутна, а да се ум предаје маштању.

30. Три врсте дела умножавају зло, и четврта се не прибрана броју добрих: ако млади не слушају; ако старци завиде успеси-ма млађих; ако побожни пристају на непристојна дела, и ако на-стојатељ, због свог дезнања, притешњава и оптерећује братију.

31. Три врсте дела умножавају добро, и четврта је угодна пред Господом и људима: ако је братија једнодушна у кротости и у правди; ако брат брата поучава страху Господњем; ако су млађи потчињени старијима као својим господарима, и ако настојатељ љуби своју братију као себе самога, истински се бринући о спасењу њихових душа.

32. Ако видиш онога који нечим тргује, реци у себи: "Же-лећи пролазно и сабирајући трулежно богатство овај човек толико трпи. Због чега си онда, душо моја, немарна за оно што је непролазно". Ако видиш оне који се међусобно оптужују реци у себи: "Ови људи улажу толико труда и споре се међу собом због онога што ни мало није корисно. Зар ти, душо моја, будући дужна мноштво таланата, нећеш утолико пре припасти Богу, иштући да ти се опрости твој дуг". Ако видиш оне који од глине граде кућу, реци у себи: "Ови људи, градећи кућу од глине, употребљавају сав свој труд да заврше дело. Зар ћеш ти, душо, бити немарна за вечне обитељи". Међутим, да не бих, говорећи засебно о многим, продужио реч, рећи ћу: "Све што видимо у животу, тј. световне мисли и световна расуђивања, заменимо са духовним, те ћемо, уз помоћ благодати, неминовно стећи корист".

33. Шта је монах? Монах је сличан човеку, који је, падајући са висине, наишао на конопац који виси над земљом и ухватио се за њега, те виси и непрестано вапије Господу за помоћ, знајући да ће, ако ослаби и испусти уже из руку, пасти и умрети.

34. Због тога што, Господа ради, нећемо да претрпимо мале невоље, ми невољно упадамо у многе и тешке скорби. Због тога што, Господа ради, не желимо да оставимо своју сопствену вољу, ми сами себи

припремамо душевну штету. Због тога што, Господа ради, не подносимо да смо у потчињености и понижењу, ми сами себе лишавамо утехе праведних. Због тога што не слушамо поуке, које нам дају Господа ради, ми постајемо подсмех демонима. Због тога што не примамо казне које нам шаље промисао Божији, нас очекује катао у коме неће бити утехе.

35. Лукави непријатељ је на разне начине у свакога од нас налива своје отрове и својим сплеткама саплиће свакога. Један је одржао пост, али се предаје надметању и зависти. Други се уздржава од срамних жеља, али је свезан таштином. Један је напредовао у бдењу, али се заплео у мреже осуђивања. Други се чува од осуђивања, али је пун непослушности и противљења. Један се уздржава од хране, али тоне у гордост и надменост. Други је неуморан у молитви, али га савлађују гнев и раздражљивост. [И опет], неко је успео у нечему малом и превазноси се над онима који су немарнији од њега. Свакога је грех свезао на један или на други начин и нема разумнога.

36. Ми не водимо борбу са видљивим људима. Од њих бисмо могли да се сакријемо. Они који ратују са нама су невидљиви. Стога су немарни у великој опасности, док победници добијају велику награду. Немојмо невешто ступити са њима у борбу, па ћемо их победити. Навешћу пример: ако нас непријатељ побуђује на стомакоугађање, нападнимо га постом; ако у нама раздражује похоту према женама, држећи се трпљења савладајмо осећање и он ће одмах побећи од нас; ако нас побуђује на гнев, наоружајмо се миром; ако нас доводи до раздражљивости, ухватимо се за кротост; ако у нама распламсава мржњу, прилепимо се за љубав; ако нас подстрекава да тражимо почаст, потражимо понижење; ако нас подстрекава на тражење славе, ухватимо се за своју ништавност; ако нас у машти подиже на висину, насликајмо пред собом Господње смирење. Непријатељ неће издржати уколико му се на тај начин будемо противили. Он ће побећи, а нама ће се вратити благодат.

37. Пази на себе, ти који си заволео подвижништво, како твоји дани не би прошли у расејаности. Не пуштај у себе лукаве помисли како твоја снага не би изнемогла у борби са непријатељем. Свагда у уму држи свог најслађег Владикау како би твој подвижнички живот био увенчан. Укрепи свој подвиг, будући да ће убрзо наступити дан у који ће се они који се труде увенчати, а немарни - раскајати. Стичи врлину док још имаш времена: стичи побожност оку своје, истину слуху своје, речи живота језику своје, посећивање немоћних ногама својим, лик Господа твога у срцу своје; напредак у целомудрености удовима својим. Тако ћеш се удостојити велике части пред анђелима и људима. Бездушно дрво се поштује ако на себи има изобразен лик смртнога цара. Утолико ће више и у садашњем и у будућем веку бити цењена душа која у себи има Бога.

38. Дођите, пријатељи моји, припаднимо Господу и иштимо да нам дарује просвећење душе како бисмо разумели сплетке непријатеља, противника нашег, коме је мрско све што је добро. Јер, он ће нам на пут поставити спотицања, саблазни, штету, расејаност овога века, телесно задовољство, наду на дуготрајност садашњег живота, страх за време подвига, лењост у молитви, сан и телесни покој за време певања Псалама. И колико је он ревностан, толико смо ми безбрижни. И што се он више довија лукавством, тим више смо ми немарни, премда знамо да су наши дани скраћени и да долази Господ славе.

39. Ми смо дали завет да ћемо приносити плод живота. Међутим, нашем плоду недостају сузе, које би га доводиле до зрелости. Ми немамо скрушеност и сузних уздисаја којим он цвета. Ми немамо смирења које би га засенило од велике врућине. Нама недостаје неграмжљивост која би га разрешавала од обременености оним што му је противно. Ми немамо љубави Божије, тј. чврстог корена који подупире плод. Ми немамо безбрижност према земаљском, немамо бдење, немамо бодар ум, немамо трезвоумље у молитви. Уместо тих прелепих и добрих врлина у нама постоји све што им је противно: постоји јаросни гнев и раздражљивост због којих обилни плод постаје неупотребљив; постоји грамжљивост која га притискује доле; постоји велико униције. Да ли ће све те рђаве склоности допустити да он сазре као што треба и да постане употребљив за Владикау?

40. Да бисмо видели начин живота [подвижника] и да бисмо се угледали на њега и на њихову ревност да хитају ка награди небеског призвања (Фил.3,14), ми треба тачно да увидимо савршену и тачну веру код једнога, наду на Бога код другог, љубав према Богу и ближњему код трећег, те страх Божији са којим четврти стоји на својој стражи, чува себе од свакога лукавог дела, те води непорочан и беспрекоран живот, који сви хвале због чистоте и непорочности.

41. Осим тога, примети како други [подвижник], кога непријатељ напада преко различитих страсти, у молитви прибегава Богу, како се са скрушеношћу и љубављу прилепљује уз Њега, добија благодатну помоћ и избавља од нечистих и непотребних помисли, како се са великим плачем, сузама и уздасима

каје због својих дела, са тугом оплакујући своје грехе, исповедајући се Богу у молитвама и бдењима, злопатећи се у посту, уздржању и невољама, и старајући се да се њиховом помоћу спасе. Тако се и старај да се бориш до смрти, као истински војник, држећи у мисли да је подвижништво озбиљно дело, и да се спасење постиже једино великом ревношћу.

42. Угледај се на оне који пројављују савршено одрицање од света, па ћеш се лако попети на висину врлине. Потруди се да се ревносно угледаш на онога ко се држи савршене неграмжљивости, ко све оставља и труди се да свој ум ослободи од сваке земаљске бригае како би без расејаности вршио молитве и како никаква помисао и никаква брига не би прекидала његову молитву. Онај ко се са чистим срцем, љубављу и сузама моли Богу у своме уму, као у огледалу одражава самога Бога. То непроцењиво благо се стиче сиромаштвом, бедом и тескобним животом. *Јер су уска врата и тесан пут што воде у живот* (Мт.7,14).

43. Начином свога живота подражавај свете: неког у побожности и страху Божијем, неког у смиреноумљу, неког у самопонижавању и самоосуђивању, неког у безмолвију, неког у кротости, неког у благодушном трпљењу, неког у попустљивости и мирољубљу, неког у дружељубљу и једномислености, неког у трезвоумљу и расуђивању, неког у пријатном опхођењу, љубазности и снисходљивости, неког у опраштању увреда, храбрости и великодушности, неког у подвизима и послушању, неког у рукодељу и служењу братији, неког у ревности и пламености духа, неког у савршеном одрицању од света и у свакодневном самораспињућем умирању, неког у постојаности духа и истинољубљу, неког у целомудрености и девствености. Осим тога, код неког се угледај на милостивост и готовост да помогне, код неког на тиху нарав и доброту, код неког на саосећање и милосрђе, код неког на беспристрасност и правосуђе, код неког на избегавање самоистицања и скромност, код неког на задовољство малим и умереност; код неког на простоту и искреност, код неког на непрестану молитву, на певање Псалама и потоке суза. Кратко речено, код свих уочи црте богоугодног живота и подражавај им.

44. Побринемо се да гледамо на оно што је горе, да мислимо на оно што је горе, да се увек сећамо онога што је горе, да се свецело приљубимо уз горње и да будемо са њим у непрестаном општењу. И никако не скрећимо свој поглед на оно што је доле где су задовољства, где су похоте овог лукавог и мртвог века. Прекрасно је увек очима срца гледати на оно што је горе. На све начине треба да пазимо да у зеницу ока не упадне лукава помисао или нешто што није Богу угодно како се не би помрачио ум.

45. Ми треба да се непрестано молимо да нас Господ избави од непријатељских замки. Јер, помисли нас нападају не само када усамљено седимо у келији, него и када се састајемо у дому Господњем. Оне чине да и на мушка тела гледамо нечисто. Путем машталачких помисли та змија нас доводи до најсрамнијег дела. Она сеје неку збрку помисли како бисмо пали у расејаност и како не бисмо могли чистим умом пазити на пречисте Тајне Спаситеља нашега - Бога. Уосталом, онај ко се уздржава чувањем очију и умном пажњом најзад побеђује уз садејство благодати Божије. Стога треба са свом будношћу да чувамо своје срце и своја осећања. Ми у овоме животу, наиме, водимо велику борбу, а наш непријатељ је бесан.

46. Не треба избегавати борбу. Како ће се, међутим, борити онај ко је у миру са страстима, ко се већ продао у ропство греховним сластима и са радошћу плаћа данак мучитељу? Јер, где је непријатељство, тамо је и сукобљавање. Где је сукобљавање, тамо је и борба. Где је борба, тамо су и венци. Онај ко хоће да се ослободи од горког ропства нека ступи у рат са ђаволом. Поставши победници у тој борби, свети су се удостојили небеских блага.

47. Ко хоће да се ослободи од непријатељске поруге и да се избави од горког робовања треба да се супротстави вољи тог тиранина и да води са њим рат из љубави према Спаситељу. Јер, опит храбре борбе ће се показати када му са расположењем срца, а не само устима, кажу: "Нећемо послушати твој глас, ђаволе, и више нећемо да служимо твојим похотама". Међутим, за време борбе треба узносити молитвени глас ка Богу да посрами оне који желе зло слугама Његовим. Нека тада најсвирепији мучитељ седмороструко разгори пећ похоте. Онај ко се нада на Господа брзо ће угледати како се та пећ претвара у росу, а мучитељ који је раније задавао страх почеће сам да трепти пред њим.

48. Неко од светих је рекао: "Мисли о добру да не би мислио о злу, будући да ум не може бити празан". Стога посветимо свој ум поучавању у речима Божијим, молитвама и добрим делима. Јер, занимање сујетним делима рађа рђава дела, а занимање добрим делима рађа добри плод.

49. Ако немаш видљивих суза стекни макар скрушеност у срцу. Јер, и међу сузама постоји разлика. Међутим, блажен је онај ко у својој души, као у огледалу, сагледава Господа и ко, заједно са сузама, излива славословље пред Његовом благошћу. Јер, његова молитва ће бити услышена.

50. Ако хоћеш да постанеш изабрани сасуд напредуј у послушности своје наставнику у Господу и у смирености. Живот светих је постао светао будући узвеличан послушањем. Исус Навин се због савршене послушности Мојсију удостојио дара да буде његов прејемник. Налазећи се у послушности код свештеника Илије, Самуило се удостојио да чује глас Божији. Јелисеј је због послушности задобио двоструку благодат свога учитеља. Сам Бог Слово је, поставши човек, проводио живот у смирењу и послушности, као што говори јеванђелист: *И беше им послушан* (Лк.2,51). А апостол је још рекао: *Унизио је себе и био послушан до смрти, и то до смрти на крсту* (Фил.2,8). Почео си са добром жељом: стој чврсто како би те Господ узвисио са кроткима и смиренима у Царству небеском.

51. Пребивајући у послушању духовним оцима, један брат је дошао другом и рекао: "Хоћу да одем од духовних отаца и да безмолствујем самостално". Други му је као одговор изложио причу. Један човек је имао сина и дао га у руке једном занатлији да би га научио свом занату. Дечак је био непажљив према послу. И кроз неколико дана он оде оцу своје и рече: "Оче, узми ме од учитеља. Самостално ћу се много боље научити том занату". Међутим, отац му је рекао: "Ако се, учећи се код других, ничему ниси научио уз њихово руководство, како ћеш сам моћи у нечему да успеш? Видим да си се лоше учио своје занату, и бојим се да сам се узалудно трудио око тебе. Стога се прихвати свога посла како треба. Навикни се на њега под руководством занатлије да би, поставши искусан, могао да живиш". Тако и ми, брате, немојмо да се трудимо да са себе збацимо јарам послушања у Господу како не бисмо остали неискусни у делу угађања Богу и како не бисмо били беспомоћни када паднемо у искушење.

52. Када победимо страсти и из себе искоренимо свако пристрашће према овој свету, благодат Светога Духа ће, нашавши покој у нама, просветити наша срца као припремљену светиљку која обилује уљем и која је снабдевена фитиљем. Међутим, ако смо ми још [увек] заробљени страстима и погружени у њима, бићемо слични светиљци без уља и фитиља, и седећемо у тами. Побринимо се да се припремимо за примање умне светлости. Ишtimo духовни живот како би нам се просветио и ум (ставши под власт Духа Светога) и тело (поставши причесник Духа).

53. *Прича*. Два човека су пошла у град који се налазио на удаљености од тридесет стадија. Прошавши два-три попришта, они су на путу срели сеновит шумарак којим је текао поток и у коме је било много пријатних места. Путници су дошли на то место и један је, желећи да што пре види град, брзо прошао, а други се зауставио да погледа и остао. Погледавши га, и он је хтео да пође у град, али се уплашио жеге и задржао у сенци дрвета. Међутим, док се он наслађивао пријатношћу места, изађе звер из луга, ухвати га и одвуче у своју јазбину. Други [човек], кога није преварила лепота места, пак, сретно стиже у град.

Ево шта значи ова прича: два човека су они који ступају на пут благочашћа и који су почели да се подвизавају. Привлачно место на путу је свет са својим обманама. Онај који је прошао поред означава оне који ни на чему не заустављају своју пажњу, већ журе *према циљу ради награде небеског призивања Божијег у Христу Исусу* (Фил.3,14). Онај, пак, ко је био занесен местом означава оне који су, заборавивши свој циљ, свој ум од онога што се не види окренули ка видљивом. Жега је труд око врлине. Човек који се задржао на месту и постао плен звери означава оне које помисли заустављају иа земаљским жељама. Из њих настаје грех који, слично дивљој звери, изједа човека, као што је написано: *Жеља затрудневши рађа грех, а грех учињен рађа смрт* (Јк.1,15). Стога бежимо од световних похота да не бисмо поново постали робови греха.

54. Избегавај бескорисне разговоре да не би пао у срамне помисли. Добра реч је корисна за душу, а зла је развраћа, као што је апостол рекао: *Зли разговори кваре добре обичаје* (1.Кор.15,33).

55. Када видиш немарне људе који су остарели у монаштву треба да си опрезан и да пазиш да не поћеш истим путем. Исто тако, и кад стекнеш уздржање [треба да пазиш] да се не превазносиш над њима. Иначе ћеш високоумљу препустити победу над собом. Послушај онога који каже: *Пази на себе, и ревносно чувај своју душу*.

56. Немој сваком човеку откривати своје помисли, него само онима за које си сазнао да су духовни. Јер, много је ђаволских мрежа. Ништа не скривај од духовних људи да се непријатељ не би угнездио у теби, нашавши себи погодан кутак. Међутим, са телесним људима се немој саветовати.

57. Треба избегавати бескорисне разговоре и не дружити са онима који не брину о страху Божијем. Они, на име, не говоре ништа корисно, нити ишта раде за Господа, нити говоре о врлини, нити о побожности, нити о чистоти. Њихове речи су смртна мрежа, њихови савети - бездан ада, а њихово друштво - душевна штета.

58. Пази да не изгубиш смелост пред Господом због људске славе или части, или због хране. или пића

или одеће. Јер, све то подлеже трулежи. Свачија се, пак, дела записују, било добра, било зла. *Мислите о ономе што је горе, а не што је на земљи* (Кол.3,2) да бисте добили обећање Оца небескога.

59. Војници земаљскога цара проливају крв да би угодили своме цару. Ти, међутим, немаш потребе да проливаш крв, него само немој дозволити да те савлада грех како не би доносио плод смрти (Рим.7,5). Буди бодар, брате, буди бодар и пребивај у труду. Бог није неправедан и неће заборавити твој труд. Због тескобе коју трпиш, седећи у келији, теби ће засијати светлост истине. *Бори се добрим подвигом вере* (1.Тим.6,12) како би могао да се, одржавши победу над непријатељем, без стида поклониш Цару Славе. Јер, Господ не венчава само оне који су умрли од мача, и који су пострадали од мучитеља, него и оне који су се показали искусни у подвигу и у љубави. Као што су први трпели поругу Господа ради, тако су и последњи Господа ради трпели тегобан живот и подвижништво.

60. Пази на себе и нека се не нађе *лукава реч у срцу твојем*. Немој пристајати на лукаву помисао. Од тога је пострадао неко од древних сакривши у свој шатор нешто од онога што је било проклето (Ис.Нав.7,1-26). Слично је пострадао и Гијезије, ученик пророка Јелисеја. Они не само да се нису сакрили од Бога, већ ни од људи. Они су извршили преступ у тајности, али су били кажњени јавно. Једнога је сав народ затрпао камењем, а други је наследио губу (4.Цар.5,27). Јер, не лаже онај које рекао: *Бог се не да обмањивати. Јер што човек посеје оно ће и пожњети* (Гал.6,7).

61. Због чега нас непријатељ савлађује? Због чега се у нама умножавају страсти? Зар не због наше непокорности? Када нас уче ми смо непажљиви; када нас изобичавају ради исправљања погрешака ми се противимо. Од људи се скривамо, а о Богу не бринемо. Страшна змија ставља у нас мудрост како бисмо речима победили оне који хоће да нас исправе. Због тога се грех, немајући противника, у нама умножава.

62. Почетак духовног разврата у монаху су смех и слободно понашање. Уколико то угледаш у себи, монаше, знај да си пао у дубину зла. Немој престајати да молиш Бога да те избави од те смрти. Смех и слободно понашање бацају у срамне страсти не само младе монахе, него и старце. О слободном понашању неко од светих је рекао: "Слобода у понашању је слична врућем ветру. Она уништава сав плод монаха". Чуј нешто и о смеху: смех лишава човека блаженства које је обећано онима који плачу (Мт.5,4), разара добро унутрашње устројство, ожалостује Духа Светога, рањава душу, упропашћује тело. Смех изгони врлине. У њему нема сећања на смрт, нити помисли о мукама.

63. Почетак плача је самопознање. Нека у нама пребива плач који није по човеку, него по Богу који зна оно шта је сакривено у срцу, како бисмо га умилостивили. Стога будимо светли лицем, радујући се даровима Господњим, у Духу Светоме, а плачимо и будимо жалосни мислено, умољавајући Бога да нам опрости наше грехе и да нас од њих сачува до краја нашега живота. Плач изграђује и чува. Плач умива душу сузама, и чини је чистом. Плач рађа целомудреност, одсеца похоту, учвршћује врлине. Плач умилостивљује Бога и прима утеху од анђела.

64. Занимај се оним што је духовно да би се у теби сачувало сећање на Бога и гнушај се бескорисних речи. Јер, није могуће да смрад и мирис пребивају заједно.

65. Пустиножитељ је избављен од три борбе: од гледања, слушања и говора. И пажљиви монах који живи у општежићу је, такође, избављен од три борбе: од куповине, продаје и напада разбојника. Међутим, свагде је потребно пазити на себе и своју савест чувати чистом.

66. Немој говорити: "Ја сам ступио у манастир и носим на себи анђеоски образ". Ни Богу, ни људима није угодан само спољашњи образ, већ се првенствено захтевају плодови добрих дела. Према томе, стој као расцветало дрво, чувајући плодове својих врлина како се не би поткрао црв гордости и како у теби не би нагризао плод смиренумља, како таштина не би помрачила твоју побожност, како гнев не би отео твоју кротост, како раздражљивост не би исцрпла твоју благодусност, како љутња не би нарушила твој мир, како свађа не би послужила као препрека пријатељству, како злопамћење не би пресекло узајамну љубав, како увреда не би прекинула сагласност, како **стомакоугађање** не би ометало пост, како халапљивост не би уништила уздржање, како **безбрижност** не би спотакла ревност, како сан не би заменио бдење, како **униније** не би отежало усрђе, како лењост не би помутила служење, како роптање не би умањило потчињавање, како **непокорност** не би заградила врата послушности, како празнословље не би превладало над певањем Псалама, како неозбиљност не би превагнула над славословљем, како смех не би савладао плач. како блуд не би упропастио целомудреност, како среброљубље не би било претпостављено неграмљивости. Пази да не заволиш родитеље више од Христа, и да се не наслађујеш светом више него Царством, да страст осуђивања не подстиче твој језик, да те не мучи завист према било коме, да обмана не потамни чистоту твога срца, да те лицемерје не лиши сладости истинских

добра, да те отимање не одлучи од Царства, да ти неправда не загради рај, да човекоугађање не уништи твоју смелост, да љубав према задовољствима не покраде твоју љубав према Богу и да похота у теби не угаси срдачну скрушеност.

67. Човек напредује по мери одсецања и смиравања своје воље. Човек себи самом наноси штету уколико се упорно држи своје воље. Стога немој желети да робујеш својој вољи, већ боље буди послушан вољи Божијој.

68. Излазећи из келије на службу, или због разговора са неким огради око, а срце подстичи благочастивим помислом, говорећи: "Ти ниси сликар и ниси изашао да се учиш како да сликаш људске ликове". Пази на себе. Уколико је твоја пажња заузета чулним нећеш моћи да чистим умом, као у огледалу, сагледаваш небеско, нити да се наслађујеш и радујеш сећањем на Бога.

69. Престани да се занимаш за туђе грехове, да се природно не би покварила твоја благочастива мисао.

70. Држи се ћутања. Оно ће те избавити од многих нечистота. Непрестано се сећај тескобе грешника, бојећи се да и ти ускоро не будеш њима прибројан.

71. Немојмо бити самољубиви, будући да се од самољубља, као од неког корена, рађају све страсти. Самољубље се, пак, истребљује љубављу која све привлачи једномислености и везује у једно. Љубав је велика и драгоцену тековина. Стога се старај да не отпаднеш од љубави.

72. Бринући се о свом спасењу будимо ближњима образац врлине у вери, у љубави, у трпљењу, у чистоти, у послушности, у смиреноумљу, у страху Божијем. Немојмо се заносити рђавим жељама, већ се подвизавајмо у духовним трудовима.

73. Ради примања заповести Божијих држи се безазлености (голуба), а ради одбијања сплетки противника - лукавости (змије).

74. Умом се одвајај од штетних сусрета, да би твој унутрашњи човек пребивао у миру.

75. Немој проводити време са лицемерима да се твоје мисли не би оскрнавиле. Јер, њихове речи су веома штетне. Они старце нагоне да поступају као младићи, а младиће увлаче у безаконна дела.

76. Онај ко плаче никако неће сагрешити. И нико ко је скрушен срцем не смишља зло. Код човека који је скрушен срцем јављају се сузе, а за сузама умањење зла због уздржавања од рђавих дела.

77. Ако си млад, учи се ћутању и труду. Труд ће те учинити лаким, а ћутање ће твоју светлост душе сачувати неугасивом, не допуштајући јој да се затамни било каквом страшћу.

78. Световног човека не чине коса и одећа, него рђава нарав и наклоност према светским и нечистим жељама, од којих душа постаје мрска.

79. Монаха не чине постриг и одећа, него жеља за небеским и Божанствени живот, којима се испољава савршенство живота.

80. Не узноси се пре искушења. Јер, искушење често постићује оне који привидно стоје чврсто. Због тога треба бити бодар и тиме ум обезбедити од пада.

81. Мисли и све чини како да би угодио Богу. Јер, ако у теби нема те мисли свако твоје дело губи вредност.

82. Било да пребиваш у општежићу, или да безмолствујеш далеко од свих немој бити немаран према ономе што се од тебе захтева, тј. према чистоти срца и скрушености духа. Бог неће постидети оног ко их стекне. Онај, пак, ко их занемарује налази се у великој опасности.

83. Орошавај душу Божанственим водама (Речју Божијом и Тајнама) како би процветала и донела плод у правди. Ми треба да стремимо ка ономе шта је душекорисно као што животиње хитају на зелене пашњаке.

84. Када је душа здрава, и тело има снаге за добре трудове, а ако се душа изгубила у скверним помислима, и тело ће се, по неопходности, оскрнавити грехом.

85. Лукави свакодневно нашој души поставља сакривене замке да би је, саблазнивши је, подвргао вечном мучењу. Ове замке су испуњене сладошћу како би превариле и привукле непажљиве душе. Немој се, брате, наслађивати том смртоносном сладошћу, заносећи се обманљивим помислима. Уколико нађе приступ у душу, помисао-обманљивач је наслађује греховним мислима како би је умртвила грехом. И она

постаје замка за душу. Међутим, освести се и пожури да разориш ту замку, изагнавши помисао из душе молитвом, сузама, уздржањем и бдењем. И убудуће буди будан и ни једног тренутка се не заустављај на обманљивој помисли. Увек прибегавај Богу са молитвом, са постом и сузама како би се ослободио од свих замки, саблазни и страсти.

86. Будимо бодри војници и свакодневно савлађујмо лукавог у борби. Изучимо правила те борбе. Онаје невидљива и њено [основно] правило је: ослободити се од свега земаљског. Ми нећемо грешити уколико очекујемо смрт, свакодневно је имајући пред очима. Ако испразниш себе од свега земаљског нећеш бити оборен у борби. Јер, оно што је земаљско вуче према доле. Страсти помрачују очи срца и лукави нас побеђује.

87. Немој, монаше, погрешно расуђивати, говорећи: "Велики су трудови подвижничтва. Ја сам, пак, слаб и немоћан и нисам у стању да се подвизавам". Онај ко реши да оде у неку далеку и страну земљу не може за један тренутак прећи цео пут. Напротив, он сваки дан од преноћишта до преноћишта прелази део пута и, након одређеног времена, стиже у жељену земљу. Исто се може рећи и о Царству небеском и о рају сладости. У њих се долази уз помоћ трудова целог живота, тј. поста, уздржања и бдења. Уздржање, сузе, молитва, бдење и љубав су преноћишта која воде на небо. Проходи их стрпљиво и са радошћу. После сваког преноћишта ће се учвршћивати стопе твоје душе и нећеш наћи тешкоћу на путу који води небу.

88. Непријатељ се жури да у човека, који је без дубљег размишљања ступио у монаштво, усади претерану слободу у понашању. Онога, пак, ко је из побожности ступио у монаштво он наговара на подвиге изнад његових сила. Онога, међутим, ко се истински боји Бога он не може уловити ни једном ни другом помишљу. Страх Божији просвећује његово срце како би ишао правим путем.

89. Брат се, после примања монашког образа, борио са мишљу да изађе из општежића. И помисли су му представљале следећи пример: "Погледај на поврће у башти. Биљке неће почети да расту уколико их онај ко брине о лејама не ишчупа и не пресади на друго место". Брат је, пак, одговорио помислима: "Зар ће баштован ишчупати све што је посејано у лејама? Зар он неће у лејама оставити онолико колико оне могу да исхране. Осим тога, ни оно што је ишчупано неће бити онакво какво ће бити оно што је остало на месту. Стога и ти буди у броју оних који нису ишчупани". И он је, уз помоћ благодати Божије, савладао помисао.

90. Монах треба да је благоразуман како би препознао противникове замисли против њега. Нешто од тога он треба да пропусти са подсмехом, нешто са смирењем, а нешто да обара добро припремљеном речју.

91. Све док душа машта о земном, различите жеље овога света и сујетна задовољства, које јој представљају помисли, ослабљују њене силе. Због тога онај који седи у келији постаје немаран, међутим, неће имати власти над оним ко се савршено одвојио од света, ко је омрзео свет и његове прелести, и ко се од свег срца и од све душе предао на служење Господу. Он ће слободно вршити свој посао. Њему ће само предстојати борба са помишљу таштине. Међутим, слуга Господњи тера од себе и ту помисао, држећи на уму своју сопствену немоћ и сећајући се чије дарове поседује, сагласно ономе који је рекао: *Шта ли имаш што ниси примио* (1.Кор.4,7). Код њега је, такође, присутна и борба са немоћи тела. Ипак, слуга Господњи због тога не пада у страх, нити ће се одвојити од љубави Божије, по речи онога ко је казао: *Ко ће нас раставити од љубави... Божије* (Рим.8,35-39). После свих страсти следи дух блуда. Међутим, бежи од срамних речи и избећи ћеш нечисте помисли.

92. Мудри старци су за братију уље које помазује и укрепљује душу.

93. Ако си се одрекао света побрини се о своме делу како би добио тражени бисер. Јер, неки су, одрекавши се света и удаљивши се од светског живота, оставили војну службу или раздали богатство, да би ипак, на крају, пали. Они су се, наиме, руководили својом вољом. Нешто најбедније је руководити се својом вољом, а не живети по вољи Божијој. Они су се на главна врата привидно удаљили од свега житејског, да би му се опет вратили на тајна врата.

94. Човек има благоухано знање ако у сваком случају осуђује самог себе и ако, осуђујући себе, не осуђује другог који је пао у грех.

95. Онај чије је срце помрачено буром помисли и онај ко је побеђен страстима нити се човека стиди, нити се Бога боји. Ако је господар он ће без страха чинити зло. А ако је немоћан и бедан, он ће, предавши се грубости своје нарави, такође чинити зло без срама.

96. Војници имају краткотрајну борбу. Код ревнитеља за спасење она се, пак, продужава до њиховог одласка ка Господу. Због тога делу треба приступати са свом ревношћу, бодрошћу и трпљењем. Ако намераваш да убијеш лава, лати се посла са свом одлучношћу како не би сломио твоје кости као земљани сасуд. Ако будеш бачен у море, немој губити бодрост све док не изађеш на стену како не би као камен потонуо у дубину. Ако ступиш у борбу буди бодар како се противник, победивши те, не би зарадовао, и како уместо венца не би добио оно што му је супротно.

97. Онај ко хоће да буде монах треба да је спреман за јуначко трпљење како, по ступању у монаштво, не би рекао: "Нисам знао да ће то бити са мном". Међутим, то треба да ти је познато. Доведи у ред своје помисли, и наоружај се трпљењем како се не би десило да при постригу кажеш: "Све ћу трпети", а сутрадан постанеш нарушитељ свога завета и речју и делом. Анђели Божији стоје и слушају све што излази из твојих уста. Пази да не слажеш, будући да ће Господ *погубити све који говоре лаж* (Пс.5,7).

98. Онога који приступа да служи Господу окружују многа искушења. Али, у свим искушењима побеђује онај ко себе свим срцем поверава руководству Божијем, и пребива у вољи Божијој. Бог од нас захтева само одлучност, док сам даје снагу и победу: *Он је заштитник свима који се у Њега уздају* (Пс.17,31).

99. Немој гледати на лењиве, већ пази на себе, имајући Бога пред својим очима, по узору на онога који је написао: *Свагда видим пред собом Господа. Он ми је са десне стране да не посрнем* (Пс.15,8).

100. Немојмо никога осуђивати. Јер, ми не знамо како се човек влада у својој келији или како се труди пред Богом. Немојмо осуђивати никога, чак и ако видимо да се неко смеје или разговара, будући да не знамо какво је његово расположење у келији. Свако од нас треба да пази на себе будући да ће свако од нас за себе дати одговор Богу.

101. Хоћеш ли да те не савлада искушење? Одсеци своју вољу. Ако твој настојатељ у Господу неко дело не сматра добрим покори му се у Господу, чак и ако теби изгледа добро. Улазити у спор и ићи за својом сопственом намером већ је признак скретања са правог пута. Нека свако чује шта се говори у Псалму: *Служите Господу са страхом и радујте му се са трепетом. Примите поуку да се једном Господ не разгневи и не пропаднете ван пута правде* (Пс.2.11-12).

102. Немојмо да наше владање буде промењиво, тј. да данас имамо уздржање и кротост, а ујутро неуздражање и гордост; данас безмолвије, бдење и смирење, а ујутро расејаност, ненасити сан, непотчињавање и слично; данас одрицање од света, одрицање од свега земаљског, одрицање од отаџбине, пријатеља, родитеља (због наде на Господа), а ујутро жељу да видимо родни крај, родбину и наследство које погружава у мноштво зала. Опомињимо се да је жена Лотова, обазревши се натраг, постала стуб од соли. И Господ учи: *Ниједан ко је метнуо руку своју на плуг па се обазире назад, није приправан за Царство Божије* (Лк.9,62).

103. Увек имај на уму дан у који си, свукавши све, оставио свет ради Господа, у који си био распаљен страхом Божијим и у који си горео духом ка Господу. Држи се тога расположења до краја. Јер, *ко претрпи до краја, тај ће се спасти* (Мт.10,22).

104. Нека те не ослабљују помисли које наилазе. Јер, то је тек почетак борбе. Поучи се од цистерни испуњених кишницом. После кише, након благослова који се сакупи у цистерну, вода је мутна. Међутим, што више пролази време, она је све чистија. Потрпи и стишаће се и твоје помисли, и даће ти покој.

105. Почуј причу о скверним помислима. Пошто се виноградски плодови саберу са лозе, ставе у тоцило и исцеде, добија се вино које се налива у посуде. Тада оно најпре ври као да је загрејано најснажнијом ватром, при чему и посебни судови, не подносећи његову силовитост, понекад пуцају од напрезања. Тако бива и са човековим помислима, тј. када од овог сујетног века и брига прелази к небеском. Не трпећи човекову ревност, демони на разне начине смућују његов ум са намером да му додају *мутни напита*к (Ав.2,15). И ако нађу суд који није без недостатка, тј. душу која је неверна и која сумња, они га разарају. Они као грабљиви вукови иду по келијама монаха тражећи отворена врата. И продревши унутра, они упропашћују душу која им је покорна. А уколико наиђу на затворена врата, тј. на душу која је утврђена у вери, они се повлаче назад са доле обореним лицем.

106. У свим својим делима држи се смиреноумља које је мајка послушности. Збаци са себе двоједушност и у свему се заодени вером да би те Господ, видећи ревност твоје душе, учврстио у подвигу. Потхрањуј у себи силну мржњу према лењости, према надметању, према свакој злој нарави и зависти, будући да си Христа ради све оставио. Знај да ћеш претрпети много труда и штете уколико те на почетку ослабе такве помисли.

107. Ако не дозвољаваш да се у дворишту нагомилава ђубре, онда немој дозвољавати ни да се у твојој унутрашњости крепе плотске жеље.

108. На широком путу се налази следеће: злоумље, расејаност, стомакоугађање, пијанство, расипништво, разврат, раздор, раздражљивост, надменост, непостојаност и слично. За њима, пак, следи: неверје, непослушност, непокорност и, последње од свих зала - очајање. А на тесном и уском путу се налази: безмолвије, уздржање, целомудреност, љубав, трпљење, радост, мир, смиренуумље и слично. За њима следи бесмртни живот.

109. Особито се чувај од смелости у понашању да не би постао роб празнословља и бестидности, да не би постао радост демонима, и да се на крају не би одвојио од братства. [Чак] ни дивљи магарци не пустоше пшеницу онолико колико дрскост разара трудове монаха.

110. Замислимо оне који стоје пред земаљским царем и служе трулежном престолу. Са каквом пажњом и страхом они стоје пред својим царем? Нисмо ли тим више ми верни дужни да пред Небеским Царем стојимо са страхом и трепетом и са сваком побожношћу? Стога не сматрам добрим да се бестидним оком гледа на присутне Тајне Тела и Крви Господа и Спаситеља нашега Исуса Христа. Нека нас у то убеди и Божанствено Писмо које каже: *А Мојсије се уплаши и не смејаше да погледа* (на купину) (Дап.7,32).

111. По моме расуђивању, постоје три врсте дремљивости које ноћу смућују човека. Прву брат доживљава услед дејства лукавога када почне да пева Псалме. Међутим, ако у њему нема лењости, она нема никакву снагу. Она силније узнемирава ако је братовљев стомак оптерећен јелима и пићем. Друга наилази на брата за време службе Божије због његове сопствене немарности, тј. када не жели да се потруди да одстоји до краја правила, већ усред службе оставља оне који певају Псалме и одлази да спава. Трећу осећамо по захтеву природе после завршетка правила обичне службе. Немој бити немаран. Зар ниси чуо како се пророк Самуило, који је више пута био позиван, ни једном није олењо да устане, премда је још био дете? Када стојиш на служби Божијој, међу братијом или у усамљености, ради слављења Спаситеља нашега Исуса Христа и узнемири те прва врста дремљивости потруди се да јој се успротивиш како се због своје лењости не би лишио плодова служења Богу. Са чврстином потрпи, ма колико пута дремање склапало твоје очи. Не одлази са свога места и стећи ћеш велику корист. Пристрашће према ненаситом сну је слично страсти стомакоугађања. И природа тражи много код оних који су навикли да много једу, а код оних који су навикли на уздржање не захтева много хране. Примени на себе оно што чине рибари: они по сву ноћ проводе у бдењу, не напуштајући свој посао. Ако се онај кога савлада саи, преда нераду и заспе, када устане видеће да ништа није ухватио. Тада ће почети да се укорева због нерада. Исто ће се десити и са тобом ако се предаш дремању и сну, као што и пророк каже: *Заспаше сном својим и ништа не стекоше* (Пс.75,6).

112. Ма колико да је велик, брод на коме се направи мала рупа бива потопљен валовима уколико се убрзо не предузму мере. Исто се догађа и са душом која је допустила да јој се приближе непријатељски прилози, уколико не припадне Ономе којију је саздао. Стога је мени и теби, брате, потребна бодрост и велико смиренуумље. Срдачно обраћење Богу чини немоћним свако лукавство [непријатеља].

113. Догађа се да неко узме суд да би захватио воде, али га испушта и разбија пре него што га напуни водом. Њему је сличан и онај ко ступи у манастир ради постизања хришћанског савршенства, па одбаци благодат Божију и поново се врати световном животу.

114. Вера је мајка сваког добра. Њоме човек постиже обећања Владике и Спаситеља нашега Исуса Христа, према ономе што је написано: *Без вере није могуће угодити Богу* (Јев.11,6). Веома плодна, пак, тековина за ђавола јесте неверје, које је мајка сваког лукавог дела. Од њега се рађа двоједушност које је неред. *Двоједушан човек*, речено је, *непостојан је у свим путевима својим* (Јак.1,8).

115. Хоћеш ли да избегнеш саблазни и осуђивање? Постави врата на уста своја у Господу и *одврати очи своје да не виде сујету* (Пс.118,37). Тако ћеш ћутањем избећи оговарања, а чувањем очију - саблазни. Уколико то у себи не савладамо, ма куда да пођемо у самима себи ћемо носити своје непријатеље. Победи их и имаћеш мир, ма где живео.

116. Молитва и пост су прекрасни. Њих укрепљује милостиња, будући да је речено: *Милости хоћу, а не жртве* (Ос.6,6). И Спаситељ ублажава милостиве: *Блажени милостиви, јер ће бити помиловани*. И анђео је рекао Корнилију: *Молитве твоје и милостиње твоје узиђоше на спомен пред Богом* (Дап.10,4): не само молитве, него и милостиње.

117. Не избегавај црквену службу под изговором неког посла. Као што киша помаже да семе расте, тако и

црквена служба утврђује душу у врлини.

118. Немој бити [превртљив], тј. немој себи дозволити да једног дана пребиваш у безмолвију и пажњи према делу Божијем, а другог да идеш од келије до келије, или, што је још рђавије, из насеља у насеље. Напротив, постојано безмолствуј, сећајући се да се по мери безмолствовања чисте помисли. Код оног, пак, ко се удаљава од безмолвија ум постаје све грубљи.

119. Страх Божији је чврсти стуб пред лицем непријатеља. Не уништавај тај стуб и нећеш пасти у ропство. Пригуби се уз Човекољупца, вапијући Његовој благодати заједно са пророком: *У тебе се, Господе, уздам да се не постидим довека. По правди својој избави ме и склони ме* (Пс.30,1-6). Тада ће и Господ теби рећи: *Ја ћу бити са тобом и нећу те оставити, нити превидети. Крепи се и буди храбар* (Ис.Нав. 1,5-6).

120. Будимо великодушни и понесимо терет једни других, трудећи се да подигнемо оне који су пали и упали у ропство непријатеља. Који војник неће ступити у борбу са непријатељима, видевши да су његовог пријатеља одвели у ропство? Он ће се сукобити са њима да би свога пријатеља избавио из њихових руку. Уколико, пак, није у могућности да га избави, он плаче и жалости се, сећајући се пријатеља. Нисмо ли ми утолико пре дужни да полажемо своје душе један за другог? Јер, Господ и Спаситељ наш Исус Христос је рекао: *Од ове љубави нико нема веће, да ко живот свој положи за пријатеље своје* (Јн.15,13).

121. Човек који проводи свој живот у лењости самога себе обмањује. Он уопште не помишља на блага која је Господ припремио праведним, и о казни која је припремљена грешницима, предајући се утехам без икаквог страха. У таквом [човеку] лукави побуђује телесне похоте сваке врсте. Он, пак, није у стању да то примети, као што ни врата не примећују оне који на њих улазе и излазе. Јер, похота је, настанивши се у његовом уму, помрачила његове очи.

122. Бежи од претеране слободе у понашању и смеха. Стомакоугађање обуздавај уздржањем, среброљубље - неграмжљивошћу, многоговорљивост - ћутањем, неспособност пребивања на једном месту - пребивањем у келији, лењост - сећањем на будућа добра, непокорност - смиреноумљем. Више од свега бежи од претеране слободе која је, по моме расуђивању, почетак свих зала. Ако је не обуздаш, она ће те учинити бестидним. А обуздавши је, пак, бићеш блажен, будући да је речено: *Благо човеку који се боји свих ради побожности* (Прич.28,14).

123. Пази на себе како не би изгубио своје време у немару и расејаности. Ако си посадио виноград, огради га оградом. Ако си стекао врт, чувај његове плодове да би се зарадовао на крају. Немој пуштати своје свиње на плодове трудова твојих да их не би опустошиле. Каква је корист ако један дан градим, а два дана рушим? Како ће се посао привести крају ако се ради на тај начин?

124. Сваковрсни греховни мамци су расејани по свом људском роду како би човек непрестано водио умну борбу. Међутим, неко се бори, а неко се препушта изазову и пада. И један пада у једно, а други у друго, у зависности од предрасположења свакога. То се не дешава без учешћа непријатеља, премда се и он саображава нашим склоностима. И када некога жели да свеже својим греховним жељама, он га везује баш оним којим се он наслађује стога да уопште не би ни пожелео да се икада ослободи. Онај који нас веже је лукав и добро зна кога чиме да веже. Он зна да [човека] не треба да свеже невољним оковима, будући да ће његов ум одмах раскинути окове и побећи. Због тога он свакога веже оним чиме се наслађује и у чему ужива. Будући свезани, дакле, ми се не жалостимо, већ се радујемо. И будући уловљени, ми се надимамо. Надимамо се стога што смо, на пример, везани завишћу, а не страшћу прељубе. И само због тога што нисмо везани страшћу прељубе, ми сматрамо да смо слободни од свега. Исто тако онај ко је свезан сујетом сматра да је слободан од свих окова само стога што није свезан јавним неправдама. И нико од оних који су свезани не зна за своје окове и не препознаје мреже које су прострте око њега. Сви они пате од незнања пијанице. Свезани, слично пијаноме, не зна да је везан. Од вина они заборављају на окове, и због пијаности не виде мреже око себе.

125. Имај на уму да се примесом греховне страсти упропашћује и уништава свако добро: уништава се правда када јој се присаједини лукавост; повређује се непорочност ако је се косне похотљивост; уништава се вера ако буде слушала прорицања [судбине]; помрачује се добротинство уколико садржи нешто гордости; посрамљује се пост ако се да места осуђивању. Пази на себе и немој да допустиш такве штетне примесе.

126. Ти си дужан да сваки уд на одговарајући начин сачуваш од онога што је штетно. Ако ти је тело чисто од блуда, чувај и своја уста од осуђивања других. Уста не могу да чине прељубу, али могу да лажу и клевету. Ако један твој уд није крив, а други јесте, осуда једног уда ће прећи на тебе целог. Немој

сматрати да је осуђивање нешто безначајно. Из примера оних који постају храна ловцима научи се да не занемарујеш ни најмање ситнице. Дешава се да птица бива задржана у замци само малим ноктом: врх безвредног нокта надмашује и савлађује снагу крила. Птица је [телом] у потпуности ван замке, али је ипак [због нокта] читава заробљена.

127. Бежимо од рђавих помисли. Јер, за помисли ће нам се судити подједнако као и за дела. Приступимо добрим помислима које од Онога који испитује срдачне намере добијају награду заједно са делима. Намера је већ дело, будући је у њој, као у [средишту] из кога се све рађа, постављена основа наше слободе.

128. Милостиви Господ нас је снабдео оруђима против свих непријатељских напада. Само немој бити лењ да се њима служиш, и нећеш претрпети штету. Ако непријатељ на нас пусти своје распаљене стреле и ми уз себе имамо необориви штит, тј. молитву. Ако намерава да нас пороби неправдом, прибегнимо правди и спашћемо се. Ако намерава да те рани мржњом према људима, сусретни га обиљем човекољубља. Ако те напада гордошћу, успротиви му се смиреноумљем. Ако у теби побуђује телесну похоту, брзо се обуци у оклоп целомудрености. Ако нас нападне ненаситошћу, начинимо себи крила од поста. Према томе, наши непријатељи имају стреле, али и наша немоћ поседује стреле. Пораз у борби се, дакле, не догађа због недостатка оружја, него због непажње и одсуства жеље да га употребимо.

129. Каква је корист ако неко има све, али нема љубави која спасава? [Претпоставимо] да неко начини велики обед како би позвао цара и кнежеве, те све богато припреми како ни у чему не би било недостатка. Међутим, једино се деси нема соли. Да ли ће такав обед моћи да се једе? Без сумње, не. Исти случај је и овде. Ако онај ко је стекао девственост, ко је постио, ко је вршио бдења, ко се молио, ко је давао уточиште беднима, ко је приносио дар, или првине, или плодове, ко је изградио цркву, нема љубави, сав [његов труд] пред Богом нема никакве вредности (1. Кор. 13, 1-4).

130. Побринимо се о стицању вечних добара која су нам обећана. Постарајмо се о томе док се није смркло и док се није завршила трговина. Начинимо себи за тамошњи живот пријатеље од бедних и немоћних. Купимо себи уља од њих и пошаљимо га тамо испред себе. Јер, овде за тамошње светиљке уље продају удовице, сиромаси, немоћни, сакати, хроми, слепи и сви ништи који седе код црквених врата.

131. Када станеш пред Бога на молитву, пази да прекрасне органе помоћу којих певаш Бога, тј. помисли, не покраду твоји непријатељи. Како ћеш или чиме ћеш служити Богу ако ти одузму орган, тј. заплене помисли? Служење Богу захтева да помисли, сва крепост и сила душе и сав ум буду нерасејано усмерени Богу. Своме злату немој додавати бакар или олово, тј. својој души - многе и нечисте помисли. Девица коју преваре [поқварени људи] постаје мрска у очима обручника. И душа коју заведу нечисте помисли и која се саглашава са њима постаје мрска свом небеском Женику, Христу. Она треба да на све могуће начине избегава везу са тим помислима и да се не наслађује сагласношћу са њима како би Господ, увидевши њену љубав према Њему, био благонаклон према њој и уништио непријатеље који покушавају да одврате њене мисли од Њега. Јер, чим увиди да се душа напрегнуто стара да буде сабрана у себи, непрестано га иштући, очекујући га ноћу, и вапијући ка Њему дању, Господ ће пожурити да је освети и очисти од порока који се још у њој налазе, те да је постави пред себе као чисту невесту.

132. Отвори своје срце и одлучи да желиш Бога у све дане свога живота. Желети Бога је свагдашње наслађивање, просвећивање и свакодневна радост. Ако га увек будеш желео, Он ће увек обитавати у теби. Он пребива у души која га се боји, и испуњава вољу оних који га љубе.

133. Хоћеш ли да будеш свет и непорочан храм Божији? Имај увек у срцу своје образ Божији. Под образом Божијим не подразумевам изображење бојама, него лик који се у души живописује добрим делима, постовима, бдењима, напредовањем у добру, уздржањем и молитвама. Боје за овај небески Владичин образ су чисте помисли, одлагање свега земаљског и увек чисти живот.

134. Ни у свету ни у подвижничком животу нико не бива увенчан без борбе. Без борбе, дакле, нико не може да добије неувенљиви венац и вечни живот. Јер, садашњи живот је увек сличан борилишту. Хоћеш ли да се покажеш савршен у борби? Увек буди обучен у врлине као у оруђа борбе. И ако си се обукао у врлине непрестано употребљавај напор да не останеш без њих.

135. Постарај се да постанеш подражаватељ живота и врлина преподобних отаца. Иди путем њиховог живота и подвизавај се као и они: подвизавај се умом, подвизавај се духом, подвизавај се телом. Буди подвижник и у одећи, буди подвижник и у храни, буди подвижник и у речи, буди подвижник и у погледу, буди подвижник и у помисли како би се у свему показао савршен.

136. Пази на себе како ти се не би десило да у време молитве будеш расејан. Када станеш на молитву пред Бога, стој са страхом и трепетом. Из свога срца избади све помисли и бриге о земаљском. У време молитве буди потпуно као небески анђео. Постарај се да твоја молитва буде света, чиста и нескверна како би се, при уздизању на горе, небеска врата одмах отворила пред њом и како би је анђели и арханђели са радошћу сусрели и принели ка светом и узвишеном престољу пречистог Владике. У време молитве свагда припадај Богу као херувим или серафим.

137. Твоја борба није нека обична борба. Напротив, сви анђели и Владика посматрају борбу коју водиш са непријатељем. Према томе, Бог и анђели ће те похвалити уколико победиш непријатеља. Анђели ће, радујући се, прославити Бога који ти је дао силу да победиш лукавога. И твоја борба се све више и више појачава како би ти постао искуснији, како би се Бог прославио и људи почели да се угледају на тебе.

138. Немој да падаш у нерад због изнемоглости, већ увек имај у виду наду. Јер, где су подвизи, тамо је и награда; где су борбе, тамо су и почести; где је битка, тамо су и венци. Гледајући на то, помазуј себе поукама трпљења. Заједно са светима непрестано узвикуј: *Храбри се, нека се крепи срце твоје и сачекај Господа* (Пс.26,14).

139. Припремај дела своја за исход. Доведи у ред све на пољу своје. Поље је, пак, овај живот: узми добар ашов - Нови Завет и огради свој посед трњем (направи ограду од бодљикавог растиња), тј. поста, молитве и учења. Уколико будеш имао такву ограду звер, тј. ђаво неће ући [у твоје поље]. Обрађуј своју душу као прелепи виноград. Виноградари који чувају виноград ударају дланом о длан и громко вичу да би зауставили оне који намеравају да провале у њега. Тако и ти подигни глас и запевај Псалме, па ћеш протерати лукаву лисицу, тј. ђавола. Непрекидно пази на непријатеља уколико твоје жеље буде усмеравао на непристојна дела. Ако твоју душу почне да, као из праћке, гађа нечистим помислима подигни штит вере и стави на себе кацигу наде. Извуци мач духовни *који је Реч Божија* (Еф.6,17). И наоружавши се тако против непријатеља трпи, и немој бити немаран у борби. Напротив, буди бодар у свему, говорећи: "Знамо ми његове замисли".

140. Када у тебе уђе лукава помисао извуци свој мач, тј. пробуди у срцу страх Божији, па ћеш посећи сву непријатељску силу. Уместо бојне трубе употребљавај Реч Божију. Као што труба својим звуком сакупља војнике, тако и Реч Божија, призивајући нас, сабира благе помисли и доводи их у поредак страхом Божијим, састављајући пук који се супротставља непријатељу. Јер, наше помисли се, слично војницима, сукобљавају са непријатељима цара. И још, као што труба својим звуком у време борбе и у младим војницима буди готовост да иду на непријатеље, тако и Божанско Писмо буди твоју ревност према добру и учвршћује те у борби са страстима.

141. По мери својих сила принуђавај себе да што чешће читаш Писмо како би сабрао своје помисли које непријатељ расејава својом препреденошћу. Он у тебе полаже лукаве помисли, наносећи ти или честе жалости, или много успеха и животних пријатности. Он то чини по својој пакости, са намером да човека удаљи од Бога.

142. Буди трезвен и старај се да се увек усрдно занимаш читањем како би се научио да избегаваш непријатељске мреже и да достигнеш вечни живот.

143. Читање Божанствених Писама сабира расејани ум, и дарује [по]знање Бога. Јер, написано је: *Почините и разумите да сам ја Бог* (Пс.45,11). Почуј да [по]знање Бога стиче онај ко се чистим срцем упражњава у читању Божанствених Писама. Стога немој бити немаран, него се упражњавај у читању и у молитви, како би се просветио твој ум и како би постао савршен и потпун, *без икаквог недостатка* (Јак.1,4).

144. Неки се хвале што разговарају са велможама, кнезовима и царевима, а ти се хвали што, приликом читања Светог Писма, беседиш са Светим Духом. Јер, кроз Писмо говори Дух Свети.

145. Старај се да читаш Божанствена Писма и да постојано пребиваш у молитвама. Јер, сваки пут када разговараш са Богом њиховим посредством, освећује се твоје тело и душа. Знајући то, старај се да се чешће упражњаваш у њима.

146. Ако не умеш да читаш немој одлазити оданде где можеш да слушаш и да добијеш корист. Јер, написано је: *Уколико видиш разумног човека, порани да га обиђеш и нека твоја нога похаба прагове његових врата* (Сир.6,36). То је корисно не само за оне који не умеју да читају, него и за оне који умеју, будући да многи читају премда не знају шта читају.

147. Када решиш да читаш буди опрезан да те непријатељ не би прекинуо, наводећи униније или

расејаност, или говорећи: "Најпре учини то и то дело, будући да је незнатно, а затим ћеш са спокојним духом да читаш". Нашаптавајући ти то, он у теби буди особито усрђе према рукодељу како би те што пре одвукао од читања. Он то чини када види да се брат усрдно бави читањем и стиче корист од њега. Тада се он стара да га одвуче од тог бављења и да му се супротстави помоћу тих и других предлога. Немој му веровати, већ буди као жедни јелен који жели да дође до извора воде, тј, Божанствених Писама, како би из њих пио и угасио жеђ коју пале страсти.

148. Побрини се да реч из Писма коју ти Господ да да прочиташ и сазнаш не остане празна. У њој се поучавај умом својим, напиши је у срцу својем, и неизбрисиво је чувај у сећању својем. Јер, написано је: *Поучавам се у закону твојем* (Пс.118,16), и још: *У срцу својем затворих речи твоје* (Пс.118,11).

149. Када читаш, читај марљиво и са усрђем. Са великом пажњом заустављај се на свакој речи. Немој се старати да само ишчитаваш стране, већ, ако је потребно, немој бити лењ да и два, и три и више пута прочиташ стих како би разумео његово значење.

150. Седајући да читаш или слушаш онога ко чита најпре се помоли Богу, говорећи: "Господе Исусе Христе! Отвори уши и очи срца мога да чујем речи твоје и испуним вољу твоју. *Отвори очи моје да бих разумео чудеса закона твога* (Пс.118,18). У тебе се уздам, Боже мој. Ти просвети срце моје". Увек се моли Богу да просвети твој ум и да ти открије значење својих речи. Многи су, поуздавши се у свој разум, пали у заблуду. *Говорећи да су мудри, они полудеше* (Рим.1,22).

151. Стекни безмолвије као чврсту стену и оно ће те издигнути изнад страсти. Ти ћеш водити борбу одозго, а оне одоздо. Стекни, пак, безмолвије у страху Божијем, и ниједна непријатељска стрела те неће повредити. Спојено са страхом Божијим, безмолвије је огњена колесница која оне који су је стекли узноси на небо.

152. Безмолвије је мајка скрушености, огледало грехова, извор незадрживих суза, училиште стражења над помислима и расуђивања, утврђење поста, преграда стомакоугађању, поприште упражњавања у молитви и читању, умирење помисли, необориво уточиште од брига, благи и лаки јарам који успокојава и носи оне који га носе, родитељка побожности, тамница за страсти, узда за очи, језик и слух, узрок неграмжљивости, плодносна Христова њива која даје добре плодове.

153. Стекни добри део, који је изабрала Марија. Она је, наиме, севши крај ногу Господа и прилепивши се једино уз Њега, постала образац безмолвија. Стога ју је Господ и похвалио, рекавши: *Али је Марија добри део изабрала који јој се неће одузети* (Лк.10,42). Видиш ли какво је безмолвије! Сам Господ похваљује оне што су га стекли. Стекни безмолвије и насладићеш се Господом (Пс.36,4). Седни крај ногу Његових и приљуби се једино уз Њега тако да са смелошћу можеш рећи: *Душа се моја прилепила за тебе и десница твоја ме прихвати* (Пс.62,9).

154. Болести не постају одједном неизлечиве: добивши рђав почетак од нерада, оне прелазе у велику повреду. И страсти у души ничу из малих узрока. Уколико се, пак, не истребљују, производе велико растројство у души. Видиш ли како зелена ивица на бакру постаје све дубља и дубља? Из тога разуми шта страсти производе у души услед нерада. Ако не очистиш рђу, нећеш уклонити мрљу; ако не изнуриш природу тела, нећеш успети да од себе отераш страст. Рђа се тесно сједињује са бакром: и страст се укорењује у природи. Ко очисти бакар пре него што зарђа, биће безбрижан: ко обуче душу у врлине, неће бити у опасности, нити ће претрпети потајни удар зла. Очишћени бакар прима светлост као одећу. Ако је очишћени бакар недирнут рђом, биће употребљив на дуго време. У супротном је светлост варљива. Тај сасуд је слаб и убрзо пропада, будући да је израђен од оштећеног бакра. Ако оштећена приступа врлини, душа пада у колебање, а од колебивости долази распуштеност.

155. Као што душа, услед сједињења са влажним телом, постаје телесна, тако и тело, уз нетрулежност душе и јединство са семеном Божијим, постаје духовно. И свети Павле разликује телесне од духовних људи. Он је знао да и телесни људи имају душу, и духовни тело. Међутим, он целом човеку даје име по ономе што преовладава у њему. Ако тело преовладава над душом човек је телесан, а ако превладава душа, човек духован. И на другом месту он говори: *Јер тело жели против Духа, а Дух против тела; а ово се противи једно другоме, да чините оно што не бисте хтели* (Гал.5,17). У Јеванђељу се каже да Царство небеско припада подвижницима (Мт.11,12). Дух се труди да уздигне природу к Божанственом стога што се природа телом прелешћује земним. Тај напор духа над природом јесте борба која се пројављује на два начина: код почетника са циљем да се не потчине телу, а код савршених - да и само тело учине духовним.

156. Ако је бесмртна душа оно главно у човеку, онда није неправедно што је Бог човека усмерио ка

нетрулежности. Он не чини насиље над сложеном човековом природом, него само подстиче силу духа да самовољно привлачи тело ка нетрулежности, као слушкињу упропашћену грехом. Као што у ужареној пећи и бакар прима изглед огња, тако и тело постаје духовно уколико сраста са нетрулежношћу. Бакар који је закопан у земљу изједа рђа и претвара у прах. Исто се дешава и телу које је погружено у страсти.

157. Како се свети односе према телу? Природа тела захтева одмор, а они се више старају да је скруше и притесне. Наша (повређена телесна) природа се наслађује славом, а они се радују ружењима, и сакривају своја дела. Природа тела захтева храну, а они је изнуравају постовима и исцрпљују подвизима. Природа има склоност према брачном животу, а они је обуздавају уздржањем и одсецају све узроке који побуђују похоту. Природа тежи за пријатностима живота, а они трпе када им чине неправду и великодушно подносе када их поткрадају. Уопште, они се у потпуности одричу телесног живота, по речи Господа: *Узмите крст свој и за мном идите* (Мт.16,24). Исто то учи и апостол, говорећи: *Умртвите удове своје који су на земљи* (Кол.3,5). Апостол не осуђује Божија створење на заклање, него жели да оживи тело, умртвивши напором духа оно што је у њему неприродно. Он није рекао: "Умртвите ваше телесне удове", него: *Удове који су на земљи*. Који су то [удови]? Блуд, нечистота, зла похота, лакомство, и све томе слично. Свим сличним наслађује се телесни човек, који је понижен и упропашћен грехом. Грех чини насиље над природом. Тада се природа уместо умерености предаје ненаситости, уместо утољавању жеђи - пијанству, уместо браку - блуду, уместо правди - неправди, уместо љубави - злоби. Апостол [нас] учи да принуђујемо повређену природу и да умртвљујемо све оно што се споља увукло у њу. На тај начин она не би излазила из својих граница, налазећи се под руководством духа. Говорећи да је подвижнику боље да хром или кљаст уђе Царство (Мт.18,8), Спаситељ није заповедио да одсецамо удове, које је створио, него да их не чинимо оруђима греха.

158. Онај ко жели да се подвизава Христа ради треба да стекне оружје којим ће бити у стању да се супротстави ђаволу и да угоди Спаситељу нашем.

159. Уместо борбе прихвати веру у једносушну и нераздељиву Тројицу, сличну горушичном зрну. Горушично зрно је савршено округло и као - самопокретно. Тако самопокретна треба да је и твоја вера. Покрети вере су врлине. Неки имају веру, али немају дела. То није вера, будући да је мртва, као што је речено: *Јер, вера без дела је мртва* (Јак.2,20). Веру има онај ко твори дела вере. И она личи на самопокретно горушично зрно. Стекни је и буди здрав и неповредив у њој, горећи расположењем за заповести нашега Спаситеља како би и ти чуо од Њега: *Добро, слуго добри и верни... уђи у радост господара свога* (Мт.25,23). Добрим га је Господ назвао због дела, а верним због вере.

160. Уместо кациге прихвати наду на будућа добра која *око не виде, и ухо не чу, и у срце човеку не дођоше*, и у која *анђели желе завирити* (1.Кор.2,9; 1.Пт.1,12). Ова нада ти даје јаку утеху у злопаћењима и жалостима, и сећање на њу те радује. Њу су имали у виду блажени Христови мученици. Посред оштрица, посред страшних и разноврсних мучења, посред врелог огња они су ову жељену наду имали пред својим очима. Они су радосно и са благодарношћу све трпели само да добију оно чему су се надали. Ту наду увек и непрестано имај пред својим очима како ти жеља за оним чему се надах не би дозволила да помишљаш о нечему пролазном, и како би у теби будила спремност за свако добро дело.

161. Уместо појасом, опаши се савршеном љубављу према Богу и ближњему. Она ће учинити да потрчиш без препрека. Онај ко је опасан све пролази лако и без препрека. Утолико пре онај ко је опасан љубављу лако прелази свуда. Јер, љубав, као што је речено, *све сноси... све трпи* (1.Кор.13,7). Њоме испуњен, свети Павле је говорио: *Ко ослаби а да и ја не ослабим? Ко се саблажњава, а ја да не горим* (2.Кор.11,29). Ето састрадалности и силе љубави!

162. Уместо обуће прими смиреноумље. Као што ноге газе обућу тако и онај ко је стекао смирење прима као нешто нормално када га сви газе. И ти, брате, стекни смирење. То није телесна, него духовна обућа: она ће те заштитити *да не спотакнеш о камен ногу своју* (Пс.90,12). Стекавши смирење, блажени Давид је рекао: *Ја сам црв, а не човек* (Пс.21,7). Схвати колико Бог воли смирење, колико се приближава ономе који га је стекао и како увек гледа на њега. Јер, написано је: *Који на висинама живи и на смирене гледа* (Пс.112,5,6), и још: *Очи Његове гледају на убогога* (Пс.9,29). Слушајући о убогом, схвати да се не говори о ономе који нема имање (јер су и многи цареви угодили Богу, као што су и многи сиромашни пропали), већ о сиромашнима духом, као што је речено: *Блажени сиромашни духом, јер је њихово Царство небеско* (Мт.5,3).

163. Уместо штита огради себе часним крстом и запечати њиме своје удове и срце. И немој само руком стављати на себе крсно знамење, већ и мислено запечаћуј њиме сваки свој посао, свој улазак и излазак, седање и устајање, и одар свој. Ма који посао да радиш, пре свега, ради благослова, осени себе

знамењем крста у име Оца и Сина и Светога Духа. То је веома моћно оружје. Нико ти никада неће моћи нанети штету уколико си ограђен тим оружјем. Ономе ко носи печат земаљскога цара нико не сме да учини зло. Утолико пре нико неће бити у стању да се надмеће са нама који на себи носимо печат великог небеског Цара. Брате, чешће од свега делуј овим оруђем које се силно супротставља стрелама непријатеља. Никада не заборављај да се осениш крсним знаком. Њиме ћеш раскинути мреже које ти поставља ђаво, будући да је написано: *На путу којим ходим сакрише ми замку* (Пс.141,4). Увек запечаћуј себе крстом и зло се неће дотаћи твога духа.

164. Уместо лука рашири своје руке на молитву, као што је написано: *Мишице моје чини да су лук од бакра* (Пс.17,35). Јер, заиста су за непријатеља руке које су испружене на молитву (која се приноси за знањем) бакарни лук. Она је стрела која је тачно пуштена из натегнутог лука. Ако дозволиш помисли да пута бићеш сличан човеку који у рукама држи лук, али не уме да упути стрелу ка непријатељу, већ је пушта насумице. Да ли ће твог непријатеља уплашити напад ако примети да држиш у рукама лук и стрелу пушташ насумице? Нимало. Тек кад се човек моли са знањем, не дозвољавајући помислима да лутају, и кад разуме ко је он, пред ким стоји и са ким разговара, [његова] молитва се приближава к Богу, и непријатељ силно страда као да је погођен стрелом у срце. Тада душа, по благодати Божијој, све више и више напредује, а непријатељ бежи, као прах пред ветром, гоњен анђелом Божијим. Ето због чега мучи непријатеља онај ко се моли са знањем, и ко се храбро подвизава, држећи своју мисао на узди.

165. Моли се са знањем (са свешћу коме и због чега се молиш). И ако нешто у време молитве или посредством очију, или због неког другог разлога, расеје твој ум, знај да се ради о дејству непријатеља. Стога не жури да завршиш молитву, већ, осудивши самога себе, поново сабери свој ум и моли са знањем, будући свестан онога што иштеш од Бога, и због чега га молиш Богу како не би говорио непотребно и како не би празнословио. Дело сатане је и да устремљује помисао као стрелу пуштену насумице, и да не да човеку да се задржи на оном чиме се занима. Јер, он зна, да ће човека, уколико одужи своју молитву, услышати Творац, чак и ако је веома грешан. Непријатељ га стога одводи ка многим мислима како би му помисао летела као стрела која је насумице пуштена. И догађа се да су његове руке испружене на молитву, при чему језик говори једно, а ум мисли и замишља друго - на смех непријатељу. Због тога, брате мој, увек моли Бога за оно што ти је нарочито потребно и у чему постоји нарочита нужда, те по осећању те потребе. Погледај на два јерихонска слепца. Они су викали ка Господу: *Помилуј нас, Господе, сине Давидов*. И када их је Господ питао: *Шта хоћете да вам учиним*, они су са скрушеношћу и уздисањем свога срца молили: *Да се отворе очи наше* (Мт.20,30). Они нису рекли: "Дај нам то и то". И зар је код њих било мало потреба? Не, они су молили само за оно у чему су имали крајњу нужду. Погледај на Хананејку. Због чега она виче идући за Господом? *Помилуј ме, Господе, сине Давидов, кћер моју много мучи ђаво* (Мт.15,22). Она није навела ништа друго осим бола свога срца. Зар нису, слично томе, и сви други, који су долазили и прилазили Господу, износили патње свога срца? Болесник који долази лекару показује оно што га боли. И ти, брате мој, изнеси пред Господа патње своје душе. Гледај на Њега мисленим очима, уз помоћ вере, како би, по написаном, видео *Онога који седи на високом и уздигнутом престолу* (Ис.6,1) и војске анђела и арханђела које стоје пред Њим. И баци се пред благодот Његову и изли пред Њим молбу своју. Најпре исповеди своје грехе, а затим пред Њега изнеси своје речи, или жалост како би се умилостивио по благодоти својој и излио на тебе милост своју. О души! *Велика је вера твоја. Нека ти буде како хоћеш* (Мт.15,28).

166. Они код којих су просвећене и увек отворене умне очи тачно знају да се од саблазни лукавога не избављају својом сопственом силом, него непобедивом силом Божијом. Слобода, која је човеку доступна састоји се једино у одлучности или неодлучности да се супротстави ђаволу. Међутим, и поред могућности да се успротиви [ђаволу], он нема потпуну власт над страстима. Када би људска природа могла да се супротстави сплеткама ђавола и без свеоружја Светога Духа, Господ не би заповедио да у молитви говоримо: *И не уведи насу искушење, но избави нас од злога*. Према томе, ко хоће да се избави од распаљених стрела лукавога, да се удостоји бестрашћа и да постане причесник Божанствене славе нека увек са ненаситим расположењем и свим срцем и свом силом иште помоћ одозго како би побеђивао страсти и кроз неослабну победу стигао у област чистоте, *без које нико неће видети Господа*.

167. Постарај се да будеш беспрекорно чедо Божије и да уђеш у покој *где као претеча за нас уђе Исус* (Јев.6,20). Побрини се да будеш записан у небеској Цркви заједно са прворођенима. Постарај се да уђеш у горњи Јерусалим, где је и рај сладости. Међутим, знај да се нећеш удостојити ових дивних достојанстава уколико дан и ноћ не будеш проливао сузе као потоке, слично светоме који каже: *Сваку ноћ квасим одар свој, сузама својим натапам постељу своју* (Пс.6,7). Зар не знаш да ће они који су сејали са сузама, пожњети са радошћу (Пс.125,5)? Стога и пророк каже: *Немој превидети моје сузе* (Пс.38,13), и: *Поставио си сузе моје пред собом, као и у обећању твојем* (Пе.55,9); и: *Сузе су ми хлеб дан*

и ноћ (Пс.41,4), и; *Пиће моје растварам сузама* (Пс.101,10). Сузе које се проливају са знањем, са великом тугом, при чистој топлоти у унутрашњости срца представљају душевну храну, небески хлеб који храни душу за живот вечни.

168. Као што постоји ово видљиво небо, које се назива сводом, тако изнад њега постоји друго, телесним очима невидљиво, блиставо небо где су војске анђела. Тамо је нерукотворена скинија у којој свети анђели врше своју службу. Све то је Божанствено, неизрециво, светлоносно, и припада другоме свету, а не овоме веку. Тамо нема ни ноћи, ни лукавих духова, ни борбе. Међутим, не дозвољава се свакоме да унутрашњим оком види небеско. Због тога је постављен небески свод, слично некој завеси. Тако ни они који су тамо не могу да сагледавају све, него само оне који су чисти срцем и освећени умом, тј. своје суграђане и сатајнике. А када завеса буде уклоњена, праведницима ће бити откривено оно што очекује праведнике.

169. Молитва која се врши полако, са душом скрушеном и са напрегнутим умом узлази на небо. Док тече равницом и док се користи великим простором, вода се не пропиње у висину. Када јој, пак, руке водовођија преграде ток одоздо и стесне је, она се, брже од сваке стреле, устремљује навише. Тако се и људски ум разлива и расејава док се користи великом слободом. Када га, пак, скрушеност и туга у срцу притисну, он узлеће навише и узноси Богу чисте и напрегнуте молитве. Молитве које се узносе са тугом бивају нарочито услышене. О томе сведочи пророк, говорећи: *Господу завиках у невољи својој и услыши ме* (Пс.119,1). Према томе, узбуркајмо савест и побудимо у души тугу сећањем на грехове како бисмо је учинили достојном да буде услышена. Учинимо је трезвоумном, будном, способном да својим вапајима досегне небеса. Ништа тако од нас не одгони лењост и немар као скрушеност и туга. Они сабирају ум и враћају га самоме себи. Онај ко се тако жалости и моли, биће у стању да, после молитве, у своју душу усели велику утеху. Нагомилавање облака чини да ваздух постане мрачан. Када се, пак, из њих излије киша, и када један за другим изгубе пару која се скупила у њима, ваздух поново постаје чист и јасан. Тако и душевна жалост помрачава наше помисли све док је закључана унутра. Кад се, пак, исцрпи у сузним речима молитве и изађе напоље, у души настаје велика јасноћа, низводећи у ум онога ко се моли, слично неком зраку, мисао о Божијој помоћи.

170. Хоћеш ли да се нерасејано молиш? Учини да твоја молитва излази из дубине душе. Дрва која су пустила корен у дубину не ломе и не могу бити ишчупана чак и ако поднесу и хиљаде налета ветрова. Јер, њихов корен је дубоко учвршћен у дубини земље. И молитве које се узносе из саме дубине душе, као правилно укорене, иду у висину и никакав налет помисли не може да их расеје. Пример нам даје пророк који о себи каже: *Из дубине вичем к теби, Господе* (Пс.129,1).

171. Посматрао сам наоружање победника и настојао да схватим које оружје доноси одлучну победу. Многа оружја су се указала моме погледу. Сваким од њих могуће је одржати блиставу победу. Најпре сам видео чисти пост, тј. мач који никада не отупљује. Затим сам видео девственост, чистоту и светост, тј. лук чије оштре стреле продиру у срце лукавога. Видео сам и сиромаштво које са презиром одбацује сребро и свако имање, тј. оклоп који не допушта да до срца дођу изоштрене стреле ђавола. Приметио сам тамо и љубав, тј. штит, и мир, тј. тврдо копље од кога сатана дрхти и бежи. Видео сам бдење, тј. панцир, молитву, тј. грудњак, и праведност, тј. лаку војничку кочију. Међутим, разматрајући сва та оружја и размишљајући о томе које је од свих њих најпозданије, угледао сам бедем смирења. Тада сам схватио да ништа није поузданије од њега. Њега никакво непријатељско оружје не може да пробије и лукави нема моћи да га заузме на јуриш. Стога, ако желиш да одржиш победу у борби коју водиш, тражи себи прибежиште иза бедема смирења. Тамо се сакри и не напуштај ту заштиту, те грабљивац неће успети да те зароби. На друга своја оружја немој у потпуности да се ослањаш како те лукави не би поразио.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈЕФРЕМ СИРИН
ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

VII

САВЕТИ ПОДВИЖНИЦИМА

1. Почетак монашког одрицања јесте - бојати се Бога. Монах који се не боји Бога биће изван врата Царства Божијег. Почетак доброг живота монаха јесте познање Бога, а незнање Бога помрачава монахову душу.
2. Добра баштина монаха је целомудреност и светост. Онај монах који их нема - лишава се наследства оцаца.
3. Монашки подвиг представља - изучавање Писма и испуњавање заповести Божијих. Монах који се тиме не занима, није подвижник.
4. Монахова храна је да твори вољу Божију, а чулна храна га неће поставити пред Христа. Јер, *што улази на уста иде у трбух, и избацује се напоље* (Мт.15,17).
5. Стопало монаха, крећући се пристојно, нека хаба Црквене степенице, и нека не прелази из куће у кућу, владајући се непристојно.
6. Нека монах прима савет од разумних, а савет неразумнога нека се не усели у срце његово.
7. Монах који бдије у Псалмима и славословљима и духовним песмама од себе тера ноћна маштања, а монах који спава, надимајући се својим добрим делима, плете паукову мрежу.
8. Храбри монах крстом Христовим избегава ђаволске мреже.
9. Монах који се везао за земаљско и к земаљском приклонио у свему поступа по сатански (противљењем заповестима, лукавством и самоугађањем).
10. Нека монахова мисао увек буде заузета добрим делима. Делање монаха су пристојне помисли. Бдење монаха укроћује нечисте помисли.
11. Поље које монах треба да обрађује јесте добра душа која доноси јеванђелски плод. Монах који је обрађује први једе од њених плодова.
12. Бесмртна сила за монаха јесте неграмжљивост која носи крст. Среброљубље је, пак, штетно за њега, јер заграђује [улаз] у Царство небеско.
13. Добар дар за монаха јесте девственост које га, заједно са Илијом на колесници, узноси на небо. Сила девства је уздржање у храни, а монах који се опија оскрнављује своје тело.
14. Сузе које се лију из очију јесу дрво живота које израста у висину смиреноумља. Монах који га је стекао сабира добре плодове.
15. Монах који свима разглашује о своме дару изазива омразу и чуће од Господа: *Ти си већ примио плату своју* (Мт.6,2). Ко се, пак, стиди да прича добија награду од Господа који зна [оно што је учињено] у тајности.
16. Монаше, не узноси се дајући Богу Божије. Напротив, молећи се Господу, говори: Твоје од твојих приносим ти, Владико и само од тебе иштем избављење душе.
17. Монаха који са чистим срцем врши ноћне молитве чује Господ. Дању га Он чини светлим као дан и свакодневно га све више и више показује светлим.
18. У гордости монаха не почива Господ, а у смиреноумљу његовом почива Дух Свети.
19. Нека хитон монаха (не ткани, него духовни) у свако време буде чист. Такав монах ће у поноћ са

Жеником ући у дворац.

20. Монаше, припреми уље ради изласка у сретање Женику. Јер, ако тада ништа не будеш имао да налијеш у светилуку, да би јасно горела, остаћеш ван дворца заједно са лудим девојкама.

21. Нека монашки живот, који је подражавање анђеоског живота, буде уништитељ греха. Он треба да буде непрестано доношење плодова покајника.

22. Нека монашки живот ставља печат умртвљавања похоте на све удове: образац за то јесте живот светог Јована Претече.

23. Нека бесовска бура бежи од монаха и нека у њима ликује анђеоска тишина. Када наилази бесовска бура чувај се, монаше, своје раздражљивости. Јер, живот монаха треба да увек носи одећу кротости и трпљења.

24. Монах који гори духом (ревности по Богу) прогони бесове, а монах који се ради (гордог) супарништва надмеће са својим братом - привлачи демоне.

25. Нека сунце не зађе у гневу твоје, и ружна реч, која излази из раздраженог грла, нека не смућује братију.

26. Немој избегавати да слушаш певање, које заправо представља анђеоско славословље. Од шума, пак, сатанских призора бежи, зато што се ради о ђаволској прелести.

27. Нека на твојем челу увек буде крст Христов, а у срцу страх Божији.

28. Безмолвије са чистим срцем помазује монаха уљем Духа Светога.

29. Добра нарав рађа братољубље и далеко прогони свађу.

30. Ко се сјединио са Господом не предаје се ђаволу да не би био постиђен у брачном дворцу.

31. Необориви штит за монаха јесте анђеоско певање у његовим устима. Сан, пак, који му је пријатнији од певања, за њега представља смрт.

32. Добровољно сиромаштво је ризница монаха и божанствен је монах који је обучен у њега. На небу сабирај своју ризницу, будући да су векови сладости бесконачни.

33. Нека твој ум увек буде заузет Божанственим Писмима. Нека твоја врата не буду закључана металним бравама, него нека буду преграђена крајеугаоним каменом (трезвоумним призивањем имена Господа Исуса).

34. Лице монаха у молитви постаје чудесно, и трагови његовог духовног весеља преносе радост на све мноштво монаха.

35. Монах који се не брине о стомаку и који не воли да пије вино постаје сличан анђелима.

36. Неописива лепота монаха јесте девственост која блиста у души. Најодвратнији, пак, изглед монаха представља - оскрнављена девственост.

37. За монаха је најгоре од свега - пасти у грех. Он у њему уништава све добро, као огањ сламу.

38. Монах, који је згазио свет постаје сабеседник Христов, а онај ко је спутан делима овога света није угодан Војводи Христу.

39. Несреброљубив монах је највернији проповедник Царства небеског. Ко, пак, болује од среброљубља јесте човек који несрећно гине.

40. Младом монаху је украс целомудреност која влада непомраченом девственошћу.

41. За монаха је послушност [велика] драгоценост: ко је стекне биће услышен од Господа.

42. Нека монах изговара добру реч и нека својим устима изговара речи Вишњега.

43. Нека монах прими на себе добровољно гладовање да би смирио своје тело, и узвисио становницу неба - душу.

44. Монах нека благовести речи истине и лаж нека буде изгнана из његових уста.

45. Чувши грубу реч немој упасти у срцбу, него се смири. Поставши посредник мира, наине, примићеш

верну награду за мир и назваћеш се сином Вишњег.

46. Лав је страхан дивљим магарцима. Нека такав буде и монах за похотне помисли.

47. Монах који пре времена разрешава пост личи на онога који поткопава темељ стуба (на коме живи).

48. Гордељиви монах који побуђује страсне покрете у манастиру исто је што и ветар који подиже прашину у равници.

49. Добри монах је анђео на земљи који није рањен стрелама сластољубља.

50. Не препуштај се гордости да не би пао страшним падом. Угледај се на смиреноумље Павла да би постао његов санаследник.

51. Као узор себи изабери Мојсијеву кротост да би Бог твоје камено срце претворио у водено језеро и да би ти, осетивши благодворност, могао захвално да кличеш: *На тихој води васпита ме Господ* (Пс.22,2).

52. Спознај како је прекрасно смиреноумље и изабери га за себе, будући да узноси на небо. Представљена ти је добра награда за смиреноумље - Царство небеско. Немој бити немаран за њега.

53. Нека се млади монах, презирући сујету, утврђује у целомудрености. Монах који је испуњен целомудреношћу представља младицу освећену Богом.

54. Пост је узда за монаха. Ко са себе збаци ову узду постаје сличан *распаљеном коњу* (Јер.5,8). Млади монах који не обуздава стомак неће моћи да се уздржи од телесног греха.

55. Бодри монах даноноћно марљиво пребива у молитвама. Ударајући се у срце, он проливасузе и на себе са неба низводи уље.

56. Монах који није предан страстима јесте дрво живота на земљи. Он је примио анђеоски живот.

57. Псалам у устима монаха јесте најоштрији мач против ђавола.

58. Суво дрво Јелисејево је из дубине извукло жељезо, а тело, које је монах учинио сувим, извлачи душу из дубине (страсти). Пост монаха исушује токове страсти. Монаху је граница поста - смрт и пре кончине нека га не напушта.

59. Бодрост монаха у молитви јесте мач против страсти. Монаху није назначена граница молитве. Стога нека он у свако време благосиља Господа.

60. Монаху који не задржава свој језик у дан гнева није лако да савлада ни страсти. Монах који се гневи убија своју душу и оштрим стрелама рањава свога ближег.

61. Наоружај се пре искушења. То ће ти помоћи да се у време искушења покажеш искусан.

62. Не стичи богатство и не гоји тело: тесан и узак пут захтева да се одложи на страну све што није корисно. Подражавај Павла и сматрај *све за трице, да би Христа добио* (Фил.3,8). Богатство и гојење тела неће проћи кроз небеска врата. Заволи неграмжљивост и уздржање и нећеш остати изван тих врата.

63. Огањ који пали монаха јесте сластољубље које се запаљује пијењем вина. Христос је извор који увек тече. Захватајући из њега угаси смрадни огањ.

64. Немој да изговараш рђаву реч иначе ћеш постати виноград у коме расте трње. У разговору са ближњим употребљавај најпријатније речи, угледајући се на пчелу која увек доноси мед који нема горчине.

65. Лакомисленог монаха узнемирава бура помисли, а ко влада собом учвршћује се речима Јеванђеља. Немарног, пак, монаха даве помисли као трње пшеницу.

66. Немој у своме срцу чувати злу реч на брата свога да би у молитви могао да говориш: *И остави нам... као што и ми остављамо* (Мт.6,12).

67. Венац похвале за монаха јесте мир и светиња. Ко их је стекао видеће Господа (Јев.12Д4).

68. Мудрост монаха није у знању трудова које треба понети, него у њиховом разумном ношењу. Ко је такав - не учи речју, него уразумљује делом.

69. Ратујући са пуковима бесова, мудри монах не бива рањен њиховим стрелама. Крепећи се крстом Христовим, он уништава главу змије.

70. Драгоценост наслеђе монаха је девственост коју озарује светлост милостиње. Онај који га је стекао и сачувао несумњиво ће ући у брачни дворац.
71. Сачувај заповести Вишњег и чувај правила отаца, те ћеш постати наследник Царства небеског.
72. Самовољан и дрзак монах пада у искушење и у мрежу ђаволску, а кротког ће сусрести мир и венац светиње.
73. Монах који се обилно храни пада у искушење и ноћна маштања, а испосникова постеља је чиста и сан безметежан.
74. Монах који се боји Бога неће претрпети никакву штету. Њега чува Господ и у дан смрти он ће имати жртву измирења.
75. Послушност монаха се не познаје у великим подвизима, него - у искушењима. Монаху трпљење у жалостима, које се верно чува, доноси непостидну наду. Нека га он чува до последњег даха, јер - *ко претрпи до краја тај ће се спасти* (Мт.10,22). Трпи, монаше, јер је време трпљења кратко, а векови сладости - бесконачни,
76. Нека песмопој монаха буде непрекидан, будући да се и славословље серафима никада не прекида. Монаше, нека у твојим устима буде духовна песма, која ће олакшавати тежину искушења која те сусрећу,
77. Послушни монах ће са добром смелошћу стајати поред крста. Јер, на крсту је Господ који је био послушан до смрти, и то до крсне смрти.
78. Нека се глас монаха у молитвеној кротости искрено узноси Богу из непокретних уста.
79. Истинска светлост на земљи јесте монах који се не спотиче својим језиком. Ко је такав и ко своје тело не оскрнављује гресима - пријатељ је Христов.
80. Монах кога окружи страх Божији јесте као стуб који се не може оборити. Монах, пак, који није стекао страх Божији биће лак плен противницима.
81. Монах који ништа нема јесте чиста светлост на земљи. Јер, као *корен свих зала, среброљубље* (1.Тим.6,10) не доноси добре плодове.
82. Боље је да монах једе месо и да пије вино, него да осуђивањем једе тела своје братије.
83. Злато се испитује у огњеној пећи, а прави монах се познаје у мноштву монаха.
84. Нека руке монаха буду преподобно испружене Богу на пораз непријатеља, подражавајући Мојсија који је, рукама изобразивши крст, савладао Амалика.
85. На монаху који је распет и умире свакодневно почива обилна благодат. Њему се радују анђели, примајући га у Царство небеско.
86. Узда за страсти је пост, а умртвљење страсти је молитва са милостињом.
87. Монах који је изнад телесних страсти јесте чистији од снега. Зажелевши једино Христа, он ће угледати како га Христос увенчава у дан благи.
88. Монах-клеветник разгони мноштво монаха и уништава пријатељство. Змија је уз помоћ клевете Еву изгнала из раја. И монах који клевета јој је сличан, будући да погубљује душу ближњег и своју не спасава,
89. Бог ће услышити онога ко разумно пева у своме срцу. Нека душа монаха нерасејаним оком гледа према Богу. Јер, одрекавши се света и сјединивши се са Христом, она треба да пренебрегава све земаљско.
90. Душа монаха која духовно мирише, свето заграђује чуло мириса од змије да не би омирисала скверну похоте. Осим тога, онај ко у срцу има страх Божији неће дотаћи скверну сладострашћа.
91. Старај се да увек будеш простосрдчан и искрен. Немој једно држати у срцу, а друго на језику. Јер, то је лукавство.
92. Буди правдољубив и не лажи, будући да је лаж од ђавола.
93. Не узвраћај злом на зло. Напротив, опрости ономе ко ти учини зло, да би Господ и теби опростио.

94. Ако те напада злопамћење, из све душе се помоли за дотичнога брата - и злопамћење ће одступити од тебе.
95. Пази да у себи не допустиш страст зависти да те ђаво не би живог прогутао, већ се што пре исповеди и моли Бога да те избави од такве опасности.
96. Ако видиш некога да греши, не разглашуј његов грех, не осуђуј га и немој га мрзети да не би пао у исти грех, већ боље реци: "Ја сам гори од њега. Данас је он сагрешио, а сутра ћу ја".
97. Знај да се демони боје ћутања, поста, бдења, уздржања, смирења, молитава, суза и осталих подвижничких врлина.
98. Непрестано се сећај смрти и свога гроба уколико хоћеш да ти Бог дарује сузе, скрушеност и бестрашће.
99. Ако те ђаво обмане, те паднеш у мали или велики грех, немој очајавати нити себе осуђивати на погибао, већ прибегни исповести и покајању. И - Бог се неће одвратити од тебе.
100. Немој волети да идеш у град. Јер, ти ћеш остати чист ако не будеш видео оно што је греховно.
101. Не опијај се вином. Иначе ћеш учинити да се срце твоје са помамом устреми на задовољства.
102. Немој јести два пута на дан да не би огрубело твоје тело, а са њим и страсти ојачале.
103. Немој много да спаваш, већ непрекидно ишти помоћ Божију да би *као птица избегао мрежу* (Прич.6,5).
104. Немој говорити много да не би упао у лаж.
105. Немој стицати ништа што је преко твојих потреба, и живи са умереним прохтевима.
106. Безмолствуј, и ради своје дело.
107. Свом силом чувај језик и стомак.
108. Држи се смиреноумља и буди као незналица и онај ко не разуме.
109. Буди кротак према свим људима.
110. Много је штете од говорљивости и смеха, а благоразуман човек чува безмолвије.
111. Свагда пред својим очима имај смрт и искушења те никада неће довести до пада.
112. Ујутро и увече испитуј сам себе, тј. како си провео време. То није могуће учинити без напора (тј. без постојане пажње према себи и стражења над срцем).
113. Бој се Бога као онај ко је обавезан да му да одговор за сва своја дела.
114. Свакодневно се питај коју си страст победио.
115. Ко верује да ће бити Суд неће осуђивати ни једног човека, већ ће се више пазити и чувати чак и од малог и неважног зла.
116. Ко верује да ће његово тело васкрснути брине се о томе да га очисти од оскврњења.
117. Утврђујући се у страху Божијем, чувај и испуњавај све што си дужан да чиниш и не постављај спотицања својој савести. Буди пажљив према њој да би и она била твоја чуварка и одмах ти показивала у шта падаш, не остављајући те и не допуштајући да паднеш у руке својих непријатеља.
118. Знај да монаха напада униније када његов ум почне да избегава самовољу и да прибегава Богу. За истребљење унинија служи молитва и непрестано размишљање о Богу. То размишљање се, пак, подржава уздржањем, а уздржање се чува телесним трудом. Такав је тесни пут који води у живот (Мт.7,14).
119. Ако си истински заволео Господа, ако се стараш да задобијеш Царство и ако си дао завет да ћеш се трудити због својих грехова, сећај се Суда и вечних мука, са страхом очекујући свој одлазак из овога света.
120. Немој имати пристрасност ни према парама, ни према имању, ни према родитељима, ни према светској слави, ни према пријатељима, ни према сродницима, ни према братији, и уопште - ни према

чему земаљском. Немој се бринути нити старати о томе. Раскинувши сваку везу, одложивши бригу, омрзнувши [све] и обнаживши чак своје тело од свега безбрижно и без лењости иди за Христом увек гледајући на небо и отуда очекујући помоћ. Јер. смрт долази изненада и суд је близу. И тешко ономе ко није спреман!

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН ЛЕСТВИЧНИК

Кратко саопштење о њему

Родитељи светог Јована, као и место рођења и његов живот пре ступања у Синајску обитељ - нису познати. Из његових дела се види да је стекао добро образовање. Међутим, жеља за близином Божијом га је подстакла да напусти свет и његову славу, и да се усами у Синајској обитељи, која се тада славила мудрим оцима. Он је у њу ступио са 16 година и препустио се руководству и поукама старца Мартирија, који га је после 4 године, тј. у његовој 20. години, постригао у монашки образ. Његово послушање старцу је било толико велико да је изгледало да уопште нема своје воље. Према братији је био простосрдчан и смирен, ни пред ким не истичући своје првенство.

Проживевши са својим старцем 19 година, свети Јован је најзад остао без њега. По његовој смрти он је за себе изабрао пусто место, звано Тола, које се налазило на 5 стадија од обитељи. Ту је он провео 40 година. Његов живот у усамљености је текао мирно, у строгом подвижништву, које је он, уосталом, умео да сакрије, не истичући се ничим нарочитим. Сваку суботу и недељу он долажаше у обитељ на богослужење, причешћујући се Светим Христовим Тајнама. Затим би поговорио са светим оцима, проверавајући њиховим указањима своје стање. При таквим разговорима, на сабрањима је често говорио и свети Јован? Природно, његова реч се својим преимућствима истицала пред другима. Смирене је то радовало, а неискусни су мудрог беседника почели да окривљују за таштину. Тада је свети Јован, да не би саблазнио немоћне, на себе наложио савршено ћутање, кога се строго држао целе године. И са ћутањем је прекинуо тек кад су га усрдно молили они исти који су га принудили да се осуди на такав подвиг.

После 40 година живота у безмолвију, свети Јован је, на општу жељу све братије, био изабран за игумана Синајске обитељи. Управљајући духовном паством 4 године, он се опет вратио у своју усамљеност, на кратко пре своје смрти, која га је задесила у 80. години старости, 563. године.

На молбу Раитског игумана, свога имењака, свети Јован је написао духовну Лествицу у којој је у 30 слова изобразио ступњеве духовног усхођења ка савршенству. Написао је и Слово пастиру, у коме излаже обавезе духовног пастира.

Из 30 слова Лествице правимо избор подељен на следећа поглавља:

1. Општа начела подвижништва.
2. О покајању.
3. О врлинама и страстима и о борби са страстима уопштено.
4. О борби са осам главних страсти.
5. О бестрашћу.

ОПШТА НАЧЕЛА ПОДВИЖНИШТВА

1. Бог је живот и спас свих који су обдарени слободом.
2. Монах припада анђеоском чину и [води] анђеоски живот, који се остварује у вештаственом и прљавом телу. Монах је човек који се држи само Божијих заповести и речи, у свако време, на сваком месту, у сваком послу. Бити монах значи непрестано приморавати природу и неуморно бдети над својим чулима. Монах има посвећено тело, очишћена уста и просвећен ум. Монах је преболна душа, стално обузета сећањем на смрт, било да бди или да спава. Одвајање од света јесте хотимична мржња на оно што људи у свету хвале, и порицање природе ради постигнућа оног што је натприродно.
3. Сви они који су спремно одбацили оно што припада овом животу, свакако беху подстакнути [жељом] за будућим Царством, или обиљем грехова, или, пак, љубављу према Богу. Ако се ни једним од споменутих циљева нису руководили, њихово је напуштање света бесмислено. Само, и у том случају, добри наш Судија очекује да види какав ће бити крај њиховог животног пута.
4. Свима нама што хоћемо да изађемо из Египта и побегнемо од фараона, безусловно је потребан неки Мојсије, посредник по Богу између нас и Бога, који би, ревностан у делању и сагледавању, за нас пружао руке к Богу, како бисмо под његовим вођством прешли море грехова и Амалика страсти натерали у бекство.
5. Људима који су се подухватили да се са телом попну на небо, потребан је заиста крајњи напор, праћен безграничном патњом (нарочито у почетку љиховог одрицања), док се сластољубива наша нарав и неосетљиво срце помоћу правог плача не претворе у богољубље и чистоту. Јер, кајање, дубоко кајање, и велика, невидљива горчина су неизбежни у овом подухвату, а највише онима који живе површно, све док наш ум, то бесно и халапљиво псето, кроз простоту, дубоку кротост и марљиви труд не постане будан стражар чистоте. Но, будимо храбри, сви страсни и немоћни, и непоколебивом вером, као десницом, принесимо и признајмо Христу немоћ и слабост своје душе. Он ће нам неизоставно помоћи чак и више него што заслужујемо, само ако се непрестано држимо дубоког смиренуумља.
6. Они који започињу овај подвиг, да би поставили сигуран темељ, треба свега да се одрекну, треба све да презру, све да исмеју, све да одбаце. Чврст, троструки и тростубни темељ чине: безазленост, пост и целомудреност.
7. Одлучан почетак биће нам од користи и кад потом наступи малаксалост: храбру душу, сусталу у подвигу, подстиче сећање на првобитну ревност као бодило. Неки су се, захваљујући томе, често подизали.
8. Када душа, издајући саму себе, изгуби блажену и милу топлину, нека брижљиво испита из каквог узрока се је лишила, па нека свом снагом и ревношћу настоји да га отклони. Ту топлину је немогуће вратити кроз друга врата осим кроз она на која је и изашла.
9. У самим почецима подвига одрицања од света, врлине се, свакако, стичу трудом и муком. Напредујући даље, постајемо неосетљиви за тешкоће, или их осећамо још само мало. А када ревност потпуно обузме и освоји нашу телесну природу, врлине већ стичемо потпуно прожети радошћу, чежњом и Божанским пламеном.
10. Неки од оних што воде површан живот у свету, поставили су ми следеће питање: "Како се можемо приближити монашком животу и поред својих жена и пословних брига". Одговорио сам им: "Свако добро дело које можете учинити, учините. Никога немојте ружити. Никога не пљачкајте. Никога немојте лагати. Не правите се важни ни пред ким. Никога немојте мрзети. Често посећујте цркву. Будите милосрдни према сиротињи. Никога не саблажњавајте. Туђе се жене не дотичите: нека вам буде довољна ваша. Ако тако будете поступали, нећете бити далеко од Царства небеског".
11. Кренимо са радошћу и страхом Божијим на овај дивни подвиг, не плашећи се наших непријатеља.

Јер, они, мада невидљиви, пажљиво посматрају лице наше душе. Кад виде да се променило од страха, они се још жешће окомљују на нас, јер опажају, лукави, да смо се препали. Спремимо се храбро за борбу са њима: нико не сме да се супротстави ономе који се својски бори.

12. Они који су решили да озбиљно служе Христу, пре свега треба да се постарају како би уз помоћ духовних отаца и на основу свог сопственог сазнања изабрали себи одговарајуће место, начин подвига и занимање. Није за сваког општежиће, нарочито не за оне који су склони сластољубљу, нити је за сваког испосница, јер испоснички усамљенички живот садржи много повода за гнев. Сваки треба да размисли који му начин живота најбоље одговара.

13. На три најглавније врсте подвига своди се читав монашки живот: на подвижничко напуштање света и самоћу, на подвиг безмолвија са једним или највише са двојцом, и најзад, на трпељиво живљење у општежићу.

14. Човек који одиста воли Господа и стварно иште будуће Царство, човек који заиста пати због својих грехова и кога су стварно испуниле мисли о муци и Суду вечном, човек који озбиљно страхује при помисли на своју смрт - више није у стању да води рачуна о имовини, новцу и слави овога света, о родитељима, пријатељима, браћи, нити о било чему земаљском. Преставши сасвим да се брине о томе, омрзнувши сваку помисао на то, па чак и своје сопствено тело, слободан од свега, безбрижан, он одважно иде за Христом и стално гледа у небо, од њега очекујући помоћ, по речима светога: *Припила се душа моја уз тебе* (Пс.62,9), и као што рече и други незаборавни: *А ја се неуморих пратећи те, и не зажелех дана нити одмора људског, Господе* (Јер.17,16).

15. За нас је највећа срамота да мислимо на нешто што нам у часу невоље, тј. смрти, не може добра донети, када смо већ све поменуто оставили на позив којим нас је Господ а не човек позвао. То је баш оно што рече Господ: освртати се за собом, и не бити достојним Царства небеског.

16. Да чујемо шта је Господ рекао младићу који је скоро све заповести извршио: *Још ти једно недостаје* - да продаш све и раздаш сиромасима (Лк.18,22; Мт.19,21), те да сам постанеш сиромах који прима милостињу.

17. Припазимо, да се не нађемо у заблуди говорећи како идемо узаним и тесним путем, док, у ствари, ходимо по широком и пространом путу. Узани пут се препознаје по морењу стомака, свеноћном стајању, ограниченом узимању воде, оскудевању у хлебу, очишћавајућем пићу срамоте, подсмеха, поруге и грдње, одсецању својих прохтева, трпљењу увреда, подношењу презира без роптања; препознаје се по томе - ако се не срдеш када те клеветају, ако се не љутиш када те понижавају, ако си смирен када те осуђују. Благо онима што иду путем који је овде показан, јер је њихово Царство небеско!

18. Ко је омрзнуо свет, умакао је од туге. А ко је остао привржен било чему видљивом, још се од туге није избавио.

19. У луци се може наћи спасење, али и пропаст. То добро знају они који плове по духовном мору. Жалостан је то приказ, када у самој луци претрпи бродолом онај који се са пучине већ био спасао.

20. Кад си се одвојио од света, не дотичи га се више, јер се страсти лако враћају.

21. Бежи од прилике за грех као од бича: плод који се не види - толико се и не жели.

22. Потрудимо се да будемо као Лот, а не као жена његова (уп. Пост.9,26). Јер, душа која се врати тамо одакле је изашла, постаће као со која је изгубила свој укус (Мт.5,13), и остаће и даље неспособна да напредује. Бежи из Египта главом без обзира! Срца која су се тамо вратила, не угледаше Јерусалим, земљу бестрашћа.

23. Нека ти отац буде човек који може и хоће да се помучи са тобом, како би се растеретио бремена својих грехова. А мати нека ти буде - умилење, које те може опрати од нечистоте. Брат нека ти је сатрудник и саревнитељ на стази која се пење горе, ка ономе што је на небу. За нераздвојну другарицу узми сећање на смрт. А деца твоја мила нека ти буду уздисаји срца. Роб нека ти буде твоје тело, а пријатељи - свете небеске силе, које ти, ако ти постану блиски, могу користити у часу исхода душе. *Такав је род оних који траже Господа* (Пс.23,6).

24. Удаљавајући се од света, треба да изаберемо најскромније место, у коме нема ничега што би нас тешило или наводило на гордост. Иначе, ми носимо са собом и своје страсти.

25. Као што је немогуће гледати једним оком на небо а другим на земљу, тако ни онај који се душом и

телом није потпуно одвојио од свих сродника и несродника не може а да душу своју не изложи великој опасности.

26. С великим трудом и подвигом стиче се поштена и сређена нарав. Оно, пак, што је са великом муком стечено може се изгубити у једном магновењу. Јер, *зли разговори кваре добре обичаје* (1.Кор.15,33).

ДОБРОТОЉУБЉЕ ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН ЛЕСТВИЧНИК

II

О ПОКАЈАЊУ

1. Покајање је обнова крштења. Покајање је завет са Богом да ће се водити један нови живот. Покајање је извор смирености. Покајање је неопозиво одрицање од сваке жеље за телесним добрима. Покајање је самосудна мисао и брига о себи без бриге о спољним стварима. Покајање је кћер наде, и порицање безнадежности.

2. Када паднемо у јаму безакоња, ми се не можемо извући на други начин до да се спустимо у дубину покајничке смирености.

3. Једна је ствар сетно смирење покајника; друго је грижа савести оних који још греше; а друго је, опет, блажена и богата смиреност која по дејству Божијем улази у савршене. Ми нећемо ни покушавати да речима објаснимо у чему је суштина ове треће врсте смирења, јер бисмо се само узалуд трудили. Знак друге врсте смирења јесте свецело трпљење срамоте. Навика често тирански мучи и оне који плачу због својих грехова. Није ни чудо: наука о Суду и паду је веома тајанствена. Ниједна душа није у стању да схвати какви се греси догађају са нама због нашег нехата, какви по промислитељском Божанском напуштању, а какви због тога што се Бог од нас одвраћа. Уосталом, неко ми је и то причао: када нам се то деси по промислу Божијем, брзо се спасавамо од невоље. Онај, наиме, који је допустио да паднемо, не дозвољава да дуго будемо обузети тиме.

4. Док је још свежа и запаљења, рана се лако лечи; но застареле, нелечене и запуштене ране се тешко лече: да би се исцелиле, потребно је већ много рада и свестраног заузимања лекара. Многе ране са временом постају и неизлечиве. Али, Богу је све могуће (уп. Мт.19,26).

5. Пре него што паднемо у грех, демони нам говоре да је Бог човекољубив.

6. Не веруј ономе који ти по паду твоје говори о твоје греху као о малој погрешки: "Само то и то немој ти да учиниш, а ово - па то није ништа". Често су, наиме, и мали поклони велики гнев судије стишавали.

7. Човек који истински полаже рачуна својој савести, сматра изгубљеним сваки онај дан у који није плакао, макар учинио тог дана не знам каква добра дела.

8. Нека нико од оних што плачу не очекује да ће у часу своје смрти добити потврду о томе да му је опроштено: оно што није јасно, није ни сигурно. *Ослободи ме страха* доказом да ми је опроштено, *да се одморим пре но што одем одавде* без потврде да ми је опроштено (Пс.38,14). Где је Дух Господњи, тамо се раскидају окови. Где је најдубља смиреност - и тамо се окови раскидају. А онај који је и без једног и без другог, нека се не вара: окован је!

9. Они који живе у свету, не добијају такве потврде. Нарочито не ону прву. Уосталом, они који чине милостињу ће у часу свог одласка из овог света сазнати колика им је корист од ње.

10. Онај који плаче над собом, не види плач, и пад, и грижу савести код другог. Пас кога уједе звер, још више се на њу разјари и од бола што га осећа у рани лаје без престанка.

11. Пазимо да савест наша није престала да нас гризе услед тога што се, на изванредан начин, уморила, а не услед чистоте наше. Знак разрешења од греха је у томе што човек увек сматра себе дужником.

12. Сви, а нарочито пали у грех, треба да пазимо да нам се у срце не увуче болест безбожног Оригена. Његово погано учење о Божијем човекољубљу веома је прихватљиво за људе који воле уживања.

13. Пре свега, исповедимо се нашем добром судији, не само насамоме него и пред свима, ако заповеди. Ране које се откривају, не само што се не погоршавају него се лакше и лече.
14. На исповести буди и по спољашњем изгледу и у дубини душе као осуђеник: ником поникни и ако је могуће ороси сузама ноге судије и лекара као да су Христове.
15. Демони често имају обичај да нам саветују или да се уопште не исповедамо, или да се исповедамо у трећем лицу, или да кривицу за свој сопствени грех пребацујемо на друге.
16. Нека те не прелести дух гордости: немој казивати своје грехове учитељу као у трећем лицу. Јер, без срамоте се од срама не може ослободити. Покажи слободно своју озледу лекару. Не стиди се, реци: "Моја је то рана, оче. Мој је то ожилјак. Није га нико други направио него моја сопствена лакоумност. Нико други није крив - ни човек, ни дух, ни тело, нити шта друго - већ једино мој немар".
17. Јован Претеча је од оних што су му долазили тражио да се пре крштења исповеде (уп. Мт.3,6; Мк.1,5) не стога што је њихова исповест њему саме била потребна, већ зато што му је стало до њиховог спасења.
18. Ништа толико није недолично онима који се кају, као узбуђење гнева. Јер, обраћање [Богу са покајањем] захтева велико смирење, а срдитост је знак велике гордости.
19. Као што зрак сунца, који кроз прозор уђе у кућу, све осветљава, тако да се може видети и најситнији труп прашине што лебди у ваздуху, тако и страх Господњи који уђе у срце, показује све његове грехе.
20. Као што вода може избрисати слова, тако и сузе могу избрисати грехе.
21. Као што слова, у недостатку воде, бришемо и другим средствима, тако и душе које немају суза изглађују и одстрањују своје грехе туговањем, уздасима и дубоком сетом.
22. Као год што се свежа рана лако да излечити, тако и запуштене ране у души тешко зацељују, премда се и могу излечити.
23. Као што би било нечасно да неко ко је сахранио свог оца одмах по повратку са погребне оде на свадбу, тако ни онима који плачу због својих грехова не одговара да траже од људи било какву част, или спокојство, или славу у садашњем животу.
24. Као што се станова грађана разликују од обиталишта осуђеника, тако и живот покајника треба да буде различит од живота невиних.
25. Осећање душе је њено природно својство, а грех је његово мрцварење. То осећање доводи или до престанка или до смањивања зла. А саосећање је плод савести. Савест, пак, јесте глас и прекор нашег анђела чувара, који нам је још приликом крштења додељен. Због тога се некрштени и не муче толико у својој души због својих злих дела, већ само некако слабо.
26. Ко напусти свет да би са себе збацио бреме грехова, нека се угледа на оне што седе на гробљу ван града, и нека не зауставља вреле и горке своје сузе, ни нечујни лелек срца, док и сам не угледа Исуса где долази да одвали стену окорелости са срца и ослободи ум од веза грехова - као што је Лазара ослободио (уп. Јн.11,44) - заповедајући својим послушним анђелима: "Раздрешите га од страсти, и пустите да иде к блаженом бестрашћу".

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН ЛЕСТВИЧНИК

III

О ВРЛИНАМА И СТРАСТИМА И О БОРБИ СА СТРАСТИМА УОПШТЕНО

1. Расуђивање је тачно схватање Божанске воље у сваком тренутку, месту и ствари, схватање које се налази само у људима чиста срца.
2. Ко је побожно свргнуо прве три страсти [сујету, среброљубље и стомакоугађање], свргнуо је уједно и осталих пет [блуд, гнев, тугу, униније и гордост], а ко и не хаје за њих, ниједну другу страст неће победити.

3. Све демонске борбе у нама настају на основу три главна узрока: било из нашег нехата, или из наше гордости, или из зависти демона.
4. У свим случајевима треба да се руководимо својом савешћу по Богу, да бисмо, дознавши одакле ветар дува, на одговарајући начин и једра развили.
5. У свим нашим подвизима по Богу, демони нам копају три јаме: прво, боре се да спрече извршење нашег доброг дела; друго, кад при првом покушају претрпе пораз, старају се да бар оно што се чини не буде учињено по Богу; па када, лопови, и ту промаше, тихо нам се прикраду и хвале нас у души нашој као људе који у свему живе по Божијој вољи. Првome је непријатељ брига и размишљање о смрти; другome - послушност и самониподаштавање; трећем - непрестано прекореваче самога себе. *То је труд пред нама, док не уђе у светилиште наше* (Пс.72,15-16) огањ Божији: тада већ неће бити у нама насиља укорењених навика. *Јер Бог наш је огањ који спаљује* (ПонЗак.4,24; Јев.12,29) сваку распаљеност и похоту, сваку лошу навику и окорелост, без обзира да ли се ради о нечем унутрашњем или спољашњем, видљивом или невидљивом.
6. Кад они победе душу, и светлост ума помраче, у нама, јаднима, нема више ни трезвоумља, ни расуђивања, ни сазнања, ни обзира, већ само остаје тупост, неосетљивост, нерасудљивост, заслепљеност.
7. Крађа је неосетно заробљавање душе. Убиство душе јесте усмрћење словесног ума палог у непристојна дела. Погубљење душе јесте очајање после извршеног безакоња.
8. Нека се охрабре страсници који су стекли смирење. Јер, ако су и у сваку клопку упали и у све мреже се заплитали, и сваку болест одболовали, по својем оздрављењу су за све људе постали звезде, лекари, светила, крманози, учећи их својствима и изгледу сваке болести, и спасавајући својим искуством оне који се налазе пред падом.
9. Најбоља азбука за све је следећа: послушност, пост, кострет, пепео, сузе, исповедање, ћутање, смирење, бдење, храброст, мраз, рад, мука, понижења, скрушеност, непамћење зла, братољубље, благост, проста и нељубопитљива вера, немарење за свет, немрзења мржња према родитељима, беспристрашће, простодушност са безазленошћу, добровољна скромност.
10. Домет и плод напредних је: одсуство таштине, безгневље, нада, безмолвије, расуђивање, трајно сећање на Божији Суд, милосрђе, гостољубље, умерено поучавање, бестрасна молитва, несреброљубље.
11. Крајња граница, правило и закон за духове и тела, који још у плоти достижу савршенство јесте: незаробљено срце, савршена љубав, извор смиреноумља, усхићење ума, усељење Христа, неукрадљивост светлости и молитве, изобилје озарења Божијег, чежња за смрћу, мржња према животу, бежање од тела, заступник света, принудитељ Бога, саслужитељ анђела, бездан знања, дом тајни, чувар неизрецивих открићења, спасилац људи, бог демона, господар страсти, владар тела, управитељ природе, туђин греху, дом бестрашћа, подражавалац Господа уз помоћ самог Господа.
12. Сав духован по својој суштини, ум поседује и особито духовно чуло. Таква природа људског ума сваког човека нагони да трага за тим чулом у себи, без обзира да ли га већ има или не. Јер, када се то духовно чуло покаже у нама, престаје уобичајено дејство телесних чула. И то је управо оно што један мудрац, познавајући ствар, рече: "И наћи ћеш Божанско чуло".
13. У погледу делатности и речи, мисли и доживљаја душе, монашки живот треба да тече у осећању срца. Иначе, он није монашки, да и не говорим - анђеоски!
14. Извесни људи су, не знам због чега (јер нисам научио да радознано истражујем својом главом оно што је Божији дар), тако рећи по природи склони уздржању, или безмолвију, или чистоти, или скромности, или кротости или умилењу. А код других људи се скоро сама природа противи овим врлинама, те силом приморавају себе да их чине. Иако са времена на време доживе пораз, ја их, као људе који своју сопствену природу присиљавају на добро, ипак више похваљујем него прве.
15. Монасима су светлост анђели, а светлост свима људима - монашки живот. Због тога, нека се монаси подвизавају да у свему пружају добар пример, не дајући ни најмање повода за саблазан (уп. 2.Кор.6,3), како у ономе што раде, тако и у ономе што говоре.
16. Уз помоћ Свете Тројице, наоружајмо се за борбу против три страсти - трима врлинама. Иначе ћемо навући на себе велике муке.

17. Ако Бог васкрсне у нама кроз дела наша, ишчезнуће непријатељи Његови. Ако се, пак, кроз сагледавање приближимо Њему, *побећи ће они који га мрзе, од лица Његова* (Пс.67,2) и од нас.
18. Постарајмо се да учинимо Божанске ствари више својим сопственим знојем, него голим речима. У часу смрти дужни смо показати дела, а не речи.
19. Чувши да на неком месту постоји закопано благо, људи [се труде] да га нађу. Оно што у томе тражењу нађу они са муком чувају. Они, пак, који су се без муке обогатили, лако расипају своје богатство.
20. Неки су ми поставили тешко питање, које превазилази умне способности свих људи са разумом попут мога, и које не нађох ни у једној књизи која је дошла до мене: "Које је, управо, потомство осам страсти?", или: "Која од три главне страсти рађа коју од осталих пет". А ја признадох своје незнање у вези са тим изванредним питањем, те од свепреподобних отаца добих овакав одговор: "Мајка блуда је стомакоугађање, унија - славољубље, а туга, као и гнев, јесте пород све три страсти. Мајка гордости је славољубље". Пошто ми ти чувени оци пружише објашњење, ја их стадох молити да ме науче који греси произлазе од осам главних страсти, и који је грех плод које страсти. На то бестрасни оци одговорише љубазно да међу страстима нема ни реда ни смисла - све је ту неред и збрка.
21. На пример: неумесни смех рађа се понекад од демона блуда, понекад од демона таштине - кад човек самога себе у себи нечасно хвали, а понекад и од уживања у јелу.
22. Дуго спавање произлази понекад од пресићености, понекад од поста - када се посници поносе својим постом, а понекад од унија, или чак и од природе.
23. Многоговорљивост произлази понекад од угађања стомаку, а понекад од таштине.
24. Хула је управо плод гордости, а често долази и као последица тога што смо ближњега осуђивали за исти грех, или услед претеране зависти демона.
25. Окорелост срца долази од ситости, од неосетљивости, од пристрашћа. То пристрашће долази, опет, или од блуда, или од среброљубља, од угађања стомаку или од таштине, или од многих других страсти.
26. Злоба проистиче из ображености и гнева.
27. Лицемерство - од самозадовољства и својеглавости.
28. Природно, врлине које су супротне овим страстима рађају се од супротних родитеља. И да не бих много говорио (јер ми не би остало доста времена када бих хтео подробно испитати сваку појединачно), рећи ћу само да све горе споменуте страсти уклања смиреноумље. Они који су ту врлину стекли, победили су све страсти.
29. Страх од власти и од звериња нека нам послужи као пример страха Господњег. И нека ти телесна љубав буде слика жудње за Богом. Ништа не смета да извесне особине врлина упоредимо са оним што је њима супротно.
30. Бог се не показује у подвизима, већ у простодушности и смирењу. Па иако се сила Господња у немоћи показује (уп. 2.Кор.12,9), ипак Господ неће стати на пут смиреноумноме подвижнику.
31. Има болести које се добијају ради очишћења од грехова, а има и таквих које треба да сломију наш понос.
32. Кад види да је неко веома лењ према подвигу, наш добри, сведобри Владика и Господ његово тело смирује болешћу као најпогоднијим подвигом, а понекад и душу очишћује од рђавих помисли и страсти.
33. Свако видљиво или невидљиво зло које нам се догоди, може се примити или онако како треба, тј. мирно, или са узбуђењем, или помало овако и помало онако. Видео сам, на пример, три кажњена монаха: један је негодовао, други је остао миран, а трећи је примио казну са великом радошћу.
34. Гледао сам како земљорадници бацају исто семе, али сваки са својим посебним циљем: један, да отплати свој дуг, а други, да напуни своју кесу; један, да поклонима укаже почаст господару, а други, да за свој добар рад добије похвалу од оних што пролазе путем живота; један, да напакости непријатељу који му завиди, а други, да га људи не би кудили као лењог. А ево и назива семена: пост, бдење, милостиња, обављање дужности и слично. Нека монаси брижљиво испитају шта управо хоће да постигну својим подвигом.
35. Људи који дођу на извор по воду пазе да са водом не захвате и по коју жабу. Јер, и онда када добра

дела чинимо, ми често вршимо и оно зло што се тајно са њима сплело, а да тога нисмо ни свесни. На пример: са гостољубљем се преплиће стомакоугађање, са љубављу блуд, са расуђивањем подмуклост, са мудрошћу препреденост, са кротошћу подмуклост, млитавост, лењост, оговарање, својеглавошћу, глухоћа за основани прекор, као што се и са ћутањем преплиће уображена поза учитељства, са радошћу понос, са надом немар, са љубављу (сем блуда) осуђивање, са безмолвијем унијије и лењост, са чистотом огорчење, са смиренуомљем дрскост. А уза све то, као нека лепљива коломаст, боље рећи - отров, лепи се таштина.

36. Не будимо тужни ако наше молитве Господу за извесно време не буду услышене. Господ хоће да сви људи у једном тренутку постану бестрасни.

37. Они који нешто моле од Бога и не добијају, свакако не бивају услышени из једног од ових разлога: или због тога што пре времена траже, или због тога што траже недостојно и из сујете, или због тога што би се погордили и олењили уколико добију тражено.

38. Страсти напуштају не само вернике, већ и неке невернике, те одлазе све - осим једне, коју остављају саму, као неко врховно зло које собом замењује све остале. Јер, она је тако штетна, да је у стању збацити и са неба.

39. Гориво страсти троши се, сагоревано Божанским огњем, који је искорењује из душе.

40. Демони се плански повлаче, да би нас начинили необазривима, те да би изненада уграбили бедну душу.

41. Знаш и за једно друго повлачење звери: до њега долази када се душа коначно навикне на грех. То је нешто слично као када деца, навикнута да се доје и одбијена од сисе, сисају своје прсте.

42. Знаш још и за пето бестрашће у души, које настаје услед велике простодушности и похвалне невиности. Таквима праведно шаље своју помоћ Бог *који спасава праве срцем* (Пс.7,11), и неосетно их изабавља од страсти, као што и мала деца нису ни свесна своје нагоде када их свуку.

43. У човеку нема зла или страсти по природи. Бог није творац страсти. Насупрот томе, Бог је нашој природи даровао многе врлине, од којих су нарочито јасне: милосрђе - јер и пагани имају самилости; љубав - јер и животиње често засузе када их раздвајају; вера - јер њу сами од себе рађамо; нада - зато што и ми узајмљујемо, и тргујемо, и сејемо - надајући се да ћемо се обогатити. Ако је љубав, као што смо показали, врлина коју можемо имати по самој природи - а она је свеза и пунота закона (Кол.3,14; Рим.13,10) - значи да врлине уопште нису далеко од наше природе. Нека се, стога, застиде они који се позивају на своју наводну неспособност да чине добро.

44. Има и натприродних врлина: чистота, безгневље, смиренуомље, молитва, бдење, пост, непрестано умилење. Некима од њих научили су нас људи, другима - анђели, а некима је, опет, сам Бог Слово Учитељ и Дародавац.

45. Кад бирамо између два зла, треба да изаберемо мање. На пример, често нас братија посете баш онда када се молимо. Или - или: или прекинути молитву, или увредити брата, пустивши га да оде а да му нисмо рекли ни речи. Љубав је већа од молитве: молитва је делимична врлина, а љубав је свеобухватна врлина.

46. Бог по своме промислу често у духовним људима оставља неке веома лаке страсти. Због тих својих у ствари лаких и безгрешних страсти они су веома незадовољни са собом, чиме стичу непропадљиво благо смиренуомља.

47. Почетник не може постићи смирење ако не живи у послушности. Сваки самоук човек, на име, који је без ичије помоћи савладао какву вештину, себе сматра изузетним.

48. Оци са правом тврде да се делатни [живота монаха] састоји из две главне врлине: из поста и послушности. Пост истребљује телесне пожуде, а послушност, развијајући смиренуомље, утврђује успех постигнут помоћу прве врлине. Стога и плач има двоструко дејство: као истребитељ грехова и творац смиренуомља.

49. Побожним људима је својствено да дају свакоме који тражи; побожнијим, да дају и онеме који не тражи; не тражити, пак, назад ништа од оних који су узели, ни онда када су у могућности да нам врате позајмљено, својствено је искључиво бестрасницима.

50. Никада не треба да престанемо да испитујемо где се налазимо у односу на све страсти и врлине: у

почетку, у средини или на крају.

51. До свих напада демонских на нас долази на основу једног од три разлога: због сластољубља, због гордости или због зависти демонске.

52. Једна је ствар, молити се против помисли; друго је, опет, противречити им; сасвим нешто треће је ниподаштавати их и презирати. Средњи се често служи првим начином, због своје неспремности; први још није у стању да одбија непријатеља другим начином; а трећи пљује на демоне.

53. Као што они који имају здраво чуло мириса могу да осете и сасвим притајен мирис, тако и чиста душа у другима препознаје како миомир што га и сама од Бога доби, тако и смрад од кога се сама савршено ослободила, премда други то и не осећају.

54. Не могу сви постати бестрасни. Али није немогуће да се сви спасу и помире са Богом.

55. Нека не овладају тобом они туђинци, демони, који хоће да се упустиш у испитивање несхватљивих тајни Божијег промисла или Његових јављања људима, и који ти потајно нашаптавају да Бог ипак гледа ко је ко. Те помисли су, очигледно, пород гордости.

56. Неки рекоше да демони раде против демона. Тек, ја видим да сви они сложено мисле о нашој пропасти.

57. Свакоме духовном подвигу, видљивом или мисленом, претходи посебна намера и племенита тежња, уз Божије садејство. Ако нема првога, ни друго не следи.

58. Све под небом има своје време, како вели Еклисијаст (Екл.3,1 и д.). Не тражимо, дакле, пре времена оно што ће доћи у своје време, преварени својом гордељивом ревношћу. Не тражимо лета у зиму, ни жетве у доба сетве, јер постоји време за сетву труда и време за жетву неизрецивих дарова благодати. Ако о томе не поведемо рачуна, нећемо после ни у одговарајуће време добити оно што том времену припада.

59. По несхватљивом промислу Божијем, извесни људи су добили од Бога свето уздарје пре но што су се и потрудили; други, у току самог труда; неки, по завршеном труду; а неки, најзад, у часу смрти. Треба испитати, ко је међу њима смиренији од осталих.

60. Постоји једна врста очајања која произлази од многобројности грехова, од оптерећења савести и несносне туге. А постоји и једна друга врста очајања која нас обузима од гордости и високог мишљења о себи, у коме они који су пали мисле да нису заслужили такво понижење. Прву врсту очајања обично лече уздржање и нада, а другу врсту смирење, и још - никога не осуђивати.

61. Нека ти у свим потхватима и подвизима (без обзира да ли на основу послушања или не, да ли у видљивим или мисленим) буде образац и правило [да испиташ] да ли их заиста предузимаш по Богу. Код нас, тако незрелих, сигурна потврда да је оно што чинимо у складу са вољом Господњом јесте баш та смиреност; код средњих већ можда и обустављање унутрашње борбе; а код савршених - повећање и обиље Божанске светлости.

62. Када се ваздух очисти од облака, сунце заблиста у пуном сјају. И душа која се удостојила опроштаја грехова, несумњиво види Божанску светлост.

63. Неки изнад свега цене чудотворство и оне духовне дарове који се виде, не знајући да има и много узвишенијих дарова који су скривени, но баш зато и слободни од пада.

64. Ко се савршено очистио, види чак и душу ближњега (премда не душу као такву), управо стање у коме се душа ближњега налази. Онај, пак, који је тек на путу очишћења, о стању душе свог ближњег закључује само на основу спољних дејстава.

65. Душевно немоћни људи у телесним тегобама, опасностима и спољним искушењима треба да виде бригу коју Господ води о њима; савршени ће то видети у доласку Духа и умножавању благодатних дарова.

66. Постоји један дух, звани "претеча", који нас прима одмах по буђењу, и прља наше прве мисли. Посвети првине дана свога Господу: дан ће припасти ономе који га први добије. Један одличан подвижник саопштио ми је мисао која заслужује да се спомене: "По раноме јутру ја већ унапред знам како ће ми читав дан протећи".

67. Када се нађемо у искушењу, демони се боре да кажемо или учинимо нешто безумно. Ако, пак, не могу

да нас савладају, прикрадају се тихо и неприметно нам у душу убацују фарисејску захвалност Богу.

68. Људи који мисле на оно што је горе, на небу, горе и одлазе својом душом по смрти својој. А они који мисле само на оно што је доле, доле и одлазе. За душе које се раздвајају од тела, не постоји неко треће, средње место.

69. Као што жедан јелен жуди за изворима шумским (Пс.41,2), тако и монаси жуде за разумевањем свете воље Божије. Осим тога, они желе да знају и када се са том вољом меша наша сопствена воља, а када, пак, дејствује воља противна вољи Божијој. Пред нама је задатак да пишемо опширно о многобројним питањима која није лако решити: које смо подвиге дужни извршити без икаквог оклевања и опомене, а које, опет, треба да обављамо с обзиром на околности и уз свестрано разматрање.

70. Сви који хоће да упознају вољу Господњу, треба да најпре умру у самима себи. Затим треба да се помоле Богу са великом и искреном простодушношћу, да са смиреним и недвоумним срцем упитају оце или братију, и да њихове савете приме као да долазе из уста Божијих, чак и ако је оно што они кажу супротно њиховом расуђивању, па чак и ако упитани нису толико духовни. Бог није неправедан па да допусти да се преваре.

71. Неки, дакле, од њих, који су испитивали вољу Божију, одвраћаху своју мисао од сваке пристрасности према овом или оном савету душе (хоћу да кажем: и према ономе који побуђује на одређено дело и према ономе који се противи), те свој ум, обнажен од сопствене воље, представљаху Господу у ватреној молитви током неколико одређених дана. И успевали су да сазнају вољу Његову или тако што је сам умни Ум са њиховим умом умно разговарао, или тако што је из душе савршено ишчезавала помисао на једну од оних могућности опредељења.

72. Други су закључили да је дело које чине Божије по мукама и тешкоћама на које би наишли пошто би га се прихватили, сагласно речима апостола: *Хтедосмо доћи к вама - бар ја Павле неколико пута - и спречи нас сатана* (1.Сол.2,18). Неки, су напротив, по неочекиваној помоћи Божијој у извршењу [одређеног] дела осећали његову богоугодност, сећајући се речи: Бог помаже свакоме који реши да чини добро (уп. Рим.8,28).

73. Ко је просвећењем у себи стекао Бога, долази до познања воље Божије на други начин (тј. молитвом), како у оним случајевима када се ради о хитним стварима, тако и кад ствар није хитна, и то без закашњења.

74. Није Бог неправедан, па да закључа двери милосрђа пред онима који са смирењем куцају на њих.

75. У свим нашим делима, како хитним тако и оним које треба одлагати, Господ испитује нашу намеру. Све што је чисто од пристрашћа и сваке прљавштине, и чини се искључиво ради Господа, а не ради било чега другог - урачунаће нам се у добро, макар и не било сасвим добро.

76. Има јуначких душа које се прихватају подвига што превазилазе њихову моћ, покренуте љубављу и смиреношћу срца. А има и гордих срца, која чине исто. Често баш наши непријатељи хоће да предузимамо оно што је изнад наших моћи, како бисмо, не постигнувши никаквог успеха, оставили чак и она дела која одговарају нашим способностима, и тако се начинили предметом њиховог изругивања.

77. Видео сам и људе, немоћне душом и телом, који се због мноштва грехова подухватаху подвига који су превазилазили њихове снаге, и који не издржаваху. Ја им рекох да Бог процењује покајање по мери смирења, а не по мери труда.

78. Понекад је узрок крајњег зла васпитање; понекад - дружење са рђавим људима. Но, често је за пропаст душе довољна њена сопствена посуновраћеност. Ко живи у пустињи, ко се одвојио од света, избавио се од прва два, а можда и од трећег зла. Ко је подложен трећем злу, рђав је на сваком месту, будући да нема сигурнијег места од неба.

79. Има нечистих духова који су гори од других. Они се не задовољавају тиме да само на нас наведу на грех, већ нам саветују да и друге увучемо у зло, како би нам и казна била тежа. Знао сам једног човека који је своју рђаву навику пренео на другог. Потом је дошао к себи, почео се кајати и одвикао се од зла. Но, како је његов ђак у злу настављао да греши, покајање његово остаде без икакве вредности.

80. Слушање о врлинама духовних отаца подстиче ум и душу на ревност. А слушање њихових поука јесте светиљка у тами, повратак заблуделих, прогледање слепих.

81. Ко жели да Господу представи чисто тело и чисто срце, треба да се држи безгневља и уздржања. Без ове две врлине, сав наш труд је узалудан.
82. Постоје врлине, а постоје и мајке врлина. Разборит човек се највише труди да стекне врлине које су мајка осталих. Сам Бог, сопственим дејством, учи таквим врлинама, док су учитељи оних врлина које се од њих рађају многобројни.
83. Треба да пазимо да пост не потремо дугим спавањем. То могу да учине само безумни, као и у супротном случају.
84. Постоје извесни нечисти демони, који нам, док смо још почетници, тумаче Свето Писмо. То највише воле да чине славољубивим срцима, а поготову људима који су учили светске науке, да би их, варајући их мало по мало, вргнули ујерес и богохулство. Ту теологију (богословље), боље рећи теомахију (богоборство) демона, препознаћемо по узнемирењу и некој збрканој и нечистој радости која се у тим тренуцима јавља.
85. Јасно је да љубав нема граница и да ми никада нећемо престати да растемо у њој, и у садашњем и у будућем животу, примајући у светлости Божијој светлост богопознања. То што кажемо многим људима може изгледати чудно. Међутим, то ипак логички произлази из свега што смо до сада, блажени оче, говорили. Не бих се усудио тврдити да духовна бића не доживљавају никакав напредак; напротив, тврдим да она свагда расту из славе у славу, из знања у знање.
86. Немој бити одвише строг судија људима који на речима проповедају велике ствари, док су на делу лењи. Корист коју доносе њихове речи често надокнађује недостатак дела. Немамо сви све у сасвим истој мери: неки су бољи на речима него на делу, а други, опет, бољи на делу него на речима.
87. Бог није створио, ни саздао зло. Стога су у заблуди извесни људи који тврде да су неке страсти у људској души природне. Они не знају да смо ми природна својства душе претворили у страсти. На пример, ми по природи имамо семе за рађање деце, али смо га искористили за блуд. По природи је у нама и гнев - али против змије, а ми смо га употребили против ближњега. У нама је ревност - да ревнујемо за врлине, а ми на зло ревнујемо.
88. Одважна душа изазива демоне: више борбе - више небеске славе! Онај ратник који у борби не буде рањен, свакако ни венцем славе неће бити увенчан; а онога који не клоне због грехова у које пада, анђели похваљују као правог ратника.
89. Непрестано испитуј и обележја страсти, па ћеш схватити да си их пун. Налазећи се у болести, ми их не можемо распознати, било због немоћи наше, било због тога што се грешна навика у нама дубоко укоренила.
90. Демони нас често спречавају да чинимо оно што је лакше и што је за нас најбоље, а подстичу нас да предузимамо оно што је теже.
91. Вуновлачара је [слика] општежића по Господу, које скида са душе сваку прљавштину, неравнину и наказност. Отшелништво је, пак, нека врста бојаџинице за оне који су се очистили од похоте, злопамћења и гнева, па онда прешли у безмолвије.
92. Зли дуси блуда, гнева, прождрљивости, унија и спавања немају особину да подижу нос нашег ума, а зли дуси среброљубља, властољубља и многоговорљивости, као и многи други, имају обичај да једноме злу додају и друго, тј. гордост. Демон осуђивања је сличан последњим дусима.
93. Ко оде у посету световњацима, или их прима код себе, па сат или дан после растанка са њима буде погођен стрелом жалости (уместо да се радује што се извукао из клопке), доживео је да буде исмејан или од стране таштине или од блуда.
94. Потребно нам је велико расуђивање [да бисмо знали] када, у којим случајевима и докле смо дужни да одолевамо и да се боримо са оним што сачињава страсти. Може се понекад, због своје слабости, претпоставити и бекство, да не би дошло до коначне погибије.
95. Када је тихо време, ветрови покрећу само површину мора, а други пут - и саму дубину морску. Тако је и са ветровима страсти. Јер, код страсних људи они таласају и најдубље осећање срца, а код оних што су већ напредовали - само површину ума. Ови други одмах и осете уобичајену тишину своју, будући да је унутрашњост њихова остала нетакнута.
96. Уздржање је мајка здравља. Мајка уздржања је помисао на смрт и трајна успомена на жуч и оцат

Господа и Бога.

97. Помоћник и узрок целомудрености је безмолвије, а пост гаси огањ телесне пожуде. Противник рђавих и срамних помисли јесте скрушеност срца.

98. Као што змија не може да свуче са себе стару кошуљицу ако се не провуче кроз тесну рупу, тако ни ми не можемо одбацити старе навике, стару кошуљицу душе и плашт старог човека, уколико не прођемо тесним и узаним путем поста и понижења.

99. Као што јаја, загревана под крилима птице, оживљују, тако и неисповеђене помисли прелазе у дело.

100. Као што се коњи утркују да престигну један другог, тако и у добром братству монаси подстичу један другог на усавшавање.

101. Као што облаци сакривају сунце, тако рђаве мисли помрачују и погубљују ум.

102. Као што сиромаси који виде царске ризнице још више осећају своје сиромаштво, тако и душа која чита о великим врлинама отаца свакако постаје смиренија у својим мислима.

103. Као што се човек који носи аромате и нехотице открива мирисом, тако се и онај који Духа Господњег има у себи препознаје по речима и по смирености својој.

104. Као што се лопови не усуђују лако да дођу на место где виде да лежи царско оружје, тако ни мислени разбојници не могу тако лако да покраду онога који је уз срце, као стражу, поставио молитву.

105. Као што брод који има доброг крманаша, уз Божију помоћ, безбедно стиже у луку, тако и душа која има доброг пастира лако узлази на небо, макар и многа зла раније починила.

106. Као што човек који нема водича лако залута, ма колико био паметан, тако и онај који потпуно сам иде монашким путем лако пропада, макар поседовао и сву мудрост света.

107. Ко има слабо тело, а иза себе има тешке грехе, нека иде путем смирења и онога што му је својствено. За њега не постоји други пут к спасењу.

108. Умањење зла има за последицу уздржавање од зла. Уздржавање од зла је почетак покајања. Почетак покајања, пак, јесте почетак спасења. А почетак спасења је добра воља. Добра воља рађа труд. А почетак труда су врлине. Почетак врлина је цват, а цват врлине - делање. Пород врлине је навика. Плод и пород упорне бриге о својој души је обичај. Од њега се рађа чињење добра. А чињење добра је мајка страха Божијег. Страх Божији рађа држање заповести, како небеских тако и земаљских. Држање заповести је знак љубави. А почетак љубави је огромна смиреност. Огромна смиреност је кћер бестрашћа. А стицање бестрашћа је пуноћа љубави, или коначно усељење Бога у оне који су кроз бестрашће постали чисти срцем. Јер, они ће Бога видети (Мт.5,8).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН ЛЕСТВИЧНИК

IV

О БОРБИ СА ОСАМ ГЛАВНИХ СТРАСТИ

а) БОРБА СА СТОМАКОУГАЋАЊЕМ

1. Чудило би ме када би се неко ослободио од ове страсти пре него што легне у гроб.

2. Угађање стомаку је лицемерство трбуха: иако сит, он виче да му је мало, и мада пун и претоварен, запомаже да је гладан. Угађање стомаку је обмана очију: оно нас подстрекава да одједном прогутамо све оно што би требало јести у одмереним залагајима.

3. Онај који мази лава, често успева и да га припитоми. А ко угађа телу, чини само да оно још више подивља.

4. Слуга трбуха рачуна са каквим ће јелима дочекати празник, а слуга Божији - каквим ће се благодатним даровима обогатити.
5. Кад наиђе гост, слугу стомака стомакоугађање свег покреће на љубав. Он мисли да гостопримство, које треба да укаже брату, разрешује и њега самог. Долазак извесних људи он сматра за прилику која и њему допушта да пије вино. И мислећи да скрива врлину, он постаје роб страсти.
6. Славољубље се често односи непријатељски према стомакоугађању. Ове две страсти се боре око несрећног монаха као око неког скупог роба. Стомакоугађање наводи на разрешење од поста, а славољубље наговара да се покаже сопствена врлина. Мудар монах успева да избегне и једну и другу опасност, одбијајући једну другом у одговарајуће време.
7. Када се тело успали, у свако време и на сваком месту треба да га мучимо. А када се оно умири (што, уосталом, не очекујем пре смрти), већ можемо скривати своју врлину пред другима.
8. Знао сам старе свештенике који су демонима постали предмет исмевања услед тога што су младим монасима, који се не налажаху под њиховим руководством, са благословом одобравали на гозбама да пију вино и све остало. Ако имају добро сведочанство у Господу, онда то у извесној мери и можемо себи допустити; но, ако се ради о небризи, не треба уопште да обраћамо пажњу на њихов благослов, нарочито када се налазимо у борби са ватром телесне пожуде.
9. Прекинемо, пре свега, са храном која гоји, онда са храном која распаљује тело, и најзад са слаткишима. Ако је могуће, дај стомаку своје заситљиве и лако сварљиве хране, да бисмо ситошћу од себе одвратили његову ненаситу жељу, а брзим варењем се избавили од разбуктавања пожуде као од бича.
10. Једна врста уздржања одговара онима који су самостални, а друга онима који се налазе под нечијим руководством. Првима похотни осећаји служе као знак, а други остају са њима све до смрти, до краја живота свог, без утехе и одмора. Први хоће да стално одржавају равнотежу духа, а други умилостивљавају Бога тиме што душевно тугују и вену.
11. Укротимо стомак представом вечног огња. Неки су људи, покорвајући се стомаку, на крају одрезали свој полни уд, и умрли двоструком смрћу. Испитајмо, и свакако ћемо наћи да је угађање стомаку једини узрок свих наших бродолома.
12. Ум испосника моли се бодро, а ум неуздржљивца препун је нечистих сањарија. Ситост стомака значи пресушивање извора нашег плача. А када се стомак осуши, читави потоци суза лију из нас.
13. Ко служи сопственом стомаку а хоће да победи духа блуда, личи на човека који уљем хоће да угаси пожар.
14. Када стомак гладује, срце постаје смирено. А када се стомаку угађа, мисао постаје охола.
15. Стешњавај стомак, па ћеш и уста затворити, јер језик добија слободу од велике количине хране.
16. Онај који оптерећује свој стомак, шири црева, а ко се бори против стомака, сужава и црева. А када се она сузе, неће више примати много хране.
17. Знај да демон често седи уз желудац и не да човеку да осети ситост, макар и читав Мисир појео и реку Нил попио.
18. Ако си обећао Христу да ћеш ићи узаним и тесним путем, сужавај стомак. Јер, ако га храниш и шириш, нећеш моћи да испуниш обећање. Обрати пажњу, и чућеш речи: *Широка су врата и широк пут стомака, што води у пропаст блуда, и много их има који њиме иду. Уска су, међутим, врата и тесан пут поста, што води у живот чистоте, и мало их је који га налазе* (уп. Мт.7,13-14)!
19. Седајући за сто на коме је изнет ручак, духовно стави на средину сећање на смрт и на Суд. Па и тако ћеш једва мало укротити ову страст. Кад пијеш пиће, немој престајати да мислиш на оцат и жуч Господа твог, и ти ћеш се свакако уздржати, или ћеш уздахнути, или ћеш мисао начинити смирењем.
20. Угађање стомаку је у манастирима узрок сваког пада и гажења монашких завета. Ако ову господарицу савладаш, свако ће ти место бити погодно да постигнеш бестрашће. А када она влада, на сваком месту, осим у гробу, бићеш изложен сваковрсним опасностима.
21. Делатно сећање на смрт пресеца неуздржање у храни. Уколико је оно пресеочно са смирењем, заједно са њим се одсецају и друге страсти.

22. Једном приликом, док сам још био млад, дођох у неки град, и тамо ме, док сам седео за трпезом, у истом тренутку сподаше две помисли: помисао стомакоугађања и помисао славољубља. Бојећи се последица попуштања беснилу стомака, дозволио сам пре да ме победи славољубље. Знао сам, наиме, да код младих демон славољубља често побеђује демона стомакоугађања. И право је. Код светских људи, корен свих зала јесте среброљубље (1.Тим. 6,10), а код монаха - угађање стомаку.
23. Виђао сам одважне подвижнике који су по некој нужди морали мало попустити стомаку, али су зато одмах свеноћним стајањем мучили своје бедно тело. На тај начин су га научили да се са радошћу клони ждерања.
24. Као што сам на другом месту већ рекао, немогуће је да се у самом почетку подвига одједанпут очистимо од стомакоугађања и славољубља. Али, не треба се против славољубља борити - прождрљивошћу.
25. Као што осуђени на смрт кога воде на извршење казне не говори о позоришту, тако ни онај који искрено плаче никада неће угађати стомаку.
26. Као што много ђубрета производи много црва, тако и велика количина хране изазива многе грехе, рђаве мисли и снове.
27. Ако је крајња граница стомакоугађања у томе да се силом једе и онда када се не жели јести, онда је, свакако, крајња граница уздржања у томе да се непослушна природа наша уздржава и онда када гладује.
28. Као што одвећ дебеле птице не могу летети високо, тако се ни човек који мази тело не може попети на небо.
29. Исушено блато више не годи свињама. Ни увенуло тело више не привлачи демоне.
30. [Исповест стомакоугађања]: И како можете покушавати да се раздвојите од мене? Ја сам природом везан са вама. Моја врата је природа саме хране. Узрок моје ненаситости јесте навика. А основа моје страсти јесте дуготрајна навика, безосећајност душе, и заборављање смрти. Првенац син ми је дух блуда. Други за њим је - окамењеност срца. Трећи је - сан, та пучина нечистих помисли, са својим прљавим валовима. Дубина незнатих и неисказаних нечистота из мене произлази. Моје су кћери: лењост, многоговорљивост, дрскост, смехотворство, шаљивост, расправљање, тврдоглавост, непослушност, неосетљивост, ропство духа, хвалисање, безобразност, наклоност према гиздању, на коју се надовезује нечиста молитва и тумарање мисли, а често и догађаји ненадани и неочекивани, за којима иде очајање, опасније од свега. Против мене војује, али ме не побеђује, сећање на властите грехе. Доследни ми је непријатељ помисао на смрт. Али, у човеку нема ничега што би ме могло потпуно уништити. Ко је примио Утешитеља, моли му се против мене, и Он, умољен, не дозвољава да дејствујем страсно. Они који нису Њега окусили, траже свакако да уживају у мојим сластима.

6) БОРБА СА БЛУДОМ

1. Преједање је мајка блуда, а морење трбуха - виновник чистоте.
2. Пошто смо се најели, тај нечисти дух одлази и шаље нам духа блуда, извештавајући га о томе шта се са нама збило: "Хајде,- каже,- узнемири га! Пошто му је стомак препун, савладаћеш га лако". А овај долази, смеши се, и свезавши нам помоћу сна руке и ноге, чини са нама што му је воља, прљајући душу нечистим сањаријама и тело истечењем.
3. Нико од оних који су се научили чистоти, нека успех не сматра својом заслугом, будући да наша природа није способна да победи саму себе. Где природа претрпи пораз, препознаје се долазак Онога који је изнад природе. Ван сваког спора, мање одступа пред већим.
4. Почетак је чистоте у неслагању са нечистом помисли, и у истечењима која се са времена на време догоде без икаквих нечистих слика. Средина је чистоте, када од обилне хране имамо природне полне прохтеве, али смо без прљавих маштарија и без истечења. А крај је умртвљење тела, које иде за умртвљењем помисли.
5. Онај који пса сладострашћа молитвом тера од себе, личи на човека који се бори са лавом; онај који га противразлозима побија, личи на човека који је свог непријатеља већ натерао у бекство; а човек који је већ потпуно презрео нападе тога пса, устао је из гроба иако се још налази у овом животу.

6. Ако је доказ истинске чистоте да се буде без похотљивих осећаја при нечистим сновима, онда је свакако крајњи ступањ блуда - имати истечење у будном стању од самих помисли.
7. Ко телесним радом и знојем води борбу са овим противником, личи на човека који је непријатеља свог везао слабом врпцом; онај ко се са њим бори уздржањем и бдењем - на онога који непријатеља ставља у гвоздене окове; а онај ко се са тим противником бори смиреностом, безгневношћу и жељом - на човека који је свог непријатеља убио и сакрио у песак.
8. Један савлађује овог мучитеља подвизима, други смирењем, а трећи - Божанским откривењем. Први је као звезда Даница, други као пун месец, а трећи - као светло сунце. Но, свима је заједно живљење на небесима.
9. Лисица се претвара да спава, а демон глуми целомудреност. Само, лисица то чини да превари птицу, а демон - да нам упропасти душу. Читавог свог живота не веруј овоме блату, и не ослањај се на њега док се не сусретнеш са Христом.
10. Почетници падају у блуд обично због хране. Средњи. осим из истог узрока, још и због гордости. А они који се приближавају савршенству, падају искључиво због осуђивања ближњег и ни од чега другог.
11. Неки ушкопљенике сматрају по природи срећнима, као људе који су се избавили од тираније тела. А ја сматрам да су блажени они духовни евнуси који свакога дана сами себе шкопе чистим мислима као ножем.
12. Немој ни помислити да разлосима и противразлосима потучеш демона блуда, јер он увек може доказивати да је у праву, пошто се по природи бори са нама.
13. Ко хоће да се бори са својим телом или да га победи својим сопственим снагама, узалуд се мучи. Јер, ако Господ не разори дом тела и не сагради дом душе, узалуд бди и пости онај који би хтео да тело своје умртви.
14. Признај пред Господом немоћ своје природе, потпуно свестан своје неспособности, па ћеш неосетно добити дар целомудрености.
15. Они који су се оклизнули у споменути јаму, налазе се далеко од оних који се пењу и силазе по лествици. За такав успон потребно је да у најстрожем посту пролију много зноја.
16. Мислим да ови најнесрећнији крвници упропашћују нас, јадне, противприродним гресима из два разлога: прво, због тога што ми у самим себи свуда носимо могућност таквог пада, и друго, што такви греси навлаче на нас већу казну. Постоји у нама нека смрт и опасност пада, коју ми увек са собом и у себи носимо, нарочито у младости. Нисам се ни усудио да о томе нешто више ставим на хартију, јер ми је руку зауставио онај који је рекао: *Јер је срамотно и говорити о ономе што неки тајно чине* (Еф.5,12).
17. Наш нечовечни непријатељ и заступник блуда говори да је Бог човекољубив и да овој страсти, као природној, врло лако опрашта. Но, ако испитамо мамац демона, видећемо да после учињеног греха они Бога називају праведним и неумољивим судијом. Оно прво нам говоре, да нас навуку у грех; а ово друго, да нас баце у очајање.
18. Када се туга и очајање увуку у нас, ми више нисмо ни спремни да се опет подамо истом греху. А када се очајање угаси, поново нам тиранин наш говори о човекољубљу Божијем.
19. Као пречист и бестелесан, Господ се весели нетакнутости и чистоти нашег тела. Демони се, како неки веле, ничему другом не радују толико као смраду блуда, нити се некој другој страсти толико веселе као прљању тела.
20. Мајка природних красота јесте земља, натопљена росом, а мајка чистоте - безмолвије са послушношћу. Бестрашће тела стечено подвигом безмолвија, због честог одлажења у свет не остаје непоколебиво. Бестрашће, пак, које долази од послушности, свуда је поуздано и непоколебиво.
21. Ко покушава да ову борбу стиша уздржањем, и ничим другим осим уздржањем, личи на човека који мисли да се са отворене пучине спасе пливајући само једном руком. Споји са уздржањем смирење, јер прво без другога не доноси никакве користи.
22. Ко примети да га нека страст све више осваја, треба да се пре свега на њу, и само на њу обори, нарочито ако је у питању урођени непријатељ. Јер, ако се та страст не савлада, ништа нам неће користити победа над осталим. А ако овог Мисирца лупимо по глави (уп. Изл.2,11), свакако ћемо и ми у

дубини смирености видети Бога.

23. Приликом једног искушења, осетио сам да овај вук хоће да ме превари, изазивајући у мојој души безралојну радост, и сузе, и утеху. У свом неискуству, мишљах да се ради о плоду, а не губитку.

24. Не заборављај се, младићу! Знао сам неке младе људе који су се од свег срца молили за оне што су им драги, покренути на то блудом, мислећи да одују дуг успомене и закона љубави.

25. Кад легнемо у постељу, пазимо: тада се сам ум, без тела, сукобљава са демонима. И ако је сластољубив, он радо постаје наш издајник.

26. Нека сећање на смрт увек спава и устаје са тобом, као и непрекидна умна Исусова молитва, јер ти у сну ништа друго не може помоћи као то.

27. Истечења у сну могу настати услед узимања великих количина хране и услед претераног одмарања; могу настати и услед гордости, када се уобразимо због тога што извесно време нисмо имали истечења; најзад, она могу бити последица осуђивања ближњих. Из ова два последња разлога истечења могу имати и болесни, а претпостављам - и из сва три разлога. А ко дође до закључка да код њега није посредни ни један од споменутих узрока - блажен је, трудбеник бестрашћа, јер он само због пакости демона трпи тако нешто, са времена на времена, кад Бог попусти, како би помоћу једне безгрешне незгоде стекао највећу смиреност.

28. Нико не би требало да у току дана машта о ономе што је сањао. И то је план демона - да нас оним што смо сањали прљају у будном стању.

29. У време [искушења] нам могу добро послужити: кострет, пепео, свеноћно стајање, глад и жеђ која пали језик, гашена само по неком капи воде, посеђивање гробова, а пре свега смирење срца, и - ако је могуће - отац или добар и разборит брат, који би били у стању да нам помогну. Сматрао бих за чудо да неко потпуно сам спасе свој брод на тој бурној пучини.

30. Један човек угледа неку веома лепу жену и од све душе прослави Творца због ње. Био је довољан један поглед на њу, да тај човек, обузет љубављу Божијом, пролије бујицу суза. И било је чудно видети, како том човеку доноси венац небеске славе управо оно што би другога сурвало у пропаст! Ако такав човек доживљава исто осећање и исто се тако понаша у свим таквим случајевима, онда је васкрснуо из мртвих као нераспадљив још пре свеопштег васкрсења.

31. Истога мерила треба да се придржавамо и у погледу музике и певања. Без обзира да ли слушају светске или духовне песме, богољубиви људи се испуњавају ведрином и љубављу, и гуше у сузама. Код сластољубивих је обратно..

32. Неки кажу да је немогуће назвати се чистим пошто се већ једном окуси телесни грех. А ја, побијајући то мишљење, рекох да је ономе који само хоће могуће и згодно од једне дивље маслине начинити питому. И да су нешто кључеви Царства небеског поверени девственику по телу, можда би оно мишљење и било исправно. Али, нека његове поборнике посрами онај који је имао ташту а постао чист и понео кључеве Царства.

33. Змија сладострашћа се јавља у много видова: неискусне наговара да само једанпут пробају, па да прекину; а оне који су то већ искусили, тај бедник наводи да се сећају свог греха, како би кроз успомену поново пали у грех. Многи међу првима остају мирни захваљујући свом незнању. Међу другима многи трпе узнемирење и борбу, због тога што су окусили од ове гадости. Уосталом, дешава се и супротно.

34. Уколико се пробудимо чисти и мирни, знајмо да се ради о тајноме дејству светих анђела, нарочито ако смо заспали са великом молитвом и трезвоумљем. А понекад устајемо немирни, после нечистих снова.

35. Није чудно ако се бестелесни бори са бестелесним. Чудо је, међутим, право чудо, што једно телесно биће, у борби са телом као са својим подмуклим непријатељем, побеђује у ствари бестелесне непријатеље.

36. Према објашњењу мудрих отаца, треба разликовати: приступање [тј. прилог], спајање, пристанак [тј. слагање], поробљење, борбу и тзв. страст у души. Блажени оци одређују приступање као просту реч, или слику било чега, која се поново појављује и уноси у срце. Спајање значи разговарање са оним што се појавило, без обзира да ли са страшћу или бестрасно. Пристанак је сагласност душе са оним што се јавило, сједињена са уживањем. Поробљење је насилно и невољно завођење срца или трајно општење

са предметом, које разара наше добро душевно здравље. Борбу они одређују као равнотежу снага између онога који напада и оног који се брани, где последњи побеђује, или бива побеђен искључиво по својој вољи. Страшћу називају порок који се током дужег времена страсно угнездио у души, и који је кроз навик у постао као њено природно својство, тако да душа већ сама, хотимично, хрли к њему. Од свега тога, прво је безгрешно. Друго - не сасвим. Треће - већ према стању у коме се подвижник налази. Борба је узрок победничких венаца или осуде, а поробљење се друкчије цени ако је за време молитве, а друкчије у неко друго време, друкчије према безначајним стварима, а друкчије у односу на рђаве мисли. Строст подлеже код свих људи или будућем покајању или будућој муци. Према томе, ко се према приступању односи без страсти, једним ударцем одсеца и све потоње.

37. Најоштроумнији учени оци приметили су још једну мисао, тананију од ових о којима смо сада говорили. Неки је називају препадом ума, пошто без трајања и без речи и слике, тренутно изазива строст у подвижнику. Међу духовима који кушају тело, нема ниједног тако брзог, тако хитрог и подмуклог као што је он. Наиме, он се у једној ситној представи, без задржавања, без трајања и без речи, а код неких и мимо њихове свести, појављује у души. Ко је, дакле, успео да плачем постигне такву истанчаност разума, може да нас научи, како то душа страсно блуднички само оком, и простим погледом, и додиром руке, и слушањем мелодије, без икакве мисли и помисли.

38. Неке страсти из душе прелазе у тело, а друге иду обратним путем. Друго се дешава са људима који живе у свету, а прво се збива са онима који се налазе у монаштву, пошто немају прилике за друго.

39. После дуге борбе најзад истеран из нашег срца, претучен камењем поста и мачем смирења, бедни демон, друг нашега глиненог тела, попут неког црва који се увукао у њега, настоји да цас испрља, дражећи нас извесним неочекиваним и незгодним кретњама.

40. Овај демон, много више од других, пази на тренутке у којима нисмо у стању покренути своје тело да се моли против њега. Тада тај зликовац највише и покушава да нам наметне борбу.

41. Онима који још нису стекли праву молитву срца, одговара подвиг телесне молитве, тј. ширење руку, ударање у прса, упућивање умилних погледа ка небу, дубоко уздисање, често падање на колена. Све то, међутим, они често не могу чинити у присуству других људи. Стога демони покушавају да их нападну управо тада. А они, будући неспособни да им се супротставе снагом ума и невидљивом силом молитве, подлежу, можда и против своје воље, својим нападачима. У тим случајевима, ако можеш, сместа се удаљи на неко скровито место и, ако ти је могуће, погледај горе душевним оком. Ако не, онда погледај према небу макар и телесним оком, држећи непомично руке у виду крста, како би и тим знаком посрамио и победио Амалика (уп. Изл. 17, 11). Завапи ка Силноме да те спасе, и то не одабраним речима, већ смиреним шапутањем, почињући најпре са: *Помилуј ме, немоћан сам* (Пс. 6, 3)! Тада ћеш на сопственом искуству осетити силу Вишњега, и својим вапајем ка Невидљивоме на невидљив начин отерати невидљиве непријатеље. Човек који је навикао да се тако бори, брзо ће почети и самом мишљу да од себе гони своје непријатеље. Јер, овим другим даром Бог награђује подвижнике за њихов први подвиг.

42. Жудно испијај подсмех као воду живота, од сваког човека који хоће да те напоји њиме. Јер, он је лек који чисти од блуда. Тада ће се у твојој души родити сунце дубоке чистоте, и светлост Божија неће напуштати твоје срце.

43. Немој престати да замишљаш и да истражујеш бездан тамнога огња, и нежалостиве слуге, неосетљивог и неумољивог Судију, бескрајни хаос подземне ватре, и страшно место под земљом, и силазак у тесне поноре, и уопште све томе слично, да би похотљивост која се у нашој души налази била потиснута великим страхом, и да би се душа сјединила са непролазном чистотом и примила у себе сјај невештаствене светлости која блиста јаче од било каквог пламена.

44. Постоји демон који нам прилази чим легнемо у постељу, и који нас обасипа злим и нечистим мислима, како бисмо, онако трими, не наоружавши се против њих молитвом, заспали са прљавим мислима, те сањали прљаве снове.

45. Као што човек на основу самог слушања баш много не жели да проба оно што није и својим очима видео, тако и људи чистог тела имају у својој неискусности велико олакшање.

46. Као што човек који се бори са лавом гине оног часа кад од њега одвоји поглед, тако и онај који се бори са сопственим телом страда чим му да одмора.

47. Онима који се боре са блатом [тј. телом], у своје време одговара подвиг безмолвија, уколико само буду имали доброг духовног вођу.

48. Дознао сам да демон унинија претходи демону блуда и припрема му пут, да би му, јако измождивши тело и бацивши га у сан, пружио могућност да безмолвника доведе до оскврњења.
49. Земаљском цару је мрзак онај који стоји пред њим и од њега окреће главу, разговарајући са непријатељима господаревим. Тако је и Господу мрзак онај човек који стоји на молитви, а прима нечисте помисли.
50. Тог пса који ти прилази отерај оружјем молитве. Ма колико био дрзак, не узмичи пред њим.
51. [Исповест блудне страсти]: [Душа пита]: Реци ми, реци ми, о, моја супруго, природо моја! Никога другог нећу да питам о ономе што је у вези са тобом. Како да останем неповређен од тебе? Како да избегнем природну опасност, када сам обећао Христу да ћу водити рат са тобом? Како да победим твоју тиранију, када сам добровољно решио да те силом савладам? [А тело одговара]: Нећу ти рећи ништа што и ти сама не знаш, већ само оно што знамо обоје. Мој драги отац јесте самољубље. Узрок спољашњег распаљивања лежи у неговању тела, и уопште у одмарању, а узрок унутрашњих страсних осећаја налази се у претходном одмарању и успомени на почињена сладострасна дела. Зачета, рађам грехове. Рођени, они са своје стране рађају смрт кроз очајање. Ако упознаш моју и твоју очевидну и дубоку немоћ, ти си ми везао руке. Ако грло своје мучиш постом, везао си ми и ноге, да не могу корачати. Ако свему томе додаш и послушност, ослободио си се од мене. Ако стекнеш смирење, одсекао си ми главу.

в) БОРБА СА СРЕБРОЉУБЉЕМ

1. Среброљубље је обожавање идола, кћер неверја, извињење слабости, весник старости, предсказивач глади, пророк суше.
2. Среброљубац исмева Јеванђеље. Он је свесни преступник. Ко је стекао љубав, расипа новац. А ко каже да има и једно и друго, обмањује себе.
3. Ко себе оплакује, одриче се и тела свог, те у случају потребе не штеди ни њега.
4. Немој рећи да скупљаш благо ради сиромаша. Царство се небеско могло купити и за само две лепте.
5. Једнога дана, среташе се гостољубив и среброљубив човек. И други назва првог неразборитим.
6. Ко је победио ову страст, ослободио се од брига. А ко је њом спутан, никада се неће молити чисто.
7. Среброљубље почиње под изговором милостиње, а завршава се као мржња према сиромасима. Док не згомила новац, среброљубац је милосрдан; чим до новца дође, он стисне руке.
8. Виђао сам људе, сиромашне новцем, како у друштву са сиромашнима духом обогатише свој дух и заборавише на своју пређашњу беду.
9. **Нестицање** [тј. добровољно сиротовање] јесте одбацивање земаљских брига, безбрижан живот, неометано путовање, вера у заповести Божије, одстрањење туге. Монах који добровољно сиротује јесте господар света, који је поверио Богу сву бригу о себи, и помоћу вере све начинио својим слугама. Он никоме неће говорити о својим потребама, а оно што му долази, прима као из руке Господње.
10. Подвижник који добровољно сиротује јесте син беспристрашћа, који све што има сматра као да нема. Напуштајући свет, он све држи за ђубре. Ако му је, пак, нечега још жао, није још ни постао сиромаштвољубац.
11. Човек који добровољно сиротује има чисту молитву, а лаком човек се моли мислећи на земаљске ствари.
12. Онима који живе у послушности, туђе је среброљубље. Јер, када су и тело своје предали, шта још да сматрају својим?
13. Ко је окусио небеско, лако презире земаљско. А ко није окусио небеско, радује се стицању земаљских ствари.
14. О, монаси, не будимо у вери слабији од птица: оне не брину ни за шта и *не сабирају у житнице* (Мт.6,26).
15. Велики је онај човек који се побожно одриче своје имовине, а свет је онај човек који се одриче

сопствене воље. Први ће стоструко примити, било у имању, било у благодатним даровима, а други ће наследити живот вечни.

16. Као што на мору увек има валова, тако и среброљупца не напуштају гнев и туга.

17. Непоколебива вера чини крај бригама, а сећање на смрт доводи до тога да се и тела свога одрекнемо.

18. У Јову не беше ни трага од среброљубља: због тога он остаде спокојан и када се свега лишио (уп. Јов 1,22).

19. Среброљубље се назива, и јесте, *корен свих зала* (уп. 1.Тим.6,10). Оно доводи до мржње, до крађе и зависти, до раздвајања и непријатељства, до сукоба и злопамћења, до окрутности и убиства.

20. Вера и туђиновање су смрт среброљубља. Самилост и љубав предаје за ближњег и само тело.

21. Као што човек коме су ноге оковане не може лако да хода, тако се ни они који гомилају паре не могу попети на небо.

22. Ако је граница среброљубља, никада не престајати са гомилањем пара и никада се не заситити, онда је врхунац нестицања - не штедети ни своје сопствено тело.

23. Не бавимо се више ничим земаљским, братијо! Ми смо се уписали у људе који се ни о чему земаљском не брину. Нема греха, нема времена, нема бремена којим бисмо се могли изговорити. Онима који примише Господа крштењем поновног рођења, Бог *даде власт да буду чеда Божија* (Јн.1,12), рекавши: *Почините* [од земаљских брига] *и познајте да сам ја Бог* (Пс.45,11).

24. За нас је највећа срамота да мислимо на нешто што нам у часу невоље, тј. смрти, не може добра донети, када смо већ све поменуто оставили на позив којим нас је Господ а не човек позвао. То је баш оно што рече Господ: освртати се за собом, и не бити достојним Царства небеског.

25. Демон среброљубља се жестоко бори са онима који су се добровољно одрекли имања. Не успевши да их савлада, он им указује на тужан живот сиротиње, како би их навео да од равнодушних за тварна добра поново постану вештаствољубиви.

26. Велики губитак трпе они који мењају злато за блато: исто се дешава и онима који испољавају и изводе духовне подвиге ради тварних добитака.

г) БОРБА СА ГНЕВОМ

1. Гнев је израз потајне мржње, тј. злопамћења. Гнев је жеља да се догоди зло ономе који нас је расрдио. Плаховитост је запаљивање срца у невреме. Огорчење је непријатно осећање, које се гнезди у души. Гнев је променљиво стање нарави и ругоба душе.

2. Има људи склоних гневу, који се не брину о лечењу и искорењивању ове страсти. Они, јадници, не мисле на оно што је речено: *Тежина га срџбе његове обара* (Сир.1,22).

3. Брзо кретање једнога воденичног камена може у једном магновењу да сатре и уништи жито душе и плод дотадашњег подвига у већој мери него споро кретање другог за читав дан. Стога и треба добро да пазимо. Понекад пламен, одједном распаљен јаким ветром, спаљује и упропашћује њиву срца више но ватра која дуго гори.

4. Безгневље је чежња за понижавањем, исто онако ненасита као што је код сујетних људи ненасита тежња ка похвалама. Безгневље је пораз природе, који се испољава у неосетљивости за увреду, неосетљивости која произлази из великих подвига и обилног зноја.

5. Кротост је непокретно стање душе, која се не мења било да трпи разноврсна понижења или да слуша похвале.

6. Почетак безгневља је ћутање уста када је срце узбуђено. Средина је ћутање мисли при тананом узнемирењу душе. А врхунац, непоколебиви мир и поред тога што дувају нечисти ветрови.

7. Као што вода, када се мало по мало сипа на ватру, потпуно угаси пламен, тако и суза истинског плача гаси сваки пламен гнева и плаховитости.

8. Као што тама нестаје када засија светлост, тако и мирис смирења потискује сваку горчину и јарост.
9. Ништа толико није недолично онима који се кају, као узбуђење гнева. Јер, обраћање [Богу са покајањем] захтева велико смирење, а срдитост је знак велике гордости.
10. Ако је знак најдубље кротости у томе, да и у присуству онога који нас изазива сачувамо спокојство у срцу и љубав према њему, онда је свакако знак крајње гневљивости ако се сами са собом, речима и покретима, свађамо и беснимо на онога који нас је уредио.
11. Ако се Дух Свети назива, и јесте, мир душе, а гнев јесте и назива се узнемирење срца, онда ништа толико не омета долазак Духа Светога у нас, као срдитост.
12. Виђао сам, опет, и такве људе који су привидно трпели, али су неразумно, под плаштом ћутања, скривали у себи злопамћење. И дошао сам до закључка да су такви људи беднији од лудака, јер су белину голуба као неком црним прекривали. Треба велику пажњу да обратимо на ову змију, зато што и њој, као и змији телесних прохтева, помаже сама природа. Виђао сам људе који би се расрдили и у свом огорчењу одбијали да једу, те су таквим бесмисленим уздржањем само додавали отров на отров. А виђао сам и друге људе, који су своју срџбу користили као згодан повод да се предају ждерању, па су тако из јаме упадали у понор.
13. Када је умерено, појање понекад одлично умирује срџбу. А понекад, када је неумерено и неправовремено, погодује сластољубљу. Ово ће нам средство користити само ако водимо рачуна о тренутку.
14. Налазећи се неким послом близу келије људи који су се посветили безмолвију, чух како се од огорчења и беса сами у својој келији свађају као јаребице у кавезу, и како се на увредитеље своје обрецују као да су присутни. Ја сам им благо саветовао да не живе усамљено, како се од људи не би начинили демонима. Виђао сам, опет, људе сладострасна и прождрљива срца, који су, међутим, били кротки и љубазни, братољубиви и љубитељи лепоте. Њих сам наговарао да се одаду безмолвном животу, као леку против сладострашћа и прождрљивости, да не би од словесних бића на најжалоснији начин постали бесловесне животиње. А пошто ми неки тужно говораху да су веома подложни и једном и другом, ја сам им потпуно забранио да живе по својој вољи, а духовницима њиховим пријатељски сам саветовао да им са времена на време дозволе да воде тај или онај начин живота, покоравајући се ипак главноме настојатељу у свему.
15. Опасно је узнемиравати око нашега срца јарошћу, као што је речено: *Узнемири се од гнева око моје* (Пс.6,8). Још је теже изражавати речима узрујаност душе. А ако се она изражава и рукама, онда се већ чини нешто што је сасвим супротно и туђе монашком, тј. анђеоском и божанском животу.
16. Обратимо пажњу, па ћемо видети да се многи гневљиви људи радо вежбају у бдењу, посту и безмолвију. Демону је циљ да им под видом плача и покајања подмеће ствари које потхрањују њихову страст.
17. Први ступањ блажене трпељивости јесте у томе што се понижење подноси, макар и са горчином и болом у души. Средина је, бити у таквим околностима без туге. А крај (ако само краја има), сматрати увреду за похвалу.
18. Једна је ствар, безгневље код почетника које проистиче из плача, а друго је потпуно спокојство код савршених. Код првих је гнев везан сузама као некаквом уздом; код других, он је умртвљен бестрашћем као змија мачем.
19. Видео сам тројицу монаха који су у исто време претрпели увреду исте врсте. Први се увредио, али је оћутао. Други се обрадовао себе ради, а ожалостио због онога који му је нанео увреду. А трећи, замисливши штету коју је тако ближњи самоме себи нанео, заплака врелим сузама. Тако су се заједно могли видети подвижник страха, награде и љубави.
20. Злопамћење је последица гнева. Оно је чувар грехова, мржња на праведност, пропаст врлина, отров за душу, црв ума, посрамљење молитве, пресечење мољења, отуђење љубави, трн забоден у душу, непријатно осећање у коме се са горком насладом ужива, грех који не престаје, вечито будан преступ закона Божијег, трајна злоба.
21. Онај који је савладао гнев, уништио је и злопамћење: докле год је жив отац, дотле се и деца рађају.
22. Ономе који је стекао љубав постало је туђе да се гневи, а онај који у себи гаји непријатељска осећања

сам себи задаје непотребне муке.

23. Ако већ хоћеш да будеш злопамтљив, буди злопамтљив према демонима. И ако хоћеш да будеш некоме непријатељ, буди непријатељ телу, и то у сваком погледу. Тело је незахвалан и неискрен пријатељ: што му се више угађа, више нам зла наноси.

24. Злопамћење се представља као учитељ Светог Писма: речи Светога Духа тумачи на свој начин. Нека га посрами молитва Исусова, коју не можемо изговарати ако смо злопамтљиви.

25. Када ни после великих подвига ниси у стању да до краја ишчупаш из срца свога овај колац, извини се непријатељу, макар само на речима, да би, застидевши се свог дуготрајног лицемерства пред њим и мучен савешћу као огњем, могао савршено да га заволиш.

26. Дознаћеш да си се потпуно избавио од ове трулежи не када се помолиш за онога који те је увредио, ни када му за зло узвратиш добрим или га позовеш к себи на трпезу, већ кад се, на вест да је претрпео неку душевну или телесну незгоду, растужиш и заплачеш због њега као због себе самог.

27. Успомена на Исусова страдања лечи злопамћење, које се излаже силној срамоти пред Његовом трпеливошћу.

28. Да би заслужили опроштај грехова, неки су се посветили напорним подвизима. Али, човек који не памти зла стиже пре њих на циљ: *Опраштајте* оно мало што су вам људи дужни, и *опростиће вам се* огроман дуг ваш пред Богом (Лк.6,37).

29. Непамћење зла јесте знак правог покајања. А ко је у срцу свом злопамтљив, и мисли да се каје, личи на човека коме се у сну причињава да трчи.

30. Виђао сам злопамтила који су саветовали другима да не памте зло, и који су се, застидевши се својих сопствених речи, ослободили и своје страсти.

31. Оговарање је пород мржње. То је танана а крупна болест, скривена и подмукла пијавица, која сише и слаби крв љубави.

32. Делатељи овога зла су у своју одбрану наводили да тако чине из љубави и бриге за онога који је био предмет оговарања. А ја њима рекох: *Онога који тајно оклевета ближњега свога, тога отерах* (Пс.100,5). Ако заиста волиш ближњега како кажеш, помоли се тајно, а не да исмеваш човека. То је начин који је угодан Господу.

33. Ко хоће да победи духа оговарања, нека кривицу не приписује ономе који је пао, већ демону који га је оборио. Јер, нико баш нарочито не жели да греши против Бога, мада нико од нас не греши принудно.

34. Један од најкраћих путева да се добије опроштај грехова јесте: не осуђивати. *Не судите, и неће вам се судити* (Лк.6,37).

35. Као што се ватра противи води, тако је и осуђивање страно ономе који хоће да се покаје. Немој осуђивати чак ни када би видео некога да греши и на самој самрти: Суд Божији људима није познат. Неки су јавно чинили велике грехове, али су још и веће врлине чинили тајно. И они који су им се тако радо ругали, преварише се, јер од дима нису видели сунце.

36. Чујте ме, чујте, сви ви који строго судите туђим делима: ако је тачно (а тачно је) да ће нам се судити судом каквим судимо (уп. Мт.7,2), онда ћемо свакако пасти управо у оне телесне или душевне грехе за које окривљавамо ближњега.

37. Строге и брижљиве судије грехова свог ближњег болују од наведене страсти зато што немају савршенога и трајног сећања и бриге о својим сопственим гресима. Јер, онај који тачно, без плашта самољубља, види своја зла дела, ни о чему се другом од овоземаљских ствари више не брине, мислећи на то да ни за сопствени плач неће имати довољно времена, макар и сто година живео; и макар видео како из очију његових истиче и читава река суза, велика као Јордан.

38. Демони нас наговарају или да грешимо, или, ако не грешимо, да осуђујемо оне који греше, како би, убице, помоћу другог испрљали прво.

39. Знај да се злопамтљиви и злобни људи препознају и по томе што, обузети духом мржње, лако и са уживањем умањују вредност учења, делатности и врлине свог ближњег.

40. Знао сам неке људе који су тајно и скривено од света чинили најтеже грехе. Међутим, сматрајући се

чистим, они су тешко нападали оне који јавно падају у лаке грехе.

41. Судити, значи бестидно својатати Божије право, а осуђивати, значи упропашћивати своју душу.

42. Као што надменост може и без друге страсти упропастити човека, тако нас и суђење само по себи може савршено погубити. Онај фарисеј је био осуђен управо због тога (уп. Лк.18,10 ид.).

43. Једном се сретеше гневљивац и претворица: у разговору њихову не беше могуће наћи ни једне једине праве речи. Отвориш ли срце првоме, наћи ћеш беснило; испиташ ли душу другога, угледаћеш злоћу.

44. Као што ветрови усталасају океан, тако и гнев, више од свих осталих страсти, узбурка разум.

45. [Исповест страсти гнева]: "Реци нам, луда и нечасна страсти, име онога који те је начинио, и име оне која те родила, а такође и имена твојих поганих синова и кћери. Не само то, него нам назначи и оне који се боре против тебе и који те убијају". "Имам много мајки, и отац мој није један. Мајке су ми: таштина, среброљубље, стомакоугађање, а понекад и блуд. Отац ми се зове: **понос**. А моје кћери: злопамћење, мржња, непријатељство, самооправдавање. Моји противници, који ме сада држе окована, јесу врлине супротне овим страстима: безгневље и кротост. Мој потајни непријатељ зове се: смиреноумље".

д) БОРБА СА ТУГОМ

1. Ко је омрзнуо свет, умакао је од туге. А ко је остао привржен било чему видљивом, још се од туге није избавио. Како и да се не растужи - када се лишио онога што му је толико прирасло за срце! У свему треба да се држимо трезвоумља. Ипак, у односу на то ми треба нарочито да будемо разборити.

2. Када смо подвргнути драгоценом понижавању, злостављању и казнама, замислимо страшну пресуду вечног Судије, па ћемо зацело, кротошћу и трпљењем, као мачем са две оштрице, одсећи бесмислену тугу и горчину, који су посејани у нас.

3. Ако смо пали у грех, онда пре свега треба да се боримо против демона туге. Јер, долазећи пред нас за време молитве наше и подсећајући нас на ранију слободу пред Богом, он хоће да нас одврати од мољења.

4. Лек од гнева је љубав према понижењу. А појање, састрадалност и добровољно сиротовање су задављење туге.

5. Као што превелика количина цепаница често загуши и угаси пламен, производећи много дима, тако и прекомерна туга често душу чини задимљеном и мрачном, и пресушује изворе суза.

6. Узани пут се препознаје по морењу стомака, свеноћном стајању, ограниченом узимању воде, оскудевању у хлебу, очишћавајућем пићу срамоте, подсмеха, поруге и грдње, одсецању својих прохтева, трпљењу увреда, подношењу презира без роптања; препознаје се по томе - ако се не срдеш када те клеветају, ако се не љутиш када те понижавају, ако си смирен када те осуђују. Благо онима што иду путем који је овде показан, јер је њихово Царство небеско!

7. Покајање је добровољно трпљење свих мука.

8. Знак приљезног покајања је у томе што човек сматра да заслужује сваку видљиву и невидљиву невољу која му се догоди, па чак и нешто теже.

9. Као што се притешњена вода пење у вис, тако често и душа, притиснута несрећом, кроз покајање узлази к Богу и спасава се.

10. Авакира су највише, приметио сам, скоро сви злостављали: трапезари су га готово сваки дан истеравали из трапезарије, будући да по природи беше на језику мало неузддржљив. И рекох му: "Брате Авакире, зашто видим да те сваког дана избацују из трапезарије, па често и на спавање одеш без вечере". А он ми одговори: "Веруј ми, оче, кушају ме оци, да виде јесам ли прави монах. Они то не чине одистински. Те тако и ја подносим све лако, пошто ми је познат циљ великога оца и свих осталих". Он је пре него што је испустио душу [рекао]: "Хвала, хвала Господу и вама! Зато што сте ме, ради мога спасења, кушали ви, ево већ седамнаест година како ме не куша демон".

11. [Архиђакон је добио послушање да оде у град ради неког посла и да се врати пре празника]. Пошто је стигао дан касније, забрани му пастир да служи и одреди му место међу последњим почетницима. Добри

је ђакон трпљења и архиђакон постојаности примио заповест очеву, и то тако мирно као да је кажњен неко други, а не он. Пошто је у таквом положају провео четрдесет дана, мудри пастир га врати у пређашњи његов чин. Но, тек што је прошао један дан, архиђакон га стане понизно молити да остане под епитимијом и првобитном казном губитка части, говорећи му да је "у граду починио један неопростив грех". А мени, бедноме, овај велики Македоније повери разлог, због чега се добровољно вратио на последње место: "Никада нисам у себи осетио такво олакшање од сваке борбе и такву сладост Божанствене светлости, као сад".

12. Подстицани грижом савести, дођимо к себи, док Господ, видевши колико се напрежемо и отимамо к Њему, не избрише грехове наше и бол који нам раздире срце не претвори у радост. *Јер, по мноштву болова мојих у срцу моме, утехе твоје развеселише душу моју* (Пс.93,19).

13. Благо ономе који ради Бога сваки дан трпи грдњу и понижење, и успе да се савлада! Тај ће ликовати са мученицима и слободно ће разговарати са анђелима. Ко од себе одбацује праведан или неправедан укор, одбија своје спасење; а онај који га прима, са болом или без бола, брзо ће примити опроштај својих грехова.

14. Ако се од самог почетка свом душом предаш сваковрсним понижењима, нећеш се, сине, дуго времена трудити да у себи осетиш блажени мир.

15. Мала ватра смекша велику количину воска. Тако и мала увреда која нам се често наноси, сву суровост, безосећајност и окорелост срца одједанпут омекша, заслади и сасвим искорени.

16. Увреде, потцењивања и сличне ствари у души подвижника могу да се упореде са горчином пелена. Похвале, почаст и разне друге љубазности, попут меда, код сладострасних рађају сваку сласт. Размотримо, стога, природу и једног и другог: пелен чисти у нама сваку нечистоту, а мед обично изазива поремећај жучи.

ђ) БОРБА СА ДУХОМ УНИНИЈА

1. Униније је ослабљење душе и немоћ ума, занемаривање подвига, мржња на монашки завет, хвалитељ световњака, клеветник Бога - као да је немилостив и нечовекољубив. Оно је клонулост у богослужењу, немоћ у молитви, оно је у служби гвоздено, у телесном раду вредно, у послушности неискусно.

2. Послушан човек не зна за униније, вршећи кроз видљиви рад свој основни, духовни задатак.

3. Општежиће је противник унинија. Човеку, пак, безмолвнику, оно је вечни пратилац: до саме смрти се не повлачи и све до скончања његова не престаје да се бори против њега. Видевши келију отшелника, оно се осмехује, и приближивши му се, настањује се крај њега.

4. Лекар болесника посећује изјутра, а униније подвижнике усред дана.

5. Гостопримство је подлога унинија, и подстиче на то да се радом сопствених руку чини милостиља. Усредно побуђује на посећивање болесника, подсећајући на онога који каже: *Болестан бејах, и посетисте ме* (Мт.25,36). Саветује да се одлази к ожалошћеним и клонулим људима и, само будући малодушно - предлаже да тешимо малодушне.

6. Оне који су стали на молитву, овај безумни дух подсећа на нужне послове, и употребљава свако средство како би нас под неким згодним изговором отргнуо од мољења.

7. Сваку осталу страст потискује по једна супротна врлина. Но, униније је за монаха свеобухватна смрт. Овај дух је један од осам предњака зла, и то најгори од свих.

8. Када нема богослужења, нема ни унинија, и чим се канон заврши - очи се отварају.

9. Прави подвижници се познају за време унинија. Монаху ништа толико не доноси венац као борба са унинијем.

10. Онај који плаче над собом, не зна за униније.

11. Монаху који воли новац, туђе је униније. Он се сваки час сећа апостолових речи: *Нерадник нека и не једе* (2.Сол.3,10), и: *Потребама мојим и оних који су са мном били послужили ове руке моје* (Дап.20,34).

12. Униније произлази понекад од преситости, а понекад од недостатка страха Божијег.
13. Усрдна молитва је пропаст за униније. Сећање на Суд Божији рађа ревност.
14. Монах који је испуњен надом као ножем коље униније.
15. [Исповест страсти унинија]: "Реци, дакле, ти, распуштени и одрешени, ко је тај који те је тако наказно родио? Који су ти потомци? Који су то који војују са тобом? Ко је твој убица". А он, тиранин, одговара: "Родитељке моје су многобројне: понекад неосетљивост душе, понекад заборав онога што је горе на небу, а може да буде и прекомеран рад. Моји су потомци: мени урођена манија сељакања са једног места на друго, непослушност према духовном оцу, заборав Страшног суда, а понекад и напуштање завета. Моји противници (који ме сада држе везана) јесу: богослужење са телесним радом. Мој непријатељ, помисао на смрт. А оно што ме убија, јесте молитва са чврстом надом да ће се добити блаженства".

е) БОРБА СА ТАШТИНОМ

1. Таштина је растурач труда, уништитељ зноја, крадљивац ризнице, изрод неверства, претеча гордости, бродолом у луци, мрав на гумну (који, иако мајушан, разноси сав труд и плод).
2. Свима без разлике сија сунце, и свим добрим делима весели се таштина. На пример, сујетан сам кад постим; када разрешавам себи пост, да људи не сазнају за моје уздржање, опет сам сујетан - јер сматрам себе мудрим. Сујета ме побеђује када се обучем у сјајну одећу; али и кад се оденем у дроње - и тада сам сујетан. Поражен сам кад проговорим, а заћутим ли - опет ме она побеђује. Како год бациш на земљу овај триболум [тророжац], један врх остаје уперен горе.
3. Сујетан човек је Хришћанин који обожава идоле. Он мисли да обожава Бога, а у ствари хоће да угоди људима а не Богу.
4. Сујетан је сваки човек који воли да се хвалише. Пост сујетног човека остаје без награде и његова молитва без плода, јер и једно и друго чини ради похвале људске.
5. Славољубиви подвижник себи наноси двоструку штету: прво, што изнурава тело, а друго, што не прима награду.
6. Господ од очију наших често скрива и оне врлине које смо стекли. А човек који нас хвали (боље рећи - квари), својом похвалом отвара наше очи. Но, чим се очи отворе - ишчезава из нас богатство наше.
7. Ласкавац је служитељ демона, водич гордости, истребљивач умилења, рушилац врлина, заводник. *Они који вас хвале, обмањују вас, вели пророк (Ис.3,12).*
8. Виђао сам како су људи који имађаху плач, падали у јарост кад су их хвалили, и тако као на вашару трампили једну страст за другу.
9. Кад чујеш да је ближњи твој или пријатељ рекао о теби нешто лоше у твоме одсуству, покажи колико га волиш - и похвали га!
10. Велика је ствар стрести са себе похвалу људску. Још већа је ствар, отрести се похвале демонске.
11. Смиреноумље не показује онај који сам о себи говори рђаво (ко не би био у стању да поднесе самога себе?), већ онај који од другог човека подноси увреду тако да не умањи своју љубав према њему.
12. Кад види извесне људе да су дошли до неког малог спокојства, демон таштине их сместа наводи да пређу из пустиње у свет, говорећи: "Иди да спасеш људе који пропадају".
13. Сујета побуђује лакомислене монахе да очекују посету светских људи, те да изађу у сусрет онима који долазе; учи их да падају ничице пред њихове ноге, и да се, препуни гордости, одевају у смиреност; подешава држање и глас.
14. Таштина цењене монахе чини гордима, а понижаване злопамтљивима.
15. Она врло лако иде са природним даровима, и њима често обара своје окајане слуге.
16. Видех једног демона како вређа и прогања свог брата. Када се, тако, једном приликом брат наљутио, наиђоше неки светски људи. И бедник тај од гнева пређе на славољубље, јер не могаше робовати у исто

време и једној и другој страсти.

17. Монах који је постао роб сујете, води двоструки живот: споља - монашки, а у души и мислима - светски.

18. Ако се усрдно трудимо да угодимо Богу, свакако ћемо и од небеске славе окусити. А онај који осети ту славу, презираће сваку земаљску славу. Чудио бих се, наиме, када би неко презрео другу пре него што окуси прву.

19. Виђао сам људе који су из таштине почињали духовни подвиг. И премда им је почетак био порочан, крај испаде похвалан, због тога што се дух у њима изменио.

20. Ко се хвали природним даровима (нпр. оштроумљем, бистрином, [наклоношћу за] читање, речитошћу, и свим сличним што добисмо без труда), никада неће добити натприродна добра. Јер, ко је у маломе неверан, и у многоме је неверан и ташт (уп. Лк.16,10).

21. Ко тражи дарове за свој труд, полаже опасан темељ, а ко себе сматра дужником, примиће неочекивано и ненадано богатство.

22. Немој слушати овог вејача, који ти саветује да објавиш своје врлине ради користи слушалаца. *Каква је корист човеку ако сав свет задобије а души својој науди* (Мт.16,26)? Ништа тако није у стању да поучи оне који гледају, као смирено и искрено понашање и реч. Јер, то ће и другима послужити као пример како се ничим не треба поносити. А шта може бити корисније од тога?

23. Похвале узносе и надимају душу. А када се душа понесе, тада је обузима гордост, која узноси до неба и низводи до ада.

24. Та прљава таштина учи нас да глумимо врлину коју немамо, наводећи нам речи: *Тако да се светли светлост ваша пред људима, да виде ваша добра дела* (Мт.5,16).

25. Не скривај своју бруку, под изговором да не изазиваш саблазан. (Уосталом, можда овај лек треба употребљавати према томе о каквој се срамоти ради).

26. Када хвалитељи (боље рећи кваритељи) почну да нас хвале, одмах треба да се сетимо мноштва својих безакоња, па ћемо видети да смо недостојни онога што се говори о нама или чини за нас.

27. Простодушнији људи обично нису много подложни дејству овог отрова. Јер, сујета искључује простодушност и претпоставља лицемеран живот.

28. Често се дешава да црв, достигнувши одређени узраст, добија крила и узлеће у висину. Тако и таштина, када се потпуно развије, рађа гордост, тај почетак и крај свих зала.

29. Почетак неславољубља је ћутање и радо примање увреда; средина - одстрањивање свих мисли које су прожете славољубљем; а крај (ако тај океан уопште има краја) - труд да пред људима чиниш без устручавања оно што нам наноси штету, а да те при томе није ни најмање стид.

30. Не говори о своме племству, ако си био племић, и не хвали се својим угледом, да не био један на речима а други на делу.

31. Видео сам неискусног ученика како се пред неким људима хвали врлинама свога учитеља. Мислећи да туђом славом постане и сам славан, изложио се срамоти када му сви рекоше: "Па, како да једно тако плодно дрво има на себи једну тако јалову грану".

32. Многоговорљивост је престо таштине, на коме се она радо појављује у свом блеску своје.

33. После дуге борбе најзад истеран из нашег срца, претучен камењем поста и мачем смирења, бедни демон, друг нашега глиненог тела, попут неког црва који се увукао у њега, настоји да нас испрља, дражећи нас извесним неочекиваним и незгодним кретњама. Томе су највише подложни људи који се покорављају демону славољубља. Јер, они се испуњавају таштином чим примете да у њиховом срцу више нема блудних мисли. А да то што кажемо није неистина, они се могу и сами уверити ако пажљиво испитају себе, пошто већ достигну изван ступањ безмолвија. Неизоставно ће пронаћи у дубини свог срца једну помисао, која се у њему крије као змија у ђубрету, а која им нашаптава да чистоту срца, постигнуту у извесној мери, припишу своје труду и ревности, и да и не помисле, јадници, на оне речи: *Шта ли имаш људи и њихове молитве.*

34. Ћутање и безмолвије су непријатељи таштине: но, ако живиш у заједници, користи понижење.

35. Ако је врхунац таштине, да се човек понаша сујетно и онда када нема никога ко би га похвалио, онда је без сумње знак савршеног неславољубља када се и приликом посете страних људи никад не поткраде ни најмања сујетна помисао.

ж) БОРБА СА ГОРДОШЋУ

1. Гордост је одрицање Бога, проналазак демона, ниподаштавање људи, мајка осуђивања, потомак похвала, знак духовне јаловости, протеривање помоћи Божије, претеча лудила, виновник падова, подлога епилепсије, извор гнева, врата лицемерства, подупирач демона, чувар грехова, узрочник немилосрђа, незнање за самилост, сурови испедник, нечовечни судија, противник Бога, корен хуле.
2. Почетак гордости је тамо где се завршава таштина; средину представља ниподаштавање ближњег, бестидно разглашавање властитих подвига, хвалисавост у срцу, мржња према прекору; а крај је одбацивање Божије помоћи, уздање у своје властите снаге, демонска нарав.
3. Видео сам људе који су на речима захваљивали Богу, а у мислима величали сами себе. То јасно сведочи онај фарисеј, рекавши: *Боже, хвала ти* (Лк.18,11)!
4. Где се догодио пад, тамо се претходно настанила гордост: друго објављује долазак првога.
5. Гордоуман монах осорно одговара. А смиреноуман не одговара ни на који начин.
6. Кипарис се не савија и не вуче по земљи. Тако ни монах охоло срца не може стећи послушност.
7. Господ се *противи гордима* (Јак.4,6). Ко их, онда, може помилovati? *Нечист је пред Господом сваки човек охоло срца* (Прич.16,5). Ко, онда, таквога може да очисти?
8. Ко не трпи прекоре, испољава страст, а ко их прима - ослобађа се од ланаца којима је био окован.
9. Један старац, веома посвећен у тајне духовног живота, саветоваше охолог брата. А овај, заслепљен, рече: "Опрости, оче: ја нисам горд". А свемудри старац ће на то рећи: "Какав би ми јаснији доказ могао пружити о својој гордости, дете моје, ако не тиме што кажеш: "Ја нисам горд"".
10. Таквима веома одговара потчињавање, што суровији и неугледнији начин живота и читање о натприродним подвизима светих отаца.
11. Срамота је китити се туђим украсом, а крајње је безумље поносити се Божијим даровима. Поноси се искључиво оним врлинама које би извршио пре свог рођења: оне врлине, напротив, које си стекао после свог рођења, даровао ти је Бог, као што ти је даровао и само рођење. Твоје врлине би могле бити једино оне које би извршио пре но што си дошао до свести: Бог ти је, међутим, и сам ум даровао. Своме сопственом труду могао би приписати само оне победе које би постигао без свог тела: тело, пак, није твоја већ Божија творевина.
12. Немој се осећати сигурним докле год не примиш пресуду, имајући на уму онога коме су везали руке и ноге, и кога су бацили у таму најкрајњу, иако је већ седео за свадбеном трпезом.
13. Никада немојмо престати да испитујемо и упоређујемо себе са оцима и светилницима који су живели пре нас. Тако ћемо наћи да још нисмо ни крочили на пут правог подвижништва, да нисмо испунили свој завет онако како треба, те да још живимо светски.
14. Монах је океан смирења, у који је сурвао и утопио свакога злог духа.
15. Надменост доводи до забрављања грехова, а сећање на грехе је посредник смиреноумља.
16. Гордост је крајња беда душе која у своме помрачењу мисли да је богата.
17. Гордост је нар, унутра гњио, а споља гладак и леп.
18. Гордоме монаху демон није потребан: он је самоме себи постао демон и непријатељ.
19. У гордим срцима рађају се богохулне речи, а у смиреним душама - небеска виђења.
20. Већина гордих људи (како, не знам) заваљава се све до смрти уверењем да су бестрасни. Тек тада они увиде колика је њихова беда.
21. Човеку кога је уловила гордост, само Господ може помоћи. Свако људско средство за спасавање

било би му некорисно.

22. Чули смо да од злог корена и зле мајке произлази још гори плод: од погане гордости рађа се неописива хула. Ми нисмо у стању да помисли хуле без тешкоћа кажемо своме духовном лекару, да их исповедимо и жигошемо. Стога су многи често падали у очајање и губили наду. Тај опаки грех им је, наимае, као црв у дрвету, упропастио сву наду.

23. Ниједна друга помисао не исповеда се тако тешко као ова. Стога она често са многима дочека и старост. А демонима и хулним помислима ништа тако не даје снаге у нападима на нас, као то што их неисповеђене гајимо и скривамо у срцу.

24. Нико не треба себе да сматра виновником хулних помисли. Господ је срцезналац. Он разуме да такве речи нису наше, већ непријатеља наших.

25. Стога, презирући га и не придајући никакав значај помислима које он убацује у нас, рецимо: "*Иди од мене, сатано! Господу Богу свом ћу се клањати и Њему јединоме служити* (Мт.4,10). А мука твоја и реч твоја вратиће се на главу твоју, и на теме твоје пашће хула твоја у садашњем и у будућем веку (уп. Пс.7,17)".

26. Ко презре овог демона, ослобађа се и од страсти, а ко мисли да води борбу са њим на неки други начин, подлећи ће му коначно. Јер, ко хоће речима да савлада духове, личи на човека који хоће да закључа ветрове.

27. Када, дакле, у нама почне сазревати грозд преподобне смирености, одмах ћемо (мада са муком) омрзнати сваку људску славу и добар глас, изгнавши из себе гнев и љутину. А када смиреност, та царица врлина, почне да напредује у души духовним узрастом, сва своја добра дела нећемо сматрати ни у шта. Штавише, држаћемо их за гадост, будући да ћемо мислити на то да сваки дан, мада нисмо ни свесни, само увећавамо своје бремене.

28. Између покајања (дакако стварног покајања), плача (очишћеног од сваке нечистоте) и свепреподобног смирења почетника, постоји разлика и деоба слична разлици између квасца, брашна и хлеба.

29. Прво и искључиво својство ове дивне и чудесне тријаде [тј. тројице], јесте потпуно радосно подношење понижавања. Наимае, душа га прима раширених руку и грли као лек који лечи и спаљује њене болести и велике грехе. Друго иза њега својство јесте уништење сваке љутине, а са тим - умереност. А трећи, и најлепши степен, јесте искрено пеповећење у сопствена добра дела, и жудња за непрестаним учењем.

30. Крај, пак, нечистих страсти је таштина и гордост, код свакога који не пази на себе. Њихов истребитељ је мислени јелен [тј. смиренуумље], који своју кошуту чува од дејства сваког смртоносног отрова.

31. Смиренуумни монах није превише радознао када се ради о несхватљивим стварима, а уображени хоће да испитује и тајне Суда Божијег.

32. Једноме врло мудрому брату јавише се демони видљиво, и почеше да га хвале. Но, свемудри подвижник им рече: "Када бисте престали да ме у души мојој хвалите и када бисте отишли, ја бих закључио да сам велики човек. Међутим, ако не престанете да ме хвалите, ја ћу из саме похвале познати колико сам нечист. Јер, *нечист је пред Господом сваки горд човек* (Прич.16,5). Према томе, или одлазите - да бих био нешто велико, или ме хвалите - да помоћу вас дођем до смирености". Збуњени овом доскочицом, демони одмах ишчезнуше.

33. Једна је ствар - узносити се, а друга - не узносити се; нешто треће је - смиравати се. Први суди по цео дан; други не суди, али ни себе не осуђује; а трећи, мада невин, увек осуђује самога себе.

34. Коњу који је упрегнут сам, често се чини да трчи довољно брзо. Но, када је упрегнут са другим коњем, по њему упознаје своју спорост.

35. Једноме подвижнику, који се нарочито трудио да стекне ту блажену врлину, зли дуси тајно посејаше у срце похвалу. Међутим, он је, по Божанском надахнућу, умео да победи неваљалство злих духова благочастивим лукавством: он устаде и на зиду своје келије написа називе најузвишенијих врлина - савршене љубави, анђеоског смиренуумља, чисте молитве, нетљене [тј. неупрљане] чистоте и слично. И кад су га помисли започеле хвалити, он рече: "Хајд'мо на суд". Дошавши пред зид, читао би називе, па би викнуо на самога себе: "Кад будеш и све ове врлине стекао, знај да си још далеко од Бога".

36. Ти ћеш знати (и нећеш се преварити) да је ова преподобна врлина у теби по томе што ћеш сав бити

испуњен неописивом светлошћу и неизмерном љубављу према молитви. Томе претходи срце које не грди туђе грехе. Претеча ове врлине је мржња према свим облицима славољубља.

37. Не треба да престанемо испитивати себе, ако хоћемо да постигнемо врлину смиреноумља. Па ако у дубини душе будемо мислили да је сваки наш ближњи бољи од нас, значи да је милост Божија близу.

38. Многи од нас називају себе грешнима, а можда се одиста и сматрају таквима. Но, тек трпљење увреда показује какво је срце.

39. Ко тврди да је испуњен мирисом овог мира, а осети макар и најмање задовољство у срцу кад га хвале или придаје велики значај речима похвале, нека се не вара: у заблуди је!

40. *Не нама Госпoде, не нама* - чуо сам некога где каже у дубини своје душе - *ваљ само имену твоме дај славу* (Пс.113,9). Човек који је то рекао добро је познавао природу људску. Он је знао да похвала не може да јој не нашкоди. *Од тебе је похвала моја у цркви великој* (Пс.21,26), тј. у будућем веку. А пре тога, ја нисам у стању да без опасности примам похвалу.

41. Природно својство лимуновог дрвета јесте, да му се гране пружају у вис када је без плода. Када се, пак, савијају, значи да ће ускоро бити и плода. Ко је разборит, разуме шта хоћу да кажем.

42. Ако је гордост неке анђеле претворила у демоне, без сумње и смиреност може од демона начинити анђеле. Стога, нека се охрабре пали!

43. Ништа тако није у стању да смири душу, као сиротовање и исхрана само оним што се испроси.

44. Ко у разговору са другим људима упорно настоји да наметне своје мишљење, макар било и тачно, треба да схвати да болује од болести ђавола. Ако то чини у разговору са себи равнима, можда га још може излечити казна старијих; међутим, његову болест људи неће моћи излечити уколико се на исти начин понаша и пред старијим и паметнијим од себе.

45. Затражих једном од једнога од најискуснијих подвижника да ми објасни на који се начин у послушности стиче смиреност. А он рече: "Чак када би и мртве васкрсавао, и дар суза стекао, и ослобођење од духовне борбе достигао, разборит послушник све приписује учинку молитве духовног оца, те му је сујетна уображеност туђа и далека. Како би се и могао уобразити због онога што је, како и сам мисли, учинио уз помоћ другoга а не својим сопственим снагама?"

46. Пази на себе када се налазиш са братијом, и никако немој настојати да било по чему изгледаш праведнији од њих. Иначе ћеш направити два зла: њих ћеш озледити својом извештаченом и лажном ревношћу, а самoме себи ћеш на сваки начин пружити повод за гордост.

47. Имај ревност у души својој, никако је не испољавајући телом, нити изгледом, нити речју, нити каквим загонетним понашањем. Па и то чини тек пошто си престао да потцењујеш ближњег. Ако си, пак, у том погледу неуздржљив, буди у свему сличан братији својој, и не издвајај се ни у чему својом уображеношћу.

48. Плод лажног умилења је уображеност, а плод правога - утеха.

49. Ко се у души поноси својим сузама и у себи осуђује људе који не плачу, личи на човека који од цара измоли оружје за борбу против непријатеља свог, а употреби га против самога себе.

50. Ако неко осети да га понос и плаховитост, злоба и лицемерство лако побеђују, па реши да на њих извуче мач кротости и стрпљења, нека ступи у један општежителни манастир, као у радионицу спасења. Ако уопште хоће да се потпуно избави од ових страсти, нека тамо, подвргнут злостављању, понижавању и досађивању од стране братије, те духовно, а понекад и телесно, тучен и угњетаван, гажен и мучен, очисти хаљину душе своје од прљавштине.

51. Видех како гордост може да буде узрочник смиреноумља, и сетих се онога који говори: *Ко познаде ум Господњи* (Рим.11,34)! Јама и плод надмености јесте пад. А пад често постаје повод смиреноумља у онима који су смиреноумљу склони.

52. Охола душа је роб страшљивости, јер се узда у саму себе: она се плаши од сваког шума, од сваке сенке.

53. Блуднике могу излечити људи, покварене - анђели, а горде - само Бог.

54. Видљиву гордост лече жалосне околности, а невидљиву Онај који је одвека невидљив.

55. Не скидај душевног ока са гордости: међу свим лоповима духовним нема опаснијег од ове страсти.

56. Ако је знак пропасти (тј. гордости), узносити се и безначајним делима, онда је спасоносна ознака смирења, мислити смирено о себи и поред великих подвига и успеха.

57. Једном приликом сам ухватио ову безглаву варалицу, која се увукла у моје срце на раменима своје матере. Свезавши и једну и другу ужетом послушности и изударавши их бичем скромности, притиснух их да ми кажу како су ушле у мене. Најзад, под ударцима, проговорише: "Ми немамо ни почетка, ни рођења, јер смо саме и почетак и родитељ свих страсти. Скрушеност срца која се рађа у потчињавању - не мало ратује са нама. Ми не трпимо да било ко над нама влада. Са неба смо отпале управо стога што смо и тамо хтеле да владамо. Укратко речено, ми смо родитељ свега онога што се противи смиренуму; све што смиренуму помаже - нама је супротно. Уосталом, и на небу се бејасмо осилиле: где, онда, да побегнеш од нас? Ми често идемо иза трпљења увреде, иза послушности и безгневља, иза непамћења зла и преданог служења. Наше потомство чине: падови духовних људи, гнев, оговарање, самовоља, непокорност. Постоји само једна једина ствар на коју нисмо у стању да насрнемо. Рећи ћемо ти шта је то, јер нас твоји ударци страшно боле: ако пред Господом искрено окривиш себе, сматраћеш нас за паучину". Као што видиш, коњ на коме јаши гордост јесте таштина. Преподобно смирење и самоосуђивање, међутим, насмејаће (972) се коњу и јахачу његову, певајући са одушевљењем победничку песму: *Запевајмо Господу, јер се славно прослави: коња и јахача бацио је у море* (Изл.15,1), и у бездан смирења.

ДОБРОТОЉУБЉЕ ПРЕПОДОБНИ ЈОВАН ЛЕСТВИЧНИК

V

О БЕСТРАШЋУ

1. Звезде су лепота небеског свода, а украс бестрашћа - врлине.

2. Бестрасним се, дакле, у правом смислу речи назива, и јесте, човек који је тело начинио непропадљивим, који је ум уздигао изнад свега створеног, који је сва чула покорио уму а душу своју представио Господу, пружајући се вечито к Њему, и преко својих моћи.

3. Неки, опет, одређују бестрашће као васкрсење душе пре васкрсења тела, а други, као савршено богопознање, које по својој вредности заостаје само за богопознањем које имају анђели.

4. То савршено савршенство савршених, чијем усавршавању нема краја (како ми рече један човек који га је доживео), тако освећује ум и отрже га из вештаственог света, да га често, разуме се - после стицања у ово небеско пристаниште - одваја од живота у телу и подиже на небеске висине, до сагледавања.

5. Има бестрасних људи, но има и од бестрасних бестраснијих. На пример, један човек силно мрзи зло; други се, међутим, незаситно богати у добру.

6. И чистота се назива бестрашћем, и то са правом: она је почетак свеопштег васкрсења и обесмрћења смртних.

7. И ако је обележје свецелог острашћења, да се човек хитро покорава скоро свему што демони тајно посеју у његову душу, сматрам да је обележје светог бестрашћа кад човек може искрено рећи са Давидом: *Онога лукавога који се склонио од мене, не познах* (Пс.100,4) тј. ни како, ни ради чега дође, ни како оде. Напротив, потпуно сам равнодушан према свему томе, пошто јесам, и бићу сав сједињен са Богом.

8. Ко се удостојио таквог духовног стања, има у себи настањена, још за живота у телу, самога Бога који га увек води у свим речима, и делима, и мислима. Стога такав човек кроз унутрашње озарење чује у себи као неки глас који му открива вољу Господњу, и постаје узвишенији у односу на свако људско учење. *Кад ћу доћи и показати се лицу Божијем* (Пс.41,3)? Не подносим више пламен ове чежње, већ иштем бесмртну лепоту, коју ми ти, Господе, даде пре но што сам пао у ово блато!

9. Но, зашто много говорити? Бестрасник више не живи сам, већ у њему живи Христос, као што вели онај који је срећно ратовао рат, завршио трку и одржао веру [православну] (уп. Гал.2,20; 2.Тим.4,7).

10. Царска круна није састављена само из једног драгуља. Тако ни савшеног бестрашћа нема ако смо макар и једну једину врлину (без обзира како безначајна изгледала) пропустили да извршимо.

11. Од послушности - смирење, од смирења - бестрашће. Ако нас се баш у *смирењу нашем опоменуо Господ и избавио нас од непријатеља наших* (Пс.135,23-24), ништа нас не спречава да кажемо да се кроз послушност долази до бестрашћа, у коме смирење постиже своју сврху. Јер, са смирењем почиње бестрашће, као год што са Мојсијем почиње Закон. И кћер усавршава мајку као Марија синагогу.

12. Да би постигли крајње бестрашће и богатство дарова, силу чудотворства и моћ предвиђања, неки људи узалуд изнуравају своје тело. Јадници! Они не знају да мајка тих добара није труд, већ више од свега - смирење.

13. Ко је са смиреношћу склопио брак, постао је благ, пријатан, нежан, саосетљив, а изнад свега тих, ведар, спреман да послуша, нетужан, будан, вредан и (зар је потребно много говорити?) бестрасан. *Јер, у смирењу нашем сети нас се Господ, и избави нас од непријатеља.* од страсти и од прљавштина *наших* (Пс.135,23-24).

14. Многи су одмах примили опроштај грехова. Али, бестрашће нико није стекао одмах. За њега је неопходно и много времена, и много труда, и милост Божија.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ ОЦИ ВАРСАНУФИЈЕ И ЈОВАН

Кратко саопштење о њима

Свети Варсануфије се родио у Египту. Од младих година је желео да води подвижнички живот. Прозлазећи једанпут поред коњског тркалишта, и видећи како се ту један стара да предухитри и заобиђе другога, он је у себи помислио: "Видиш ли како се усрдно подвизавају они који траже трулежне венце? Зар нисмо утолико више дужни да се подвизавамо ми - наследници Царства небеског". Он је од тог призора отишао још више горећи духом за подвиг.

Није познато да ли је био у каквој египатској обитељи. Повест указује на њега као на монаха у Палестини. Дошавши у Јерусалим на поклоњење светим местима. он је решио да у њему и остане. У почетку је живео под руководством старца Маркела, а затим је отишао у обитељ аве Сериде, близу Газе. Стремећи, пак вишем подвижништву он је саградио малу келију изван обитељи. Затворивши се у њој, он се наслађивао најслађим медом безмолвија.

На почетку његовог безмолвија из манастира су му доносили само три хлеба недељно. Он се предавао плачу и из суза је црпао сладост. Због осећања те неизрециве сладости он је често био задовољан са једним хлечићом, а често је заборављао и њега да се дотакне. Тако је он храну узимао понекад два пута недељно а понекад једанпут. Он је често био узвођен ка духовној храни и због њене сладости заборављао на чулну.

Омивајући се свагдашњим сузама, временом је блажени очистио своје срце од телесних и душевних страсти и постао недоступан непријатељским стрелама. Он је стекао мир помисли, који постаје сместиште за дарове Духа Светог. Постигао је и то да у њему утихне, или боље рећи, умре сваки страсни покрет и мудровање због чега је свој затвор и назвао гробницом.

Од како је своје срце очистио од страсти и удостојио се да постане храм и обиталиште Духа Светог, он се обогатио узвишеним, истинским и савршеним смирењем. Он је себе сматрао земљом и пепелом, и то на делу, а не само на речима. Он је увек себи говорио: "Ко сам ја? Ко мене сматра за нешто".

Кроз такво смирење он се удостојио највеће међу врлинама - расуђивања, које Бог монаху даје као управитеља.

Велики Варсануфије се путем расуђивања удостојио да стекне прозрење, којим се, по објашњењу преподобног Петра Дамаскина схватају мислене и скривене суштине чулне и мислене творевине.

Он се удостојио да прозрењем стекне дар прозорљивости и пророштва којим је видео оно што се дешава у даљини као да је близу, и будуће као да је садашњост. По благодати, он је такође знао и срдачна расположења људи.

Стога је онима који су га питали одговарао саобразно са настројеношћу њиховог ума и мисли а не сагласно са њиховим речима.

Блажени Варсануфије је, по речима божанственог Давида, у срце своје примао усхођења, смирењу додајући смирење, безмолвију безмолвије, љубави љубав, да би се на крају удостојио и највишег дара - усхићења у Богу и вазношења до седмог неба, и то не на мисленим крилима маште, него у неизрецивој сили Духа. Тамо је он примио благослов и видео неизрецива блага Царства Божијег, не знајући да ли је био у телу или изван тела, слично великом Павлу (2.Кор.12,3).

Због тога је њему дата обилна благодат чудотворства, те је именом Владике Исуса Христа могао да васкрсава мртве, да изгони демоне, да исцелује неизлечиве болести, да чини и друга знамења и чудеса и, слично Илији, да закључа и отвори небо.

Таквих дарова се удостојио и у такво савршенство врлина је достигао велики међу оцима, Варсануфије. Међутим, тако велики дарови дошли су после искушења које многи не само да не могу на делу претрпети, него их ни њихов слух не може поднети. Исто тако се преблажени подвргавао и великим болестима, али их је подносио са таквом великодушношћу да не само да никада није легао ка одар ради одмора, него ни рукодеље своје није остављао.

Овај светитељ је живео у 6. веку, у време цара Јустинијана. Више од 50 пуних година њега није видео нико од људи. Само једном се он показао неколицини братије и умрио им ноге како би развејао сумње о свом постојању. Пред крај живота он се још једном одвојио од свог драгог безмолвија и то ради добра Цркве. Тада је Јустинијан почео да притешњује оне који нису примали учење афтартодокета, које је сам подржавао. Јерусалимски патријарх је у тој невољи наговорио великог аву да се упути императору са поруком да свој гнев промени у милост. Посланство је имало успеха. Убеђен силом речи аве, император је прекинуо замишљено прогањање непокорних. Он је Јерусалимској Цркви вратио своју наклоност, пославши јој дарове са Варсануфијем.

Велики ава се упокојио 563. године. Неки, пак, не наводећи годину, једноставно кажу: "Пре 600. године".

Други старац преподобни Јован, проводио је безмолвни живот као и Варсануфије и удостојио се истих дарова Духа. Нарочито је стекао дарове прозорљивости и пророштва, због чега је и назван Пророк.

Одакле је био родом и откуда је дошао у обитељ преподобни Јован није познато. Живео је у првобитној келији Варсануфија Великог пошто је велики старац изваи Гаске обитељи сазидао другу келију. У њој је безмолствовао 18 година, до своје кончине. Нико га није видео да се икада насмејао или био смућен, или да се без суза причешћивао Божанственим Тајнама, као што о томе сведочи игуман тог манастира.

Преподобни Јован је много тога предвидео и предсказао, што се на делу и остварило. Преподобни Јован је унапред знао о својој смрти, рекавши: "У седми дан по ави Сериду и ја ћу се упокојити. Да је ави Сериду био продужио живот, и ја бих проживео још пет година. Међутим, пошто је Бог то сакрио од мене и узео га, ни ја нећу дуже живети".

Ава Елијан, који је пострижен и постављен за игумана обитељи, још беше млад по годинама, без познавања манастирског правила и начина управе над братијом. Стога је он молио божанственог Јована: "Поклони ми барем две недеље, како бих могао да те питам о манастиру и управљању њиме". Старац је сажаливши се над њим и будући покренут Духом Светим који је обитавао у њему, одговорио: "Добро, остаћу са тобом још две недеље". Тако га је ава Елијан испитивао о свему што се тиче управљања општежићем. После две недеље преподобни је позвао сву манастирску братију и, опростивши се са свима, све отпустио у њихове келије. Затим је у миру предао дух свој у руке Божије.

По кончини преподобног Јована и свети Варсануфије је савршено заћутао и више никако није давао одговоре, како предаје ава Доротеј у заглављу свог 2. слова. А када је заћутао Варсануфије, и сам ава Доротеј је напустио обитељ утемељивши своје одвојено општежиће.

Ови блажени оци су свом душом заволели ближње, и помагали им и користили им не само за свог живота, него и по смрти, будући да су оставили душеспасоносну књигу својих богомудрих одговора, као

отачко наслеђе духовној деци. Приљежно је читајући, они из ње могу извући велику корист за душу.

Та књига садржи 850 одговора пружених на различита питања разноврсних лица: архијереја, јереја, монаха, световњака, старца, младића, немоћних и здравих. Неке од њих је написао такозвани "други старац", Јован, а друге, и то већину, дао је сам велики старац Варсануфије. При томе, он их није писао сам, него преко аве Серида.

Када је Варсануфије Велики почео да даје одговоре игуману манастира, преподобном Серида, десила се једна околност достојна дивљења. (Наиме), позвавши свог писца Серида, свети Варсануфије му је наложио да напише одговор преподобном Јовану, иноку обитељи светог Саве. Не могавши да задржи у уму своје све речи које му је рекао свети, Серида се замислио и био у недоумици како ће да запише толико мноштво речи. Он је очекивао да ће му старац наредити да донесе мастило и хартију да би, слушајући, записивао реч по реч. По благодати прозрења даној му од Светог Духа, свети Варсануфије је познао тајну мисао Серида. Лице му је изненада засијало као огањ и он је рекао: "Пођи, напиши и не бој се. Ако ти кажем и безбројно мноштво речи са намером да их забележиш, знај да Свети Дух неће допустити да напишеш ни једну реч више или мање од онога што ти је речено, чак и кад би желео, већ ће твоју руку водити са циљем да запишеш све по реду којим ти је говорено".

Таква је ова књига! Изобилујући дивним расуђивањем, она разрешава и најзамршенија питања. Она је учитељица трпљења, искорењивач роптања, мач који одсеца самовољу, секира која сече лицемерство, руководилац ка истинском и савршеном смирењу које нас поучава да себе сматрамо ништавним, проповедница покајања, родитељка плача и заступница спасења душа и савршенство у Христу Господу.

ДОБРОТОЉУБЉЕ ПРЕПОДОБНИ ОЦИ ВАРСАНУФИЈЕ И ЈОВАН ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

Учињен је избор онога што се односи на подвиге и борбу са страстима.

1. Припреми се да благодариш за све, слушајући реч светог апостола: *На свему захваљујте* (1.Сол.5,18). Макар био у невољи или у тегоби, у тескоби или болести, у телесном труду, за све што ти се дешава - захваљуј Богу. Надам се да ћеш и ти доћи у Његов починак (Јев.4,3), *јер нам кроз многе невоље ваља доћи у Царство Божије* (Дап.14,22). И тако, не сумњај у души својој и нека не слаби ни због чега срце твоје, него се сећај апостолске речи: *Ако се наш спољашњи човек и распада, ипак се унутрашњи обнавља из дана у дан* (2.Кор.4,16). Ако не претрпиш страдање, не можеш узићи на крст.
2. Док је на мору, брод је изложен опасностима од ветрова. а кад достигне тихо и мирно пристаниште, више се не боји од опасности, нити невоља и јаких ветрова, него остаје неузнемираван. Тако је и са љубављу твојом: док пребиваш са људима, очекуј скорби, опасности и буре мислених ветрова. А кад будеш достигао припремљено (пристаниште безмолвија), нећеш више имати страха.
3. Не падај духом у невољама и трудовима телесним које носиш, напрежући се за нас и наше општежиће, јер то и значи: *Полагати живот за браћу* (1.Јн.3,16). Надам се да ће бити велика награда за труд твој. Као што је Господ поставио Јосифа у Египат да прехрани браћу своју у време глади (Пс.32,19), тако је и тебе поставио да послужиш овом општежићу, заједно са сином нашим Серидом. Ја ти понављам реч апостола, изречену Тимотеју: *Ти, дакле, чедо моје, јачај у благодати* (2.Тим.2,1).
4. Један трудовима по Богу долази до покоја у Њему (Јев.4,3), а други тамо достиже смирењем. А за тебе се надам да ћеш га достићи и једним и другим када у теби умре гнев као последица укрожене раздражљивости у срцу твојем. Тада ће се на теби испунити реч Писма: *Погледај смирење моје и труд мој и остави све грехе моје* (Пс.24,18)... Господ нека сачува твоју душу и тело, и дух твој од сваког зла, од сваке непријатности коју наводи ђаво, и од сваког маштања које изазива сметеност мисли.
5. Пре свега се чувај духа унијија, [тј. лењости], из кога се рађа свако зло и различита искушења... Зашто твоје срце слаби и изнемогава (због скорби које ти наносе) овце Христове?... Почуј са пажњом шта ћу ти рећи: Дуготрпеливост је мајка свих добара. Погледај на Мојсија који је пре изабрао за себе да *страда са*

народом Божијим него да има привремену насладу греха (Јев.11,25).

6. Чувај се да те не покраду лукаве змије и да те не отрују својим отровом: он је смртоносан. Нико никада неће извршити добро дело посредством зла, зато што је сам побеђен злом. Напротив, *добрим* се исправља *зло* (уп. Рим.12,21). Ти стојиш на *позорници*: и због тога си и дужан да се бориш са зверовима, слично апостолу (1.Кор.15,32) који се, победивши звери, хвалио. Ти си бачен у морску буру. Због тога си и дужан да, слично нама, претрпиш многе опасности и да се подвизаваш против високих таласа. Победивши, уз Божију помоћ, ти ћеш са нама доћи до тихог пристаништа у Христу Исусу, Господу нашем. Њему слава у векове. Амин.

7. Тебе узнемиравају помисли, побуђујући те да друге смуђујеш и да се сам смуђујеш преко других... Знај, брате мој, да ако неко жалости другог или делом или речју, касније сам бива ожалошћен стотруко више... Буди дуготрпељив у свему и чувај се да у било шта уплићеш своју вољу... Постарај се да (пре тога) пажљиво испиташ своје помисли како оне не би заразиле твоје срце смртоносним отровом и како те не би превариле да комарца сматраш камилом а каменчић каменом, иначе ћеш личити на човека који, имајући [у свом оку] брвно, гледа на туђи трун.

8. Ти себе називаш грешним, а на делу показујеш да не познајеш самог себе. Ко себе сматра грешником и виновником многих зала, никоме не противречи, ни са ким се не свађа, ни на кога се не гневи, него све сматра бољим и разборитијим од себе... Ако си грешан, зашто онда укореваш ближњег и окривљујеш га као да преко њега долази жалост на тебе?... Испитај себе и наћи ћеш да у ствари не сматраш себе таквим... Погледај брате, како се нама ругају: говоримо само устима, а дела показују друго. Због чега ми, када противречимо помислима, немамо снаге да их одбијемо? Због тога што се пре тога одајемо осуђивању ближњег, што слаби нашу духовну силу. Ми окривљујемо свог брата, а сами смо кривци... Положи на Бога сваку помисао, говори: "Бог зна шта је корисно", и умирићеш се, те ћеш постепено стећи силу да трпиш.

9. Ти знаш, брате, да човек неће видети славу уколико не трпи увреде и да неће осетити сладост ако се не очисти од жучи. Ти си ступио међу братију и различите околности да би на ватри био испитан, јер злато се не испитује другачије осим огњем. Због тога ништа себи не налажи[1], будући да би се на тај начин подвргао борби и бризи, него са страхом Божијим испитуј шта одговара времену и ништа не чини кроз свадљивост... Колико је могуће удаљавај се од гнева... Не суди и не осуђуј никог... а особито љуби оне који те кушају... Уколико схватимо, видећемо да нас управо они помажу у напретку.

10. Буди дуготрпељив у жалостима, као онај ко је достигао завештање Владике које поручује: *У свету ћете имати жалост, али не бојте се, ја сам победио свет* (Јн.16,33). Достигни непобедиву љубав која њене поседнике уводи у царске дворе и чини их Христовом браћом.

11. Разбијај млеко, и изаћи ће масло, а ако руком стиснеш дојку изаћи ће крв (Прич.30,33)... Ако неко хоће да савије дрво или винову лозу у облик обруча, он то чини постепено да се они не слома, а ако савије изненада и снажно, они се одмах ломе (Овде он говори о строгим мерама старешина и о претераним подвизима монаха).

12. Зашто изнемогаваш у невољама као телесни човек? Зар ниси чуо да ти предстоје невоље?... Зар не знаш да *праведници* [трпе] *многе невоље* (Пс.33,20), којима се кушају, као злато у огњу? Због тога, ако смо праведни, бићемо испитани невољама, а ако смо, напротив, грешни, онда их претрпимо као достојни, јер трпљење гради искуство (уп. Рим.5,4). Сетимо се свих светих од почетка (света) и опоменимо се како су они трпели, чинећи добро, говорећи добро и пребивајући непоколебиво у истини. Њих су људи мрзели и скорбили све до саме кончине њихове а они се, по речи Спаситеља (Мт.5,44), мољаху за непријатеље и оне који их искушаваху. Зар си ти био продан као целомудрени Јосиф?... Јеси ли слично Мојсију трпео увреде од детињства (Изл.2,3) па до старости (Број.31,14-16)? Шта си ти претрпео, лењивче? Јеси ли био гоњен као Давид, који је трпео гоњење од Саула (1.Цар.18,27) и од сопственог сина (2.Цар.15,17)? Јеси ли и ти плакао због њих по њиховој смрти (2.Цар.1,11-27; 18,33)? И да ли си као Јона био бачен у море (Јон.1,15)? Ти си забораван, љубљени мој! Зашто слаби твоја помисао? Не страши се и не бој се као онај ко је туђ храбрости, да се не би лишио обећања Божијих. Не ужасавај се као неверујући, него ободри своје маловерне помисли. Заволи невољу у свему како би био искусан син светих.

13. Брате, онај ко хоће да дође до града, не лежи, и ко хоће да заврши (дело), не лењи се кад види (да је

изашло) сунце, и ко хоће да обради своју њиву, није немаран. (Напротив), онај ко хоће да достигне град жури пре него што се смркне и, видећи да је сунце изашло, са бодрошћу жури на труд бојећи се да нечим не буде задржан. Ко жели да обради своје поље, стара се (да то учини) пре него што га захвати коров. *Ко има уши да чује, нека чује* (Мт.13,9).

14. Да ли желиш да се избавиш од невоља и да се не оптерећујеш њима? Очекуј и веће, па ћеш се успокојити. Сећај се Јова и осталих светих и мука које су претрпели. Стегни њихово трпљење и утешиће се дух твој. Храбри се, крепи се и моли се.

15. Плачи, ридај, не тражи да те други сматрају нечим, ни у чему се не упоређуј са другима. Остави најзад свет, узиђи на крст, збаци са себе [све] земаљско, отреси прах са ногу својих, не мари за срамоту (уп. Јев.12,2), не распаљуј са Халдејцима пећ да не би заједно са њима био сажежен гневом Божијим. Сваког човека сматрај бољим од себе и плачи због свог мртваца. Извади брвно своје (Мт.7,5). Подигни разрушени дом свој. Узвикуј: *Помилуј ме... Сине Давидов... да прогледам* (Лк.18,38; 41).

16. Брате, док је још време, пазимо на себе и учимо се ћутању, будући да је све обузео метеж. А ако хоћеш да будеш спокојан у свему, буди мртав за сваког човека и умирићеш се. Схвати да то говорим у односу на помисли, сва дела и обраћања са људима као и у вези са бригаама.

17. Ти си ми у писму написао: "Помоли се за моје грехе". И ја ћу рећи исто: "Помоли се за моје грехе", јер је написано: *Како хоћете да вама чине људи, чините тако и ви њима* (Лк.6,31). Премда сам ја и окајан, [тј. јадан], и мањи од свих људи, ипак све до сада то чиним по сили мојој, ради Онога који је рекао: *Молите се... једни за друге, да оздравите* (Јак.5,16).

18. Онај ко је тврд у вери макар разговарао и носио се са јеретицима и невернима, никада се неће смутити због тога што унутар себе носи Исуса, Начелника мира и тишине. Такав, после мирног супротстављања, са љубављу може многе јеретике и неверујуће да привуче у познање Спаситеља нашег Исуса Христа. Пошто, брате, такво расуђивање о тим предметима превазилази твоју меру, ти се држи царског пута, наиме, вере три стотине осамнаест светих отаца у којој си се крстио: за оне који схватају савршено она у себи све потанко садржи. Безмолствуј пажљиво, размишљајући о гресима својим и о томе како ћеш срести Бога.

19. Брате, на мени се преко тебе испунила реч Писма: *Људи моји, који вас хвале, лажу вас* (Ис.3,12), и остало. Таква похвала не дозвољава да видимо гнусност дела наших. Она, како ми се чини, штети и онима који су достигли меру (духовног напретка) и одваја од вере у Бога који говори: *Како ви можете веровати у мене када примате славу један од другог* (Јн.5,44)? Онај ко схвата смирење апостола пре ће изабрати *лудост*, да би потом био *мудар* (1.Кор.3,18). Јер, ја бих се чудио уколико би онај ко себе приказује разумним, а не пре духовним, избегао осуду назначену за надменост.

20. (На питање и ноћном страху). Грађани се све дотле боје наилазка непријатеља док не дође помоћ од цара. А када добију вест да је у њихов град дошао војвода или војсковођа, више се не узнемиравају, знајући да се старешине брину о њима. Уколико и чују да се непријатељ приближава, имајући заштитника, они се више не боје. Тако се ни ми не бојмо демона уколико верујемо у Бога, будући да нам Бог шаље своју помоћ.

21. Часови и песме су црквена предања и добро су установљени ради [молитвеног] усаглашавања свих људи, а тако је и у општежићима ради сагласности многих. Скићани, [тј. келиоти, или усамљеници] не читају ни часове нити песме [тј. каноне], него се у усамљености упражњавају у рукодељу, читању и размишљању, да би, после извесног времена, започели молитву. Кад стојиш на молитви дужан си да се молиш за ослобођење од старог човека или да произносиш Оче наш, или и једно и друго заједно, а затим да седнеш за рукодеље. А о томе да ли да продужаваш молитву када пребиваш у њој (рећи ћу): Ако се непрестано молиш, по речи апостола (1.Сол.5,16), онда није неопходна дужина.

22. [Правило у вези са ноћним сном]. Моли се увече два сата, рачунајући их од заласка сунца и, завршивши славословље, спавај шест часова. Затим устани на бдење и бди остала четири сата. У летње време ради исто, али смањи славословље и (читај) мање Псалама због краткоће ноћи.

23. Господ нас је научио како да стекнемо савршено смиреноумље, говорећи: *Научите се од мене јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама својим* (Мт.11,29). Ако и ти хоћеш да стекнеш савршено спокојство, разуми шта је Господ претрпео, па и ти претрпи и одбаци своју вољу у свему. Сам Спаситељ је рекао: *Сишао сам са неба не да творим вољу своју, него вољу Оца који ме посла* (Јн.6,38). Савршено, пак, смиреноумље састоји се у томе да се подносе увреде и срамоте и остало што је претрпео

Учитељ наш Исус... Знак за то да се (човек) коснуо савршене молитве јесте одсуство смуђења, макар га и сав свет вређао.

24. Савршена, пак, молитва састоји се у томе да се разговара са Богом без мислене расејаности, при чему су све помисли и осећања сабрани. Човек доспева у такво (стање) кад умре свим људима, целом свету и свему што се у њему налази... Савршено се моли онај ко се умртвио за свет и његов покој. Онај ко Бога ради приљежно испуњава своје дело није расејан, него марљиво угађа Богу.

25. Оци говоре да се мера уздржања у јелу и пићу оствари употребом мање количине од онога што нам је неопходно, тј. да се желудац не напуни до краја. И свако мора сам себи да одреди (меру): како у куваној храни, тако и у вину. Током зиме нико не пије много, али је и тада неопходно пити нешто мање од потребнога, а исто тако поступити и са храном. Уосталом, мера уздржања се не односи само на храну и пиће, него и на разговоре, и сан, и одећу и сва чула. У свему томе треба да постоји мера уздржања.

26. Шта значи употребљавати нешто мање од неопходног у вези са храном, пићем или поврћем? Од све количине хране, тј. хлеба и другог јела и поврћа, треба одбити скоро једну унцу, а што се тиче вина и воде - треба одузети пола чаше. Уколико пазиш на себе и није ти тешко, било би добро да пијеш само једанпут, а ако не можеш, онда пиј два пута, но сваки пут нешто мање од потребнога. У време узнемирења и мислене борбе, обичну количину (хране и пића) треба још више смањити, тј. храну за једну унцу, а сво пиће за пола чаше, тако да се уопште количина хране сведе на две унце, а пића на целу чашу.

27. Како се може сазнати колико је потребно да се једе и пије? Пазећи на себе током неколико дана, а са обзиром на сву храну, тј. хлеб, друга јела и поврће, човек може из искуства да сазна колико је хране и пића потребно његовом телу. На пример: ако неко (стално) пије по три чаше на дан и једе по једну литру[2] хлеба, па увиди да његовом телу треба више од три чаше не стога што се више трудио или што је јео слано, него тек тако, без особитог разлога, онда се ради о борби. А кад не осећа напад, онда, ако може, (треба) од те три чаше да одбије половину једне, а у храни такође, уместо целе литре, да употреби литру без једне унце.

28. Како да исправно схватимо реч: "По сили својој". Чинити "по сили својој" значи употребљавати нешто мање хране, пића и сна него што нам је потребно... Ако неко, устајући сваки дан у пола ноћи, одмори и сат више због труда, онда је он учинио по сили својој стога што је умор знак (потребе) да се [човек] унеколико одмори, као што је било речено, да би после опет бдио по обичају... Питаш: "Каква мера важи за сан". Оци назначују половину ноћи. У храни се уздржавај онда када желиш да поједеш још мало, и на такав начин је увек употребљавај умерено.

29. Шта значи примати храну због прохтева, а шта због природне потребе? Због прохтева примати храну значи да се она жели узети без телесне потребе, само ради угађања стомаку. Треба, међутим, од тога разликовати природну наклоност за неком другом врстом поврћа осим сочива, због лакоће саме хране. То није прохтев. Једни по својој природи траже слатку храну, други слану, други опет киселу, и то није страст, ни прохтев, нити стомакоугађање. Међутим, волети неку (нарочиту) храну и помамно је желети, већ представља прохтев који је слуга стомакоугађања. Знај да си обузет страшћу стомакоугађања ако нешто овлада твојим помислима. Ако се томе противиш и пристојно примаш храну из телесне потребе, онда изостаје стомакоугађање...

Други наговештај стомакоугађања састоји се у жељи за превременим узимањем јела. То, међутим, не треба чинити без неког важног разлога.

30. Шта ако страст не обузима човека пре јела, него се јавља за време самог обода? Да ли да се остави јело или не? Не остави истог часа, него се противи помисли, приводећи себи на сећање смрад у који се храна преобраћа. И ако страст одступи, узми храну осуђујући се, а ако не одступи, призиви име Божије у помоћ и успокојићеш се. Како други, који седе са тобом, не би ништа приметили, узимај по мало [јела]. У случају глади, једи хлеб или неку другу храну према којој не осећаш борбу.

31. Да ли је потребно питати старце о свим помислима које се рађају у срцу?... Не треба о свим помислима питати (старце), будући да су понеке успутне, већ само о онима које дуго остају у човеку и нападају га. То дело је слично пренебрегавању непријатности које [човеку] многи наносе, при чему се он на њих не осврће. Али, када неко, (макар то био и само један [човек]), устане на њега и нападне га, он

[непријатност] саопштава управитељу.

32. Треба ли противречити непријатељу који нас напада?... Непријатељима не противречи зато што они то желе, (и видећи противречење) не престају да нападају: напротив, помоли се за њих Господу, истичући пред Њим своју немоћ, јер Он може не само да их одагна, него да их и сасвим истреби.

33. Маштања која се дешавају човеку ноћу бивају или од надмености по ђаволском искушењу, или од сластољубља због стомакоугађања... Ђаво може на нама произвести искушење и из зависти. Међутим, када му са наше стране не садејствује надменост или сластољубље, искушење не може често да се понавља. Онај ко зида дом се узалуд труди ако не нађе потребну грађу. Исто је и са ђаволом.

34. Због чега не могу да обуздам свој стомак смањујући количину хране, иако имам жељу [за исправљањем]? Јер, ако је и смањим, онда се поново, после неког времена, враћам већој мери. Тако је и са пићем. Нико се од тога не може ослободити ако не дође до мере онога који је рекао: *Заборавих јести хлеб свој од гласа уздисаја мојих. Залепи се кост моја за тело моје* (Пс.101,5; 6). Такав ће брзо доћи до смањења хране и пића, јер му сузе служе као хлеб. Он најзад долази дотле да се храни Светим Духом. Веруј ми, брате, да ја знам човека, (којег Господ познаје), који је (доспео) до такве мере: током недеље он се једанпут, двапут и чешће узноси до духовне хране и од сладости њене заборавања чулну храну. Када дође да окуси (од хлеба), он је већ сит и, гадећи се одбија да једе. Једући, пак, он осуђује себе, говорећи: "Зашто ја нисам свагда у таквом стању", и жели да напредује још више.

35. Како се достиже то стање?... Када све помисли човека сачињавају једну целину у Богу. Тада ово тело следи помисли по Богу и јавља се радост Духа у срцу, хранећи душу, испуњавајући тело и крепећи их обоје. (Такав човек) већ не слаби и не (пада) у униније, јер од тада Исус постаје његов заступник, и поставља га пред двери [које воде] тамо *одакле побеже свака болест, туга и уздах* (Ис.51,11). На њему се испуњава реч Писма: *Где је благо ваше, онде ће бити и срце ваше* (Мт.6,21). Човека таквој мери приводи савршено смирење.

36. Како се може достићи уздржање и како разликовати природну немоћ од оне коју изазивају демони, те колико треба узимати хране?... Тело које свакодневно прима храну, па ипак осећа ослабљеност, трпи од демона. У супротном случају реч је о природној немоћи. Уздржавати се значи устајати (са трпезе) помало гладан, као што су старци одредили почетницима. Кад човек узрасте до те мере, од њега се не може сакрити колико треба да једе, будући да је већ извежбан навиком.

37. Помоли се за мене, јер сам много жалостан... Они који у потпуности умиру свету уз трпљење и многе невоље, могу доспети до [зрелости]. О љубљени брате, Господ је претрпео крст, а ти да се не радујеш невољама. Ко их трпи, улази у Царство небеско. Дobar је знак твоја жалост. Зар ти не знаш да се на ономе ко од отаца иште да се помолу за њега или, пак, који моли Бога да му да помоћ, умножавају невоље и искушења ради његовог испитивања? Не тражи телесни покој ако ти га Господ не шаље, јер је мрзак пред Господом покој телесни. Господ је рекао: *У свету ћете имати жалост* (Јн.16,33).

38. Каква треба да је свакодневна храна?... Ако себи одредиш свакодневну храну у келији онако како о томе питаш, имаћеш бриге и борбу. Напротив, буди задовољан оним што Бог пошаше. *Ко иде у простоти, иде надајући се* (Прич.10,9).

39. Да ли је потребно да после сваког прочитаног Псалма говорим Оче наш?... Биће довољно прочитати једанпут "Оче наш" и остале молитве.

40. Идите по путу којим смо ишли и ми, трпећи тескобу и невољу. Братијо, не сећам се да смо се ми (икада) користили савршеним покојем, премда смо и имали прилике за њега, него смо се на сваки начин старали да одасвуд помало придодемо тескобу и патњу, бојећи се Онога који је рекао: *Ти си примио добра своја у животу своме* (Лк.16,25), и: *Кроз многе нам невоље ваља ући у Царство Божије* (Дап. 14,22). Тако смо поступали и онда када је многи иметак долазио у руке наше. Бог, међутим, зна у каквом сиромаштву живесмо ради Онога који осиромаша нас ради. Није добро у свему себи удовољавати. Онај ко то тражи, живи за себе, а не за Бога. Јер, такав (човек) не може да одсече своју вољу.

41. Господ хоће да ми сваког човека сматрамо бољим од себе. Стога, показуј послушање своме старцу у свему и испуњавај све што ти говори, било да се ради о храни, пићу или некој другој ствари, и у свему му се повинуј... Ако те и оклевета, ти се радуј, јер ћеш имати велику корист. Ако те ожалости, претрпи: *Који претрпи до краја, тај ће се спасити* (Мт.10,22). За све благодари Богу, зато што захвалност пред Богом заступа (људску) немоћ. За све увек осуђуј себе као оног који греша и вара се и Бог те неће осудити. Смири се у свему и стећи ћеш благодат од Бога.

42. У сваком случају прибегавајмо смирењу, јер смирени лежи на земљи, а онај ко лежи на земљи не може да падне. Очигледно је да онај ко се налази на висини може лако да падне. Наше обраћење и исправљење није од нас, него је дар Божији, будући да *Господ*, (упућује Писмо), *подиже пале и умудрује следе* (Пс.145,8).

43. Болест је уразумљивање Божије, и (послужиће) нам за напредак, уколико будемо благодарили Богу. Зар Јов није био верни пријатељ Божији? И шта све он није претрпео благодарити и благосиљајући Бога? И трпљење га је најзад привело беспримерној слави. И ти претрпи мало и *видећеш славу Божију* (Јн.11,40). Због поста се не жалости, као што сам ти раније рекао: Бог ни од кога не тражи (напор) који премашује његове силе. И шта је пост, ако не мучење тела како би се здраво тело смирило и постало неспособно за повлађивање страстима, по речима апостола: *Када сам слаб, онда сам силан* (2.Кор.12,10). Болест је већа од овог мучења и урачунава се у пост (или чак и више од њега) ономе ко је подноси са трпљењем благодарити Богу. Јер, трпљењем он стиче плод свога спасења. Уместо да тело ослабљује постом, он има болест. Благодарити (Богу) што си се ослободио од посног труда. Чак ако би и десет пута на дан јео, не жалости се, јер нећеш бити осуђен, будући да не поступаш тако по наговору демона и ради ослабљености помисли.

44. Демони нас из зависти наводе на неверје. Ако га прихватимо, ми постајемо њихове слуге и саучесници.

45. Ти треба унеколико да се упражњаваш у псалмопојању, унеколико да се гласно молиш, а потребно је [посветити] време и испитивању и чувању својих помисли... У вези са псалмопојањем и гласном молитвом [рећи ћу]: Не везуј се [правилом], него се њима бави онолико колико те Господ укрепи, не остављајући такође ни читање, нити унутарњу молитву. Мало једног, мало другог и провешћеш дан угађајући Богу. Наши савршени оци нису имали одређено правило, него су током целог дана испуњавали своје правило: мало су се упражњавали у псалмопојању, мало су изговарали молитве наглас, мало су испитивали помисли, а помало су бринули о храни, све делајући са страхом Божијим. Јер, речено је: *Све на славу Божију чините* (1.Кор. 10,31).

46. Нека те ђаво не смућује непотребним [стварима]. Шта мисли љубав твоја: да ли се искушење или скорб дешавају са неким без Божијег попуштења? Не. Бог то попушта ради наше духовне користи. Видећи то, ђаво и сада као и некада, другачије приказује ствари све док нас не изгна из светог мира, као из раја... Међутим, ми не проничемо у то. Заборављајући да Бог жели да нас очисти од сваке скверне мисли, ми се смућујемо и падамо у унијеније... Ако хоћеш да се спасеш и повериш душу своју Богу и нама, не треба да верујеш својој помисли, јер демони сеју у тебе зло семе и представљају ти једно уместо другог... Више никог и ни због чега не окривљуј, него се старај да у свему угодиш ближњем. Ни о коме не мисли зло, јер ћеш иначе и сам постајеш зао, будући да зли помишља зло, а добри - добро. Помишљати о другима: "Они о мени говоре", јесте борба својствена почетницима... Немој имати таква подозрења... Радујте се и веселите се, јер је велика награда за трпљење... Не веруј демонима ни у чему што се тиче твог брата, будући да оно што ти они показују не постоји у стварности. Они једино хоће да те смуте.

47. Чудим се твојој простоти, брате. Зар ти мислиш да ће ђаво престати било кога да искушава? Зар ми можемо да окривљујемо ђавоимане који падају на земљу и пуштају пену? Исто тако не можемо окривљавати ни оне које ђаво подвргава противречењу и неосећајности, него смо дужни да кривимо страст. Проникни боље у оно што ти говорим будући да и тебе смућује ђаво, те не гледаш на своје грехе, него пристало пратиш грехе ближњег. Ти истичеш пропусти брата, а о својим ништа не говориш... Најзад, ко си ти да би гледао на туђе страсти?... Сети се Лазара и тога колико је времена он трпео благодарити Богу.

48. "Ја сам се препустио маштањима". Бог пушта да паднемо у маштања и у друге страсти да бисмо спознали своју немоћ... и да бисмо наше уздање и нашу наду полагали на Њега, а не на себе. Међутим, чувај се да не помислиш да ми по вољи Божијој падамо у маштања и друге страсти. (За то не постоји воља Божија). Напротив, Бог то попушта због нашег нерада. По свом човекољубљу Он нас од (наших) злих (дела) приводи ка смирењу, ради нашег спасења... Схвати ко си и... смири се, заиста, не само пред Богом, него и пред људима. Положи све бриге на Онога који може да учини неупоредиво више од онога што ми тражимо или помишљамо.

49. "Малаксавам од искушења". Немој да малаксаваш, брате. Бог те није оставио и неће те оставити. Међутим, знај да је непромењива пресуда коју је Владика изрекао нашем заједничком оцу: *У зноју лица свога ћеш јести хлеб свој* (Пост.3,19)... Злато које се усија у пећи држе кљештима, ударајући га чекићем, те оно постаје чисто и подесно за царски венац. Тако и човек, подржаван моћном и делотворном

молитвом светих, бива опаљиван невољом, примајући ударце искушења. Уколико све трпи са благодарношћу, постаће син Царства. Дакле, ма шта да се деси са тобом - све служи на твоју корист, како би и ти стекао смелост пред Богом

50. Целивајмо страдања нашег Спаситеља, који је постао човек и заједно са Њим трпимо увреде, ране, понижења, погрде путем шамарања, ругање пурпурног огртача, срамоту трновог венца, сирће са жучи, бол од набијања клинова, пробадање копљем, проливање воде и крви. Позајмимо одатле утеху за своје муке. Господ неће твој труд оставити узалудним. Он је допустио да претрпиш малу невољу ради тога да не би остао туђ светима када их у онај час будеш угледао како прослављени носе плодове трпљења невоља, те да би и ти био њихов судеоник као, уосталом, и Исусов, имајући са светима смелост пред Њим. Не жалости се, јер те Бог није заборавио, него се стара о теби и то не као о копилету, него као о свом рођеном сину.

51. Нека вам свима укаже помоћ Онај велики Брат наш - мислим на (Господа нашег), Исуса. Он је благоизволео да нас учини својом браћом (Јев.2,11). Ми смо то већ постали, те нас ан-ђели блаже. О, кога ми имамо за Брата! Силног - да нас укрепи, Крепког - да нам подели плен, Војводу - да у време битке победи непријатеље наше, Лекара - да заједно исцели нашег унутарњег и спољашњег човека, кад му се покоре, Хранитеља - да нас храни духовном храном, Живога - да би нас оживео, Милостивог - да би нас помиловао, Штедрог - да би нам се смиловао, Цара - да би и нас учинио царевима, Бога - да би и нас учинио боговима. Знајући да се све садржи у Њему, Њему се и моли. Он и пре твоје прозбе зна шта ти је потребно и даће ти по искању срца твога, само уколико му не засметаш.

52. Нека ти Исус испуни све молбе, будући да је рекао: *Иштите и добићете* (Јн.16,24). Једино припреми свој дом и марљиво га очисти, како би примио дарове. Они се чувају (једино) у чистом дому, а свој мирис точе где нема нечистоте. Ко окуша од њих постаје туђ старом човеку, разапиње се за свет као и свет за њега, и живи свагда у Господу. Ма колико да ударају непријатељски таласи, његов брод остаје читав. Он постаје страхан за противнике, будући да они на њему виде свети печат. И колико постаје њихов непријатељ, толико постаје и искрени и љубљени пријатељ Великог Цара.

53. Немој да те раслаби неспокојство које наносе ђаволске страсти и маштања. Веруј да (демони), премда нас и узнемиравају и искушавају, ипак неће ништа успети. Они само још увеличавају врлину нашу, уколико опрезно пазимо на себе, трпећи уз меру. О праведнику који се спасава вером Господ говори: *Јер, ако посумња, душа моја неће благовољети [да буде] у њему* (Ав.2,4). Не попуштајмо у напору да не бисмо изгубили обећања која нам је дао човекољубиви и милостиви Бог. Његово је да дарује, а наше да сачувамо. И не чуди се што и после светих обећања и дарова за које се *Бог не раскајава* (Рим.11,29), демони поново подижу на тебе своје срамне страсти, надајући се да отму безмерно богатство. Напротив, сећај се да су они остали бестидни и после сведочанства самог Владике, Бога нашег, о светом и славном Јову и да су подигли искушења и замке да би срушили такав стуб (трпљења). Ипак они га нису савладали и нису могли да отму ризницу његове светле вере и благодарности. Злато је постало још чишће пролазећи кроз огањ, исто као и праведник кроз мноштво искушења. Бог је дозволио и допустио да и после особитог сведочења Његовог о праведнику, Његов слуга буде искушан ради веће части и славе Владике, те ућуткивања непријатеља. Не падај духом: печати обећања су цели, али *почекај*, [тј. потрпи] *Господа* (Пс.26,14). *Ко претрпи до краја, тај ће се спасти* (Мт.24,13) у Христу Исусу, Господу нашем.

54. Таква смућења ти се дешавају стога што немаш постојано срце... Вино не треба у потпуности да оставиш, него можеш узимати по мало. Спавање у седећем положају приводи смирењу. Уопште, предај целог себе Богу у страху Његовом.

55. Примети брате да они хоће да ти подметну оно што је мало корисно (тј. спавати седећи или не користити узглавље, што је исто што и метвица и копар и ким), и да те наведу да оставиш оно што је *претежније у закону* (Мт.23,23), (тј. да не угасиш гнев, да не исушиш раздражљивост и да се не повинујеш у свему). Они то полажу у тебе да би измождио своје тело и пао у болест, те да ти буде неопходна мека постеља и разноврсна храна. Боље буди задовољан малим узглављем и одмарај се на њему са страхом Божијим... Положи у лонац зачин мислених трава као што су: смирење, послушање, вера; нада и љубав. Јер, ко њих има, припрема гозбу небеском Цару Христу.

56. "Повео сам се за хулном помисли". Има већ доста времена како се устремим на тебе демон хуле који погубљује душе које га примају. Испитај и уверићеш се да те је он уловио за гривну без икаквог разлога достојног пажње, хотећи да те умртли. Нека му мој Бог не да места да на теби испуни вољу своју (2.Тим.2,26). Ако не очајавамо, свагда ће нам предстојати Бог који прима покајање... Пробуди се из

прелести заробљеништва, а осећања, уловљена непријатељем, прочисти учењем Христовим које сам ти предао. Јер, Он, пре свега, наређује да се угаси гнев и раздражљивост, знајући да човека приводе у погибао богохуљења. Ти, пак, стекни смирење које опаљује демоне, послушање које Сину Божијем отвара улаз у човека, веру која спасава човека, наду непостидну, љубав која не допушта да човек отпадне од Бога. Међутим, ти се ниси много постарао о тим (врлинама), него си за себе изабрао супротно: гнев, раздражљивост и савршену погибао - горе сломену тулу... Ипак, гледајући на благост Божију, да би схватио колико је добар, потруди се да се поправиш... Због оног јучерашњег у току 40 дана приноси покајање Богу чинећи свакодневно по три поклона, говорећи: "Опрости мени који сам похулио на тебе, Бога мог", и исповедај га устима која су га хулила три пута на дан, говорећи: "Слава теби, Боже мој, који си благословен у векове. Амин". Немој у то да се више заглибљујеш да ти се не би десило нешто горе. Због неосетљивости срца упао си у гнев, а од гнева си дошао до тога да оставиш Свету Причест, павши у ров хуле и будући савршено уловљен. И да се није подигла рука човекољубивог Бога, те [покренуле] молитве светих, твоја би душа упала у погибао очајања. Најзад, преко мене најмањег Бог ти говори: Ако си саргешио, не греш више. Моли се и за пређашње грехе. Бог је милостив и опрашта нам грехе, само ако имамо жељу.

57. "Жалостан сам зато што ава указује веће поштовање некој братији него мени". Брате, ти искушаваш самог себе. Зар не знаш да *свакога искушава сопствена жеља која га мари и вара* (Јак.1,14)... Брате, немој гледати ни на кога другог осим на самог себе и не буди знатижељан. То за тебе није корисно ни у ком случају. Зар није сатана смутио твоје срце преко тако безначајне ствари?... Устани поново, подржан руком Божијом и не веруј својим помислима, будући да ти демони приказују ствари како хоће.

58. (Када нам указују част). Чувај се да се не радујеш када те сматрају за нешто и покажи послушање које одгони [свако] препирање, које није по вољи Богу и онима који га љубе. Држи се послушања које узводи на небо и које своје поседнике чини сличним Сину Божијем.

59. (Како започети са покајањем). Према томе, ако хоћеш да положиш почетак покајања, погледај шта је учинила блудница: она је својим сузама умила ноге Владике (Лк.7,38). Плач омива сваки грех. Међутим, човек достиже плач трудом, посредством напорног изучавања Писма, затим - трпљењем, размишљањем о страшном Суду и вечном стиду, као и кроз самоодрицање, следећи Господа који је рекао: *Ако хоће ко за мном ићи, нека се одрекне себе и узме крст свој и за мном иде* (Мт.16,24). Одреди се себе и узети крст свој значи: одсецати своју вољу у свему и сматрати себе ништавним.

60. (Због немоћи не могу да се подвизавам као оци). Пошто си рекао да си немоћан телом и да не можеш ништа да радиш, барем чини колико можеш једући хлеб и пиће унеколико мање од потребног, будући да је Бог примио две лепте удовичине и обрадовао се због њих више него ли због свег другог. Научи се да се другима не обрађаш слободно и спашћеш се.

61. "Помисли које у мени ничу говоре: "Иди у страну земљу и тамо ћеш се спасти"". То је од ђавола. Он ти подмеће помисли под привидом правде да би ти се изругао и учинио те предметом саблазни за многе, шта више, да би ти натоварио осуду и за њих. Уосталом, то је цена твог нерада и таштине... Уз немар и таштину додају своје замке и демони како би погубили твоју душу... Марљиво пази на себе. Подвизавај се против помисли како не би упао у немар и таштину, како не би чинио ништа својевољно и како не би, уз самооправдање, примао мисли које ничу у теби. У супротном случају ћеш грубо пасти... Стекни чврстину и она ће од тебе да удаљи слободу у приступању ближњима, тај узрок свих зала у човеку. Остави све (спољње) бриге па ћеш слободно служити Богу. Умри за све људе: у томе се састоји странствовање. Не сматрај себе нечим посебним, и твоја мисао се неће смућивати. Не мисли да си учинио било шта добро и твоја награда ће се сачувати у целини. Изнад свега се сећај да нећеш дуго остати у телу. Старај се да узмогнеш да са смелошћу у онај час кажеш: *Припремих се и не смутих се* (Пс.118,60). Брате, није могуће живети без труда и нико се не венчава без подвига. Присиљавај се да се подвизаваш за своје спасење и помоћи ће ти Бог *који хоће да се сви људи спасу и дођу у познање истине* (1.Тим.2,4).

62. Нису сви који су у манастиру самим тим и монаси, него само они који испуњавају монашко дело. Господ је рекао: *Неће свако који ми говори: Господе, Господе, ући у Царство небеско, но који твори вољу Оца мога који је на небесима* (Мт.7,21).

Брате, зашто ти, будући у невољи, дозвољаваш непријатељу да ти се руга? Ти питаш, али се не стараш да испуниш оно што ти је речено. Затим, опет питаш и речено сујетно преносиш другима из човекоугађања, сам себе ометајући у бржем напредовању...

Време нам је дато ради тога да бисмо испитивали своје страсти, плакали и ридали.

Ако се, пребивајући у келији, расејаваш помислима, прекори себе и положи своју немоћ пред Бога.

63. Онај ко хоће да буде инок, више ни у чему не треба да испољава своју вољу. Учећи нас томе, Христос је рекао: *Јер сам сишао са неба не да творим вољу своју* (Јн.6,38), и остало. Ко хоће једно да испуни, а друго да одбије показује или да је паметнији од онога ко му наређује или да му се демони ругају. И тако, дужан си у свему да слушаш, макар ти се и чинило да ствар неће бити без грешке. Ава који ти назначује понеће и твој грех, будући да ће се од њега тражити одговор за тебе. Ако ти назначено дело изгледа тешко, питај аву и остави да он расуди.

64. "Када ступим у разговор са неким, ја се веома занесем и потпуно заборављам на себе. Када се приберем, стидим се да се удаљим од оних са којима разговарам". Да не би упао у такво славолубље, немоћни треба на сваки начин да избегава дуге разговоре, прекидајући причу. Он треба да пожуре извињавајући се наводним послом који му је наредио ава... Када разговор доноси корист и не служи као препрека за потребније дело, можеш пратити ток разговора. Уколико разговор није користан, кажи: "Опрости, мени није добро".

65. "Шта наређујеш да чиним ако не желим да питам, али се деси да се сусретнем са неким од њих или да ме неко сам пита о нечему". При сусрету са неким задовољи се поздравом, а затим кажи: "Помоли се за мене, а ја идем због посла". А када те упитају нешто што знаш, одговори, па прођи даље. Уколико не знаш, реци: "Не знам", и пођи даље.

66. "Хоћу да одсечем сусрете. Да ли да то учиним одједном или мало по мало". Ако одсечеш разговоре једним потезом, бићеш спокојан. Иначе, даћеш повод (за нове разговоре и различите помисли).

67. (Болничар пита да ли да чита лекарске књиге). Читајући лекарске књиге или распитујући се о њима код било кога, не заборављај да без Бога нико не добија исцељење. Ко се посвећује лекарској вештини треба да се предаје имену Божијем, и Бог ће му дати своју помоћ. Лекарско искуство не смета човеку да буде благочастив, [тј. побожан]. Ипак, ти се њиме занимај као рукодељем, (на корист) братији. Шта чиниш, чини са страхом Божијим и сачуваћеш се молитвама светих.

68. "Цео дан се налазим у послу и он ми не дозвољава да се сетим Бога". Често [се дешава да] многи слушају о неком граду и најзад уђу у њега, уопште не знајући да се ради баш о том граду. Тако и ти брате, цео дан проводиш у сећању на Бога, а ни сам не знаш. Имати заповест и трудити се да се она испуни јесте повињавање и сећање на Бога.

69. Ти знаш да је нама сваког дана потребна храна. Ипак, ми не треба да једемо са насладом. Када је примамо благодарећи Богу дародавцу и осуђујући себе као недостојне, Он даје да нам послужи на освећење и благослов.

Исто тако, ако ти је потребна нека ствар и ти је добијеш, благодари Богу који ти помаже и осуђуј себе као недостојног, па ће Бог од тебе удаљити пристрашће.

70. Свако по својој мери воли свог ближњег. Савршена мера састоји се у томе да човек из љубави коју има према Богу воли и ближњег свог као самог себе... Млади се подвргавају паду због неразумне љубави једних према другима и због тога што се састају ради засебних разговора. Мера њихове узајамне љубави треба да буде: не клеветати један другог, не мрзети, не вређати, не тражити само своје, не волети другог због телесне лепоте или из било каквог телесног повода, не седети са другима без крајње потребе да не би упали у дрскост која погубљује све плодове монаха и чини га сличним сувом дрвету.

71. "Желим да се спасем, али не знам пут спасења". Брате, Бог нам је преко Божанственог Писма и отаца указао на пут спасења, рекавши: *Питај оца свога и он ће ти саопштити, старце своје и рећи ће ти* (Пон.Зак.32,7). Према томе, ако хоћеш да се не превариш под изговором смирења, пристајући на помисли да се удаљиш из места где стичеш корист, не чини ништа без савета духовних отаца. Тако нећеш залутати, благодаћу Бога *који хоће да се сви спасу и дођу у познање истине* (1.Тим.2,4).

72. "Помисао ми говори да ћу, уколико се некуда запутим како бих безмолствовао, најзад достићи савршено безмолвије". Владика, Исус Христос је и пре крста претрпео многе увреде и ругања. И тек онда се попео и на крст. На сличан начин нико не може да достигне савршено и плодно безмолвије и свето и потпуно успокојење, ако се раније није постарао да пострада са Христом, као и да претрпи сва Његова страдања, сећајући се речи апостола: *Ако са Њим пострадамо, са Њим ћемо се и прославити* (уп. Рим.8,17). Не варај се, нема другог пута спасења.

73. (Болесном). Ова болест те је снашла да Богу не би отишао бесплодан. И тако, ако претрпиш и будеш благодарио Богу, она ће ти се урачунати уместо подвига, будући да ниси дуго провео у монашком лику.

74. Без наредбе никуда не треба ићи. Оно што чинимо по својим помислима лако може да нам изгледа добро, премда и није угодно Богу. Управо се у испуњавању наредби твог аве, који те је и упустио, састоји молитва и угађање Богу, који је рекао: *Ја сам сишао са неба не да творим вољу своју, него вољу Оца, који ме је послао* (Јн.6.38).

75. "Замарам се на послушању. Да ли да узмем помоћника". Брате, ако неко жели да приђе Исусу и ходи путем спасења, свакако треба да очекује искушења и невоље, будући да (Писмо) говори: *Чедо, ако приступиш да служиш Господу, припреми душу своју за искушење* (Сир.2,1). И Господ је рекао: *Ко хоће за мном ићи, нека се одрекне себе и узме крст свој сваки дан, и за мном иде* (Мт.16,24). И тако, ко жели да буде Његов ученик, треба до саме смрти да испуњава послушање. За тебе је корисније да будеш сам и унеколико се помучиш, неголи да позовеш другог. У случају потребе увек ти други може помоћи. Смелост у обраћању се мање повећава када ти (брат) само повремено помаже, неголи у случају када се он стално налази са тобом.

76. (Кога питати о помислима и да ли треба и другога питати о истим помислима). Треба да питаш онога према коме гајиш поверење, знајући да он може понети помисли и да му верујеш као Богу. Питати, пак, другог о истој помисли јесте дело неверја и љубопитљивости. Ако верујеш да је Бог говорио преко свог светог, чему онда испитивање и откуд потреба за кушањем Бога преко испитивања других у вези са истом [ствари].

77. "Колико пута је потребно да се помолим да би се моја помисао утврдила". Када не можеш да питаш оног старца, потребно је да се три пута помолиш за свако дело. После тога погледај куда тежи твоје срце, макар се радило и о најмањем покрету. Затим тако и поступи, јер осведочење бива приметно и схватљиво за срце.

78. "Како се треба молити та три пута - у различито време или одједном? Јер, дешава се да није могуће одложити дело". Ако имаш слободног времена, помоли се три пута у току три дана. А ако се деси прека потреба, те бива тешко, као у време издаје Господа, узми за узор оно што је Он три пута одлазио ради молитве и, молећи се, три пута понављао једне исте речи (Мт.26, 44).

79. (О руковођењу). Мудрошћу датом од Бога крманаш спасава брод када се нађе обузет валовима и они који плове у њему радују се видећи његово избављење. На исти начин болесника знатно весели помињање лекара, а још више - његовог умећа. И путника који се налази у опасности од разбојника ободрава глас страже, а још више њено присуство. Ако је то стварно тако, зар није утолико више одговор оца дужан да донесе весеље ономе који слуша, особито ако је обузет приљезном молитвом Богу који каже: *Молите се... једни за друге, да оздравите* (Јак.5,16).

80. Ко открива своја сагрешења, оправдава се, по речи Писма: *Реци ти најпре безакоња своја, да се оправдаш* (Ис.43,26), и још: *Рекох, исповедићу безакоње моје Господу и ти си отклонио нечастивост срца мог* (Пс.35,5). Брате, чувај се убудуће, а прошло нам је Бог опростио.

81. Ми знамо да пост бива мрзак Богу, ако се врши по својој вољи, или ако (се пости) да ради људске славе... Тако је и овде. Дело које се не врши једино из љубави према Богу, него му се придодaje и [нешто] од своје воље - нечисто је и непријатно Богу. То се може схватити и из Божанственог закона. Он говори: *Мање семе немој сејати у њиви својој* (Пон.Зак.22,9-11; Лев.19,19).

82. Учи Псалме са смирењем, колико ти Бог помаже. Лако учење Речи Божије није од ђавола, него је семе Божије. Међутим, непријатељ сеје своју пlevу код оног ко није пажљив према Богу. Желећи да смириш своју помисао, наведи јој пример: чему ће бити подвргнут онај ко од господара свог добије сребро, слично оним јеванђелским слугама, и не стекне [ништа] и не умножи га. И помисао ће ти одговорити да ће бити подвргнут ономе чему и слуга који је сакрио сребро свог господара (Мт.25,18). А ти јој кажи: "Према томе, не превазноси се, пунећи ваздух бесплодним речима, будући да ти оне служе једино на осуду".

83. Којим устима да захвалимо Ономе који нас је најпре створио, а затим нам даровао и помоћ против противника, разум срца, телесно здравље, светлост очију, дах живота и, што је од свега важније, могућност покајања, Тело и Крв своју ради остављења грехова и утврђења срца... Знај да ми никада нећемо успети да му достојно заблагодаримо. Ипак, приносимо му благодарност устима и срцем сходно својим силама и Он ће [наше усрђе], по свом човекољубљу, упоредити са оне две лепте (јеванђелске

удовице).

84. Неки пут ти се чини да ће нека ствар бити по Богу, али јој се помисао противи. Из [те] саме [чињенице] познај да је она заиста по Богу. Ако се у време молитве наше срце утврђује у добру, и оно узраста а не умањује се, познаћемо да је ствар по Богу, без обзира да ли остаје супротна помисао која нас жалости. Јер, добру се обавезно противи жалост изазвана ђаволском завишћу. Па ипак, добро се умножава молитвом. Ако, пак, ђаво подстакне наводно добро, а при томе изазове и противљење, наводно добро ће се умањивати, а уједно и наводно противљење. Јер, непријатељ се [само] претвара да се противи помисли коју сам подмеће, како би нас на тај начин преварио да (ту помисао) примимо за Добро.

85. Када те помисао хвали и не можеш да избегнеш штету, постарај се да призовеш име Божије и кажи својој помисли: "Писмо говори: *Људи моји, они који вас хвале, варају вас и путеве ногу ваших смућују* (Ис.3,12)"... О томе да онај ко прима хвалу од људи не стиче корист, говори сам Владика: *Како ви можете веровати када примате славу један од другог*а (Јн.5,44). Уколико нешто и бива по Богу, ми смо дужни да се сећамо речи: *А ко се хвали, Господом нека се хвали* (2.Кор.10,17). Јер, ни апостол се није хвалио, иако је постигао велику меру, него је узвикнуо, говорећи: *Но благодаћу Божијом јесам што јесам* (1.Кор.15,10).

86. Чак и када увидиш да његова, [тј. непријатељева], смицалица омета псалмопојање, молитву или читање, не ступај са њим у препирку, будући да то није у твојој моћи, већ се постарај да призовеш име Божије. И Бог ће ти помоћи да разориш непријатељско лукавство.

87. "Како стећи умилење у молитви, читању и псалмопојању". Умилење, [тј. скрушено сузно расположење], долази од свагдашњег сећања. Наиме, онај ко се моли треба да у сећање призове своја дела, суђење онима који чине [безакоње], те онај страшни глас: *Идите од мене, проклетци, у огањ вечни* (Мт.25,41)... Приликом читања и псалмопојања (умилење долази) уколико човек свој ум подстакне на пажњу према речима које изговара и када у своју душу прима силу која се крије у њима.... При размишљању о овоме не попуштај уколико у теби још буде трајала неосетљивост, будући да је милостив и штедар и дуготрпељив Бог који прима нашу ревност. Увек се сећај Псалмопојца који говори: *Почекавши, сачеках Господа, и услиши ме* (Пс.39,1). Поучавајући се у овоме, надај се да ће те убрзо посетити милост Божија.

88. Ако се деси да за време псалмопојања или у друштву људи призовеш Бога, немој мислити да га не призиваш с обзиром да не користиш наглас, већ се сети да је Он срцезналац и да гледа на срце. Стога га и призивај у срцу. То је забележено и у Писму: *Затворивши врата своја, помол се Оцу своме који је у тајности* (Мт.6,6)... А ако и не призовеш у срцу име Божије, већ се само сетиш Бога, још брже ћеш пронаћи dostatну помоћ.

89. Истински плач, сједињен са умилењем, јесте слуга човечији који му је увек потчињен. Непријатељство не савлађује оног који има тај плач. Он покрива ранија сагрешења и чисти прљавштину, именован Божијим упорно чува човека који га је стекао, изгони смех и расејаност и подстиче непрестано туговање, будући да представља шлем о који се гасе огњене стреле нечастивог (Еф.6,16). У борби уопште не бива рањен онај ко га поседује, макар се налазио и међу људима, па чак и међу блудницама.

90. Несавршени плач час одлази од тебе, час поново долази, зато што се твоја помисао наизменично час ослабљује, час разгорева. Када топлота постане стална, долази до великог и постојаног умилења, а за њим следи истински плач, о коме ти треба да се побринеш, принуђавајући се да га стекнеш.

91. Смирење се састоји у томе да се у свему одсеца своја воља и да се ни о чему не брине. Одсећи корен свих страсти, као што си рекао, значи одсећи своју вољу, огорчавати себе, колико је могуће, и принуђавати огране чула да сачувају свој поредак, и избегну злоупотребу. Тако се пресеца корен не само тих, него и осталих (страсти).

92. У број различитих искушења спадају и она због којих је човек дужан да се радује. Ако је, пак, немоћан и не може да претрпи и да се радује се због губитка ствари, остављајући све вољи Божијој, он је дужан да води борбу, и то најпре против смућења, говорећи себи самом: "Пази да се не смутиш. Ако буде воља Божија да се ствар сачува, сачуваће се". Ма шта да се тада са (ствари) деси, човек ће бити у стању да благодарно прими [догађај]. Јер, ништа се не дешава искључиво нашим трудом, него [заправо] силом и вољом Божијом. Ипак, и од нас Бог очекује старање саобразно са Његовом вољом, а не (засновано) на некаквом лукавству и лажи који произлазе од лукавог.

93. Ћутање је боље и дивније од свих (повести). Њега су поштовали и волели оци наши и њиме су се

прославили... Међутим, пошто смо ми немоћни и пошто нисмо достигли пут савршених, (у крајњој мери) барем говоримо о ономе што називају, као и отачке речи. У објашњавање, пак, Писма се не треба упуштати, будући да доноси знатну опасност незналицама. Писмо је изречено на духовни [начин], а телесни човек не може да расуди духовно... Боље у разговору прибегавајмо речима отаца и наћи ћемо корист која се у њима крије. Међутим, и њима се користимо умерено, сећајући се онога који је рекао: *Код причљивости се неће избећи грех* (Прич.10Д9). Чак и ако помисао каже: "Ове речи или повести су добре", сетимо се да не испуњавамо оно што говоримо. Ми сматрамо да називајемо друге, иако пре на себе навлачимо осуду, будући да не оделотворујемо оно што говоримо.

94. Ћутање се сматра кориснијим од добрих разговора. Оно ће утолико пре бити корисније од средњих. Али, када не можемо да прећутимо, него нас привуче разговор о сличним предметима (о градовима, селима, трговини, миру, рату и сличном), у крајњој мери не одуговлачимо причу да због многоговорљивости не бисмо упали у вражију замку.

95. Ако се будеш налазио у друштву са људима који говоре о светском или духовном предмету, дозволи себи да и сам са расуђивањем кажеш нешто што није штетно за душу, само да би избегао похвалу од сабеседника и да те не би сматрали ћутљивим, услед чега би могао да се оптеретиш. Али, и када тако поступаш, (тј. поговориш мало), чувај се да их не осудиш као многоговорљиве, будући да не знаш да ли тебе једна реч коју изговориш више оптеретити, неголи њих многе.

96. Ако видиш смућеност у помисли (која се задржава макар и за длаку) када намислиш да нешто урадиш, чак и после призивања имена Божијег, знај да ти је (дело) (нашаптао) лукави и не чини га. Ако те и после размишљања (о томе да нешто учиниш) напада смућење и савладава помисао, немој чинити оно што си намислио, јер ништа од оног што се чини са смућењем није угодно Богу. (У случају да) противљења смућењу, само дело не треба сматрати штетним, него га треба размотрити: и ако се нађе да није добро, треба га оставити, а ако је добро, треба га извршити, превиђајући смућење уз помоћ Божију.

97. Ако је очигледно да помисао (коју хоћеш да искажеш) у себи садржи грех, постарај се да је одсечеш, чак и да нема смућења које за њом следује. Избегни је тако што ће изгледати као да си заборавио оно што си хтео рећи, или преневши мисао на други разговор, како не би потпао под осуду која из тога проистиче.

98. "Шта је самооправдавање". Самооправдање је присутно тамо где човек не признаје почињени грех (иако се [можда] и не хвали њиме), као што је случај код Адама, Еве, Каина и сличних. Они су, сагрешивши и желећи да се оправдају, одрицали сагрешење.

99. Већ сам ти рекао да је потребно размотрити сваку помисао и свако дело, тј. утврдити да ли је добро или не. То нам даје могућност да занемаримо оно што си поменуо. Ако (дело) буде добро, учини га, а ако не, не чини га. Ипак, да добро не би било повезано са смућењем, потребно је разматрати главну помисао, тј. са којим циљем она било шта предузима. И када се увериш да је она сагласна са страхом Божијим, Бог неће допустити да паднеш у заблуду... И тако, у сваком (случају), призивај име Божије.

100. (Брату кога је ударио сабрат и који је хтео да се одвоји од њега). Не смућуј се како не би учинио нешто брзоплето, особито према човеку који је смућен помислима и ђаволском зависти, као што си и ти једном био искушан и одређено време подлегао помислима... Многи болесници, имајући помрачени мозак (што произилази од силне грознице) говоре оно што им прво падне на памет и досађују здравима који им служе. Они сами тога нису свесни, будући да болест у потпуности њима овладава... Тако и онај који искушава погубљује своју душу, иако ни сам није свестан. Чак и када би свете, који састрадавају са његовом душом, вређао и понижавао, он не би знао (шта чини), будући опијен страсном болести по дејству противника, који увек све обрће пред њим док га не доведе до тога да се одрекне и самога Бога. Тако је и у наведеном случају. Знајући за [ту слабост] и да Бог по промислу попушта искушења како бисмо се прекалили опитом пред Њим, снисходимо ближњем у време његове чулне и мислене борбе, јер је речено: *Носите бремена један другога, и тако испуните закон Христов* (Гал.6,2)... Не покушавај да напустиш своје место и да се одвојиш од брата. Јер, тај поступак неће бити по Богу, већ ће представљати испуњење ђавоље воље. Ако се решиш на то, непријатељ се неће смирити, него ће покушати још и нешто горе... Помоли се из све душе за свога брата и заволи га у Христу Исусу, Господу нашем.

101. (Брату који се узнемирио страхом). Брате, ти си дужан да прославиш Бога због тога што на теби показује истину Писма, које говори: *Веран је Бог који вас неће пустити да се искушате већма него што можете* (1.Кор.10,13). По снази твојој Он попушта да се обучиш духовној борби. Велике (људе) по њиховој снази испитује у великим искушењима и они се радују томе. Јер, искушење приводи човека напретку. Где предстоји добро, тамо и борба постоји. Према томе, не бој се искушења, него се радуј (у

њима), будући да те доводе до напретка. Презри искушење. Бог ће ти помоћи и покрити те.

102. Постарај се да, по својој сили, стекнеш смирење и покорност. Не буди упоран у својој вољи, будући да се од тога рађа гнев. Не суди и не понижавај никога, зато што од тога слаби срце и ослепљује ум, а произилази и немар и рађа се неосетљивост срца. Непрестано буди бодар, поучавајући се у закону Божијем, будући да се срце тиме загрева небеским огњем, као што је речено: *У поучавању моме разгоре се огањ* (Пс. 38,4)... Чувај своја уста од излишне речи и празнословља и нека се твоје срце не навикава на зле речи. Заједно са молитвама светих положи пред Бога своју силу, говорећи: *Милости буди мени грешном* (Лк.18,13). И Он ће те помиловати, сачувати и покрити од сваког зла како би ти из таме прешао у истинску светлост, од обмане истини, од смрти у живот у Христу Исусу, Господу нашем.

103. Пружај телу онолико колико му је потребно и нећеш претрпети штету, па макар и три пута дневно јео. Јер, каква је корист од тога ако човек једном дневно једе, али неразумно?... После преједања следи дух блуда, јер (непријатељ) оптерећује тело сном ради тога да би га оскрнавио.

104. Немој се чудити што при рукодељу осећај слабост. Понекад се човек осећа тако, а понекад другачије, слично путнику који, идући глатким путем, сусреће стрмине и горе, а после њих поново излази на раван пут.

105. (Брату који је принуђен да прима храну и ван определеног времена). Бог не осуђује оног ко једе због телесне немоћи, а не да би се насладио. Јела нам се забрањују због тога да бисмо се (сачували) од преједања и телесне ослабљености. Где је, пак, немоћ, ишчезава њихово дејство. Јер, где је немоћ, тамо је призивање Бога.

106. (Брату који је тражио молитве у изнемоглости). Малодушни и ропотљиви брате, зашто тугујеш? Зашто трагаш надалеко кад имаш Исуса који стоји близу тебе и који жели да га призовеш у помоћ. Призови га: *Учителю*, и Он ће ти одговорити. Додирни Његов скут и Он ће те исцелити не само од једног страдања, него и од свих твојих страсти. Кад би се твој ум обрео тамо где треба да буде, ни уједи отровних змија и скорпија не би га могли привести да осети телесну болест. *Заборавих*, говори (Писмо), *да једем хлеб свој од гласа уздисаја својих* (Пс.101,5). Не жалости се. Милост Божија је близу тебе.

107. Презри тело које ће јести црви, јер ти оно ни уколико неће помоћи када се преда трулежности. Апостол говори: *Старање за тело не претварајте у похоте* (Рим.13,14).

108. (Болесник пита да ли да телу снисходи због немоћи). Бог нам је дао разум да бисмо се руководили ка правом путу и то посредством Божанствених Писама. Апостол говори: *Све испуњујте, добра се држите* (1.Сол.5,21). Човек само треба да пази да не употреби или не учини нешто из страсти. А што чини из немоћи или из потребе, не урачунава му се у грех, нити у ослабљеност. Исканье покоја у стању здравља изазива похоту. Ми, пак, тело подржавамо у невољи да би нам помагало при испуњавању наших потреба. Ако се бринемо о животињама које служе нашим потребама, утолико (смо пре дужни да се бринемо) о телу као о оруђу душе. Када се оруђе иступи, уметник има тешкоћу, па макар и био бистар и зналац. Обраћајући пажњу на болест и слабост желуца светог Тимотеја, апостол је наредио да употребљава вино (1.Тим.5,23), иако му је заповедио и да се *злопати*, испуњавајући дело благовесника (2.Тим.4,5). Човек је дужан да се држи расуђивања, па неће лако пасти.

109. "Борба ме притешњава и све снажније осећам нападе". Брате, време борбе је време делања. Немој се ослабљавати, него делај. Води борбу. И када се она распламса, ти се прекрсти, вапијући: "Господе, Исусе Христе, ти видиш немоћ и тугу моју. Помози ми и *избави ме од оних који ме гоне, јер теби прибегах*" (Пс.141,7). И моли се да добијеш силу да служиш Богу чистим срцем.

110. Бог је људима дао два дара којима могу да се спасу и избеаве од страсти старог човека: смирење и послушање. Ми, пак, не стремимо ка њима и не желимо да пребивамо у њима, нити да се руководимо њима како бисмо обрели помоћ, избавили се од зла и привили се уз великог Лекара Исуса, који може да нас излечи од запаљености (страстима)... Напусти сва скретања (са пута правде) и приклони свој врат под смирење и послушање, па ћеш стећи милост. Ако са смирењем и послушањем будеш испуњавао оно што чујеш (од отаца), Господ ће ти дати своју благу помоћ не само у делу којим се сада бавиш, него (ће удесити) да и сва дела твоја буду успешна. Јер, Он чува пут оних који га се боје и покрива њихов ход. Због чега негодујеш? Због чега се препиреш? Милост Божија ће ти помоћи ако истрајеш у трпљењу Његовом. Умри, окајани, за сваког човека. Реци помисли: "Ко сам ја? *Земља и пепео*(Пост.18,27), и пас (Мт.15,27)"... Не гледај на друге, понижавајући их, судећи их... Принуђавај се да не говориш: "Шта је то? Због чега то (Сир.39,22)? Зашто ја немам исто што и они или ови други". Напротив, труди се прилежно у овом малом рукодељу са страхом Божијим и стећи ћеш велику награду.

111. Када од унија долази дремљивост и омета дело, треба устати и не престајати са молитвом Богу. Тада ће Господ молитвом прекратити дремање.
112. (Ономе који жели да буде последњи само да га приме у обитељ). Није твоје да тражиш да будеш на последњем месту. То зависи од нахођења твог аве. Твоје дело је да се припремиш за послушање.
113. Ако се човек сам не потруди сходно својој сили и не придода сопствени труд молитвама светих, неће имати никакве користи од тога што се они моле за њега. Каква корист ће бити од њихове молитве и поста за њега, ако се он [предаје] сластољубљу и немару? И ту се збива оно што је речено у Писму: *Један зида, а други руши. Каква је ту корист осим самог труда* (Сир.34,23)... Јер, апостол говори: *Много је моћна усрдна молитва праведника* (Јак.5,16). [То значи] да и сам грешник дужан да покајањем саучествује у молитви коју свети и праведни предузимају за њега.
114. Човек коме траже да да оно што ни сам нема, неће бити осуђен ако не да. Ни апостол Петар, коме је (хроми) просио милостињу, није позајмио [нешто] да би му удовољио, него је рекао: *Сребра и злата немам* (Дап.3,6). Чак ни оно неопходно што има човек не треба да раздаје (на милостињу), да се затим не би десило да сам остане у оскудици и да жали због тога, не будући у стању да трпи недостатак. Ако му молилац буде досађивао, он [може] рећи: "Опрости ми, немам ти шта дати". И то неће бити лаж зато што онај који има само најпотребније, нема шта другог дати. Нека он каже ономе ко проси: "Опрости ми. Ја имам само оно што је мени самоме неопходно". Сети се пет девојака које су оним другим, које су им тражиле уља за светилке, одговориле: *Да не би недостало и вама и нама, [идите и купите себи]* (Мт.25,9). И апостол Павле, пишући Коринћанима, говори: *Ваш сувишак да буде за њихов недостатак* (2.Кор.8,14), и: *Не да другима буде олакшање, а вама невоља* (2.Кор.8,13).
115. "Како да поступим [у случају] када желим да дам, али ме помисао доводи у недоумицу да ли да пружим [помоћ]". Испитај своју помисао. И ако нађеш да она тако чини из шкртости, дај нешто више од онога што би требало да даш, на пример, једну новчаницу. И то ће ти се урачунати у милостињу.
116. "Кажи ми, господине аво, на који начин онај који нема шта да подари може да постане саучесник блаженства". Блаженство није обећано само милостивим, будући да је речено: *Блажени сиромашни духом, јер је њихово Царство небеско* (Мт.5,3), и још: *Блажени прогнани правде ради, јер је њихово Царство небеско* (ст.10)... И тако, ако не можеш да дајеш милостињу, буди сиромашан духом, да би са светима наследио Царство небеско. Плачи за своје грехе у овом свету да би се утешио (са онима који плачу)... Стегни кротост да би наследио земљу. Гладуј и жеђај за правдом да би се њоме наситио. Буди чист срцем да би видео Бога у слави Његовој... Претрпи увреду, гоњење и лажне клевете Господа ради да би се развеселио у радости, добивши велику награду на небесима.
117. "Шта треба чинити када закон Господњи наређује једно, а закон овог света одређује друго". Закон Божији је важнији, јер он говори о спасењу душе. Закон, пак, светски, као телесан, говори телесним (људима).
118. Твоја љубав ме је питала о томе што ти се дешава да страсно гледаш на оног ко стоји пред тобом. То се очигледно односи на ђаволу борбу. Такође знај да је она присутна и онда кад се ум бави [тим стварима]. Треба да се сећаш труљења и смрада природе наше и како ћемо се променити у гробовима. И зашто да ти говорим о распадању? Зар ти не би пре требало себи пред очи да представиш будући Страшни суд? Какав ће бити удео оних који тако поступају? Како ћеш моћи да издржиш онај стид при откривању наших дела пред анђелима и арханђелима, пред свим људима и пред праведним Судијом? Како ће се тада затворити уста оних који врше таква дела? Убојмо се онога који је рекао: *Не варајте се: ни блудници, ни идолопоклоници, ни прелјубници, ни рукоблудници, ни мужеложници... неће наследити Царство Божије* (1.Кор.6,9-10), и: *[Свако који погледа на жену са жељом за њом], већ је учинио прелјубу са њом у срцу своме* (Мт.5,28), те: *Ако те око твоје саблажњава, ископај га* (Мт.5,29). Треба да се сећаш тога и да не биваш често са људима који у теби распирјују ту борбу. Исто тако им не откривај због чега се удаљујеш од њих како им не би дао повод за разне помисли. Уколико буде неопходно да се са њима поговори, призиви свето име Божије у помоћ, говорећи: "Владико Исусе, покриј ме и помози немоћи мојој", и не бој се. Он ће сломити лукове непријатељске, будући да од Његовог имена зло постаје неделотворно. Уместо да говориш много, говори мало и немој давати слободу слуху нити помислима. Пристојно се понашај и без смућивања, како нико не би приметио оно што се дешава. Ако на тај начин добијеш силу, ипак немој бити смео према непријатељима, будући да су бестидни. Макар и хиљаду пута били побеђени, они изнова приступају борби. Ипак, Бог Победилац помаже човековом смирењу, будући да је ради њега, по сопственој вољи, усхтео да се оваплоти.
119. "Како се ум обрађује блудном помишљу". То се дешава не само са блудном страшћу, него и са

осталим. Ум се томе подвргава услед расејаности. Кад се то деси, човек треба да опомене самог себе, говорећи: "Господе, опрости ми ради светог имена свог. Ја сам се томе подвргао због свог нерада. Избави ме од расејаности и од сваке замке непријатељске, јер је твоја слава у векове. Амин". Да би препознао такву заведеност, навешћу ти пример: човек може да разговара са [неким], а да његов ум лута и преноси се на [нешто] друго. То и јесте заведеност. И онај ко нешто ради, а мисао му се преноси на [нешто] друго, по нужности ће из заборавности или кварити ствар или правити нешто што није потребно. И то је заведеност. Дешава се да неко разговара са [неким] другим и да му непријатељ одвуче ум од богоугодног трезвоумља. Као последица тога јавља се блудна жеља. И то је заведеност, будући да се јавила не због размишљања или сећања. У њој се (човек), павши у заборав, распршује... Дошавши себи, човек треба да се призове, по напред реченом, и да прибегне милости Божијој. Господ је штедар и примиће га као блудног сина. Ми знамо са каквим милосрђем је Он онога примио. Када, пак, она борба никне у помислима и без расејаности, треба бити трезвен и не наслађивати се таквим помислима. На њиме се не треба задржавати, него што брже прибећи Владици Богу.

120. У сваком случају нам изгледа да је неразумнима у делу Божијем штетно да разговарају са женама. Удаљуј се од њих колико је могуће и не упуштај се у разговоре са њима. То ти није корисно, па макар оне и биле добре наравствености, [тј. владања]. Међутим, пошто се још нисмо избавили од света и нужда нас приморава да понекад поговоримо са њима о пословима или о нечем другом (неопходно потребном), благовремено узмимо [себи] за пример човека који се приближује огњу да би [нешто] неопходно учинио. Он се на сваки начин чува да се не опече ватром. Тако се и ми у свакој прилици односимо према женама као према огњу и потпуно се утврдимо у страху Божијем да нам се не би десило да уместо наводне користи од њих, претрпимо велику штету... Немојмо тек тако гледати на жене. Немојмо давати слободу својим очима и не задржавајмо се у разговорима са њима, будући да се од тога рађа огањ похоте. Пре се постарајмо да се брзо удаљимо од њих, молећи Бога да нас у тај тешки час спасе од замке ђаволје која је разапета над нама. Непрестано се сећајмо Бога, јер Његова велика сила (може) да покрије нашу немоћ у Христу Исусу, Господу нашем.

121. "Да ли је корисно да оставим своју жену и ступим у манастир". Сине мој, не треба сам да је остављаш зато што ћеш нарушити заповест апостола који говори: *Јеси ли се привезао за жену? Не тражи да се раздрешиш* (1.Кор.7,27). Јер, ако она сагреша и почне рђаво да живи, њен грех ће бити на теби. Можеш је, међутим, оставити једино у случају да се она сагласи, и то пошто се посаветујеш са њом. Ипак, остави ту ствар Богу. Он ће учинити како је угодно Његовом човекољубљу.

122. Због ствари овог века уопште не треба бити жалостан, него само због греха... Радовати се са радоснима значи бити радостан са онима који успевају у врлини по Богу и веселе се због наде на будућа добра. Плакати, пак, са онима који плачу значи саосећати са онима који греше у њиховом покајању због греха.

123. (Блажени миротворци). Боље је умирити сопствено срце. То свакоме приличи и блажен је онај ко то чини. Мирити, међутим, оне који се свађају не приличи свакоме, него само онима који сами могу да прођу без икакве штете. Немоћни треба да се радује због мира свих, али не и да себе чине посредником измирења међу људима, изузев оних које воли по Богу, и то када сам неће имати душевне штете.

124. "Трпим увреду од једног човека. Шта да радим". Чини му добро.

125. "Шта да радим? Ја сам увек тужан. Јер, када ми дође неко од отаца немам неопходне ствари којим би их послужио". Та помисао је од ђавола. Довољно је да их послужиш са оним што имаш, по реченоме: *Будите задовољни оним што имате* (Јев.13,5), и Бог ће их уверити (у твоје усрђе)... Када се деси да пођеш негде, не очекуј да нађеш покој и нећеш се смутити. Када, пак, узмашташ да ћеш га наћи и не нађеш га, осуђиваћеш онога ко те је примио. Међутим, осуђивање је смрт за душу. Захваљуј за све, будући да се у томе састоји духовна и душекорисна храна и покој.

126. Ко пита оце, подражава Христа који је унизио себе узевши обличје слуге (Фил.2,7-8). Човек који живи без савета, непријатељ је самом себи. Јер, [Писмо] говори: *Све чини са саветовањем* (Сир.32,21)... Корисније је питати са смирењем, неголи ићи својеглаво. Сам Господ, наиме, полаже савет у уста онога кога питамо ради смирења и исправности срца онога који пита.

127. Никада се не препири о вери. Бог то од тебе не тражи. Ти једино веруј исправно, као што си примио од Свете Цркве при крштењу и испуњавај заповести Његове. Испуни то и спашћеш се... Ако те питају, реци: "Опростите ми, свети оци. То је изнад мене".

128. Немој испитивати ништа од оног што Бог не тражи од тебе, нити у разговору произноси речи које те

доведе у опасност, већ се задовољи, као што сам раније рекао, исповедањем праве вере и не мудруј ни о чему што је изнад тога.

129. Кад се деси да се нађеш међу световњацима и они почну да празнословје, ако немаш особите потребе, иди, а ако имаш потребу, умом се окрени својој молитви, а њих не осуђуј, знајући своју немоћ... Ако знаш да радо слушају Реч Божију, испричај им нешто корисно из житија светих и скрени разговор на нешто душекорисно.

130. Ако се неко од твојих познаника држи јеретичких мишљења, посаветуј га да позна праву веру, али се не препири са њим и немој желети да се удубљујеш у његово мудровање, да се и сам не би заразио његовим отровом. Ако он жели да стекне корист за себе и да чује истину вере Божије, приведи га светим оцима који могу да му укажу корист у Христу. На тај начин ћеш му помоћи по Богу, без штете за себе. Уколико се, пак, он после првог и другог саветовања не исправи, клони га се, по речима апостола (Тит.3,10).

131. "Помисао ми говори да не излазим често из своје куће, али се дешава да током недеље неколико пута буде црквена служба. Да ли да идем на њу или је боље да се (молим) код куће". Ако знаш да ти сусрети при изласку из куће наносе штету, боље је да не излазиш често, па макар повод [за изласке] био и црквена служба. Можеш ићи само повремено, будући да безмолвије избавља од многих зала.

132. "[Дешава се] да је потребно да изађем из куће било због властите неопходности, било због отаца. Зар ми неће бити на оптерећење савести ако (у таквом случају) не пођем и на црквену службу". Ако имаш велику потребу да изађеш из куће или наредбу отаца, постарај се да своје дело испуниш са страхом Божијим. Немој се смућивати што нећеш бити на црквеној служби него се врати кући и сећај се својих грехова. Уколико се, пак, из куће изађеш из лењости и расејаности, онда је корисније поћи на црквено сабрање и не бити расејан него пазити на себе.

133. "Да ли је добро ићи ноћу у цркву (на бдење) или, пак, бдење [треба] вршити код куће, сходно својим моћима". Добро је вршити бдење у дому зато што у цркви често има разговора.

134. "Помисао ме подсећа на недостатак потребних ствари нашаптавајући ми да нећу моћи да прехраним себе и своје укућане". То је људска жалост. Кад бисмо имали наду у Бога, Он би нама управљао по својој вољи. Према томе, *положи на Господа жалост своју* (Пс.54,29), јер је Он моћан да теби и твојим укућанима подари (све неопходно) без жалости и невоље. Реци му: "Нека буде воља твоја", и Он те неће оставити у жалости и невољи.

135. "[Дешава се да] учиним неку неправду, али и да се затим исправим. Тада моја помисао пада у високоумље нашаптавајући ми како сам учинио нешто добро. Шта треба у том случају да кажем". Кажи јој: "Без Бога не можемо чинити ништа добро, будући да је сам рекао: *Без мене не можете чинити ништа* (Јн.15,5). А и апостол говори: *Шта ли имаш што ниси примио? А ако си примио, што се хвалиш као да ниси примио* (1.Кор.4,7)? Према томе, ако не можемо високо да мислимо о себи када чинимо добро, утолико пре не можемо да се надимамо када се удаљавамо од зла. Велико је безумље урачунавати себи у похвалу чињеницу да не грешимо.

136. "Свака храна има природну сладост. Да ли она штети ономе који узима храну". Владика је свакој врсти хране дао сладост. Онај ко је прима благодарно нема штете. Пристрашћа се, пак, увек треба чувати, јер оно наноси штету души.

137. "Да ли је неприлично да нешто радим чисто. На пример, када зидам зграду или штогод друго". Није неумесно радити неку ствар тако да буде чиста и лепа за употребу, јер се и Господ радује свакој чистоти. [Наравно, то треба вршити] без пристрасности. Уколико, пак, у себи примећујеш пристрасност према некој ствари, сети се њеног краја, тј. како ће пропасти, и успокојићеш се. Јер, нема ни једне ствари која би остала трајна уједном и истом облику, него је све трулежно и промењиво.

НАПОМЕНЕ:

1. Као непромењиво правило,- Прим. прев.
2. Литра има 327 грама, а састоји се од 12 унци,- Прим. прев.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
АВА ДОРТЕЈ

Кратко саопштење о њему

Ава Доротеј је живео крајем шестог и почетком седмог века. Рану младост је провео у приљежном изучавању светских наука. По завршетку образовања неко време је живео у родном месту, недалеко од обитељи аве Серида, у Аскалону или Гази. Био је имућан. Убрзо је ступио у додир са великим старцима Варсануфијем и Јованом, чије поуке су га расположиле да, оставивши све, прими монаштво у обитељи аве Серида, где и они борављаху. Под њиховим руководством он прохођаше своје монашко васпитање. Углавном га руковођаше старац Јован. Он прохођаше послушања која је на њега налагао ава обитељи, који му је најпре поверио гостопримницу, а затим болницу. За време тог послушања он постаде руководитељ светог Доситеја. По упокојењу аве Серида и светог старца Јована, када се општи наставник - велики Варсануфије потпуно затворио у своју келију, преподобни Доротеј се удаљио из општежића аве Серида и постао настојатељ друге обитељи. Вероватно се на то време односе поуке, изговорене ученицима. Те поуке и неколико посланица сачињавају читаво наслеђе које нам је остало од овог оца, светлост чијег учења се ширила не само по монашким обитељима, већ и свуда међу Хришћанима. Сматра се да се упокојио 620. године. Његов спомен се врши 5. јуна.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
АВА ДОРТЕЈ

ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

1. По благодати својој, Бог је дао свете заповести. Ако пожелимо, чувањем заповести ми опет можемо да се очистимо не само од грехова наших, него и од самих страсти. Јер, једно су страсти, а друго греси. Страсти су: јарост, таштина, сластољубље, мржња, зла похота и томе слично. А греси су сама дејства страсти, тј. када их неко чини на делу, када телом чини дела на која га наводе страсти. Јер, заиста је могуће да [човек] има страсти, а да их не врши [на делу].
2. Намера [Старог] закона је била да нас научи да не чинимо оно од чега сами не желимо да пострадамо. Зауостављао нас је од чињења зла страхом да и сами не бисмо пострадали. Оно што се сада [у Новом Завету] тражи, као што сам рекао, јесте да изгонимо саму мржњу, само сластољубље, само славољубље и остале страсти.
3. Чујте шта говори сам Господ наш: *Научите се од мене, јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама вашим* (Мт. 11, 29). Ето, овде нам је укратко, у једној речи, показао корен и узрок свих зала, и лек од њих, тј. узрок свих блага. Показао је да нас је узношење оборило и да ћемо бити помиловани само због оног што је супротно, тј. због смиреноумља... Јер, због чега смо упали у сву ову беду? Зар не због гордости наше? Зар не због безумља нашег? Зар не због тога што следимо своју злу вољу? Зар не због тога што се држимо горке [само]воље наше? Због чега другог? Зар човек није створен за сваку сладост, за сваку радост, за сваки покој, за сваку славу? Зар није био у рају? Било му је речено: "Не чини то", а он је [баш] то учинио. Видиш ли гордост? Видиш ли тврдоглавост? Видиш ли непокорност? И после тога, видећи такву бестидност, Бог говори: "Он је луда. Он не уме да се радује. Ако не окуси рђаве дане, отићи ће [још] даље и потпуно ће пропасти. Јер, ако се не научи шта је жалост, неће сазнати ни шта је покој". Тада му је дао оно што је заслужио и изгнао га из раја. И [човек] је био предан своме сопственом самољубљу и сопственој вољи, да би му поломили кости његове, да би се научио да се не ослања на самог себе, него на заповести Божије, да би га мучење непослушности поучило покоју послушности, као што је казано код пророка: *И твоје ће те одметање научити* (Јер. 2, 19). Ипак, благодат Божија, као што сам много пута рекао, није превидела своје саздање, него га опет подстиче, опет га призива: *Ходите к*

мени који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити (Мт.11.28)

4. Ава Марко је рекао: "Без скрушености срца није могуће избавити се од зла и уопште стећи врлину". И тако, кроз скрушеност срца човек прихвата заповести, избавља се од зла, стиче врлине, да би, најзад, ушао у свој покој.

5. Било је неких богољубивих људи који су, после светог крштења, не само пресекли деловање страсти, већ зажелели да победе и саме страсти и да постану бестрасни. Такви су били свети Антоније и Пахомије и остали богоносни оци. Они су имали намеру да се очисте, како каже апостол, *од сваке нечистоте тела и духа* (2.Кор.7,1)... Они су схватили да не могу лако да чине врлине све док се налазе у свету. Стога измислише за себе стран живот, неко чудно понашање - речју, монашки живот, и почеше да беже од света и да живе у пустињама, постећи се, лежећи на земљи, бдијући и злоупатећи се на разне начине, потпуно се одрекавши отаџбине и сродника, новца и имања.

6. И не само да су сачували заповести, него су и дарове принели Богу. А објаснићу вам како. Заповести Христове су дане свим Хришћанима, и пред сваким Хришћанином је да их испуњава. Оне су, да тако кажем, данак који се мора дати цару... Али, има у свету великих и светлих људи који не само да цару дају данак, него му и дарове приносе. Такви се удостојавају великих почести, великих поклона и достојанстава. Тако и оци не само што су очували заповести, него су и дарове принели Богу. А дарови су девственост и нестицање. То нису заповести већ дарови... Он није рекао: *Продај све што имаш* као заповест, већ као савет. Јер, речи *ако хоћеш*, нису речи онога који заповеда, већ оног који саветује.

7. Оци су себи разапели свет. А подвизавали су се да и себе разапну свету, као што каже апостол: *Мени се разапел свет и ја свету* (Гал.6,14)... Свет се разапине човеку када се човек одриче од света - уколико монахује, оставља родитеље, новац, имање, занимање, трговину. Тада се свет њему разапине... А он се разапине свету кад се, одрекавши се од спољашњих ствари, подвизава и против самих наслада, или против саме похоте за стварима, и против својих прохтева, и када умртви своје страсти. Тада се и он сам разапине свету, удостојавајући се да каже са апостолом: *Мени се разапел свет и ја свету*.

8. Оци су се, како смо казали, разапевши себи свет, старали да подвизима и себе разапну свету. А ми мислимо да смо разапели себи свет ако смо га оставили и дошли у манастир, и нећемо да се разапнемо свету. Ми још имамо његове насладе, још имамо његова пристрашћа, имамо пристрашће према његовој слави, према јелима, одећи... Ипак, не би требало да тако чинимо. Напротив, као што смо одбацили свет и његове ствари, тако смо дужни да одбацимо и само пристрашће према стварима.

9. Оставили смо свет, оставимо и његове пристрасности. Јер, пристрашћа нас, како сам рекао, макар и према нечем ситном и ништавном и недостојном било каквог говора, поново привезују за свет, премда ми то и не схватамо... Ако хоћемо да се савршено одрекнемо и ослободимо [света], научимо се да одсецамо своје прохтеве. Тако ћемо, мало по мало напредовати уз помоћ Божију, и доспети до беспристрасности. Људима ништа не доноси такву корист као одсецање своје воље. И заиста, од те ствари се напредује готово више неголи од било које [друге] врлине. Човек који иде путем и нађе краћи пролаз, уштедеће већи део пута уколико настави њиме. Тако је и са оним који иде путем одсецања своје воље. Јер, одсецањем своје воље стиче се беспристрасност, од чега се, уз помоћ Божију долази до савршеног бестрашћа. Тако се може за кратак период одсећи десет прохтева. Рећи ћу вам како то. Неко изиђе да мало прошета. Уколико угледа нешто, помисао му каже: "Посмотри тамо". А он одговара помисли: "Заиста, нећу да погледам", и одсецајући своју вољу не гледа. Или опет, сусреће неке који разговарају и помисао му говори: "Кажи и ти ту реч", а он одсеца своју вољу и не говори. Или, опет му помисао каже: "Иди, питај куvara шта кува", а он не оде и одсеца своју вољу. Он види нешто и помисао му говори: "Питај ко је то донео", а он одсеца своју вољу и не пита. И тако стално одсецајући [своју вољу], он стиче навик у одсецању. Почињући од малог, он достиже дотле да је и у великом одсеца, и то са спокојством. Најзад, долази до тога да уопште нема своје воље. Што год да се деси, он је спокојан, баш као да је све по његовом. Тако се показује да се увек врши његова воља, иако он сам неће да врши своју вољу. Пошто нема ништа своје, све што се дешава бива његово. На тај начин испада, као што смо рекли, да нема пристрасности, а од беспристрасности се, као што сам рекао, долази до бестрашћа.

10. Један старац је рекао: "Пре свега, потребно нам је смиреноумље"... Зашто он говори да нам је пре свега потребно смиреноумље, а не пре да нам је изнад свега потребно уздржање? Јер, апостол каже: *Сваки који се бори од свега се уздржава* (1.Кор.9,25). Или, зашто не говори да нам је пре свега потребан страх Божији? Јер, Писмо говори: *Почетак мудрости је страх Господњи* (Пс.110,9), и опет: *Страхом Господњим свако се уклања од зла* (Прич.Сол.15,17). Зашто не говори да су нам пре свега потребни милостиња и вера? Јер, казано је: *Милостињом и вером очишћују се греси* (Прич.Сол.17,27), а и апостол

говори: *Без вере није могуће угодити Богу* (Јев.11,6)... Како то да је оставио све друго што је толико неопходно? Старац овим хоће да нам покаже да ни сам страх Божији, ни милостиња, ни вера, ни уздржање, нити било која друга врлина, не може да се достигне без смиреноумља... Смиреноумљем се, дакле, уништавају сви [напади] непријатеља и противника. Заиста је смиреноумље велико, и сви свети су ишли његовим путем. Трудом се, пак, скраћивао тај пут, као што говори Псалмопојац: *Погледај на смирење моје и труд мој и опрости све грехе моје* (Пс.24,18).

11. Добро је описао онај свети онога који има истинско смирење, рекавши: "Смирење се не гневи, нити кога разгневљује"... Смирење је велико, као што смо рекли, и привлачи благодат Божију у душу. И та, дакле, благодат Божија, пришавши, покрива душу [и] од оне две друге тешке страсти, [тј. од гнева и разгевљивања других]. Јер, шта може бити теже него гневити се и разгневљивати ближњег... Но, зашто говорим да смирење покрива само од ове две страсти? Оно покрива душу од сваке страсти и од сваког искушења.

12. Када је свети Антоније видео разапете све мреже ђавоље, и уздахнувши, упитао: "Па, ко ће их избећи", Бог му је одговорио: "Избегава их смирење". И што је још чудније, додао је: "Оне га се чак ни не дотичу". Видиш ли силу, господине? Видиш ли благодат ове врлине? Заиста нема ничег моћнијег од смиреноумља, нити га шта побеђује. Ако му се деси нешто непријатно, смирени се истога часа окреће себи. Он осуђује себе као да је крив. И неће себи дозволити да било кога укорева, да на другога сваљује кривицу. Тако пролази без смућивања, без жалости, са потпуним спокојством. Због тога се не гневи, нити кога разгневљује.

13. Смирења име две [врсте], као што постоје и две [врсте] гордости. Прва [врста] гордости је кад неко понижава брата, кад га потцењује као онога који није ништа, док себе сматра вишим од њега. Ако се брзо не отрезни и не потруди се, такав ће мало по мало, доспети и у другу гордост, тако да ће се узгордити и против самога Бога. Он ће тада своја достигнућа приписивати себи, а не Богу... Размотримо сада и два [вида] смирења. Прво смирење се састоји у томе да неко брата свога сматра разумнијим од себе и да га у свему види савршенијим. Једноставно, као што је рекао онај свети: [Смирен је онај ко себе сматра] "нижим од свих". Друго се смирење, пак, састоји у томе да се Богу приписују сви успеси. То је савршено смирење светих.

14. Савршено смирење се природно рађа у души од испуњавања заповести. Гране дрвећа се, поседујући мноштво плодова, савијају на доле и повијају, а гране на којима нема плодова - стреме у висину и расту право. (А постоји и дрвеће које не даје плода док његове гране расту увис. Ако, пак, неко узме камен и обеси га о њих, повивши их на доле, оно даје плод). Тако и душа доноси плод када се смирава. И што више рода доноси, више се смирава. И свети се утолико више сматрају грешни, уколико су ближи Богу... Видевши Господа, Авраам је себе назвао *прахом и пепелом* (Пост.18,27), а Исаија је рекао: *Бедан и нечист сам ја* (Ис.6,5).

15. Какво је, [пак], само смирење и како се рађа у души, нико не може речима изразити. Човек се њему само из искуства може научити. Помоћу речи нико га не може научити. Једном је ава Зосима говорио о смирењу. Чувши шта говори и желећи да тачно схвати, неки софиста, који се тамо нашао, упита: "Кажи ми како ти себе сматраш грешним. Зар ти не знаш да си свет? Зар не знаш да имаш врлине? Па, ти видиш да испуњаваш заповести. Како ти, испуњавајући их, себе сматраш грешним". Старац није знао како да се изрази и да му одговори, него је само рекао: "Не знам шта да ти кажем, али тако сматрам [тј. да сам грешан]". Софист је настојао, желећи да сазна како то може бити. Не налазећи како да му представи ствар, старац је у својој светој простоти почео да му говори: "Немој се срдити. Ја бар тако сматрам"... Приближивши се кончини и упитан од братије: "Зар се и ти, оче, бојиш", ава Агатон је одговорио: "До сада сам се [трудим] по силама својим да испуњавам заповести. Међутим, ја сам човек и не могу знати да ли је мој труд био угодан Богу. Јер, једно је суд Божији, а друго људски".

16. Један старац је о смирењу говорио: "Смирење је велико и Божанствено дело. Пут смирења сачињава телесни труд са разумом, сматрање себе нижим од свих и стална молитва Богу"... Телесни труд приводи смирењу... Бедна душа као да састрадава телу и поприма једнако расположење са њим у свему што се са њим дешава... А смиреном телу сасмирава се и душа... Сматрати себе нижим од свих, како смо горе казали, противи се првој гордости. Јер, како може да мисли да је већи од свога брата и да се охоли пред њиме или да га укорева или понижава онај који себе сматра нижим од свих! Такође, и непрестана молитва се очигледно противи другој гордости. Јер, јасно је да смирен и побожан [човек], знајући да је немогуће стећи било какво добро без помоћи и заштите Божије, не престаје да се свагда моли Богу. Ма шта да се удостоји да изврши, он зна зашто је успео и не може да се узохоли, нити да нешто припише својој снази, већ све успехе преноси на Бога. Он му свагда благодари и свагда га преклиње, дрхтећи да

не отпадне од такве помоћи, јер би се тада показала његова слабост и немоћ. И тако, он се моли са смирењем и молитвом се смирава. И што више успева, више се смирава. И уколико се смирава, утолико добија помоћ и напредује у смиреноумљу.

17. Створивши човека, Бог је у њега посејао нешто Божанско, као неку топлу и светлу помисао, која делује као нека искра, просвећујући ум и показујући му шта је добро, а шта зло. То се назива савешћу, која представља природни закон... Следећи овај закон, тј. савест, патријарси и сви свети пре написаног закона угодише Богу. Када се преступом греха закопала и погазила савест, постао је неопходан писани закон, постали су потребни свети пророци. Постао је неизбежан и сам долазак Владике нашег Исуса Христа како би се савест открила и узвисила, како би се затрпана искра оживотворила кроз испуњавање Његових светих заповести.

18. И од тада до нас стоји да ли ћемо је опет затрпати, или је пустити да сија и да нас осветљава, уколико јој се повињавамо. Ми, међутим, затрпавамо своју савест уколико пренебрегавамо оно што нам говори. Уколико ми и даље не извршавамо оно што нам говори, већ продужавамо да газимо по њој, она више не може да говори јасно од терета који лежи на њој, него, као светиљка која светли иза завесе, почиње да ствари показује црњим, некако тамнијим. Као што у води замућеној мноштвом муља нико не може да препозна своје лице, тако и ми постепено, после учињеног преступа, не осећамо шта нам наша савест говори. Тада нам се чини да је скоро и немамо.

19. Супарником се она назива зато што се стално супротставља нашој злој вољи и укорева нас што не чинимо оно што смо дужни да чинимо. И опет она нас осуђује што чинимо оно што не треба да чинимо. Стога је [Господ] и назива супарником и заповеда нам говорећи: *Мири се са супарником својим брзо док си још на путу са њим*. Пут је, како говори свети Василије, овај свет.

20. Тако дакле, постарајмо се, братијо, да чувамо савест нашу док се налазимо у овом свету и не допустимо да нас изобличава у било којој ствари. Не газимо је ни у чему, чак ни у најмањем. Јер, знате да од малога долазимо до пренебрегавања и великога. Јер, неко [може] почети да говори: "Шта је [важно] ако кажем ту реч? Шта значи ако поједем мало? Шта, ако погледам на ту ствар". Од тога, дакле: "Шта је (важно) ово", или: "Шта је [важно] оно", човек прима злу и горку рану и почиње да пренебрегава и велике и тешке ствари, газећи своју савест. И тако, постепено напредујући, долази у опасност да упадне у крајњу неосетљивост.

21. Човек је дужан да је чува [у односу] према Богу, према ближњем и према предетима. [У односу] према Богу савест чува онај који не пренебрегава Његове заповести. Он чак и у ономе пред Богом у тајности... А чувати савест према ближњем значи не чинити уопште никада оно што би га могло ожалостити или повредити, било делом, било речју, било изразом [лица], било погледом... Чувати савест према предметима значи не користити их рђаво, не занемаривати ствари да не би постале неупотребљиве или не бацати их... И тако, дакле, неопходно нам је, братијо, да увек будемо трезвоумни и да се чувамо од свега тога, да не бисмо упали у опасност. Јер, и сам Господ нас је упозорио, као што смо горе рекли.

22. Свети Јован у својим Саборним [посланицама] говори: *Савршена љубав изгони страх напоље* (1.Јн.4,18)... Пророк [Давид] говори у Псалму: *Бојте се Господа сви свети Његови* (Пс.33,10)... Свети тиме хоће да нам каже да постоје два страха: један уводни, а други савршени. Један је својствен, да тако кажем, почетницима у богопоштовању, док други припада светима и савршенима који су достигли меру савршене љубави... Онај ко испуњава вољу Божију ради страха од мука, јесте, као што смо рекли, почетник, јер оно што чини, не чини ради самог добра, већ ради страха од батина. Други испуњава вољу Божију из љубави према Богу: љуби га и тиме му угађа. Познавши шта значи бити са Богом, он зна шта је добро. Он има истинску љубав коју свети назива савршеном и која га приводи у савршени страх. Он се боји Бога и испуњава вољу Божију не због батина, не да избегне муке, већ стога што се, као што смо рекли, боји да не отпадне и да се не лиши окушане сладости пребивања са Богом. Савршени страх, који се рађа из љубави, изгони уводни страх.

23. Није могуће да дође савршени страх, ако се пре тога не стекне уводни. Јер, речено је: *Почетак мудрости је страх Божији* (Прич.1,7), и још: "Страх Божији је почетак и крај". Почетком је назван уводни страх за којим следи савршени [страх] светих. Почетни страх је наше стање. Он слично калаисању^[1] чува душу од свакога зла, јер је речено: *Страхом Божијим се свако уклања од зла* (Прич.Сол.15,27). И тако, ко се уклања од зла због страха од мука, као роб који се боји господара, постепено долази до тога да чини добро. Чинећи добро, мало по мало, он почиње да се нада и на награду за чињење

добра, као што је [случај] код најамника. Постојано избегавајући зло из страха, као што смо рекли, слично робу, и чинећи добро ради наде, слично најамнику, те пребивајући уз помоћ Божију у добру, и сразмерно се сједињујући са Богом, он ће стећи укус [добра] и доћи до неког осећања суштинског добра, већ никако не желећи да се одвоји од њега... Тада он достиже до мере сина и воли ради самог добра, и боји се зато што воли. То је онај велики и савршени страх.

24. Ову постепеност свети пророк Давид изображава следећим речима: *Уклони се од зла и учини добро; потражи мир и стреми ка њему* (Пс.33,15). Прво је говорио о неким гресима - о оговарању, о лукавству, а затим додаје уопште о сваком злу: *Уклони се од зла*, тј. бежи једноставно од сваког зла, уклањај се од сваке ствари која може довести до греха. Рекавши то, он није заћутао, него је додао: *И учини добро*. Јер, дешава се да неко и не чини зло, али не чини ни добро; други опет не чини неправду, али не чини ни милост; други опет не мрзи, али и не воли.... Рекавши о томе тако добро и доследно, он продужује: *Потражи мир и стреми ка њему*. Није рекао само: *Потражи*, него и упорно *стреми ка њему*, да би га достигао... Добро пратите умом својим ову реч и приметите тачност светог. На оног ко се удостоји да се удаљи од зла и постара се да, заједно са Богом, дела добро, одмах устаје рат од [стране] непријатеља. [Тада] се он подвизава, труди, скрушава, не само бојећи се да се опет не врати на зло, као што смо рекли о робу, него и, слично најамнику, надајући се награди за добро. Таквим начином, трпећи нападе од врага, борећи се са њим и супротстављајући му се, он чини добро са многим жалашћу и уз многу скрушеност. Када, пак, добије помоћ од Бога и почне да стиче навику у добру, он види покој, постепено окушава мир и осећа шта значи жалост борбе, а шта радост и весеље мира. [Тада] тражи [мир], труди се и тежи ка њему како би га достигао, како би га савршено стекао и уселио га у себе. Шта може бити блаженије од душе која се удостојила да постигне такву меру? Такав се, као што смо више пута рекли, налази у мери [висини] сина. И заиста су *блажени миротворци јер ће се синови Божији назвати* (Мт.5,9). Ко тада може побудити такву душу да чини добро ради било чега другог осим ради сладости самог добра? Ко може знати за такву радост осим онога који ју је сам искусио? Тада он, као што смо већ много пута рекли, познаје савршени страх.

25. Оци су рекли да човек стиче страх Божији уколико има сећање на смрт и на муке, уколико свако вече испитује себе како је провео дан, и свако јутро како је прошла ноћ, уколико није дрзак, и најзад, уколико се прилепљује, [тј. присно везује] уз човека који се боји Бога. Јер, говоре да је један брат упитао неког старца: "Шта треба, оче, да радим како бих се бојао Бога". Старац му је одговорио: "Иди, прибиј се уз човека који се боји Бога и његов страх Божији ће и тебе научити да се бојиш Бога". Страх Божији, пак, одгонимо од себе тиме што чинимо супротно: ако немамо сећање на смрт и на муке; када не пазимо на себе и не испитујемо како смо прошли [у току дана]; ако живимо равнодушно и крећемо се међу онима који живе [равнодушно]; и ако смо дрски. И ово [последње] је горе од свега. Оно је савршена погибао. Јер, ништа тако не одгони од душе страх Божији као дрскост. На питање о дрскости, ава Агатон је рекао да је слична великој јари пред којом сви беже и која квари све плодове на дрвећу... Нека би Бог избавио душе наше од свепогубне страсти дрскости.

26. Човек може бити дрзак на много начина. Он је дрзак или речју, или додиром, или погледом. Из дрскости један пада у празнословље, говори о светском, прави шале и побуђује на непристојан смех. Дрскост је у [питању] и кад неко дирне другог без потребе, када подигне руку према некоме из шале, кад гура неког, отима од некога нешто, бестидно гледа у другог. Све то чини дрскост. Све то произилази од тога што у души нема страха Божијег. Због тога човек мало по мало долази до потпуне запуштености. Због тога је, дајући заповест закона, Бог рекао: *Учините побожним синове Израилеве* (Књ.Лев.15,31). Јер, без страха Божијег и стида човек не поштује ни самог Бога, и не обраћа пажњу ни на једну заповест. Због тога нема ништа штетније од дрскости. Јер, она је родитељка свих страсти, она одбацује побожност, она изгони страх Божији, она рађа пренебрегавање [заповести].

27. [Ава Јован, ученик аве Варсануфија је имао обичај да понавља следеће четири изреке]: "Од чувања [неповређивања] савести ближњег рађа се смиреноумље; никада нисам стављао своју вољу испред [воље] брата свога; бежи од [свега] људског и спашћеш се; *носител бремена један другог и тако испуните закон Христов*" (Гал.6,2). [Пре сваке од изрека он би говорио]: "Речено је једном, брате, Бог да сачува љубав. Оци су рекли"...

28. Ни један посао који се укаже, макар био и крајње нужан и важан, нећу да радите из победољубивости [самољубља] или са смућивањем. Будите уверени да је свако дело које обављате, било велико, као што смо казали, било мало, само једна осмина оног што се тражи, док чување свог устројство, па макар се и

не испунило послушање, представља половину или четири осмине... И тако, када радите било коју ствар и хоћете да је савршено и у потпуности испуните, постарајте се да извршите и саму ствар (што је, као што сам рекао, једна осмина траженог), и уједно да сачувате своје стање неповређеним (што представља половину или четири осмине). Уколико је ради тога да би се извршило послушање неопходно скренути или удаљити се од заповести и повредити себе или другог, није добро да губимо половину или четири осмине да бисмо сачували једну осмину.

29. У Причама се каже: *Који немају вођства, падају као лишће. Спасење је, пак, у многим саветима* (Прич.Сол.11,14). Видите ли, братијо, силу ове изреке? Видите ли чему нас учи Писмо? Оно нас упућује на то да се не ослањамо на саме себе, да немамо свој разум, да не сматрамо да можемо сами собом управљати. Нама је потребна помоћ, потребни су они који ће нас по Богу водити. Нико није несрећнији и ближи погибији од људи који немају наставника на путу Божијем. Јер, шта значи речено: *Који немају вођства, падају као лишће!* Лист најпре увек бива зелен, свеж, наочит; затим постепено вене, отпада и најзад га пренебрегавају и газе. Тако и човек којим нико не управља, најпре увек има ревност за пост, за бдење, за безмолвије, за послушање и за друга добра. Затим, то усрђе постепено слаби и он, немајући никог ко би га поучио, подржао и у њему разгорео усрђе, неосетно вене, пада и најзад постаје роб непријатеља, који са њиме чине шта хоће.

30. О онима који откривају своје помисли и поступке и све чине са саветовањем каже се: *Спасење је у многим саветима*. Не каже се: "У саветима многих", тј. да би требало да се са сваким саветујемо, него да је потребно саветовати се о свему са оним у кога се има поверење. При томе, треба откривати све и у свему питати за савет, а не једно говорити, а друго прећуткивати. За таквог важи реч: *Спасење је у многим саветима*.

31. У човеку који не открива све што се њега тиче и нарочито, који има рђаву навику или васпитање, ђаво налази или неку [само]вољу, или неко захтевање [свога] права, и тиме га обара... Јер, када се држимо своје воље и следимо за [прегањањем свога] права, чинећи наводно добро, ми сами себи плетемо замке и при томе не знамо како гинемо. Јер, како ми можемо разумети вољу Божију, кад верујемо сами себи и држимо се своје воље... Због тога је ава Пимен говорио да је наша воља стена између човека и Бога.

32. [Ономе ко верује свом уму и предаје се својој вољи непријатељ како хоће припрема пад. Ономе, пак, ко све чини са саветовањем, он не може прићи]... Каже се да враг мрзи глас утврђења, стога што не само што мрзи утврђење, већ што и сам звук његов не може да чује. Он мрзи и сам глас којим се изговара оно што служи на поуку... Због чега? Он зна да ће се његово зло обелоданити чим се само почне питати или говорити о нечем корисном. А он се највише плаши од тога да буде препознат. Јер, тада он већ више не може да сплеткари како хоће. Јер, ако се душа утврђује тиме што човек пита и открива све и слуша од искусног: "Ово ради, а то не чини; то је добро, а то није; то је [само]оправдање, а то [само]воља", и такође: "Сада није време за ту ствар", и други пут: "Сада је време", ђаво не налази начин да штети човеку или да га сруши. Човек је тада, као што сам већ рекао, усмерен и са свих страна утврђен. На њему се испуњава [изрека] да је *спасење у многим саветима*.

33. Непријатељ воли оне који се ослањају на себе? Јер, они му помажу и сами себи плету замке. Колико ја знам, једини пад за монаха је да верује свом срцу. Неки говоре: "Човек пада због тога, или због тога", а ја, као што сам већ рекао, не знам за други пад. Ако си видео онога који је пао, знај да се ослањао на самог себе. Нема ништа теже и погубније од тога.

34. Ја вам увек говорим да се од онога што је лако и од тога што говоримо: "Шта [значи] ово или оно", у души образује рђава навика којом се већ пренебрегава и оно велико. Знате ли колико је тежак грех осуђивања ближњег? Шта има теже од тога? Шта је толико мрско Богу и од чега се Он толико одвраћа?... И баш од оног наводно малог, долази се до тако великог зла. Јер, због тога што се дозвољава мало подозрење на ближњег... ум почиње да занемарује своје грехе и да се занима [гресима] ближњега. И од тога после долази до осуђивања, оговарања, презирања... Ништа толико не љути Бога, ништа толико не огољује човека [од благодати] и ништа толико не изазива напуштање [од стране Бога], као оговарање, осуђивање и омаловажавање ближњег.

35. Друго је оговарање, друго осуђивање, а друго омаловажавање. Оговарање је када се о некоме каже: "Онај је слагао, или се разгневио, или пао у блуд", или нешто слично. Такав оговара брата или пристрасно говори о греху брата. Осуђивати значи рећи: "Тај и тај је лажов, гневљивац, блудник". Онај ко тако говори постаје судија самог настројења његове душе. Он је пресудио о читавом његовом животу, говорећи да је такав и осудивши га као таквог. То је тешка ствар.

36. Онај фарисеј који се молио и благодарио Бога за своје врлине није слагао. Он је говорио истину, и

није због тога био осуђен. Јер, ми смо дужни да благодаримо Богу када се удостојимо да учинимо било шта добро, будући да нам је Он помогао и сарађивао нам на томе. Он није био осуђен стога што је рекао: *Нисам као остали људи*, већ што се окренуо ка митару и рекао: *Или као овај цариник*. Он се подвргао осуди стога што је осудио саму личност, само расположење његове душе, укратко речено, сав његов живот. Због тога *митар отиде оправдан, а не онај* (Лк.18,11).

37. Јединоме Богу припада да оправдава или осуђује, јер Он зна свачије стање и силу, и васпитање, и дарове, и телесни састав и способности. Сагласно са тиме Он и суди свакога како једини зна... И ко може знати све судове осим Јединога који је све створио, све саздао и све зна?

38. Понекад ми не само да осуђујемо, већ и омаловажавамо [грешника]. Јер, друго је, као што рекох, осуђивати, а друго презирати. Презирање је присутно тамо где не само осуђујемо ближњег, већ се и одвраћамо од њега, гнушајући га се као гадости. И то је горе од осуђивања и много погубније.

39. Они који хоће да се спасу не обраћају пажњу на недостатке ближњег, него увек гледају на своје сопствене и [тако] напредују. Такав је био онај који је, видећи брата како је сагрешио, рекао: "Тешко мени! Као што је он данас сагрешио, свакако ћу и ја сагрешити сутра". Видиш ли непоколебивост? Видиш ли спремност душе? Како је он одмах успео да побегне од осуђивања брата свога! Јер, он је рекавши: "Свакако ћу и ја сагрешити сутра", застрашио себе и подсетио се да и он може убудуће сагрешити. И на томе се није задовољио, него се ставио и испод њега, говорећи: "И он ће се покајати за свој грех, а ја се насигурно нећу покајати и свакако нећу доспети до покајања, свакако нећу имати снаге да покајем".

40. [Дешава се да отров осуђивања, напунивши нашу душу, стреми да се излије и на друге]. Сревши другог брата, ми одмах говоримо: "То и то се десило", и штетимо и њему, стављајући у његово срце грех. И не бојимо се Онога који је рекао: *Тешко ономе који ближњег свог напаја мутном* [течношћу] *која обара* (Ав.2,15), него чинимо ђаволско дело и не бринемо се због тога. Јер, шта друго чини ђаво осим што смућује и штети? А ми се показујемо као сарадници ђавола на погивао и своју и ближњег... Због чега ми падамо у тако нешто ако не због недостатка љубави?... Јер, *љубав покрива мноштво грехова* (1.Пт.4,8).

41. Свети не мрзе онога који греша, не осуђују га, не одвраћају се од њега, него састрадавају са њим, уразумљују га, умољавају и лече као слаби уд и чине све како би га спасли... Шта је учинио свети Амон када су му једном дошла братија и са смућењем рекла: "Дођи и види, оче. Код тог брата је жена у келији". Какво милосрђе је показала, какву љубав је имала она света душа! Схвативши да је брат жену сакрио под буре, он је пошао и сео на њега, наредивши да претраже сву келију. Пошто нису ништа нашли, он им је рекао: "Бог нека вам опрости". И тако их је постидео и помогао им [научивши их] да не верују лако [клеветатама] против ближњег. А он брата је у целомудрију не само покривши га Бога ради, него и исправивши га када је нашао погодно време. Јер, пославши све напоље, он га је узео за руку и рекао му: "Побрини се за себе, брате". Тај брат се одмах застидео и дошао у умилење. Тога тренутка је на његову душу подејствовало човекољубље и саосећање старца.

42. Замислите један круг на земљи, један округли пресек [који је направљен] обртањем шестара. Центар се назива само средиште круга, [који се налази] код игле [шестара]. Разумите добро шта вам говорим. Претпоставите да је овај круг - свет, а само средиште круга - Бог. Линије, пак, које воде од круга ка средишту су путеви или животи људски. И тако, уколико свети улазе у унутрашњост круга, желећи да се приближе Богу, утолико, сразмерно улажењу, постају ближи и Богу и једни другима. И колико се приближавају Богу, толико су ближи и међусобно, и колико су ближи међусобно, толико су ближи и Богу. Исто разумите и за удаљавање. Ко се удаљава од Бога и враћа ка спољашњости, очигледно је да се, сразмерно са удаљавањем од средишта, удаљава и од других. И [обратно], колико се удаљава од других, толико се удаљава и од Бога. Таква је природа љубави. Колико смо изван и не љубимо Бога, толико је сваки од нас удаљен и од ближњег. Исто тако, колико љубимо Бога, и колико му се приближавамо љубављу, толико се сједињавамо са ближњим. И [опет], колико се сједињавамо са ближњим, толико се сједињујемо и са Богом.

43. Испитајмо, братијо, због чега неко понекад увредљиву реч подноси без смућивања, као да је готово и није чуо, а понекад се смућује чим је чује. Шта је узрок ове разлике? И да ли је један узрок те разлике или су многи? Ја налазим да постоје многи узроци, при чему један, могло би се рећи, рађа све друге. И рећи ћу вам како. Дешава се најпре, да се неко, после молитве и доброг упражњавања [у читању и размишљању], налази у, да тако кажем, добром стању и због тога подноси свога брата и не смућује се. Дешава се, опет, да неко има пристрасност према другоме и због тога без огорчења подноси све што му чини. Бива такође, да неко презире онога који жели да га ожалости. Гледајући као на нискост на оно што је од њега, и уопште, не гледајући га као човека, он његове речи и дела не рачуна ни у шта... А уколико се

неко смућује због брата који га жалости, значи да у том тренутку није био у добром стању, или да има одбојност према њему... Узрок сваког смућења, пак, уколико тачно испитамо, јесте одсуство самоукоревања.

44. Какву радост, какво спокојство има онај који себе укорева, ма где пошао, као што је рекао ава Пимен. Ма шта да му се деси, било штета, било бешчашће, или било каква друга жалост, он их се већ унапред сматра достојним и никада се не смућује. Има ли нешто безбрижније од тога?

45. Међутим, шта ако неко каже: "[Рецимо] да ме брат ожалости и ја, испитавши себе, нађем да му нисам дао никаквог повода. Како ја [у том случају] могу себе да укоравам". Заиста, ако неко себе испита са страхом Божијим, наћи ће да је свакако дао повод, било делом, било речју, било изразом [лица]. Може бити, као што каже, да му у том тренутку није дао никаквог повода, али га је стога свакако некад раније ожалостио или у тој или у другој ствари, или је, пак, ожалостио другог брата, и сада је дужан да због тога пострада, а често и за неки други грех. Због тога, ако неко, као што сам рекао, тачно испита своју савест, увек ће себе видети кривим.

46. Опет, често се неком чини да седи у миру и тишини. Међутим, ако му брат каже увредљиву реч, он се смућује и при томе мисли да се оправдано огорчује на њега, говорећи: "Да није дошао и говорио ми и смутио ме, ја не бих сагрешио". Али, то је смешно и неразумно. Зар је онај који му је то рекао у њега унео страст? Он му је само указао на страст [која постоји] у њему како би се покајао, уколико хоће. Такав је сличан поквареном хлебу који је споља чист. Међутим, његова буђавост се показује када га неко пресече. Тако је и тај седео у миру, како му се чинило, али је у себи имао страст, премда није ни знао. Брат му је рекао једну реч и у њему показао сакривену гњилост. И ако жели да буде помилован, нека се покаје, очисти, напредује и нека види да је још дужан да захвали брату који је био узрок такве његове користи.

47. У мери у којој чини грех, душа посустаје (јер грех мучи душу и доводи до изнемоглости онога који га чини). Стога све што се деси, њу само оптерећује. Оно, пак, што је човеку који напредује (раније) било тешко, постепено постаје све лакше.

48. Тако смо дужни да увек гледамо на горе. Ма шта трпели од другог, било добро, било зло, пазимо на оно горе и захваљујмо за оно што се дешава, држећи се увек самоукоревања, и говорећи као што су говорили оци: "Добро нам се дешава по промислу [домостроју] Божијем[2] а зло због грехова наших".

49. Ми окајани свакодневно грешимо и пројављујемо наше страсти. Оставили смо прави пут указан оцима, [тј.] самоукоревање, те идемо кривим путем укоревајући ближњега. Свако се од нас стара да у свакој ствари кривицу свали на свога брата и да на њега баца сав терет? Свако је немаран и ништа не испуњава, а од ближњега захтева [испуњење] заповести.

50. Где је онај старац који је, када су га питали: "Шта си велико нашао на [монашком] путу, оче", одговорио и рекао: "Да у свему укоревамо сами себе". То је похвалио и онај који је поставио питање, рекавши: "Заиста, нема другог пута". Тако је и ава Пимен рекао са уздахом: "У овај дом су ушле све врлине, осим једне, премда без ње човек тешко може да опстане". И кад су га питали о којој се [врлини] ради, он је рекао: "Да човек укорева сам себе". И свети Антоније је рекао да је велико дело за човека када своја сагрешења узима на себе пред Богом и очекује искушења до последњег даха. И свагде налазимо да су оци, испуњавајући наведено, све, па чак и оно најмање, препуштали Богу и налазили спокојство.

51. Оци су рекли да је монасима страна да се гнев, као усталом, и да растужују било кога. И опет [је речено]: "Ко обуздава јарост, савлађује демоне. Ко, пак, бива савладан овом страшћу, потпуно је туђ монашком животу", и слично. А шта ми треба да кажемо о себи када не само да не престајемо са јарошћу и гневом, већ се понекад предајемо и злопамћењу? Шта друго, ако не да оплакујемо своје јадно и нечовечно стање? Пазимо на себе, братијо, како бисмо се, уз помоћ Божију, избавили од ове горке и погубне страсти.

52. Бива, тако да неко направи метанију пред братом својим када дође до смућења или огорчења међу њима, па [ипак] и после метаније [тј. опроштаја] остаје тужан и има помисли против њега. Он не треба да занемари те [помисли], већ да се потруди да их брзо пресече, јер се [ради о] злопамћењу. Оно захтева, као што рекох, велику будност, покајање и борбу, како би се савладао и како се [душа] не би довела у опасност. Ко је направио метанију, направио ју је ради заповести, исцеливши у том тренутку гнев. Међутим, против злопамћења се још није борио, и због тога у њему остаје туга на брата. Јер, друго је злопамћење, друго гнев, друго јарост, а друго смућење. И дајем вам пример да [то] схватите. Ко зажиже

огањ, најпре узима мали жар, тј. реч брата који [нас] жалости. То је још мали жар. Јер, шта је [једна] реч брата твога? Ако је поднесеш, угасио си искру. Ако, пак, станеш да мислиш: "Зашто ми је он то рекао? И ја треба њему да узвратим", или: "Да није хтео да ме ожалости, не би ми ни рекао. И ја њега [треба] да ожалостим"... додајеш мала дрвца или нешто друго што разгорева ватру те правиш дим, тј. смућење. Смућење је кретање и побуђивање помисли која узбуђује и раздражује срце. Раздражење је осветничко устајање на онога који нас жалости. Оно се претвара у дрскост, као што је рекао ава Марко: "Храњена помислима, злоба раздражује срце. [Напротив], срце се скрушава када се [злоба] истребљује молитвом и надом". Да си поднео, као што рекох, малу реч свога брата, угасио би малу искру пре него што пређе у смућење. Али и њу, ако хоћеш, можеш лако да угасиш, док је још време, и то путем ћутања, молитве и поклона од срца. Наставиш ли, пак, са димљењем, тј. са раздраживањем и узбуђивањем срца кроз присећање: "Зашто ми је то рекао? И ја ћу њему рећи", тј. кроз сусрет, или, да тако кажемо, сукоб помисли, распирићеш, тј. загрејаћеш срце, услед чега ће доћи до распламсавања јарости... Ако, пак, хоћеш, и њу можеш да угасиш, пре него што постане гнев. А ако продужиш да се смућујеш и [друге] да смућујеш, бићеш сличан ономе који баца дрва у огањ и још више разгорева ватру. Тако постаје [ужарени] угаљ, тј. гнев... Гнев, пак, који се устали, постаје злопамћење. И човек се већ од њега не може избавити, уколико не пролије крв.

53. Ето, чули сте шта је почетно смућење, а шта јарост, шта гнев, а шта злопамћење. Видите ли како је од једне речи дошло до таквог зла? А да је од почетка на себе свалио прекор, [тј. себе укорео] и поднео реч брата свога, да није хтео да се освети и да није уместо једне речи рекао две или пет, и злом узвратио за зло, [брат] би се од свих тих зала избавио. Због тога вам и говорим свагда: сеците страсти док су још младе, да се не би учврстиле у вама. Јер, тада ћете се намучити. Јер, друго је извадити малу биљку, а друго из корена ишчупати велико дрво.

54. Злом за зло могуће је вратити не само делом, него и речју и изразом. Неко делом привидно не враћа злом за зло, али се показује да га враћа, као што рекох, речју или изразом. Тако, бива да [човек] покретом или погледом смућује брата свога. Јер, могуће је и погледом или покретом ожалости брата. И то, такође, представља враћање злом за зло. Други се, [опет] стара да ни делом ни речју ни изразом ни покретом не врати злом за зло, али у срцу своје је тужан због брата свог и огорчава се на њега. Видите ли колико само има различитих стања! Други опет, није нити растужен због брата свога, али се радује кад чује да се ожалостио, или да се неко жали на њега или га унижава, те се показује, опет, као онај који враћа злом за зло у срцу своје. Други опет, нема ни злобе, нити се радује чувши о унижењу онога који га је ожалостио, већ се и сам жалости кад је он ожалостан, али му није драго када доживи нешто лепо. Он се секира ако га види прослављеног или успокојеног. И то је вид злопамћења, премда лакши.

55. Дешава се, затим, да [неког брата] неко ожалости, али да међусобно учине метанију и помире се. У односу на њега он тада нема никакво зло сећање у срцу свом. Међутим, ако се после мало дана деси да му онај каже било шта увредљиво, он почиње да се присећа и оног првог и да се смућује не само због другог, већ и због првог. Тако он постаје сличан човеку који има рану на коју је ставио завој. И према је за одређено време рана зацелила и зарасла, ипак је место још осетљиво. Уколико га неко буде гађао каменом, то место ће се лакше повредити него све остало тело, и почеће одмах да крвари. То исто је претрпео и онај. Имао је рану и приложио је завој на њу (што представља метанија). Тиме је исцелио рану, тј. гнев, као онај први, и почео већ да се труди и против злопамћења, старајући се да не задржи ни једно зло сећање у своје срцу. То представља зарашћивање ране. Али, она још није у потпуности зацелила. Постоји још један остатак злопамћења, тј. корица, од које се лако отвара читава рана, уколико се прими мали ударац.

56. Треба се, дакле, борити да и кора у потпуности ишчезне, те место потпуно зацели, како не би остао никакав ожигљак и како се уопште не би помислило да је на том месту била рана. Како то постићи? Тако што ћемо се из свег срца молити за онога који нас је огорчио и говорити: "Боже, помози брату моме, а и мени његовим молитвама". Тако се молимо за брата свога (што је сведочанство саосећања и љубави), и уједно смиравамо, јер тражимо помоћ од његових молитава. И може ли успети јарост, злопамћење или друга која страст тамо где су саосећање, љубав и смирење? Као што је ава Зосима рекао: "Од смирења [које се црпи] из заповести Христових, уништиће се и срушити сви ђавољи покушаји, па макар он покренуо и све враџбине, са свим својим демонима". А и други старац говори: "Онај који се моли за непријатеље, биће незлопамтив".

57. Остварите то и схватићете добро оно што слушате. Заиста, оно што не испуните на делу, нећете моћи усвојити путем речи. Постоји ли човек који жели да се научи некој уметности само путем речи? Човек прво, [неко време] борави у раду и квари [дело], и опет га поправља и квари. Тако се, мало по

мало, уз труд и стрпљење, учи уметности, помаган од Бога, који гледа на његову намеру и труд. А зар ћемо ми уметност над уметностима да усвојимо само путем речи, не прихвативши се дела? Како је то могуће? Пазимо дакле, на себе, братијо, и делајмо са марљивошћу, док још имамо времена.

58. Потребно је велико трезвоумље како не бисмо били покрадени од стране лажи. Ниједан лажљивац се не сједињује са Богом, будући да је лаж туђа Богу. Писано је, наиме: "Лаж је од лукавог". И опет: [Ђаво] је лажа и отац лажи (Јн.8.44). Ето, ђаво се назива оцем лажи, а Бог је истина. Сам Он говори: *Ја сам пут, истина и живот* (Јн.14,6). Видите ли, дакле, од кога се одвајамо и коме се путем лажи прилепљујемо? Очигледно је да се [приближавамо] зломе. И тако, ако желимо да се уистину спасемо, свом силом и сваким усрђем треба да љубимо истину и да се чувамо од сваке лажи. Иначе, она ће нас одвојити од истине и живота.

59. Постоје три различите лажи. Постоји лажљивац у мислима, постоји лажљивац речима и постоји онај који лаже самим животом. Лаже у мислима онај који прима подозрења [сумње на друге]. Он види неког да разговара са својим братом и почиње да подозрева, говорећи: "Он о мени прича"... Он је лажљивац у мислима. Он никада не говори по истини, него увек по сумњичењу. Отуда знатижеља, оговарање, прислушкивање, сукоби, осуђивања. Речју, пак, лаже онај који, олењивши се да устане на бдење, не каже: "Опрости ми, јер сам био лењ да устанем", већ: "Имао Сам ватру, несвестицу, и нисам био у могућности да устанем. Био сам слаб". И говори он десет лажних речи уместо да учини поклон [покаје се] и смири се... Опет, ако жели неку ствар, он не допушта себи да каже: "Ја желим то", него наставља да околиши својим речима и говори: "Патим од тога и то ми је неопходно", или: "Заповеђено је [да ми се то да]". И говори толике лажи, све док не испуни своју жељу... Таквом човеку се никада не верује. Чак ако и истину каже, нико му не може веровати, јер се сумња и у [оно] истинито [што каже]... Лаже својим животом онај који се претвара да је уздржљив, иако је развратник, или онај који говори о милостињи и хвали саосећајност, иако је користољубив, или онај који се диви смирењу, иако је горд.

60. Побринимо се о себи, братијо, и будимо трезвоумни. Ко ће нам [поново] дати време које [узалуд] изгубимо? Заиста ћемо тражити ове дане и нећемо их наћи. Ава Арсеније је увек себи говорио: "Арсеније, зашто си изишао [из света]".

61. И заиста, када бисмо хтели да се мало подвизавамо, не бисмо се много жалостили, нити замарали. Онај ко себе на почетку принуђује, постепено напредује у подвигу, да би, затим, већ са спокојством делао. И Бог пружа помоћ када види да се [човек] принуђује [на врлину]. Принудимо и ми себе, започнимо, зажелимо најзад добро. Премда нисмо савршени, ипак сама жеља представља почетак нашег спасења. Јер, са жељом ступамо у подвиг, помагани од Бога и, подвизавајући се, добијамо помоћ да стекнемо врлине. Због тога неко од отаца каже: "Дај крв и прими дух", тј. подвизавај се, па ћеш се навикнути на врлине.

62. Као што онај ко жели да се научи столарском занату, не обраћа пажњу на други занат, тако и они који хоће да стекну духовно делање, не треба да пазе ни на какву другу ствар, него да се дању и ноћу поучавају у њему, како би га могли стећи... Ко није трезвоуман и не подвизава се, лако отпада од врлина. Врлине представљају средину и царски пут о коме је онај свети старац рекао: "Идите царским путем и бројите миле". Врлине су средина, као што рекох, између прекомерности и недостатка. Због тога је писано: *Не скрећи ни на десно ни на лево* (Књ.Број.20,17), *него ходи царским путем* (Пон.Зак.5,32).

63. Зло само по себи није ништа. Оно није нити суштаство, нити има неко [самостално] биће. Не било тога. Одвојивши се од врлине, међутим, душа постаје страсна и врши зло. Због тога се и мучи, не налазећи у њему природни покој. И дрво, на пример, нема у себи црви, али се у њему начини нека гњилост, из које постаје црв који га изједа. Исто тако и бакар производи рђу и сам од ње бива изједан. И одећа сама ствара мољца, који је затим квари. Тако, дакле, и душа сама чини зло које пре ње није постојало, нити је имало, као што смо рекли, икакво биће. И она сама се, [опет], мучи због зла. Лепо је рекао свети Григорије: "Ватра је пород твари и изједа твар, као и зло зло".

64. Исто се може срести и код болесних тела. Код онога ко живи неуредно и не чува здравље, настаје сувишак или недостатак [сокова], од чега се [јавља] поремећај. Пре тога уопште није било болести, нити је она била нешто [постојеће]. И опет, болест се нигде не може наћи када тело оздрави. Исто тако је и зло болест душе, лишене њеног властитог и природног здравља, тј. врлине.

65. У човеку [могу] да постоје три стања. Постоји онај који дејствује по страсти, [затим] онај који задржава страст и онај који је искорењује. Дејствује по страсти онај који је испуњава, који је задовољава. Онај који задржава страст, додуше не дејствује по њој, али је и не одсеца, већ мудрује о њој и обилази око ње, задржавајући је у себи. Онај, пак, ко искорењује страст, подвизава се и чини супротно страсти.

66. Казаћу вам пример да бисте [видели] коме је сличан онај који дејствује по страсти и подржава је. Сличан је човеку који, устрељен од свога непријатеља, узима стреле својим рукама и сам их забада у своје срце. Онај који задржава страст сличан је ономе кога непријатељ осипа стрелама, али их он не прима у себе, јер је обучен у оклоп. А онај ко искорењује страсти, сличан је ономе који узима стреле, које на њега одашиље непријатељ, ломи их или их враћа у његово срце, као што се говори у Псалму: *Оружје њихово нека уђе у срца њихова и лукови њихови нека се слома*(Пс.36,15).

67. Посетио сам недавно једног брата и нашао га изнемоглог од болести. Из разговора сам сазнао да је имао ватру само седам дана, али ево већ 40 других дана никако да се подигне... Седам дана је имао ватру онај смирени, и ето колико дана не може да се придигне. Исто је и са душом. [Човек] сагреши мало, а [после] [много] времена проводи проливајући своју крв пре него што се исправи.

68. Видимо како братија одлазе од нас и нисмо трезвоумни, премда знамо да ће се за мало времена и нама приближити смрт. Ето, од када смо сели да поразговарамо, па до сада, провели смо два или три часа свог времена и смрт нам се приближила. И премда видимо да губимо време, не бојимо се. Како се не сећамо речи оног старца који је рекао: "Ко изгуби злато или сребро, може да нађе друго уместо њих, а ко изгуби време, другога не може наћи". Заиста, тражићемо [макар] један час овог времена, и нећемо га наћи.

69. Један велики старац се са својим ученицима [једном] нашао на месту где су били кипариси различите величине, мали и велики. И рече старац једном од ученика: "Ишчупај овај кипарис". Беше тај кипарис врло мали, те га брат са једном руком одмах ишчупа. Потом му старац указа на други, већи од првог, и рече: "Ишчупај и овај". Брат је и њега ишчупао, вукући га са две руке. Старац је опет показао на још већи кипарис, који је он [тек] са великим трудом успео да ишчупа. Међутим, старац му укаже на још већи. Брат га је дуго савијао, да би га тек после великог замора и знојења најзад оборио. Међутим, следећи кипарис на који му је старац указао он ни после много напора и зноја није био у стању да га извади. Видевши да он то не може учинити, старац је наложио другом брату да устане и помогне му. И тек су обојица успели да га ишчупају. Тада је старац рекао братији: "Ето какве су страсти. Док су мале, ако хоћемо, можемо их са лакоћом пресећи. Међутим, занемарене, оне постају снажне. И што више јачају, захтевају већи напор [да би се савладале]. Уколико, пак, сувише порасту, ми их ни са напором нећемо моћи одсећи, уколико не добијемо помоћ од неких светих који се заузимају за нас по Богу".

70. [Пророк говори ћерки Вавилонској]: *Блажен је ко ухвати и разбије младенце твоје о камен*. (Пс.136,8-9)... [Ќћи вавилонска је слика свега греховног и богопротивног. Њен пород су страсне помисли и дела]. Блажен је онај ко од самог почетка не дозвољава да се у њему разрасте оно што се рађа од ње, тј. зле мисли, нити да подејствује зло, већ их одмах, док су младе, и пре него што се укрепе и подигну на њега, узима и баца о камен, који је Христос, погубљујући их прибегавањем Христу.

71. Оци су рекли да треба да се мало по мало чистимо, испитујући свако вече како смо провели дан, и изјутра како смо провели ноћ, те да [треба] да се кајемо пред Богом због оног што смо [по слабости] згрешили. Уистину, потребно је да, због мноштва грехова и због заборавности наше, и по истеку шест часова испитујемо како смо провели [време] и у чему смо сагрешили.

72. Онај, дакле, ко себе свакодневно испитује, старајући се о покајању за оно што је сагрешио, и исправљајући се, почиње да умањује зло. Ако је [раније] чинио девет [преступа, сада] ће чинити осам, те ће са Богом по мало напредовати, не допуштајући да страсти јачају у њему. А велика је опасност када страст пређе у навик у.

73. Не назива се раздражљивцем онај ко се једном раздражио, нити се назива блудником онај ко је једном учинио блуд. Исто тако се не назива милостивим онај ко је једном учинио милостињу. Како у врлини, тако и у пороку, душа од честог упражњавања стиче некакву навик у, која је [затим] или успокојава или мучи. А о томе да врлина успокојава душу, и да је порок мучи, ми смо говорили у разним [приликама]. Врлину имамо по природи и она се налази у нама, будући да су семена врлине неуништива. Рекох, дакле, да по мери чињења добра стичемо навик у у врлини, тј. поново стичемо нама својствену навик у. Ми се враћамо ка сопственом здрављу, као што се болесним очима (враћа) њима својствено светло, или као што од било какве болести прелазимо у својствено нам и природно здравље. Са пороком није тако: кроз чињење зла ми стичемо неку страну и противприродну навик у, тј. стичемо навик у у некој заразној болести.

74. Узалуд је орлу, који је једном канџом прикљештен, што је читавим осталим [телом] ван замке, будући да се због те ситнице руши сва његова снага. Он је заробљен уколико му је везана само једна канџа, па макар му и читаво [тело] било изван замке. Зар ловац не може да га ухвати кад год зажели? Тако је и са

душом. Непријатељ је обара кад год усхте, уколико у њој постоји навика макар на једну страст. Наиме, она му је потчињена због те страсти. Због тога вам ја увек говорим: не дозвољавајте да страст у вама постане навика, него се подвизавајте, умољавајући Бога дан и ноћ да не упаднете у искушење. А ако и будемо побеђени као људи, и спотакнемо се у сагрешење, постарајмо се да одмах устанемо, да се покајемо, да заплачемо пред благошћу Божијом, и да стражимо борећи се. Видећи наше настројење, смирење и скрушеност, Бог ће нам пружити руку и на нама показати милост своју.

75. Добро је, братијо, као што вам увек говорим, сваку ствар узводити до Бога^[3]. Треба говорити да без Бога ништа не бива... Јер, не постоји нешто од оног што је Бог створио да није добро, него је све добро и веома добро (уп. Пост.1,31). Ни због чега што се дешава не треба бити потиштен, него све, као што рекох, треба сводити на промисао Божији и [тима] се умиривати. Има људи који се толико обременују жалошћу од оног што се дешава, да се одричу и овог живота. Они би радије [пристали] да умру, само да се избеаве. Од тога [човек] страда услед малодушности и великог незнања, јер не зна за страшне невоље душе по изласку из тела.

76. Један веома марљив брат упита неког старца, говорећи: "Душа моја жели смрт". Старац му је одговорио: "То је стога што [желиш] да побегнеш од невоља, и што не знаш да су будуће муке много горе од овдашњих". И други је слично упитао старца: "Због чега [постајем] утучен кад сам у келији". Старац му је рекао: "Ти још ниси видео ни очекивани покој, нити будуће муке. Кад би их тачно видео, ти би без потиштености подносио чак и да ти је келија пуна црва, и да си у њима загнурен до гуше". Али, ми хоћемо да се спасемо спавајући и због тога негодујемо у невољама. [Међутим], пре смо дужни да благодаримо Бога и да се сматрамо блаженим, јер смо се удостојили да мало тугујемо овде, како бисмо тамо нашли мали покој.

77. И Евагрије је говорио да [човек] који се моли Богу да се убрза његов одлазак (иако је још обузет страстима), личи на човека болесника који умољава столара да му сломи кревет.^[4] Јер, помоћу овог тела, [тј. док је у њему] душа скреће пажњу са страсти и налази утеху у јелу, пићу, спавању, разговору, хоћењу ка пријатељима. А када изађе из тела, она остаје сама са својим страстима. Заузета њима и страдајући од њиховог метежа, она се трза и не може ни да се сети Бога. Само, пак, сећање на Бога теши душу, као што се говори у Псалму: *Сетих се Бога и развеселих се* (Пс.76,4). Међутим, ни то јој страсти не дозвољавају.

78. Може се од овог садашњег појмити о оној невољи. Шта је оно што гори, када неко добије ватру? Какав огањ и каква дрва чине то горење? Зар нису управо рђави сокови они који пале и стално смуђују и загорчавају живот [човека] који има тело [склоно] црној жучи? Тако се и кукавна страсна душа увек мучи својом властитом злом навиком, имајући горко сећање и мучно препирање са страстима, које је стално жежу и пале.

79. Осим тога, братијо, ко може да опише она ужасна места и она тела у мукама која служе душама за таква и толика страдања (која се, опет, сама не распадају); или онај неописиви огањ, или таму, грубе мучилачке силе и хиљаде других мучења која се често помињу у Божанственом Писму, која су сразмерна са рђавим дејствовањем душе и са њеним злим мислима?... И још је страшније оно што говори свети Јован Златоуст: "Чак и кад не би текла огњена река, и кад страшни анђели не би били присутни, него би само људи били позвани [на Суд] и једни били похваљени и прослављени, а други одбијени са бешчашћем да не виде славу Божију - зар онај стид и бешчашће и бол одвајања од толиких блага не би били горчи од сваке геене и муке".

80. Потрудимо се да бисмо били помиловани. Занемарено [необрађено] поље ће се пунити чичком и трњем све док је напуштено. Зар неће [власнику] поља, када усхте да га очисти и када буде желео да ишчупа коров коме је дозволио да нарасте за време његовог немара, утолико више крварити руке, уколико је оно пуније?... Ко жели да очисти своје поље, прво треба да добро искорени сав коров. Јер, коров ће опет да нарасте ако се само с врха среже и ако се добро не ишчупа све његово корење. Као што смо рекли, он треба да ишчупа само корење. Пошто добро очисти поље од корова, и чичка и сличног, треба да га издоби и изравња и обради. И када га уреди, дакле, треба да га посеје добрим семењем. Јер, ако га после таквог уређења остави празним, опет ће нарасти коров, нашавши меку и погодну

земљу. Он ће пустити корење доле у дубину, те ће се још више оснажити и умножити. Тако је и са душом. Прво је потребно да се одсеку све старе пристрасности и све навике које душа има. Јер, ништа није горе од злог обичаја. И свети Василије говори: "Није мали подвиг победити своју навику. Јер, обичај, утврдивши се кроз дуго време, поприма силу природе".

81. Дакле, не треба одсецати само страсти, већ и њихове узроке. Треба добро уредити своју нарав путем покајања и плача. Тада се већ може почети са сејањем доброг семена, тј. добрих дела. Јер, оно што смо рекли за поље, тј. да ће после његовог очишћења и уређења опет наићи коров и наћи добру и меку земљу, уколико се не баци добро семе - важи и за човека. Ако после исправљења своје нарави у [односу] на ранија дела кроз покајање, запостави добра дела и стицање врлина, са њим ће се десити оно о чему се говори у Јеванђељу: *Кад нечисти дух изиђе из човека, иде кроз безводна места тражећи покоја, и не налази. Онда каже: да се вратим у дом свој откуда сам изишао; и дошавши нађе дом празан [очигледно, од сваке врлине], пометен и украшен. Тада отиде и узме са собом седам других духова горих од себе, и ушавши борави онде; и буде потоње горе човеку ономе од првога* (Мт. 12,43-45).

82. Због тога свако ко жели да се спасе треба не само да не чини зло, већ и да дела добро, као што се каже у Псалму: *Уклони се од зла и учини добро* (Пс.33,14). Није речено једноставно: *Уклони се од зла*, него и: *Учини добро*. На пример, неко је навикао да чини неправду. Он је, дакле, дужан не само да више не чини неправду, већ и да чини правду. Ако је био развратан, треба не само да се не предаје разврату, него и да се уздржава. Ако је био гневљив, треба не само да се не гневи, него и да стекне кротост. Ако је био пркосан, треба не само да не пркоси никоме, него и да се смирава. И то значи: *Уклони се од зла, и учини добро*. Јер, свака страст има себи супротну врлину. Гордост има смирење, среброљубље милостињу, разврат уздржљивост, негодовање трпљење, гнев кротост, мржња љубав.

83. Као што смо изагнали врлине и унели страсти уместо њих, тако треба да се потрудимо не само да изагнамо страсти, него и да унесемо врлине и да их поставимо на њихово властито место. Јер, ми по природи имамо врлине дане нам од Бога. Створивши човека, Бог је у њега посејао врлине, као што је речено: *Створимо човека по образу и по подобју* (Пост.1,26). По образу, јер је Бог створио душу нетрулежном и самовласном [слободном], док се *по подобју* односи на врлине. Јер, речено је: *Будите милостиви као и Отац ваш што је милостив* (Лк.6,36). *Будите свети, јер сам ја свет* (Књ.Лев.11,44)... Значи, Бог је нашој природи подарио врлине, док страсти немамо по природи... Уклонивши се од врлина услед сластољубља, душа је у себи образовала страсти и укрепила их против себе.

84. Добро је рекао ава Пимен да се особине монаха виде у искушењу. Јер, монах који је истински приступио да служи Богу дужан је, према Мудрости [Сираховој], да припреми душу своју на искушење (уп. Муд.Ис.с.Сир.2,1), како се никад не би чудило или смућивао због оног што се дешава, верујући да ништа не бива без промисла Божијег. А где је промисао Божији, тамо је све добро и све бива на корист душе. Све што за нас чини, Бог дела ради наше добробити, љубећи нас и штедећи нас. И ми смо дужни, као што је рекао апостол, да у свему захваљујемо (уп. 1.Сол.5,18) Његовој благодати, и да никада да не падамо у растројство или малодушност због онога што нам се дешава. Оно што нам долази треба да примамо без смућења, са смиреноумљем и са надом у Бога, уверени, као што сам рекао, да Он за нас све добро чини по благодати својој, љубећи нас.

85. Онај ко има пријатеља и ко је уверен је да га пријатељ воли, ма шта да претрпи од њега, чак и [нешто] болно, мислиће да је био покретан љубављу, и никад неће поверовати да је хтео да га повреди. Колико пре треба да смо уверени да Бог, који нас је саздао и привео из небића у биће, ради нас се очовечио и за нас умро - све [у вези] са нама чини по благодати својој и љубећи нас. О пријатељу је [човек] дужан да мисли: "Он све чини из љубави и штедећи ме, али нема увек и довољно разума да устроји [оно што је корисно] у [односу] на мене. Због тога се може десити да ме, и не жалећи, повреди". Али, за Бога тако нешто не можемо рећи. Јер, Он је извор мудрости и зна све што је на добробит нашу. Он устројава оно што се нас тиче, чак и до најситнијих [ствари]. [Други неко] може рећи о пријатељу: "Он ме воли и штеди и има [довољно] разума да устроји [оно што је корисно у односу] на мене, али нема и силу да ми помогне у ономе што сматра да је корисно за мене". Међутим, ни то не можемо рећи о Богу. Јер, Њему је све могуће и ништа за Њега није немогуће... Стога све треба да примамо са захвалношћу, као што смо раније рекли, као од добротичног и благог Владике, макар се радило и о нечем болном.

86. Ко са трпљењем и смирењем подноси искушење, проћи ће без штете, а ко се огорчава, смућује се и свакога окривљује - имаће муку. Тиме он против себе само оснажује искушење, не налазећи корист и шкодећи себи. Ко, пак, искушење трпи безметежно, имаће велику корист.

87. Јер, због чега се страстан [човек] чуђа када га ометају страсти? Због чега се смућује, кад их чини?

Имаш страст и смућујеш се? Имаш њене залогe, а говориш: "Зашто ми смета". Боље претрпи, подвизавајући се и молећи Бога. Јер, немогуће је да страсти не стварају невољу оне које их извршава. "Њихове посуде, [тј. заложене ствари] су у теби", рекао је ава Сисоје. "Дај им њихове залогe и оне ће отићи". Посудама је назвао узроке. Пошто смо их, дакле, заволели и испуњавали, није могуће да не будемо заплeњени страсним помислима. Оне нас, наине, и без наше жеље принуђавају да испуњавамо страсти. Ми смо се, наине, својевољно предали у њихове руке.

88. [Човек] је слободан пре него што учини нешто по страсти, чак и ако се на њега подигну помисли. Он је још у свом граду^[5] имајући и Бога за помоћника. Ако се смири пред Богом и поднесе бремене жалости искушења са благодарношћу, и ако се лати макар и незнатног подвига, помоћ Божија ће га подићи. А ако побегне од труда и падне у сладострашће тела, биће насилно и принудно [наведен] да против воље служи [страстима].

89. Писано је, опет, да је ученик великог старца једном имао борбу против блудних [помисли]. Видећи га како се напреже, старац му је рекао: "Желиш ли да умолим Бога да ти олакша борбу". Он је рекао: "[Истина] је да се напрежем, аво, али видим и плодове труда у себи. Радије умоли Бога да ми да трпљење". Ето какви су они који заиста хоће да се спасу. То значи са смирењем подносити бремене.

90. Бог је послао Мојсија да их изведе из Египта и фараоновог ропства, а фараон их обременује још тежим радом... Слично поступа и ђаво: кад види да се Бог склонио да помилује душу и да је речју својом или преко неког од слугу својих олакша од страсти, он је још више оптерећује страстима и још снажније напада. Знајући то, оци укрепљују човека својим поукама и не дају му да се уплаши. [*Храбрите се и нека се крепи срце свих који се уздају у Господа - Пс.30,25*].

91. Писмо нас учи да страх Божији побуђује душу да чува заповести, те да се дом душе гради заповестима. Пазимо и ми на себе, братијо. Бојмо се и ми Бога и изградимо себи домове, да бисмо нашли себи кров у зимско време, у време кише, муње и громава, будући да велику невољу зими има онај који је без дома.

92. Како се, пак, гради дом душе? Од чулне куће ми се у тачности можемо научити тој ствари. Да би се саградила ова кућа, потребно ју је одасвуд утврдити. Грађевину треба подизати са [све] четири стране. [Човек] не може да брине само о једном делу, запостављајући други. У супротном, неће имати користи, него ће му бити узалудан труд и издатак. Тако је и са душом. Потребно је да човек не занемари ни један део грађевине, већ да је равно и складно подиже. О томе говори ава Јован: "Желео бих да човек стиче помало од сваке врлине, а не, као што неки чине, да се држи једне врлине и да остаје при њој, вршећи њу једину, и занемарујући друге".

93. Он треба да је са свих страна сазида и да је одасвуд утврди... Прво треба поставити темељ, који је вера, јер без вере, као што говори апостол, *није могуће угоудити Богу* (Јев.11,6). Затим, на том темељу треба сразмерно подизати грађевину. Ако се јави прилика да се [покаже] послушност, потребно је положити један камен послушности. У [случају] огорчења на брата, треба положити један камен дуготрпељивости. Ако се јави прилика за уздржање, треба поставити један камен уздржања. Тако је од сваке врлине која се јави, потребно поставити по један камен у грађевину. Треба је унаоколо подизати и то час са каменом саосећања, час са каменом одсецања [своје] воље, час са каменом кротости, и слично. Посебно се треба у свему томе постарати око трпљења и одважности, који су угаоно камење којима се веже грађевина и сједињује зид са зидом, да се зидови не би нагињали и одвајали један од другог. У души у којој нема одважности, неће бити ни трпљења. А ако нема трпљења, немогуће је да се било у чему успе. Због тога се каже: *Трпљењем својим спасавајте душе своје* (Лк. 21,19).

94. На исти начин, онај који зида треба сваки камен да стави на глину. Јер, без глине ће се поломити камење и кућа ће пасти. Глина представља смирење, стога што је од земље и што је под ногама свима. Ниједна врлина која настаје без смирења - није врлина, као што се каже у **Отачнику**: "Као што је немогуће направити брод без ексера, тако је немогуће спасти се без смиреноумља"... Кров је љубав. Као што је кров [завршетак] куће, тако је и љубав савршенство врлина. После тога [треба ставити] ограду око крова. Шта је ограда? И у закону је написано: *Кад градите своју кућу и направите кров, начините и ограду око крова, да ваша деца не би пала* (Пон.Зак.22,8)... [Ограда у душевном дому представља трезвоумље, пажњу и молитву, а деца - помисли у души коју чувају трезвоумље и молитва].

95. Такође, и грађевинар треба да буде вешт. Невешт грађевинар ће грађевину мало накривити, због

чега ће кућа свакако пасти. Вешт је онај који [све] чини за знањем. Дешава се, наиме, да неко предузме напор око врлине, али нема познања. Због тога он [сав напор] поништава, остаје без успеха и не може да оствари дело: он ставља камен, па га [опет] скида.

96. [Има људи] који се подвизавају из таштине или, сматрајући да врше врлину. И они се подвизавају без разума. Сматрајући себе нечим [великим] због подвига, они почињу да понижавају брата свог. Стога не само да се показују као они који стављају један камен, а скидају два, већ су у опасности да, због осуђивања ближњег, и читав зид оборе. Онај, пак, ко се са разумевањем уздржава, не сматра да чини врлину, нити жели да га хвале као подвижника, већ се нада да ће кроз уздржање стећи целомудреност и, посредством ње, доћи до смирења, као што говоре оци: "Пут до смирења се састоји у телесном труду са разумом", и тако даље. И просто [речено], сваку врлину треба чинити са намером да се усвоји и да се у њој стекне навика. Тако се грађевинар показује као добар и вешт, способан да чврсто изгради дом.

97. Не заводи се таквим мислима и не мисли да је врлина нешто превелико и неизводљиво. Само постави почетак, верујући Богу. Покажи му своју намеру и старање и видећеш помоћ која ће ти се дати за њено извршење. На пример, представи [себи] две лествице. Једна води навише на небо, а друга се спушта у ад. Ти стојиш на земљи, између две лествице. Немој да помислиш и да кажеш: "Како ја могу да се бацим са земље и да се одједном нађем горе на врху лествице". Нити ти то можеш, нити Бог то захтева. Али, барем се чувај да се не спушташ доле: не чини зла своје ближњем, не повређуј га, не оговарај га, не ружи га, не понижавај га. Затим почни по мало да брату своје чиниш добро, тешећи га речима, или саосећајући му, или му нудећи ствар која му је потребна. И тако, пењући се једну по једну степеницу, уз помоћ Божију, ти ћеш доћи до врха.

98. Јер, ако будемо тражили, наћи ћемо. Ако будемо искали од Бога, просветиће нас. Јер, у Јеванђељу се говори: *Иштите и даће вам се; тражите и наћи ћете; куцајте и отвориће вам се* (Мт.7,7). "Иштите" говори да бисмо просили у молитви, а "тражити" значи испитивати како се долази до саме врлине, шта је то што је доноси и шта треба да чинимо да бисмо је стекли. "Тражите и наћи ћете" значи да тако свакодневно испитујемо. "Куцати" значи извршавати заповести. Јер, ко куца, куца са рукама, а руке, пак, означавају делатност. И тако, треба не само да иштемо, него и да тражимо и да чинимо, старајући се да, као што је рекао апостол, будемо спремни за свако добро дело (2.Тим.3,17)... Тако, дакле, будимо и ми спремни за свако добро дело, имајући сваку готовост за испуњење воље Божије са разумом, онако како Он хоће и како му је угодно.

99. А шта значи оно што говори апостол: *Добра и угодна и савршена воља Божија* (Рим.12,2)? Добра воља Божија је да волимо једни друге, да саосећамо, да чинимо милостињу, и све такво... А шта значи угодна [воља Божија]? Неко, наиме, може да чини добро, али на начин који није угодан Богу. Рећи ћу вам како. Дешава се да неко нађе неку лепу убогу сиротицу. Она му се допадне због своје красоте и он је узима и одгаја је, наводно као сиротицу. И ето, воља је Божија и добро је [да се помаже сиромашнима], али није Богу угодно [добро чинити на тај начин]. [Богу] је угодно да се милостиња чини ради самог добра, ради самог саосећања, а не ради неке људске помисли. То је угодно Богу. А савршена [воља Божија] је да [човек] чини милостињу без тврдичлука, са усрдношћу, без негодовања, из све снаге и свом вољом, да при давању [осећа] као да сам прима, и при чињењу добра [другима] као да се њему чини добро. То је савршена воља Божија.

100. Постоје две врсте угађања стомаку. [Тако] се један бори са слашћу: не жели да једе много, али жели укусну [храну]... Други се искушава мноштвом хране: не тражи добру храну, нити мари за њену сласт већ, била добра или лоша, само жели да једе. Он не прави разлику у јелу, него само тражи да напуни свој стомак. [Прво] се назива сладокуштво, а [друго] стомакоугађање... Од овог, дакле, треба да се са сваким трезвоумљем удаљава онај ко жели да се очисти од својих грехова. Јер, [такво беснило није узроковано] потребама тела, него страшћу. Онај ко му се препушта, упада у грех.

101. Међутим, треба не само да чувамо дијету, већ и да се удаљавамо од сваког другог греха. Као што постимо утробом, тако треба да постимо и језиком, удаљавајући се од оговарања, од лажи, од празнословља, од вређања, од гнева и сваког другог греха који настаје преко језика. Такође, треба да постимо очима, да не гледамо сујетне [ствари], да нисмо дрски очима и да не гледамо без стида. Осим тога, и руке и ноге треба да уклањамо од сваке зле ствари.

102. Какав, дакле, циљ ми треба да имамо када идемо једни другима? Најпре, љубав... Друго, да чујемо Реч Божију. Јер, увек се у мноштву више разматра Реч [Божија]. Често оно што један не зна пита другог. Затим, да се схвати сопствено стање,... [да се позајме примери живота од других. Тако је поступао] ава Антоније који је, обилазећи друге, гледао шта је добро код сваког од њих, примајући и задржавајући од

једног кротост, од другог смирење, од трећег безмолвије, сакупљајући за себе од свега тога.

103. Јер, можемо, као што вам увек говорим, из сваке ствари, ако хоћемо, [извући] и корист и штету. Казаћу вам пример да схватите да је тако. Рецимо да неко стоји ноћу на једном месту - не кажем монах, него било ко у граду - и да поред њега пролазе три човека. И један о њему мисли да чека неку [жену] да би пошао на блуд. Други мисли да је лопов, а трећи да је позвао свога пријатеља из оближње куће и да га чека да сиђе да би некуд пошли на молитву. Ето, тројица су видели једног истог човека на једном истом месту, па ипак нису помислили једну исту мисао. Напротив, један је сматрао једно, други друго, а трећи, опет, треће - свако, дакле, према свом сопственом стању. Постоје тела која имају црну жуч и рђаве сокове, те сваку храну коју узимају претварају у рђаве сокове, премда је сама храна корисна (и узрок томе, као што рекох, није у храни, него у телу које је рђавог састава и које по нужди свог састава делује и мења храну). Тако и душа која има рђаву навик у трпи штету од сваке ствари, шкодећи себи чак и ако је сама ствар корисна... А они који имају добру навик, слични су онима који имају тело са добрим соковима које, макар се и што штетно појело, храну претвара у добре сокове сагласно свом саставу... Тако и ми, уколико имамо добру навик и добро стање, можемо, као што сам раније рекао, сваком ствари да се окористимо, макар сама ствар и не била корисна.

104. Чуо сам о неком брату који је, када би дошао код неког од братије и видео његову несређену и неуредну келију, говорио у себи: "Блажен је овај брат, јер је занемарио све земаљско и толико сав ум узнео горе да ни своју келију не стиже да доведе у ред". И опет, када би одлазио другоме и видео да је његова келија уредна, чиста и поспремљена, он би наново у себи говорио: "Као што је душа овог брата чиста, тако је и келија његова чиста: стању његове душе одговара и стање његове келије". И никада он није рекао о неком: "Тај је неуредан", или "Онај је ташт", него је по свом добром стању стицао корист од свакога. Нека би благи Бог и нама дао добро стање да бисмо и ми могли да се свиме користимо и да никада не мислимо о злу ближњег.

105. [Поуке онима који се уче монаштву]. Ако се налазиш у потчињавању, никада немој веровати своме срцу, јер се оно ослепљује старим пристрасностима. Ни у чему немој следити за властитим судом и не решавај се на нешто без питања и знања [старешине]. Немој мислити нити сматрати да си умнији и праведнији од управитеља свога, нити буди истраживач његових дела, нити проверилац који се много пута вара... Потчињавајући се [тако], са спокојством ћеш ићи безопасно и непогрешиво путем отаца.

Принуђуј себе у свему и одсецај своју вољу, и уз благодат Христову кроз обичај ћеш доћи до навике одсецања [своје воље]. Убудуће ћеш то чинити без принуђивања и без жалости, тј. као да [све] увек бива по твојој вољи.

"Не жели да ствари буду онакве каквима их хоћеш, него жели оно што бива", па ћеш бити миран са свима. Веруј да по промислу Божијем бива и оно најбезначајније у [вези] са нама. Тако ћеш без смућења поднети оно што наилази.

Веруј да су бешчашћа и грдње лекови који зацељују гордост твоје душе и моли се за твоје прекореваче као за истинске лекаре. Буди уверен да онај ко мрзи бешчашћа мрзи смирење, и да онај ко бежи од оних који га раздражују, бежи од кротости.

Не жели да знаш о злу ближњег свога, нити примај подозрења против њега. А ако се она и сеју [у нас] услед наше рђавости, постарај се да их претвориш у добре мисли.

За све благодари [Богу] и стећи ћеш благодот и свету љубав.

Пре свега чувајмо савест нашу у свему, [у односу] према Богу, према ближњем и према предметима. И пре него што кажемо или учинимо нешто, истражујмо да ли је [ствар] по вољи Божијој. И тако, помоливши се рецимо или учинимо, положивши немоћ нашу пред Богом.

106. Ако хоћеш да у [потребно] време имаш [свете помисли], свагда се поучавај и истрајавај у њима, и верујем Богу да ћеш напредовати. Молитву споји са поучавањем... Старај се да напредујеш да би био у стању да без туге, без осећања притешњености и са трпљењем поднесеш телесну или духовну невољу.

107. Ако чујеш да си учинио ствар коју ниси учинио, не смуђуј се уопште, нити се жести, него одмах начини поклон ономе који ти је рекао и са смирењем му реци: "Опрости ми и моли се за мене", и затим ућути, као што су и оци рекли. А ако те он пита да ли је та ствар истинита или не, учини поклон са смирењем и реци истину о ствари која се десила. А пошто кажеш, опет учини поклон са смирењем, исто говорећи: "Опрости ми и помоли се за мене".

108. [Ако] још не можеш да будеш у једном истом стању при сусрету са братијом, бар се постарај да се ничим не саблажњаваш, нити да осуђујеш, нити да оговараш, нити да пратиш речи, дела или покрете брата који ти није од користи. Пре се постарај да се у свему називиш.

109. Знај да се страст усиљава против онога ко бива нападан или жалошћен од неке страсне помисли, а [нарочито] ако је оствари. Он је, наиме, оснажује против себе, тј. додаје јој силу да га више напада и жалости. А код онога ко се подвизава и супротставља помисли својој и чини оно што јој је противно, као што сам много пута рекао, страст слаби и нема снаге да га напада и жалости. И тако он, мало по мало, подвизавајући се и помаган од Бога, побеђује и саму страст.

110. Ава Пимен је рекао да су главне три [ствари]: Бојати се Господа, молити се Богу и чинити добро ближњему? Бојати се Господа - старац је рекао због тога што страх Божији претходи свакој врлини. Јер, *страх Божији је почетак мудрости* (Пс.110,10), и без страха Божијег нико не може да постигне врлину, нити било шта добро: *Јер страхом Божијим се свако уклања од зла* (Прич.Сол.16,6). Молити се Богу - он је рекао будући да човек не може стећи врлину, нити шта друго добро учинити, као што сам рекао, чак и да због страха Божијег има жељу, уколико нема помоћи Божије... А - чинити добро ближњему - јесте љубав, која је савршенство врлина.

111. Против неосетљивости душе, брате, споји често читање Божанственог Писма са читањем умилних речи богоносних отаца. [Томе додај] сећање на Страшни суд Божији, на излазак душе из тела, и на страшне силе заједно са којима је душа чинила зло у овом кратковременом и окајаном животу.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ ИСААК СИРИН

Кратко саопштење о њему

Отацбина светог Исаака беше Ниневија. О његовим родитељима се не зна ништа. У младости се, заједно са братом, удаљио од света и свега светског, ступио у манастир светог Матије и примио образ и чин монашког живота.

Усавршивши се у тој обитељи у подвижништву и у довољној мери напредовавши у врлинама, он беше рањен жељом за безмолвијем. Удаљивши се на веће растојање од општежића, он се настанио у пустињску келију и почео да проводи потпуно усамљенички живот, ни са ким не општећи и имајући пред собом само Бога и себе. Ступивши на управу поменутих општежићем, његов брат га је много убеђивао и молио да остави пустињу и да се врати код њих. Међутим, он је био толико везан за пустињу да се није сагласио да је остави ни на најкраће време.

Међутим, оно што није учинила молба брата, учинило је Божанствено откривење. Не послушавши сродника, свети Исаак се покорио Оцу који га је одозго призвао да управља Ниневијском Црквом. Стога он оставља пустињу и бива рукоположен за епископа великог града Ниневије. Јер, није требало да се светилник сакрива испод сасуда пустиње, већ да буде постављен на свећњак пастирства те да далеко разлива светле зраке светлосарне врлине. Међутим, ни то није сувише дуго трајало. Светитељ је оставио своју епископску катедру из следећег разлога.

Код њега у епископски двор су дошла два човека, зајмодавац и дужник. Један је тражио да му се одмах врати дуг, а други је тражио да му се да још извесно време. Међутим, зајмодавац је одговорио: "Ако ми он одмах не врати дуг, предаћу га суду". Свети Исаак му је приметио: "Јеванђелска заповест ти налаже да уопште не тражиш своје од онога који ти је узео. Утолико пре треба да покажеш великодушност према ономе који је обећао да ће ти ускоро вратити дуг". Тај груби човек је, пак, одговорио: "Остави ти сада јеванђелску заповест". И више није хтео ништа да чује.

Тада је епископ рекао у себи: "Ако се они не повинују јеванђелским заповестима Господњим, шта бих ја

још овде радио". Осим тога, видећи колико неопходни послови око управљања разбијају безмолвије и безметежност на које је навикао у пустињи, он се реши да остави престо и да се врати у вољени пустињски скит.

Остајући у њему до смрти, свети Исаак је извршио неисказиве подвиге у борби са демонима и телом, успевши у врлини коју изискује и делатни и сагледатељни живот. Он је достигао духовно савршенство и још у овом животу се удостојио изузетне благодати. У то може лако да се увери онај ко узме његова дела.

Свети Исаак је писао много. Све што је писао, писао је из искуства. Он је најпре на делу прошао све оно што је касније предао запису. Он је сопственом делатношћу обучавао оне које је руководио. Тако је он и из пустиње наставио да точи и неисцрпно излива чисту и оживљавајућу струју којом је обилно напајао душе братије.

Списи светог Исаака су до нас дошли на сиријском и аравијском језику. Око половина је преведено на грчки језик, а са грчког на руски, тј. 91 слово.

Свети Исаак се у небеске обитељи преселио крајем VI века. Његов спомен се, по месецослову архиепископа Сергија, слави 28. јануара.

ДОБРОТОЉУБЉЕ ПРЕПОДОБНИ ИСААК СИРИН ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

1. Страх Божији је почетак врлина. Он је пород вере и сеје се у срце када се ум одвоји од светске расејаности. Тада он мисли које круже и лутају сабира на размишљање о будућем васпостављању.
2. Да би се положила основа врлина, најбоље је да се човек држи по страни од житејских дела и да пребива у закону који осветљује праве и свете стазе, као што је Дух Свети указао преко Псалмопојца(Пс.22,3; 118,35).
3. Почетак пута живота се састоји у свагдашњем поучавању ума у Речима Божијим и у провођењу живота у сиромаштву. Напајање једним потпомаже усавршавање у другом. Ако се напајаш изучавањем Речи Божијих имаћеш помоћ у напредовању у сиромаштву, а усавршавање у неграмжљивости ће ти обезбеђивати више времена да напредујеш у изучавању Речи Божијих. Напредак, пак, и у једном и у другом убрзо ће довести до подизања целог здања врлина.
4. Без удаљавања од света нико не може да се приближи Богу. Удаљавање ја не називам пресељење телом, већ одстрањење од светских дела. Врлина удаљавања од света се састоји у томе да се ум не бави светом.
5. За човека у коме се умножи благодат, страх од смрти на путу ка жељеној праведности постаје ништаван. Он у својој души налази многе разлоге по којима је, ради страха Божијег, готов да трпи невоље као нешто што му припада. Тада све што је непријатно телу и што може да му причини страдање у његовим очима изгледа ништавно у поређењу са оним чему се он нада у будућности. Уколико се, пак, у човеку умањи благодат, дешава се супротно реченоме. Тада код њега познање на основу истраживања (које се ослања само на опипљиво) постаје јаче од вере. Он већ нема наду у Бога при сваком делу и промисао Божији о човеку почиње да схвата другачије. Такав човек се постојано подвргава страховима због замки оних који својим стрелама *стрељају у мраку(Пс.10,2)*.
6. Сумња срца у душу уноси болест, а вера чини да је произвољење јако и при одсецању удова. Што те више савлађује љубав према телу, то си мање смео и неустрашив у многим борбама које окружују оно што ти је мило.
7. Целомудрен није онај у коме за време борбе, труда и подвига нестају срамне помисли, већ онај ко истинитошћу свог срца у целомудрује гледање свога ума, не дозвољавајући му да се пружа ка неприличним помислима. И док часност његове савести погледом очију сведочи о његовој вредности (закону чистоте), стид као завеса виси у скривеној одаји помисли, а његова непорочност се, као целомудрена девица, вером чува за Христа.

8. За одбијање расположења душе ка непристојности ништа није тако моћно као погружавање у љубав према изучавању Божанственог Писма и достизање дубине његових мисли. Када се помисли погружавају у сладост схватања мудрости која је сакривена у речима човек иза себе оставља свет и заборавља све што је у њему, по мери просвећења које извлачи из њих. Чак и кад плива само по површини мора Божанствених Писама и не може да проникне у саму дубину мисли Писма, уму је довољно што је заузет тежњом да их разуме. Он и тада једном помишљу о чудесном крепко везује своје помисли и спречава их да стреме ка вештастеном и плотском.

9. У свему што сусретнеш у Писму труди се да дођеш до циља речи како би проникнуо у дубину мисли светих и са већом тачношћу их разумео. Они које Божанствена благодат на путу живота води ка просвећењу свагда осећају као да нека умна луча пролази по стиховима написаног и чини да ум разликује гола слова од онога што је душевном познању речено са великом мишљу.

10. Срце човека који многозначне стихове чита без удубљивања остаје сиромашно (тј. не осећа ништа). У њему гасне света сила која при дивном разумевању души пружа најслађи укус.

11. Свака ствар обично стреми ка себи сродноме. Душа која у себи има удео духа пламено вуче ка себи садржину изреке која у себи поседује скривену духовну силу. Међутим, не побуђује сваког човека на дивљење оно што је речено духовно и што у себи има скривену велику духовну силу. Реч о врлини захтева срце које није заузето земљом. У човеку чији је ум обременен бригом о пролазном врлина не може да пробуди помисао [тј. жељу] да је заволи и пожели да је стекне.

12. Одвајање од вештаства претходи сједињењу са Богом, премда често, по домостроју благодати, код појединих бива да последње претходи првome. Поредак који приличи домостроју је другачији од поретка који је општи свим људима. Ти се држи општег поретка. Уколико у теби претходи благодат, нека је, а ако не претходи, ти путем свих људи усходи на висину духовног стуба.

13. Ненаситост душе у стицању врлина преокреће у своју корист део видљивих (чулних) жеља тела које је повезано са њом. Сваку ствар украшава мера. Без мере постаје штетно и оно што се сматра прекрасним.

14. Да ли хоћеш да са својим умом будеш у општењу са Богом? Послужи милостињи! Ка духовној љубави, која запечаћује невидљиви образ (Бога у човеку), нема другог пута осим да се пре свега постане штедар слично Оцу нашем небеском, као што је рекао Господ (Лк.6,36).

15. Водом коју црта на зиду уметник не може утолити своју жеђ. Исто је и са речју која није оправдана делатношћу. Онај који ономе који га слуша говори о врлини коју је остварио на делу, чини исто што и онај који другome даје новац који је добио својим трудом. Онај ко из сопственог имања сеје учење у слух оних који га прате са смелошћу отвара своја уста и својој духовној деци говори као престарели Јаков целомудреном Јосифу: *И ја ти дајем један део више него браћи твојој, који узех од Амореја мачем мојим и луком мојим* (Пост.48,22).

16. Неко је прекрасно рекао да страх од смрти жалости човека кога осуђује савест. Онај, пак, ко у себи има добро сведочанство [савест], смрт жели подједнако као и живот.

17. Оно што се дубоко спојило са твојом душом сматрај својим имањем не само у овом веку. Веруј да ће оно са тобом поћи и у будући век. И ако је то нешто добро - весели се и благодари Бога у уму своме, а ако је нешто рђаво - жалости се и уздиши, старајући се да га се ослободиш још док си у телу.

18. Држи увек у уму свом најтеже невоље невољника и злопаћеника како би сам узносио дужну захвалност за мале и ништавне скорби које ти се дешавају и како би био у стању да их подносиш са радошћу.

19. У време свог охлађења и лењости у свом срцу представљај раније време у коме си био марљив, у коме си се старао о свему, чак о ситницама, у коме си показао подвиг, у коме си се са ревношћу противио свима који су хтели да поставе препреку том хођењу. Таквим сећањем твоја душа ће се поново пробудити као из дубоког сна, те ће се поново обући у пламен ревности. Она као да устаје из мртвих, ватреним супротстављањем ђаволу и греху враћајући се у свој ранији поредак.

20. Крсна делатност је двојака: једна се састоји у трпљењу телесних невоља (телесних лишавања неизбежних у борби са страстима - и назива се делањем), а друга се испољава у тананој делатности ума, у Божанственом размишљању и у пребивању у молитви (и назива се сагледавањем). Прва чисти страсни део душе, а друга просвећује умни део душе. Сваког човека који, пре него што се савршено обучио првој

делатности прелази на другу, привучен њеном сладошћу, да не кажем - својом лењошћу, постиже гнев због тога што најпре није *умртвио удове своје који су на земљи* (Кол.3,5), тј. што се без исцелења немоћи помисли трпеливим упражњавањем у делању крсног злопаћења дрзнуо да у уму свом машта о слави крста. То је значење древне изреке светих да ће ум који усхте да се попне на крст пре него што му чула, исцеливши се, дођу до безметежности, постићи гнев Божији. Онај чији је ум оскрнављен срамним помислима и који је брз на маштарске помисли бива заустављен [на свом путу]. Он свој ум није најпре очистио невољама, нити је покорио телесне жеље, већ се поуздао на оно што је чуло његово уво и што је написано мастилом. Он се устремио напред по путу који је испуњен мраком, премда је слеп очима.

21. Представи себи да је врлина тело, сагледавање - душа, а једно и друго - савршени човек, који је духом састављен из два дела, из чулног и разумног. И као што је немогуће да душа дође у стање да пројави своје постојање без потпуне образованости тела са његовим удовима, тако је немогуће да дође до сагледавања без вршења дела врлина.

22. Слушајући да треба да се удаљимо од света и да оставимо свет, да се очистимо од свега што постоји у свету, ти треба од почетка да схватиш и спознаш што значи сама реч свет и из каквих различитих [значења] се она састоји. Тада ћеш бити у стању да схватиш колико је твоја душа далеко од света и шта је у њој још везано за свет. Свет је опште име које обухвата оно што зовемо страстима. Када хоћемо да именујемо све страсти заједно, ми користимо реч свет, а када хоћемо да их разликујемо по врстама, ми их називамо страстима.

23. Када будеш сазнао шта је свет дознаћеш и то чиме си везан са њим и чиме си се одвојио од њега. И рећи ћу краће: свет је телесни живот и мудровање плоти. Самим тим што је човек одвојио себе од тога познаје се да је изашао из света.

24. Страх за тело код људи понекад бива тако силан да често остају неспособни да изврше било шта славно и узвишено. Међутим, кад му се приближи страх за душу, он ишчезава као восак пред огњем који га прождире.

25. Душа је по природи бестрасна. Страсти су нешто придодато. За њих је крива сама душа. Ако је некада била светла и чиста због примања Божанствене светлости, и ако постаје исто таква по повратку у првобитно стање, природа душе одступа од свог стања чим ступи у страсно кретање, као што тврде васпитаници Цркве.

26. Природно стање душе јесте познање Божије творевине - и чулне и мислене. Њено натприродно стање јесте кретање (или дејство или стање) сагледавања надсуштственог Божанства. Њено противприродно стање јесте кретање (или настројење и живот) који је својствен страсним људима, који служе страстима. Према томе, очигледно је да душевне страсти нису природне.

27. Ако ниси дошао до тога да тајне људске спознајеш по духу, можеш их познати по речима, начину живота и расположењу свакога. Онај ко је чист у души и непорочан по начину живота свагда са целомудреношћу изговара речи Духа и саобразно са мером свог разумевања расуђује о Божанственом и о томе што је у њему самом. Онај, пак, чије је срце испуњено страстима, и језик свој покреће са њима. Чак и да почне да говори о духовном, он ће расуђивати под утицајем страсти. Мудри таквог човека примећује при првом сусрету и чисти осећа његов смрад.

28. Дела монаха су: слобода од телесног, телесни труд са молитвом и непрестано срдечно сећање на Бога.

29. Једно дело је молитва, а друго - сагледавање у молитви, премда молитва и сагледавање једно у другом имају свој почетак. Молитва је сејање, а сагледавање је жетва при којој жетелац ступа у изумљење неизрецивим виђењем. Он се диви томе како је из малих и голих зрна пред њим израсло тако дивно класје.

30. Спаситељ је са постом започео дело нашег спасења. На исти начин и сви који иду трагом Спаситеља на тој основи полажу почетак свог подвига, будући да је пост оружје које је Бог припремио. И ко неће бити прекорен ако га запостави? Кад је постио сам Законодавац, зар неће постити они који су обавезни да извршавају закон? Стога до поста људски род није знао за победу и ђаво никада није искусио пораз од наше природе. Од тог, пак, оружја он је потпуно изнемогао. Наш Господ је био вођа и првенац те победе да би на главу наше природе положио први победни венац. Чим на неком од људи види то оружје, ђавола, тј. противника и мучитеља одмах спада страх због сећања на пораз који је у пустињи претрпео од Спаситеља. Његова сила се одмах расплињава, и поглед на оружје које нам је дао наш

Подвигначелник га спаљује. Онај ко је обучен у оружје поста у свако време гори ревношћу. Ум онога ко у њему пребива остаје непоколебив и показује спремност да сусретне и одбије све љуте страсти.

31. Дела и напори тада души пружају бестрашће, умртвљујући удове... *који су на земљи*. Они дају спокојство помислима уколико се латимо безмолвија, уколико се у души прекрати смућење које настаје од утисака спољашњих чула. Без тога успех се неће стећи. Јер, да ли ће се осушити корен дрвета које се свакодневно залива? Нестаје ли када воде у суду који се свакодневно допуњује? Када човек ступи у безмолвије, душа лако распознаје страсти. Тада их унутрашњи човек, пробудивши се на духовно дело, савлађује и своју душу из дана у дан узводи ка чистоти.

32. Када се може рећи да је неко достигао чистоту? Заиста је чист срцем онај који све људе види добрима и коме нико не изгледа нечист и оскрнављен.

33. Шта подвижник који пребива у безмолвију у својој келији треба да ради? Зар марљиви човек који се држи трезвоумља у души има потребу да пита како да се понаша када је усамљен? Какво би друго занимање монах у келији имао осим плача? И које је занимање боље од тога? Само његово пребивање и усамљеност, која је слична боравку у гробу, далеко од људске радости, треба да га учи да је његова делатност плач. И сви свети су се са плачем преселили из овог живота. Молимо Господа да нам дарује плач. Јер, ако стекнемо ту благодат, која је боља и превасходнија од осталих дарова, ми ћемо, њеном помоћу, достићи чистоту. Уколико је, пак, достигнуто, она се од нас неће одвојити до самог нашег исхода из овог живота.

34. Блажени чисти срцем стога што нема времена у коме се они не би наслађивали сладошћу суза, у којој они увек виде Господа. Још док су им сузе у очима они се, на висини своје молитве, удостојавају виђења Његових откривења. Код њих нема молитве без суза. То и значи оно што је Господ рекао: *Блажени који плачу јер ће се утешити* (Мт.5,4). Монаха који се уз помоћ суза удостоји да пређе област страсти и да ступи на равнину душевне чистоте сусреће утеха коју Господ даје онима који плачу ради њихове чистоте. Проливање суза и плакање јесте дар бестрасних. И уколико сузе онога који повремено плаче и тугује воде не само ка бестрашћу, него и савршено чисте и ослобађају његов ум од сећања на страсти, шта да се каже о онима који се са знањем дан и ноћ упражњавају у њима?

35. Неко од светих је рекао да тело које се боји искушења, које избегава крајности и које [се боји] да се не лиши живота постаје пријатељ греха. Стога га Дух Свети побуђује да умре (саветује подвижнику да се не боји смрти). Он зна да он неће победити грех уколико не умре. Онај ко хоће да се у њега усели Господ своје тело принуђава да му служи. Он се труди око заповести Духа које је описао апостол и своју душу чува од плотских дела која наводи апостол (Гал.5,19). Тело, пак, које има удела у греху налази покој у плотским делима. Дух Божији се, међутим, не успокојава у његовим плодовима. Када тело изнемогне од поста и смирења, душа се укрепљује молитвом.

36. После многог угњетавања скорбима безмолвија, после трпљења лишавања и недостатака и по приближавању кончини живота, тело те обично моли и говори: "Дај ми мало слободе да поживим како приличи. Сада ја ходим право будући да сам испитано сваким злопаћењима". И чим га ти због саосећања избавиш од невоља и успокојиш, пруживши му предах, почеће да ти, мало по мало, нашаптава са ласкањем (а његова ласкања су врло снажна) да "и близу света можемо да живимо добро, по истим правилима по којим се сада управљамо. Јер, ми смо испитани у многом. Искуси ме унеколико, па ћемо се вратити уколико не будем онакво каквим ме желиш. Пустинња нам неће побећи". Ти му, пак, немој веровати макар те и силно умољавало и давало многа обећања. Јер, оно неће испунити оно што обећава. Уколико пристанеш на његову молбу, бациће те у велике падове од којих нећеш бити у стању да устанеш и да се избавиш.

37. Када од искушења дођеш до унија и кад их се преситиш, кажи сам себи: "Поново си пожелео нечисти и срамни живот". И ако ти тело каже: "Велики је грех убити сам себе", ти му одговори: "Убијам сам себе стога што не могу да живим чисто. Умрећу овде да не бих видео истинску смрт своје душе - смрт за Бога. Боље ми је да овде умрем ради непорочности и да не живим рђаво у свету. Ја сам намерно изабрао ту смрт ради грехова својих. Сам себе умртвљујем стога што сам згрешио Господу. Више нећу да га разгневујем. И зашто бих живео далеко од Бога? Трпећу ова злопаћења да не бих био одвојен од небеске наде. Шта ће Богу мој живот у овом свету уколико живим рђаво и прогневујем га".

38. За монаха је штетно да види свет и светско. Какве се само промене дешавају у уму онога који, после дуговременог безмолствовања, изненада поново упадне у воденицу света, те види и слуша оно на шта није навикао! Нека нас не варају они који тврде да нећемо имати никакве штете од онога што видимо и чујемо, да смо у својим мислима једнаки и у усамљености и у свету, да се наша скромност не узнемирује

ни у келији ни ван ње, да се она не мења на лоше, те да ми не осећамо узнемирење од страсти при сусрету са лицима и стварима. То могу да тврде само они који су крепки духом и који не осећају кад примају ране. Ми, пак, нисмо дошло до таквог здравља. Ми још имамо смрдљиве ране које одмах рађају црве уколико их и један дан оставимо без бриге, уколико остану неповезане, без завоја и превијања.

39. Душа која се једном са вером предала Богу и која је на основу многоструког искуства познала Његову помоћ више не брине о себи, већ се опасује дивљењем и ћутањем, немајући могућности да се поново врати начинима свог познања. Она их више не употребљава на делу како се не би лишила промишљања које је тајанствено неуспављиво надзире, које се стара о њој и непрестано пази на њу. Она би га се тада лишила, будући да би се показало да самоуверено машта о томе да може сама о себи да промишља, ослањајући се на силу свог познања.

40. Они у којима засија светлост вере више не долазе до бестидности којом би изнова од Бога у молитвама искали: "Дај нам то", или: "Узми то од нас". Они се уопште не брину о себи самима, будући да духовним очима вере сваког часа виде очински промисао којим их осењује истински Отац који својом безмерно великом љубављу превазилази сваку очинску љубав, који може више од свих и који има силу да нам помаже и преко онога што иштемо, помишљамо и себи представљамо.

41. Онај ко се удостојио да окуси сладост вере, па се опет враћа ка душевном познању, личи на онога ко је нашао многоцени бисер па га мења за бакарни новчић. Он личи и на онога који оставља самовласну слободу и враћа се у стање сиромаштва које је испуњено страхом и ропством.

42. Постоје три мислена средства по којима познање узлази и нисходи. Та средства су: тело, душа и дух. Познање је Божији дар природи разумних твари. Он је дат још при самом саздању, и по својој природи је прост и недељив, слично сунчевој светлости. Међутим, сагласно са својим делањем, он поприма измене и дељења. Чуј какав је поредак тог делања.

43. **Први степен познања.** Када иде за плотском жељом познање сажима у једно следеће ствари: богатство, таштину, украшавање, телесни покој, старање о књижевној мудрости која је погодна за управљање у овом свету и која точи искуство у уметностима, наукама и осталом у чему се тело овенчава у овом видљивом свету. По тим одликама познање постаје супротно вери. Оно, наиме, искључује свако Божанствено старање, те услед превладавања тела у ум уноси сваку неразумну немоћ, при чему је сва његова брига посвећена само о овом свету.

Ево како оно схвата само себе: оно је наводно мислена сила која тајно управља човеком, неко божанствено старање које пази на њега и које се савршено о њему брине. Стога оно управљање светом не приписује промислу Божијем. Напротив, свако добро у човеку, његово спасавање од свега штетног, његово чување од тешкоћа и од многих противности које тајно и очигледно прате нашу природу њему изгледају као последица његовог старања и сопствених предузетништва.

Такав је појам маштарског познања о самом себи. Оно машта да све бива по његовом промишљању. У томе се оно слаже са онима који тврде да не постоји управљање светом. Уосталом, оно не може да прође без непрестаног старања и без страха за тело, услед чега њиме овладава малодушност, жалост, очајање, страх од демона, бојазан од људи, стрепња од разбојника, бојазан од гласина о смртним случајевима, брига у болестима, брижљивост у оскудици и недостатку потребног, страх од смрти, страх од страдања и злих звери, и све остало слично томе. То познање чини сличним мору које даноноћно на морепловце подиже и наваљује валове.

Будући да не уме да старање о себи са вером и надом препусти Богу, то познање се непрестано бави довијањем и измишљањем средстава у вези са свиме што се тиче њега самог. Када се његови проналасци у неком случају покажу недејствени, оно у томе не види тајанствени промисао, већ се препире са људима који га ометају и противе му се. У том смислу је у том познању насађено дрво познања добра и зла које искорењује љубав. У њему бујају надменост и гордост. Оно се надима, премда ходи у тами. Оно своје достојанство вреднује кроз поређење са оним што је на земљи, не знајући да постоји нешто боље од тога.

44. **Други степен познања.** Оставивши први степен и заузевши се душевним помислима и жељама, човек у светлости природе душе обавља следећа превасходна дела: пост, молитву, милостињу, читање Божанствених Писама, врлински живот, борбу са страстима и остало. Сва добра дела, све прекрасне одлике које се примећују у души и дивне начине који се употребљавају за служење у двору Христовом на другом степену познања савршава Дух Свети. И Он срцу указује на стазу која води вери. У њему Он сабира залиху за истински век.

Међутим, и овде је познање још увек телесно и сложено. У њему се једино налази пут који нас води ка вери. Постоји, пак, још виши степен познања. Онај који буде напредовао наћи ће могућност да се, уз Христову помоћ, уздигне и до њега, уколико као основу свог делања постави безмолвно удаљавање од људи, читање Писама, молитву и остала добра дела која се односе на друго познање. Њиме се врши све прекрасно и оно се именује познањем дела. Јер, чулним делима, посредством телесних чула, оно врши своје дело на вишем степену.

45. Трећи степен познања - степен савршенства. Почуј сада како се човек усавшава, како стиче духовно, и како се у животу уподобљује невидљивим силама које своје служење не врше чулним делима, већ старањем ума. Када се познање узнесе над земаљским и над бригама о земаљским делима, када почне да испитује своје помисли о ономе што је скривено од очију, када се простре горе и пође за вером у старању о будућем веку, о ономе што нам је обећано и о скривеним тајнама, сама вера га гута и преобраћа и поново рађа, тако да у целости постаје духовно.

Тада оно може да се узнесе на крилима у област бесплотних, да се дотиче дубина недодирљивог мора, да у уму представља Божанствена и дивна дејства управљања природом мислених и чулних бића, да испитује духовне тајне које се схватају простим и тананим умом. Тада се унутрашња чула буде за духовно делање по поретку који ће важити у оном бесмртном и нетрулежном животу, будући да је још у овдашњем, као у тајни, примило мислено васкрсење као истинско сведочанство о свеопштем васкрсењу.

46. Ето три начина познања. Од времена у коме човек почиње да разликује зло од добра па док не изађе из овог света, познање његове душе пребива у те три мере. И пуноту сваке неправде и нечастивости, и пуноту правде, и коснуће свих дубина тајни духа производи једно познање у три наведене мере. У њему се састоји сваки покрет ума, било да усходи или нисходи, било да је у добру или у злу, или у средњем између добра и зла. Те мере се код отаца називају: природном, противприродном и натприродном. То су три смера по којима усходи и нисходи сећање разумне душе када, као што је речено, или по природи чини правду, или се изнад природе усхићује сагледавањем Бога, или нисходи да пасе свиње као онај ко је расуо богатство своје разборитости, служећи мноштву демона.

47. Први степен познања хлади душу за дела хођења по Богу. Други загрева душу за брзо хођење ка ономе што је по вери. Трећи, пак, јесте покој од дела у једном упражњавању ума који се наслађује тајнама будућег. Међутим, наша природа не може да се савршено уздигне изнад стања умртвљености и тежине тела. Стога док живи у телу, човек остаје у прелазном стању између једног и другог. Душа час као убоги сиромаш почиње да врши служење на другом, средњем степену врлине, час се, слично онима који су примили дух усиновљења, у тајни слободе наслађује духовном благодаћу по дару Дародавца. Затим се она опет враћа ка смирењу дела која врши уз помоћ тела. Јер, у несавршеном веку нема савршене слободе.

48. Дело познања на другом степену се састоји у делању и дуготрајном упражњавању. Његово дело на трећем степену јесте делање вере које се не спроводи делима, већ духовним представама ума и чистим душевним делањем. Оно је изнад чула. Под вером ја не подразумевам [садржај ума] којим он расуђује о разликама у многопоштованим Божанственим ипостасима и о дивном домостроју Оваплоћења у коме је примљена наша природа (иако је и она крајње висока), већ светлост благодати у души која умним сведочанством поткрепљује срце како се не би поколебало у несумњивости наде која је далека од сваке сумње. Та вера се не пројављује кроз слух, него преко духовних очију које виде тајне скривене у души, те невидљиво Божанствено богатство које је сакривено од очију синова плоти. Оно се открива онима који се хране са Христове трпезе, поучавајући се у закону Његовом, као што је рекао Господ: Ако заповести моје вршите, послаћу вам Духа Утешителя, Духа *Истине кога свет не може примити... Он ће вас научити свему* (Јн.14,17; 26).

49. **Ево још једног разликовања познања.** Познање које се занима видљивим и које чулима прима оно што се предаје видљивим назива се природно познање. Познање које се занима мисленом силом и природом бесплотних бића назива се духовно познање, будући да осећања прима духом а не чулима. И због узрока та два рођења (тј. опажања видљивих и духовних ствари) оба познања у душу долазе споља. Познање, пак, које даје Божанствена сила назива се натприродним. Оно је неспознатљиво и заправо - изнад спознања. Сагледавање овог познања душа не прима од вештаства које је изван ње (као код прва два познања), већ у самој себи невештаствено, као дар. Оно се скоро и изван очекивања открива и открива у самој унутрашњости. По речи Христовој, *Царство Божије унутра је у вама* (Лк.17,21). Оно нема потребу за праобразима, нити долази са задржавањем. Оно се унутар образа, запечаћено у скривеном уму, открива само собом, без икаквог примишљања. Прво познање је последица непрестаног занимања и марљивости у обучавању. Друго је последица доброг живота и разумне вере, а треће је дато

као наслеђе вери којом се укида познање и прекидају дела.

50. Немој сумњати у силу молитава нашег богослужења иако за време молитве или свакочасовног читања не следи снажно узбуђење и непрестана скрушеност.

51. Реч која је изречена на основу искуства обавезно прихватај, чак и ако онај који је изрекао није књижеван човек. Јер, ни царске ризнице, премда и веће од свих на земљи, не одбијају новчић узет од сиромаша. Осим тога, велике реке се наводњавају из малих потока.

52. Сећање на добро или на зло као прстом указује или на срамоту наших помисли, или на висину нашег живота. И свако по своме роду у нама укрепљује или десне или леве помисли и покрете. Ми се њима занимамо у скривености нашег ума. У том мисленом бављењу се изображава удео нашег живота и ми у њему можемо да видимо сами себе.

53. Постоји љубав која је слична малом светилнику на уље, који се гаси када се оно потроши, или потоку после кише, чије течење се прекида са оскудевањем воде од кише. Међутим, постоји и љубав слична извору који избија из земље и који никада не оскудева. Прва љубав је људска, а друга Божанска, која има Бога као виновника.

54. Да ли хоћеш да се насладиш стиховима за време своје службе и да постигнеш смисао речи Духа које изговараш? Потпуно остави по страни количину стихова и не узимај у обзир меру у стиховима, оставивши обичну гласност и удуби се својим умом у изучавање речи Духа, све док се твоја душа не побуди на висока схватања и не покрене на славословље или на корисну тугу. У ропском делању (у ишчитавању наложеног) ум нема мира. Смућеност обично отима укус смисла и схватљивости и расипа мисли. Смућење се са правом може назвати ђаволском колесницом, будући да сатана има обичај да, слично кочијашу, заседне на ум. Узевши са собом хрпу страсти, он улази у несрећну душу и погружава је у смућење.

55. Немој противречити помислима које непријатељ сеје у тебе, већ боље са молитвом Богу прекидај беседу са њима. Међутим, ми не можемо у свако време тако противречити супротним помислима и прекидати их. Напротив, ми од њих често добијамо ране које се дуго времена не могу излечити. Без обзира на сву твоју мудрост и на сву твоју благоразумност, непријатељи успевају да те поразе. Чак и кад их победиш, нечистота помисли оскрнављује твој ум и њихов смрад дуго остаје у твојим ноздрвама. Употребивши први начин, ти ћеш бити слободан од свега тога и од страха. Јер, ниоткуда нема помоћи осим од Бога.

56. Пребивајући у келијном безмолвију и прихватајући се рукодеља, немој отачку заповест преокретати у покривало за своје среброљубље. Ради избегавања унија држи се незнатног посла који не узнемирује ум. Ипак, не заборављај да је молитва изнад свега.

57. Буди уверен да је твој Чувар увек са тобом и да и ти, заједно са другим тварима, стојиш под једним Владиком који једним покретом све доводи до кретања и све устројава. Стој храбро и благодушно. Ни демони, ни дивље звери, ни порочни људи не могу да испуне своју вољу на твоју штету и погибао уколико им Управитељ не дозволи и то до одређене мере. Стога говори својој души: "Ја имам Чуvara који ме штити. Без наредбе свише ниједна од твари не може да се јави пред мене. Ако је воља мог Владике да лукави овладају саздањем, ја се нећу огорчити. Ја ћу то прихватити, будући да не желим да воља Господа мог остане неиспуњена". На тај начин ћеш у својим искушењима бити испуњен радосћу као онај који је сазнао и тачно познао да њиме управља и руководи Владичин покрет. Тако поткрепљуј своје срце надом на Господа.

58. Чување језика не само да подстиче ум да се вине ка Богу, већ и спољашњим делима, која се врше помоћу тела, пружа велику снагу, просвећујући и тајно делање, како су говорили оци. Јер, чување уста подстрекава савест да се уздигне ка Богу. Наравно, ћутање треба да се чува са знањем.

59. Сваку мисао добре жеље прати ревност која својом ватреношћу личи на ужарени угаљ. Она обично ограђује ту мисао, не допуштајући да јој се приближи нека супротност, сметња или препрека. То је врлина без које се не може доћи до добра. Неко, ко је био обучен у Христа, ову ревност назва псом или стражарем закона Божијег.

Та сила ревности се буди, укрепљује и загрева на два начина, са циљем да чува дом (душе), као што се на два начина исцрпљује, успављује и олењује.

Буђење и распламсавање ревности се (најпре) дешава када човеку на мисао дође неки страх који га

наводи да се боји да добро које је стекао, или које има у виду да стекне, не буде украдено или уништено. Када је тај страх пробуђен, ревност се разгорева дан и ноћ као распаљена пећ. Она, слично херувиму, непрестано пази на оно што се дешава околу и усрдно чува своје благо од свих непријатељских искушења споља и изнутра.

Други начин побуђивања те ревности јесте пораст жеље за врлином у души. Сразмерно са порастом те жеље, и ревност постаје ватренија.

Први, пак, повод за њено хлађење јесте умањење или прекраћење жеље за добром у души. Други повод је појава у души помисли која доноси увереност да човек више нема разлога да се боји да ће претрпети штету од било какве силе. Одважност и утврђивање ове мисли у души човека наводи на наду и мишљење [да је обезбеђен], услед чега са себе скида оруђе ревности, остављајући дом без страже. Тада пас пада у сан и задуго оставља стражу.

И једно и друго се дешава стога што је у душу ушла танана помисао гордости и угнездил се у њој, или стога што је човек почео да се више предаје бригама о пролазном, или стога што га је често општење са светом довело до обмане. Дешава се то и због [обременјивања] стомака, који је господарица свега рђавог. Сваки пут кад подвижник ступи у општење са светом душа му доспева до изнемоглости. Исто се дешава и кад ступа у општење са многима који са таштином сатиру његову душу. Ум подвижника који ступа у општење са светом личи на кормилара који спокојно плови по мору и изненада запада у воду пуну подводних стена, те доживљава бродолом.

60. Давати предност добром произвољењу јесте дело онога који жели, а довршити избор доброг произвољења јесте дело Божије. За тако нешто човек има потребу за Божијом помоћи. Чим се у нама јави добра жеља прихватимо се честих молитава са исцањем да нам се не само укаже помоћ, већ и познање да ли је наша жеља угодна вољи Божијој или не. Јер, није свака добра жеља која долази у срце од Бога, већ само она која је корисна.

61. Понекад човек жели добро, али му Бог не помаже. То је стога што понекад таква жеља долази од ђавола и није нам на корист, или стога што није по нашој мери, будући да још нисмо достигли живот који јој одговара, или стога што не приличи образу који смо примили, или стога што још није дошло време када се она може испунити или када се може почети са њеним испуњавањем, или стога што немамо ни познања ни телесних сила које су неопходне за њу, или стога што околности времена не одговарају за њу. Међутим, ђаво се на сваки начин труди да такво дело обоји благовидношћу како би, подстакавши на њега, растројио душевни покој или телу причинио повреду. Стога треба марљиво расуђивати и о добрим жељама. Најбоље је да све радиш уз саветовање.

62. Врлина је мајка туге, од туге се рађа смирење, а смирењу се даје благодат. И награда се потом не даје врлини, ни труду ради ње, већ смирењу које се рађа од њих. Уколико се оно изгуби, и први ће бити узалудни.

63. Господ не очекује само вршење заповести, већ још више исправљење душе ради кога је и узаконио заповести. Тело подједнако дејствује и у десним и у левим делима. Ум се, при том, показује или као исправан, или као грешан, судећи по настројењу.

64. Дар без искушења јесте погибао за оне који га примају. Уколико пред Богом чиниш добро и Он ти да дар, умоли га да ти дарује и умеће да се смириш онолико колико ти приличи, или да ти да стражара над њим, или да ти га узме како ти не би био узрок погибли. Јер, није за све корисно да чувају богатство.

65. Врлине су повезане са скорбима. Онај ко се удаљује од невоља несумњиво се раздваја и од врлина. Уколико желиш врлине, предај се свакој скорби. Јер, невоље рађају смирење. Све док не стекнемо истинско познање ми се смирењу приближавамо посредством искушења. Ономе који у својој врлини пребива без скорби широм су отворена врата гордости.

66. Уколико човек пребива у гордости, од њега се удаљује анђео који о њему промишља, који је близу њега и који у њему буди старање о праведности. Када увреди тог анђела, и кад се он удаљи од њега, човеку се приближава туђи (дух таме) и од тог времена код њега већ нема старања о праведности.

67. Бог често попушта да се врлински људи искушају нечим. Он дозвољава да одасвуд наваљују искушења на њих; поражава њихово тело, као код Јова, баца их у сиромаштво, чини да их остављају људи, одузима им оно што су стекли. Једино душе њихове не дотиче. И уопште, немогуће је да не сусретнемо жалости, да нам тело не изнемогне у болестима и напорима, или да остане неизмењено уколико идемо путем правде и уколико заволимо да живимо у врлини. Човек који своје хоћење врши по

Богу не треба да се уклања са своје стазе када сусретне нешто слично, већ треба да се радује и да без знатижеље прима оно што му се деси благодарећи Бога што му је послао такву благодат и што се удостојио да ради Њега упадне у искушење, те постане саучесник у страдањима са пророцима, апостолима и осталим светима који су ради тог пута претрпели скорби. Ма од кога да долази искушење - од људи, од демона или од тела, он треба да благодари. Јер, није могуће да Бог ономе који пожели да пребива са Њим учини неко добротинство не пославши на њега искушење за истину. Исто тако, човек без благодати Христове не може постати достојан да прими такву величину, тј. да уђе у искушења и да се радује.

То дело, тј. да човек пострада ради наде на Бога, толико је велико да га свети Павле отворено назива даром, говорећи Филипијцима: *Јер је вама даровано за Христа, не само да верујете у Њега, него и да страдате за Њега* (Фил.1,29). И свети Петар пише у својој посланици: *Него ако и страдате правде ради, блажени сте* (1.Пт.3,14), будући да сте постали судеоници у страдањима Христовим.

Теби не приличи да живиш пространо и да се радујеш. Исто тако не треба да смрачујеш лице у скорби нити да сматраш да је туђа путу Божијем. Јер, Његов пут се одувек и у свим поколењима просецао крстом и смрћу. И откуда теби таква мисао (да са угодношћу можеш да проходиш пут Божији)? Схвати из тога да се налазиш изван пута Божијег и да нећеш да идеш за стопама светих, већ да покушаваш да устроиш неки властити пут по коме би ишао слободан од страдања. Пут Божији је свакодневни крст. Нико није усходио на небо живећи у угодностима. Ми знамо где завршава широки пут.

68. Истински праведници увек помишљају у себи да су недостојни Бога. Сама чињеница да су истински праведници открива се из тога што се сматрају окајаним и недостојним старања Божијег и што то исповедају и тајно и јавно, умудривани Светим Духом да пребивају у труду и тескоби све док се налазе у овом животу. Време покоја Бог им је сачувао у будућем животу. Они који у себи имају живог Господа уопште не желе да буду у покоју и да се ослободе од скорби, иако им се повремено даје тајанствена утеха у духовном.

69. Воља Духа је да Његови љубљени пребивају у труду. Дух Божији не пребива у онима који живе у покоју. Синови Божији се од других разликују управо тиме што живе у скорбима, а свет се горди раскошом и покојем. Бог није благоволео да Његови љубљени буду у покоју док су у телу, већ хоће да, док су у свету, пребивају у скорби, у тескоби, у труду, у оскудици, у наготи, у потреби, у понижењу, у увредама, у измученом телу, у тужним мислима, како би се на њима испунило речено: *У свету ћете имати жалост* (Јн.16,33). Господ зна да они који живе у покоју не могу да пребивају у Његовој љубави. Стога им Он и ускраћује покој и наслађивање њиме.

70. На основу љубави коју су показали према Богу, страдајући за име Његово, свети у срцу примају смелост да на Њега гледају непокривеним лицем и да га моле са уздањем. Велика је сила смеле молитве. Бог попушта да Његови свети буду искушани сваком жалашћу како би опитно познали Његову помоћ и колико промишља о њима. Услед искушења они стичу мудрост и из опита црпу познање о свему како не би претрпели подсмех од демона. Кад би их Бог вежбао само у добру, они би остали неискусни у Другој страни и у борби би били слепи.

71. Човек који најпре не стекне искуство рђавог неће имати искуство ни у добром. Када се у рђавом нађе нешто добро, он га неће искористити са знањем које би било његова сопственост. Колико је пријатно знање које је стечено на делу из опита и упражњавања и какву силу оно пружа онима који су га стекли дуготрајним опитом знају само они који су окусили његову помоћ као и немоћ природе и помоћ Божанствене силе. Они то схватају тек кад их Бог, задржавши своју силу и прекинувши да им помаже, приведе у познање немоћи природе, тежине искушења, непријатељског лукавства, кад појме са киме се боре, у какву су природу обучени, како их је чувала Божанска сила, колико су пут прешли, колико их је узвисила Божија сила, и колико су немоћни у борби са страстима уколико се од њих удаљи Божија сила. Због свега тога они стичу смирење, приближују се Богу, почињу да очекују Његову помоћ и да пребивају у молитви. И како би они знали за све то да нису стекли искуство у многим рђавом, упавши у њега по Божијем попуштењу, као што говори апостол: *И да се не би погордио због мноштва откривења, даде ми се жалац у тело, анђео сатанин* (2.Кор.12,7). Ипак, многократно осетивши Божију помоћ у искушењу, човек стиче тврду веру. Услед тога он постаје храбар и стиче благодужност у искушењима.

72. Искушење је корисно за сваког човека. Подвижници се искушавају да би свом богатству додали још по нешто; ослабљени, да би се сачували од штетног; погружени у сан да би се пробудили; они који су далеко да би се приближили Богу; блиски Богу да би му се веселили са смелошћу. Ниједан неприпремљен син не прима на корист богатство из дома Оца свога. Стога Бог најпре искушава и мучи, а

затим уручује дарове.

73. Док је немаран, човек се боји смртног часа, а када се приближи Богу, боји се доласка Суда. Када се, пак, свецело преда будућем, љубављу гута и један и други страх. Због чега? Све док остаје у телесном познању и животу, човек се ужасава смрти. Ако се, пак, налази у духовном познању и добром животу, његов ум је сваког часа заузет сећањем на будући Суд. Он право стоји у својој природи, креће се у душевном поретку, занима се својим познањем и животом и приправан је да се приближи Богу. Када, међутим, достигне познање истине, пошто позна тајне Божије и утврди се у нади будућег, у њему љубављу бива прогутан и онај телесни човек (слично животињи која се боји клања), и разумни човек (који се боји Суда Божијег). Тада он постаје син који стиче украс љубави и који се више не уразумљује жезлом страха, већ говори: *Ја и дом оца мога ћемо служити Господу* (Ис.Нав.24,15).

74. Блажен је онај ко увек мисли о Богу и ко са Њим јединим пребива у разговору свог познања. Радост у Богу је снажнија од овдашњег живота. Ко ју је обрео неће се обазирати на страдања, чак неће обратити пажњу ни на сам живот свој. Љубав је слађа од живота. И разумевање по Богу, од кога се рађа љубав, слађе је од меда и саћа. Љубави не представља жалост да прими тешку смрт за љубљене. Љубав је пород познања, а познање је пород душевног здравља. Душевно, пак, здравље је сила која произилази од дуготрајног трпљења.

75. Вечни живот је утеха у Богу. Онај ко је стекао утеху у Богу светску утеху сматра сувишном.

Да ли је примио мудрост Духа човек ће познати од саме мудрости која се налази у његовој унутрашњости и која његова чула учи смиреној нарави. Да ли је достигао смирење човек ће познати из тога да ли му је гнусно да угађа свету док општи са њим, и уколико му је мрска његова слава.

76. Страсти (у дејству) су неки додаци који, изазвани стварима овог света, под изговором неопходности наводе на задовољавање. Ти додаци не нестају све док стоји овај свет. Човек, пак, који се удостојио Божанствене благодати и који је окусио нешто више од тога не дозвољава да они улазе у његово срце. У њему је, наиме, завладала друга, боља жеља. Његовом срцу се не приближавају ти додаци, ни њихов пород, већ остају бездејствени, и то не стога што већ не постоје, него стога што је срце које их прима мртво за њих и што живи нечим другим. Човек се није успокојио услед чувања расуђивања и дела, већ стога што у његовом уму нема метежа, што је његово сазнање сито, примивши сладост од нечег другог.

77. Уколико будемо чували закон трезвоумља и дело расуђивања са знањем борба са страсним прилозима се уопште неће приближити уму. Њима се не дозвољава улаз у срце не услед борбе, већ услед пресићености сазнањем и познањем којим је испуњена душа, као и жељом дивних сагледавања која се налазе у души.

Све док је жив човек има потребу за трезвоумљем, старањем и бодрошћу како би сачувао своју ризницу. Међутим, ако остави границу која му је назначена (пост), постаће немоћан и биће покраден.

Ми треба да се трудимо и подвизавамо не само до појаве плода, већ до самог исхода. Јер, често и зрели плод страда од изненадног града.

78. Уколико се приучимо на добро размишљање (поучавање у срцу) стидећемо се страсти чим се сусретнемо са њима. Међутим, стидимо се страсти већ и због њихове кривичности.

79. Желећи да из љубави према Богу учиниш неко дело, као границу своје жеље постави смрт. Тако ћеш се удостојити да се попнеш на степен мучеништва у борби са сваком страшћу и, уколико претрпиш до краја и не ослабиш, нећеш претрпети никакву штету од онога што ће те сусрести у тој граници. Помисао немоћног разума чини немоћном и силу трпљења, а тврди ум и ономе ко следи његовим помислима саопштава силу коју нема природа.

80. Живот овог света личи на таблу са словима. Ко хоће, на њој додаје или брише, чинећи промену у словима. Живот, пак, будућег века личи на рукопис изведен на чистом свитку, запечаћеном царским печатом. На њему нема више ни додавања ни одузимања. Стога, све док смо у оквирима промена и док имамо власт над рукописом свог живота постарајмо се да га допунимо добрим животом, те да избришемо недостатке ранијег понашања. Јер, док смо у овом свету Бог не удара печат ни на добро ни на рђаво, до самог изласка из овог живота.

81. Молитва има потребу за упражњавањем како би се ум умудрио дуготрајним пребивањем у њој. Молитви претходи отшелништво (усамљеност, извлачење мисли од свега споредног). Отшелништво је неопходно ради молитве, а молитва да би се стекла љубав Божија. Јер, посредством молитве се

откривају узроци за љубав Божију.

82. Ми треба да знамо да се сваки разговор са Богом који се врши тајно, свако старање доброг ума о Богу, свако размишљање о духовном установљује молитвом и назива молитвом. Под тим именом се под једно своде различита читања, глас уста у славословљењу Бога, брижљива жалост у Господу, телесни поклони, псалмопојање, и све остало из чега се састоји правило молитве од које се рађа љубав Божија. Јер, љубав је од молитве, а молитва од пребивања у усамљености. Усамљеност нам је, пак, потребна да бисмо лакше разговарали са Богом.

83. Чувај се од самомњења за време добрих промена у себи. Своју немоћ и незнање у схватању тананости тог самомњења марљиво откривај Господу у молитви како не би био остављен и како не би окусио нешто срамно. Јер, за гордошћу следи блуд, а за самомњењем - превара.

84. Када на једну страну положиш сва остала подвижничка дела, а на другу - ћутање, наћи ћеш да ће оно претегнути на ваги. Код људи постоје многи савети. Међутим, за онога ко се зближи ћутању сви они постају излишни, као што излишна постају и претходна дела. И показаће се да их је он превазишао, будући да се приближио савршенству.

85. Нека код тебе увек превагне милостиња. Наша милостивост нека буде огледало у коме ћемо у себи видети подобје и истински образ који постоји у Божијој природи и у бићу Божијем. Сурово и немилосрдно срце се никада неће очистити. Милостив човек је лекар своје душе. Он као да силним ветром из своје унутрашњости разгони помрачење страсти. То је, по јеванђелској речи живота, добри дуг који дајемо у зајам Богу.

86. Приближавајући се својој постељи реци: "Може бити да ћеш ми ове ноћи бити гроб. И не знам да ли ће на мене ове ноћи уместо привременог сна наићи вечни будући сан". Стога, све док имаш ноге иди за делом пре него што будеш свезан узама које више ништа не може да реши. Док имаш прсте разапни се на молитви, предухитрујући смрт. Док имаш очи испуњавај их сузама, пре него што буду покривене прахом. Чим дуне ветар ружа вене. И ти ћеш умрети ако дуне на једну од стихија из којих се састојиш. Положи, човече, у срцу својем да ти предстоји брзи одлазак и непрестано говори себи: "Ето, већ је код врата посленик који је послат ради мене. Зашто ја седим? Моје пресељење је вечно. Повратка више неће бити".

87. Онај ко воли да беседи са Христом, воли усамљеност. А ко воли да остаје са многима јесте пријатељ овог света. Ако волиш покајање, заволи и безмолвије. Јер, без безмолвија покајање неће достићи савршенство. Уколико волиш безмолвије, тј. мајку покајања, са задовољством заволи и малу телесну штету, и увреду, и злостављања која ће се на тебе пролити због безмолвија. Приврженост безмолвију јесте непрестано очекивање смрти. Ко без те помисли ступа на безмолвије неће бити у стању да поднесе оно што је везано са тим начином живота.

88. Заволимо безмолвије све док се свет не умртви у срцима нашим. Свагда се сећајмо смрти и том помишљу се приближујмо Богу својим срцем. Тако ћемо презрети светска задовољства.

89. Један од безмолвника је говорио: "Ја се подвизавам у безмолвију да би ми се усладили стихови при читању и молитви. И када мој језик умукне од задовољства при разумевању, код мене, као у сну, долази до сажимања чула и мисли. И када моје срце, после дуготрајног безмолвија, утихне од метежа успомена, шаљу ми се таласи радости преко унутрашњих помисли. Оне изнад очекивања изненада долазе и наслађују моје срце".

90. Други је говорио: "Безмолвије одсеца поводе и узроке за нове помисли. Оно унутар својих зидова доводи до остарелости и увенулости сећања о ономе што смо предузимали. И када у мисли остаре стара вештаства, ум се, исправљајући их, враћа у свој поредак".

91. Други је још говорио: "Изабери себи сладосно делање - непрестано бдење ноћима, будући да су тако сви оци са себе свукли старог човека и удостојили се обновљења ума. У тим часовима душа осећа онај бесмртни живот. Тим осећањем она скида одећу таме и у себе прима Духа Светог".

92. И још: "Та (спољашња) чула не могу да се потчине власти душе без безмолвија и отуђења од људи. Јер, као суштински сједињена и спојена са чулима, разумна душа се невољно поводи за својим и њиховим помислима, уколико човек није бодар у скривеној молитви".

93. Као што од семена зноја постова израста клас целомудрености, тако од ситости ниче похотна ватра, а од преједања - нечистота. Код гладног и смиреног стомака у душу никако неће проникнути срамне

помисли.

94. Како се само просвећује красота твоја, целомудрености, лежањем на голој земљи, трудом гладовања које одузима сан, злопаћењем плоти која, при уздржању од јела, између ребара и стомака постаје слична дубоком рову. Свако јело и сваки покој тела у нама образују срамне представе и безобразна маштања. Рађајући се, она нас раздражују на тајну сагласност са срамним делима. Празнина стомака, пак, наше мисли чини пустињом коју не узнемиравају помисли, безмолвну у односу на све метежне помисли.

95. Неке неопходне напомене безмолвнику: Уколико си за време разних служби далек од лутања ума, ако ти се стих изненада пресеца на језику и ако се без учешћа твоје слободе на твоју душу полажу окови ћутања (након дуготрајног пребивања у безмолвију), знај да се пружаш напред и да је кротост почела да се удубљује у теби. Јер, просто безмолвије би заиста било за осуду.

Уколико у души својој приметиш да се при свакој помисли која у њој ниче, при сваком присећању и за време сагледавања која имаш у свом безмолвију твоје очи пуне сузама и да оне без принуђавања теку по твом лицу, знај да су пред тобом почеле да се руше преграде које су спречавале победу над непријатељима.

Уколико примећујеш да се повремено, без претходне твоје намере и ван обичног поретка, твоја мисао погружава у твоју унутрашњост и пребива у том стању око часа, те да потом у твојим помислима царује мир, знај да је облак почео да осењује твоју скинију.

Немој се чудити ако, ступајући на то дело, не налазиш мира од страсти које те узнемиравају. Када се сунчеве луче удаље од света, мрак влада задуго. И мирис лекова и арома мириса који се разливају по ваздуху задржавају се дуго пре него што се потпуно разиђу. Исто тако и страсти, слично псима који су, уколико немају обичну храну, навикли да лижу крв у продавници меса, стоје и лају све док се не сломи сила пређашње навике.

Као знак твог напретка нека ти послуже следеће појаве у твојој души: у свему ћеш се укрепљивати надом и обогаћивати молитвом, у твом уму неће оскудевати оно што ти служи на корист приликом сусрета са људима и осећања немоћи људске природе (сваки такав случај ће те чувати од гордости), недостаци ближњих ће у твојим очима постати недостојни пажње, пожелеш да изађеш из овог тела у сразмери са жељом за будућим веком, налазићеш да ти се свака спољња и унутрашња невоља која те сусреће приближава по правди и по суду, те ћеш за све Богу узносити благодарност.

96. Страсти се доводе у покрет или неким ликовима, или осећањима без ликова, или сећањем без страсних покрета и помисли, које затим изазивају раздражење.

97. Свагдашње бдење са читањем и чести поклони ће марљивима убрзо пружити мирно стање срца. Онај ко га је обрео, обрео га је баш тим средствима. Они који желе да га поново стекну, треба да пребивају у безмолвију и уједно у наведеним делима. Они, пре свега, не треба да се везују својом мишљу ни за шта друго осим за своју душу, да се упражњавају у унутрашњем делању и у оном делању које нам особито омогућава осећај који нас утврђује у добром настројењу.

98. У свакој разумној природи се дешавају безбројне промене и са сваким човеком се свакочасовно остварују измене. Разборити може да се умудри на схватању тога, вршећи испитивање на самом себи. Уколико буде био трезвоуман и ако умом буде пратио себе лако ће дознати када се каква измена десила у његовој мисли, те како је изненада из мирног стања ступио у смућеност и из којих разлога.

И свети Макарије је писао поуку братији да у време измене на супротно не падају у очајање. Јер, и са онима који се налазе на степену чистоте се дешава да падну из бољег у лошије стање, као што се и ваздух понекад хлади, иако код њих нема немарности ни попуштања себи. Напротив, иако се држе свог реда, са њима се дешавају сличне промене, насупрот намери њихове воље.

Исто тврди и блажени Марко, говорећи: "У сваком се дешавају промене као у ваздуху". У сваком, тј. не само код нижих и лошијих, него и код савршених. У природи је час хладно, час вруће, час град, и нешто касније - ведро. Тако је и на нашем делу - час борба, час помоћ од благодати. Понекада је душа у бури и на њу устају жестоки таласи, па поново долази промена пошто је посећује благодат која срце човека пуни радошћу и миром од Бога, те целомудреним и мирним помислима.

99. И тако, немој очајавати ни кад будеш у бури, нити се, пак, превазноси када си осењен миром. Напротив, боље размотри у себи нечисте помисли и неприличне ликове који су се у твом уму утврдили у време буре и у часу сметености и неуредности помисли, те размисли о брзини са којом си се наклонио

страстима, разговарајући са њима у помрачењу ума. Ипак, знај да је све то ради нашег смирења на нас навео промисао Божији који о сваком од нас промишља и удешава сваку корист.

100. Смирење и без подвига чини да нам се опраштају многа сагрешења, а без смирења су и подвизи бескорисни и припремају нам много тога рђавог. Оно што је со за сваку храну, то је смирење за сваку врлину. Ради његовог стицања треба да се непрестано жалостимо мишљу са унижавањем и расудљивим болом. И оно ће нас, ако га стекнемо, учинити синовима Божијим.

101. Господ је указао на молитву као на потпору наше немоћи, говорећи: Пробудите се, *бдите и молитве се да не паднете у напаст* (Мт.26,41). Молите се и не будите лењиви, већ у свако време *будите истрајни* (Кол.4,2-3). *Иштите, и даће вам се; тражите, и наћи ћете; куцајте, и отвориће вам се. Јер сваки који иште, прима; и који тражи, налази; и који куца, отвориће му се* (Мт.7,7-8). Он је ту своју реч нарочито потврдио и подстакао нас ка већој марљивости причом о човеку који је у поноћ дошао свом пријатељу и тражио му хлеба. Господ говори: *Кажем вам: Ако и не устане да му даде зато што му је пријатељ, али за његову безочност устаће и даће колико му треба* (Лк.11,8). И ви се молитве и немојте бити немарни. Какво само небивало подстицање ка смелости!

102. Господ зна да се све до смрти од нас не одузима могућност опадања, да нам је промена веома блиска, тј. прелаз од врлине ка пороку, и да човек и његова природа у себе примају супротност. Стога нам је Он наредио да будемо марљиви и да се подвизавамо у свагдашњој молитви. Међутим, Он нам је наредио да се молимо не само ради сачувања од очигледне промене, него и ради тананости и несхватљивости онога што се свагда са нама дешава. Јер, познање нашег ума не може да обухвати стања у којима се често налазимо и без свог произвољења. И премда наше мисли могу бити постојане и прилепљене за добро, Његов промисао нас више пута оставља у границама искушења, као што је рекао блажени Павле: *Даде ми се жалац у тело* (2.Кор.12,7-9).

103. Овај свет је борба и поприште за борбу. Ово време је време борбе. У време те борбе и у време сукоба не постоји закон, тј. Цар својим војницима није поставио границу све док не буде коначни сукоб и док сваки човек не буде приведен вратима Цара над царевима и испитан да ли је однео победу или је окренуо леђа своја. Једини закон који ту важи јесте бодрост и супротстављање. Немојмо бити немарни за молитву, нити се олењимо у тражењу помоћи од Господа без кога не можемо чинити ништа што му је угодно. Све док смо у овом свету и у овом телу треба да се чврсто држимо уверења да не можемо бити без дела и без труда, па макар се попели и до небеског свода.

104. Савршенство тог попришта се састоји у следећем: у покајању, у чистоти и у усавршавању себе. (Онај ко се покајао треба да ступи у борбу са страстима и да се бори све док не очисти своје срце. Очишћење срца је граница борбе и врата у област савршенства).

105. Некога су питали: "Шта је покајање". Он је одговорио: "Остављање ранијег и жалост због њега". И још: "Скрушено и смирено срце".

106. Још су га питали: "Како човек може стећи смирење". Он је рекао: "Непрестаним сећањем на своја сагрешења и на близину смрти, сиромашним оделом, бирањем последњег места у свако време, прихватањем последњих и најнижих дела у сваком случају, избегавањем непослушности, чувањем ћутања, избегавањем скупова, жељом да се остане непознат и по страни од избора, избегавање да се било која ствар поседује, нерасположењем за разговор са многим лицима, одсуством љубави према стицању добитка, умом који је изнад порицања или окривљавања било ког човека и изнад зависти, положајем који искључује могућност да су нам руке на свима, или да су руке свих на нама, бављењем својим делом у усамљености, избегавањем бриге о било чему у свету, изузев о себи самом. Краће речено: смирење се рађа и срце се чисти животом странца, сиромаштвом, и пребивањем у усамљености.

107. Обележје оних који су достигли савршенство јесте следеће: уколико и десет пута на дан буду предани на спаљивање за љубав према ближњима они се не задовољавају, као што је показао Мојсије (Изл.32,32), и блажени Павле (Рим.9,3) и остали апостоли. Бог је Сина свог предао на крсну смрт из љубави према творевини. И да је имао нешто још драгоцене, свакако би нам га дао. Подражавајући му, и сви свети се старају да, стремећи ка савршенству, постану слични Њему савршенством љубави према ближњем.

108. Нико не може узићи на степен те љубави уколико не осети тајно своју наду. Они који љубе овај свет не могу стећи љубав према људима. Онај ко стекне љубав уједно се облачи у самог Бога. Онај, пак, ко је стекао Бога мора да се сагласи да са Њим прими и друго, па чак и да свуче своје тело. Онај ко се љубављу према свету обукао у тај свет и у тај живот, неће моћи да се обуче у Бога све док га не остави.

Јер, сам Бог је то посведочио, говорећи: *Ако неко не остави то и не замрзи и душу своју, не може бити мој ученик* (Лк.14,26). Треба то не само оставити, него и замрзети.

109. Због чега је нада тако слатка и због чега сва дела која она прати бивају тако лагана? У души светих се тог часа јавља природна жеља (за благобићем), те им нада даје да пију из њене чаше, опијајући их. Због тога они већ не осећају труд и постају неосетљиви за напоре и невоље. Читаво њихово путовање им изгледа као летење по ваздуху, а не хођење људским стопама, будући да не виде тежину пута, нити брда ни потоке, док им се оштрице пута чине глатким (Ис.40,4). Њихова пажња је окренута недрима њиховог Оца, а сама нада им, као прстом, свагда указује на удаљено и невидљиво, што се види очима вере. Жељом тог удаљеног она, као огњем, разгорева све делове душе. Тамо је усмерена сва устремљеност њихових помисли и они свагда тамо журе. Тако их нада загрева као огњем и они себи не могу дати одмора у чежњивом и непрестаном хођењу које врше са радошћу.

110. Бестрашће се не састоји само у томе да не осећамо страсти, већ и у томе да их не примамо. У светима страсти изнемогавају услед многих и различних, приметних и скривених врлина које су стекли. Оне код њих не могу лако устати на душу. Њихов ум нема потребе да непрестано буде пажљив, будући да је у свако време испуњен мислима које се буде размишљањем и беседом о превасходним наравима. Чим страсти почну да се буде, ум се усхићује неком поуком и избегава сусрет са њима. Тако страсти, по речи блаженог Марка, у њима остају празне.

111. Вршећи врлинска дела и приближавајући се познању, ум, по благодати Божијој, мало осећа оно што сачињава рђави и неразумни део душе. Јер, познање га подиже на висину и отуђује од свега што је у свету. Услед непорочности, ум светих је танан, лакопокретан и оштар. Подвигом се он чисти и сувоћом њиховог тела - просвећује. Услед обучавања у безмолвију и услед дуготрајног пребивања у њему, они лако обављају свако унутрашње сагледавање, које их доводи до изумљења. Они обично изобилују сагледавањима и њихов ум никада није без неког предмета за разматрање. Они никада нису без онога што у њима доноси плод Духа. Дуготрајном навиком из њиховог срца се изглађују сећања којима су се будиле страсти, те слаби сила ђаволске власти. Духовна чула душе која се не дружи са страстима преко помисли, већ је непрестано заузета другим старањем, не могу бити задржана ноктима страсне силе.

112. Самомњење у душу уноси надменост и даје јој слободу да на облацима својих помисли кружи по свој твари. Смирење, пак, сабира душу безмолвијем, при чему се она усредсређује у себе саму. Као што је душа унутар тела сакривена од погледа и од општења за другим људима, тако и истински смиреноумни човек не само да не жели да га виде и знају људи, већ се држи намере да се погрузи у самог себе, да постане нешто што не постоји и што још није дошло у биће. И све док је скривен, закључан у себе и одвојен од света, такав човек свецело пребива код свог Владике.

113. Смиреноумни се никада не зауставља да погледа на скупове, на народне зборове, на гужву, метеж и разузданост. Он не обраћа пажњу на речи, беседе, вику и расејаност чула. Он не жели да има много нити да је непрестано у пословима, већ жуди за слободним временом, слободним од брига, како му помисли не би излазиле ван. Јер, он је уверен да неће моћи да избегне смућеност помисли уколико се преда многим делима. Наиме, при многим делима јављају се многе бриге и скупина многосложних помисли. Њима се, пак, отварају врата страстима, те се губи тишина расућивања и врата мира остају затворена. Стога се смиреноумни чува од свега прекомерног. Тако је он увек у тишини, у покоју, у миру, у скромности, у побожности.

114. Код смиреноумног никада нема брзоплетости, усплахирености, врелих и лаких мисли, већ свагда влада спокојство. Нема ничега што би га могло изумити, смутити, привести у ужас. Он се ни у жалостима не ужасава, нити мења, нити у весељу долази до дивљења или надимања. Сва његова радост и весеље се састоје у ономе што је угодно његовом Владици.

115. Смиреноумни не сме ни Богу да се помоли, нити да моли за било шта, и не зна о чему би се молио. Он само ћути свим својим чулима, очекујући једино милост и извољење које ће Величанство коме се поклањамо изнети о њему. Он савија своје лице на земљу, а његов унутрашњи поглед срца је уздигнут ка вратима Светиње над Светињама, где се налази Онај чије је станиште - примрак, и пред ким серафими покривају своје очи. Он се једино усућује да говори и да се моли: "Нека са мношћом буде по вољи твојој, Господе".

116. Пред Богом ходи у простоти, а не у мудровању ума. За простотом следи вера, а за превиспреношћу и довитљивошћу мудровања - самомњење. За самомњењем, пак, следи удаљење од Бога.

117. Стајући пред Бога на молитву, у својој помисли постани сличан немом детету. Пред Богом немој

говорити [са намером да покажеш] своје знање, већ му се приближуј са детињим мислима. Ходи пред Њим [са намером] да стекнеш Његово отачко промишљање, оно које оци имају о својој деци. Речено је: *Господ чува младенце* (Пс.114,5), и то не само мале телом, већ и мудре у свету који су, остављајући своје знање, вољом постали слични младенцима и почели да се уче сведовољној мудрости која се не достиже трудом (књижевног) образовања. Ишти од Бога дар да дођеш до мере такве вере. О томе се моли без лењости и ишти са ватреношћу. Моли се са великом марљивошћу све док не добијеш. Тога ћеш се удостојити уколико се најпре са вером присилиш да своје старање пребациш на Бога и да своју брижљивост замениш Његовим промишљањем. И када Бог у теби примети вољу да се са чистом мишљу повериш Њему више него самом себи, те да си се присилио да се више надаш на Њега неголи на душу своју, у тебе ће се уселити она непозната сила и ти ћеш осетити да је са тобом. Осетивши ту силу многи су ишли у огањ без страха и ишли по води без колебања у помислима, без бојазни да ће потонути.

118. Не чини ли ти се да то духовно познање човек може примити душевним познањем? Међутим, то није могуће. Онај ко ревносно упражњава душевно познање, не може га чак ни осетити. И уколико желе да се приближе духовном познању, мораће да се одрекну душевног познања, свих његових довитљивих тананости и многообразних радњи, те да се прихвате младалачког облика мисли. За њих велику сметњу представљају навике и појмови душевног познања све док их, мало по мало, не изгледе. Духовно познање је просто и не просијава у душевним помислима. Све док се не ослободи од многих помисли и не дође до прости чистоте, разум не може осетити духовно познање.

119. Уколико си се једном поверио Господу који је моћан да те сачува и да се постара о теби, више немој да се бринеш ни о чему таквом, већ реци својој души: "За свако дело ми је довољан Онај коме сам једном предао душу своју. Мене ту нема. Он то зна". И тада ћеш на делу видети чуда Божија. Видећеш како је Он у свако време близу и како избавља оне који га се боје, како их окружује Његов промисао, иако је невидљив. Твој Хранитељ је невидљив, али ти не треба да сумњаш у Његово присуство. Он се често открива и видљивим очима како би ти био добродушан.

120. Чим човек од себе одбаци сваку видљиву помоћ и људску наду, те са вером и чистим срцем пође за Богом, одмах га сусреће благодат откривајући му своју силу у различитим помоћима. Она му се најпре открива у видљивом, у ономе што се тиче тела и указује му помоћ промишљањем о њему како би он у томе најлакше могао осетити силу Божијег промисла о њему. Схвативши помоћ у откривеном, он се уверава у помоћ и у скривеном, примећујући како благодат пред њим открива лукаве мисли и тешке помисли, услед чега човек лако долази до њиховог значења, до схватања њихове узајамне везе и варљивости, те њиховог узајамног порекла и погубности за душу. У исто време, благодат пред његовим очима посрамљује сву подмуклост демона, указујући му као прстом на оно што би му се десило да за њу није дознао. Тада се код њега рађа мисао да сваку ствар, и малу и велику, он треба у молитви да испроси од свог Саздатеља.

121. Када благодат Божија утврди његове мисли и он у свему почне да се нада на Бога, искушења почињу да га нападају. И благодат допушта да се на њега шаљу искушења која одговарају његовој мери како би био у стању да их понесе. У тим искушењима му се осетљиво приближава помоћ како би био благодушан, све док се не обучи и не стекне мудрост, те док у нади на Бога не почне да презире своје непријатеље. Јер, човек се не може умудрити у духовној борби, ни познати свог Промислитеља, нити осетити Бога свог и скривено се утврдити у вери у Њега уколико не издржи испитивања.

122. Чим примети да је у помисли човека почела да се јавља сумња и да је почео о себи да мисли високо, благодат одмах попушта да се против њега оснаже и учврсте искушења како би познао своју немоћ и опет се са смирењем ухватио за Бога.

123. Немој се чудити што се на тебе одасвуд изливају жестоке и силне невоље када приступиш ка врлини. Јер, права врлина не може да се упражњава без тешкоће. Због тога је свети Јован рекао: "Врлине обично прате тешкоће. Она није достојна похвале уколико је везана за покој". И блажени Марко говори: "Свака савршена врлина се назива крст, будући да испуњава заповест Духа". И апостолско учење каже: *Сви који хоће да живе побожно у Христу Исусу биће гоњени* (2.Тим.3,12) Господ, пак, говори: *Само онај ко изгуби душу своју мене ради, наћи ће је* (Мт.16.25). Он ти на првим корацима предлаже крст управо стога да би се прво одлучио на њега, па тек онда пошао за Њим.

124. Ништа није тако силно као очајање. Оно не зна да ли га је неко победио било здесна било слева. Нема никог дрскијег од човека који је у својој мисли свој живот лишио наде. Нико од непријатеља не може да опстане пред њим и нема невоље која би његову мисао довела до изнемоглости. Јер, свака невоља је лакша од смрти, а он сагиње главу да би примио смрт.

125. Жеља за покојем је у сва времена подстицала људе да заборављају на велико, на добро и на врлине. И пре нас и до сада људи су управо због тога изнемогавали и лишавали се победе, губећи чак и оно најбоље. Према томе, човек занемарује Царство Божије због наде на неку малу овдашњу утеху. Ко не зна да се птице приближавају замци, имајући у виду покој?

126. Када ум поревнује за врлину, ни спољашња чула не допуштају да их савладају никакве тешкоће. Када срце поревнује духом, тело се не жали у невољама, не плаши се и не скупља од страха. Тада ум, као дијамант, својом чврстином стоји испред свих искушења. Поревнујмо, те ће од нас побећи сваки немар који рађа лењост. Ревност рађа одважност и души придаје победоносну силу. И каква сила демона може опстати уколико душа против њих подигне своју природну ревност?

127. Знајући да ум наш не може у свако време стојати на једном [месту] и чувати стражу, и да не може увек увидети оно што му шкоди, древни оци наши су се облачили у неграмжљивост као у оружје и одлазили у пустињу где нема житејских брига, које служе као узрок страстима. Тамо они нису имали поводе за раздражљивост, жеље и злопамћење. Против свега тога и сличнога они су се њоме учвршћивали и ограђивали као нерушивим стубом.

128. Човеку који пребива у неграмжљивости непрестано на мисао долази сеоба из овог живота. Он прилаже свагдашње старање о припреми за то, бежи од сваког покоја, при чему мисао о пренебрегавању света трепери у његовом уму. Он стиче крепко срце које опасности сусреће без страха, не боји се смрти будући да свакочасовно ка њој устремљује свој поглед, невоље које га задесе сусреће са весељем и радовањем знајући да достављају венце. Уколико се, пак, деси да стекне било шта пролазно, истог часа се у његовој души буди љубав према телу, ничу помисли о телесном покоју и о начинима да се дође до онога што томе служи. Од њега се, даље, одузима тврдоћа срца коју је имао док је у својој неграмжљивости био изнад света, и његову душу почињу да узнемиравају мисли које наводе страх за живот, услед чега од њега одлази крепко уздање на Бога.

129. **Разне изреке.** Онај коме се глава налази у води не може да удахне танани ваздух. Тако ни онај ко своју мисао погружава у овдашње бриге не може да удахне осећај новог света.

Као што смртоносни гас разара телесни састав, тако и непристојни призор уништава мир ума.

Као што стакло не може остати цело при судару са каменом који се налази у близини, тако ни светитељ не може да остане при својој чистоти и неоскрнављености уколико дуго остане заједно са женом и разговара са њом.

Као што силни и постојани приток воде дрвеће чупа са корењем, тако се притоком искушења устремљених на тело из срца искорењује и љубав према свету.

Као што горки лекови истребљују нечистоту рђавих сокова у телу, тако и жестина скорби чисти срце од лукавих страсти.

Као што онај ко штеди свог непријатеља на пољу борбе не може остати неповређен, тако ни подвижник који штеди своје тело не може избавити од погибли своју душу.

Уплашена изгледом нечег страшног, млада девојка трчи ка родитељима, хвата се за њихову одећу и тражи помоћ. Тако и душа, која је притешњена и скрушена страхом од искушења, жури да се припије уз Бога, призивајући га у непрестаној молитви. И док искушења продужавају да, једно за другим, нападају, она умножава мољење. Међутим, чим стекне слободу, она се предаје лутању мисли.

Као што се онај ко цару донесе велики дар награђује љубазним погледом, тако и оном ко у својој молитви има сузе велики цар векова, Бог, опрашта све грехове и награђује га благопријатним погледом.

Човек који код себе има драгоцени бисер обузет је непрестаним страхом док пролази путем око кога се налазе разбојници, презајући од могућности да буде нападнут и опљачкан. Тако и човек који има бисер целомудрености и иде по свету који је пун непријатеља на путевима, не може бити слободан од страха од разбојника све док не дође у обитељ гроба, тј. у земљу покоја.

Човек који у дан плача пије вино и опије се, заборавља сваку жалост и свој тежак положај. Тако и онај ко је опијен љубављу Божијом у овом свету, тј. у дому плача, заборавља све своје напоре и жалости. Због своје опијености он постаје неосетљив за све греховне страсти, његово срце се оснажује надом на Бога, душа му је лака као птица, а ум му се свакочасовно узноси са земље. Он својим мислима лебди изнад свега људског и наслађује се бесмртношћу код Свевишњег.

130. Смиреноумље је одећа Божанства. У њега се обукло Слово које се очовечило. Преко њега је Оно разговарало са нама у телу нашем. Оно је смиреноумљем прикрило узвишеност своје величине и своје славе, како твар не би била сажежена погледом на Њега. Твар не би могла да погледа на Њега да од ње није узео њен део и почео са њом да беседи. Стога се свако ко се обуче у ту одећу смирења облачи у самог Христа. Јер, он је пожелео да се унутрашњим човеком обуче у подобије у коме је за твар био видљив и у коме је поживео са њом сам Христос.

131. Смирење је нека тајанствена сила коју, по завршетку свог живота, примају савршени свети. Ова сила се силом благодати даје само савршенима у врлини, будући да у себи садржи све.

132. Није свако ко је скроман, ћутљив и кротак већ достигао степен смиреноумља. Чак ни онога ко се смирава сећајући се својих грехова и скрушавајући се због њих, нећемо назвати смиреноумним, премда је и то похвално. Он још не поседује смирење, иако га смишљено приближава себи: он само жели смирење, премда га још нема. Савршено смиреноумни нема потребе да својим мудровањем измишља узроке за смиреноумље, већ у свему пројављује смирење без труда и самопринуђавања.

133. Ако неко пита како да се стекне смирење, одговоримо му: *Доста је ученику да буде као учитељ његов и слуги као господар његов* (Мт.10,25). Погледај како пројављује смирење Онај који га је заповедио и који га и дарује. Подражавај му и стећи ћеш га.

134. На сваки начин треба да избегавамо све што у нама раздражује зле страсти, и нарочито да у себи одсецамо узроке страсти и оно што макар и најмању страст приводи у дејство. Када и поред тога ступе у дејство, треба да им се одупремо и да ступимо у борбу са њима. Ради тога је најбоље да се погружавамо у свог унутрашњег човека и да тамо пребивамо, непрестано обрађујући виноград свог срца. Уколико наш ум тамо пребива усамљен и отшелнички, са страстима већ борбу води благодат.

135. Циљ Спаситељевог доласка (приликом кога нам је дао своје животворне заповести као лекове који чисте наше страсно стање) беше да очисти нашу душу од повреде коју је изазвао први преступ и да је васпостави у првобитно стање. Оно што су лекови за болесно тело, то су заповести за страсну душу. Очигледно је да су заповести постављене као супротност страстима, ради исцелења преступне душе.

136. Повреда нам је дошла због преступа заповести. Из тога је очигледно да нам се здравље враћа њиховим испуњавањем. Без чињења заповести и пре него што кренемо путем који води ка душевној чистоти, уопште не треба да желимо или да се надамо очишћењу душе. И немој говорити да нам Бог и без чињења заповести по благодати може даровати очишћење душе. То су Господњи судови, и Црква нам не налаже да иштемо тако нешто. Јудејци су на свом повратку из Вавилона у Јерусалим ишли природним путем, док је Језекиљ натприродно стигао у Јерусалим и у Божанственом откривењу видео будуће обновљење. Нешто слично треба мислити и о душевној чистоти. Једни утабаним путем, кроз испуњавање заповести у многотрудном животу, својом крвљу долазе до душевне чистоте, а други се ње удостојавају по дару благодати. И чудно је то што нам није дозвољено да у молитви иштемо чистоту која се дарује по благодати, нити да се одричемо живота испуњеног делањем заповести. Јер, богаташу који је запитао: *Шта ми треба чинити да наследим живот вечни*, Господ је јасно рекао: "Испуњавај заповести" (Лк.10,25). На жељу богаташа да сазна нешто више, Он је рекао: *Ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима, и имаћеш благо на небу, па хајде за мном* (Мт.19,21). То значи: умри за све што имаш у себи, те живи у мени; изиђи из старог света страсти и ступи у нови свет духа. Јер, рекавши: "Узми крст свој" (Мт.16,24), Господ је научио човека да умре за све у свету. И пошто је у себи умртвио старог човека или страсти, Он му је рекао: "Иди за мном". Стари човек не може да иде Христовим путем.

137. Љубитељи пустиње и хвалиоци безмолвија, блажени Василије Велики и блажени Григорији су на безмолвије отишли тек пошто су проживели у свету упражњавајући се у вршењу заповести које су одговарале онима који живе у заједници. Након тога они су доспели до душевне чистоте и удостојили се духовног сагледавања. Затим су они пожурили и изашли на пустињско безмолвије. Од тог времена они су пребивали са својим унутрашњим човеком. Због тога су постали умозритељи, пребивајући у духовном сагледавању све док благодаћу нису били призвани за пастире Христове Цркве.

138. Пустиња успављује страсти. И од човека се захтева да их успава, или да их искорени, тј. савлада када буду устајале на нас. Успаване страсти се опет буде чим само сусретну узрок којим ступају у дејство. Желимо пустињу не само стога што успављује страсти, већ и због тога што у њој, услед недостатка чулног и удаљења од свих, можемо да се умудримо и да се у нама обнови унутрашњи, духовни човек у Христу, што сваког часа можемо пратити сами себе, и што наш ум може да постане бодар у чувању себе, избегавајући губитак сећања на своју наду.

139. Господ нам је назначио милосрђе као пут да се уподобимо величини Оца нашег небеског. Монаси, међутим, претпостављају безмолвије. Како то повезати?

Господ је назначио милосрђе као начин да се уподобимо нашем Небеском Оцу. Оно, наиме, милосрдне приближава Богу. И ми монаси поштујемо безмолвије, не искључујући милосрђе. Ми се старамо да се, колико је могуће, удаљимо од сујетних брига и метежа. Ми немамо намеру да се противимо дугу (према ближњима), већ се старамо о безмолвију (како бисмо верније испунили виши дуг) да се пребива у богомислију, којим се у највећој мери можемо вратити у чистоту и приближити Богу. Уколико, пак, понекад буде неопходна извесна помоћ братији, не треба да будемо немарни. Непрестано се принуђавајмо да у свако време у унутрашњости будемо милосрдни према свакој разумној природи. Јер, тако нам саопштава учење Господње и у томе се, а не у нечему другом празном, састоји обележје нашег безмолвија. И ми не треба само да чувамо то унутрашње милосрђе, већ и да своју љубав, када нас позову околности, покажемо споља.

140. Животодавац је пуноту заповести сажео у две заповести које собом обухватају све остале - у љубави према Богу и сличној љубави према образу Божијем. Прва задовољава циљеве духОвног сагледавања, а друга - сагледавања и делања. Јер, природа Божија је проста, невидљива и по природи нема потребе ни за чим. И свест је у свом самоудубљивању и у односу према Богу природно без потребе за телесном делатношћу. Њена делатност у томе је проста и пројављује се у једном делу ума; саобразно са простотом многопоклањаног Узроку који је изнад телесних чула. Друга, пак, заповест, тј. човекољубље, услед двојности природе захтева да је испуњавамо и невидљиво у свести, и - телесно.

Делатност свагда претходи сагледавању. Стога нико не може да се узвиси до области вишег уколико најпре није на делу испитао ниже. Ни један човек не сме да каже да у љубави према ближњем напредује свом душом уколико је запоставио део који се, сразмерно са силама, временом и местом, испуњује телесно. Јер, тек по његовом испуњењу постаје очигледно да у човеку постоји савршена љубав. И уколико смо у томе верни и истинити, души се даје сила да се у простим и ни са чим упоредивим појмовима пружа до велике области високог и Божанственог сагледавања. Где, пак, нема могућности да се љубав према ближњем оствари у видљивим телесним делима, пред Богом је довољно да покажемо своју љубав према ближњем која се остварује само душом.

141. Онај ко жели да заволи Бога изнад свега треба да се постара о чистоти своје душе. Чистота, пак, душе стиче се савлађивањем и истребљивањем страсти. Страсти су врата која су затворена пред лицем чистоте. Онај ко не отвори та закључана врата неће ући у непорочну и чисту област срца. Без тога, пак, душа не може да има смелост у часу молитве. Јер, смелост је плод чистоте и напора да се она стекне. Ево поретка којим се то дешава: трпљење са самопринуђавањем се са страстима бори за чистоту. Душа која победи страсти стиче чистоту, а истинска чистота чини да ум стиче смелост у време молитве.

142. Одрецимо се од тога да од Бога тражимо било шта високо. Изнад свега стекнимо трпљење за све што се дешава са нама. Са великим смирењем и скрушеношћу због онога што је у нама и због помисли наших иштимо отпуштење грехова својих и душевни мир. Један од отаца је писао: "Господ не прима молитву онога ко себе не сматра грешником". Написано је да *Царство Божије не долази на видљив начин* (Лк. 17,20). Ми се са своје стране на сваки начин постарајмо да простор свог срца делима покајања и животом који је Богу угодан доведемо до благоустројства. Оно што је Господње доћи ће само од себе уколико место у срцу буде било чисто и неоскрнављено. Црква Божија не одобрава оно што иштимо на видљив начин, тј. високе дарове Божије. Они који су их стицали, наслеђивали су гордост и пад. Јер, то није знак да човек воли Бога, већ да је душевно болестан. И како ћемо се ми отимати за високе дарове Божије када се Павле хвалио невољама и када је високим даром Божијим сматрао заједничарење у Христовим страдањима.

143. Све док болује страстима, душа чулима не осећа духовно, нити уме да га жели. Она га жели само по слуху ушију и по написаном. Душевну силу од тих болести лечи скривено делање заповести и заједничарење у Христовим страдањима. Наша првобитна природа је у Христовом Очовечењу примила обновљење и постала судеоник у Његовом страдању и смрти. Затим се, по обновљењу изливањем крви, осветила и постала способна да прими нове и савршене заповести. Да су нове заповести људима биле дане пре изливања крви и пре обнове и освећења наше природе може бити да би, слично древним заповестима, само одсецале порок од душе, немајући снаге да искорене његов корен. Сада, пак, није тако. Скривено делање и нове и духовне заповести које душа испуњава, држећи се страха Божијег, обнављају и освећују душу и скривено исцељују све њене делове. Јер, свима је очигледно какву страст нечујно у души исцељује свака заповест. Њихово дејство је приметно и за Исцелитеља и за исцељеног, као што је било и са крвоточивом женом.

144. Исцељење страсног дела душе може да се изврши и благодаћу, као што је било са блаженим апостолима. Међутим, то је дело посебног Божијег избора. Душа, пак, здравље обично стиче законитим путем. Тај пут се састоји у савлађивању страсти путем вршења заповести и напорних дела истинског живота. Ко је прошао тим општим путем одојен је млеком изван вештаствености овог света. Он је у себи одсекао претходну нарав и препородио се, као и првобитно, у духовном. По благодати је он стекао појмове унутрашњег човека и постао видљив за област духа, примивши у себе нови прости свет.

145. Када је ум обновљен и срце освећено сви појмови који у њему ничу су саобразни са природом света у који ступа. У њему се најпре буди љубав према Божанственом и он чезне за општењем са анђелима и откривењима тајни духовног света. Духовно познање твари чисти његов ум, те у њему засијава сагледавање тајни Свете Тројице, као и тајни многопоштованог домостроја предузетог ради нас. Затим он свецело улази у сједињење са познањем наде на будуће.

146. Када би душа, док је закључана у области страсти, могла истински да разуме духовно, не би имала потребе да пита и сазнаје о тајнама духовног света. Међутим, очигледно је да васпитавање и познање при страстима не доноси корист и да није довољно за отварање врата која су закључана пред лицем чистоте. Када се од душе одузму страсти, ум се просвећује и поставља на чистом месту природе, немајући више потребе за питањима. Он тада јасно види добра која се налазе на свом месту. Спољашња чула осећају ствар коју сусрећу природно, а не на основу вежбања. На исти начин разуми и о духовном сагледавању. Јер ум, уколико је здрав у својој природи, прозира у скривене тајне духа и у потпуности сагледава славу Христову. Он не пита, нити се учи, већ се наслађује тајнама новог света, изнад слободе воље, сразмерно ватрениости вере и наде у Христа.

147. Уколико желиш да ти срце постане обитељ тајни новог света, најпре се обогати телесним делима - постом, бдењем, службом, подвижништвом, трпљењем, обарањем помисли, и осталим. Свој ум везуј читањем Писама и удубљивањем у њих. Пред својим очима напиши заповести, а непрестаним молитвеним разговором и самоудубљивањем у молитвословља из срца искорењуј сваки образ и свако подобје које си раније примио. Приучавај свој ум да се увек удубљује у тајне Спаситељевог домостроја, престани да иштеш познање и сагледавање које у свом месту и у своје време превишавају словесно одисовање и продужавај са делањем заповести и трудом око стицања чистоте. Моли Господа да те удостоји умног живота. Почетак, средина и крај овог живота сачињава следеће: одсецање свега сједињењем са Христом. Уколико желиш сагледавање тајни, у себи негуј заповести делом, а не само стремљењем да их спознаш. Духовно сагледавање дејствује у области чистоте.

148. Сагледавање тајне вере је код синова повезано са вером и напаса се на пољима Писма. Речи које су недостижне познању постају схватљиве помоћу вере. Познање о њима ми стичемо у сагледавању које се остварује по очишћењу. За духовне тајне које су више познања и које не осећају ни телесна чула, ни разумна сила ума, Бог нам је дао веру. Њоме само сазнајемо да те тајне постоје. Од те вере се у нама рађа нада на њих (тј. нада да ћемо их разумети). Вером исповедамо да је Бог Господ, Владика, Творац и Устројитељ свега. Подстицани, затим, савешћу ми решавамо да треба да вршимо Његове заповести и да разумемо да старе заповести испуњава страх, а животворне Христове заповести - љубав, као што говори Господ: *Ако ме љубите, заповести моје држите. И ја ћу умолити Оца, и даће вам другог Утешитеља* (Јн. 14, 15-16). Долазак Утешитеља Он назива даром откривења духовних тајни. Стога се у примању Духа, кога су примили апостоли, састоји све савршенство духовног познања. И Господ је обећао да ће умолити Оца да им да Утешитеља како би, уколико врше заповести и очисте себе, са њима остао у векове. Видиш ли да се због чувања заповести ум удостојава благодати тајанственог сагледавања и откривења духовног познања.

149. Чување заповести пројављује такву силу једино када се врши из љубави према Дародавцу, а не из страха. Стога законита врата која воде у сагледавање јесте љубав. Божанствена љубав оне који су је стекли узноси у сва откривења познања и тајанствених сагледавања. Стога најпре треба стећи љубав. После тога ће сагледавање духовног за нас бити нешто природно. Схвати мудрост блаженога Павла који је оставио све дарове које саопштава благодат и искао само најсуштинскије, тј. оно чиме се примају и чувају дарови - љубав (1. Кор. 13). Она је место откривења. На том месту се сагледавање показује само од себе. По мери природног узрастања душа стиче ново и ново познање о оном што постоји у свету, сваког дана се све више учећи. Тако се човек и у духовном сагледавању и Божанственом осећању обучава сразмерно са узрастањем у разумном животу. Дошавши у област љубави, он духовно сагледава на његовом месту.

150. Духовно се не покурава све док човек примењује усилје да га сведе себи. И уколико он дрско узмашта да га разуме пре времена и подиже свој поглед ка њему, његов вид ће отупети и он ће

примећивати једино призраке и ликове. Чим то будеш схватио својим расудљивим умом, више се нећеш трудити да сагледавање стекнеш пре времена. Уколико ти се учини да и сада (пре ступања у област чистоте и љубави) имаш сагледавање, радиће се, заправо, о сенци призрака, а не о сагледавању. Јер, код свега мисленог постоји сличност и маштарски образ, а постоји и истинско сагледавање. И у природној области се некад види стварност, а некад њена супротност: око уместо стварности види сенку, види воду тамо где је нема, види здања која висе у ваздуху, иако стоје на земљи. Сличне појаве постоје и у мисленом.

151. Уколико виђење не буде очишћено делањем заповести и делима безмолвног живота, уколико не стекне савршену светлост љубави и не узнатређује у узрастању у Христовом обновљењу, ум не може постати истински видилац Божанственог сагледавања. И сви образи духовног које ум мисли да је саставио у себи називају се привидом, а не стварношћу. И чињеница да ум види једно уместо другог произилази од тога што се није очистио. То се десило и са спољашњим философима који су духовним сматрали оно што нису примили од истинског учења од Бога. Они су о томе говорили са неприличним самоувереном, раздељујући једног Бога у многобоштву, излажући и слажући се међу собом кроз неозбиљност помисли, и ту машту безумља својих помисли називајући умозрењем природа.

152. Истинско сагледавање чулних и надчулних природа, као и саме Свете Тројице, удељује се Христовим откривењем. Њему је људе научио и на њега указао Христос када је првоначелном својом Ипостасју остварио обновљење људске природе, вративши јој прву слободу. Он је својим животворним заповестима пробио пут ка истини. Наша природа ће постати сагледатељ истине, а не маште, тек кад човек, трпећи страдања, делања и скорби, са себе свуче старог страсног човека, као што новоређенче са себе скида постељицу приликом изласка из мајчине утробе. Препородивши се духовно, тада ум постаје способан да прими сагледавање своје отаџбине.

153. То сагледавање јесте храна ума, све док не дође у стање да прими још више сагледавање. Једно сагледавање, наиме, човека предаје другоме, све док ум не буде узведен у област савршене љубави. Љубав је обитељ духовног и насељава се у чистоту душе. Када ум доспе до области љубави благодат почиње да дејствује. Ум прима духовно сагледавање и постаје видилац скривеног.

154. Као што сам већ говорио, дар откривења умног сагледавања даје се на два начина. Понекад се даје благодаћу због ватрене вере, а понекад због вршења заповести и чистоте. По благодати је дат блаженим апостолима. Они ум нису очистили вршењем заповести, већ ватреном вером. Они су у простоти поверовали у Христа и свакако са запаљеним срцем ишли за Њим. И кад је извршио свој предивни домострој, Христос им је послао Духа Утешитеља који их је очистио и усавршио њихов ум, стварно умртвивши у њима старог страсног човека, и стварно оживотворивши у њима новог духовног човека. И блажени Павле је био тајанствено обновљен, примивши сагледавање откривења тајни. Није написано оно што је Христос са њим разговарао, већ се наводи само оно што му је рекао Ананија: *Савле брате, Господ наш Исус, који ти се јавио на путу... послао ме је да прогледаш и да се испуниш Духа Светога* (Дап.9,17). И кад га је крстио, он се испунио Духа Светог. Он је осетио скривене тајне откривења, као што се десило и са светим апостолима којима је Господ Исус говорио: *Још вам имам много говорити, али сада не можете носити. А када дође Он, Дух Истине, увешће вас у сваку истину... и јавиће вам оно што долази* (Јн.16,12-13).

155. Тек кад је примио Духа Светог и кад се Њиме обновио, блажени Павле се удостојио тајни откривења и почео да духом сагледава откривења, наслађујући се сагледавањем, слушајући неисказане речи, упражњавајући сагледавање изнад природе, одушевљавајући се сагледавањем небеских сила и наслађујући се духовним. Такво усхођење он није достигао по својој жељи, као што у свом безумљу тврде јеретици (евхити). Ум уопште не може да усходи тамо. Напротив, Павле је био уздигнут духом откривења, као што је сам писао у Посланици Коринћанима (2.Кор.12,2-4), насупрот сујетним људима који су се поредили са светим апостолима и који су машту својих помисли називали духовним сагледавањима.

156. Расуђујући о људима који су обременени страстима па ипак ступају у испитивање о законима телесног и бестелесног (ни у чему се не разликујући од болесника који нуде правила о чувању здравља), један од светих је написао: "Сазнавши да ученици који су занемаривали заповести и који нису савладали страсти желе блаженство сагледавања тајни (које је могуће само по очишћењу од страсти), блажени Павле је рекао: "Свучите најпре старог човека страсти. Тада пожелите да се обучете у новог човека, обновљеног познањем тајни на подобије Творцу, и не желите блаженство које имам ја и остали апостоли, које је дато дејством благодати, стога што Бог неке милује, а неке отврдоглављује, како сам хоће (Рим.9,18)". Јер, ко ће стати пред лице Његово, или ко ће се успротивити Његовој вољи? Понекад Бог

дарива ни за шта, а понекад тражи дела и очишћење па тек онда шаље дар. А понекад ни после дела и очишћења не даје овде, него га чува да би сагледавање дао на свом месту".

157. Сматрамо да Он тако поступа и односно мањег дара, наиме, опроштаја грехова. Јер, Он крштење поклања као дар, не тражећи савршено ништа изузев вере. У покајању за грехе, пак, Он опроштај не даје као дар, већ захтева труд, скорб, жалост, скрушеност, сузе, дуготрајни плач. И тек тада опрашта. Разбојнику је одмах опростио због исповедања речју на крсту, обећававши му Царство, а од грешнице је захтевао веру и сузе.

158. Душа која воли Бога само у Њему налази своје спокојство.

Да би срцем био у свези са Богом мораш претходно да раскинеш сваки спољашњи савез. Јер, сједињењу са Богом претходи разрешење од вештаства.

Младенцу се хлеб даје као храна тек пошто је отхрањен млеком. И човек који намерава да напредује у Божанственом треба да се најпре одвоји од света, као дете од наручја и дојки матерњих.

Телесно делање претходи душевном, као што је прах претходио души која је била удахнута у Адама. Ко није стекао телесно делање, не може имати ни душевно. Јер, друго се рађа од првог, као клас из голог пшеничног зрна. Ко, пак, нема душевно делање, лишиће се духовних дарова.

159. Као што после сејања суза следе прегршти радовања, тако и после злопаћења Бога ради следи радост.

Земљоделцу је слатак хлеб којије добио знојем. Слатка су и дела правде срцу које је примило Христово познање.

Са добром вољом претрпи и увреду и понижење како би имао смелост пред Богом.

Човек који са познањем трпи ружну реч од онога коме није учинио неправду на своју главу полаже трнов венац. Блажен је он јер се овенчава нетљеношћу, премда тога ни сам није свестан.

160. Онај ко са познањем бежи од сујетне славе у својој души је осетио будући век.

Ум онога ко у садашњем животу бежи од покоја већ сагледава будући век. Онај, пак, ко је свезан грамжљивошћу јесте роб страсти.

Немој мислити да је само стицање злата и сребра грамжљивост. Оно је присутно код сваког стицања ствари за које је привезана твоја воља.

Немој хвалити онога који се злопати телесно, али даје на вољу чулима, тј. слуху, отвореним и неуздраним устима и блудећим очима.

161. Знај да остављање грехова дужницима припада делима правде. Тада ћеш увидети тишину и светлост по целом уму свом.

Милостиви који није виши од своје правде није милостив, тј. прави милостиви не даје људима милостињу само из свог сопственог, него и са радошћу од других трпи неправду и милује их.

Милостив је онај ко душу своју полаже за брата, а не онај ко само давањем указује милост своме брату.

Милостив је и онај ко није толико бестидан да брату, који га удари, узврати и ожалости његово срце.

162. Заволи труд бдења како би нашао утеху у ономе што је блиско твојој души.

Занимај се читањем у безмолвију како би твој ум свагда био узношен ка чудесима Божијим.

Заволи сиромаштво са трпљењем како би уједно сабрао свој ум у односу на маштање. Омрзи простран живот како би твоје помисли остале безметежне. Уздржавај се од многога и побрини се само о души како би је спасао од растурања унутрашње тишине.

163. Заволи целомудреност да се у време своје молитве не би постидео пред Богом.

Стегни чистоту у делима својим како би ти се озарила душа на молитви и како би ти се сећањем на смрт у уму распламсала радост.

Немој бити лењив у свом делању да се не би постидео кад станеш међу своје пријатеље.

Немој своју слободу везивати оним што служи наслади како не би постао слуга слугу.

Нека ти одећа буде сиромашна како би понизио помисли које се рађају у теби, тј. високоумље срца. Ко воли сјај неће моћи да стекне слободне мисли, будући да се срце унутрашње усмерава према изгледу спољашњих образа.

164. За смиреноумљем следи уздржање и ограничавање у свему.

Услед постојаног ограничавања, смиреноумље долази до сагледавања и душу украшава целомудреношћу. Таштина, пак, услед непрестаног метежа и смућења помисли, из свега што сусреће сабира нечисто имање и оскрнављује срце. Она непристојним погледом гледа на природу ствари и ум занима срамним представама. Смиреноумље, пак, себе духовно украшава сагледавањем, побуђујући онога који га је стекао на славословље.

165. Боље је да сам себе разрешујеш од уза греха, неголи да робове ослобађаш од ропства.

Боље је да се умириш у души својој, у једномислију троделног састава у теби, тј. тела, душе и духа, неголи да својим учењем умирујеш размислене. Григорије говори: "Добро је богословствовати ради Бога, али је боље да се човек очисти за Бога".

За тебе је корисније да се постараш о томе да оно што је у твојој души пало од страсти подигнеш подстицањем својих помисли да се окрећу ка Божанственом, неголи да васкрсаваш мртве.

166. Све дане свог живота, ма где се нашао, сматрај се странцем како би био у стању да се избавиш од штете која се рађа од слободног општења.

Свагда благосиљај устима па те неће вређати, будући да се увреда рађа од вређања, а благослов од благосиљања.

На сваком делу се сматрај оскудним како би учио, и читавог живота ћеш се показивати мудар.

Немој причати другоме оно што сам ниси испитао како се не би постидео сам себе и како се по упоређивању твог живота не би открила твоја лаж.

167. Чувај се да не читаш јеретичка учења. Јер, то више него било шта друго на тебе може подићи духа хуле.

Често и ненасито читај књиге учитеља о промислу Божијем. Оне, наиме, ум руководе ка поимању поретка у творевини и делима Божијим и укрепљују га. Својом тананошћу оне га припремају за примање светлосарних мисли и чине да он у својој чистоти иде ка познању твари Божијих.

Читај Јеванђеље које је завештао Бог ради познања целе васељене како би се твој ум погрузио у чуда Божија.

Твоје читање нека се одвија у непомућеној тишини. Буди слободан од многобрижљивости о телу и од житејског метежа како би, при сладосном разумевању, у души осетио најслађи укук који превазилази сваки осећај и како би твоја душа истрајала у том осећању.

168. Чисти своју душу, збаци са себе бригу о ономе што је изван твоје природе, на своје појмове и покрете стави завесу целомудрености и смирења. Тако ћеш наћи оно што је унутар твоје природе, будући да се смиренима даје откривење тајни.

169. Уколико си решио да своју душу предаш на дело молитве која очишћава ум и на пребивање у бодрости ноћу како би стекао светао разум, треба да се удаљаваш од гледања на свет, да прекинеш сусрете са људима, да их не примаш у своју келију, чак ни под видом користи, изузев једнодушних, једномислених и оних који знају твоје тајне. Буди опрезан у односу на смућење од душевних беседа, те по одсецању спољашњих разговора са својом молитвом сједини милостињу да би ти душа угледала светлост истине. У мери у којој срце престаје да се узнемирава спољашњим предметима ум уразумљује мисли и обавља Божанствена дела, долазећи до изумљења. Јер, уколико покажемо незнатну марљивост, душа обично брзо једну беседу замењује другом.

170. Да би једну беседу заменио другом (празну - душеспасоносно) треба да се бавиш читањем Писма и Житија светих. Јер, када будеш стао на молитву и на своје правило, уместо размишљања о ономе што си видео и чуо у свету, у себи ћеш обрести размишљање о Божанственим Писмима која си читао. То размишљање ће изазвати заборав светских успомена, чиме ум долази до чистоте. То је значење реченога да читање помаже души када стане на молитву и да се душа молитвом просвећује у читању. Читање, опет, уместо спољашње смесе, пружа храну разним видовима молитве. Према томе, душа се

читањем просвећује за свагдашњу марљиву и несмућену молитву.

171. Телољупци и стомакоугодници не треба да улазе у испитивање духовних предмета, као што ни блудница не треба да разговара о целомудрености.

Крајње болесно тело не подноси масну храну. Ни ум који је заузет светским не може да се приближи испитивању Божанственог.

Огањ се не распаљује у сировим дрвима. Ни Божанствена ватра се не разгорева у срцу које воли покој.

Онај ко својим очима не види сунце, на основу самог слуха другоме не може описати његову светлост. Он чак и не осећа његову светлост. Исто бива и са оним који својом душом није осетио сладост духовних дела.

172. Оно што ти претекне од твојих дневних потреба подај сиромасима, те са смелошћу пођи да принесеш своје молитве, тј. да са Богом беседиш као са Оцем.

Ништа не може толико срце приближити Богу као милостиња. И ништа у души не рађа толико тишине као добровољно сиромаштво.

Када дајеш, дај са великодушношћу и са осмехом на лицу, и опскрби у већој мери него што траже.

Немој се трудити да схватиш ко је достојан, а ко није. Нека пред тобом сви људи буду једнаки с обзиром на добро дело. Јер, на тај начин можеш и недостојне привући добру, будући да се душа помоћу телесног брзо доводи у страх Божији.

173. Своју келију очисти од сувишних ствари. То ће те привести уздржању, чак и да ниси вољан. Оскудица у свему човека учи уздржању.

Они који су однели победу у спољашњој борби (мислим на борбу коју на душу подижу чула слуха, вида и остала) не морају се бојати ни унутрашње борбе.

Када затвори градска врата, тј. чула, човек ратује унутра и не боји се зловника изван града.

Блажен је онај ко то зна и ко се не обременује мноштвом дела, већ сву телесну делатност обраћа на молитвени труд.

174. У тренуцима кад Бог буде твоје срце приводио у умилење, потруди се да непрестано чиниш поклоне и да преклањаш колена.

Немој свом срцу допуштати да се брине о било чему у време кад демони почну да те убеђују да се латиш других послова. Тада посматрај и диви се ономе што ће проићи из тога.

Међу подвижничким борбама ништа није толико важно и тешко и ништа не изазива толико зависти код демона као пружање пред Христовим крстом и даноноћна молитва, који чине да изгледа да су човеку руке везане позади.

Лати се тота уколико нећеш да твоја ватреност охладни и да не осиромашује у сузама. Бићеш блажен ако се о томе будеш старао дан и ноћ, и ако не будеш искао било шта друго.

Уколико се не будеш подвизавао, нећеш наћи, и уколико са ватреношћу не будеш ударао у врата и непрестано пребивао поред њих у бдењу, нећеш бити услышен.

175. У човековом срцу се неће пробудити сладост Духа Божијег, његови удови неће примити чистоту у овом животу и Божанствене мисли неће ући у његову душу (остајући непримећене и сакривене), све док спољашњи човек не умре за све светско (не само за грех, него и за свако дело), и унутрашњи човек за лукаве мисли, и док природни покрети тела не изнемогну, поставши немоћни да у срцу пробуде греховну сладост. У човеку се неће пробудити духовна опијеност све док у свом срцу не умрвати старање о житејском (изузев о неопходним захтевима природе) и док бригу о томе не препусти Богу.

176. Ко са убеђењем и осећањем у уму држи [мисао] о једнакости ка којој води општи крај свих, неће имати потребе за другим Учитељем да би се одрекао од житејског.

Онај ко се добровољно не удаљује од узрока страсти, невољно се увлачи у грех. Узроци, пак, греха су следећи: вино, жене, богатство, телесно здравље. Они то, ипак, нису по самој својој природи, већ стога што природа преко њих лако нагиње ка греховним страстима. Стога човек треба да се марљиво пази тога.

Људи се гнушају сиромаштва, а Бог још више - високоумне душе и надменог ума. Људи поштују богатство, а Бог смирену душу.

177. Уколико хоћеш да поставиш почетак добром делању најпре се припреми за искушења која те сусрећу. Јер, непријатељ има обичај да онога који је са ватреном вером започео добар живот сусретне са разним страшним искушењима. Његова намера је да у њему изазове страх како би охладнео у добром произвођењу и изгубио ватреност у богоугодном делању. Стога се припреми да храбро сусретнеш искушења која се подижу на врлину, па тек онда започињи делање.

178. Заповести Божије су више од свих ризница света. Ко их је стекао, у себи је обрео Бога.

Онога ко се увек успокојава у Божијем старању, Бог чини приставником дома.

Онога ко жели испуњење воље Божије воде небески анђели.

Онај ко се боји греха без саплитања врши страшно путовање и у време мрака пред собом и унутар себе налази светлост.

Стопе оних који се боје греха чува Господ. У време саплитања њих предухитрује милост Божија.

Онај ко своја сагрешења сматра малим, пада у још горе од претходних и носи седмоструку казну.

179. У смирењу сеј милостињу па ћеш на Суду пожњети милост.

Оним чим си изгубио добро треба да га поново стекнеш. Ако си изгубио целомудреност и пребиваш у блуду, Бог од тебе неће примити милостињу. Јер, Он од тебе хоће светињу тела.

И свака друга болест се лечи лековима који су јој својствени. Ако си побеђен завишћу, због чега се упињеш у борби са сном (а не против зависти)?

180. Још док је преступ мали, док није сазрео, док не пусти гране у ширину и не сазре потруди се да га искорениш. Немој се предавати немару док ти недостатак изгледа мали, иначе ће касније постати нечовечни господар. Тада ћеш бежати од њега као роб и заробљеник. Ко се, пак, с почетка супротстави страсти, убрзо ће загосподарити над њом.

181. Онај ко може да са радошћу поднесе увреду, чак и ако у рукама има средство да је одбије, примио је од Бога утеху по својој вери у Њега. Онај, пак, ко са смиреноумљем трпи окривљавања која подижу на њега, достигао је савршенство и њему се диве свети анђели. Јер, ни једна друга врлина није толико висока и толико тешко испуњива.

182. Немој веровати да си снажан све док не будеш искушан и не покажеш се непромењив.

Немој се уздати у своју силу да не би било попуштено да паднеш због немоћи. Јер, тада ћеш из самог пада дознати своју немоћ.

Немој имати поверење у своје знање да те непријатељ не би уловио својим лукавством.

Никада речима немој хвалити дела своја да не би био постиђен.

Бог попушта да се човек измени у свему ономе чиме се хвалио како би се понизио и научио смирењу.

183. Своје око непрестано узводи ка Богу. Јер, покров и промисао Божији обухватају све људе, премда остају невидљиви. Они се откривају само онима који су се очистили од грехова и који свагда помишљају о Богу, и то само о Њему једином. Њима се првенствено открива промисао Божији када Бога ради улазе у искушење. Тада они промисао Божији као да виде телесним очима, саобразно са мером и узроком искушења које постиже сваког од њих. То их подстиче на храброст. То видимо у случају Јакова, Исуса Навина, три младића, и осталих светих којима се промисао Божији јављао у неком људском виду, подстичући их и утврђујући у благочастивости.

184. Треба ли нешто говорити о подвижницима који су туђи свету и о отшелницима? Они су од пустиње направили град, и учинили је насељем и обитељу анђела. Ка њима су, услед благоустројства њиховог живота, увек долазили анђели и, као ратници једног Владике, повремено ратовали заједно са њима. Они су у све дане свог живота волели пустињу, и из љубави према Богу живели у горама, пећинама и провалијама земаљским. Будући да су они, оставивши земаљско, заволели небеско и постали подражаваоци анђела, сами свети анђели од њих, по правди, нису сакривали свој изглед, већ су испуњавали сваку њихову жељу и у свему им помагали.

185. Ко је једном за свагда себе посветио Богу, проводи живот у спокојству ума.

Без неграмжљивости душа не може да се ослободи од метежа помисли. Не привевши осећања ка безмолвију, она неће осетити мир у мислима.

Не улазећи у искушења, нико неће стећи духовну мудрост.

Без приљежног читања нећеш спознати тананост помисли.

Без тишине помисли ум се неће уздићи до скривених тајни.

Без наде по вери душа не може да се смело одважи на искушења.

Без искуства очигледног Божијег покровитељства срце неће бити у стању да се нада на Бога.

Душа неће имати општење са Христом уколико са познањем не окуси од Његових страдања.

186. Ко милује сиромашног, обрешће Бога за старатеља. Ко осиромаша Бога ради обрешће неоскудне ризнице. Бог нема потребе ни за чим, али се весели кад види да човек успокојава Његов образ и поштује га Њега ради. Уколико ти неко иште нешто од онога што имаш немој говорити у срцу свом: "То ћу оставити души својој како би се успокојила, а њему ће оно што му је потребно Бог дати из другог места". Такве мисли приличе неправедним људима који не знају за Бога. Праведни и добри човек своју част неће дати другом, нити ће дозволити да му време благодати пролази без дела. Бог ће сиромашног и потребитог човека опскрбити, будући да Господ никог не оставља, али се ти, удаљујући од себе сиромашног, уклањаш од части коју ти Он даје и одбацујеш Његову благодат. Стога се весели када дајеш и говори: "Слава ти, Боже, што си ме удостојио да нађем некога кога ћу успокојити". Ако, пак, немаш ништа што би дао још више се радуј и, благодарећи Бога, говори: "Благодарим ти, Боже мој, што си ми дао благодат и част да осиромашим ради твог имена и што си ме удостојио да, у болести и сиромаштву, окусим од скорби која је постављена на путу заповести твојих, којим су ишли и свети твоји".

187. Наша природа је постала лако доступна страстима. У данашњем свету је много искушења и од тебе зло није далеко: оно се точи у теби и налази се под твојим ногама. Као што су трепавице на очима близу међу собом, тако су и искушења блиска људима. Бог је то премудро устројио ради твоје користи, тј. да би ти постојано ударао у Његова врата, да би се страхом од невоља у твој ум сејало сећање на Њега, да би му се приближавао у молитвама и да би се твоје срце освећивало непрестаним сећањем на Њега. Бог те није створио недодирљивим за невоље како, пожелевши да постанеш бог, и ти не би наследио оно што је наследило онај ко је најпре био даница, а затим се, због превазношења, претворио у сатану. Он те није створио ни непоколебивим ни непокретним како не би постао сличан природи неодушевљених ствари.

188. Непрестано се чисти пред Богом, имајући у срцу сећање на Њега да не би, оставши дуго без сећања на Њега, остао и без смелости у тренутку када му прилазиш. Јер, смелост пред Богом јесте последица честог разговора са Њим и многих молитава.

Општење са људима бива преко тела, а општење са Богом преко душевног сећања на Њега, преко пажње у молитвама и преко свецелог предавања Њему.

Дуговременим чувањем сећања на Бога душа повремено долази до изумљења и дивљења. *Нека се узвесели срце оних који траже Господа. Тражите Господа, осуђени, и утврдите се надом. Тражите лице Његово* покајањем (Пс. 104,3-4), осветите се светињом лица Његовог, и очистите се од грехова својих.

189. Неправедник на кога наилази искушење нема наде којом би призвао Бога и од Њега очекивао спасење, будући да се у дане свог покоја удаљавао од воље Божије.

Богу се моли пре него што на тебе наиђе невоља. Тако ћеш га и у време горчине наћи и услишиће те.

Нојев ковчег је био направљен у време мира. Његова дрва су обрађена сто година раније. И у време гнева неправедни су погинули, а за праведника је он постао покров.

190. Они у којима је свет мртав са радошћу трпе увреде. Они, пак, у којима је свет жив не могу да трпе увреде већ, покретани таштином, падају у гнев и од неразумног покрета доспевају у смућење или их обузима туга.

Онај ко хоће да напредује у врлини трпљења увреда и великодушности треба да се удаљи од својих сродника и да постане странац. Јер, у својој отаџбини човек не може напредовати у тој врлини.

Једино велики и силни могу таква страдања да подносе међу својим сродницима. То могу само они у којима је умро свет, будући да они у садашњем свету већ не очекују никакву утеху.

191. Као што је благодат блиска смиренумљу, тако су болне невоље блиске гордости.

Очи Господње су на смиренумнима да би их обрадовале. Лице, пак, Господње се окренуто против гордих да би их смирило.

Радо примај погрде у својој величини, и избегавај величање у својој маленкости.

Част бежи од онога који стреми за њом. Онога, пак, ко бе-жи од ње, она верно прати.

Бог ће напојити својим добрима онога који гладује и жеђује Њега ради.

Бог облачи у одећу нетрулежности и славе онога који трпи наготу Њега ради.

Онај који осиромаша Бога ради, биће утешен Његовим истинским богатством.

Читавог свог живота се сматрај грешником да би био оправдан за читав свој живот.

Општи са онима који имају смирење и научићеш се њиховој нарави.

Нека одлика твоје нарави буде да си према свима увек љубазан и уљудан.

192. Бог је попустио да душа буде доступна страстима ради њене користи. Он је сматрао да не би било корисно да је постави изнад страсти пре другог препорода. Души је корисно да буде доступна страстима због рањавања савести, иако је пребивање у страстима - дрско и бестидно.

Као што се од стомакоугађања рађа метеж помисли, тако се од причљивости и непажљивих разговора рађа бесмисленост и склизнуће ума из свог поретка.

Брига о житејским стварима душу приводи смућењу. Смућивање њима помућује и ум и лишава га тишине.

Иноку који се посветио небеском делању приличи да буде изван сваке житејске бригае како би, погрузивши се у себе самог, био изван свега што припада овом веку. Починувши од свега тога, он већ може без расејаности да се дан и ноћ поучава у закону Господњем.

193. Телесни напори без чистоте ума су исто што и бесплодна утроба и усахле дојке. Јер, они се не могу приближити познању Божијем. Они умарају тело али се не старају да из ума искорене страсти. Стога ништа не могу пожњети.

Као што онај ко сеје по трњу ништа не може да пожање, тако ни онај ко се упропашћује злопамћењем и грамжљивошћу ни у чему не може да успе, већ стење на постељи својој од бесанице услед брига о делима које га притискају.

194. У души која је просијала сећањем на Бога и неуспављивим даноноћним бдењем Господ саздаје облак који је штити, који је осењује дању и који је ноћу осветљује огњеном светлошћу. У њеном мраку сија светлост.

195. Као што облак сакрива светлост месеца, тако испаравања стомака изгоне из душе Божију премудрост.

Оно што је пламен у сувим дрвима, то је тело са пуним стомаком.

Као што једно запаљиво вештаство, додато другом, увећава пламен огња, тако и разноврсност јела увеличава похотно кретање у телу.

У сластољубивом телу не обитава познање Божије. Онај ко воли своје тело неће стећи благодат Божију.

Као што се при порођајним боловима на свет појављује плод који весели ону која рађа, тако се при мучењу грла у души рађа плод познања тајни Божијих.

Као што се отац стара о деци, тако се и Христос брине о телу које се злопати ради Њега. Он увек стоји близу његових уста.

196. Странац је онај ко је својом мишљу стао изван свега житејског.

Монах је онај ко пребива изван света и онај ко увек моли Бога да му дарује будућа добра.

Богатство монаха је утеха која се налази у плачу и радост од вере која засијава у скривницама ума.

Девственик је онај који је тело сачувао неоскрнављеним од плотског спајања, и који се стиди и најмањег спомињања о томе.

Ако волиш целомудреност срамне помисли одгони упражњавањем у читању и дуготрајној молитви. Тада ћеш имати оружје против природних побуда. Без тога се у души не може видети чистота.

197. Ако си истински милосрдан, немој се жалостити у унутрашњости када ти се нешто одузме неправедно, нити коме страном помињи о губитку.

Нека губитак који су ти нанели увредиоци буде прогутан твојим милосрђем, као што се опорост вина потиरे мноштвом воде.

Мноштво свог милосрђа докажи добрима која дајеш онима који су те увредили, као што је блажени Јелисеј поступио са непријатељима који су намеравали да га узму у плен (4.Цар.6,13-23).

198. Онај ко је истински смиреноуман не смуђује се кад му чине неправду и ништа не говори у своју заштиту, већ прима клевете као истину. Он се не стара да људе увери у то да је оклеветан, већ тражи опроштај. Понеки су добровољно на себе навлачили назив нечистих, иако нису били такви; други су трпели назив прељубочинца иако су били далеки од прељубе, сузама сведочећи да на себи носе плод греха који нису учинили, и са плачем молећи од увређених опроштај за незаконце које нису учинили, будући да им је душа била увенчана сваком чистотом и непорочношћу. Други су се, да их не би прослављали због превасходних правила живота која су испуњавали у тајности, представљали као сулуди, иако су били растворени Божанственом сољу и непоколебиви у својој тишини, тако да су на висини свог савршенства имали свете анђеле као сведоке својих успеха.

199. Спаситељ је многим обитељима код Оца назвао различите мере умова који се настањују са оне стране, тј. разлике и особености духовних дарова којима се наслађују умови. Он је обитељи назвао многима услед разлике у степену дарова, а не због разлике у месту. Чулним сунцем се наслађује свако саобразно са чистотом и силом пријемчивости очију. Исто тако један светилник у једном дому одаје различиту светлост, премда се светлост не дели на многе делове. Тако ће и у будућем веку сви праведници неодвојиво пребивати на једном месту, али ће свако по својој мери бити озарен мисленим Сунцем и по свом достојанству привлачити радост и веселје из једног ваздуха, од једног места, престола, призора и образа. И нико неће видети меру свог ближег, нити вишег, нити нижег, како разлика у благодати не би била узрок туге и жалости. Тамо ће се свако, по даној му благодати, унутрашње веселити у својој мери. За све је један призор и једна област: осим два степена, тј. горње и доње стране, у средини постоји разноврсност у даровима.

200. Хотећи да ум оскрнави блудним сећањем, ђаво најпре испитује његово трпљење љубављу према таштини, покушавајући да прилог те помисли не представи као страст. Он обично тако поступа са онима који чувају свој ум и у које не може лако да положи било какву неприличну помисао. Када, пак, човека истргне из његове чврстине, приметивши да почиње да разговара са првом помисли, ђаво га сусреће са нечим што напомиње блуд и његов ум свраћа на нешто непристојно. Ум се најпре смуђује због изненадног прилога, а затим се мири са њим и од мисли већ прелази на дела. Међутим, уколико одступи назад и предупреди први напад помисли, ум, уз помоћ Божију, може лако да савлада и страст.

201. Боље је страсти одбијати сећањем на врлине, неголи противљењем. Јер, иступајући из своје области и подижући се на борбу, оне у уму запечаћују своје образе и ликове. Та борба стиче велику власт над умом, силно смуђујући и приводећи у сметеност помисли. Уколико се, пак, поступи на први начин, по одгнању страсти у уму не остаје њихов траг.

202. Све док не прими Утешитеља, човеку су потребна Божанствена Писма како би му се сећање на добро запечатило у мисли и како би се непрестаним читањем у њему обнављало стремљење ка добру, чувајући његову душу од тананости греховних путева. То му је неопходно стога што још није примио силу Духа која удаљује заблуду и заробљује душекорисна сећања. Када, пак, сила Духа сиђе на дејствену душевну силу у човеку, у срцу се укоренују заповести Духа. Тада се он тајно учи од Духа, немајући више потребу за помоћу од чулног вештаства. Јер, док се срце учи од вештаства, учење прате заблуда и заборав, а кад се учи од Духа, сећање остаје неповређено.

203. Птица без крила јесте ум који је кроз покајање тек недавно напустио пут страсти. Он се у време молитве упиње да се узвиси над земаљским, али не може, већ гамиже по површини земље, немајући силе да полети. Па ипак, уз помоћ читања, делања, страха и старања о мноштву врлина он сабира своје

помисли. Он само то и зна. И то му на кратко време чува ум неоскрнављеним. Међутим, касније долазе сећања и смуђују и оскрнављују срце, будући да човек још није осетио спокојан ваздух слободе. У њега ум улази тек после дугог времена, када заборави на земно. Јер, он најпре има само телесна крила, тј. врлине које се врше споља, будући да је још далек од сагледатељних врлина и од њиховог осећања. И управо оне представљају крила ума на којима се човек приближава небеском и удаљава од земаљског.

204. Све док Господу служи нечим чулним, у човековим помислима се запечаћују његови образи и он Божанствено представља у телесним образима. Када, пак, стекне осећај унутрашњег, његов ум ће се по мери осећања, са времена на време, узвишавати изнад образа ствари.

205. Признак тога да ти се душа приближава изласку из таме јесте следећи: срце ти гори и као огањ се распаљује дан и ноћ, услед чега ти цео свет изгледа као смеће и пепео, и ти не желиш чак ни храну од сладости нових и пламтећих помисли које се непрестано буде у твојој души. Теби се изненада даје извор суза које теку као поток без принуде и прате свако твоје дело, тј. и читање, и молитву, и размишљање, и примање хране и пића. Увидевши то у својој души, испуни се добром надом, будући да си препливао море. Буди приљезан у својим делима и марљиво буди на опрезу како би се благодат у теби умножавала из дана у дан. И све док то не обретеш у себи ниси завршио пут свој, нити си ступио на гору Божију. Међутим, тешко теби ако без неке телесне немоћи изгубиш сузе које си примио и обрео и ако се охлади твоја ватреност без измене у нечему другом! Ти си их тада изгубио или услед самомњења, или због немара, или због лењости. А о ономе што иде иза суза написаћу ти касније.

206. Уколико немаш дела, немој говорити о врлинама.

Пред Богом су невоље за Њега и ради Њега драгоценије од сваке молитве и жртве. Мирис њиховог зноја је изнад сваког благоухања.

Сваку врлину која је извршена без телесног труда сматрај превременом и мртвим плодом стомака.

Приноси праведних су сузе њихових очију. Жртва која је пријатна Богу јесу њихови уздаси за време бдења.

Када праведни и они који су притиснути тежином тела призову Господа и када у болу узнесу молитву Богу, у помоћ им долазе свети чинови. На вапај њиховог гласа они их бодре и теше надом. Јер, због своје близине светим људима, свети анђели имају општење у њиховим страдањима и невољама.

207. Вино загрева тело, а Реч Божија ум.

Они који се загревају ватреношћу усхићују се размишљањем о ономе чему се надају и своју мисао припремају за будући век.

Они који се напију вином пред собом не виде преграде. Тако ни они који су опијени надом не знају за скорби нити за било шта светско.

Блажени су они који су за море скорби, ради љубави према Богу, своја бедра опасали простотом и нељубопитљивом нарави, и који не окрећу леђа.

Они који су надом ступили на нераван пут не заустављају се, нити се враћају назад како би улазили у испитивање пута. Препловивши море и гледајући на напорност пута, они приносе благодарност Богу који их је избавио од тескоба, провалија и такве напорности пута. Све то они уопште нису ни примећивали.

Пуштајући се у пловидбу нада плови са првобитном ватреношћу ни мало се не старајући о телу и не размишљајући о томе да ли ће бити неког успеха од започетог труда.

Желећи да започнеш дело Божије, најпре начини завештање као човек који више неће живети на овом свету, као онај ко се спрема за смрт, као онај ко је прекинуо са овим животом и који је достигао крај свог времена.

Свако добро дело започињи са храброшћу, а не са двоједушношћу. Таквим делима немој приступати колебајући се у срцу у нади на Бога како ти труд не би био бескористан и дело на осуду.

208. Дела оних који живе по Богу су следећа:

Један целог дана удара својом главом у земљу. То он чини уместо вршења службе, тј. часова.

Други са постојаним и дуготрајним преклањањем колена сједињује бројне молитве.

Други, опет, мноштвом суза замењује Божије службе и задовољава се тиме.

Други се стара да проникне у смисао онога што чита, придодајући и одређено правило.

Други своју душу мучи глађу тако да уопште није у стању да врши службу.

Други пребива у пламеном поучавању у Псалмима и своју службу чини непрекидном.

Други време проводи у читању и загрева своје срце.

Други пада у занос покушавајући да одгонетне смисао Божанствених Писама.

Други се изумљује чудима која се наводе у стиховима и престаје са обичним читањем, обузет ћутањем.

Други је окусио све то и наситио се, те се враћа назад и постаје бездејствен.

Други је окусио нешто мало и предао се надмености, упавши у заблуду.

Другог је тешка болест и немоћ спречила да врши своје правило, а другог - надмоћ неке навике, или нека жеља, или властољубље, или таштина, или грамжљивост, или пристрашће према сабирању вештаственог.

Други се саплео, али је и устао, и није окренуо леђа све док није стекао многоцени бисер.

209. Почетак свега је добра намера пред Богом (решеност да се угађа Богу).

После удаљавања од житејских дела, томе следи: гладовање, читање, свеноћно и трезвоумно бдење (по силама) и мноштво поклона које треба чинити у дневне сате, а често и ноћу.

Нека ти најмања мера поклона буде тридесет, после чега се поклони часном крсту и заврши.

Међутим, постоје и такви који по мери својих сила увећавају тај број поклона. Једни у једној молитви проводе три сата, држећи се трезвоумља и пруживши се лицем према земљи, слободни од принуђавања и лутања помисли.

210. Наш супарник ђаво има древни обичај да са онима који ступају у подвиг брзо рашири своју борбу. Употребљавајући против њих разна оружја и прилагођавајући се са намерама лица, он мења начин ратовања.

Први начин непријатељске борбе. На оне који су лењиви произвољењем и немоћни помислима он од самог почетка силно напада, подижући на њих велика искушења, како би их од првог подвига обузео бол, како би им се пут показао жесток и тешко проhodан, те како би рекли: "Ако је почетак пута тако тежак и напоран, како ћемо до самог краја издржати многе борбе које нам предстоје".

Са њима ђаво не води дуго борбу, већ их брзо обраћа у бекство. То је стога што су они са сумњом и хладноћом ступили на пут Господњи. Бог, међутим, налаже да се на тај подвиг ступа са спремношћу да се умре ради угађања Њему, обећавајући да ће верног подвижника овенчати чашћу мучеништва.

Они се показују слаби управо стога што на почетку нису решили да се предају на смрт. У свим својим борбама они показују одсуство чврстине, будући самољубиви и изнад свега штедећи своје тело. И непријатељ их гони као вихор, не видећи у њима душевну силу коју је навикао да виђа код светих.

Сагласно произвољењу човека да стреми к Њему и Бог садејствује, помаже, и јавља своје промишљање о њему. И уколико човек не постане немаран или уколико Бог не допусти, ђаво му се не може приближити, нити навести своја искушења на њега.

211. **Други начин.** Онима који су храбри и који ни у шта не рачунају смрт, већ исходе на дело са великом ревношћу, ђаво не излази одједном у сусрет, нити при првом њиховом устремљењу лако победити.

Све док их види таквима, он се не усуђује чак ни да их се дотакне, чекајући да охладне у својој ревности и да са себе скину Божанствене речи и сећање које им помаже и подржава их, те да за себе припреме своја оружја у мислима.

Он се беспштедно устремљује на њих чим примети да су почели да се уклањају од својих првих помисли и да сами почињу да проналазе оно што би могло да послужи за њихово савлађивање. Лакомисленим мудровањем они сами себе исцрпљују, а лењошћу која произилази од лутања помисли они сами себи копају ров погибли. Тиме у њиховим мислима и срцима овладава хладноћа.

Оне који са пламеном ревношћу стреме Богу, надају се на Њега и верују у Њега, окружује нека сила. Стога ђаво избегава да их напада. Бог од њих одбија љутину ђаволске злобе и она им се не приближује.

Непријатељ се обуздава видећи Чувара који их увек чува. Јер, Заступник и Помоћник се никада не удаљује од њих, све док од себе не одбаце узрок помоћи - молитве и напоре смиреноумља.

212. Ти који идеш за Богом сећај се у све време свог подвига почетка и прве ревности при ступању на тај пут, као и пламених помисли са каквим си први пут изашао из свог дома и ступио у војни ред. Свакога дана испитуј себе како ватреност твоје душе не би охладнела ни у једном од оруђа у која си се обукао, нити у ревности која је у теби пламтела у почетку твог подвига. И непрестано повишуј глас свој усред војничког станишта, бодрећи и подстичући на храброст своју децу са десне стране, показујући уједно левој страни да се држиш трезвоумља. Заједно са тим са надом призивај Бога, плачи пред Његовом благошћу, проливај сузе и труди се, све док Он не пошаље Помоћника. Тада већ нећеш бити побеђен.

213. **Трећи начин.** Видећи какву силу човек прима од Бога за своју ревност и за призивање Бога са вером, непријатељ се стара да пронађе неки начин да га удаљи од анђела који помаже, тј. да у њему пробуди помисли гордости, наиме да помисли у себи да сва његова сила зависи од његове властите крепости и да он својом силом себе штити од свог противника и убице. Онај ко поверује таквим помислима које сеје непријатељ остаје без Божије помоћи и пада у руке непријатеља. Против онога, пак, ко се не подаје тим наговарањима, ко се крепко сећа свог Помоћника и око свог срца не престаје да устремљује ка небу, непријатељ, пак, измишља нове начине борбе.

214. **Четврти начин непријатељске борбе** састоји се у томе што он почиње да угњетава човека његовим природним потребама (нарочито потребом за женом, и потребом поседовања средстава за живот).

(Односно жене). Премда човека не може да наведе да било шта учини телом, с обзиром да је ограђен безмолвијем, да је његово станиште далеко од повода и узрока за грех, он се ипак упиње да ум подвижников [предмет жеље] види у привиду, старајући се да у њима под видом истине образује лажне маште. Да би они при томе дошли до жеље за маштаним он у њима изазива голицање и побуђује их да се мишљу задржавају на срамним помислима, да се саглашавају са њима, чинећи их кривцима. Јер, непријатељ зна да се код подвижника победа или пораз дешавају у помислима и у једном тренутку. Пораз се, наиме, дешава чим се само помисао помери са свог места и са висине своје сиђе на земљу, као што се и збило са многима при маштарској представи женске красоте. Уколико су се они приближавали свету на једно или на два попришта, непријатељ је често удешавао да жена стварно дође ка њима. Тиме је понекад непријатељ побеђивао немарне и слабе срцем. Међутим, други су се показивали јачи од искушења, те су, помагани благодаћу Божијом, побеђивали непријатеља и његова маштања.

(Односно друге потребе). Непријатељ је такође често удешавао да они виде привидно злато, драгоцене ствари и друго благо, а понекад би им показивао и стварно [злато] у нади да ће некога од њих успети да заустави на његовом путу и улови у једну од својих мрежа и замки. То се попушта да би се познало да ли су они, при удаљености од тих ствари у отшелништву и при својим лишавањима и оскудици, заиста богољубиви, те да ли се старају да их, када их сретну, презиру из љубави према Богу, не допуштајући им да их савладају иако их изазивају, сматрајући их за ништа у поређењу за љубављу Божијом. Истински подвижници се не дају. По испитивању они се показују као чисти, слично злату у топионици. Немарне, пак, и слабе у случају недостатка савлађује и мала потреба, те се враћају назад одричући се подвига.

215. Онај ко спозна своју немоћ и заиста је осети одмах подиже своју душу из раслабљености и укрепљује се опрезношћу. Међутим, нико не може осетити своју немоћ уколико на њега не буде попуштено макар и најмање искушење, било телесно или душевно, и уколико му не буде даровано избављење од њега. Јер, тада ће он јасно увидети бесплодност сопствених напора и мера. Он ће увидети да опрезност, уздржање и ограда душе, на које се надао, нису донели никакву корист, те да је избављење дошло мимо свега тога. Отуда он стиче уверење да сам не представља ништа и да спасава једино помоћ Божија.

Онај ко је спознао да има потребу за Божијом помоћи врши мноштво молитава. И сразмерно са умножавањем молитава његово срце стиче смирење. Јер, онај ко се моли и ко иште не може а да се не смири. *Скрушено и смирено срце Бог неће понизити* (Пс.50.19).

Човека који се смири одмах окружује милост. Срце тада осећа Божанствену помоћ и у себи проналази неку силу која га подстиче на поверење (у Бога). А када човек осети да му помоћ Божија заиста помаже, срце му се стварно испуњава вером.

Из тога он схвата да је молитва прибежиште оних који ишту помоћ, источник спасења, скривница уздања,

пристаниште оних који се спасавају од узбурканости, потпора немоћних, по-кров у време искушења, штит који избавља у време битке, оштра стрела за непријатеље. Њему се открива да сво мноштво духовних дарова постаје доступно управо молитвом. Од тада он већ почиње да се наслађује молитвом вере. Он се више не моли са напором и замором, већ са срдачном радошћу и дивљењем, непрестано рађајући благодарне покрете при безбројним коленопреклањањима.

216. Човек се из велике жеље за помоћу Божијом приближава Богу, пребивајући у молитви. И колико се он својом намером приближава Богу, толико се и Бог њему приближава својим даровима и због његовог великог смирења му не одузима благодат. Ипак, понекад штедри Бог задржава дар своје благодати како би га подстакао да му се приближи и како би ради своје потребе неодвојиво пребивао пред Њим који је готов да излије оно што служи на корист.

Неке од прозби Бог испуњава брзо, наиме оне без којих се нико не може спасти, а понеке оставља неиспуњене дуго времена. У једним околностима Он од човека одбија и расејава ватрену силу непријатеља, а у другим попушта да падне у искушења како би га тескоба навела да му се приближи, како би се научио опитности у искушењима и како би се, имајући пред очима сведочанство о својој немоћи, још више утврдио у смирењу.

Дела праведника који није спознао своју немоћ као да се налазе на оштрој бритви: он није далеко од пада и од поквареног лава гордости. Ономе ко не зна своју немоћ свакако недостаје смирење. Ко, пак, нема смирења није достигао савршенство. Ко није достигао савршенство свагда пребива у страху, будући да његов град није утврђен на железним стубовима и гвозденим праговима, тј. смирењу. Човеково дело без смирења не може бити савршено, и на рукопис његове слободе не може бити стављен печат Духа: све дотле он је још роб и његово дело није слободно од страха.

217. Господ светим својим оставља разлоге за смирење и скрушење срца у усиљеној молитви како би му се они који га љубе приближавали путем смирења. Он их често плаши страстима њихове природе и саплитањем у срамне у нечисте помисли, а често и увредама, озлобљењима и ударцима од људи, понекад болестима и невољама телесним, други пут сиромаштвом и оскудицом најнужнијих ствари, па мучнином силног страха, остављањем, откривеном борбом ђавола, и разним страшним догађајима. Све то он чини да би они имали разлог за смирење и да не би упали у сан немара.

218. Понекад се дешава да ти се душа унутра испуњава тамо, као што сунчане зраке покрива магла облака. Она се привремено лишва духовне утехе, светлост благодати унутра замире услед облака страсти који осењује душу и услед умањења радостотворне силе, и ум притиска необична магла. Ти се, пак, немој смућивати мишљу, него потрпи читајући књиге учитеља, принуђавајући себе на молитву, и чекајући помоћ. И она ће брзо доћи тако да и не приметиш. Као што се површина земље обасјава сунчаним зрацима после ваздушне таме, тако молитва истребљује и расејава облаке страсти из душе и озарује ум светлошћу весеља и утехе.

219. Све док не достигнеш до области суза, твоја унутрашњост још служи свету, тј. ти још водиш светски живот. Тада ти дело Божије вршиш само спољашњим човеком, док унутрашњи човек остаје бесплодан. Плод његов, наиме, започиње сузама.

Када достигнеш до области суза знај да је твој ум изашао из тамнице овог света и своју ногу поставио на стазу новог века, почевши да осећа мирис новог дивног ваздуха. Сузе почињу да се лију због тога што се приближило рођење духовног младенца. Благодат, општа мајка свих, жели да Божанствени образ тајанствено изведе на светлост будућег века.

Међутим, тај поредак суза није онај који повремено бива код безмолвника (понекад при сагледавању, понекад при читању, а понекад за време молитве). Ја не говорим о том поретку суза, него о оном који бива **непрекидно, даноноћно**.

Очи онога који је достигао до те мере постају као источник воде од две и више године. Стога он доспева до умирења помисли.

По умирењу помисли он, по мери пријемчивости природе, ступа у покој о коме је говорио свети Павле (Јев.4,3).

У том мирном успокојењу ум почиње да **сагледава тајне**.

Тада Дух Свети почиње да му открива небеско. У њега се усељава сам Бог и у њему васкрсава плод Духа.

Почуј још нешто: када улазиш у област умирења помисли од тебе се одузима мноштво суза. Сузе се умеревају и јављају само у одређено време.

220. Постоје три чина у којима човек напредује: чин почетника, средњи чин и чин савршених.

Код онога ко се налази у **првом чину** образ мисли је наклоњен добру, премда му се ум креће у страстима.

Други чин је нешто средње између страсног и бестрасног стања. И десне и леве помисли се подједнако буде у човеку и он не престаје да точи и светлост и таму.

Такав човек ће се увући у страсти чим макар на кратко прекине читање Божанствених Писама, чим му ум престане са представљањем Божанственог, и чим се заустави опрезност према спољашњем од које се иначе рађа и унутрашње чување.

Уколико он своју ватреност ка духовном буде хранио на речени начин, тј. иштући, стремећи, читањем Писма васпитавајући добре помисли и спречавајући да склизну на леву страну, са љубављу чувајући своју душу, прилепљујући се уз Бога са трпљењем у неуморивој молитви, Бог ће му најзад отворити своја врата, и то првенствено због његовог смирења. Јер, откривење тајни поверава се смиреноумним (што и јесте **трећи чин**).

221. Нади на Бога претходи труд за Бога и зној проливен на делању.

Добро чиниш ако верујеш у Бога. Међутим, вера захтева дела и нада на Бога се пројављује у злоупотреби за врлину.

Да ли верујеш да Бог промишља о својим тварима и да је свемоћан? Нека твоју веру прати долично делање па ће те Бог услышити. Немој се трудити да ветар задржиш у шапи, тј. [да показујеш] веру без дела.

Често се дешава да неко, не знајући, иде путем на коме се налази нека дивља звер, или убице, или нешто слично. И општи промисао Божији га спасава од невоље или тако што нечим задржава његово путовање док дивља животиња не оде у страну, или тако што га приморава да скрене са пута због неког сусрета.

Понекад зла змија неприметно лежи на путу. Међутим, Бог који не жели да човека преда том искушењу, чини да змија одједном почиње да шишти, да се помера са места и да пузи испред путника који је примећује, предузима мере предострожности и спасава се.

Често се дешава да падне кућа, или стена, или камен и да неко седи у близини. И Бог по човекољубљу наређује анђелу да задржи оно што пада док не оду или док не позову оне који тамо седе. И чим они оду, оно што је кренуло да падне одмах пада.

Ето, то и томе слично јесте дело општег и свакодневног промисла Божијег. Праведник, пак, над собом има особито неодвојиво промишљање.

Осталим људима Бог је наредио да разумно управљају својим делима и да се, при Божијем промишљању, користе и својим познањем. Међутим, праведник је уместо познања стекао веру којом је изагнао сваки страх, те *као лав ходи у нади* (Прич.28,1).

И као што је његово постојано старање посвећено Богу, тако и Бог говори о њему: *С њим сам у скорби, и избавићу га и прославићу га. Испунићу га дужином дана и јавићу му спасење моје* (Пс.90, 15-16).

Раслабљени и лењиви за своје дело не може да има такву наду. Онај, пак, ко у свему пребива са Богом приближава му се добротом својих дела и очи свога срца непрестано устремљује ка Његовој благодати. Он о себи може да каже оно што је рекао божанствени Давид: *Ишчезоше очи моје у надању на Бога мога* (Пс.68,4)

222. Приликом жеље за бекством из света у нама ништа толико не умртвљује страсти и не оживотворава нас за духовно, удаљујући нас од свега световног, као плач и срдачан бол са расуђивањем. Са друге стране ништа нас толико не чини судеонцима света и не удаљује од скривница премудрости и познања тајни Божијих, као смехотворство и лутање помисли при смелости у опхођењу. То и јесте дело демона блуда.

Умољавам те љубављу да се чуваш од злобе непријатељске како се не би десило да лудим речима у својој души охладиш ватреност љубави према Христу, који је ради тебе окусио жуч на дрвету крста, и

како ти непријатељ, уместо сладосног упражњавања и смелости пред Богом, за време твог бдења не би душу испуњавао многим маштама, а за време сна те пленио ружним сањаријама чији смрад анђели не трпе. принуђавај се да подражаваш Христово смирење како би се у теби што пре разгорео огањ који је у тебе положен, којим се искорењују сви покрети света који убијају новог човека и оскрнављују дом светог и свемогућег Господа. Јер, заједно са светим Павлом ћу се осмелити да кажем да смо ми *храм Божији* (1. Кор. 3, 16). Стога очистимо храм Божији као што је чист Он сам како би пожелело да се усели у њега. Као што је Он сам свет, осветимо и храм Његов и украсимо га сваким добрим и часним делима, те га облагоухајмо мирисом покоја воље Божије и чистом и срдачном молитвом. Тада ће облак Његове славе осенити душу и светлост Његовог величанства засијати унутар срца.

223. Многобрижни човек не може бити безмолвник, будући да мноштво дела разарају његову тишину и безмолвије и без његове воље.

Монах који истински хоће да чува свој ум треба да се постави пред лице Божије и да своје око свагда узводи к Њему. Он треба да одбацује туђе покрете који се прокрадају у њега и да у тишини помисли разликује оно што улази и излази.

Без ослобођења од брига немој искати светлости у души својој, нити тишину и безмолвије при распуштености чула својих. Без непрестане молитве није могуће приближити се Богу. Ако се на ум положи нова брига после молитвеног труда, доћи ће до расејавања мисли.

Сузе, ударање у груди за време молитве и пламена усрдност за дуготрајну молитву у срцу буде ватреност према сладости суза. Тада срце са похвалним усхићењем усходи ка Богу узвикујући: *Ожедне душа моја за тобом, за Богом крепким и живим. Када ћу доћи и јавити се лицу твоме* (Пс. 41, 3). Онај ко је пио од тог вина и затим га се лишио једини зна у каквом жалосном стању је остављен и шта је од њега одузето услед његове ослабљености.

224. За оне који живе у безмолвију сусрет са људима и разговор са њима је веома штетан. Силни град који изненада падне уништава и обара плодове дрвећа. Тако и виђења са људима, ма како кратка била, кидају цветове врлина који тек што су се расцветали и раскошно украсили стабло душе насађено поред извора вода покајања (Пс. 1, 3).

Силно иње уништава зелен која тек што је никла из земље. Тако и виђење са људима уништава корен ума који је почео да производи клицу врлина.

Благородни и часни човек заборавља на своје благородство кад се опије, те постаје предмет ругла због туђих мисли које долазе од вина. Тако се и целомудреност душе помућује од гледања лица људи и разговора са њима: човек заборавља на своју опрезност, из његових мисли се брише намера његове воље и основа за похвално устројство живота бива искорењена.

225. Немој човече мислити да је у читавом монашком животу било какво дело важније од ноћног бдења. Уколико код подвижника не буде расејаности телесним делима и бригом о пролазном, њиме ће његов ум за кратко време узлетети горе као на крилима и узвисити се до наслађивања Богом. Монах који са расуђивањем пребива у бдењу ума као да престаје да је плотоносац. Није могуће да оне који сав свој живот проводе у том делању Бог остави без икаквих дарова [и да не погледа] на њихово трезвоумље, на бодрост срца, на марљиво устремљење њихових помисли ка Њему. Душа која се труди око пребивања у бдењу стиче херувимске очи којима непрестано уздиже свој поглед и сагледава небески призор.

226. Онај ко је изабрао овај Божанствени труд треба да се на сваки начин дању чува од метежа скупова и од брига о делима, иначе ће му труд уздржања од сна бити бесплодан. Јер, ум у том случају неће бити у стању да у псалмопојању и молитвама учествује као што приличи, Онај ко се уместо брига дању држи читања Божанствених Писама, које укрепљује ум и служи као роса за молитву, помажући бдење које је тесно повезано са молитвом, стиче путеводитеља на праву стазу и налази семе које храни молитвено сагледавање, које задржава помисли од лутања и које непрестано у души сеје сећање на Бога.

227. Свагдашње безмолвије заједно са читањем, умерена исхрана и бдење брзо побуђују мисао ка изумљењу, уколико се не појави неки разлог који нарушава безмолвије. Мисли које се рађају код безмолвника саме од себе, без намераваног напора, чине да оба ока, са сузама које се лију из њих и које омивају образе, личе на бању крштења.

228. Све док од срца не омрзи узроке греха, човек се неће ослободити насладе коју производи дејство греха. Та борба (са сладошћу греха) је најжешћа и не попушта ни са проливањем крви. У њој се искушава његова слобода у јединству и љубав према врлини.

У тој борби се налази сила греха којом непријатељ обично смућује душе целомудрених. Она их принуђава да пробају оно што никада нису у себе примили. То је време невидљивог подвига који је крајње тежак, нарочито када борба поприми велику силу због стечене навике у предавању и слагању са сопственим помислима.

229. Чувајте се лењости. У њој је, наиме, сакривена смрт. Без ње није могуће упасти у руке оних који се труде да нас заробе. У онај дан Бог нас неће осудити због тога што смо остављали Псалме и молитве, већ због тога што се тим изостављањем даје приступ демонима. А када, нашавши себи место, уђу и закључају врата наших очију, они мучитељски у нама врше оно што нас подвргава Божијој осуди и најстрожој казни.

Испуњавање тог (чина псалмопојања и молитава) унутар келије установили су мудри [оци] духом откривења ради очувања нашег живота. Немудри, пак, његово изостављање сматрају неважним. Будући да не узимају у обзир штету која произилази одатле, почетак и средина њиховог пута је незнатна слобода која је мајка страсти.

230. Ми не можемо издејствовати да у нама не постоје узроци страсти. Стога се ми искушавамо и без своје воље. Ми не желимо грех, али се дешава да узроке који нас приводе ка њима примамо са задовољством. Тада они постају виновници дејствености греха. Онај ко воли поводе за страсти, невољно ће постати роб и самих страсти.

Онај ко мрзи своје грехе престаје да грешити. И онај ко их исповеда прима опроштај. Није могуће да човек остави греховну навиком уколико најпре не стекне мржњу према греху. И онај ко не исповеди прегрешења неће добити отпуштење.

231. Све док у себи носи отров пијанства гресима човеку све што чини изгледа пристојно. Уколико природа излази из свог устројства, сасвим је безначајно да ли је опијена вином или страстима. Јер, и једно и друго изводи из редовног стања, те и једно и друго изазива подједнаку распаљеност у телу. Начини су различити, али је дејство једно.

232. Уколико пребиваш сам у келији и још ниси стекао силу истинског сагледавања, занимај се читањем тропара и катизми, сећањем на смрт и надом на будуће.

Све то сабира ум и не даје му да лута, све док не дође истинско сагледавање. Јер, сила духа је снажнија од страсти.

У нади на будуће занимај се сећањем на Бога. Старај се да добро схватиш смисао тропара и чувај се свега спољашњег што може да те побуди на жељу. Исто тако буди пажљив и у свему незнатном што чиниш у својој келији.

Испитуј своје помисли и моли се да ти се на сваком твом послу отворе очи. Од тога ће почети да се јавља радост. Тада ћеш наћи такве скорби које су слађе од меда.

233. Страсти се не могу победити без видљивих и осетних врлина. Лутање ума нико не може савладати без изучавања духовног познања.

Ум наш је лаган. Уколико га не свежемо неким размишљањем, он неће престати са лутањем. Без усавршавања у наведеним врлинама није могуће стећи наведено чување. Јер, онај ко не победи непријатеље не може бити у миру.

Страсти представљају преграду за скривене врлине душе. Уколико оне не буду савладане видљивим врлинама, унутрашње врлине се уопште неће видети.

234. Љубав према Богу је по природи пламена. Душа онога који је стекне без мере постаје усхићена. На ономе ко је осетио ту љубав примећује се необична промена: његово лице постаје огњено и радосно, тело му се загрева, страх и стид одступају од њега, страшну смрт он сматра радошћу, сагледавање његовог ума не допушта никакво напуштање размишљања о небеском, он не осећа покрете које побуђују предмети, будући да уопште не осећа оно што чини, његов ум је узнет сагледавањем и његова мисао увек као да беседи са неким.

Тим духовним пијанством су се некада опијали апостоли и мученици. Једни су обишли свет трудећи се и трпећи увреде, а други су у ужасним страдањима били великодушни, трпећи их храбро. Други су лутали по пустињама, горама и пећинама, остајући мирни и у највећим нередима. Њих су сматрали безумнима, иако су били мудрији од најмудријих.

235. Подвижништво је мајка светиње. Од њега долази прво познање осећаја Христових тајни, што се још назива првим степеном духовног познања.

Оскрнављена душа не улази у чисто Царство, нити се сједињује са духом светих.

Лепоту своје целомудрености украси сузама, постовима и усамљеним безмолвијем.

Мала жалост ради Бога је боља од великог дела које се врши без скорби. Правда светских људи је правда без труда, будући да они милостињу чине од сувишка, не стичући ништа за себе. Ти се, пак, подвизавај у себи и сапострадај са Христом како би се удостојио да окусиш и славу Његову. Ум се неће сапрославити са Исусом уколико тело не пострада за Христа.

236. Постоје два начина на који се узлази на крст: распеће тела, и усхођење у сагледавање. Први је последица ослобођења од страсти, а други - дејства дела духа.

Ум се не покурава уколико му се не покори тело. Царство ума је распеће тела. Ум се, пак, неће покорити Богу уколико слобода није покорена разуму. Ко себе потчини Богу, близу је могућности да му се све покори.

237. Основа свега доброг, повратак душе из непријатељског плена, пут који води светлости и животу - садржани су у следећа два подвига: у сабирању унутар себе и у посту. То значи посветити се премудром и благоразумном правилу уздржања стомака, неисходном пребивању на једном месту и непрестаном занимању богомислијем.

Отуда долази покорност чула, трезвоумље, укроћивање свирепих страсти које се буде у телу, светла кретања мисли, марљивост у делима врлине, сузе и сећање на смрт, чиста целомудреност далека од сваког маштања које искушава мисао, краће речено - слобода истинског човека, духовна радост и васкрсење са Христом у Царству.

Ко је немаран за ова два подвига нека зна да ће имати штету у свему што је раније поменуто, да ће поколебати саму основу свих врлина, и да ће доћи до два порока која су супротна тим врлинама: до телесног скитања и бешчасног стомакоугађања. То су начела која су супротна реченоме. Она дају места свим страстима у души.

238. Познајући време наших природних потреба које побуђују природу да их испуни, и знајући да од лутања очију и задовољења стомака ум почиње да скита, непријатељ настоји да их увећа и да посеје образе лукавих помисли како би страсти у напрегнутој борби надвисиле природу и човек огрезао у греховном паду. Стога и ми, као и непријатељ, треба да пазимо на такво време, и да смо мудри, те да не дозволимо да брзоплето испуњавамо вољу посејаних помисли. Ми не треба да дозволимо да нас савлада глад, нити да се померамо са места свог безмолвија. Ми не треба да идемо тамо где лако можемо [пасти у искушење] које нас може навести да потпуно напустимо пустињу.

239. Непријатељ даноноћно стоји пред нашим очима и посматра, очекује и запажа на који би отворени улаз наших чула ушао. И чим ми допустимо немар у било чему, бестидни пас нас одмах гађа својим стрелама.

Понекад природа сама од себе почиње да воли покој, смелост, смех, лутање мисли, лењост, постајући извор страсти и пучина метежа, а понекад све то непријатељ подмеће души.

Чувај се да не попустиш себи у нечем малом како не би дошао до попуштања и у великом и до великих падова. И мала небрижљивост, као што је неко рекао, често доводи до великих опасности. Мудрост је да се и у малом и безначајном увек буде пажљив.

240. Немој се предавати унији када се ради о ономе што ти доноси живот, нити се полењи да умреш за то. Јер, малодушност је признак унијија, а немар - мајка и једног и другог.

Бојажљив човек даје на знање да страда од две болести, тј. од љубави према животу и од маловерја.

Љубав према животу је обележје неверја. Онај, пак, ко га пренебрегава сведочи о себи да свом душом верује Богу и да очекује будуће.

Срдачна бодрост и пренебрегавање опасности произилазе из једног од два узрока: или од велике вере у Бога, или од огорчености. За огорченошћу следи гордост, а за вером смиреност срца.

241. Човек не може да стекне наду на Бога уколико претходно, по својој мери, не испуни Његову вољу. Јер, нада на Бога и храброст срца се рађају од сведочанства савести. Једино при истинском

сведочанству ума ми имамо уздање на Бога. Сведочанство ума се састоји у томе да човека уопште не осуђује савест да је занемарио нешто од онога на шта је био обавезан по мери својих сила. Уколико нас не осуди наше срце, *смелост имамо пред Богом* (1.Јн.3,21). Стога смелост јесте последица напредовања у врлинама и доброј савести.

242. Свагдашње ћутање и чување безмолвија се код човека може наћи услед три следећа узрока: или ради славе људске, или из ватрене ревности за врлину, или стога што човек у себи има неку Божанствену беседу ка којој стреми његов ум.

Врлина није пројављивање многих и различитих дела која се врше телесно, већ срце мудро у својој нади. Њега, наиме, правилан циљ привезује уз Бога.

Ум и без телесних дела може да чини добро. Тело, пак, без срдачне мудрости неће имати користи чак ни од добрих дела.

Уосталом, нашавши прилику за чињење доброг дела, Божији човек не може да истрпи а да својим трудом не докаже своју љубав према Богу.

243. У борби са покретима плотске похоте нека ти најјаче оружје буде удаљавање од гледања женских лица. Јер, противник у нама не може произвести оно што је у стању да својом силом учини природа. Немој мислити да природа заборавља оно што је Бог посејао у њу ради рађања деце и ради испитивања оних који пребивају у овом подвигу. Удаљавање, пак, од предмета жеље у удовима умртвљује похоту, истребљује [њене покрете] и доводи до тога да је заборавимо.

Предмети који се не виде производе лако и једва приметно кретање. Они, пак, који се виде својом близином буде страст и хране је као што уље храни пламен светилника. Тако се страст, која је већ била обамрла и згасла, поново распламсава.

Природно кретање коме се споља ништа не додаје не може да помути чистоту произвољења и да узнемири целомудреност. Јер, Бог природи није дао силу да надвлада добро произвољење које стреми ка Њему.

Природно кротко кретање у телу ће постати свирепо и неукротно уколико произвољно дозвољавамо да нас заведе чулно, уколико се предајемо јелу и пићу у претераној количини, или уколико се зближавамо са женама, гледамо их и разговарамо са њима. Тим додавањима природи по побуди наше воље се распаљује и брзо шири огањ похоте у телу.

Све што је Бог створио јесте прекрасно и сразмерно. Све док се у нама правилно чува мера која одговара природи, природна кретања нас не могу принудити да скренемо са пута. У телу се тада само појављују уравнотежени покрети који једино дају на знање да у нама постоји природна страст. Они, међутим, не изазивају голицање и сметеност који би могли да омету целомудреност.

244. Понекад кретање у нашим удовима бива и по Божијем попуштењу због нашег самомњења. Та борба нам се јавља после дуговремене опрезности и умора услед труда, кад већ почнемо да мислимо да смо унеколико напредовали. Бог попушта да је трпимо како бисмо се научили смирењу.

Друге борбе проистичу од наше лењости и излишног покоја плоти, од напуштања свега напорног и тешког у поретку нашег живота, а нарочито од избегавања неисходног пребивања у келији и терета телесног труда. Тескоба, терет и притешњеност живота везују и умртвљавају сладострашће, а удобност, благостање и покој плоти га распојасавају, хране и буде: Бог и Његови анђели се радују када смо у оскудици, а ђаво и његове слуге - када смо у покоју. Оскудица и тескоба олакшавају и потпомажу делање заповести, а покој даје место страстима, чиме омета и пресеца извршавање заповести.

У притешњеном телу помисли не могу да се предају опасном лутању. Онај ко са радошћу на себи носи труд и тескобу, лако може да обузда помисли, будући да се оне напором доводе до мировања.

Када човек кажњава себе, сећајући се својих ранијих грехова, Бог благопријатно гледа на њега. Бог се радује што је он сам на себе наложио казну због скретања са Његовог пута, будући да је то знак покајања. И што он више принуђава своју душу, то више расте Божије благовољење према њему.

Свака радост, чији се узрок не налази у врлини, у ономе који је има одмах изазива похотљиве покрете.

245. Врлине се настављају једна на другу како њихов пут не би био напоран и тежак, како би било могуће да се у њима напредује по реду (чиме се осећа извесно олакшање), и како би напори који се сусрећу постали мили и примали се као нешто добро.

Према томе, нико не може да стекне стварну неграмжљивост уколико се не припреми да са радошћу поднесе искушења.

И нико не може поднети искушења уколико није стекао веру да ће за скорби, за које се припремио, добити нешто што превазилази телесни покој.

Онај ко се лишио вештаствености, али од себе није удаљио дејство чула, тј. гледање и слух, себи припрема двоструку скорб, будући да ће бити двоструко сиромашан и тужан. Већ и саме мислене представе ствари у човеку производе болно осећање. Шта ћемо тек рећи [о болу] који се јавља у блиском присуству самих ствари? У том случају од осећања која производе ствари човек трпи исто оно што је раније трпео при вршењу дела. Јер, сећање на навику коју је имао не излази из његових мисли.

Како је у том смислу прекрасно отшелништво! У њему искушавају само помисли. Оно много и силно помаже чак и у укроћивању самих помисли.

246. Немој примати савете од човека који не води исти начин живота као ти, па чак и ако је врло mudar. Боље је да своје помисли повериш човеку који није учен, али из искуства познаје ствари, неголи ученом философу који расуђује на основу својих истраживања, а не на основу дела.

Стећи искуство значи јасно схватити корист или штету ствари са којима се човек дуго сусреће, а не само прићи стварима и посматрати их, без стицања познања о њима.

Често нека ствар изгледа штетна, премда је њена унутрашњост сва испуњена користи. И обрнуто, често изгледа да је нека ствар корисна, иако је унутра пуна шкодљивости.

Стога нађи саветника који је све сам испитао и који са трпљењем може расудити и о ономе што је за тебе истински корисно.

247. Побој се када на свом путу налазиш неизмењиви мир. Јер, у том случају се још далеко налазиш од праве стазе коју су утабале напаћене стопе светих.

Нека ти признак твог приближавања граду Царства Божијег буде следеће: сусретање све силнијих искушења. И што се више приближаваш и напредујеш, предстојећа искушења ће се све више умножавати.

Чим на свом путу у души осетиш највећа и најсилнија искушења знај да је заиста у тајности ступила на нови виши степен и да јој је умножена благодат. Јер, Бог душу уводи у скорб искушења сразмерно са величином благодати коју има.

Ако је душа немоћна и нема снаге за велика искушења, те иште да не упадне у њих, Бог је услишује. Међутим, знај најсигурније да душа која нема довољно снаге за велика искушења такође остаје и без великих дарова. И као што је према њој заграђен приступ великим искушењима, тако је заграђен приступ и великим даровима. Бог, наиме, не даје велике дарове без великих искушења. Бог дарове опредељује сразмерно са искушењима по својој премудрости, коју они које је саздао не могу постићи.

248. Искушења која настају при ступању на добар живот и при његовом узрастању разликују се од искушења која се попуштају због уразумљења за гордост срца. Искушења која душа трпи од духовног жезла ради свог напретка и раста, и којима се обучава, испитује и уводи у подвиг јесу следећа: лењост, тежина у телу, ослабљеност удова, унијније, смућеност мисли, сумњичавост услед изнемоглости тела, привремено пресецање наде, помрачење помисли, недостатак људске помоћи, оскудица у потребном за тело, и слично.

Од тих искушења душа стиче осећање усамљености и незаштићености, помрачење срца и смирење. Промислитељ, уосталом, искушење мери према силама и потребама оних који их трпе. Са њима се раствара и утеха и пораз, светлост и тама, борба и помоћ, краће речено - тескоба и ширина. То служи као знак да човек напредује уз Божију помоћ.

249. Искушења која се, по попуштењу Божијем, дешавају људима који се превазносе пред благошћу Божијом и својом гордошћу оскорбљују Бога су следећа: одузимање силе мудрости коју имају људи, осећање блудне мисли које не даје покоја и које се на њих попушта ради смирења њиховог превазношења, брза раздражљивост, жеља да се све постави по властитој вољи, препирање речима, изношење приговора, срце које све пренебрегава, савршена заблуда ума, хула на име Божије, луде мисли достојне смеха, мисао да их људи презиру, мисао да се понижава њихова част и тајно и јавно, убеђење да им се на разне начине наноси срамота и изругивање демона, најзад жеља да опште и

заједничаре са светом, жеља да непрестано говоре и бестидно празнословје, жеља да увек откривају новости и чак лажна пророштва, жеља да обећавају преко својих сила. То су све духовна искушења.

У број телесних искушења спада: болни, сложени, дуготрајни, тешко излечиви напади, постојано сретање рђавих и безбожних људи, падање у руке увредљиваца, неочекивана саплитања и опасни падови, разорни случајеви за њих и за њихове сроднике.

Све изложено припада броју искушења гордости. Она почињу да се јављају када човек у својим сопственим очима себи почиње да изгледа мудар. Он све те невоље проходи по мери усвајања помисли гордости. Колико их човек прима, толико у њега прониће гордост.

250. Постоји и друга врста искушења - малодушност услед недостатка трпљења. Уколико нема трпљења, свака тескоба и свака скорб изазивају двоструко мучење. Јер, трпљење у човеку одбија невољу, а малодушност је мајка мучења. Трпљење је мајка утехе и нека сила која се обично рађа од ширине срца. Човек такву силу у невољама тешко налази без Божанственог дара, изазваног неодступном молитвом и изливањем суза.

Када намерава да човека подвргне великој скорби, Бог попушта да упадне у руке малодушности. Она рађа силу унија која га савлађује и у коме он осећа дављење душе. То је окушање геене. Одавуд се точе хиљаде искушења: смућење, раздражење, хула, жаљење на судбину, превратне помисли, пресељење из једног краја у други и слично.

Узрок свега тога јесте немар. Ти сам ниси покушао да нађеш лек за такво стање. Лек за све то јесте један - смиреноумље срца. Без њега нико не може разорити преграду тих зала. По мери смиреноумља се даје трпљење невоља. По мери трпљења се, пак, олакшава терет скорби и прима утеха. По мери утехе се увеличава љубав према Богу, а по мери љубави се увеличава радост у Духу Светом. Бог не одузима искушења од својих слугу, већ им даје трпљење, подстакнут њиховом вером и предавањем Његовој вољи.

251. Телесни живот по Богу сачињавају телесна дела, тј. телесни подвизи ради очишћења тела од страсти у врлинској делатности.

Умни живот јесте дело срца, који се без попуштања спроводи са брижљивом мишљу о Суду, непрестаном молитвом срца, мишљу о промислу и старању Божијем, како појединачном, тако и општем, које се примећује о целом свету, као и чувањем од тајних страсти како се не би сусрело ништа страсно у скривеној и духовној области.

252. Људима је после крштења дато покајање као благодат на благодат. Јер, покајање је други препород од Бога.

Покајање су врата милости. Тим вратима улазимо у Божију милост. И нећеш наћи другог улаза ка милости.

Покајање је друга благодат. Оно се рађа од вере и страха. Страх је отачки жезал који управља са нама док не достигнемо до духовног раја добара. Потом он одлази од нас.

Рај је љубав Божија у којој се налази сладост свих блаженстава. Дрво живота је љубав Божија од које је отпао Адам. Од тог времена њега више није обишла радост. Он је радио и трудио се на земљи трња.

Они који су лишени љубави Божије треба, ако хоће да иду правим путем, да једу хлеб зноја у делима својим, као што је заповеђено првосазданом по његовом паду.

Онај ко живи у љубави доноси плод живота у Богу и још у овом свету мирише ваздух васкрсења. Љубав је Царство. Господ је апостолима тајанствено обећао да ће је окусити у Његовом Царству. Јер, речено: *Да једете и пијете за мојом трпезом у Царству моме* (Лк.22,30) шта би друго означавало до љубав? *Ето вина које весели срце човека* (Пс.103,15). Блажен је онај ко испије то вино!

253. Као што се велико море не може прећи без брода и лађе, тако се без страха не може достићи до љубави.

Смрадно море које се налази између нас и раја ми ћемо преполовити само на лађи покајања са веслачима страха. И уколико веслачи страха не управљају бродом покајања на коме по мору овог света пловимо ка Богу, ми ћемо се утопити у смрадном мору.

Покајање је лађа, страх је његов кормилар, а љубав - Божанствено пристаниште. Страх нас уводи у лађу

покајања и превози по смрадном мору живота, управљајући нас ка Божанственом пристаништу које је љубав.

У то пристакиште долазе сви који су обременени и натоварени покајањем. Када достигнемо љубав, достигли смо Бога и наш пут је завршен. Ми смо дошли на острво тамошњег мира, где су Отац и Син и Дух Свети.

254. Постоји познање које претходи вери и познање које се рађа од вере. Познање које претходи вери јесте природно познање, а оно које се рађа од вере јесте духовно познање.

Природно познање разликује добро од зла и именује се природним расуђивањем, којим по природи и без учења разликујемо добро од зла.

То расуђивање је Бог положио у разумну природу. Уз помоћ учења оно расте и увећава се.

Нема човека који би био без њега. То је сила природног познања у разумној души. У њој се она непрестано приводи у дејство.

Част разумне душе је расуђивање које разликује добро од зла. Оне који су га изгубили пророк је праведно упоредио са бесловесним скотовима (Пс.48,13).

255. Природно познање, које претходи вери, јесте пут ка вери и ка Богу. Будући Богом положено у нашу природу, оно нас убеђује да треба да верујемо Њега који нас је привео у биће.

Та вера у нама производи страх, а страх нас подстиче на покајање и делање, за које се човеку даје духовно познање или осећање тајни, које рађа веру истинског сагледавања.

Духовно познање се не рађа просто од голе вере, већ вера рађа страх Божији, а он, када почнемо да по њему дејствујемо, рађа духовно познање, као што је рекао свети Златоуст.

"Онај ко стекне вољу која одговара страху Божијем и правилном начину мишљења, убрзо ће примити откривење скривеног". Откривењем скривеног он назива духовно познање.

256. Страх Божији рађа ово духовно познање. То познање се дарује као дар за делање страха Божијег. Дело страха Божијег јесте покајање. Прошавши сав свој ток, покајање приводи стицању духовног познања.

Духовно познање је осећање скривеног. У ономе ко осети то невидљиво рађа се нова вера. Она није противна првој вери, већ је утврђује. Њу зову сагледатељном вером. Дотле је постајао слух, а сада постоји сагледавање, које је несумњивије од слуха.

257. Све се то рађа од оног природног познања које разликује добро и зло. Оно је добро семе врлина.

То природно познање у човеку следи свагдашња грижа савести, непрестано сећање на смрт и нека мучна брига која се продужује до самог исхода, па затим туга, потиштеност, страх Божији, природна стидљивост, жалост због ранијих грехова, прилична марљивост, сећање на општи пут, брига о припреми за њега, сузно искање од Бога доброг уласка у врата кроз која треба да прође свака природа, пренебрегавање света и силна борба за врлину.

Све се то стиче природним познањем. Нека свако са тим пореди своја дела.

Човек који је то стекао иде природним путем. А онај ко га превазиђе улази у љубав и постаје изнад природе. За њега престаје борба, страх, труд, умор.

Ето последица природног познања. И то налазимо у себи уколико познање не помрачујемо својом сластољубивом вољом. На том степену ћемо остати све док не приступимо љубави која нас ослобађа од свега тога.

Нека свако на основу онога што смо рекли погледа и испита где се налази: да ли у ономе што је противприродно, у ономе што је природно, или у ономе што је натприродно.

258. Добра мисао пада у срце само Божанственом благодаћу. Лукава помисао се човеку приближава само ради искушења и испитивања.

Човек који је познао меру своје немоћи стиче савршено смирење.

Дарове Божије привлачи срце које стално узноси благодарност.

Господ подноси свакакве немоћи људске. Међутим, Он не трпи човека који увек ропће и не оставља га без уразумљења.

Смирење претходи благодати, а самомњење казни.

Гордељивом [Бог] попушта да падне у хулу, ономе који се превазноси делатном врлином - у блуд, а ономе који се надима својом мудрошћу - у тамне замке незнања.

259. Онај ко при сећању на Бога поштује сваког човека, по тајном Божијем устројству од сваког човека прима помоћ.

Онај ко штити увређеног стиче Бога за заштитника. Ономе ко своју руку пружа на помоћ ближњему Бог простире своју мишицу на заштиту.

Ономе ко свога брата окривљује за порок Бог постаје тужилац.

Онај ко свога брата исправља у клијети својој исцељује сопствени порок, а ко га окривљује пред сабором, увеличава бол сопствених рана.

Пријатељ који изобличава тајно јесте мудар лекар, а онај који лечи пред очима многих јесте ругатељ.

260. Бог уразумљује са љубављу, и не свети се (не било тога!). Он само покушава да исцели свој образ, и не чува гнев.

Ко чини добро ради награде, брзо се мења.

Ма колико се у овом животу усавршавао у свом стремљењу ка Богу, човек све иде иза Њега. У будућем веку Бог ће му показати своје лице, премда не и оно што је Он сам.

Ма колико овде улазили у сагледавање Бога, праведници виде само Његов образ и то као у огледалу, док ће тамо угледати јављање истине.

261. Огањ који се запали у сувим дрвима тешко се гаси. Тако се ни пламен срца које се одрекло света и у које падне Божија варница не гаси лако. Он је јачи и од огња.

Када сила вина уђе у удове, ум заборавља на строгост у свему. Тако и сећање на Бога, које овлада пасиштем душе, у срцу истребљује сећање на све видљиво.

Осећање будућег века у овом свету личи на мало острво у мору. Онај ко му се приближи више се не труди у валовима виђења овог века.

Све док види потребу за временом да би се још потрудио, монах жали због раздваја са телом. Чим, пак, у својој души осети да је искупио време и да је добио свој залог, он чезне за будућим веком.

Док је на мору, трговац у својим удовима осећа страх од таласа и од могућности да потоне нада његовог делања. И монаха, док је у свету, обузима страх од буре која може да уништи дело над којим се трудио од младости своје.

262. Пловећи посред мора морепловац гледа на звезде и по њима управља свој брод, све док не дође до пристаништа. Монах, пак, гледа на молитву која исправља њега самог и свој пут управља ка пристаништу ка коме је је његов живот усмерен у свакочасовној молитви.

Пливач се без одеће баца у море како би нашао бисер. И монах са себе скида све овога живота како би нашао бисер - Исуса Христа. Нашавши га, он не тражи више ништа од онога што постоји.

263. За девицу је штетно да буде на народним зборовима и у гомили људи, а уму инок да буде у разговору са многима.

Ма где била, птица стреми у своје гнездо у коме се налази њен пород. И расудљиви монах жури у своје место како би донео плод свог живота.

Облаци заклањају сунце. И многопричљивост помрачује душу која је почела да се просвећује молитвеним сагледавањем.

Причају да постоји птица сирена која има тако сладак глас да свако ко је чује бива опијен и иде за њом по пустињи. Од сладости певања он заборавља и сам свој живот, пада и умире. Нешто слично се дешава са душом. Када у њу падне небеска сладост, од слатког звука Божијих речи она се сва устремљује за њима. Због осећања која се запечаћују у уму она заборавља свој телесни живот. Тело се лишава својих жеља, а

душа се узноси из овог живота ка Богу.

264. Уколико најпре не скине са себе раније листове, дрво неће дати нове. Ни монах који из свог срца не избаци сећање о својим ранијим делима неће принети нове плодове и гране у Христу Исусу.

У шкољци се, приликом рађања бисера, као што говоре, муњом производи нека врста искре која из ваздуха прима вештаство. Дотле она остаје просто тело. И срце монаха и његово дело јесу нешто обично све док схватањем у себе не прими небеско вештаство. Све дотле оно у својој шкољци неће обрести плод утехе.

Пас који лиже своју рану и пије сопствену крв од сладости не осећа бол. И монах који је склон да се опија таштином пије свој живот и од насладе коју повремено осећа не примећује своју штету.

265. Ка речима тајни које се садрже у Божанственом Писму немој приступати без молитве и искања помоћи од Бога, већ говори: "Дај ми, Господе, да осетим силу која се садржи у њима". Молитву сматрај кључем за истински смисао реченог у Божанственим Писмима.

Желећи да се својим срцем приближиш Богу, најпре му своју љубав докажи телесним трудовима. У њима се састоји почетак живота. И Господ ће их поставити у основу савршенства.

Лењост сматрај почетком помрачења душе, а помрачењем помрачења - излазак ради разговора. Чак и кад су корисне, уколико немају меру, речи производе помрачење. А како је тек са сујетним речима! Душа постаје ништавна због мноштва дуготрајних беседа.

266. Мера и извесно правило у животу просвећују ум и не допуштају смућење.

Смућење ума услед недостатка поретка (од одсуства постојаних правила) у души производи помрачење, а помрачењем се опет производи смућење.

(Душевни) мир је последица доброг поретка, а од мира се рађа светлост. Од светлости и мира у уму сија чисти ваздух.

267. Користољубива душа се лишава премудрости, а милосрдна бива умудрена Духом.

Срцу се кључ за Божанствене дарове даје љубављу према ближњем. По мери одрешења од телесних уза срцу се отварају врата познања.

Колико је прекрасна и похвална љубав према ближњем, само уколико нас не одваја од љубави Божије!

268. Како је пријатна беседа са нашом духовном братијом, само уколико при њој можемо да очувамо и разговор са Богом.

Добро је старати се о разговорима са духовном братијом све док се у томе чува сразмерност, тј. док не почне да се губи скривено делање и живот, и непрестани разговор са Богом.

Друго долази до поремећаја при самом почетку првог. Јер, ум није у стању да води два разговора.

Чак и разговор са духовном братијом постаје штетан уколико је неумерен. Гледање, пак, светских људи је штетно чак и кад су далеко. Чак и сам звук њиховог гласа поремећује покој срца.

269. Као што је душа по природи боља од тела, тако је и душевно тело боље од телесног.

Као што је првоначелно стварање тела претходило удахњивању живота у њега, тако и телесна дела претходе душевним делима.

И не тако високи живот, који се неизмењиво продужава, преставља велику силу. Јер, слаба капља која постојано капље пробија тврди камен.

Када се приближи време да у теби васкрсне духовни човек, у твојој души се загрева радост и твоје помисли се закључавају у теби сладошћу која се налази у твом срцу. Ако, пак, свет покушава да поново устане у теби, умножава се лутање мисли.

Светом називам страсти које се рађају од лутања ума.

Када се роде и достигну зрелост оне постају греси и умртвљују човека.

Као што се деца не рађају без мајке, тако се ни страсти не рађају без лутања мисли. Ни чињење греха не бива без разговарања са страстима.

270. Уколико трпљење расте у душама нашим очигледно је да смо тајно примили благодат утехе.

Када је душа опијена радосћу своје наде и весељем Божијим, тело не осећа невоље иако је слабо. Тада је оно у стању да понесе двоструку тежину, не пројављујући оскудицу у снази.

Уколико сачуваш свој језик Бог ће ти дати благодат срдачног умилења како би те њиме препознао као своју душу и како би њиме ушао у духовну радост.

Срце човека поприма смелост у молитви сагласно са мером ступања у подвиг ради Бога. Сразмерно са расејаношћу многим [стварима] човек се лишава помоћи Божије.

271. Прва мисао која, по Божијем човекољубљу улази у човека и руководи душу ка животу, јесте мисао о пролазности ове природе. За том помишљу природно следи пренебрегавање света, чиме у човеку започиње сваки добри покрет који води ка животу. То Божанствена сила, која прати човека, поставља као основу када хоће да у њему пројави живот. Уколико ту мисао не угаси житејским бригаама и празнословљем, већ је, напротив, узрасте у безмолвију и задржи сагледавањем, човек ће би приведен дубоком сагледавању које нико не може изобразити речима. Сатана мрзи ту помисао и свим силама покушава да је истреби из човека. И када би било могуће, он би човеку дао царство целог света са циљем да расејаношћу из његовог ума изглади ту помисао. Јер, лукави зна да човек, у чијем уму пребива та помисао, више не стоји на земљи преваре и да се његове замке њему више не приближавају.

272. После помисли, као друго, долази делање, тј. када човек добро проводи исправан живот. Тада се он приближава окушању сагледавања и његовог делања и свише прима благодат окушања сладости духовног познања.

Почетак таквог делања се састоји у следећем: човек се најпре осведочује у Божији промисао, просвећује се љубављу према Творцу, и уједно се диви стварању разумних бића и великом старању Божијем о њима.

Од тога се у њему зачиње Божанствена сладост и разгара љубав према Богу. Разгоревши се у срцу, она спаљује душевне и телесне страсти.

При силном раченију и доброј савести, ова љубав затим почиње да се одједном распламсава, тако да се човек њоме опија као вином и његово срце постаје плен Божији.

Сразмерно са старањем за добри живот, са опрезношћу и провођењем времена у читању и молитви, у човеку се утврђује и учвршћује [духовна] сила.

273. Немојмо се смућивати када се нађемо у помрачењу. Мислим на оно посебно помрачење у коме се душа мучи и у коме као да се налази усред валова. Било ког дела да се човек лати, било да чита Писмо, или да врши службу, помрачење иде за помрачењем.

Стога он оставља дело, и често му се не дозвољава ни да му се приближи. Тај час је испуњен очајањем и страхом. Наду на Бога и утеху вере у Њега душа потпуно одбацује и сва се испуњава сумњом и страхом.

Међутим, Бог душу у таквом стању не оставља дуго, већ убрзо прекраћује искушење (1.Кор.10,13).

Ја ћу ти приметити нешто и дати ти савет: Ако немаш снаге да владаш собом и да паднеш на лице своје у молитви, обавиј главу своју мантијом и спавај док те прође тај час помрачења. Само не излази из келије.

Том искушењу се највише подвргавају они који желе да проводе умни живот и они који у свом ходу ишту утехе вере. Стога их тај час колебањем ума мучи и притишће више него било шта друго. Њему често последује хула, а понекад на човека наилази сумња у васкрсење и понешто друго о чему не треба ни говорити.

Блажен је онај који то претрпи не излазећи кроз врата. Уосталом, та борба се не завршава за један час. И благодат не долази одједном у душу, већ се постепено у њу усељава. И једно се смењује са другим: искушење и утехе.

274. Човек који не ревнује по разуму никада не долази до мира ума. А онај ко је туђ миру, туђ је и радости. Уколико се мир ума назива савршеним здрављем, и уколико је ревност без разума противна миру, очигледно је да онај у коме постоји та лукава ревност страда од тешке болести.

Срце које је испуњено жалашћу због немоћи и слабости у телесним делима, собом замењује сва та телесна дела. Телесна дела без жалости ума су исто што и тело без душе.

Онај ко тугује срцем а даје слободу својим чулима личи на човека који страда телом и код кога су уста отворена за сваку штетну храну, или на онога који има сина јединца који га, мало по мало, коље сопственим рукама.

275. Целомудреност и разговор са женом је исто што и лавица и овца у једном дому.

Дела без милосрђа пред Богом су исто што и човек који коље сина у присуству оца.

Што је шака песка бачена у море, то су греси сваке плоти у поређењу са Божијим промислом и Божијом милошћу. И као што се извор који је обилан водом не преграђује шаком прашине, тако се милосрђе Саздатеља не савлађује пороцима твари.

Бити злопамтљив и молити се исто је што и сејати по мору и очекивати жетву.

Пламен огња не може а да не узлази навише. Тако ни молитве милосрдних не могу а да не усходе на небо.

Какво је течење воде на нагнутом месту, таква је сила раздражљивости када нађе доступ у нашем срцу.

276. Смирење може бити из страха Божијег, из љубави према Богу и од радости.

Смиреног из страха Божијег у свако време прати скромност у свим удовима, пристојност чула и скрушено срце.

Сабор смиренних Бог воли као сабор серафима.

Целомудрено тело је пред Богом драгоцене од чисте жртве.

Те две врлине - смирење и целомудреност, у души за Свету Тројицу припремају залог обручења.

277. Пази на стомак, премда не у истој мери као на гледање. Јер, домаћа борба је, без сумње, лакша него спољашња.

Немој веровати, брате, да унутрашње помисли могу остати без привођења тела у добро или рђаво стање.

Бој се навика више него непријатеља. Онај ко у себи храни навику личи на човека који даје храну огњу.

Навика која једном тражи нешто и не буде услишена, идући пут постаје слабија. Ако јој, пак, једном испуниш вољу, други пут ће те напасти са много већом силом.

278. Немој бити пријатељ ономе који воли смех и који воли да се истиче пред људима, иначе ће те научити навици да се предајеш раслабљености.

Ако неко пред тобом почне да осуђује брата твог, обори лице. Чим то учиниш, показаћеш се опрезан и пред Богом и пред њим.

Уколико нешто дајеш потребитом, нека веселост твога лица предупреди твоје давање и добром речју утеши његову жалост. Учинивши тако, твоја љубазност ће у његовом уму бити драгоценија и од твог давања, чак и ако би превазилазило његове потребе.

Нека сва твоја дела предупређују телесна целомудреност и чистота савести. Јер, без њих је пред Богом узалудно свако дело.

279. Нека тебе гоне, али ти не гони. Нека те разапињу, али ти не разапињи. Нека те вређају, само ти немој вређати. Нека те клеветују, само ти немој клеветати.

Изаћи на суд није дело хришћанског живота. Јер, о томе нема ни наговештаја у Христовом учењу.

Весели се са веселима, и плачи са онима који плачу. Са онима, пак, који се кају - радује се.

Буди дружељубив према свим људима, али својом мишљу пребивај сам.

280. Никога не изобличавај, не вређај, чак ни оне који су крајње рђавог живота. Рашири своју одећу над оним који је пао и покри га.

Знај да ми из келије и не треба да излазимо управо стога да не бисмо знали за рђава дела људска. Тада

Ћемо у незнању свога ума све људе видети као свете и добре.

Ако не можеш да се потрудиш телом, барем се мислено држи скорби.

Ако не можеш да постиш два дана, пости барем до вечери, а ако не можеш ни до вечери, барем се, у крајњој мери, чувај пресиђавања.

Ако ниси миротворац, барем немој волети метеж.

Ако ниси у стању да затвориш уста онеме који осуђује друге, барем, у крајњој мери, немој са њим ступати у општење.

281. Уколико из тебе изађе огањ и сажеже друге, Бог ће од руке твоје тражити душе које су сажежене. Уколико, пак, огањ не постављаш ти, али се саглашаваш са онима који га постављају и наслађујеш се њиме, на Суду ћеш бити у броју њихових саучесника.

Ни на једном путу по коме људи ходе у свету не може се наћи мир, све док се не приближе нади на Бога.

Срце се неће умирити од труда и саплитања све док у њега не дође нада и не успокоји га, проливајући радост на њега. О њој су превасходна уста рекла: *Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити* (Мт. 11, 28).

282. Син Божији је претрпео крст. Због тога се ми грешни смело уздамо на покајање.

Скорб ума је довољна да замени свако телесно делање.

Свети Григорије говори: "Храм благодати је онај ко је сједињен са Богом и ко је увек заузет мишљу о Суду".

Блажени Василије је рекао: "Непрестана молитва у души производи јасну мисао о Богу. Устоличење сећања на Бога у нама значи усељење Бога у нас". Тако ми постајемо храм Божији. Скрушено срце служи као припрема упокојења у Богу.

283. Оно што стичемо за време свог нерада посрамљује нас за време наше молитве.

Трезвоумље човеку помаже више него дело, а разрешење (распуштање помисли) му шкоди више него (телесни) покој.

Од покоја произилази домаћа борба која узнемирава човека, премда он има могућност да је прекрати. Јер, чим човек остави покој и врати се на место свог дела, та борба га одмах оставља и удаљава се. Међутим, оно што се рађа од разрешења није исто што и оно што се рађа од покоја. Све док за време покоја пребива у својој слободи, човек може поново да се врати и исправи себе по уставу свог правила. Он је, наиме, још у области своје слободе. Међутим, дајући себи разрешење (на помисли са наслађивањем) он излази из области своје слободе. Кад човек не би потпуно одбацио стражење над собом не би био са насиљем и невољно принуђен да се покори онеме што му не пружа спокојство.

284. Немој, човече, давати слободу ниједном од својих чула да не би дошао до немогућности да се опет вратиш ка слободи. Покој је штетан само младима, а разрешење - и старим и савршеним. Они који услед покоја долазе до рђавих помисли могу поново да се врате ка пажњи над собом и да се утврде у свом високом животу. Они, пак, који су, у нади на дела, занемарили пажњу над собом, од високог живота су као заробљеници одведени у распусни живот.

285. Немојмо туговати само онда када се саплетемо, већ и када се задржавамо у том стању. Јер, саплитање се често дешава и савршенима, а у паду се задржавају само потпуно помрачени.

Туга коју осећамо при својим саплитањима благодаћу нам се урачунава уместо чистог делања.

Ко у нади на покајање са рачуном поново пада, лукаво поступа са Богом. На њега ће изненада напасти смрт, те неће имати времена да изврши дела врлине на која се надао.

286. Сваки онај који даје на вољу чулима, даје на вољу и срцу. Јер, делање срца служи као узда за спољашња чула.

Постоје три појаве на основу којих је јасно да ли се неко са расуђивањем бави тим делањем: ако није свезан телесним угодностима, ако не воли стомакоугађање, ако не допушта раздражљивост. Тамо где су ове три [ствари], не постоји исправно унутрашње устројство, чак и ако је спољашњост беспрекорна.

Умерено пренебрегавање телесног рађа слободу од свега, те занемаривање покоја и људске

привржености.

Онај ко са готовошћу и радошћу прима штету Бога ради показује унутрашњу чистоту.

Онај ко на онога ко га хвали не гледа са пријатношћу и не негодује на онога ко га бешчисти, у овом животу је постао мртав за свет.

287. Немој мрзети грешника, будући смо сви одговорни. Ако на њега устајеш по Богу, потруди се да заплачеш због њега.

И због чега да га мрзиш? Мрзи грех његов и моли се за њега, како би се уподобио Христу који се није гневио на грешнике, већ се за њих молио.

Буди проповедник Божије благодати стога што Бог управља и тобом недостојним. Јер, ти му много дугујеш, а Његово потраживање се не види. За мала дела која си учинио, Он ти узвраћа великим.

288. Бој се Бога из љубави према Њему, а не због грозног имена које му се придаје.

Заволи га, као што си обавезан да га волиш, не због онога што ће ти дати у будућности, већ због онога што смо добили у садашњости и због овог света који је створио за нас.

Ко је Њега у почетку убедио да нас приведе у биће?

Ко га умољава за нас кад га се не сећамо?

Ко је пробудио у живот ово наше тело кад нас још није било?

Откуда мисао познања пада у прах?

Каква безмерна благодат природу нас грешних поново узводи ка пресаздању?

Приђите разборити и задивите се! Ко ће се од оних који имају мудри и знатни ум достојно задивити милости нашег Саздатеља?

289. У мери у којој пренебрегава свет и ревнује за страх Божији, човеку се приближава промисао Божији. Он тајно осећа дејство промисла и добија чисте помисли како би га разумео.

Онога ко се добровољно лишава светских добара прати милосрђе Божије. Њега подржава Божије човекољубље сразмерно са његовим одрицањем.

Душе које немају снаге да стекну истински живот добровољним одрицањем од свега, Он невољним скорбима приводи ка врлини, као што видимо код ништег Лазара.

Бог је близак срцу које је у скорби и које му вапије. Премда је понекад и подвргава телесним лишавањима и другим невољама, Господ ка души која је у скорби показује велико човекољубље, сразмерно са жестином њених страдања у невољи.

290. Уколико чежња Христове љубави у теби не дише до те мере да од радости у Христу постајеш бестрасан у свакој својој скорби, знај да свет у теби живи снажније неголи Христос. Уколико болест, немаштина, исцрпљеност тела, бојазан од штетног за тело твоју мисао узнемиравају дотле да те одвајају од радости уздања и од старања око угађања Господу, знај да у теби живи тело а не Христос.

Просто речено, у теби живи оно што приврженошћу коју изазива надвладава све остало.

Уколико немаш недостатака у ономе што је потребно телу, ако ти је тело здраво и не бојиш се ничег противног, па ипак говориш да можеш чисто ићи ка Христу, знај да си болестан умом и лишен кушања славе Божије.

291. Како не би могао да кажеш да нема човека чији би се ум савршено узвишавао изнад немоћи док се тело мучи у искушењима и скорбима, те да нема човека код кога љубав према Христу могла да савлада тугу ума, подсетићу те на мученике. Погледај само како је њихово трпљење, поткрепљивано силом Христове љубави, побеђивало велику муку и телесни бол.

И нису само они показивали такву чврстину. Било је и философа незнабожаца, лишених познања истинског Бога, који су показали чудну силу храбрости. Један од њих се зарекао на ћутање и није одступио од свог решења без обзира што му је очигледно претила смрт. Други су потпуно потрли природну похоту, трећи су лако подносили увреде, четврти су без туге трпели жестоке болести, а пети показивали своје трпљење у невољама и великим бедама.

Они су то трпели ради пуне славе и наде. Зар нисмо утолико више дужни да трпимо ми монаси, који смо призвани на општење са Богом?